



Tuþarã Majaroka

Tanimuca-Retuarã New Testament portions

Contents

Evangelio según San Marcos	1
Hechos de los Apóstoles	52
Primera carta de San Pablo a los Corintios	121
Segunda carta de San Pablo a los Corintios	154
Carta de San Pablo a los Filipenses	177
Primera carta de San Pablo a los Tesalonicenses	185
Segunda carta de San Pablo a los Tesalonicenses	192
Carta de Santiago	196
Primera carta de San Juan	205
Apocalipsis	213



Tuparã Majaroka

NT Portions in Tanimuca-Retuarã

Language: Tanimuca-Retuarã

Provided by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

a7047c5e-c091-5292-a140-28b5b7dc27ea

ISBN: 978-1-5313-0641-0

*Evangelio según***San Marcos****Rupuko'a jüjerimaji, Juan
imaekaki, po'imajare wäröekaki***(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9,15-17; Jn 1.19-28)*

1 Ikupaka sime Jesús, Jä'merükika Tuparäte wämaekaki majaroka. Tuparä Maki kime. Ä'mitiriköri je'e: jítakaja ima sime kimajaroka. ²Ikupakaja simaroyireka're äriwa'ri Tuparäro'si boja'jirimaji Isaiás wämeiki imaekakite o'oeka, Tuparäte Kimakire jaika miräka:

“Mirupubaji apika yirika bojarimajire yipüataränu. Supa imarí meyarüki ruðu yirika bojaweirimaji kimaränu, ba'iaja nabaika naja'ataokaro'si.

³Po'imajamatorä kimaränurö'orä kire ä'mitiriri etaränuräte jäjirokapi ikupaka këriränu: ‘Imatikaja, supabatorä jia pupajoekaja mija imabe, Maipamakire ikuparö'öpji etaräka simamaka. Ba'iaja baabekaja jia oyiaja pupajoabaraka mija imabe', këriränu, Tuparäte ärika”, äriwa'ri Isaiás imaroyirekakite o'oeka.

Juanre baarüka pupajoaweibaraka i'supaka Isaiás imaroyikakite o'oeka.

⁴I'supaka kio'oeka be'erö'ö, ñoaka sajaritakarä Juanre etaeka po'imajare imaberikarö'orä. Supa imarí, po'imajare rupuko'a jüjebarakä, ikupaka nare kijaika: “Ba'iaja mija baatika ja'atatorä Tuparärika bojariroka änu upakaja mija baabe. I'supaka mija baamaka äwa'ri, ba'iaja mija baakopekareka ye'kariabaraka Tuparäte mijare wayuaränu. I'supaka mija baaräka be'erö'öpji rupuko'a mija jüjerüjebe”, Juanre nare ärika. ⁵Rikimaräja

Judeakarä, supabatorä Jerusalénkaräoka po'imajare kipö'irä etarijarka kire ä'mitiyaokaro'si. I'supaka netamaka ritaja po'imajare imaeka wäjitäji, “Ikupaka ba'iaja baatika ñime”, äriwa'ri Tuparäte nabojaroyika be'erö'öpji Jordán wämeirarä Juanre nare rupuko'a jüjeroyika.

⁶Rupuko'a nare jüjerimaji camello poyapi kikeka jariroiki kimaeka. Supabatorä wa'ibikiräwëko ajeakaka kiwa'eyoka imaeka. I'supakajaoka eorä ñimia, mumiokoapitiyika ba'arijayuka kimaeka.

⁷⁻⁸—Yibe'erö'öpji puri apika etaräki. Yi'i puri, i'supakamarika ñime. Yire tärwa'ribaji önuka kimamaka, yi'i puri maräkä'ä baatorä kiü'puko'a kuterä yurupaberijiki ñime. Tuparäte mija ä'mitiripëamaka äwa'ri, okoapitakaja mijare rupuko'a yijüjeyu. Yibe'erö'öpji etaräki puri Espiritu Santo mijare ña'ajääräki. I'supaka mijare kibaaräka simamaka, Tuparäte yapaika upakaja jia baarijayurä mija imaränu,— äparaka Juanre nare wäröroyika.

**Juan pö'irä eyatorä “Rupuko'a
yire mijüjebe”, Jesüre ärika***(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)*

⁹I'sia poto Galilea ka'iaji Nazaret wämeika imaekarö'orä Jesüre ärika. Topi aririjari Juan pö'irä keyaeka. Torä keyaeka poto Jordán wämeirarä rupuko'a Juanre kire jüjeka. ¹⁰Riakapi Jesüre maririkaekarö'öjite wejepemarä yu'awa'ri, käka poto, wejepema wiritaeka. I'supaka sabaeka poto okoipakoa upaka imaekarä ña'rjäätirä Espiritu Santore kireka ña'rro'ika. ¹¹I'supaka sabaeka be'erö'öjite wejepemarö'öpji, ikupaka Tuparäte ärika:

—Mi'i imaki Yimaki wätaka ñoñuka. Jia jijimaka ñime mika,— kire kërka.

**Satanáre korikopeka Jesúre
ba'iaja baarika iaokaro'si**

(Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)

¹²Topi mae po'imajamatorā Jesúre ke'ewa'rika Espiritu Santo. ¹³I'supaka kire kibaaeka poto īparā po'imajarakarīmi Jesúre torā imatapaeka. Torā kimaeka poto, “¿Yaje ritaitaka Tuparāte takaja yi'yuka kime?”, āriwa'ri kire koriri Satanáre kip'ōirā pemakotowirika. I'supaka kire kibaako'omakaja ba'iaja baaberikaki Jesús. Supabatirāoka po'imajamato imaekarō'ō simamaka, werika wa'iro'sitakaja imaekarō'ō simako'omakaja ángelrākare kire iarīriroyika.

**Galilea ka'iarā mamaritaka
Jesúre wārōū'mueka**

(Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)

¹⁴Juanre wēkomaka imariwi'iarā Herodete tarijeka be'erō'ō Galilearā Jesúre a'rika. Torā keyaeka poto, “Ikupaka Tuparārika bojariroka ima”, āriwa'ri po'imajare kiwārōeka. ¹⁵Torājirā mae,
—Mae sarā seyarūkia, koyiaja sajariwa'yu, mamarokapi Tuparāte po'imajare jā'meū'murūkia. I'supaka simamaka ba'iaja mija baaika i'yopiparaka saja'atatirā, Tuparārika bojariroka takaja mija ā'mitiripēabe kirirā mija imaokaro'si,— āriwa'ri nare kiwārōeka.

**Wa'ibaarimaja imaekarāte Jesúre
akaeka kika wārūrimaja nimaokaro'si**

(Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)

¹⁶I'tojirā mae, Galilea pa'warījepi a'ririaparaka, Simón, supabatirā kibe'erō'ōkaki Andrés wa'ibaarimaja imaekarāte Jesúre iatōpoeka. I'supakaja pa'warā wāpua taabaraka nimaekarō'ōrā napō'irā keyaeka. ¹⁷Napō'irā eyatirā,

—Dajoa yika. Wa'ibaarimaja imaripotojo, mae pūri yire ā'mitiripēawa'ri, po'imajare yiro'si rēarimaja mijare nīmarūjerānu,— nare kērika.

¹⁸I'supaka nare kērika potojo sarāja nawāpua yiatatirā kika na'rika.

¹⁹Topi ate sa'riwa'ribaji a'ririaparaka, Santiago, kibe'erō'ōkaki Juanka nimaeka poto Jesúre nare iatōpoeka. Īrā īparā nimaeka Zebedeo makarā. Kūmuarā wāpua jiebaraka nimaeka. ²⁰I'supaka imaekarāte iatōpotirā nare kiakaeka. I'supaka nare kēpakā'ā kika na'rika naro'si mae. I'supaka simamaka nakūmuarā napaki Zebedeore tuika, kire jeyobaarimajapitiyika.

**Satanārika ima
ñar'ijāikakite Jesúre jieka**

(Lc 4.31-37)

²¹Galilea pa'warō'ōpi a'ritirā Capernaúm wejearā kika wārūrimajapitiyika Jesúre eyaeka. Judiotatarāte jērītaroyikarīmi simaeka poto narērīwi'iarā Jesúre kākaeka. Torā kākatirā mae po'imajare kiwārōū'mueka. ²²Tuparāte kire āririjayu upakaja jia nare kiwārōeka ā'mitiritirā, “Kiwārōika upaka wārōirāte ā'mitirikoribeyurā yija ime. Jia wājitāji pūpajoaiki imarī tērītaka wārōrimaji kime”, narīpūpajoaeka. ²³⁻²⁴I'supaka nimaekarō'ōrā Īrika Satanārika ima ñar'ijāikakite imaeka.

—Jesús, Nazaretkaki, ¿dakoa oka mika yijareka imamaka, yijare mijo'ayu? ¿Kopakaja yijare riatatiyarīji mi'tayu bai je'e? Mire nīawārūyu, Tuparāte pūataekaki mima imarī, ba'iaja baakoribeyuka mime,— Jesúre kērika akaserebaraka.

²⁵I'supaka kēpakā'ā,

—Mijai'ai'si. Kire mija'atabe,— Jesúre kire ārika.

²⁶I'tojite mae po'imajire taratatirā jājia akasererikapi ikipi Satanārika

kireka ima porika. ²⁷I'supaka ima iakoriberikarā imarī, ritaja torā imaekarāte marākā'ā baawārūberijika najarika. I'supaka imawa'ri, natiyiaja ikupaka narību'aeka:

—¿Marākā'ā kibaayu? Mamaka wārōrimiji simarijiyu. I'supakajaoka kijā'meika upakaja Satanārika ima pariiji kire yi'yua,— pō'imajare ārika.

²⁸I'supaka kibaekarō'ōjite ritaja Galilea ka'iakarāre sōripataeka.

**Pedro mañeko wāmarīa
imaekakote Jesúre tääeka**

(Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)

²⁹I'supaka baaweatirā Jesúre poriwa'rika narērīriwi'iareka kimaekarō'ōpi. Santiago, Juan Jesúka a'rikarā Simón, Andréka i'parārika wi'iarā. ³⁰Torā neyaeka poto ikupaka Jesúre narīka:

—Simón mañeko wāmarītaka imako. Supa imarī kopeyurūkiareka takaja peyuko koime,— narīka.

³¹Topi kopō'irā eyatirā kopitakarā nī'atirā kore kibaimi'mataeka. I'supaka kore kibaaeka potojo wāmarīa koimakopeka koreka o'rika. I'supaka jariwa'ri, nare ba'ariji'abaraka koimaeka mae.

**Rīkimarāja risirika nareka imamaka
wāmarīa imaekarāte Jesúre jieka**

(Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)

³²I'sirimi aiyate ka'raeka be'erō'ō rīkimarāja jīñurā, Satanārika ima nā'rījāikarāteoka Jesús pō'irā ne'eeyaeka. ³³Nimaupatiji i'sia wejeakarā rērikarā kimaeka wi'ikoperekarā. ³⁴I'supaka nabaamaka, ritajakaka risirika nareka imaekarāte kijieka. Supabatirāoka Satanārika ima nā'rījāikarāte jiebaraka, “Tuparā

Maki mime”, kire ārīwārūrūkirā nimako'omakaja, sakijairūjeberika.

**Galilea ka'iarā tuparaka, judfōrākare
rērīriwi'iarā Jesúre wārōroyika**

(Lc 4.42-44)

³⁵Topi ate, bikitojo nāmiji pō'imajamatorā Jesúre a'rika, Tuparāka jairī. ³⁶I'supaka baarī ke'rika be'erō'ō kimabepakā'ā iawa'ri, Simón kijeyomarāpitiyika kire mo'arī na'rika.

³⁷Supa imarī, kimaekarō'ōrā eyatirā,
—Ritaja pō'imajare mire mo'ayuma,— kire narīeyaeka.

³⁸I'supaka kire narīko'omakaja ikupaka nare kiyi'rika:

—Dajoa, apewejearā Tuparārika mabojataparī, i'supakaro'siji yi'taeka simamaka,— nare kērika.

³⁹I'supaka nare kērika be'erō'ōpi Galileaka'ia ritatojo kijeyomarāpitiyika kituritapaeka mae. I'supaka tuparaka torā narērīriwi'ia imaekarō'ōrā rakakaja kiwārōroyika. I'supaka baatapabaraka Satanārika ima nā'rījāikarāteoka kijieka.

**Kīpō'iarā kāmia
pō'ijirikakite Jesúre jieka**

(Mt 8.1-14; Lc 5.12-16)

⁴⁰I'supaka turitapabaraka kimaeka poto kīpō'iarā kāmia pō'ijirikakite* Jesús pō'irā etaeka. Kīpō'irā etatirā, kiwājitāji kiñukurupaeka kire jiyipupayeewa'ri. I'supaka baatirā ikupaka kire kērika:

—Yire mijeriyapaye'e, yire mijiebe.—

⁴¹I'supaka kēpakā'ā, Jesúre kire wayuīaeka mae. Supa imarī kire rabetirā ikupaka kire kērika:

—Ā'ā yiyapaika sime. I'supaka simamaka jia mijape mae,— kire kērika.

⁴²I'supaka kire kērikarō'ōjiteje kāmia kireka imakopeka yayaeka.

*1:40 Leproso

43-44 I'supaka imakopekakite a'rirā baaka ruḡu ikupaka Jesúre kire ārika:

—Mia'mitipe. Mire yibayaika majaroka ritaja ḡo'imajare bojapibabekaja, wārūaja a'ritirā mipo'ia mibeape kurarākakakite. Kire samibeawearaka ḡoto Moisés imaekakite nare jā'meroyika upakaja mibaabe. I'supakajaoka jia mipo'ia jayua imarī, j̄jimaka imawa'ri ī'parā wī'ñaka wēkoakaka Tuparāro'si kurare joejirā kire mijibe. I'supaka kibaarāka be'erō'opi, “Kāmika ratakī imakoḡeroyirapakiji jia kipo'ia jayu mae”, ḡo'imajare mireka āriwārūrānu,— kire kērika.

45 I'supaka kire kēriko'omakaja ritaja ḡo'imajare sakibojapibapataeka. I'supaka kēñua ā'mitiritirā, Jesús ḡo'irā rīkimarāja ḡo'imajare rērika kire īarika yapawa'ri. I'supaka nimaeka simamaka, wejeñe'metājirā ḡuri kituriberiroyika. I'supaka simako'omakaja rīkimarā ḡo'imajare imabeyurō'orā ḡuri kituritaparoyika. I'supaka kimaroyika simako'omakaja ritaja wejeakarā rīkimarāja ḡo'imajare kipo'irā etaeka.

Ritaja kipo'ia rī'mepatabeyuka imariḡotojo oñia imaekakite Jesúre jieka

(Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)

2¹⁻² I'supaka ñoapañaka kimatapaeka be'erō'ō, Capernaúm wejearā Jesúre ḡe'rietaeka ate. I'supaka simamaka ā'mitiritirā, rīkimarāja ḡo'imajare kipo'irā rērika mae. I'supaka baawa'ri wī'ia ḡuruterībakarāja nimaeka. I'supakajaoka simaeka ḡetepē'rōtopioka koḡereka wā'ta. I'supaka nimamaka nare kiwārōeka mae. ³I'supaka baabaraka kimaeka ḡoto botarakamarāre kipo'irā etaeka. Ritaja kipo'ia rī'mepatabeyukate†

kipeyurūki ḡemapi ne'era'aeka. ⁴Rīkimarāja ḡo'imajare imaeka imarī marākā'ā baatirā kākawārūberiwari, wī'ipema īrātiji imaekarō'orā kire ne'emirīwari. Topi mae, Jesúre imaeka ko'apito wī'irupututua naḡoaka. I'supaka baatirā kipeyurūki-ape Jesús ḡo'irā kire naja'aruetaeka. ⁵“Jia yire yi'riwa'ri, i'supaka nabaayu”, nareka kēriḡupajoeka. I'supaka ḡupajoabaraka,

—Yijeyomaki, mae ba'iaja mibaaikareka mireka sayijeyu,— ritaja kipo'ia rī'mepatabeyukate kērika.

⁶⁻⁷ I'supaka kire kērika ḡoto, ikupaka ḡupajoabaraka Moiséte jā'meka wārōrimajare ruḡajiyeka: “¿Dako baaerā i'supakataka īire jaiyu je'e? I'supaka āparaka ‘Tuparā upakatakaja ñime’, kiōrikoḡeyu ruku bai je'e. Tuparā īrīkaja imaki ba'iaja mabaaika j̄jjewārūrimaji”, narīḡupajoeka. ⁸I'supaka ḡupajoabaraka nimaeka Jesúre ōriwārūeka.

—¿Dako baaerā supa mija ḡupajoayu? ⁹⁻¹⁰ ¿Diroka kire ñarījīkareka jia mija ḡuparijīnu ruku? “Ba'iaja mibaaikareka jia mijayu mae”, kire ñarījīka, “¿Yaje rita kire kēritiyayu?”, ni'ioka āriwārūberijīka sime. “Mi'mitirā, mipeyurūkia me'ewa'pe”, kire ñarījīka ḡuri ñānu upakaja simamaka īatirā “Rita kēñu”, yireka mija āri'rānu. Po'imaja Ma'mi ñimamaka, Tuparāte yire ḡūataeka ika ka'iareka ba'iaja ḡo'imajare baaika yijūjeokaro'si. Supa imarī “Rita, i'supaka kibaaokaro'si Tuparāja kire jā'meiki”, yireka mija āriwārūerā, ikupaka mijare yibeaeerā baayu,— nare kērika.

Torājirā mae, ritaja kipo'ia rī'mepatabeyuka imaekakite ikupaka kērika:

†2:3 Paralítico

¹¹—Mi'mirīkatirā mipeyurūkia me'epe'riwa'pe miwi'iarā,— kire kērīka.

¹²Supa kērīka potojo kimi'mirīkaeka. Po'imajare rīkimarāja ĩaeka wājītāji mi'mirīkatirā, kipeyurūkiapitiyika kiporiwa'rika. I'supaka nare kibaabeamaka ĩatirā ritaja torā imaekarā po'imajare jījimaka jarika. Supa imarī Tuparāreka jia puḗajoawa'ri ikupaka narīka:

—Jiitakaja Tuparāte baaika maekaka pūri samaiyu. Ikupaka kibaaika ĩakobeyurā maimaroyirape ruḗu,— narīka.

Levíre, “Dajoa yika wārūrimaji mimaerā”, Jesúre ārīka

(Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)

¹³Torājirā ate, Jesúre pa'warijerā a'rika. Rīkimarāja po'imajare kipō'irā etamaka, Tuparārika nare kiwārōeka. ¹⁴Supa nare baaweatirā, topi o'riwa'rikōrī Leví, Alfeo makire kīatōpoea. Romatatarā ĩparimarāro'si niñerū[‡] jēñejirūkirō'ōrā ruḗaki. Naro'si i'supaka baarimaji imarī, ritaja po'imajare impuesto kījirūjerijarika. Kire ĩatōpotirā ikupaka Jesúre ārīka:

—Dajoa yika.—

I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, Levíre Jesúka a'rika mae.

¹⁵Kika ke'rika simamaka kiwi'iarā eyatirā Jesúre kika ba'aeka. I'supakajaoka rīkimarāja Romawejeakarā ĩparimarāro'si nañu upakaja wapa jēñejirimajare, supabatirā aḗerā “Ba'iaja baarimaja nime”, po'imajare ārīroyikarā ḗariji Jesúka ba'aekarā. I'supaka nabaaeka kire ā'mitiripēairā jariwa'ri. Supabatirā kika wārūrimajaoka imaekarā naka. ¹⁶Jesúre i'supaka baabaraka imaeka poto fariseokaka puḗajoairā imaripotajo, Moiséte jā'meka wārōrimajare nare ĩaeka. Nare ĩatirā, ba'iaja baarimajaka

imarika yapabeyurā imarī, Jesúka wārūrimajare ikupaka narīka:

—¿Dako baaerā ba'iratarāka mijare wārōrimajire ba'ayu?— narīka.

¹⁷I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre nare yi'rika:

—Jia dako risiriji'yumarāja imarā pūri ikobaarimajire yapabeyurā. Wāmarā imarā pūri ikobaarimajire nare ikobaarika yapaírā. I'supakaoka sime yiro'si. “Ba'iaja baabeyurā yija ime”, āñurāte jeyobaaokaro'simarā yī'taeka. “Ba'iaja yija baarijayuareka i'yoa yija ime”, āñurāte ba'iaja baaika naja'ataokaro'si yī'taeka. I'supaka simamaka naka ñimarijayu,— nare kērīka.

“¿Marākā'ā simamaka, ba'abekaja imatirā Tuparāka jairika sime?”, ārīwa'ri Jesúre najērīaeka

(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)

¹⁸Īrākuri, Juan ruḗuko'a jūjerimajika wārūrimaja, supabatirā fariseokaka puḗajoairā ĩrārīmi Tuparāte takaja puḗajoabaraka ba'abekaja imaroyikarā. I'supaka ñimarijayua ĩairā imarī, ikupaka Jesúre najērīaeka ĩrārimarā:

—Juanre wārūekarā Tuparāte takaja puḗajoabaraka ñimarīmi ba'abeyurā. I'supakajaoka fariseokaka puḗajoairāte ime. ¿Dako baaerā mika wārūirā pūri i'supaka baabeyurā je'e?— kire narīka.

¹⁹I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—Ikupaka sime. Napitañi'aika niaerā no'yibojairā pūri sīawa'ri jījimaka imarā. Kika ñimarō'ōjite takaja jījimakaḗi kika naba'ayu ruḗu. I'supakajaoka imarā nime yika wārūrimaja. Yika wārūbaraka nima pototakaja jījimaka ba'abaraka nime ruḗu. ²⁰Yire nañi'arāñurīmi pūri, yika ñimabesarāka simamaka, ba'iaja

[‡]2:14 Impuestos

ɸupayurā nima imarī, ba'abekaja nimarāñu.

²¹ Aperoکا ā'mitirikōrī je'e: Saya bikijakaka, mamakapi mapāijī'aberijika. Mamapāipi samapāijī'ajika, samajūjeika ɸoto, baie'ewa'ri bikijakato beriwa'ri jā'rībaji sajarijika simamaka. Ikupaka ārīrikopakaja sime saya bikijakakapi mijare yibojawārōika: Mamakukukaka majaroka mijare yiwārōika mamarī imara'ekakuku ɸitiyika mija ɸupa-joaruke'asi. ²² Ā'mitirikōrī je'e: Iyaokoa mamaka ima wa'ibikirāwēko ajea bikijaka baaeka wajorā mapaaberijika. Bikijaka wajorā samapaamaka berijika simamaka. ¹ I'supaka simako'omakaja i'supakarāja samapaajika, sarāja saririjīñu. I'supaka simamaka, mamaka ima iyaokoa wa'ibikirāwēko ajeakaka baaeka mamawajorā samapaajikareka jia simajīñu. Ā'mitirikōrī je'e: mamakukukaka majaroka mijare yiwārōika ā'mitiripēatirā, bikija mamarī mija baaroyika upakatakaja baabekaja mija imabe,— nare kērīka.

**Jērītari'imi simako'omakaja
Jesúka wārūrimajare trigo
rika e'etirā ba'aeaka**

(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)

²³ Judiotatarāte jērītaroyikarīmi rioa imaekarō'ōpi Jesúre tērīo'rika kika imaekarāka. Torā a'ririjaparaka kika wārūrimajare ōterikia e'etirā naba'aeka. ²⁴ I'supaka sanaba'amaka ĩatirā, fariseokaka ɸupajoairā ikupaka Jesúre najērīaeaka:

—Yaje. Jērītari'imi ba'iraberika imabeyua. Mika wārūrimaja ōterikia e'etirā naba'aika, ba'irabeirā upaka nabaayu. Irīmi i'supaka baarika jājika maro'si sime,— fariseokaka ɸupajoairāte ārīka.

²⁵ I'supaka kire narīko'omakaja ikupaka nare kiyi'rika:

—Davidka imaroyikarā ba'arika naro'si imabepakā'ā kēsia imawa'ri, marākā'ā nabaaeaka ɸyaje mija ōñu je'e? ²⁶ Ā'mitirikōrī je'e: Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia ajeakaka baaeka imaroyika ɸoto, kurarāka ĩpamaki imatiyaiki Abiata wāmeiki kimaeka. Kēsirabawa'ri Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā kākati'irā ɸan imatiyaika Tuparāte jia baawa'ri napāāroyikakaka Davidre ba'aeaka. Moisés imaroyikaki kurarāka imarātakaja “Sanaba'arū”, kērīka simako'omakaja i'supaka kibaaeka. Sakiba'aeka ɸoto kijeyomarāteoka Davidre saji'aeka. I'supaka nare kiruɸutamaka ĩatirā, Tuparāte kire boebariberika,— nare kērīka.

²⁷ I'supaka nare ārīweatirā, ikupaka Jesúre nare ārīka ate:

—Jia ɸo'imajaro'si simaerā Tuparāte jērītari'imi baaeka. “Jērītari'imi nimarūkiakaka takaja yi'paraka ɸo'imajare imarāñu”, ārīwa'rimarīa Tuparāte nare ɸo'ijjaeka. ²⁸ Supa imarī Po'imaja Ma'mi nīmamaka, jērītari'imi imarikakaka Tuparāte yire jā'mewārūrūjeaka. I'supaka nīma simamaka, “Ikupaka irīmi mija baabe, ika ɸuri jiamarīa ima”, ārīwārūiki nīme,— nare kērīka.

**Kipitaka baikōkotaeka
imaekakite Jesúre jieka**

(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)

3 I'sia be'erō'ō narērīriwi'iarā Jesúre kākāeaka ate. Torā ĩrīka kipitaka baikōkotaekakite imaeka. ² Jesúre torā kākamaka ĩatirā ikupaka fariseokaka ɸupajoairāte ikupaka ɸupajoaeaka: “Jērītari'imi ba'irabebeyurā maima simako'omakaja, ɸkipitaka

¹2:22 En el proceso de fermentación, vino nuevo hace inflar la bolsa de cuero. Si el cuero de la bolsa es viejo y no flexible, puede reventarse.

baikōkotaekakite Jesúre jierānu ruku?”, kireka narīpupajoaeka. “I’sirimi i’supaka kibaarākareka, kire mokabaarānu. ‘Tuparāte Moisés imaekakite o’orūjeka yi’riberiwari ba’iaja kibaayu’, marīrānu”, narīpupajoaeka. ³I’supaka napupajoako’omakaja ikupaka Jesúre ārika kipitaka baikōkotaekakite:

—Po’imaja wājītāji mimi’mirikabe.—

⁴I’supaka kire āriweatirā, ikupaka Jesúre ārika torā imaekarāte:

—¿Marākā’ā jēritarīrimi nimarijarirū āriwa’ri Tuparāte i’sirimi maro’si po’ijiaeka je’e? ¿Jía, ba’ia, supabatirā po’imajare tāārika, nare jāārika, diba’i jībaji ima je’e?— nare kērika.

I’supaka nare kēriko’omakaja okamarāja kire na’mitirika. ⁵I’supaka nimamaka boebakapi nare īabaraka, ba’iaja kipuparika simaupakaja kipitaka baikōkotaekakite nawayuīabepakā’ā. I’supaka imaripotojo mae ikupaka kire kērika:

—Mipitaka mitīpatabe.—

I’supaka kire kērika potojo kipitaka tīpatatirā jia kijarika mae. ⁶I’sia kibaamaka īatirā fariseokaka pūpajoirāte porīwa’rika Herodes po’imajapitīyika jaiokaro’si. “¿Marākā’ā baatirā Jesúre majāājīnu?”, āriokaika naka najaibu’aeka.

**Rīkimarāja pa’warījerā
Jesúre imaekarō’ōrā
po’imajare kipō’irā etaeka**

⁷I’sia be’erō’ō kimaekarō’ōpi porīwa’ritirā Galilea pa’warījerā Jesúre a’rika kika wārūrimajapitīyika. Torā ke’rika poto tokarā pariī rīkimarāja po’imajare kika a’rika. ⁸Torājīrā mae, “Jiitaka Jesúre baabearīyaju”, po’imajare āpakā’ā ā’mitiriwa’ri, rīkimarāja po’imajare kipō’irā etaeka. Judea, Jerusalén, Idumea, Jordánria i’sipē’rōtorā, Tiro supabatirā Sidónkarā nimaeka. I’siaraka wejekarā űoakurirā

imarā imaripotojo kire īarī netaeka. ⁹⁻¹⁰I’supaka netaeka imarī, rīkimarāja jīnurāte tāārijayuka kimamaka, “Kire yija rabejīkareka, jia yija jarijīnu”, āripupajoawa’ri kire naraberiyapaeka. I’supaka simamaka kika wārūrimajare ikupakā’ā kērika: “Kūmua mija mo’abe, po’imajare rīkimarāja yire rabewā’imarīrijitoika simamaka. Yire natēritajīkareka kūmuarā yijāijīnu”, nare kērika.

¹¹Supabatirā Jesúre īatirā Satanārika ima űa’rijāikarā īrika upakaja kiwājītāji űukurupatirā ikupaka nakasereroyika:

—Tuparā Makitakiji mime,— kire narīka.

¹²I’supaka napakā’ā,

—Po’imajare samija bojapība’si,— jājirokapi nare kēriroyika.

**Ī’pou’puarāe’earirakamarā kika
wārūbaraka imarūkirāte
Jesúre wā’maeka**

(Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)

¹³⁻¹⁵I’sia be’erō’ō īmimapemarā mirīwa’rirā kibaeka poto, kire jiyuekarakamakire kiakaeka. Īmimapemarā kika neyaeka poto Ī’pou’puarāe’earirakamarāre kiwā’maeka kijeyomarāro’si. I’supaka nare baatirā, “Yirika po’imajare wārōtaparī mijare yīpūatarānu. Supabatirā Satanārika ima űa’rijāirāte po’imajareka ‘Mija po’pe’, mija ārīrāka upakaja napōrirānu”, nare kērika. ¹⁶Ī’pou’puarāe’earirakamarā kiwā’maekarā ikupaka nawāmea imaeka: Simón wāmeikiteje īparoka wāmeiki kimarika yapawa’ri, Pedro Jesúre kire wāmejī’aeka. ¹⁷Aperā kijeyomarā wāmea ikupaka imaeka: Santiago, kibe’erō’ōkaki Juanpitīyika, Zebedeo makarā nimaeka. Īrā īparāte Boanerges Jesúre wāmeyeeka. Nokapi samarījīkareka, “Wīpo makarā”, ārīrika simaeka. ¹⁸Aperā imaekarā: Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo,

Tomás, Alfeo maki Santiago, Tadeo, supabatirā imaekaki, Simón, Celotekaka p̄p̄ajoaeka mirāki.¹⁹ Supabatirā Judas Iscariote. Iki imaerā baaekaki Jesúre bojajārimaji.

**“Satanárikapi Jesúre ba'irabeyu”,
ārīwa'ri kire nokabaaeka**

(Mt 12.22-32; Lc 11.14-23)

²⁰ Nare e'eweatiṛā, kika wārūrimajaka wi'iarā ate Jesúre p̄erika. Torā neyaeka p̄oto rīkimarāja p̄o'imajare nap̄o'irā rērika ate. Supa imarī no'ojiteoka maba'awārūberijika naro'si simaeka.²¹ I'supaka kire nabaaiika ā'mitiriwa'ri, “Jiamarīa p̄p̄ajoaiki kime je'e mae”, kirīrāre kireka ārika. Supa imarī kire akarī netaeka nawi'iarā kire e'ewa'yaokaro'si.

²² Moiséte jā'meka wārōrimaja Jerusalēpi etaekarā ikupaka Jesúreka ārikarā:

—Satanárika ima ipamaki Beelzebú kipupakarā nā'rījāikaki kime. Supa imarī Beelzeburiakapi ba'iaja nareka nā'rījāikarāte kipoatayu,— āriwa'ri ba'iaja kireka najaika.

²³ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, “Tsupakamarīa sime”, āriwa'ri nare bojaokaro'si Jesúre nare akaeka:

—¿Yaje ikupaka kirikaja Satanáre baajīnu ruku? “Po'imajire ba'iaja jūaerā kireka miña'rījāibe”, āriripotojo ŷmarākā'ā baatirā “Kireka mipope”, āriwa'ri kirikaja kēriwārūjīnu ruku? I'supakamarīa sime.²⁴ Ikupaka sime apea: Īrātata imaripotojo najāāribu'atirā, jia ĩrātiji p̄paritiirā nimawārūberijīnu.²⁵ I'supakajaoka simajīnu ĩrāwi'irekaja imarāro'si.

²⁶ I'supakajaoka simajīnu Satanáro'si. Kirika imaka kijirijika jājimarika jariwa'ri dakoa kibaawārūberijīnu,— Jesúre nare ārika.

²⁷ Ikupaka aṗeroka nare kibojaeaka ate:

—Īrika o'yiokaki wi'iarā kiba'irijia ē'marī eyajikire, “Āja'a, miro'si simarū”, āriwa'ri kire ĩjiberijiki. I'supaka baabeyuka kimamaka, o'yiokakire werika baatirā, kire kipi'pejika be'erō'ōpi puri kiba'irijia kēmajīnu. I'supakajaoka sime yiro'si. Satanáre tēriwa'ribaji imaki imarī, Satanárika ima nā'rījāikarāreka yipoatarijayu. I'supaka baawa'ri kijā'mekopeirāte kiro'si yikūmuriarjayu. Supa imarī i'supaka yibaaokaro'si yire jeyobaabeyuka kime Satanás,— Jesúre nare ārika.

²⁸ Ikupaka nare kibojañujuka:

—Rita mijare nānu. Po'imajare ritaja ba'iaja baarijayua, supabatirā ritaja ba'iaja Tuparāreka najaika, i'yoṗi'riwa'ri kire sanaye'kariarūjemaka, ye'kariawārūiki kime Tuparā.²⁹ I'supaka simako'omakaja Espiritu Santorikapi Satanárika ima nā'rījāikarāre yijiemaka ĩatirā, “Beelzeburiakapi nare kijieyu”, ānurāte, ba'iaja nabaaiika ye'kariaberijiki kime Tuparā,— Jesúre nare ārika.

³⁰ “Beelzebú kipupakarā nā'rījāikaki imarī, i'supaka Jesúre baawārūyu”, kireka ĩrārimakire ārika ā'mitiritirā, i'supaka Jesúre nare ārika.

**“Ikupaka imarā nime yibe'erō'ōkarā,
supabatirā yipakoarā”, Jesúre ārika**

(Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)

³¹ Torā p̄o'imajaka jaibaraka Jesúre imaeka p̄oto kipakore etaeka, kibe'erō'ōkarāpitiyika. Torā eyatirā p̄eterāja natuika. Pētepi imatirā kire nakarūjeka.³² I'supaka napakā'ā Jesús wā'tarā ruṗataekarāte ikupaka kire ārika:

—Mipako, mibe'erō'ōkarāpitiyika p̄eterā imarā. Mire niariyapayu nānu,— kire narika.

³³ I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērika:

—¿Mako koime yipako? ¿Nirā nime yibe'erō'ōkarā? Mae mijare yibojaerā baayu.—

³⁴Supa nare āritirā kipō'irā rupaekarāte iabaraka ikupaka kērika:

—Yibe'erō'ōkarā, supabatirā yipakoarājaoka mija ime yika imarā. ³⁵Mia je'e, ikupaka sime: Tuparāte yapaika upaka y'i'yurā imarā yibe'erō'ōkarā, supabatirā yipakoarā,— nare kērika.

**Ōterikia ōterimajire ōteika
pupajoatirā Jesúre nare bojawārōeka**

(Mt 13.1-23; Lc 8.4-15)

4 I'sia be'erō'ō Galilea pa'warierā Jesúre wārōeka ate. Torā rīkimarāja po'imajare kipō'irā etaeka. I'supaka nimamaka iawa'ri kūmuarā kijāirupaeka. Po'imaja puri nimaupatiji pa'warije ka'iareka oyiaja imaekarā. ²I'supaka nimamaka īrāba'ikakamarīapi bojawārōbaraka ikupaka nare kērika:

³⁻⁸—Ā'mitirikōrī je'e: Ōterimaji ōterikiyapea ōterī ke'rika. Sak-iōterūkīrō'ōrā eyatirā sakitaeka poto īrārī'o ma'arā jūjika wīñaka ba'aeka. Apea ña'rīka āta watopekarā kūpajī ka'ia imarō'ōrā. Torā ña'rīka wārūaja pu'rīripotojo aiyapeka sajoemaka jia rīkoariberiwa'ri sajīrika. Apea ña'rīka wī'siwatopekarā. I'supaka imaekarō'ōrā ña'rīka puri pu'rīripotojo jia jājiberiwa'ri saruiberika. Apea jia ka'ia imaekarō'ōrā ña'rīka. I'suparō'ōrā ña'rīka puri jia jājītirā pu'rīka. Supa imarī īrārījūki treinta rakao sarīkarika, aperiūki sesenta rakao, aperiūki puri cien rakao rikarika,— āriwa'ri nare kibojaeka.

⁹I'supaka simamaka ikupaka nare kērika mae:

—I'tojirāja sime sakaka majaroka. Samija āmitiriwārūye'e jia samija pupajoabe puri,— nare kērika.

**¿Marākā'ā simamaka
bojawārōrikakakapi po'imajare
miwārōyu? āriwa'ri Jesúre najerīaeka**

(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)

¹⁰I'sia be'erō'ō Jesúre īrīkaja imaeka poto kipō'irā imaekarā supabatirā kika wārūrimajapitīyika rērītīrā ikupaka kire narīka:

—¿Marākā'ā ārīrika mibojawārōyu?—

¹¹I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kērika:

—Bikija po'imajare sōrīberika simako'omakaja maekaka puri ritaja kirirāte jā'mebaraka jia mija imaerā Tuparāte mijare sōrīrūjerijayu. Aperāte puri kire ā'mitirīpēabeyurā nimamaka bojawārōrikakakapi yibojarijayu. ¹²Ā'mitirikōrī je'e, bikija Tuparā majaropūñurā no'oeka ikupaka āñua: “Sanīaika simako'omakaja īabeyurā upakaja nimarijayu. I'supakajaoka yibojaika ā'mitiritiyaripotojo ā'mitirīpēabeyurā upakajaoka nimarijayu. I'supaka imabekaja, kire takaja ā'mitirīpēairā imawa'ri, 'Ba'īaja yibaaika miye'kariabe', āriwa'ri Tuparāte jēñeirā nimajāāeka. I'supaka āñurā nīmarīkareka sareka nare kiwayuñajāāeka”,— Jesúre nare ārīka.

**“Ikupaka ārīrika sime ōterikia
ōterimajire sōteika majaroka”,
āriwa'ri Jesúre nare
sabajawapu'ataeka**

(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)

¹³Supabatirā mae ikupaka Jesúre nare ārīka ate:

—¿Yaje ōterikia ōterimaji majaroka mija ōrīwārūbeyu bai je'e? I'supaka mijare yimajarobojako'a mija ōrīpūabesarākareka, apea mijare yibojakoperākaoka mija ōrīpūabesarāñu je'e,— nare kērika.

¹⁴I'supaka āritirā ikupaka nare sakibojajīika:

—Ōterikia ōterimaji āriwa'ri mijare yibojako'a Tuparārika bojataparimaji upakaja sime. Supa imarī Tuparā majaroupakaja sime ōterikiyapea. ¹⁵ Īrārimarā po'imaja imarā ma'arā ōterikiyapea nā'ataeka upaka imarā. I'supaka imarā nimamaka Tuparārika na'mitirikopeika be'erō'ō Satanāre nareka saye'kariayu, kūpājī sanorikopeikareka. ¹⁶ Aperā po'imaja imarā, āta watopekarā kūpājī ka'ia imarō'ōrā ōterikiyapea nā'rīka upaka imarā. Tuparārika ā'mitiritirā jījimaka nimakoŕeyu. ¹⁷ I'supaka nimako'omakaja Tuparārika jia nare nā'rījāibeyurā imarī, nayi'yuapi āriwa'ri oka nare imamaka, supabatirā sapareaoaka aperāte nare īaripe'yomaka, nōjimarījī Tuparārika na'mitirikopeika naja'atayu. ¹⁸⁻¹⁹ Aperā po'imaja imarā wi'siwatopekarā ōteriki yapea nā'rīka upaka imarā. Tuparārika ā'mitiriripotojo napupakarāja jīitaka oyiaja imarika jitoirā nime. I'supakajaoka “Rīkimakaja niñerū yija rikarāka jia yija imarāñu”, āparaka wapuju napupaka nare pakiyu. I'supaka imawa'ri, sareka takaja pūparibaraka imarijayurā imarī, Tuparārika naye'kariyu. Supa imarī saye'kariyurā imarī kiyapaika upakaja baabeyurā nime. ²⁰ Aperā pūri Tuparārika jījimakapi ā'mitiririjayurā. Ikupaka nime: Jia ka'ikirō'ōrā ōterikiyapea nā'rīka jia jājia pu'riwa'ri rīkimakaja saruika. Īrārijūki treinta rakao sarikarika, aperijūki sesenta rakao, aperijūki pūri cien rakao rikarika. I'sia rikarika upaka imarā nime Tuparārika jia ā'mitiripēairā. Jia kire yi'yurā imarī, kiyapaika upaka oyiaja bairā nime,— nare kērīka.

**Peria yaaboaike upaka pupajoatirā,
Jesúre nare bojawārōeka**

(Lc 8.16-18)

²¹ Ikupaka nare kērīka ate:

—Peria mawāāyu, jia yaaboairō'ō imarika yapawa'ri. I'supaka simamaka jotorokarā mu'apāārūkimarīa sime. ²² I'supakajaoka sime ika mijare yibojaika jia po'imajare ōripūabeyua simako'omakaja Tuparāja “Ikupaka sime”, kērīrāka poto sanorīrāñu. ²³ Mijare yibojaika jia mija ōriwārūriyapaye'e, jia samija pūpajoabe pūri,— nare kērīka.

²⁴ I'supakajaoka nare kērīka:

—Mijare nānuu mija ā'mitiripēabe. Samija ā'mitiripēaika ko'apitorāja, “Ikupaka simekā'ā”, mija āriwārūokaro'si Tuparāte mijare jeyobaarāñu. I'supaka pemawa'ribaji kibaarāñu jīitakarāja mijare jeyobaarūkika imarī. ²⁵ I'supakajaoka jīibaji ōrīrika yapawa'ri sā'mitiyukate sapemawa'ribaji sakiōñaokaro'si Tuparāte kire jeyobaarāñu. Sā'mitiripēariyapabeyukate pūri kūpājī kiōrīkopeika, Tuparāte kireka saye'kariarāñu,— nare kērīka.

²⁶⁻²⁷ I'supaka pūpajoatirā ikupakaoka Jesúre nare ārika:

—Maipamaki Tuparārirā jīikuku kio'arūjerūkiakaka mijare yibojaerā baayu mae. Ōterikiyapea jia pu'yu upaka nime. Īakōrī je'e: Ōterimajire ōterikia ōteika be'erō'ō namiareka, ĩmiarekaoka, kikāñu poto, kāribeyuka kima potooka sakiŕurirūjemakamarīa pu'ritirā, sapu'riweiyu. I'supaka sime “Sōñu upakaja sapu'yu ikupaka sime”, kērīberiko'omakaja. ²⁸ Jia ka'ia imawa'ri, sōñu upakaja jājia sajayurō'ōrāja pu'ririŕiyua sime ōterikia. Mamarī sapu'yu poto ritabijīkaja sime. I'supaka sima be'erō'ō jo'babajijūki jariwa'ri sapūñuayu.

Torājirā kopakaja saruiyu mae. ²⁹ Ōterikia boṗakā'ā ĩatirā, “Saye'eye'e”, āriṗupajoatirā saba'ipite se'erī a'yu. Ōterikia ṗu'ririjayu upakajaoka sime Tuparārirāro'si. “I'supaka sime”, narīwārūberiko'omakaja, Tuparāte yapaika upaka jia baairā nare kijarirūjerijayu,— nare kērīka.

“Ōterikia mostaza wāmeijūki yaṗe upaka sime”, āparaka Tuparāte jā'merūkiakaka Jesúre wārōeka

(Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)

³⁰ Aṗeroka ikupaka nare kibojaka atē:

—Tuparāte ritaja kirirā imarāte jā'merūkiakaka jībaji mija ōñaokaro'si, ikupaka majaroka mijare yiwārōerā baayu. ³¹ Ōterikia mostaza yaṗea moteika upaka nime Tuparārirā. Ritaja aṗea ōteriki yaṗea kūṗajībajirījiaka sime mostaza yaṗea. ³² I'supaka simako'omakaja saṗi ṗu'ritirā aṗea ōteriki tērīwa'ribaji ĩmirā saṗu'riweiyu. I'supaka imawa'ri rīkimakaja űoaka sarīṗia imamaka ijia jājia yaaika ṗoto wī'ñaka sarā ru'yu. Ā'mitirikōrī, i'supakajaoka nime Tuparārirā naro'si. Mamarī rikimamarirāja kire ā'mitirīṗeairāte imako'omakaja, sabe'erō'obaji ṗuri rikimarāja kire ā'mitirīṗeairāte imarījarirāñu,— nare kērīka.

³³ Norīwapu'ataekarō'ōjirā, i'supaka rīkimaka majarobarīkapī ṗo'imajare kibojawārōroyika. ³⁴ I'supakapī oyijaja ṗo'imajare kiwārōroyika. Supa simako'omakaja ĩrīkaja kika wārūrimajapitīyika kimaroyika ṗoto ṗuri, bojawārōrirokakaka jia nare kibojawapu'ataroyika.

**Werika wejea nare
baeaka Jesúre o'ataeka**

(Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)

³⁵ I'sirīmiji na'irā simaeka ṗoto ikupaka kika wārūrimajare Jesúre ārīka:

—Dajoa, ṗa'wa mawaata'riwa'rirā.—

³⁶ I'supaka kēṗakā'ā, ṗo'imajare a'ribojaweatirā, Jesúre jāmaeka kūmurā najāika. Supa imarī saṗi naka ke'rika mae. Aṗea kūmuareka imaeakarāoka nabe'erō'ō tērīwa'rikarā.

³⁷ Torā natērīrijarika ṗoto jājia wīrōa baeū'mueka. Sabaemaka jājia ṗakuwa'ri kūmuarā jimarīa okoa jāika. Supa imarī kūmuarā okoa ṗurueka mae.

³⁸ I'supaka simako'omakaja kirupuko'a űu'takarā ṗeatatirā kūmui'toṗearā Jesúre kārījāmaeka. I'supaka kimamaka ĩatirā, kika wārūrimajare kire tōrōeka.

—Mia'mitipe wārōrimaji. Maña'mirā baayu. ¿Jia bai miro'si sime je'e?— kire narīka.

³⁹ I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, mi'mirīkatirā ikupaka kērīka:

—Mibaea'si wīrōa, i'supakajaoka ṗakuri,— sakēṗakā'ā so'rika mae.

Wīrōa baetiyyika, supabatirā okoa ṗakurimarīa jarika ⁴⁰ Torājirā mae,

—¿Dako baerā mija kikiko'o je'e? ¿Jia yire yi'riberīwa'ri “Yijare ĩarīrīwārūiki kime”, yireka ārībeyukajirā mija ime bai?— nare kērīka.

⁴¹ I'supaka kērīko'omakaja jimarīa ṗupatawa'ri, “¿Maki kime ruku ĩi? Wīrōa, okoa ṗarīji kire yi'yua”, āparaka najērīabu'aeka.

**Gerasa ka'iareka Satanárīka
ima űa'rījāikaki majaroka**

(Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)

5 I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúre kika imaeakarāpitīyika Gerasa ka'iarā tērīeyaeka. ² Tērīeyatirā Jesúre

marīwa'rika poto ĩrika Satanárika ima nā'rījāikakite kire torika. Majaka āta wi'iarā nataroyikarō'ōpi Jesús pō'irā ketaeka. ³Torā kimaeka wejabitika upaka oyiaja imaroyikaki imarī. Perumijiapi kire nāpi'peroyika simako'omakaja űojimarīji pi'peberikaki upaka kijariroyika. ⁴Īrākūrimarīa kiānaraka, kipitakaoka kire nāpi'peko'omakaja sakitūrūtataroyika. I'supaka kimamaka pō'imajare marākā'ā kire baawārūberiroyika. ⁵I'supaka imaki imarī, ĩmi, űamioka, ĩmima watopekarā, majaka nataroyikarō'ōrā akaseretapabaraka kituritaparoyika. I'supaka imatapabaraka tīmarīji ātapi kipo'ia kiwa'etaparoyika.

⁶I'supaka kimaekarō'ōpi Jesúre ĩatirā kipō'irā kirīrira'aeka. Kipō'irā eyatirā kiwājītāji kiñukurupaeka, “Marākā'ā yibaaberijiki kime”, kipupaka kire ārika simamaka. ⁷⁻⁸I'supaka kimamaka, ikupaka Jesúre kire ārika:

—Mia'mitipe Satanárika ima. Īire kipupakareka mimarō'ōpi mipope,— kire kērika.

I'supaka kēpakā'ā,

—Jesús, Tuparā tēririkaja imatiyaiiki Maki mime. ĩMarākā'ā yire mibaaerā baayu mae je'e? Tuparāte ĩaika wājītāji, “Ba'iaja mire baabesarāki yi'i mae', yire mepe”,— akasererikapi Satanárika ima nā'rījāikakite ārika Jesúre.

⁹I'supaka kēpakā'ā ikupaka Jesúre kire ārika:

—ĩMarākā'ā miwāmea?—

I'supaka kire kēpakā'ā,

—Legión űime, rīkimarā ba'irā yija ima simamaka.—

¹⁰Supabatirā “Ika ka'iaipi yijare mipoata'si”, jimarī Jesúre kērīrijarika.

¹¹I'supaka simaeka poto nakoyikurirā rīkimakaja ba'abaraka jējewēkoa pā'itaeka ĩmimajā'āreka. ¹²I'supaka

simamaka ikupaka Satanárika ima kire ārika:

—Kireka yijare mipoataye'e, “Jējewēko pupakarā mija nā'rījāibe”, yijare mepe,— āparaka kire najēneka.

¹³I'supaka napakā'ā,

—Torā mija a'pe,— nare kērika.

Topi mae ĩmirījireka nā'rījāitiirā imakopekarāre porika, jējewēkoa imaeakarā nā'rījāiokaro'si. Supa imarī jējewēkoa dos mil rakamaki imaeakarā Satanárika ima nare nā'rījāimaka jājia narīrīwa'rika. Rīrīwa'ritirā pūsipemará eyatirā topi nañā'rika pā'warā. I'supaka baawa'ri nimaupātiji nañā'mipataeka.

¹⁴I'supaka sabaamaka sīarīrīrimaja rīrīwa'ritirā, wejearā, wejematorāoka pō'imajare sanabojaeka. Topi mae “ĩDakoa supa baaika?”, āriwa'ri pō'imajare ĩarī a'rika. ¹⁵Jesúre imaeakarō'ōrā eyatirā, ikupaka Satanárika ima kireka nā'rījāika imakoperoyikakite imamaka niaeka: “Jarīroaka jāāekaki, i'supakajaoka kimaroyika upakamariāja, jia kipupaka japakā'ā, nā'rīyaaekaja rupaki kime mae”, pō'imajare āri'pupajoaeyaeka. I'supaka kimamaka ĩatirā, jimarīa Jesúre nakīkika “Tērīritakiji kime”, āriwa'ri. ¹⁶Supabatirā Satanárika ima kireka Jesúre pōataekakaka, supabatirāoka jējewēkoa baekakaka ĩāekarāte bojaeka a'perāte. ¹⁷I'supaka kibaaika ā'mitiritirā Gerasakarā Jesúre kīkiwa'ri nawejeapi kipe'ririka nayapaeka.

¹⁸I'supaka nimamaka topi pē'rira'aerā kūmuarā kijāika poto ikupaka Satanárika ima kireka poritapaekakite kire ārika:

—Mika a'ririka yapatiyarīji yiyapayu yi'ioaka,— kire kērīkopeka.

¹⁹I'supaka kērīko'omakaja ikupaka Jesúre kire ārika:

—Yika a'pekaja, miwi'iarā mipe'riwa'pe. “Yire wayuāiiki imarī,

jia Maipamakire yire baayu”, āriwa’ri mirirāre mibojaokaro’si,— kire kērika.

²⁰ I’supaka kērika yi’riwa’ri kipe’rika. Pe’riwa’ritirā Decāpolireka imaeka wejearā Jesúre kire baaeka majaroka kibojatapaeka. I’supaka kibaaeka āmitiritirā marākā’ā pō’imajare āriwārūberika, i’supaka ima āmitirikoriberikarā imarī.

Jairo makore Jesúre tāēka

(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)

²¹ Torājirā kūmua ke’rikapiji Jesúre pē’rira’aeka ate. Sapi pē’rietatirā pā’warierā kirikamarika poto, rīkimarāja pō’imajare kipō’irā rērika. ²² I’supaka nimaeka poto judfōrākare rēriwi’i ipamaki, Jairo wāmeikite Jesús pō’irā etaeka. Supabatirā kiwājītāji kiñukurupaeka. ²³ Supabatirā ikupaka kire kērika:

—Yimakore pūparirirā baayu. Mipitaka kopō’iarā mija’apearika yiyapatiyayu kojājiokaro’si,— kire kērika.

²⁴ I’supaka kire kēpakā’ā, Jesúre kika a’rika mae. Topi kopakaja rīkimarāja kīrika pō’imajare kika a’rika. ²⁵ Na’rika nawatōpekapi ūrāko wāmarīa imaekakote torā imaeka. Īpōū’puarāe’earirakakuri wejeje’rāka koeyawa’rika pū’uriweoko jisia ka’wisijūabaraka. ²⁶ ūrikaremarīa ikobaarimajare kore nikobaarū-jekoperoyika. I’supaka nabaaika wapa koniñerū imakopeka ritaja nare kōjipataroyika. I’supaka baaripotojo jā’rībaji kojarijarijika. ²⁷ I’supaka baabaraka koimaeka poto “Wāmarīa imarāte jimarīa Jesúre bayayu”, āririka koā’mitiriroyika. I’supaka simamaka koimaeka wā’tarā Jesúre etamaka itirā, rīkimarāja pō’imajare imaeka watōpekapi kipēterō’ōrā koeyaeaka. ²⁸ Jesúre imaekarō’ōrā eyatirā “Kijariroaka yiraberākareka

jia yijarirānu”, kōrīpupajoaeka kopuparō’ōpi. I’supaka pupajoawa’ri kijariroaka korabeka mae. ²⁹ I’supaka kobaaeka potojo koreka so’rika mae. “Risirika yireka imakopeika o’yua mae”, kōriwārūeka. ³⁰ Kijarijoaka korabeka be’erō’ō, “Tērīrika nīmapi ūrikate tāānu”, kipupakapi Jesúre āritika. Supa imarī jorowa’ritirā ikupaka pō’imajare kērika:

—¿Maki yijariroaka rabeko’oka?—

³¹ I’supaka kēpakā’ā kika wārūrima-jare ikupaka ārika:

—Mipō’irā rīkimarāja imarā mire rabeirā. ¿Marākā’ā simamaka “¿Maki yijariroaka rabeko’oka?”, meñu?—

³² I’supaka kire narīka simako’omakaja pō’imajare ĩabaotabaraka kire rabekakite kimo’arijarika. ³³ I’supaka kimaeka poto “Yi’i, risirika nīma yire o’yaokaro’si mire rabeko’oko”, āripupajoawa’ri kipō’irā koeyaeaka. I’supaka kopupaka imako’omakaja kire kikiwa’ri tararipotojo kiwājītāji koñukurupaeka. I’supaka baatirā kobaaeka upakaja kire kobojaeka. ³⁴ I’supaka kōpakā’ā, wayūarimaji imarī, ikupaka kore kērika:

—Mae mia’mitipe yiwāyūiaiko. Yire yi’riwa’ri, jia mijayu mae. “Yirisirika yire o’yua”, āriwa’ri jijimaka mipe’riwa’pe mae,— kore kērika.

³⁵ I’supaka kore kērika poto judfōrākare rēriwi’i ipamaki Jairo wi’iakarāre etaeka. Torā eyatirā ikupaka Jairote narika:

—Mimako pūpaririko’oko. “Yimakore mibayape”, wārōrimajire merīa’si mae,— kire narīka.

³⁶ I’supaka nariko’omakaja, —Ba’iaja pūparibekaja, yire miyi’pe,— Jesúre kire ārika.

³⁷ Pedro, Santiago, supabatirā Santiago rī ū Juan maekarakamarā tarāreje Jesúre akawa’rika. ³⁸ Naka

a'ritirā, rēririwi'i ĩpamaki wi'iarā jimarā oparaka nimaekarō'ōrā keyaeka. ³⁹I'supaka nimamaka, ikupaka nare kērīeyaeka:

—¿Dako baaerā mija oyu? Pupa'iribeyuko me'rōre ime. Kārīkako koime,— kērīka oparaka imaekarāte.

⁴⁰“Kopakaja pupa'iritiyaekako koime”, āriwa'ri Jesúre neeka. I'supaka nimamaka ĩatirā, nare kīporirūjeka. Supabatirā pupa'iririkote imaeka kurarakarā kopakiarā, supabatirā kika imaekarā maekarakamarāpitiyika kikākaeka. ⁴¹Naka kākatirā kopitakarā kore nī'atirā ikupaka kore kērīka:

—Talitá cum,— kore kērīka. (Mokarokapi marījikareka, “Me'rō, mimi'mibe, mire ñañu”, ārīrika sime i'siroka).

⁴²I'supaka kērīka potojji mi'mirīkatirā, kojaarīkawa'rika. ĩpoū'pua'earirakakuri weje'ērāka eyawa'yuko koimaeka. Ōñia kojaripe'pakā'ā ĩawa'ri, marākā'āoka āriwārūberijika najarika kika imaekarā, i'supaka ima ĩakoriberikarā imarī. ⁴³I'tojite,

—Aperāte samija boja'si,— nare kērīka.

Supabatirā ba'arika koro'si nare ke'era'arūjeka.

Nazaretwejarā Jesúre a'rika

(Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

6 Torājirā mae, kika wārūri-majapitiyika Jesúre a'rika, kime'rārī kimaeka wejarā. ²Torā eyatirā jērītari'rimi simaeka poto po'imajare kiwārōū'mueka judíorākare rēririwi'iarā. Kire ā'mitiritirā, “Jiitakaja ōñuka kime”, āriwa'ri marākā'ā narīwārūberika, i'supaka jaikite ā'mitirikoriberikarā imarī. I'supaka kibaamaka ikupaka po'imajare kireka ārika:

—¿Marākā'ā baatirā jiitakaja ĩire ōrīpūayu? ¿Maki kire wārōekaki ruku? Maikoribeyua pari'iji ritaja baabeaiki kime,— narīka.

³Supabatirā ikupaka narīka a'pea:

—María maki, ō'ōrā yapua yi'yerimaji kime. Supabatirā Santiago, José, Judas, Simónpitiyika nama'miji kimema. Iki kima simamaka kibe'erō'ōkarā rōmijāoka ō'ōrā makaja imarā,— torā imaekarāte ārika.

I'supaka simamaka “Yija upakaja imaki imarī imatiyabeyuka kime”, āriwa'ri kire na'mitiripēariyapaberika. ⁴I'supaka napupajoamaka, ikupaka nare kērīka:

—Tupa'arō'si boja'ijirimajire “Jiitaka mare kibojayu”, ritaja po'imajare kireka āñuka kime. I'supaka simako'omakaja kipo'ijirika wejeareka, kitā'omajataka puri i'supaka āribeyurā,— kērīka.

⁵Supa imarī jia kire nayi'ribepakā'ā, maikoribeyua nare kibeawārūberika. I'supaka imari'potojo ĩ'rārimarāre takaja kīpitaka ja'apeatirā wāmarā nimaeka nareka kiji'eka. ⁶Kitā'omajare kire ā'mitiripēabepakā'ā marākā'ā āriwārūberijika Jesúre jarika. I'supaka imari'potojo a'pea wejarā po'imajare wārōtaparī ke'rika mae.

Jesúre kika wārūrimajare Tupa'arīka nawārōtapaokaro'si mamarī kīpūataū'mueka

(Mt 10.5-15; Lc 9.1-6)

⁷ĩpoū'pua'earirakamarā kika wārūrimaja imaekarāte Jesúre akaeka. Supabatirā kirika nare ja'ajiyetirā,

—Satanārika ima po'imajareka ña'rījāikarāte mija poatabe mijaro'sioka,— nare kērīka.

I'supaka nare āriweatirā ĩparimaki oyijaja Jesúre nare pūataeka a'pea wejeareka imaekarāte wārōtapaokaro'si.

⁸—Torā mija a'rīrāka poto pan, yaipi'ia, niñerūoka mija e'ewa'ria'si.

I'supaka simako'omakaja mija tu'ua takaja mija e'ewa'pe. ⁹Supabatarōoka ũ'puko'a, jariooka mija jāika takapiji mija a'pe,— nare kērika.

¹⁰Ikupakaoka ate nare kērika:

—Wejearā yirika bojarī mija eyaū'murānu, wi'itakarāja mija imabe, ape wi'i, ape wi'irā baabekaja. Apea wejearā mija a'rirāka poto takaja topi mija po'pe. ¹¹Mija eyarirarāka wejerakakaja mijare e'toriberiwa'ri, Tuparārika ā'mitiripērika nayapabesarākareka, jājiapi nare jaika ka'wisijūabekaja nare mija ja'atabe. Topi a'rirāka poto, ikupaka mija baabe: Mija ũ'puko'arā ka'ia uyua eika mija pajepatebe “Yijare mija ā'mitiripēabeyua simamaka, Tuparāte mijare ba'iaja mijare baarānu”,— āriwa'ri kika wārūekarāte kērika.

¹²I'supaka nare kērika be'erō'ō po'imajare wārōrī na'rika mae. Supa imarī napō'irā eyatirā ikupaka nare narika: “Ba'iaja mija baaika ja'atirā Tuparāte mija ā'mitiripēabe”, neyaekarō'ōrā imaekarāte nabojar-ijarika. ¹³I'supakajaoka Satanārika ima nā'rījāika imaekarāte nareka sanajeroyika. I'supakajaoka rīkimarāja wamarā imaekarāte iyebakapi yo'yebarka, narisirika nareka ima no'ataroyika.

Ikupaka sime Juanre reyaekakaka

(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)

¹⁴Ritaja maikoribeyua Jesúre baabearoyika ā'mitiritirā po'imajare sabojapibaeka. Po'imajare i'supaka ānuu ipi Herodesoka sōrikaki. I'supaka po'imajare ānuu ā'mitiritirā ikupaka i'rārimarāre ārika:

—Juan, po'imajare rupuko'a jūjerimajiji kime je'e apeyari. Reyaripotojo ate ōnia jarijiki imarī, maikoribeyua kibeayu je'e apeyari,— narika.

¹⁵Aperā ikupaka ārikarā:

—Tuparāro'si bojaājirimaji imaroyikaki Elías kime je'e apeyari,— narika.

I'supaka nariko'omakaja aperimarā puri ikupaka ārikarā:

—Bikija Tuparāro'si bojaājirimaja imaroyikarā upaka kime je'e apeyari,— narika.

¹⁶I'supaka najaimaka ā'mitiritirā, ikupaka Herodete ārika kiro'si:

—Juan bikija kirupuko'a yita'terūjekaki imaripotojo ōnia jaripe'ritirā i'supaka kibaabearijayu je'e apeyari ate,— kērika.

¹⁷⁻¹⁸I'supaka kēpakā'ā, Juanre najāāerā baaeka ru'pu, kirī' Felipe rūmu Herodías wāmeikore ē'matirā Herodete koka imaeka. I'supaka kibaamaka, ikupaka Juanre kire ārika:

—Herodías mirī' rūmure me'maeka ba'iaja mibaayu, Tuparāte jā'meika yi'riberiwari,— āriwa'ri kire kibojakoperoyika.

I'supaka kēpakā'ā, koka jia imarika yapawa'ri Herodete kire nī'arūjeka kisurararākare. Kire nī'atirā perumijapi pi'petirā, wēkomaka imariwi'iarā kire natarika.

¹⁹⁻²⁰“I'supaka kijaika wapa kire jāarika sime”, āripupajoekako imarī, Herodíare kire jāarūjerika yapæka. I'supaka kopupajoako'omakaja, Herodes puri “Tuparāte yapaika upakaja jia wājia baaike Juanre ime”, āriwa'ri jia jiyipupaka kireka ōrikaki. Supa imarī Juanre kojāarūjeriyapako'omakaja kiyapaberiko'peka. I'supakajaoka Juanre bojaroyika jijimakapi ā'mitirikaki imaripotojo “Kibojaika upakaja yiyi'riye'e”, āriripotojo, sareka nā'riyaarī kimawārūberika. ²¹I'supaka Juanka kimako'omakaja “Ikupaka yibaajikareka, yipupajoaika kitá'tewārūberijīnu je'e”, Herodíasre āripupajoekarīmi seyaeka. I'supaka kōripupajoekarīmi Herodete po'lijirika

wejejē'rāka sarākutorika. Supa imarī kiro'si ba'irabejirimaja iparimarāre, supabatirā surararāka iparimarāreoka, Galilea ka'iakarā imatiyarimajareoka kiakaeka, “Mabayaarirā”, āriwa'ri. ²² Ritaja kiakaekarāte rērikarō'ōrā kākātirā Herodías makore nare bayatāābeaeka jijimaka nimaokaro'si. “Jiitaka mare kobaabeayu”, Herodes kijeyomarāpitiyika āriṗupajoekarā. I'supaka imawa'ri ikupaka kore kērika:

—¿Dakoa mire ñijirika miyapayu maekaka jiiatakaja mibaika wapa? Miyapaikaja mire ijirā i'supaka ñaṇu. ²³ Mire pakibeyuka yi'i, ika ka'iakaki ipi imarī, ritaja yiba'irjia wapajā'riakaka ñe'metājirō'ōjirā mire ijijiki imarī supa mire ñaṇu,— Herodías makore kērika.

²⁴ I'supaka kore kēpakā'ā, kopakore jēriarī ko'rika mae.

—¿Dakoa kire yijēñerāṇu ruku, ma'i?— kore kōrika.

I'supaka kōpakā'ā,

—“Juan ṗo'imajare ruṗuko'a jūjeri-maji ruṗuko'a yiyapayu”, kire mepe,— kore kōrika.

²⁵ I'supaka kore kōpakā'ā, jajuaja a'ritirā koīṗamaki Herodes ṗo'irā koeyaeka. Kipō'irā eyatirā ikupaka kire kōrika:

—Juan ruṗuko'a yiyapayu. I'supaka simamaka kimarō'ōrā a'ritirā, sata'tetirā, seroarā sapeatatirā yire samijibe maekakaja,— kire kōrika.

²⁶ I'supaka kōpakā'ā jimarīa Herodete ba'iaja ṗuparika. Juanre jāārika yapaberiripotojo, mamariji kore kērika kijaita'ariyapaberika. Po'imajare ā'mitirika wājītāji, “Miyapaikaja mire ñijirāṇu”, kēritika simamaka, kojēñeikaja kore kijirā baaeka. ²⁷ I'supaka simamaka ñojimarīji i'rika kisurarate Juan ruṗuko'a ta'terī kipūataeka. ²⁸ Torā eyatirā Juan ruṗuko'a ta'tetirā, seroṗemarā sapeatatirā sake'era'aeka. I'supaka

baarī ke'rikarō'ōpi ṗe'rietatirā Herodías makore sakijika. Supa imarī iko mae kopakore sijikako.

²⁹ I'supaka Juanre nabaeka ā'mitiritirā, kika wārūeka mirārāte kipo'imirāka e'erī etaeka sayayeokaro'si.

Cinco mil rakamarā imaekarāte Jesúre ji'aeka

(Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúka wārūrimaja kirika bojataparī turikarāte ṗe'rietaeka. Supa imarī kipō'irā etatirā nawārōtapaeka majaroka kire nabojaeka. ³¹ I'supaka simaeka ṗoto torā rikimarāja ṗo'imaja i'tarijayurā, ṗe'ririayurāoka imaekarā. I'supaka simamaka kika wārūrimajaka no'ojiteoka maba'awārūberijika Jesúro'si simaeka. Supa imarī ikupaka kika imaekarāte kērika:

—Dajoa, ṗo'imajamatorā kūṗajī majērītaerā,— nare kērika.

³² I'supaka nare kērika be'erō'ō, kūmuapi ṗo'imajamatorā naka ke'rika mae. ³³ Na'rirā baaeka ruṗu rikimarāja iawārūekarā. I'supaka nabaamaka iatirā, ritaja wejeakarāre ririwa'rika Jesúre a'rikarō'ōrā. I'supaka baaekarā imarī, kijeyomarāpitiyika torā keyabeyukajiji torā neyaweitika jājia ririwa'rikarā imarī. ³⁴ I'supaka nabaeka simamaka waata'rieyatirā marīwa'rikōrī rikimarāja ṗo'imajare imamaka Jesúre i'aeka. Torā eyatirā, ovejawēkoa nare iārīrimajire imabeyurā upaka ṗo'imajare imamaka kīaeka. I'supaka nimaeka Tuparārika nare wārōrimajire imaberika simamaka. I'supaka imaekarā nimamaka “Jia ōrīwārūbeyurā nime. Supa imarī marākā'ā baawārūberijīñurā nime”, āriwa'ri wayuāekaki imarī, ritajakaka nare kiwārōūmueka mae. ³⁵ Aiyate ka'rawa'rirā baaeka ṗoto kika wārūrimajare kika jairī etaeka. Ikupaka kire narīka:

—Na'irā sajaritiyu mae. Pō'imamato sime ō'ō. Supa imarī ba'arika imabeyua. ³⁶Supa imarī wejekoyikurirā ba'arika waruaparaka pō'imajare imarō'ōrā sawapajjiba'arī na'rirū,— kire narīka.

³⁷I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—Mijaja ba'arika nare mija ji'abe.—

I'supaka kēpakā'ā ikupaka kire narīka:

—¿Pan yija wapañirānu bai je'e wapañārītaka simako'omakaja? Rikimarāja pō'imajare imamaka, dosciento rakato denario sawapa simarānu,— kire narīka.

³⁸I'supaka napakā'ā āmitiritirā, ikupaka nare kērīka:

—No'ojirāarakato pan mija rikayu je'e? Mija iabe ruḡu.—

I'supaka kēpakā'ā,

—I'rāpitarakatojikaja sime.

Supabatirā wa'iaoka i'parājīkaja ima,— kire narīka.

³⁹I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—“Ritario'ro jia taya imarō'ōrā mija ruḡabe”, pō'imajare mija aḡe.—

⁴⁰I'supaka kēpakā'ā, kērīka upakaja pō'imajare nabaarūjeka. Supa imarī nare najā'meka upakaja nimaekarō'ōrā i'rāo'roreka cincuenta, aḡerio'roreka cien rakamarā nimaeka. ⁴¹Supa imarī pan i'rāpitarakato imaeka, wa'ia i'parā imaekaoka Jesúre e'erikaeka. Supabatirā wejeḡemarā yu'ayoitirā, “Jia mibaayu a'bi”, āriwearirā, pan kiña'kata'ruika mae. Supabatirā “Pō'imajare samija ḡibabe”, āriwa'ri kika wārūrimajare sakījika mae. I'supakajaoka kibaaeka i'parā wa'ia imaeka ritaja pō'imajaka sanapibaba'aerā. ⁴²I'supaka kibaamaka ritaja pō'imajare ba'aeka, jia nāḡirika

najarikarō'ōjirā.

⁴³Sabe'erō'ō, i'ḡou'ḡuarāe'earirakapi'i ḡururika kika wārūrimajare rēaeka nañaḡika ḡiyia. ⁴⁴Cinco mil rakamarā imirīja nimaeka saba'aekarā. §

Okopemapi Jesúre turika

(Mt 14.22-27; Jn 6.15-21)

⁴⁵I'supaka baaweatirā kika wārūrimajare ikupaka Jesúre ārika:

—Kūmuarā jāitirā i'siḡe'rōtorā mija waata'riwaḡe. Supabatirā Betsaida wejearā yire mija ta'abe.—

Kika wārūrimajare waata'riwa'rika ḡoto pō'imajare a'yaokaro'si kimajaroka bojabaraka kimaeka ruḡu. ⁴⁶I'supaka baaweatirā, imimakarā kimariwa'rika, Tuparāka jairī. ⁴⁷Aiyate ka'raeka be'erō'ō Galilea ḡa'wa ñe'metājirāja kūmua eyawa'rika, sarijepi rīkamaritirā Jesúre iamaka. ⁴⁸Wīrōa jājia baemaka jājia nawe'āko'omakaja sa'ribepakā'ā kīaeka. Supa imarī bikitojo ñamiji okopemapi turitirā nakoyikurirā keyaeka. Nare kio'riwa'rirā baatikarā kire niatōḡoeka. ⁴⁹⁻⁵⁰Okopemapi kitupakā'ā iatirā, jimarīa nakasereka, “Pō'imaja oḡirekoa sime je'e”, āriḡupajoawa'ri. I'supaka nimaeka jērāko'atirā, ikupaka nare kērīka:

—Rikitubaka mija jaḡe, kīkībekaja. Yi'iji ñime,— kērīka.

⁵¹Supa nare āritirā napō'i kūmuarā kijāika mae. Sarā kijāika ḡoto wīrōa o'rika mae. Supa imarī i'supaka kibaamaka iatirā marākā'ā āriwārūberijika najarika, i'supaka iakoriberikarā imarī. ⁵²Saruḡubaji, pan kūḡajī imako'api pō'imajare Jesúre ji'amaka iako'omakaja, “Tērīwa'ribaji imaki Jesúre ime”, āribeyukajirā nimaeka, ōriwārūberikarā imarī.

§6:44 Tal vez la cifra fuera mucho más que cinco mil que comieron, si hubiera contado las mujeres y los niños.

**Genesaretka'iakarā
jīnūrāte Jesúre tǎaeka**

(Mt 14.34-36)

⁵³ Pa'wa waata'riwa'ritirā Genesaret wāmeika ka'iarā neyaeka. ⁵⁴ Waata'rieyatirā nakūmua ji'apāātirā namarīwa'rika potojiteje torā imaekarāte Jesúre iawārūeka. ⁵⁵ Kire iatirā jajuaja na'rika apherāte bojarī. Sā'mitiritirā wāmarīa imaekarāte napeyurūkiapi ne'era'aeka kipō'irā. ⁵⁶ Ke'riroyikarō'ōrāja kūpajiriwejerā, jo'bariwejerā, wi'imatorāoka, kipō'irā neyaroyika. Supabatirā rīkimarāja ba'irījia ijībaraka po'imajare imaekarō'ōrā, jīnūrāte napāājiyeroyika nare kitāāokaro'si. Kijariroaka kūpajiji nare kiraberūjerika yapawa'ri jimarīa jīnūrāte kire akaeka. Kijariroaka rabekarakamarāreje narisirika o'ripataeka mae.

**“Mañekiarāte baaroyika upakaja
yi'yurā imarī, Tuparāte
jā'meka yi'ribeyurā nime”,
ārīwa'ri Jesúre bojaeka**

7 Fariseokaka pūpajoairā, supabatirā judíotatarāte jā'meka wārōrimajaoka Jesús pō'irā etaekarā, Jerusalénrō'ōpi i'tatirā. ² Kipō'irā eyatirā īrārimarā kika wārūrimajare pitajūjebekaja ba'amaka niaeka. I'supaka nabaamaka iatirā “Mañekiarā pitajūjetirā oyiaja mare ba'arūjekarā. Kika wārūrimaja pūri ba'iaja baawa'ri pitajūjebekaja ba'airā”, narīpūpajoaeka. ³⁻⁴ (Ikupaka nime, fariseokaka pūpajoairā, supabatirā apherā natā'omaja judíorākaoka: Nañekiarāte baaroyika upakaja yi'yurā imarī, “Tuparāte jia

yijare iajiyurūkiaro'si sime”, ārīwa'ri naba'aerā baaika ruḡu naḡuriakaja pitajūjerioyiaja nabaayu. I'supakajaoka nabaarijaju ba'arika wapaājipe'rietatirā. Supabatirā ko'a, jotoa, seroa peruakaka baaeka najūjerijayu.** I'supakajaoka nabaayu naba'awearijaju rakakaja īrātiji narūparikūmua jia najūjerijaju. “Mañekiarāte yijare wārōeka yija yi'riberirika yapabeyuka Tuparā. Supa imarī kīaika wājītāji ba'iaja baairā yija imakoreka nawārōeka upakaja yija baayu”, ārīpūpajoawa'ri, i'supaka nabaakoḡeyu). ⁵ Supa imarī Jesúka wārūirāte pitajūjebekaja ba'amaka iatirā,

—¿Dako baaerā mika wārūrimaja pūri mañekiarāte jā'meka yi'ribeyurā? Miabe, pitajūjebekaja naba'ayu,— kire narīka fariseokaka pūpajoairā, supabatirā judíorākare jā'meka wārōrimajaoka.

⁶ Sā'mitiritirā ikupaka Jesúre nare ārīka:

—“Tuparāte yapaika upakaja jia baairā yija ime”, ārīripotojo mija pūpajoaika upakamarīa mija ime. I'supaka mija imakaka pūpajoaweibaraka, Tuparāro'si bojaijiokaro'si Isaías imaekakite o'oeka: “Ikupaka ika po'imajareka Tuparāte ānu: 'Yire jiyipupaka oñurā upaka najaiiko'omakaja, naḡuparō'ōpi yire jiyipupayebeyurā nime.

⁷ Supabatirā po'imajare jā'meka upakaja nawārōikakakaja “Tuparāte jā'meka sime”, narīrijaju. Supa imarī dakoa wapamarīaja yire najiyipupayekoḡeyu”, kio'oeka,— nare kērīka.

**7:3-4 Marcos explica que según las tradiciones de sus antepasados, si algo o alguien no aceptable a Dios, hubiera tocado el objeto, el objeto se quedaría mal frente a los ojos de Dios. Así que cualquier persona que utilizaría el objeto después también se pondría mal en los ojos de Dios. Entonces, lavaban todos los artículos para evitar la posibilidad de ser mal (o impuro) en los ojos de Dios.

⁸Topi mae, ikupaka Jesúre nare ārīka ate:

—Tuparāte jā'meika
ā'mitiripēabeyurā imarī,
mañekiarāte mijare wārōeka pūri jia
mija ā'mitiripēayu,— nare kērīka.

⁹I'supakajaoka ikupaka nare kērīka:

—Mañekiarāte wārōeka takaja
ā'mitiripēaokaro'si, Tuparāte jā'meika
ja'atarika pūri jīitakaja ōnurā mija
imema. ¹⁰Ikupaka Moiséte ārīka
mija ĩabe: “Mīpakire, mipakoreoka
yi'riwa'ri jia nare mibaabe”, ārīwa'ri
kio'oeka. I'supakajaoka, “Īrīka kīpakire,
kīpakoreoka ba'iaja baarijayukate
majāākopejīnu”, ārīwa'ri kio'oeka.

¹¹Mija pūri “Mañekiarāte ikupaka
mare wārōeka”, ārīwa'ri sayi'yurā
imarī, ikupakakakapi jā'merijayurā:
“Yīpakire, yīpakoreoka jeyobaaberijiki
yi'i. Ritaja yirikaika Tuparāro'si oyiaja
ima. Iki ĩrīkateje sapi yijeyobaarānu”,
ānurāteje, “Jia nabaayu”, mija ānu.
¹²“I'supaka pūpajoairāro'si, kīpakiarāte
kīarīrīberikopejika marā imabeyua”,
mija ārīrijayu. ¹³I'supaka mija jaiyu,
mañekiarāte baaroyiroka yi'yurā imarī,
Tuparārika yi'ribeyurā mija jayu.
Supabatirāoka apea rikimakaja ima
i'supaka mija baarijayua,— nare kērīka.

¹⁴⁻¹⁶I'supaka nare ārītirā pō'imajare
kiakaeka ikupaka nare ānaokaro'si:

—Mae mija imaupatiji yire
ā'mitiritirā mija ōrīpūabe. Ba'arika
mija ba'aikamarīa sime ba'iaja
mijare baarūjeika Tuparā ñakoareka.
Mija pūpakapi “Ikupaka yibaaye'e”,
ārīpūpajoatirā ba'iaja mija baarīparea
Tuparāte mijare ĩarīpe'yoyu,— nare
kērīka.

¹⁷I'supaka nare ārīweatirā w'itōsīarā
kika wārūrimajapitīyika Jesúre nare
kākatapawa'rika mae. W'itōsīarā kika
kākātirā,

—Pō'imajare miwārōko'akaka yijare
mibojajiibe,— kika wārūrimajare kire
ārīka.

¹⁸I'supaka napakā'ā ikupaka nare
kērīka:

—Ĵiwārōko'a jia mija
ā'mitiriwārūberiko'o bai je'e
mijaro'sioka? “Pō'imajare ba'aikamarīa
ba'iaja nare baarūjeika Tuparā
ñakoareka”, ñariko'ojikaja Ĵmija
ōrīwārūberiko'o bai je'e? ¹⁹Maba'aika
maṗupaka ña'rījāibeyua. Maba'aika
mañe'mearā takaja ña'rījāirijayu.
Supabatirāoka maṗo'iaṗi porirūkiaja
sime,— nare kērīka.

(Supa imarī “Ritaja maba'aika
jājibaarimajimarīka Tuparāte ime”,
ārīwa'ri i'supaka nare kērīka).^{††}

²⁰Ikupakajaoka nare kibojajiika ate:

—Ba'iaja pūpajoairā imarā
ba'iaja baarijayurā. I'supaka imarā
nimamaka, Tuparā ñakoareka ba'iaja
nare sabaarūjerijayu. ²¹I'supaka
imarā imarī, ba'iaja pūpajoairā
najayu. Supabatirā “Yirūmumarīko
iko, yitūmimarīka ĩī”, ārīrimarīaja
ba'iaja naka nabaawā'imarīrijayu.
Supabatirā karee'erimaja, jāārimaja,
rōmikirā imarīpotojo aṗerā rōmijāka
ba'iaja baarijayurā, rōmijā tūmīairā
imakopeirāoka i'supakaja baarijayurā
naro'si. ²²I'supakajaoka aṗikate
ba'irījia rikaika oakiyurā, ritaja dika
jariwa'rīrimarīaja ba'iaja baarijayurā,
ṗakirimaja, supabatirā nayapaika
upakaja i'yōṗipekaja ba'iaja baarijayurā,
aṗerā jia kiro'si imarijayurāte ā'mijīairā
imarā. Supabatirā aṗerāte ba'iaja
jaijairībiyaokaro'si ṗakirika nareka
jairijayurā, “Aṗerāte tērīwa'ribaji
imatīyairā yija ime”, ānurā,
i'supakajaoka Tuparāte yapaikakaka
pūpajoabekaja, waṗuju napupaka
nare ānu upakaja baarijayurā nime.

^{††}7:19 Esta frase es una explicación o comentario de Marcos, el escritor.

²³ Naɓuparō'ōpi ba'iaja ɓupajoairā imarī, i'supaka ritaja nabaarijaju. I'supaka imarā nimamaka Tuparā ñakoareka ba'iaja nimarijaju,— nare kērīka.

**Judíotatamarīko imariɓotojo
Jesúre ā'mitiripēaekako**

(Mt 15.21-28)

²⁴ I'supaka kibojaeka be'erō'ō a'ritirā Tiro[‡] wāmeika wejewā'tarā Jesúre eyaeka. Torā keyaeka ɓoto kareaja wi'iarā keyariyapakopeka. I'supaka kɓupajoaeka imako'omakaja ɓo'imajare sōrītika. ²⁵ I'supaka simamaka sā'mitiritirā ikuparō'ōpiji īrākote kɓō'irā etaeka. Satanárika ima ña'rījāikako ɓako koimaeka. I'supaka komakore imamaka, kore kiwayuīarika yapawa'ri kiwājītāji koñukuruɓaeka. ²⁶ Sirofenicia'ia'akako, judíotatamarīko koimaeka. Topi mae ikupaka kire kōrīka:

—Yire mijeyobaabe. Yimako Satanárika ima ña'rījāikako koime. I'supaka simamaka kopupakareka simakopeika mipoatarika yiyapayau mae,— kire kōrīka.

²⁷ I'supaka kōpakā'ā ikupaka kore kērīka:

—Mae judíotatarā, yika wārūrimajaka takaja ñimarāñu ruɓu. Supa imarī mimakore jierī nare ya'ritapajika, jiamarīa naro'si simajīñu. Īakōrī je'e: I'supaka mire yibaajikareka ɓuri me'rāka ña'ɓibeyukajirā ba'arika ē'matirā nayaiwēkorījāka[¶] yiji'aika upaka nare yibaajīñu,— kore kērīka.

²⁸ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire koyi'rika:

—Rita meñu, ñipamaki. I'supaka simako'omakaja ba'arika ɓeatarūkia rokarā me'rāka ba'aña'ruika saba'ayu yaiwēkorījāka,— kōrīka. (Ikupaka ārīrika i'supaka kire kōrīka: “Mika wārūrimajare wārōbaraka mimako'omakaja, kūɓajī yire mijeyobaarāka jia yiro'si simarāñu”).^{§§}

²⁹ I'supaka kōpakā'ā ikupaka kore kērīka:

—Jia miɓupajoaika simamaka, i'supaka yire miyi'yu. I'supaka simamaka Satanárika imakopeika ɓoyua mimakoreka mae. Supa imarī miwi'iarā mipe'riwa'pe,— kore kērīka.

³⁰ Kowi'iarā ɓeriyatirā kopeyurūk- ipemarā jia jājiko komakore ɓeyumaka kōieyaeka. Kopakaja Satanárika ima koreka ɓorikako.

**Ā'mitiribeyuka imarī
jaiwārūbeyukate Jesúre jieka**

³¹ I'tojirā ate Tirowejeapi Jesúre o'rika. Topi o'riwa'ritirā Sidón wāmeika wejearā keyaeka. Topi ke'rika, Decápolispi kio'rika. Supabatirā topi o'ritirā Galilea ɓa'warā keyaeka.

³² Torā kimaeka ɓoto ā'mitiribeyuka, jaiwārūbeyuka kɓō'irā ɓo'imajare e'eeyaeka. Kire e'eeyatirā “Mipitaka kɓo'iarā mija'apeabe kijiokaro'si”, kire narīka. ³³ I'tojite ā'mitiribeyukate kire takaja aɓerō'ōrā ke'ewa'rika.

Torā mae kika takaja kimaekarō'ōrā ā'mitiribeyuka ā'mukoɓea īɓapē'rōtowā'tarāja kɓitawājoa kikākataeka. Supabatirā kɓitawājoapi rij'o'kaka e'etirā kirērōkakarā kirabeka.

³⁴ Supabatirā wejeɓemarā yoimiatatirā, kire wayuūawa'ri Jesúre yiataeka.

[‡]7:24 Una región de gente no judío

[¶]7:27 Los judíos nombraron a los no judíos perros. En una manera más tierna, a ellos Jesús les refirió como perritos en este ejemplo.

^{§§}7:28 Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la respuesta de ella.

I'supaka baatirā ikupaka kire kērīka mae:

—Epatá,— kire kērīka. (Kiokapi puri “Sawiritarū”, ārīrika simaeka).

³⁵I'supaka kērīka potojo ā'mitiribeyuka imakopekakite ā'mitiyuka jarika. I'supakajaoka jia jaiwārūbeyuka kimakopekareka jia jaiki kijarika mae. ³⁶I'supaka kire baaweatirā, pō'imaja pō'irā etatirā ikupaka Jesúre nare ārīka:

—Aperāte samija bojapiba'si.—

I'supaka nare kērīrijarika simako'omakaja, jājibaji aperāte sanabojarijariroyika. ³⁷I'supaka

kibaamaka jījimaka imawa'ri, ikupaka narīka:

—Ā'mitiribeyurā, jaiwārūbeyurāte pāriji jieiki kime. I'supaka simamaka ritaja kibaaika jīitakaja sime,— narīka.

Cuatro mil rakamarā imaekarā pō'imajare Jesúre jī'aeka

(Mt 15.32-39)

8 Torājīrā ate rikimarāja pō'imajare kipō'irā rērīka. Kika nimekā'āja naba'arika purika mae. I'supaka simamaka kika wārūrimajare akatirā ikupaka nare kērīka:

²—Īrāre wayuoka ñoñu, maekarakarīmi sajaritiyu yika nima. Supa imarī naba'arika puyua mae. ³Naba'arika puyua simamaka, “Mija pē'pē”, nare ñārījkareka, ma'a ñe'metājirāja nakēsirabaña'rījīñu yoepi i'taekarā pāriji nima simamaka. I'supaka simamaka nare yiji'ariyapayū ruṗu, ba'aweatirā nape'yaokaro'si,— kika wārūrimajare kērīka.

⁴I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire narīka:

—Pō'imajare imabeyurō'ō simamaka, marākā'ā baatirā ba'arika nare maji'awārūberijika sime,— kire narīka.

⁵I'supaka napakā'ā ikupaka kērīka:

—¿No'ojīrā ba'arika mija rikayu je'e?—

I'supaka kēpakā'ā,

—Ī'potēñarirakato sime pan,— narīka.

⁶Toṗi mae pō'imajare ka'iarā kiruparūjeka. Pan e'erikatirā ikupaka kērīka: “Jia mibaayu Tuparā”, kire kērīka. Supabatirā pan ña'kata'ruitirā kika wārūrimajare sakījika. Īrā ritaja pō'imajare sapibaekarā mae.

⁷Supabatirāoka wa'imakarāka kūpājī imaeka. Wa'ia e'erikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērīka ate. Supabatirā kika wārūrimajare sakīpibarūjeka.

⁸Nimaeka upatiji pō'imajare ba'aeka, jia ña'pirika najarikarō'ōjīrā. Sabe'erō'ō, ĩ'potēñarirakapi'i pururika kika wārūrimajare rēaeka naña'pika piyia.

⁹Cuatro mil rakamarā eyaerā baakōrī nimaeka saba'aekarā. Naba'aweaeaka be'erō'ō nare ke'ribojaeka. ¹⁰I'sia be'erō'ō kika wārūrimajaka kūmuarā kijāika ate. Sapi Dalmanutaka'iarā na'rika.

“Maikoribeyua yijare mibaabeabe”, Jesúre narīkopeka

(Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)

¹¹Torā keyaeka poto kire korirā kipō'irā fariseokaka pūpajoirāte eyaeka. “Majēñerāka upakaja kibaawārūbesarākareka ‘Tuparāte pūataekakimarīka kime marīye'e’”, narīka. I'supaka simamaka ikupaka kire narīka:

—“Tuparāte pūataekaki kime”, mireka yija ārīrā, yija ĩakoribeyua yijare mibearika yija yapayū,— kire narīka.

¹²I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ba'iaja pūpariwa'ri jājia kiyiataeka kire yi'riberikarā nimamaka. I'supaka imawa'ri ikupaka nare kērīka:

—¿Dako baaerā maikoribeyua nare yibearika maekukukarāte yapayū je'e?

Ritama sime, mija ĩakoribeyua mijare beabesarāki yi'i,— nare kērika.

¹³Supabaturā Galilea pa'wa i'sipē'rōtorā kika wārūrimajapitiyika nare kiwaata'ritapawa'rika.

**Levadura upaka sime
fariseokaka pupajoarika**

(Mt 16.5-12)

¹⁴Torā Jesúka a'rikōrī wārūrimajare naba'rika ye'karirika. Supa imarī ĩrātojīkaja pan narikaeka kūmuarā.

¹⁵I'supaka simamaka mae ikupaka Jesúre nare ārika:

—Fariseokaka pupajoarika levadura upaka sime. Supa imarī samija rakajebe. I'supakajaoka Herodere imakakaoka mija rakajebe,— kika wārūrimajare kērika.

¹⁶I'supaka nare kērika, norīwārūberika. I'supaka kēpakā'ā natiyiaja jaibu'abaraka ikupaka narika:

—Pan marikabepakā'ā, supa kēnu,— narika.

¹⁷I'supaka najaika Jesúre ōrika. Sōritirā ikupaka nare kērika:

—¿Dako baaerā, “Pan imabeyuakaka”, mija jaiyu? ¿Yire ōrībeyukajirā mija ime ruku bai je'e? I'supakajaoka, ¿pupajoarika ōrīpūaberitiyairāja mija ime bai?

¹⁸⁻¹⁹Mija űakoa imako'omakaja mija ĩawārūbeyu. Supabaturā ā'mukoŕea mijareka imako'omakaja mija ā'mitiriwārūbeyu. ¿ĩrāpitarakato pan cinco mil rakamarā imarā po'imajare yiji'arapakakaka mija ye'kariritiyu bai je'e? ¿Naba'arapaka be'erō'ō, piyia dikarakapi'i sajariwa'rapaka mija rēarape je'e?— nare kērika.

I'supaka kēpakā'ā, ikupaka narika:

—ĩpoū'puarāe'earirakapi'i yija porotarape.—

²⁰—ĩpotēnarirakato pan, cuatro mil rakamarā po'imajare yipibarapaka,

naba'arape piyia saro'si, ¿dikarakapi'i sajariwa'rape je'e?— nare kērika.

—ĩpotēnarirakapi'i sapiyia yija porotarape,— kire narika.

²¹I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērika ate:

—I'supaka yi'riwārūrā imariŕotojo, ¿dako baaerā “Pan marikabeyuakaka mare kibojabeyu”, āriwārūbeyurā mija ime ruŕu bai je'e?— nare kērika.

**Betsaidawejeakaki űakoātimarika
imaekakite Jesúre jieka**

²²I'sia be'erō'ō kika wārūrimajaka Betsaida wejearā Jesúre eyaeka. Torā neyaeka ŕoto űakoātimarikate po'imajare e'eetaeka kiŕō'irā. Torā kire e'eeyatirā kire kijierika yaŕatiyawa'ri “Kire mirabebe”, āŕaraka kire najēneka.

²³I'supaka napakā'ā Jesúre kire tītiwa'rika weje a'riwa'ri pañakarā. Torā kire e'eeyatirā, rijo'kakapi kiñakoa wi'etirā, kipitaka kire kija'apeaeka. Supabaturā ikupaka kire kērika:

—¿Yaje miyoiyu?—

²⁴I'supaka kērika be'erō'ō kūŕajī kiāū'mueka. Supa imarī ikupaka kiyi'rika mae:

—Mae ŕuritaka kūŕajī yiyoiwa'tawa'yu. I'supaka simako'omakaja po'imajare űiakopemaka, yaŕua ri'meika upaka oyiaja simamaka űiayu,— kērika.

²⁵I'supaka kire kēpakā'ā kiñakoarā Jesúre kipitaka ja'apeaeka ate. I'supaka kire kibaape'aeka be'erō'ōŕi ŕuri, ĩrākō'rīmatorāja űakoaparaka jia warioyiaja sōipataeka kiro'si mae.

²⁶I'supaka kijapakā'ā ikupaka Jesúre kire ārika:

—Miwi'iarā mipe'riwa'ŕe, wejeapi o'pekaja ŕuri,— kire kērika.

“Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki mime”, Pedrote ārika

(Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)

²⁷ I'sia be'erō'ō Jesús kika wārūri-majapitiyika a'ririjarikōrī, Cesarea de Filipo wāmeika wejekoyikurirā neyari-jarika. Torā ma'apī na'ririjarika poto, kika wārūrimajare ikupaka kijērīaeka:

—Yireka pūpajoatirā, “¿Maki kime”, pō'imajare yireka ānu?— nare kērīka.

²⁸ Topi,

—Ikupaka pō'imajare mireka ānu: “Juan pō'imajare rūpuko'a jūjerimaji kime”, aḡerā pūri, “Elías imaekaki kime”, ānurā. Aḡerā imarā, “Bikija īrīka Tuparāro'si bojaījirimaji imaekaki kime”, mireka nañu,— narīka.

I'supaka napakā'ā ikupaka nare kijērīaeka:

²⁹ —Mija je'e, “¿Maki kime”, yireka mija ānu?—

Topiji ikupaka Pedrote kire yi'rīka:

—Mi'iji mime Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki,— kire kērīka.

³⁰ I'supaka kire kēpakā'ā,

—I'supaka aḡerāte mija bojapība'si rūpu,— nare kērīka.

“Najāārūkikaro'siji nīme”, Jesúre ārika

(Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)

³¹ I'tojite ikupaka Jesúre nare wārōū'mueka:

—Yi'iji imaki Po'imaja Ma'mi. Bikija i'supakaja yireka Tuparāte pūpajoatika simamaka, ba'itakaja jūarūkikaro'si nīme. I'supaka simamaka kurarāka īparimarā, Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judīforāka īparimarāte yire īarīpe'yotirā yire najāārūjerāñu. Supa yire nabaako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ōjo ōñia yijarīpe'rīrāñu,— nare kērīka.

³² I'supaka nare sakibojaeka jia sanoñaokaro'si. I'supaka Jesúre āpakā'ā

ā'mitiritirā, aḡerō'ōrā Pedrote kire e'ewa'rīka. Torā mae,

—“I'supaka simarāñu”, yijare meñua mibojarika yapabeyuka yi'i,— Pedrote kire ārikopeka.

³³ I'supaka kēpakā'ā, jorowa'ri kika wārūrimajare Jesúre īaeka. I'supaka nare īatirā ikupaka Pedrote kērīka:

—Yika wārūrimaji mima simamaka, yibe'erō'ōrā imarūkika mime. I'supaka simamaka, marākā'ā baatirā yire jā'merimajimarīka mime. Supa imarī, Satanāre jaika upakaja mijaiyu. Tuparāte yapaika upaka pūpajoarikopakaja wapuju pō'imajare yapaika upakaja pūpajoaiki mime,— Pedrote kērīka.

³⁴ I'supaka kire āriweatirā aḡerā kika wārūrimajare, supabatirā ritaja aḡerā torā imaekarāte kiakaeka. Nare rērākū'atirā, ikupaka kērīka:

—Īrīka yiriki imarika yaparākiro'si, kiyapākakaka, supabatirā kirikarākakaka pūpajoabekaja yire yi'rīripareaja ba'īaja kijūarāñu. Ikupaka sime: Ba'īaja jūabaraka yapua tetaeka kōkeiki kiyapāika upakaja baawārūbeyuka. I'sirokapi pūpajoaiki imarī, yika a'rīrūkika kime. ³⁵ Ba'īaja jūabaraka reyarika yapaberīwa'ri “Jesúre yapaika upakaja baabesarāki yi'i”, ānuka ōñia imajīparika tōpobesarāki. Yire ā'mitirīpēaiki imawa'ri, yirika bojariroka kibojāika ā'mitirīpēyowa'ri najāārāki pūri ōñia imajīparika tōporāki. ³⁶⁻³⁷ Īrīka ōñia kima poto ba'īrījiareka takaja pūparīwa'ri ritaja tōpoiki pūri, kireyarāka poto ba'īaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rīrāki. Ritaja ba'īrījia tōpoeka mirāki imarīpotojo, dakoa imabeyua sapī ōñia imajīparika kiwapaījirūkia. Supa imarī ba'īrījia kitōpokopeka, dako wapamarīaja kiro'si sajarīrāñu. ³⁸ Ikupaka sime īakōrī je'e: Maekaka pō'imaja ba'īaja

baarijayurā nima simamaka, Tuparāte ja'atairā nime. Mia, i'supaka imarāte ĩaika wājītāji, yire yapaberiwari “Jesúrikimarika nime, supabatirā kiwārōikaoka ā'mitiriyapabeyuka nime”, ānurāte puri yipe'rietarānurīmi i'supakajaoka naka nīmarānu yiro'sioka. I'supaka naka nīmarāka simamaka “Yirirāmarirā mija ime”, nare nīarirānu yiro'sioka. I'sia poto Po'imaja Ma'mi imarī, Yipaki Tuparārika yaaboarikapi yipe'rietarānu. Supabatirāoka jīirā āngelrāka yika etarānurā,— Jesúre ārika.

9 Ate ikupaka Jesúre nare ārika:
—Rita sime, tērīwa'ribaji kirikapi Tuparāte jā'merūkia eyarānu. I'supaka simamaka ōñia nimañujuju, ĩrārimarā ō'ōrā yika imarāte sīarānu,— nare kērīka.

**Kika wārūrimajare ĩaeka wājītāji
apeaja ĩoika Jesúre jarika**

(Mt 17.1-13; Lc 9.28-36)

²Īrōtēnarakarāmi be'erō'ō Pedro, Santiago, Juan maekarakamarāre Jesúre pusiṣemarā akawa'rika. Torā neyaeka poto apea ĩoika Jesúre japakā'ā niaeka. ³Kijariroaka boitakaja ya'tarika sajarika, samajūjekopemakaoka ṣemawa'ribaji boiya'tarika sajarika. ⁴I'supaka Jesúre jarika poto, torā Elías, Moisés imaroyikarā kipō'irā ṣemakotowirikarā. I'supaka baatirā kika najaimaka maekarakamarā kiakawa'rikarāte sīaeka. ⁵⁻⁶I'supaka sima ĩatirā naṣupataeka. I'supaka simamaka ṣupatawa'ri, marākā'ā āriwārūberiwariji ikupaka Pedrote ārika:

—Mia'mitipe wārōrimaji, ō'ōrā maimajika jītaka sime. Mijaro'si maekarakawi'i ṣesiwī'ia yija baarānu. Miriwi'i, Moisésiriwi'i, supabatirā

Elīariwi'ioka yija baarānu,— kire kērīka.

⁷I'supaka kimaeka poto oko ūmakaka upaka ruira'atirā nare sarubu'ataeka. I'supaka baatirā ikupaka nare sajaika sawatopekapi:

—Ī'i, kime Yimaki. Yiwātaidakiji kime. Supa imarī jia kire mija ā'mitiripēabe,— sārīka.

⁸I'supaka nare sārīka be'erō'ō, ĩaboa-taerā baakōrī ĩrīkaja Jesúre rikakamaṣakā'ā niaeka mae.

⁹Īnimapemará nimaekarō'ōpi kika torā a'rikarāṣitiyika Jesúre tu'ara'aeaka ate. Natu'arījarika poto ikupaka nare kērīka:

—Mija ĩako'a aṣerāte mija boja'si. Yi'i, Po'imaja Ma'mire reyarāka simako'omakaja ōñia yijariṣe'rirāka be'erō'ō aṣerāte samija bojarānu,— nare kērīka.

¹⁰I'supaka kērīka jia yi'rikarā imarī, aṣerāte sanabojaberika. I'supaka simako'omakaja natiyijaja puri ikupaka narību'aeka:

—¿Marākā'ā āriwa'ri “Reyaripotojo ate ōñia yijariṣe'rirānu”, kērīko'o ruku?— narīka.

¹¹I'supaka ārikarā imarī ikupaka kire najērīaeka:

—¿Dako baaerā, “Po'imajare jā'merūkika* Tuparāte pūātaerā baarāka ruṣu Elías imaki mamarī etaū'murāki”, Moiséte jā'meka wārōrimajare ānu?— narīka.

¹²I'supaka naṣakā'ā,

—Rita sime supa nañua. Elías imaekakite baaeka upaka baarimaji etarāki mamarī. Etatirā, ritaja imatikaja nimaokaro'si ikupaka ṣo'imajare kērīrānu: “Koyijaja sajariwa'yu Tuparāte pūatarākire etarūkia. I'supaka simamaka Tuparāte yapaika upakaja baabaraka, kire ta'atikaja mija

*9:11 Mesías

imabe.” Ikupaka ñañua òrírípototojo “Ketaráka pоторá jia kire mabaaye'e”, pò'imajare áriṗupajoakoṗeyu. I'supaka napupajoaika simako'omakaja, ikupaka kijúarāñu áriwa'ri Tuparārika bikija o'ora'aekarāte yireka árika: “Pò'imaja Ma'mire ba'iaja āmika júarāñu. Supabatirā 'Tuparāte púataekakimarika mime', áparaka pò'imajare kire pē'yorañu.”¹³ Rita sime. Elías imaekaki upaka baarimaji etatirapaki mae. I'supaka simamaka nayapaika upakaja ba'iaja pò'imajare kire baarape. I'supaka kijúarúkia upakaja añua Tuparārika no'oeka pūñurā,— nare kērika.

Me'rī pūpakareka Satanárika ima ña'rjāikakite Jesúre pootaeka

(Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)

¹⁴ Torājirā mae aṗerā kika wārūrimaja pò'irā Jesúre pē'rieyaeka ate. Torā keyaeka poto kika wārūrimaja pò'irā rīkimarāja pò'imajare imaeka. Supabatirā Moiséte já'meka wārōrimajare kika wārūrimajaka okabojibu'abaraka nimamaka kīaeyaeka.¹⁵ “Ikuparō'ōṗiji Jesúre etarāñu je'e”, áriṗupajoabekaja imaekarā imarī, ketamaka iawa'ri, jījimaitakaja pò'imajare jarika. Jījimaka jariwa'ri kipō'irā narīriwa'rika kire jēnarī.¹⁶ I'supaka pò'imajare imaekarō'orā eyatirā ikupaka kika wārūrimajare kijērīaeka:

—¿Dakoakaka naka mija okabojiko'o?— nare kērika.

¹⁷ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka I'rikate pò'imaja watopekapi kire yi'rika:

—Mia'mitipe wārōrimaji. Yimaki kipupakarā Satanárika ima kireka ña'rjāika imaki, supabatirāoka okamarika kime. I'supaka imaki kimamaka, miṗō'irā kire ye'era'ako'o.¹⁸ Ikupaka kire sabaarijayu: Yimakire ba'iaja sabaaike rakakaja jājia kire saña'atarijayu. I'supaka kire sabaaike poto kirijeapi jōpotakaja

poririjayu. Supabatirāoka kiopia kā'rīpaatabaraka ritikaja kijiyirijayu. I'supaka kimamaka “Yimaki pūpakarā Satanárika ima ña'rjāikakite mija pootabe”, ñarikoṗeko'o mika wārūrimajare. Supa ñariko'omakaja sanapoatawārūberiko'o,— kire kērika.

¹⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre árika pò'imajare:

—Yika ñoaka yibaarijayu iarijayurā imaripotojo, “¿Yaje rita Tuparārikapi yijare kijeyobaatiyajīñu ruku?”, āñurā mija ime bai je'e ruṗu. I'supaka imarā imarī, yire mija ā'mitiripēaokaro'si ¿no'ojirā takaja mijare yiwārōrāñu je'e? Mae, yipō'irā me'rīre mija e'era'abe,— nare kērika.

²⁰ I'supaka kēpakā'ā Jesús pò'irā kire ne'ewa'rika. Jesúre iawa'ri, ikuparō'ōṗiji me'rīreka imaekakire kire tarataeka. I'supaka kire sabaamaka, jīrīñā'rītirā kitūrūeka. I'supaka baabaraka jōṗoaja kirijokoṗea jarika.²¹ I'supaka kibaa-maka iatirā ikupaka kipakire kijērīaeka: —¿Dikarakakuri wejeje'rāka mimakire eyawa'yu i'supaka kima?— kire kērika.

I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kiyi'rika:

—Kūpajika kimaeka pоторāja i'supaka yimakire imaū'mueka.²² I'rākurimarīa pekaō'toarā Satanárika ima kire ña'atarape, supabatirā okoarāoka kire saña'ataroyirape kire riataripayawa'ri. I'supaka simamaka sakaka jiewārūiki mimaye'e, yijare miwayuīarākareka yijaro'si kire mijiebe,— kire kērika.

²³ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka kire kērika:

—¿Dako baaerā, “Jiewārūiki mimaye'e”, yire meñu je'e? Yire ā'mitiripēaiki mimarākareka, “Dakoa ka'wisika imabeyua miro'si”, yire merīrāñu,— kire kērika.

²⁴ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kipakire árika:

—“Yimakire kijiejĩnu je'e aḗeyari”, āriwa'ri mire ña'mitiripēayu. Supa imarĩ jiiḗbaji mire ña'mitiripēaokaro'si yire mijeyobaabe,— akasererikapi kire kērika.

²⁵ I'supaka jaibaraka Jesúre imaeka ḗoto rĩkimabaji ḗo'imajare napō'irā rĩrira'amaka kĩaeka. Rĩkimarāja ni'tamaka kĩaekarāre kipō'irā etabeyukaji ikupaka Satanārika ima kērika:

—Mia'mitipe, ḗo'imajare okamařia imaerā, ā'mitiribeyurā nimaokaro'sioka nare imarũjeiki mimamaka me'ri ḗupakareka mire yiporirũjeyu. Supabatirā aḗekurioka kireka miña'rĩjāibesarānu,— sakērika.

²⁶ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri tĩmarĩji akasererikapi, tararikapitiyika kire sariaña'taeka. Supa kire baatirā kipupakareka ña'rĩjāikakite ḗorika mae. Kiporitapaeka be'erō'ō ḗuparirikaki upaka me'rite jarika. Topi kire ĩatirā, “Kopakaja jĩrika kimajaka ime”, ḗo'imajare ārika. ²⁷ I'supaka narĩko'omakaja kipitakapi kire ñi'atirā Jesúre kire baimi'mataeka. Ikupaka kire kibaaeka ḗotojo jia rĩkamañuka kijarika mae.

²⁸ I'sia be'erō'ō wi'iarā Jesúre kākawa'rika. Torā kika wārũrimajaka takaja kimaeka ḗoto ikupaka kire narĩka:

—¿Dako baerā yija ḗuri Satanārika ima ḗoatawārũberiko'orā je'e?— kire narĩka.

²⁹ Topi ikupaka nare kiyi'rika:

—Tuparāte takaja jēñetirā, i'supaka ima mija ḗoatawārũrānu. Ikipi takaja sime i'supaka baawārũrika, dakoa imabeyua aḗea,— nare kērika.

**“Najāārũkika ñime”, āriwa'ri
Jesúre nare bojaeka ate**

(Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)

³⁰⁻³¹ Topi no'rika ḗoto Galilea ka'iarā a'ririjaparaka kiwārũrimajare kiwārũrijarika. Nare wārũbaraka kimaekarō'ō ḗo'imajare ōrĩrika kiyapaberika. Ikupaka nare kiwārũeka:

—Ĩrika imaki yire bojajāārũkika ḗo'imajare yire ñi'aokaro'si. Po'imaia Ma'mire ñi'atirā, najāārānu. Supa yire nabaako'omakaja maekarakarĩmi be'erō'ō ōñia yijariḗe'rirānu,— nare kērika.

³² I'supaka nare kijaibo-jaritarika kika wārũrimajare ōrĩwārũberika. Sōrĩwārũberiripotojo, “Ōrĩḗuawārũbeyurā mija ime ruḗu bai je'e”, mare kērijĩnu aḗeyari”, ārĩḗupajoawa'ri kire sanajēriberika.

**“¿Maki imaki makaki maro'si
imatiyarũkika?”, āparaka natiyiaja
Jesúka wārũrimajare jaibu'aeka**

(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)

³³ Topi no'riwa'rika Capernaúm we-jearā neyaeka. Torā eyatirā wi'iarā nakākaeka. Wi'itōsiarā nimaeka ḗoto, ikupaka nare kijēriaeka:

—Ma'aḗi mai'taritariko'o ḗoto ¿dakoakaka mija jaibu'aritariko'o?— nare kērika.

³⁴ I'supaka kēriko'omakaja, kire nayi'riberika. “¿Maki imaki ruku imatiyaiki?”, āriwa'ri ma'aḗi i'taritaraparaka najabu'aritarika kire nabobaribi'aeka. ³⁵ Kire nayi'ribepakā'ā, yurupatirā kika wārũrimajare kiakaeka.

—Ĩrikate imatiyaiki imariyaparāka, “Yipemawa'ribaji imarā aḗerā”, āriwa'ri dako okamirāmarĩaja ritaja ḗo'imajaro'si ba'irabejĩrimaji kimarānu,— nare kērika.

³⁶ Supa imarĩ nawatopekarā imaekaki me'rire e'erikatirā ikupaka nare kērika:

³⁷—Īī me'rī imatiyaikimarīka kime. I'supaka kimako'omakaja, yire yi'riwa'ri ĩrīkate jia kire baajīka, jia yire baarika kopakaja i'supaka kire kibaayu. Supabaawa'ri yire pūataekakiteoka i'supakaja baaiki kime,— nare kērika.

“Ba'iaja maka imabeyuka pūri majeyomaki kime”, Jesúre ārika

(Mt 10.42; Lc 9.49-50)

³⁸ Ikupaka Juanre kire bojaeka:

—Wārōrimaji, miwāmeapi Satanārika ima poatarapakire yija ĩarape. Maka imakoribeyuka kimarape. Satanārika ima poatarika mijā'meberikaki kimamaka, “I'supaka mibaa'si”, kire yija ārāpe,— Juanre kire ārika.

³⁹ Supa kire kēpakā'ā, ikupaka kiyi'rika:

—Jia kibaarape. I'supaka baaikite mija jājibaa'si. ĩrika yire ā'mitiripēawa'ri maikoribeyua kibaabeaika be'erō'ō ba'iaja yire jaiyuyebeyuka kime. ⁴⁰ Ba'iaja mare baabeyuka imarī, maka imatikaki upakaja kime. ⁴¹ Rita mijare yibojayu. Yirirā mija imamaka ĩawa'ri mijare jeyobaaikika jia jījimaka Tuparāte imarānu. Okoa kūpajī kisiarāka āriwa'ri pāriji “Jiika kime”, Tuparāte kireka ārirānu. I'supaka kibaaika wapa jia Tuparāte kire jeyobaarānu,— nare kērika.

“Ba'iaja baarika rakajekaja mija imabe”, āriwa'ri Jesúre nare wārōeka

(Mt 18.6-9; Lc 17.1-2)

⁴² Me'rīre ĩatirā ikupaka nare kērika:

—Me'rārījaka ima upaka yire yi'yurāte imarijayu. Supa simamaka, ba'iaja nare baarūjeikite jimarīa ba'iaja Tuparāte kire baarānu. I'supaka kijūakoreka apikate ba'iaja kibaarūki

rupubaji, āta jo'baka kiwāmuarā ji'abaatirā kire naña'metarikareka jia simajāēeka kiro'si. ⁴³⁻⁴⁴ Ba'iaja baarika mija ja'atabe. Īakōrī je'e: Mija pitakapi ba'iaja mija baarijariye'e samija toata'tabe sapi ba'iaja mija baakoreka. Mija pitaka ĩrāpē'rōto imabepakā'ā jiamarīa mijaro'si simako'omakaja Tuparā pō'irā mija a'rirānu. ĩpāpē'rōto pitaka mijareka imamaka, ba'iaja mija baaika, tēriwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarānu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. Peka jū'rēika yaribeyua ima torā. ⁴⁵⁻⁴⁶ Mija ū'puapi ba'iaja mija baarijariye'e ĩrāpē'rōto mija toata'tabe. Mija ū'pua ĩrāpē'rōto imabepakā'ā jiamarīa mijaro'si simako'omakaja Tuparā pō'irā mija a'rirānu. ĩpāpē'rōto mija ū'pua imamaka, ba'iaja mija baaika tēriwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarānu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. ⁴⁷ Mija űakoapi ba'iaja mija baarijarirākarekaoka samija e'etabe. Mija űakoa ĩrāpē'rōto imabepakā'ā jiamarīa mijaro'si simako'omakaja Tuparā pō'irā mija a'rirūkirā mija jarirānu. ĩpāpē'rōto mija űakoa imamaka, ba'iaja mija baaika tēriwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarānu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. ⁴⁸ Peka jū'rēika yaribeyua ima torā. Supa imarī jimarīa napō'ia bekoa ba'arijarirāka.

⁴⁹ Mae imarā pō'imaja ba'iaja jūapatarūkirā nime. “Pekapi mooika be'erō'ō rakajekaja maimaye'e”, āriwārūirā mija ime. I'supakajaoka ba'iaja jūakoritirā, ba'iaja baarika mija ja'atarānu, jii'baji Tuparāte ā'mitiripēaokaro'si. ⁵⁰ Mija ĩabe. Ba'rika yukiraika simamaka jia sajayu. I'supaka simako'omakaja okaka sima sawayu poto pūri, marākā'ā baatirāoka

okaka samabaawārūbeyu ate.[†] I'supaka simamaka sataarikaja sime i'tojirā. Yukira pupajoatirā, yukira majāāmaka jia maba'arika jayu upaka jia mija baabu'aikapī āriwa'ri jibaji imarā mija jarirānu. Supa imarī Tuparāte yapaika upakaja baarija'atabekaja mija imarijape dakoā okamirāmarīaja mija imaokaro'si,— nare kērika.

“Mija rōmia taabekaja”, āriwa'ri

Jesúre nare wārōeka

(Mt 19.1-12; Lc 16.18)

10 Capernaúm wejeapī imatirā Judea ka'iarā Jesúre a'rika. Aririjarikōrī, torā eyatirā Jordán wāmeiria kiwaata'rika. Apepē'rōtorā keyaeka poto, rikimarāja po'imajare kipō'irā rērika ate. Neyairō'ōrāja, nare kiwārōrijariroyika upakaja nare kiwārōeka. ²Po'imajare wārōbaraka kimaeka poto fariseokaka pupajoirāte kipō'irā etaeka. “Jia kiyi'riwārūberirū”, āriwa'ri ikupaka kire najērīaeka:

—¿Imiriji kirūmure kija'ataika, ba'iaja baarika sime bai?— kire narika.

³I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā ikupaka nare kiyi'rika:

—¿Marākā'ā Moiséte mijare jā'meka je'e?—

⁴I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kire nayi'rika:

—Ikupaka simaeka Moisés imaroyikakite bojaeka: “Ūrikate kirūmure taarika yapajika, pāpera kio'ojīnu. ‘Mire yitaerā baayu’, āriwa'ri pāpera o'oeka kore ijīweatirā naja'atabu'ajīnu”, Moisés imaekakite ārika,— fariseokaka pupajoirāte ārika.

⁵I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka nare kērika:

—Tuparāte ā'mitiripēarika yapaberikarā mija űekiarāte imamaka

i'supaka Moiséte naro'si so'oeka. I'supakajaoka sime mijaro'si. ⁶⁻⁷I'supaka kibaaeka simako'omakaja po'imajare kipo'ijiaeka pōtorāja “Imiriji supabatirā rōmoreoka Tuparāte po'ijiaeka. Supa imarī rōmie'etirā kiro'siji imirijite imarānu koka. I'supaka simamaka kīpakiarē kōrōtapatirā kīpupayariji kimarānu koka mae. ⁸I'supaka imaki imarī kirūmuka pūri rakakaja pupajoabeyurā najayu mae. Ūparā imaripotojo űrika upakaja sime napupaka”, āriwa'ri sabojayu Tuparārika o'oeka pāpera pūniurā. ⁹“I'supaka nimarū”, Tuparāte ānuā simamaka, mija rōmia taabekaja mija imabe,— nare kērika.

¹⁰Wi'iarā kākawa'ritirā kijaikakaka kika wārūrimajare kire jērīaeka.

¹¹I'supaka napakā'ā ikupaka nare kiyi'rika:

—Mamarī kirūmu imaekakote ja'atitirā apeko ke'ekopeiko kirūmumarīko koime Tuparā űakoareka. Kirūmumarīkoteje kiwā'imañua mamarīkako kirūmutakore ba'upakaja baawa'ri i'supaka kibaayu. ¹²I'supakajaoka sime rōmo kotīmite ja'atitirā apikaka kotīmīarikopeiki kotīmīmarīka kime Tuparā űakoareka. Kotīmitakimarīkaka kowā'imañua simamaka mamarīkaki kotīmitakire ba'upakaja baawa'ri i'supaka kobaayu,— Jesúre nare ārika.

“Me'rāka yipō'irā i'tairāte
mija jājibaa'si”, Jesúre ārika

(Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)

¹³Jesús pō'irā me'rāka po'imajare e'era'aeka. “Nare rabebaraka ‘Jia nare mibaabe, Tuparā’, āparaka naro'si kijēnerū”, āri'pupajoawa'ri kipō'irā me'rāka ne'ewa'rika. I'supaka

[†]9:50 Frecuentemente, la sal de la región no era pura, sino que fue mezclada con otros minerales. Si la sal se derretiría por la humedad, los minerales sin sabor que se quedarían, no servían para la comida.

nabaamaka ĩatirā, ikupaka Jesúka wārūrimajare nare ārika:

—Jesúre najo'akoreka, kipō'irā nare mija e'era'a'si,— po'imajare narika.

¹⁴I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā Jesúre boebarika. I'supaka imawa'ri kika wārūrimajare ikupaka kibojaeka:

—Yipō'irā me'rāka etarika mija jājibaa'si. Jiipūparāte jia ā'mitiripēairā nime me'rāka. Nimaupaka yire ā'mitiripēairāte jia Tuparāte imaruputarāñu. ¹⁵Rita mijare yibojayu. Me'rārījaka jia y'i'yuaakaka pūpajoatirā Tuparāte jia mija y'i'ririjariñu. I'supaka y'i'ribeyurāte pūri Tuparāte e'etoribesarāñu kijā'merūkirāro'si imarāñurāte,— kika wārūrimajare kērīka.

¹⁶I'supaka nare ārīweatirā me'rīre ke'erikaeka. Ke'erikaeka rakamarāre narupuko'arā kipitaka ja'apeatirā ikupaka kērīka: “Jia nare mibaabe”, āparaka Tuparāte naro'si kijēneka.

Īrika niñerū ba'ipite Jesúka jairi eyaeka

(Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)

¹⁷Topi Jesúre a'rirā baaeka poto kipō'irā ĩrika imirijite rirīeyaeka. Jesús wājītāji nūkurupatirā ikupaka kire kērīka:

—Jiitaki mime wārōrimaji. Tuparāka ōñia ñimajipariyapayu. I'supaka imao'aro'si ĩmarākā'ā yibaajñu ruku?— kire kērīka.

¹⁸I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kire kērīka:

—ĪDako baaerā, “Jiitaki mime”, yire meñu je'e? Tuparā ĩrikaja imaki jiika. ¹⁹Tuparāka ōñia imajiparika miyaparākareka kijā'meika upakaja miyi'ririjape. Ā'mitirikōrī je'e: “Po'imaja jāābekaja. Rōmika imako'omakaja, apekoka wā'imarībekaja. Karee'erimarīa sime. 'Ba'iaja kibaarape', āparaka

wapuju a'perāte bojapakibekaja. Po'imajare ba'ia'iji pakitirā naniñerū mija ē'ma'si. Mipaki, mipakoreoka jia mija ā'mitiripēabe”, āparaka sabojayu Tuparā majaropūñurā o'oe'ka. Isia ōñuka mime,— kire kērīka.

²⁰I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupakā'ā kire kērīka:

—Mia'mitipe wārōrimaji. Tuparāte jā'meika ōriwa'ri yime'rārīrāja jia sayi'ririjarikaki ñime,— kire kērīka.

²¹I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Jesúre kire wayuūaeka mae. Supa imarī ikupaka kire kērīka:

—Īrāba'ikaka mibaarika jariwa'yua ru'pu. Miba'irījia a'perāte mijipatabe sawapa tōpoerā. Supabatirā wayuoka baairāte samijibe. Supa mibaarākareka Tuparā pō'irā eyatirā rikimabaji sawapa mitōporāñu. Supa imarī ñañu upakaja miyi'rirāka be'erō'ōpi yika wārūrimaji imao'aro'si mi'tabe,— kire kērīka.

²²I'supaka kire kēpakā'ā ā'mitiritirā, rikimakaja ba'irījika imaki imarī, ba'iaja kipupariwa'rika.

²³Ke'rika be'erō'ō kika wārūrimajare ĩatirā ikupaka Jesúre ārika:

—Rikimakaja ba'irījia rikairāro'si “Tuparāte takaja y'i'riwa'ri kiyapaika upakaja yibaarāñu”, āri'pūpajoarika ka'wisika sime,— nare kērīka.

²⁴⁻²⁵I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, marākā'ā marīwārūberijika naro'si simaeka. I'supaka nimamaka ikupaka nare kibojaeka ate:

—Mija ā'mitipe yijeyomarā. “Ritaja Tuparāte yapaika upakaja yibaaye'e”, āritirā kirirā najayaokaro'si ka'wisitaka sime po'imajaro'si. Ā'mitirikōrī je'e: Camello jo'baki imarī, pūpota kopea kiwapu'ribeyu. I'supakajaoka “Ñipamaki kimamaka, Tuparāte takaja yapaika upaka yibaarāñu”, rikimaka ba'irījia rikairāte ārīwārūbesarāñu,— kērīka.

²⁶ I'supaka kēpakā'ā
ā'mitirikoriberikarā imarī,
natiyiaja jaibu'abaraka ikupaka narika:
—I'supaka simarākareka maki
Tuparāka ōñia imajiparūkika
imabeyuka mirākiyu,— narika.

²⁷ I'supaka nimamaka iatirā ikupaka
Jesúre nare bojaeka:

—Napupayariji tārībeyurā pō'imaja.
I'supaka simako'omakaja kire yiyurāte
Tuparā pō'irā a'rirūkia, ritaja baawārūiki
kimamaka,— nare kērīka.

²⁸ Supa kēpakā'ā, ikupaka Pedrote kire
yirika:

—Jia mia'mitipe. Yija ba'irījia
ja'ataraparā imarī, mika yija
imarijayu,— kire kērīka.

²⁹⁻³⁰ Topi ikupaka kire kiyi'rika:

—Rita mijare yibojayu. Aperāte
Tuparārika bojarī a'yurā, narīrāre
ja'atawa'rirāñurā. Nabe'erō'ōkarā,
napaki, napako, namakarā,
nawi'ia supabatirā narioaoka
naja'atawa'ririjarirāñu, yirika bojariroka
bojarī na'ririjarirāka poto. Yirirā
imarī yirika bojaokaro'si narīrāre
ja'atawa'yurāte, jia Tuparāte baarāñu.
Maekaka ritaja rikabaraka nima
rīkimabaji Tuparāte nare ijirāñu.
Wi'ia, rioa, nabe'erō'ōkarā, napakoarā
supabatirā rikimarāja makarāritiirā
nimaerā Tuparāte nare ja'atarāñu.
I'supaka simako'omakaja yire
na'mitiripēaika simamaka ba'iaja
aperāte nare baarāñu. I'supaka
naro'si simarāka simako'omakaja
ōñia imajiparika Tuparāte nare
ja'atarāñu. ³¹ Rikimarāja maekaka
imatiyarimaja imakopeirā, Tuparā
pō'irā neyarāka poto imatiyabeyurā
najarirāñu. Aperā rikimarājaoka
maekaka imatiyarimajamarīrā imarā,
Tuparā pō'irā neyarāka poto imatiyairā
najarirāñu,— nare kērīka.

**“Najāārūkika nīme”, āriwa'ri
Jesúre nare bojaeka ate**

(Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)

³² I'supaka nare kērīka be'erō'ō
Jerusalénrā eyairō'ōrā imaeka ma'api
na'rika. Torā a'ririjaparaka kika wārūri-
majare kiruputawa'rika. Kibe'erō'ōpi
a'paraka ikupaka najaiibu'arijarika:
“¿Dako baerā kirupu wayupiribekaja
Jerusalénrā ke'yu?”, narika. Kibe'erō'ōpi
i'tarijarikarā pō'imaja pūri jimariā
ba'iaja pūparikopekārā. I'supaka
nimamaka iatirā, kika wārūrimajaka
takaja jaiokaro'si, pō'imajamatorā nare
ke'ewa'rika. Torā eyatirā “Ikupaka
simarāñu”, āriwa'ri nare kibojaka
ba'iaja kire nabaariwā'imarīrā
baeakakaka.

³³ —Jia mija ā'mitipe. Jerusalénrā
ma'rirā baayu. Torā i'rīka imaki Pō'imaja
Ma'mire bojajāārūkika. I'supaka
kibaamaka kurarāka iparimarā pō'irā,
supabatirā Moiséte jā'meka wārōrimaja
pō'irāoka yire ne'ewa'rirāñu. Supa imarī
yire ne'etorirāka poto “Majāārūkika
kimarū”, yireka narīrāñu. Supabatirā
“Āja'a, kire mija jāābe”, āriwa'ri
judíototamarīrāte yire nijirāñu. ³⁴ Supa-
batirā ba'iaja yire napō'imajīrāñu.
I'supakajaoka yire narijo'kapaterāñu.
Ajeapi yire napajerāka be'erō'ō yire
najāārāñu. I'supaka nabaako'omakaja,
maekakarārimi be'erō'ō ōñia
yijaripe'rirāñu,— nare kērīka.

**Santiago Juanpitiyika “Ikupaka yija
yapayu”, āriwa'ri Jesúre najēñeka**

(Mt 20.20-28)

³⁵ Topi Zebedeo makarā Santiago,
Juanpitiyika Jesús pō'irā eyatirā,
ikupaka kire narika:

—Mia'mitipe wārōrimaji. Mire yija
jēñeka miyi'ririka yija yapayu,— kire
narika.

³⁶ I'supaka kire napakā'ā, ikupaka kiyi'rika:

—¿Marākā'ā mijaro'si yibaarika mija yapayu?—

³⁷ I'supaka kēpakā'ā ikupaka kire narika:

—Pemawa'ribaji wejeareka ritaja po'imajare mijā'merāñurimi seyarāka poto ikupaka yijare mibaarika yija yapayu: Īrikate ritapē'rōto, apikate kākopē'rōtopi yijare miruparūjebe mire jeyobaabaraka yija imaokaro'si,— kire narika.

³⁸ I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kērika:

—Yire mija jēnekopekakaka jia ōrīwārūbeyurā mija ime. Ba'iaja po'imajare yire jūarūjerāñu. Yijūarāka upakaja jūaokaro'si ¿yaje mija rakajepāāwārūjīñu je'e mijaro'sioka?— nare kērika.

³⁹ —Ā'ā, rakajepāāwārūjīñurā yija,— kire narika.

I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērika:

—Rita mijare yibojayu. Ba'iaja yijūarāka upakaja ba'iaja mija jūarāñu mijaro'sioka. ⁴⁰ I'supaka simako'omakaja mija yapaika upaka mijare ñimarūjewārūbeyu. Ritapē'rōto, kākopē'rōtorā yika ruparūkirāte Yipaki Tuparāte wā'marāñu,— nare kērika.

⁴¹ I'supaka kire narika, aperi Jesúka wārūrimaja ĩpapitarakamarā imaekarāte ā'mitirika. Supa imarī Santiago, Juanre ā'mitiritirā, “Aperāte tēriwa'ribaji yija ime', noñu ruku”, āriwa'ri naboebarika. ⁴² I'supaka nimamaka ĩatirā, nare akatirā ikupaka Jesúre nare ārika:

—Ritaja wejeakarā ĩparimarā napo'imajare jājiapi jā'merijayurā, nayapaika upakaja nare baawā'imaparaka. I'supaka nare nabaaika ōñurā mija ime. ⁴³ Mija pūri, nupaka imabekaja. Yirirā imarāro'si ikupaka sime: Mija watopekarā ĩpi

imariyapaiki, “Ikupaka po'imajare yapayu”, āriwa'ri nayapaika upakaja aperāte jia kibaajikareka jia sime.

⁴⁴ Imatiyarimaji imarika yapaiki pūri, aperi kiejyobaajikareka jia sime. I'supaka imawa'ri naro'si ba'irabejirimaji upakaja kiba'iraberijarijkareka jia sime. ⁴⁵ I'supaka simamaka, Po'imaja Ma'mi ñimako'omakaja “Yiro'si po'imajare ba'irabejirū”, āriwa'rimaria ō'ōrā yi'taeka. I'supaka imabekaja po'imajare jeyobaarimaji imaokaro'si ō'ōrā yi'taeka. Supa imarī ba'iaja nabaatika wapa naro'si reyari ō'ōrā yi'taeka,— nare kērika.

Bartimeo ñakoa Jesúre jieka

(Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)

⁴⁶ Jesús kika wārūrimajapitiyika Jericó wejearā nimaeka be'erō'ō, topi na'rika rikimarāja aperiapitiyika. Naka ke'rika ma'arierā ĩabeyuka Timeomaki, Bartimeore rupeaka. Wayuoka baaiki imarī, niñerū aperi kiejēneroyika. ⁴⁷ “Jesús Nazaretkaki o'yuka”, napakā'ā ā'mitiritirā jājia akasererikapi ĩabeyukate kire akaeka.

—Mia'mitipe Jesús. ĩpi David imaekaki riparāmi mime. Ritaja po'imajare mijā'meokaro'si Tuparāte wā'maekaki, yire miwayuĩabe,— ĩabeyukate kire ārika.

⁴⁸ I'supaka kiakaserebaka ā'mitiriwa'ri, rikimarāja po'imajare kire wapeka “Miakaserea'si”, āparaka. I'supaka narikoeko'omakaja jājibaji kiakasereka.

—Mia'mitipe David riparāmi. Yire miwayuĩabe,— kire kērika.

⁴⁹ I'supaka kiakasereka ā'mitiritirā, Jesúre tuirikaeka mae.

—Kire mija akabe yipō'irā ki'taokaro'si,— po'imajare kērika.

Supa kēpakā'ā ĩabeyukate nakaeka.

—Okajājia mijape. Supabatirā mimi'mirikabe. Jesúre mire akayu,—
 po'imajare kire ārika.

⁵⁰ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, pe-
 makato kijariroaka e'etaturā, mi'maari
 ŋojimarīji Jesús pō'irā ke'rika. ⁵¹ Kipō'irā
 keyaeka poto, ikupaka Jesúre kire ārika:

—¿Marākā'ā mire yibaarika
 miyapayu?—

—Mia'mitiŋe wārōrimaji. Jia ūaiki yire
 mijaripe'rirūjerika yiyapayu ate,— kire
 kērika.

⁵² I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire
 kiyi'rika:

—Yire ā'mitiripēawa'ri “Jesúre yire
 jierāñu”, merīpupajoamaka, mire yi-
 jiyu mae,— kire kērika.

I'supaka kērika potojo ūabeyukate
 yoiki jarika mae. Supa imarī,

—Mipe'ririŋapaye'e, mipe'pe mae,—
 Jesúre kire ārika.

I'supaka kēriko'omakaja Jesús be'erō'ō
 ūabeyuka imakoŋekakite a'rika.

Jerusalénrā Jesúre eyaeka

(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

11 ¹⁻² Jerusalén i'tara'arī Olivos
 wāmeika ūimakarā neyaeka.
 Torā ūpaweje wejea imaeka. Betagé,
 Betania wāmeika simaeka. Jerusalén
 koyikurirā eyaturā, ikupaka kika
 wārūrimaja ūparāte kērika:

—Marupurō'orā imawejearā mija
 a'pe. Torā burrowēko makarāka ūrika
 jī'apāāeka mija tōporāñu. Ni'i ūrikaoka
 po'imajire marīpeikoribeyuka kime
 ruŋu. Kire kuteturā, kire mija e'era'abe.
³ Aŋerāte mijare jērīamaka: “¿Dako
 baaerā kire mija e'ewa'yu?”, narīrāka,
 ikupaka mija yī'pe: “Maipamakire kire
 yapayu. Supa imarī sayija e'ewa'yu.
 Ŋojimarīji sakipe'atarāñu ate”, āriwa'ri
 nare mija bojabe,— nare kērika.

⁴⁻⁵ I'supaka kērika ā'mitiritirā,
 na'rika. Torā eyaturā ma'arā burrowēko

makarāka niatōpoeka. Kopereka wā'tarā
 naji'apāāekaki kimaeka. Kire tōpotirā
 kire nakuteka. I'supaka nabaamaka
 ūaturā torā imaekarāre ikupaka nare
 jērīaeka:

—¿Dako baaerā burrowēko makarāka
 mija kuteyu?— narīka.

⁶ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, Jesúre
 nare āriŋujeka ūpakaja nare nayi'rika.
 Supa imarī “Jee, samija e'ewa'pe”,
 narīka burrowēko ba'iparā. ⁷ Supa imarī
 Jesús pō'irā sane'ewarika. Supabatirā
 sayapāia nacamisa ŋemarā natapīaekapi
 burrowēko makarā ŋemarā napa'aeka.
 Sapa'aweatirā ne'eeyaeka potojo
 saŋemarā kimarīro'ika. ⁸ Rīkimarāja
 po'imaja sayapāia ŋemakato e'etaturā
 ke'rika wājītāji sanajitapāpeka. “Yija
 ūpamaki mime”, āriwa'ri i'supaka
 nabaaeka jiyīpupaka kire ūriwa'ri.
 Aŋerā wejeripūñua e'etirā ja'apāpekarā
 ke'rika wājītāji. ⁹ Supa imarī Jesúre
 ruŋutaekarā, kibe'erō'ō imaekarāoka
 jimarī najiwarīarika jījimaka imawa'ri.

—“Jiitaki kime Tuparā!”,
 po'imajare āriŋū. ūMare kijā'meokaro'si
 Maipamakite pūataekakire etayu! Jia
 Tuparāte kire baarū āriwa'ri. ¹⁰ Mañeki
 David imaekaki rīparāmite etayu mae.
 Supa imarī jia maro'si sime Tuparāte
 maro'si pūataekakipi āriwa'ri. I'supaka
 kibaamaka “Tuparā, mabo'ikakuripi
 imaki, tērīwa'ribaji jīika mime”,
 nimaupatiji po'imajare āriŋū,— āriwa'ri
 najaiika jījimaka imawa'ri.

¹¹ I'supaka nañuju Jerusalén
 wejearā Jesúre eyaeka. Torā eyaturā
 Tuparāte jiyīpupaka ūriŋiwī'iarā
 kikākaeka. Torā kākatirā ritaja
 kīapibataeka. I'sia be'erō'ō sarā'irā
 baamaka, Betaniarā kipe'riwa'rika,
 ūpou'puarāe'earirakamarā kika
 wārūrimajapitīyika.

**Rikamarījūki simaripareaja
Jesúre higuera kumupurika**

(Mt 21.18-19)

¹² Apeřimi Betaniawejeapi no'riwa'rika. O'riwa'ritirā na'ririřarika ƣoto Jesúre kēsirabaeka. ¹³ Yoepi higuera wāmeika ōteriki ritajūkia ōimaka kīaeka. Jia ƣūñuijūki sōimaka “Rikimakaja rikaika sime je'e”, kērīƣupajoaeka.[‡] I'supaka simako'omakaja sawā'tarā eyatirā saƣūñutakaja simamaka kīaeka. Rikamarīa simaeka, sarikayu jē'rāmarīa simaeka imarī. ¹⁴ Rikamarījūki simamaka ĩatirā, ikupaka sakērīka:

—Apekurioka mirika ƣo'imajare ba'arūkimarīa mimarāñu,— āřīwa'ri sakikumupurika. I'supaka kijaika kika wārūirāte ā'mitirika.

**Tuparāte jiyipupaka ōřiriwi'iaƣi
waruarimaja supabatirā
wapaĳirimajare Jesúre ƣoataeka**

(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Ate Jerusalenwejearā eyatirā Tuparāte jiyipupaka ōřiriwi'ipēte imaekarō'ōrā kikākaeka kika wārūrimajapitiyika. Torā kākāeyatirā waruaparaka, wapaĳibaraka imaekarāte kīaeka. Supabatirā aƣetatarārika niñerū o'ae'ebaraka imaekarāte ĩatirāoka nare kīƣoataeka. Niñerū o'arimajare naniñerū ƣeatarūkirō'ō kituriña'rupateka. Supabatirāoka niñerū e'eokaro'si okoipakoa[¶] ĳirimaja ruparikūmua kituriña'rūeka. ¹⁶ I'supakajaoka, “Tuparāte jiyipupaka ōřiriwi'ipēteƣi koyikuriji sime”, āřīwa'ri ba'irĳia ne'ewa'rioyikarō'ōƣi nare sake'ewa'rirūjeberika. ¹⁷ Supabatirā ikupaka ƣo'imajare kiwārōeka:

—Kimajaropūñurā o'oekarā ikupaka Tuparāte bojayu: “Ritaja tatarāte yika jaiokaro'si narērīrūkiwi'i simarāñu yiwi'ia”, āřīwa'ri sabojayu Tuparārika o'oeka. Suƣa imarī torā ba'irĳia ĳitirā niñerū e'ebaraka mija ima kareba'arimaja wi'i upaka samija baayu,— nare kērīka.

¹⁸ I'supaka kēƣakāā ā'mitiritirā, “;Marākāā baatirā kire majāāĳiñu?”, kurarāka ĳparimarāre āřīƣupajoaeka, Moiséte jā'meka wārōrimajaoka. “ĳititaka kiwārōika”, āřīwa'ri ritaja ƣo'imajare jaimaka ā'mitiritirā Jesúre nakikika. ¹⁹ Na'irā saƣapakā'ā Jerusalenrō'ōƣi kika wārūrimajapitiyika Jesúre ƣe'rika.

Rikamarījūki higuera ĳirīka

(Mt 21.20-22)

²⁰ Apeřimi bikitojo na'rika ƣoto higueraĳūki rikamarīa imaeka wā'tarā neyaeka. Torā eyatirā sarīkoa ƣitiyika ritaja ĳirīƣataeka simamaka niaeka. ²¹ Topi mae Jesúre jaika mirāka Pedrote ƣupajoatoƣoeka.

—Miabe wārōrimaji. Samikumupurapaka be'erō'ō saĳirīka ime mae,— kire kērīka.

²² I'supaka kēƣakāā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre bojaeka kika wārūrimajare:

—Tuparāte mija ā'mitiripēabe. “Kire yija jēñerāka kiyi'rirāñu”, āřīƣupajoairā mija imabe. ²³ Rita mijare ñañu. Tuparāte ā'mitiripēaiki imarī, “ĳimimaka riakarā ka'raña'rīrū”, kēñu upakaja kiro'si sabaarāñu. I'supaka “Tuparāte yiro'si baabesarāñu je'e”, āřīƣupajoabekaja mija jēñebe. “Yĳjēñeika upakaja kiyi'rirāñu”, āřīƣupajoabaraka kire mija jēñebe.

[‡]11:13 La apariencia de muchas hojas señala que la higuera carga higos no maduros, pero comestibles.

[¶]11:15 Ellos vendieron palomas para los sacrificios.

I'supaka mija p̄upajoarākareka mija yapaika upakaja simarāñu. ²⁴ Supa imarī Tuparāte jēñetirā, “Yijēñeika kiyi'ritiyayu”, mija ārīpupajoabe mija p̄upakapi. I'supaka mija baarākareka “Tuparāte yi'rirāñu”, ārīwa'ri mijare yibojayu. ²⁵⁻²⁶ Tuparāte jaiarakaja, mamarī ba'iaja aḗrate mijare baaike mija ye'karipe. I'supaka mija baabe, Mapaki mabo'ikakurirā imakioka ba'iaja mija baaike mijareka kiye'kariaokaro'si. I'supaka simako'omakaja aḗrate ba'iaja baaike mija ye'kariberijika, Mapaki mabo'ikakurirā imakioka ba'iaja mija baaike ye'kariaberijiki kiro'si,— nare kērika.

¿Makire mire jā'memaka i'supaka mibaayu? ārīwa'ri Jesúre najērīaeka

(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)

²⁷ I'sia be'erō'ō Jerusalén wejearā ke'rika ate kika wārūrimajapitiyika. Torā eyatirā Tuparāte jiyipupaka ōririwi'iarā kikākaeka poto kurarāka iparimarāre kipō'irā eyarīkaeka, Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judiorāka iparimarāoka. ²⁸ Torā eyatirā ikupaka kire najērīaeka:

—¿Dako baerā Tuparāte jiyipupaka ōririwi'iaḗi p̄o'imajare mipoatarape? Supabatirā ¿makire jā'meikapi i'supaka mibaarape?— kire narīka.

²⁹ I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kiyi'rika:

—Yi'ioka īrāba'ikaka mijare jēriariyapaiki. Yire mija yi'pakā'ā ā'mitiritirā, yire jā'meiki wāmea mijare yibojarāñu. Ikupaka mijare yijērīariyapayu: ³⁰ ¿Juanre p̄o'imajare rupuko'a jūjeokaro'si maki kire jā'mekaki? ¿Tuparā kire jā'mekakikā'ā? ¿P̄o'imajaja kire jā'mekarā bai? Yire mija yi'pe,— nare kērika.

³¹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, natiyiaja najaika.

—¿Marākā'ā kire mayi'rijīñu ruku? “Juanre p̄o'imajare rupuko'a jūjerā Tuparāte kire p̄ūataeka”, marījika, “¿Dako baerā Juanre bojarapaka mija yi'riberape?”, mare kērīrāñu. ³² I'supaka simako'omakaja, “P̄o'imajaja Juanre jā'mekarā”, marījika, p̄o'imajare mare boebarirāñu. “Tuparā Juanre p̄ūataekaki kiro'si bojaijirimaji kimaokaro'si”, p̄o'imajare ārīpupajoaika simamaka, ¿marākā'ā Jesúre mayi'rirāñu ruku?— natiyiaja najabu'aeka. ³³ Supa imarī,

—Ōribeyurā yija,— kire narīka.

I'supaka napakā'ā,

—Jee, yire jā'mekaki wāmea mijare bojabesarāki yi'ioka,— nare kērika.

“Yire mija yi'ribesarākareka, ‘Aḗrate Yimakire yi'rirū’, Tuparāte ārīrāñu”, Jesúre nare ārīka

(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)

12 Bojawārōrikapi ikupaka p̄o'imajare kiwārōū'mueka ate.

—Īakōrī je'e: Īrika iyarioa ōterimajire imaeka. Sōteweatirā sakiwaeta'teka. Supabatirā iyaka mukerūkia kibaaeka iyaokoa e'eokaro'si. I'supaka baaweatirā īmipañakarā wi'ia kibaaeka sīarīparaka nimarūkirō'ō. I'supaka baaweatirā aḗrate ikupaka kērika: “Yirioa mija tuerākareka iyaka mija e'erākakaka mijare nijirāñu.” Supabatirā turitaparī nare ke'ritapaeka mae. ² Iyaka rērika poto īrika kiro'si ba'irabejirimajire kipūataeka iyaka kiro'si imaeka ke'eokaro'si. ³ Iyarioarā keyaeka poto kire nī'atirā rioa tuerimajare kire pajeka, kire iyaka ijiriyapaberiwari. Topi mae “Me'pe”, kire narīka. Supa imarī dakomarīaja kipe'rieyaeka kire jā'mepūataekaki pō'irā. ⁴ Iyaka ke'eetabepakā'ā īatirā, aḗika ba'iraberimajire kipūataeka iyaka kire e'erūjebāraka. Iyarioarā keyaeka poto, kirupuko'arā kire napajeta'ruika.

I'supaka kire baatirā tūmarīji kire najairiwā'imarīka. ⁵I'supaka kire nabaamaka iatirā, apikate ate rioba'ipite pūataeka. Torā keyamaka, rioa tuerimajare kire jāātorika mae. I'supaka nare nabaawā'imapakā'ā iawa'ri rikimarāre rioba'ipite pūataeka. I'supaka nare kipūatako'omakaja īrārimarāre jājia napajeka, apherāte puri najāāeka.

⁶Supa imarī kimaki īrikaja jariwa'rikaki mae. Jimarīa kiwātaki kimaeka. “Yimakire puri ‘Rioba’ipi maki kime’, āriwa'ri kire nayi'rirānu je'e”, kērīpupajoeka. I'supaka pupajoawa'ri kimakire piyia kipūataeka mae. ⁷I'supaka kipupajoeka simako'omakaja rioba'ipi makire eyamaka iatirā, ikupaka rioa tuerimajare jaibu'aeka: “Ika rioba'ipi maki kime. Kipakire reyarāka be'erō'ō kiro'si jariwa'rirūkia sime ika rioa. Kire majāāerā ika rioa maro'si sajarawa'yaokaro'si”, narīka. ⁸I'supaka pupajoawa'ri kire nī'atirā kire najāāeka. Supabatirā kipo'ia riorijerā nataaeka. I'tojirāja sime ika majaroka,— Jesúre nare ārika.

⁹I'supaka nare bojaweatirā, ikupaka po'imajare kijērīaeka:

—¿I'supaka kiro'si ba'iraberimajare baaekarāte marākā'ā rioba'ipite nare baarānu ruku? Ikupaka nare kibaarānu: Rioa tuerimajare jāārī ke'rirānu. Supabatirā apherāte rioa kīārīrūrūjerānu.

¹⁰⁻¹¹Mija āmitipe. Tuparā majaropūnu īrākō'rīmato ikupaka bojaika ¿yaje mija iakoyu je'e? Ikupaka Tuparāro'si bojaījirimajire o'oeka:

“Wi'ia baarimajare āta īrō taaeka. I'supaka simako'omakaja, apika i'sio ātapi wi'ia kibaamaka apo āta tērīwa'ribaji imatiyaio sajarika. Nayapaberikao imako'omakaja,

i'siopi āriwa'riji maipamaki Tuparāte jia jiyia wi'ia baaeka. I'supaka baaiki kimamaka, ‘Jiitaka sime’, jījimakapi marīpupajoayu”, āriwa'ri kibojaeka Tuparārika o'oekaki.—[§]

¹²I'supaka Jesúre āpakā'ā ā'mitiritirā, judīotata īparimarāre kire nī'ariyapaeka. “Rioka ba'iraberimaja upaka nime’, mareka āriwa'ri i'supaka majaroka Jesúre mare bojako'o”, narīpupajoeka. I'supaka simako'omakaja po'imajare kikiwa'ri kire nañi'aberika. Supa imarī topi na'rika mae.

“¿Yaje Romawejea īpamakire impuesto mawapaījijīnu?”, āriwa'ri Jesúre najērīaeka
(Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

¹³Īrārimaki fariseokaka pupajoirā, Herodes jeyomarāoka Jesús pō'irā eyaekarā, nīpamarāre nare pūataeka simamaka. “Jesúre jia yijare yi'riwārūbesarākareka, kire yija okabaarānu”, āriwa'ri kipō'irā neyaeka. ¹⁴Kipō'irā eyatirā ikupaka narīka:

—Mia'mitipe wārōrimaji. Rita oyiaja bojaiki mime. Po'imajare mire jaiyuyekoŕeika dakoa jo'abeyua mire. Imatiyairā, imatiyabeyurāro'sioka kīkibekaja Tuparārikakaka wārōiki mime. Supa imarī ikupaka mire yija jērīayu: ¿Yaje Romawejeakaki ipire jā'meika upakaja impuestos kire yija wapaījijīnu ruku? Kire yija wapaījijikareka ¿Moisés imaekakite jā'meka ba'iaja baairā yija jarijīnu bai?—

¹⁵I'supaka jiapi kire narīko'omakaja kire pakirika napakatarikoŕeika Jesúre ōrika. Supa imarī ikupaka nare kiyi'rika:

—¿Dako baaerā mijare yiyi'yua ā'mitiritirā yire mija okabaariyapayu?

§12:10-11 Salmo 118.22-23. Estos versículos refieren a Jesús. Así quiere decir: Aunque Jesús fue despreciado por los líderes religiosos de Israel, Dios le hizo la persona más importante; el que salvará a su gente.

Īrāto niñerū** yiro'si mija e'era'abe ñiaokaro'si,— nare kērika.

¹⁶ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ĩrāto niñerū kiro'si ne'era'aeka. Siatirā ikupaka nare kērika:

—¿Maki pema sime samija ĩamaka? Supabaturā, ¿maki wāmea sareka o'oeka sime?— nare kērika.

I'supaka kēpakā'ā ikupaka kire navi'rika:

—Īpi César pema upaka sime,— kire narika.

¹⁷ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka nare kērika:

—Īpi César rika ima kire samija ĩjibe. I'supakajaoka Tuparārika ima kireje samija ĩjibe,— nare kērika.†† I'supaka Jesúre āpakā'ā ā'mitiritirā okamarāja najarika ōrītiyaiki kime āriwa'ri.

¿Reyaripotojo ōñia po'imajare jaripe'rirāñu ruku?

āriwa'ri Jesúre najēriaeka

(Mt 22.23-33; Lc 20.27-40)

¹⁸ Supa imarī ĩrārimaki saduceokaka pūpajoairāte eyaeka Jesúka jairī. “Po'imajare reyarāka be'erō'ō ōñia jaripe'ririka imabeyua”, āñurā nimaeka. Supa imarī Jesúre sakaka jēriaokaro'si kipō'irā neyaeka.

¹⁹ —Mia'mitipe wārōrimaji. Ikupaka maro'si Moisés imaekakite o'oeka: “Kima'mi makarāmarāja rūmure kireyatapajika, kima'mi rūmu mirākote kibe'erō'ōkakire e'ejika marā imabeyua kika komakarārirā”, āriwa'ri Moisés imaekakite o'oeka,— kire narika.

Supabaturā ikupaka narika ate:

²⁰ —Īakōri je'e: Bikija ĩrīkate imaeka. Īrōtēnararakamarā kibe'erō'ōkarāre imaeka. Mamarī kirōmie'eū'mueka nama'mi. Makarāmarāja kirūmure

kireyatapaeka. ²¹ Supa imarī kotūmite reyatapamaka kibe'erō'ōkakite kore e'eka ate. I'supakajaoka makarāmarāja kireyaeka kiro'si. Supa imarī kibe'erō'ōjitekaki koka imaekaki. Nupakajaoka kireyaeka. ²² I'supakaja oyiaja kirīrāre ritaja koka imakoripatakopeka. Koka makarārimarāja nareyapataeka. Nareyapataeka be'erō'ō koreyaeka narūmu imakoeroyikako. ²³ “Po'imaja reyaripotojo ōñia jaripe'rirāñurā”, āñuka mime. Karemarā rita bojaiki mīmarākareka, ¿ritaja narūmu koimaeka simamaka, ni'ika kotūmiaritiyarāñu ruku ōñia kojaripe'rirāka poto?— saduceokaka pūpajoairāte ārika Jesúre.

²⁴⁻²⁵ I'supaka kire napakā'ā, ikupaka kiyi'rika:

—Tuparā majaropūñurā o'oeka ōrībeyurā mija ime. Supabaturā “Ritaja baawārūiki kime Tuparā”, āriwārūbeyurā mija. I'supaka imarā imarī, rukubaka pūpajoairā mija ime. Ōñia najaripe'rirāka poto rōmie'ebesarāñurā po'imaja. I'supakajaoka simarāñu rōmijāro'si. Tuparāte imarō'ōkarā ángelrāka upaka po'imajare imarāñu. ²⁶ Mae reyaripotojo ōñia po'imajare jaripe'rirūkiakaka mijare yiboaerā baayu. ¿Moisés imaekakite o'oekakaka ĩakoribeyurā mija bai je'e? Yapumakarāka jū'rēika watopekapi Tuparāte ikupaka ārika Moisés imaekakite: “Mija ñeki Abraham imaekaki jia yire baarijayuka. I'supakajaoka Isaac supabaturā Jacob imaekarā jia yire baarijayurā”, Tuparāte kire ārika. ²⁷ “Īrā maekarakamarā jia yire baabaraka imarijayurā”, Tuparāte ārika, ōñia nimamaka. Tuparā pō'irā nime, reyaekarā imariipotojo

** 12:15 Denario

†† 12:17 Denle entonces al rey lo que es debido a un rey. Y denle a Dios lo que es debido a Dios: servirle a Él con todo.

nariberika simamaka. Supa imarĩ “Ōñia ÷o'imagare jari÷e'ribesarāñu”, āñurā imarĩ, tēřirikaja rukubaka ÷upajoairā mija ime,— saduceokaka ÷upajoairāte kēřika.

Imatiyairokakaka Tuparāte jā'meika Jesúre bojaeka

(Mt 22.34-40)

²⁸Topi mae saduceokaka ÷upajoairāte Jesúka jaika ÷oto Moiséte jā'meka wārōrimajire sā'mitiritirā, “Jia Jesúre nare yi'yu”, kēřipupajoeka. Supa āřiwa'ri Jesús ÷o'irā ke'rika kire jēřiaokaro'si.

—¿Dika sime Tuparāte jā'meika imatiyaika?— āřiwa'ri Jesúre kijēřiaeka.

²⁹⁻³⁰Supa imarĩ ikupaka kire kiyi'rika:

—Tuparāte jā'meika imatiyaikakaka ikupaka sabojayu: “Mija ā'miti÷e Israelka'iakarā. Tuparā řirikaja imaki Maipamaki. A÷erāte mawayuñiaka tēřiwa'ribaji jia maipamaki Tuparāte mayi'ririjarijñu. I'supakajaoka ritaja ōřiripupakirā maimapitivyika jia Tuparāte mayi'rijñu. Supabatirā řrāmijipiji ÷upajoatirā jia kire mabaarijarijñu”, āřiwa'ri sabojayu imatiyaika Tuparāte jā'meika.

³¹I'sia rokañitekaka ikupaka bojaika: “Ma÷o'ia mawātaika upakajaoka a÷erāte mawātajñu.” Dika apea ika řřpakurikaka Tuparāte jā'meika tēřiwa'ribaji imatiyaika imabeyua,— Moiséte jā'meka wārōrimajire kēřika.

³²Supa kēpakā'ā ikupaka Jesúre kiyi'rika:

—Rita meñu wārōrimaji. řřrikaja kime Tuparā. Maki a÷ika imabeyuka kiupaka imaki. I'supaka meñua rita sime. ³³“A÷erāte mawātaika tēřiwa'ribaji jia Tuparāte mayi'ririjarijñu. Ritaja ōřiripupakirā maimapitivyika jia Tuparāte mayi'rijñu. Supabatirā

řrāmijipiji ÷upajoatirā jia kire mabaarijarijñu. I'supakajaoka ma÷o'ia mawātaika upakaja a÷erāteoka mawātajñu”, āřiwa'ri mibojaika imatiyaika sime. Moisés imaekakite jā'meka upakaja Tuparāte jia baawa'ri wa'iro'si ri'ia kiro'si majoeñiyu. I'supaka mabaaka jia ima simako'omakaja Tuparāte mayi'ririjayu, supabatirā a÷erāte mawātarijayuaoka, tēřirikaja imatiyaika sime,— kire kēřika.

³⁴Jia kiyi'pakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre kire āřika:

—Yire meñua ña'mitiyuareka, “Tuparā, miyapaika upakatakaja yibaarāñu”, āřiwārūrükika mime. Kirikitaki mimatiyarika kùpajiji mire jariwa'yua je'e,— kire kēřika.

I'supaka Jesúre āpakā'ā ā'mitiritirā, ni'i řřrikaoka kire jēřiaberikaki mae, “Mare tēřiwa'ribaji ōñuka kime”, āřipupajoawa'ri.

“¿Maki riparāmi kime ruku Jā'merükika Tuparāte wā'maekaki mijareka?”, āřiwa'ri Jesúre nare jēřiaeka

(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)

³⁵Tuparāte jiyipupaka ōřiriwi'iarā wārōbaraka kimaekarō'opi ikupaka ÷o'imagare kēřika:

—“Jā'merükika Tuparāte wā'maekaki^{††} David imaekaki riparāmi kimarāñu”, nañu Moiséte jā'meka wārōrimaja. ¿Yaje rita nañu ruku jee? ¿Yaje kiriparāmitakioka kimarāñu je'e mijareka? ³⁶I'supaka na÷upajoaika simako'omakaja, kiriparāmiereka řpi Davidre jaika ÷oto, “Ñipamaki mime”, kireka kēřika. I'supaka simamaka, David imaekaki Espiritu Santore kire jeyobaaekapi ikupaka kio'oeka:

“Ñipamakire ikupaka Tuparāte āřika: 'Ritaja ÷o'imagare

^{††}12:35 El Mesías

jā'merimaji mimarāñu. Supa imarī yiritapē'rōtorā mirupabe. I'supaka mimarāka simamaka mimajamarāre yitērīrāñu mire nayi'yaokaro'si', Tuparāte kire ārika", āriwa'ri David imaekakire o'oeaka.

³⁷ "Nipamaki mime", i'pi Davidre kire āpakā'ā, ŷyaje ruku kiriparāmitakiji kime je'e? Davidre tēriwa'ribaji kimema,— nare kērika.

Jia nare kiwārōmaka ā'mitiritirā, riki-marāja torā imaekarāte jijimaka jarika.

**“Moiséte jā'meka
wārōrimaja ikupaka ba'iaja
baarijaturā”, Jesúre ārika**

(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Ikupaka po'imajare kiwārōeka ate:

—Moiséte jā'meka wārōrimajare baarijaturā upaka mija baakoreka jia mija pupajoabe. Mija ĩabe, ikupaka nabaarijaturā. “Imatiyairā yija ime”, āri'pupajoirā imarī, jariroaka jia jāātirā po'imajare ĩaika wājītāji naturirijaturā. Supabatirā wejeñe'metāji na'ririjaturā poto jiapī aperāte nare jēnerika nayapaturā. ³⁹ Rēriwi'iarā nakākaika poto imatiyarimajare ruparō'orā oyiaja narupariyaparijaturā. Baya nabaarijaturā poto i'supakajaoka imarika nayapaturā. ⁴⁰ “Jia baairā maime”, āri'ripotojo, nañu upakaja baabeyurā nime. Natimiarāte reyatapaeakarāte pakitirā, naba'irijia, nawī'iaoka nareka ne'marijaturā. I'supaka wayuoka baairāte wayuābeyurā imari'potojo po'imajare ĩaika wājītāji, ñoaka Tuparāka najaiyaturā. “Tuparāte yapaika upakaja jia baairā nime”, po'imajare āri'pupajoirā āriwa'ri i'supaka kika najairijaturā. I'supaka nabaakopeika jiamarīa sime. I'supaka ba'iaja nabaika wapa, wapa'ijibaraka jimarīa ba'iaja najūarāñu. Nupaka mija baa'si jia mija pupajoabe,— Jesúre ārika ritaja po'imajare.

**Timite reyatapaeakako wayuoka
baaiko imari'potojo
niñerū ijikako majaroka**

(Lc 21.1-4)

⁴¹ Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā niñerū jāārūkia wā'tarā Jesúre rupaeaka. Po'imajare niñerū jāāika kiarijarika. Rikimaka ba'irijia rikairā rikimakaja niñerū i'sikotorā jāāekarā. ⁴² I'supaka nabaairō'orā wayuoka baaikote eyaeaka. Kotimite reyatapaeakako koimaeka. Īpato niñerū yabirijia i'sikotorā kojāāeka. Cobrekaka simaeka imarī, wapa'jā'rimarīa simaeka koniñerūjika. ⁴³ Supa imarī kika wārūrimajare akatirā ikupaka nare kērika:

—Jia mija ā'mitipe. Wayuoka baaiko imari'potojo jia Tuparāro'si i'kore ijyaturā. Rikimaka ba'irijirā pema'jirā ijiko koime. ⁴⁴ Rikimakaja ba'irijirā puri rikimaka niñerū rikairā. Sakaka nijika simako'omakaja rikimakaja sajariwa'yaturā narika ru'pu. I'ko puri wayuoka baaiko imari'potojo korikaikajika simaupatiji ijipataiko. Ba'arika kowapa'ijirūkia imakopeikaja Tuparāte kōjipaturā,— kika wārūrimajare kērika.

**Tuparāte jiyipupaka
ōriwi'ia nakuyepaterāñu
āriwa'ri Jesúre bojaeka**

(Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

13 Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia kimaekarō'opi kiporika poto ikupaka ĩrika kika wārūrimajire kire ārika:

—Miabe wārōrimaji. Jiitaka sime i'sia wi'ia. Jia jo'bari'o ātakaka baeaka sime,— Jesúre kērika.

² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Jesúre kire yi'rika:

—Maekaka jiiwi'i samija ĩaika simako'omakaja, ñamaji po'imajare kuyepaterūkia sime. Supa imarī ika wi'iakaka āta ĩ'pari'o tuapepeka

peyubesarāka, sariripatarāka
simamaka,— nare kērīka.

**“Ritatojo wejea ririrā baarāka ruḡu
ikupaka simarāñu”, Jesúre ārika**

(Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³I'sia be'erō'ō Olivos wāmeika
īmimāpemarā eyatirā Jesúre ruḡaeka.
I'sia imima wājītāji ñoakuri ḡañakarā
Tuparāte jiyipupaka ōririwi'ia imaeka.
Pedro, Santiago, Juan, Andrépitiyika
Jesús ḡō'irā na'rika narō'siji kire
jēriaokaro'si.

⁴—Mibojaika, ḡmarāpate i'supaka
simarāñu? I'supaka simarūki ruḡu,
ḡdakoia yija iaū'murāñu ruku?— kire
narīka.

⁵I'supaka napakā'ā, ikupaka nare
kiyi'rika:

—Jia mija ḡupajoabe aḡerāte mijare
ḡakikoreka. ⁶Mija iabe. “ḡo'imajare
yijā'meokaro'si Tuparāte ḡūataekaki
ñime”, āḡaraka rikimarāja ḡakirimajare
eyarāñu. I'supaka baawa'ri rikimarāja
ḡo'imajare napakirāñu.

⁷Mija koyikurirā imarāñurāte
jīrīrāka ā'mitiritirā, mija kīkia'si.
Aḡewejeakarāre ḡitā'mua jērāta'arāka
ā'mitiritirā, mija kīkia'sioka.
I'supaka simarijarirāka imaripotojo
ñojimarītaka riribesarāka ritatojo
wejea ruḡu. ⁸Īrātata jīrīrāñurā
aḡetataka. Supabatirā Īrāka'ireka
imarā, aḡeka'ireka imarāḡpitiyika
jīrīrāñurā. Īrārikō'rīmatorā ka'ia
iyirāka. Supabatirā ba'arika ḡupakā'ā,
ba'arimarāia ḡo'imajare jarirāñu. I'supaka
jūairā imaripotojo satērīwa'ribaji
najūarijarirāñu ruḡu.

⁹Rakajekaja mija imabe.
Mijare ñi'atirā ĩḡarimarā ḡō'irā
mijare ne'ewa'rīrāñu. Supabatirā
rērīriwi'itōsiarā mijare napa-
jeriwā'imarīrāñu. Yire ā'mitiripēairā

mija imamaka, ĩḡarimarā wājītāji mijare
narīkamarirūjerāñu. Na'mitirirāka

wājītāji yirika nare bojabaraka, “Jesúre
ā'mitiripēairā yija ime”, mija ārīrāñu.

¹⁰Ritatojo wejea ririrā baarāka ruḡu
ritaja ḡo'imajare yirika boḡapatarūkia
simarāñu. ¹¹Mijare ñi'atirā ĩḡarimarā
wājītāji mijare ne'ewa'ḡakā'ā, kikiwa'ri
“ḡMarākā'ā nare mayi'rīrāñu?”,
ārīḡupajoabekaja mija imabe. Mija
ārīrūkirō'ōjite eyarāka ḡoto “Ikupaka
nare yija ārīrāñu”, ārīḡupajoairā
mija imaokaro'si Espiritu Santore
mijare jeyobaarāñu. I'supaka mijare
kijeyobaarāka simamaka, ikipi ārīwa'ri
jia nare mija yi'riwārūrāñu, mija ōñu
upakaja mija ḡupajoikapimarāia,— nare
kērīka.

¹²Ate nare kērīka:

—Yire yi'yurāte ikupaka nabaarāñu.
Īrīka makarā imaripotojo yire
yi'riparea Īrīkate nañi'arūjerāñu
kire najāāokaro'si. Supabatirā yire
yi'yurā nimamaka napakiji kimakarāte
jāārūjerāki. I'supakajaoka yire yi'yurāte
ā'mijīawa'ri napakiarā majamarā
jaritirā namakarāja nare jāārūjerāñurā.

¹³Yire ā'mitiripēairā mija imamaka
īawa'ri, ritaja ḡo'imajare mijare
ā'mijīarāñu. I'supaka simako'omakaja
yire yi'ririḡa'atabeyurāte takaja ba'iaja
imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā
nimakoḡeikareka Tuparāte nare
wayuīarāñu.

¹⁴Tuparāte bojaijirimaji imaekakite
o'oea upakaja “Īrāñimi Tuparāte
jiyipupaka ōririwi'iarā Īrīka
ba'iaja baarimaji kimarūkimatorāja
kimarāka mija ĩarāñu.” (Yi' Marcos
ika ḡaḡera yo'oika ĩarāñurā, jia
samija ōrīwārūbe).^{¶¶} Tuparāte
yaḡaberitiyaika kibaarāka ḡoto
Tuparāte jiyipupaka ōririwi'ia ba'iaja
kijarirūjerāñu. I'supaka simarāka

^{¶¶}13:14 Esta advertencia es del escritor, Marcos. No es lo que dijo Jesús.

īawa'ri, ñojimarīji Judea ka'iarā imarāte pusiārā ru'rimirīrākareka jia naro'si simarāñu. ¹⁵ Kiwi'i pamarā imarāki topi ruitirā, kiba'irījia e'erī kiwi'iarā kākabekaja ñojimarīji kiru'rirū. ¹⁶ Rioa ba'irabebarakā imarākioka, wi'iarā ima kicamisa pemapi kijāārijayuto e'erī kipe'riberijīñu. ¹⁷ Rōmijā yata imarāñurāro'si ka'wisika simarāñu naru'yaokaro'si. Ūpūbaka me'rāka rikarāñurāro'sioka i'supakaja simarāñu. ¹⁸ Pu'ejē'rāka simarāka poto i'supaka simakoreka Tuparāte mija jēñebe. ¹⁹ I'supaka simarāka poto ba'itakaja ritaja pō'imajare jūarāñu. Tuparāte wejea pō'ijiaekarāja ba'iaja najūarijarika pemawa'ribaji ba'iaja pō'imajare jūarāñu i'sia poto. I'supaka simarāka be'erō'ōpi pūri apekurioka i'supaka imarūkiaro'si marīa simarāñu mae. ²⁰ I'supaka simako'omakaja “Noaitakaja i'supaka jūabarakā nima'si, i'tojīrāja simarū”, Tuparāte ārīrūkimarīa simarikareka ritaja, īrīkaoka jariwa'ririmarīaja pō'imajare pūrijāāeka. I'supaka imarūkia simako'omakaja kiwā'maekarāte wayuūawa'ri ñoaitakamarīaja i'supaka kimarūjerāñu.

²¹ “Mija īabe o'ōrā Cristore ime”, īrīka mijare ārīpakikoperākite mija ā'mitiripēa'si. Apika ārīkaki, “Mija īabe o'ōrā kime Mesías, Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime”, mijare ārīrākiteoka mija yi'ria'si. ²² Rīkimarāja pakirimajare eyarāñu. Īrārimarā “Yī'i imaki Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki”, ārīrāñurā. Apeṛā imarāñurā “Yī'i imaki Tuparāro'si bojaijirimaji”, āñurā. Supabatirā pō'imajare pakiookaro'si niakoribeyua nare baabearāñurā. Tuparāte wā'maekarā pāriji nare ā'mitiripēarika yapawa'ri, i'supaka nabaakoperāñu.

²³ Jia ōrīwārūtirā, “I'supaka simarāka”, mija ōrīrā ikupaka mijare ñañu. Supa imarī rakajekaja mija imabe.

Pō'imaja Ma'mire pērietarūkiakaka

(Mt 24.29-35,42-44; Lc 21.25-36)

²⁴ Ba'iaja pō'imajare jūarāka be'erō'ō aiyate ñamita'rirāñu. Namikakioka yaaboabesarāki. ²⁵ Tā'pia ña'rīrāka. Ritaja wejepemareka ima Tuparāte rī'merūjerāñu. ²⁶ I'supaka simarāka potoji ritaja Pō'imaja Ma'mire niarāñu ate. Oko ūmakaka watopekapi jia yaaboaioka, supabatirā tēriwa'ribaji yirikapi yi'tarāñu. ²⁷ Tuparāte imarō'ōkarā āngelrākare yipūatarāñu yiwā'maekarāte narēaokaro'si. I'supaka nare yijā'memaka ritatojo wejeareka pō'imaja ima upatataja rēarī napibirāñu.

²⁸ Higuera wāmeika ōterikiakaka pūpajoabaraka mijare yiwārōerā baayu mae. Higuera ritajūkia sapūñua so'aika īatirā, “Kūpajī sajariwa'yu ijijē'rāka seyarūkia”, marīwārūyu. ²⁹ Supa imarī yibojaika upakaja simaū'murāka poto, “Kūpajī sajariwa'yu Pō'imaja Ma'mire etarūkia”, mija ārīwārūrāñu mae. ³⁰ Rita sime ika mijare yibojaika. Yibojaika upakaja simarāka poto īrārimarā maekaka imarāte ōñia imarāñu ruṇu. ³¹ Ika ka'ia, wejepemaoka ririrūki oyiaja sime. I'supaka simako'omakaja yirika^{§§} pūri ririrūkimarīa sime.

³² Maki ōrībeyuka yetarūkirīmikaka. Mabo'ikakurirā imarā āngelrākaoka ōrībeyurā. Yī'i, Tuparā Maki imaripotojo ñorībeyuoka yī'i. Mapaki Tuparā īrīkaja ōñuka yetarūkirīmikaka.

³³ I'supaka simamaka ōrīweitikaja mija imabe. Sōrībeyurā imarī, rakajekaja mija imarijape. ³⁴ Jia mija ā'mitipe, ika bojawārōrikapi mijare yibojaerā baaioka: Īrīka wi'iba'ipi imaekaki. Turitaparī ke'rika poto,

kiro'si ba'irabejirimajare wi'ia kīarīrūrūjeka. Ke'rirā baaeka ruḡu “Ika mija ba'iraberika imarāka”, nare kērīka. Kopereka tuerimaji “Yire ta'abaraka, ō'ōrāja wi'ia īarīparaka mimabe”, kire kērīka. ³⁵ Kiupakaja ya'rīrāñu yiro'sioka. Supa imarī jia yire ta'abaraka mija imabe, yi'tarūkia mija ōribeyua simamaka. “Na'irā, nāmi nē'metāji, karaka akarāka potojī, wārīrika ru'ara'arāka poto, i'tojite ki'tarāñu”, yireka āriwārūbeyurā mija ime. ³⁶ Ikuparō'ōpiji etatirā, “¿Dako baaerā mija kāñu, yiyapaika upaka baabekaja?”, mijare nārīkoreka, rakajekaja mija imarijape. ³⁷ Mijaro'sitakama'ria ikupaka yibojaweyu ritaja po'imajaro'si. Jia imatikaja yire ta'atikaja mija imarijape,— nare kērīka.

**“¿Marākā'ā marījīkareka
Jesúre majāārūjejīñu ruku?”,
āparaka najaibu'aeka**

(Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

14 Topi mae, I'parīmi sajariwa'rika Pascua baya ruḡu. Levadura rukeberika pan naba'aribaya simaeka. I'sia poto po'imajare ōribeyuju Jesúre nī'arika kurarāka īparimarāre pakatarikopeka, Moiséte jā'meka wārōrimajapitīyika. “¿Dikapī kire okabaatirā kire majāārūjejīñu?”, āparaka najaibu'aeka. ² Ikupaka īrārimakire ārika:

—Pascua baya simarāka poto Jesúre mañi'ajīkareka, jimarīa po'imajare boebariñu. Boebariwa'ri ba'iaja nabaajīkareka, marākā'ā baatirā nare mokajāāwārūberijīñu. Supa imarī Pascua baya simarāka poto, kire mañi'aberijīñu ruḡu,— narīka.

**Rōmore Jesús rupuko'a pamarā
rupuko'awearūkia yo'yekako**

(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ I'sia ruḡubaji pañaka Betania we-jearā kimaeka potojī, Simón kāmia rabaeka mirāki wi'iarā Jesúre imaeka. Torā ba'abaraka nimaeka poto īrāko rōmore napō'irā eyaeka, āta alabastro wāmeikakaka jotoa baaeka rikatirā. Satōsiareka nardo wāmeika iyebaka imaeka jia jiijīsiakaka. Supabatirāoka wapajā'ritakakaka simaeka. Alabastrojotoku'rea peparu'atitirā Jesús rupuko'arā iyebaka koyo'yeka kire jiyipupayeewa'ri. ⁴ I'supaka kire kobaamaka itatirā, jimarīa īrārimarāre kore boebarika. I'supaka imawa'ri,

—¿Dako baaerā kirupuko'arā iyebaka koyo'yeyu? Wapuju sakowe'wepateyu. ⁵ I'sia iyebaka trescientos denario rō'ōjīrā wapajā'rīa sime. Sawapa tōpotirā wayuoka baairāte kojīrī imakoḡeyu,— āparaka īrārimarāre jaibu'aeka natiyiaja.

I'supaka āparaka kore najaiyuyeka.

⁶ I'supaka napakā'ā, ikupaka Jesúre nare ārika:

—Koimaḡarū. Jia yire baawa'ri i'supaka kobaayu. ⁷ Mija watopekarā imajīparūkirā nime wayuoka baairā. Supa imarī mija yaparāka potojo nare mija jeyobaarijarijīñu. Yi'puri mijaka imajīpabesarāki. ⁸ Iko puri kopupaka kore jiyuika upakaja jia yire baaike. Yireyarūki ruḡu iyebaka jia jiijīsia yire koyo'yeyu. Yire nayayerūkia pupajoaweiko upaka i'supaka yire kobaayu. ⁹ Rita ika mijare yibojayu. Ritaja wejeareka Tuparārika wārōbaraka, jia yire kobaaeka mirāka po'imajare bojarījarirāñu. Supa imarī jia kobaaeka pupajoabaraka, kore naye'kariribesarāñu,— nare kērīka.

**Jesúre nañi'aokaro'si karerō'ōpi
Judare kire bojajāēka**

(Mt 26.14-16; Lc 22.3-6)

¹⁰Torājirā mae kurarāka īparimarāka jairī Judas Iscariotere a'rika. Jesúka wārūrimaja īpōū'puarāe'earirakamarākaki imaki kimaeka. “Jesúre mija ñi'aokaro'si, kimarō'orā mijare ye'ewa'rirāñu”, nare kērīka. ¹¹I'supaka nare kibojamaka ā'mitiritirā, jījimaka najarika. I'supaka jariwa'ri,

—Niñerū mire yija ijirāñu,— kire narīka.

Supa imarī “Po'imajamatorā Jesúre nañi'aerā, ¿marākā'ā nare yibaarūjerāñu ruku?”, Judare āriṗupajoaū'mueka.

Jesúre piyia ba'aekakaka

(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)

¹²Pascua baya ū'muroyikarīmi levadura rukeberika ṗan naba'aribaya seyaeka. I'sirīmi oveja makarāka jāātirā naba'aroyika. Egiptoka'iarā nañekiarāte imaeka ṗoto Tuparāte nare tāēka ṗupajoabaraka i'supaka nabaaroyika. Supa imarī kika wārūrimajare ikupaka kire jēriaeka:

—¿No'orā ba'arika baaweirī yija a'ririka miyapayu, Pascua baya ṗoto maba'arūkia?— kire narīka.

¹³Topi īṗarā kika wārūrimajare ṗūataweibaraka ikupaka nare kērīka:

—Wejearā mija eyarāka ṗoto torā īrīka jotoapi okoa kōkewa'yukate mija iatōporāñu. Kibe'erō'ō mija a'ṗe. ¹⁴Kibe'erō'ō a'ritirā, wi'iarā kikākarāñurō'ō iatirā, ikupaka āparaka saba'ipite mija jērīabe: “Yijare wārōrimaji ikupaka ārīko'oka: ‘¿No'orā sime yika wārūrimajaka, Pascua baya ṗoto ba'arūkia nabaaweirūkirō'ō?’, kērīko'o”, mija āṗe. ¹⁵I'supaka mija āpakā'ā ā'mitiritirā, īmipē'rōtorā ima

kuraraka jo'barō'ōjīte mijare kibearāñu. Kopakaja najietikarō'ō simarāñu. Supa imarī i'sia kurarakarā maba'arūkia mija baaweibe,— nare kērīka.

¹⁶I'supaka nare kērīka be'erō'ō, torā na'rika. Torā eyatirā Jesúre nare bojaeka upakaja simamaka niaeka. Torā Pascua bayarīmi naba'arūkia nabaeka mae.

¹⁷Rā'iwa'ri neipupurō'ō sajarika ṗoto Jesúre torā eyaeka kika wārūrimaja, īpōū'puarāe'earirakamarā kika imaroyikarāṗitiyika. ¹⁸Naka ba'abaraka ikupaka nare kibojaka:

—Mija ā'mitipe. Rita mijare yibojayu mae. Mawatoṗekarā īrīka imaki maka ba'aripotojo, yimajāmarāre yire ñi'aokaro'si yire bojajāārūkika,— nare kērīka.

¹⁹I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ba'iaja naṗuparika. Topi mae nimarakamakiji ikupaka kire āparaka najērīaū'mueka:

—¿Yi'imarīka i'supaka baarāki ruku?— āparaka kire najērīaeka.

²⁰Topi mae ikupaka nare kiyi'rīka:

—Īpōū'puarāe'earirakamaki seroarā yika ṗan ñu'aba'airākaki kime.

²¹Tuparā majarōṗūñurā sabojaka upakaja simaerā baayu yiro'si. Po'imaja Ma'mi ñime. Yire ñi'atirā ṗo'imajare yire jāarāñu. “Aṗerāte kire ñi'arū”, āriwa'ri yire bojajāārāki ṗuri, jimarā ba'iaja jūarāki. I'supaka simamaka imaberiri kimakoṗeka,— nare kērīka.

²²Ba'abaraka nimekā'aja ṗan Jesúre e'eka. Sarikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērīka. I'supaka āritirā sañakatarutirā nare sakījika.

—Āja'a, samija ba'abe. Ika ṗan kopakaja yiṗo'ia sime,— nare kērīka.

²³⁻²⁴Topi ate ko'a ke'eka. Sarikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērīka. I'supaka āritirā nare sakījika. Supa imarī nimarakamakiji sanukueka be'erō'ō ikupaka nare kērīka:

—Ika iyaokoa kopakaja yiriwea sime. Riweajurubaraka yireyarākapi āriwa'ri rikimarāre Tuparāte tāārānu. I'supaka yireyamaka iatirā, “Ba'iaja nabaaike yijūjerānu”, Tuparāte ārika upakaja kibaarānu mae. ²⁵Rita mijare nānu mae, Tuparāte yire jā'merūjerūkia seyabeyukaji iyaokoa mijaka ukuokaro'simarā nime. Yijā'meū'murānurimi seyarāka poto pūri, apeupaka, mamaka iyaokoa yukurānu mae,— nare kērika.

“Jesúre ōribeyuka yi'i, yireka merirānu”, Pedrote kērika

(Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁶Supa imarī Tuparā baya koyaweatirā Olivos wāmeika pūsiarā na'rika. ²⁷Torā na'rika poto ikupaka nare kērika:

—Yire ā'mitiripēairā imaripotojo yire mija ja'atarānu. Supa imarī yire ja'atawa'ri rakakaja mija pibipaterānu. Tuparā majaropūnūrā ānu upakaja simarānu. Ā'mitirikōri je'e: “Oveja iārīririmajire yijāārānu. I'supaka yibaamaka kioveja ru'ripatarāka”, āriwa'ri sabojayu. ²⁸Supa imarī yire najāāko'omakaja ōnia yijaripe'rirānu. I'supaka imatirā mija ruḡubaji Galileaka'iarā yeyarānu. Supabatirā torā mijare ye'etorirānu,— nare kērika.

²⁹I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Pedrote kire ārika:

—Aperā puri nimirakamakiji mire ja'atarānūrā je'e. Yi'i puri mire ja'atabesarāki,— kire kērika.

³⁰I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre kire ārika:

—Rita mire nānu. Ire nāmiji karaka i'pakuri akaerā baarāka ruḡubaji, maekarakakuri, “Jesúre ōribeyuka yi'i”, nare merirānu,— Pedrote kērika.

³¹I'supaka Jesúre kire āriko'omakaja, ikupaka Pedrote kire ārika:

—Jēno'otaka, “Mire nōribeyu”, āribe-sarāki yi'i. Mikaja reyarūkika pariiji nīma simamaka, “Jesúre ōribeyuka yi'i”, nāribesarānu,— Pedrote kire ārika.

Pedrote ārika upaka oyiaja i'rika upakaja narika aḡerāoka.

**Getsemanī wāmeirō'ōrā
Tuparāka jairī Jesúre a'rika**

(Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)

³²Topi mae Getsemanī wāmeirō'ōrā na'rika. Torā eyatirā kika imaekarāre ikupaka kērika:

—I'torā Tuparāka jairī ya'yu. Ō'ōrāja mija ruḡabe ruḡu,— nare kērika.

³³Torājirā Pedro, Santiago supabatirā Juanre, kika ke'ewa'rika. Torā na'ririjayukā'āja jimarī kiwayup'i'riū'mueka. ³⁴I'supaka imawa'ri ikupaka nare kērika:

—Yiḡupakapi yiwayup'i'ritiyayu “Rey-atiyaerā yibaayu”, ānurō'ōjirā. Ō'ōrā mija tuibe ruḡu. Kāpekaja yire mija ta'abe,— nare kērika.

³⁵Supabatirā nōakuripañakarā ke'rika. Torā eyatirā ka'iarā mo'ipāñatirā, Tuparāka kijaika ba'iaja ā'mika jūarika yapaberikopewa'ri.

³⁶Kika jaibaraka ikupaka kire kērika:

—A'bi, ritaja baawārūiki mime. Supa imarī yire najāākoreka, yire mijeyobaarika yiyapayu. I'supaka mire yijēneko'omakaja yiyapaika upakamarā mibaakopejikaoka marā imabeyua. Miyapaika upakaja simarū,— Tuparāte kērika.

³⁷Tuparāka jaiweatirā kipe'riwa'rika maekarakamarāte imaekarō'ōrā. Kārīrikarekaja nosika potojī naḡō'irā keyaeka. I'supaka nimamaka iatirā, ikupaka Pedrote kērika:

—¿Simón, dako baaerā mikānu? ¿I'rākuri aiyajērā rō'ōjirājikaja kāpekaja imaberijika mime bai je'e? ³⁸Rakajekaja Tuparāte jēnebaraka mija imabe, ba'iaja mija baakoreka. “Tuparāte

yapaika upakaja yija baarāñu”, āñurā imaripotojo, mija po'iaḗi puri samija rakajepāāwārūbeyu. Supa imarī Tuparāte yapaika upakaja mija baawārūbeyu,— nare kērīka.

³⁹I'supaka nare āriweatirā Tuparāka jairī ke'rika ate. Mamarī kire kijēneka upakajaoka kire kērīka ate. ⁴⁰I'supaka baaweatirā kijeyomara pō'irā kipe'riwa'rika. Jimarīa oōmaka nare baaeka simamaka kārīkarā nimaeka. I'supaka nimaekarō'ōrā napō'irā keyamaka, tūrūtirā kirupu ni'yopi'rika. Supa imarī marākā'ā kire āriwārūberijññurā nimaeka. ⁴¹Supa nimekā'āja Tuparāka jairī ke'rika ate. I'sia be'erō'ō napō'irā etatirā,

—¿I'supakaja kāparakaja mija imañuju ruḗu? Kopakaja yire nañi'arijē'rāka seyayu mae. Po'imaja Ma'mite nañi'aokaro'si bojajāārimajire kopakaja etayuju mae. Ba'iaja baarimajare yire kiñi'arūjerā baayu. ⁴²Mija mi'mibe. Dajoa kire matoyari,— kika wārūrimajare kērīka.

Jesúre nañi'aeka majaroka

(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴³I'supaka Jesúre jaiyuju Judare etaeka. Jesúka wārūrimaji i'pou'puarāe'earirakamarākaki Judare imaeka. Rikimarāja po'imajare i'taeka kika. Sara, yaḗua rikabaraka Jesúre ñi'arī ni'taeka. Kurarāka i'parimarā, Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judiorāka i'parimarāre pūataekarā nimaeka. ⁴⁴“Ikupaka kire yibaarāñu”, āriwa'ri Judare nare bojatīkarā nimaeka.

—Jesúre mija iawārūokaro'si u'surīkapi kire yijēñerāñu. I'supaka yibaarāka be'erō'ō kire ñi'atirā jia kire mija iariñiwa'pe,— nare kērīka.

⁴⁵I'supaka nare kērīweaeka be'erō'ō Jesús pō'irā eyatirā ikupaka kire kērīka:

—¿Yaje mime wārōrimaji?—

I'supaka kire āritirā kire kiu'sueka. ⁴⁶I'supaka kibaamaka iatirā, Jesúre nañi'aeka.

⁴⁷I'supaka kire nabaamaka iatirā, Jesús wā'tarā rikamarikaki sara baiwararī ke'etaeka. Sapi kurarāka i'pamaki imatiyaiki ba'irabeijirimaji ā'mua kitoakōrōtaeka.

⁴⁸—¿Dako baaerā sara, yaḗuapitīyika yire ñi'arī mija i'tayu? ¿Karee'erimajire ñi'arīrokapi yire mija ñi'arīpakatayu bai? ⁴⁹Īrārimi jariwa'rīrimarīaja mija watopekarā Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iareka mijare wārōbaraka ñimaroyi. Torā ñimarijarapaka poto yire ñi'arī mija etaberape ruḗu. Yire mija ñi'aika, Tuparā majaropūññurā sabojaika upakaja sime yiro'si,— Jesúre nare ārika.

⁵⁰Supa imarī kire nañi'amaka iatirā, kika wārūrimajare nimaupatiji kire ru'ritapawa'rika. ⁵¹Kire ne'ewa'rika poto i'rika bikirimaji kibe'erō'ōpi a'rīrijarikaki. Sayapāijika takaja wā'oji'atirā kimaeka. Kibe'erō'ō ke'rīrijarika poto torā imaekarāte kire ñi'ape'rotaeka. ⁵²I'supaka kire baakopewa'ri kisayapāitakaja kireka naba'itatamaka, dakomarīaja kiru'riwa'rika.

Judiotatarā i'parimarā imatīyaitata imaekarā, “Oka mireka ima”, Jesúre narīka

(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55,63-71; Jn 18.12-14,19-24)

⁵³Supabatirā kurarāka i'pamaki imatiyaiki imaekaki wi'iarā Jesúre ne'ewa'rika. Kire ne'eeyaeka poto kurarāka i'parimarāre nimaupatiji torā rērīka. Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judiorāka i'parimarāoka

rērīkarā.* ⁵⁴ I'supaka nabaaeka poto Pedrore ñoakuripi a'ririjaparaka kurarāka ipamaki imatiyaiki wi'i pēteta'teka imaekarō'ōrā keyaeka. Torā kākatirā Tuparāte jiyipupaka ōririwi'ia tuerimajaka kipekajūrūpaeka.

⁵⁵ I'supaka simaeka poto kurarāka iparimarā, supabatirā judfotatarā iparimarā imatiyaitataoka “¿Dakoapi Jesúre majäärüjejiñu?”, āriwa'ri jaiibu'abataka nimaeka. Supa imarī “Ikupaka ba'iaja Jesúre baarape”, āriwa'ri bojarükirāte nayapaokopeka. I'supaka nayapaeka simako'omakaja ba'iaja oka kireka imaeka natōpoberika. ⁵⁶ “Ika ba'iaja Jesúre baarape”, rīkimarāja narīpakiko'omakaja īrīkate bojaeka upakamarīa nabojakopeka. ⁵⁷⁻⁵⁸ Īrārimarā mi'mirīkatirā imabeyuapiji ikupaka āparaka kire nokabaaeka:

—“Tuparāte jiyipupaka ōririwi'ia pō'imajare baaeka yipoapaterāñu. I'supaka simako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ōjo ate sayibaarāñu, pō'imajare baaekamarīa”, Jesúre āpakā'ā yija ā'mitirape,— narīka.

⁵⁹ I'supaka bojaripotojo īrīka upakamarīa rukubaka oyiaja nabojarapakopeka ruḡu.

⁶⁰ Supa imarī kurarāka ipamaki imatiyaiki nimaupati wājītāji mi'mirīkatirā ikupaka Jesúre kijēriaeka:

—¿Dako baaerā nare miokae'eberitiyayu je'e? ¿Dakoapi āriwa'ri i'supaka timarītakaja mire nokabaayu je'e?— kurarāka ipamakire kire ārika.

⁶¹ I'supaka kērīko'omakaja Jesúre kire okae'eberika. I'supaka kimekā'āja ikupaka kurarāka ipamakite kire jērīaeka ate:

—¿Mi'iji bai mime Jā'merūkika Kiwā'maekaki,† Tuparā Maki?— kire kērīka.

⁶² I'supaka kire kēpakā'ā ikupaka Jesúre kire yi'rika mae:

—Ā'ā, yi'iji nime. Supabatirā ña-maji Tuparā pō'i ritapē'rōtorā Pō'imaja Ma'mite rupamaka mija iarāñu. Supabatirā imipi oko ūmaka watopekapi yiruirā'amakaoka mija iarāñu,— kire kērīka.

⁶³ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, boebariwa'ri kiōñu upakaja kijariroaka pemakato kurarāka ipamakire baibebataeka. “Tuparā upakaja nime', kēñu ruku”, āriwa'ri i'supaka kibaaeka. I'supaka baawa'ri ikupaka aḡerā iparimarāre kērīka:

—Dika ba'iaja baaiki kime aḡerāte ārīrūkia jariwa'ribeyua mae, kopakaja ritaja ba'iaja kēñua morīwārūpatayu.

⁶⁴ Mijaoka ā'mitiriko'orā ba'iaja Tuparāreka kijaiko'a. Supa imarī ¿marākā'ā kire mabaarāñu je'e mijareka?— āriwa'ri kijērīaeka kīparimarā jeyomarā imaekarāte.

I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā,

—Oka ba'iaja kiro'si ima simamaka jāārikaja sime kire,— nimirakamakiji narīpataeka.

⁶⁵ Supabatirā Īrārimarā Jesúre rijo'katapatebaraka kiñakoa pi'pētātetirā kire napajeka. Kire pajebaraka ikupaka kire najērīaroyika:

—¿Maki mire pajeiki? Karemarīa Tuparāte mire bojarākareka, “Iki yire pajeko'oka”, merīrāñu,— kire narīwā'imarīka.

Kire e'ewa'paraka Tuparāte jiyipupaka ōririwi'ia tuerimajaoka kīpema pajerijarīkarā.

*14:53 La Junta Suprema (Sanedrín) de líderes judíos que gobernaba asuntos religiosos.

†14:61 Mesías

**“Jesúre òribeyuka yi’i”,
Pedrote árikarò’ò**

(Mt 26.69-75; Lc 22.56-62;
Jn 18.15-18,25-29)

⁶⁶ I’supaka ba’iaja Jesúre baabaraka wil’itòsiarā nimaeka òto pēterāja Pedrote imaeka ru’u. Torā kimaeka òto kurarāka ipamaki imatiyaikiro’si ba’iraberiròmore kipò’irā etaeka. ⁶⁷ Pedrote pēkaò’to wā’tarā jūrurupamaka iatirā, ñoaka kire koyoirikaeka. Topi ikupaka kire kōri’ka:

—Mi’ioka Jesús Nazaretkakika turiroyirapaki mime,— kire kōri’ka.

⁶⁸ I’supaka kire kōpakā’ā, ikupaka kore kiyi’rika:

—I’supaka meñua òribeyuka yi’i, mi-jaikaoka ā’mitiriwārūbeyuka yi’i,— kore kēri’ka.

I’supaka kore āri’weatirā, kopereka imaekarò’òpi kiporiwa’rika òto karaka akaeka. ⁶⁹ Topi ate kire iatòpotirā ikupaka torā imaekarāte kōri’ka:

—Īi imaki Jesúka wārūrimajakaki-jioka kime,— nare kōri’ka.

⁷⁰ I’supaka kōpakā’ā “Kika wārūrimajimariki yi’i”, Pedrote āri’ka ate. Ñoapañaka imatirā ate torā imaekarāte ikupaka kire āri’ka:

—Mi’ioka naka imaekaki, Galileakaki mime je’e a’eyari,— kire narika.[‡]

⁷¹ I’supaka napakā’ā ikupaka nare kiyi’rika:

—I’supaka mija āñukate òriberitiyaiki’re yi’i! Wapuju yipakijikareka ba’iaja Tuparāte yire baajīnu,— kēri’ka.

⁷² I’supaka kēñukā’āja ate karaka akaeka. Sakamaka ā’mitiritirā,

Jesúre kire bojaeka kipupakarā kire ña’rijāirarika, “Īpakuri karaka akaerā baarāka ru’u maekarakakuri, ‘Jesúre òribeyuka yi’i’, merirāñu.” I’supaka Jesúre āri’ka kire ña’rijāirapakā’ā, jimariā Pedrote orika.

Pilato pò’irā Jesúre ne’eeyaeka

(Mt 27.1-2,11-14; Lc
23.1-5; Jn 18.28-38)

15 Supabatirā a’erimi bikitojo iparimarā imatiyarimaja nimaupatiji rēri’karā ate. Kurarāka ipamarā, Moiséte jā’meka wārōrimaja, supabatirā judíorāka iparimarāoka torā nimaeka. Rēritirā “Ikupaka Jesúre mabaajīnu”, āparaka najaibu’aeka. Topi mae, Jesús pitaka pi’petirā Pilato pò’irā kire ne’ewa’rika. ² Kipò’irā kire ne’eeyaeka òto ikupaka Pilatore kire jērīaeka:

—¿Mi’i bai judíotatarā ipamaki?— kire kēri’ka.

I’supaka kire kēpakā’ā, ikupaka Jesúre kire āri’ka:

—Mi’iji āñuka i’supaka,— kire kēri’ka.[†]

³ Supabatirā kurarāka ipamarā riki-maka ba’iaja Pilato wājītāji Jesúre nok-abaeka. ⁴ Supa imarī ikupaka Pilatore kire jērīaeka ate:

—¿Dako baaerā miokae’eberitiyayu je’e? ¿Ritaja mire nokabaaika mia’mitiribeyu bai je’e?— kire kēri’ka.

⁵ I’supaka kire kēriko’omakaja Jesúre okae’eberika ru’u. Kiokae’ebepakā’ā iawa’ri, i’supaka imaekakite iakoriberiroyikaki imarī, marākā’ā āriberijika Pilatore jarika.

[‡]14:70 Por el acento de Pedro, adivinaron que él era de Galilea. Todos los discípulos de Jesús eran de Galilea menos Judas.

[†]15:2 La respuesta puede entenderse como “Sí, como usted dice”, o “Usted es quien lo dice.” Probablemente Jesús no afirmó claramente que era rey de los judíos para que Pilato no pensara que él refiere a un rey político como César o Herodes.

“Jesúre najáaparũ”, narĩkakaka

(Mt 27.15-31; Lc

23.13-25; Jn 18.38–19.16)

⁶ Īrākuri wejejērā rakakaja Pascua baya simaroyika poto ĩrĩka wēkomaka imariwi'iarā imakite Pilatore pōataroyika. I'supaka kibaaroyika simamaka ĩrĩka sareka imaekakite kipoatarika pō'imajare yaapaeka. ⁷ I'supaka nabaaka poto wēkomaka imariwi'iarā Barrabásre imaeka kika ba'iaja baaekarāpitiyika. Roma ĩpamakire yi'riberiwari tokarā surararākaka ĩparaka pō'imajare jāaeka mirāki kimaeka. ⁸ Supa imarĩ rĩkimarāja eyaekarā ikupaka Pilatore narĩka:

—Mibaarijariroyika upakaja, ĩrĩkate mipoatarika yija yapayu,— kire narĩka.

⁹ I'supaka kire napakā'ā ikupaka nare kērĩka:

—¿Makire yipoatarika mija yapayu? ¿Yaje judíotatarā ĩpamakire yipoatarika mija yapayu je'e?— nare kērĩka.

¹⁰ “Jesúre ā'mijāirā imarĩ, yipō'irā kurarāka ĩpamarāre kire e'eetayu”, āri'upajoekaki imarĩ, kire pōatarika yapakopekaki imarĩ, i'supaka kērĩka.

¹¹ Jesúre pōatarika kiyapako'omakaja kurarāka ĩparimarā puri jājirokapi ikupaka ritaja pō'imajare ārĩkarā:

—“Barrabásre mipoatabe Jesús ō'toarā”, Pilatore mija āpe,— kurarāka ĩpamarāre ārĩka.

¹² “Barrabásre mipoatabe”, napakā'ā ā'mitiritirā ikupaka Pilatore nare yi'rika:

—I'supaka yibaarākareka, “Judíotatarā ĩpamaki”, mija āñukate puri ¿marākā'ā yibaarāñu je'e?— nare kērĩka.

¹³ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, akasererikapi,

—i'Yapua tetaekarā kire mipatakĩarũjepabe!— kire narĩka.

¹⁴ I'supaka narĩko'omakaja,

—¿Dakoa ba'iaja kibaaka je'e?— nare kērĩka.

I'supaka kēpakā'ā, jājibaji nakasereka ate,

—i'Yapua tetaekarā kire mipatakĩarũjebe!— narĩka.

¹⁵ Supa imarĩ pō'imajaka jia imarika yapawari Barrabásre kipoataeka mae. Jesúre puri, ajeakaka pajerũkia nabaaka imaroyikapi surararākare kipajerũjeka. I'supaka kire nabaaka be'erō'opi, “Yapua tetaekarā kire patakĩarĩ mija e'ewa'pe”, Pilatore nare ārĩka.

¹⁶ I'supaka kijā'meka simamaka topi a'ritirā ĩpi Pilato wi'itōsiarā[§] nakākaeka mae. Supabatirā torā imaekarā surararākare nakaeka nimaupatiji Jesús pō'irā narēnaokaro'si. ¹⁷⁻¹⁸ Wi'itōsiarā nimaupatiji rēri'patatirā jairopemakato iyayapea upaka ioika Jesúre najāawā'imarĩka, ĩpire jāaroyikakaka. Supabatirā potatākobu'ya baatirā, kirupuko'arā tuatirā ikupaka kire nawaperiwā'imarĩka:

—Jia ritaja mire najiyipupayeerũ, judíotata ĩpamaki,— kire āparaka, ba'iaja kire najaiwā'imarĩka.

¹⁹ Supabatirā yapuapi kirupuko'arā pajerijaparaka kire narijo'katapaterijarika. Kiwājitāji ñukurupatirā eewā'imaparaka kire nawapeka. “¿Mi'ĩ imaki ĩpi imatiyaiki bai?”, āparaka kire nawapeka. ²⁰ Kire eewā'imarĩweatirā kijairopemakato iyayapea upaka ioika e'etirā mamarĩ kijāaekatojo kire najāaeka ate. Supabatirā yapua tetaekarā patakĩarĩ kire ne'ewa'rika mae.

[§]15:16 Llamado pretorio en latín.

**Yapua tetaekarā Jesúre
patakīarī ne'ewa'rika**

(Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Kire ne'ewa'rika poto Simón, Cirenewejeakakire napó'irā etaeka. Alejandro, Rufopitiyika ĩparā paki kimaeka. Jerusalénwejearā eyatirā Jesús wā'tapi Simónre o'riwa'rirā baeka poto Jesúre napatakīarūkia yapua tetaeka surararākare kire kōkerūjeka.

²² Supabaturā Gólgota wāmeirō'ōrā Jesúre ne'ewa'rika. “Rupuko'a ūā pusia”, āririka simaeka Gólgota.

²³ Torā eyatirā iyaokoa, mirra ĩkoa rukeka** kire nasīamaka sakiukuberika.

²⁴ Torājīrā mae Jesúre kijariroaka e'etatirā, yapua tetaekarā kire napatakīaeka. Kijariroaka yapawa'ri ikupaka narīka: “Ni'i kijariroaka e'erika mairā”, āparaka barewā'imarīrikapi surararākare sakorika. I'supaka barewā'imarīrirokapi kijariroaka kijāāekato ne'eka mae.

²⁵ Bikitojo botarakaoteñarirakakuri aiyajērā eyawa'rika poto kire napatakīaeka mae. ²⁶ Kirupuko'a bo'irā yapupāia o'oeka najī'ataeka. “Oka kireka imaeka pareaja i'supaka kijūayu”, narīrū āriwa'ri i'supaka nabaeka. “Īi kime judfotata ĩpamaki”, āriwa'ri sarā no'oji'aeka simaeka.

²⁷ Torā ĩparā kare'erimajareoka napatakīaeka. Īrika kiritapē'rōtopi, apika kikākopē'rōtorā nimaeka.

²⁸ I'supaka Tuparā majaropūñureka sabotatika simamaka i'supaka kiro'si simaeka. Ā'mitirikōrī je'e: “Ba'iaja baairāpitiyika kimamaka, ba'iaja baaiiki kime kiro'si”, po'imajare kireka ārīrāñu, āriwa'ri o'oeka simaeka.

²⁹ Jesús wā'tapi o'rikarā kire jiyipupayeeberiwari narupuko'a narī'meka. Ikupaka āriroyikarā:

—ĭYaa! “Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia yipoapaterāñu. I'supaka baaturā, maekarakarīmi be'erō'ō sayibaarāñu ate”, merāpe. ³⁰ I'supaka baaiki mimaye'e, mirikapi miōñu upakaja mipo'ia mitābe. Supabaturāoka yapua tetaekarā mire napatakīaikapioaka miruirā'abe,— jaiyuyekaraka kire narīka.

³¹⁻³² Kurarāka ĩparimarā, Moiséte jā'meka wārōrimajaoka ikupaka āparaka kire jaiyuyekarā:

—Aperāte tāēkaki imaripotojo kiōñu upakaja kipo'ia puri kitāwārūbeyu. Karemarīa Mesías, Israelka'iakarā ĩpamakitaki kimarākareka, kiruirāñu. Yapua tetaekapi kiruimaka ĩatirā, “Rita, ikiji mime”, kire marīrāñu,— po'imajare narīka.

Jesús wā'tarā yapua tetaekarā patakīaekarāoka naka ĩrātiji kire jaiyuyekarā.

Jesúre puparirika

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Wājītāji aiyate eyawa'rika poto wejea nāmaita'rika. Maekarakakuri aiyajērā be'erō'ōjirā saborika ate. ³⁴ Saborika poto jājirokapi ikupaka Jesúre jaiwataeka:

—Eloí, Eloí, ¿lama sabactani?— kērika. (Hebreo okapi ikupaka āririka simaeka: “Tuparā, Yipaki, ¿dako baerā yire miarīriija'atayu?”, āririka simaeka).

³⁵ Kire ā'mitiritirā, ĩrārimarā torā imaekarāte ikupaka ārika:

—Tuparāte bojaijirimaji imaekaki Elíasre kiakakoyu,— narīka.

**15:23 Un sedante para que no sufra tanto

³⁶Supa imarī ī'rika torā imaekaki okoarā samañu'amaka u'rie'eika^{††} e'erī rīriwa'rikaki. Se'eetatirā iyaokoa kā'marikarā sakiñu'aeka. Supabatirā Jesús rijearā yapuapi sakitaarupakopeka sakimi'mirītaokaro'si. I'supaka kire baakopetirā ikupaka po'imajare kērika:

—Jaika ruḡu mija ta'abe. Elías imaekakire kire ruetamaka mairā,— nare kērika.

³⁷I'supaka kērika be'erō'ō jājirokapi akaseretirā Jesúre puḡaririka mae.

³⁸Kipuparirikarō'ōjite Tuparāte jiyipupaka ōririwi'iarā, sayapāia mo'ria baata'teka imaeka imipi beriruika ka'iarā eyabaka. ³⁹Jesúre puḡaririka poto surrarāka ipamakire yapua tetaeka wājitiāji yoirikamarika. Kipuparipakā'ā itatirā,

—Tuparā Makitakiji ī'ire imakopeka mirākiyu,— kērika.

⁴⁰Ŋoakuripañakapi rōmijā ī'rārimarāoka kipuparipakā'ā kire iaekarā. Nawatopekarā nimaeka ikarakamarā aḡerā: María Magdalena, supabatirā María, José, kirīī Santiago ī'parā pako koimaeka María. Supabatirā aḡeko Salomé imaekako. ⁴¹Galileawejearā Jesúre imatapaeka poto kire jeyobaeka mirārā nimaeka ī'rā rōmijā. Rikimarāja rōmitika Jerusalénrā kika eyaekarāoka kipuparipakā'ā iaekarā.

**Jesúre puḡaripakā'ā itatirā
āta wi'iarā kire ne'ewa'rika**

(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴²⁻⁴³Torā aḡika, José Arimateawe-jeakakire imaeka. (Judiotatarā iparimarā imatiyaitatakaki kimaeka). Supabatirāoka jiyipupaka po'imajare kire ōñuka kimaeka. “Tuparāte wā'maekaki imarī, ritaja po'imajare jia

Jesúre jā'merāñu”, ā'rīrikaoka ōñuka Josére imaeka. Jesúre puḡaririka poto rā'irikoyiaja sajaritika simamaka, kūpajiji sajariwa'rika jērītarirīmi ruḡu jieweibaraka nimaroyikarīmi puḡaririka. Supa imarī ŋojimarīji āta wi'iarā Jesús majaka natariyapaeka. Supa simamaka okajājia jaritirā kikirimarāja Pilato pō'irā a'ritirā Jesús po'ia Josére jeñeka. ⁴⁴⁻⁴⁵I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, “Yee, ŷkopakaja kipupariritiyu bai?”, Pilatore āriḡupajoaeka. Supa imarī surara ipamakire Pilatore akaeka “ŷYaje rita simatiyayu?”, kire āñokaro'si. “Rita sime”, surrarāka ipamakire kire ārika ā'mitiritirā, Jesús po'ia Josére ke'erūjeka. ⁴⁶I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, Jesúre buteokaro'si ī'rāto sayapāia boia jākaka Josére wapañjika. Supabatirā kipo'ia ruerī ke'rika mae. Kire rueweetirā sayapāiapi Josére kire buteka. I'supaka kire baatirā āta wi'ia po'imajare baeekarā kire kitaeka. Sarā kire tatirā āta jo'bakapi sakitāteka. ⁴⁷María Magdalena, María, José pakopitiyika kire kitaekarō'ō niaeka.

Ŋōnia Jesúre jariḡe'rika

(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

16 Jērītarirīmi, aiyate ka'raeka be'erō'ō María Magdalena, María Santiago pako supabatirā Salomé wāmeikopitiyika maekarakakorā rupuko'a wearūkia jia jiijsia nawapañjika, Jesús po'iarā yo'yeokaro'si. ²Ba'irabeū'murirīmi^{‡‡} bikitojo wārīrika ŋa'rīpataeka poto na'rika āta wi'iarā. Aiyate warara'aekarō'ōjite torā na'rīrijarika. ³⁻⁴Supabatirā natiyiaja ikupaka najaiḡu'arījarika:

—Āta jo'bakapi āta wi'ia natāteka, ŷmaki maro'si se'etarāki ruku?— narīḡu'arījarika.

^{††}15:36 Esponja

^{‡‡}16:2 Domingo

Torā neyaeka poto āta jo'baka aperiō'orā satapamaka niaeka. ⁵Āta aperiō'orā tapamaka iatirā, sarā nakākawa'rika. Torā kākawa'ritirā iapūataerā baakōri nakākawa'rika koperitape'rōtopi, i'rika bikirimaji saya boia jāaikite ruḡamaka niaeka. Kire iatirā rōmijāte puḡatatiyaeka. ⁶Naḡupatamaka iawa'ri, ikupaka nare kērika:

—Mija puḡata'si. Jesús Nazaretkaki yapua tetaekarā napatakīarapakite mo'arī mija i'tayu. I'supaka simako'omakaja kimabeyu o'ōrā. Kipuḡaripakā'ā o'ōrā kire nayayerapaka be'erō'ō kopakaja oñia kijaripe'yu. Mia, o'ōrā kire natakoperaparō'ōrā karemarīa kimajika. ⁷Mija a'pe. Kika wārūrimaja mirārāte, supabatirā Pedroreoka ikupaka mija bojape: “Mija ruḡubajirā Galilearā eyaokaro'si a'riweitiki Jesús. Mijare kibojatika upakaja torā kire mija iatōporāñu”, āriwa'ri nare mija bojabe,— nare kērika.

⁸I'supaka kērika ā'mitiritirā, puḡatatiyawa'ri tarabaraka rōmijāte ru'riporiwa'rika. I'supaka simaeka iatirā naḡupataeka simamaka, aperiāte samajaroka naboḡapibaberika.

**Oñia kijaripe'rika be'erō'ō
María Magdalena wāmeika
imaekakote Jesúre pemakotowirika**

(Jn 20.11-18)

⁹Najērītaroyikarīmi be'erō'ōkarīmi bikitojo oñia Jesúre jaripe'rika. Bikitojo nāmiji oñia jaripe'ritirā María Magdalena pō'irā mamarītaka Jesúre pemakotowiriū'mueka. I'potēnarirakamaki Satanārika ima koreka nā'rījāikarāte kipoataeka mirāko koimaeka. ¹⁰⁻¹¹Kire iatirā, kika turitapaeka mirārāte bojarī ko'rika. Ba'iaja puḡariwa'ri oḡaraka nimaekarō'ō naḡō'irā eyatirā ikupaka nare kōrika: “Oñia Jesúre jayu ate.

Kire nīako'a simamaka nāñu”, āḡaraka nare kobojakopeka. I'supaka nare kobojako'omakaja kore nayi'riberika.

**Kika wārūeka mirārā i'parā
pō'irā Jesúre pemakotowirika**

(Lc 24.13-35)

¹²I'supaka nare kōrikopeka be'erō'ō i'parā Jesúka wārūeka mirārā Jerusalēnpi na'rirarika poto nare kīpemakotowirika aḡeaja iōiki jaritirā. ¹³Pe'riwa'ritirā aperiā Jesúka wārūeka mirārāte sanabojaeka. “Jesúre yija iako'o”, nare nabojaeko'omakaja nare nayi'riberika ate.

**“Ikupaka yirika po'imajare mija
wārōrāñu”, āriwa'ri Jesúre bojaeka**
(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

¹⁴I'sia be'erō'ō kika wārūeka mirārā i'rōū'puarāe'earirakamaki imaekarāe ba'arupaekarō'ōrā Jesúre pemakotowirika. Naḡō'irā pemakotowiritirā, ikupaka nare kērika:

—Oñia yijaripe'rapaka be'erō'ō, ġdako baaerā aperiā yire iāraparāte bojarapaka mija y'i'riyapaberitayarape?— āriwa'ri nare kiwapeka.

¹⁵I'supaka nare āritirā, ikupaka nare kērika:

—Ritatojo wejearā mija a'pe, yirika ritaja po'imajare o'riḡatarū, āriwa'ri nare sabotatapaokaro'si. ¹⁶Yirika ā'mitiripēawa'ri, “Jesúre yiyuka nīme mae”, āriwa'ri kiruḡuko'a jūjerūjeiki, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'ribesarāki. I'supaka simako'omakaja yirika ā'mitiripēabeyukaro'si puri ba'iaja kibaaika wapa ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā Tuḡarāte kire puatarāñu. ¹⁷Mija iabe. Ikupaka yire ā'mitiripēairāte nabaabearāñu: Yirirā nimamaka tēriwa'ribaji yirikapi Satanārika ima nā'rījāikarāreka poatarijarirāñurā. Supabatirāoka aperiā oka norībeyua najairāñu.

¹⁸ Āñaka nañi'akoperāka, supabatirā okoa rīmaka nukukoperākaoka dakoa nare o'ribesarāñu. Pō'imaja jīñurā pō'iarā napitaka naja'apearāka potojo pō'imajare jājirijarirāñu,— nare kērīka.

Mabo'ikakurirā Jesúre a'rika

(Lc 24.50-53)

¹⁹ I'supaka maipamaki Jesúre nare ārika be'erōō Tuparāte mabo'ikakurirā

kire e'emiawa'rika. Supa imarī kipō'irā kiritapē'rōtopi Jesúre rupe mae, tērīrikaja jiyipupaka ōrīrūkika imarī. ²⁰ Kimirīwa'rika be'erōō kika wārūeka mirārāte kirika bojataparī a'rika.

I'supaka bojatapabaraka nimaeka poto, niakoribeyua pō'imajare nabeaokaro'si Maipamakite nare jeyobaaroyika, “Rita sime nabojaika”, pō'imajare āñaokaro'si.

I'tojirāja sime rupe.

Hechos

de los Apóstoles

Espíritu Santore mijare yiña'ajäärānu, Jesúre ārika

1¹⁻² ¿Yaje mime Teófilo? Bikija pāpera miro'si yipūataū'murape. Jesúre imaroyirapaka, supabatirā kiwārōroyirapakakaka sapi mire yibojaṗūarape. Ritaja mire yibojaikareka mabo'ikakurirā Tuparāte kire e'emieakarō'ōjirā miro'si yo'otiyirape. Mabo'ikakurirā Tuparāte kire e'emiaerā baaeka ruṗu kirika bojariroka bojarimaja kiwā'maekarāka kimaeka. Espiritu Santore kire jeyobamaka kiyapaeka upakaja nabaarūkiakaka nare kibojaeka.³ Reyaripotojo ōñia kijariṗe'rika be'erō'ō ĩrākurimarā kimajaroکا bojataparūkirāte kipemakotowiroyika. ĩparā ṗo'imajarakarāmi i'supaka nare baabaraka Jesúre imaeka. "Īkitakijioka kime", nañaokaro'si supa kibaaroyika. Supa baabaraka "Ikupaka yire yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruputarānu mae", āparaka nare kiwārōrijarika.

⁴Īrākuri naka rēritirā ba'abaraka kimaeka ṗoto, ikupaka Jesúre nare bojareka're:

—Jerusalénrāja mija imabe ruṗu. Mapaki Tuparāte mijare bojaeka upakaja Espiritu Santore mijare kipūatarānu. Supa imarī ō'ōrāja kire mija ta'abe. Kopakaja mijare yibojaroyirapaka ā'mitiroyiraparā mija ime.⁵ Mamarī ṗuri okoapi takaja ruṗuko'a ṗo'imajare Juanre jūjeka. Maekaka ṗuri no'ojirāmarāja Espiritu Santore Tuparāte mijare nā'ajäärānu kiyapaika upakaja mija

imawārūokaro'si,— kika wārūekarāte kērīka.

Mabo'ikakurirā Jesúre a'rika

⁶Īrārīmi ate Jesúka rēritirā ikupaka kire narīka:

—Yija ĩpamaki, "Maekaka ṗuri Romatatarāte poatatirā Israel ka'iakarāre yijā'merānu Tuparāte ṗuataekaki imarī", ¿yaje meṗu je'e?— kire narīka.

⁷Supa napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—Marākā'ā baatirā mija ōrīrūkimarā sime. Mapaki Tuparā ĩrīkaja sōnuka.⁸ I'supaka simako'omakaja Espiritu Santore mijare nā'rījāirāka ṗoto, okajājia mija jarirānu. I'supaka jariwa'ri aṗea wejearā a'ritirā, yika imaekarā imarī, yimajaroka nare mija bojarānu. Jerusalénrā, Judeaka'iarā, Samariaka'iarā, supabatirā ritatojo wejearekaoka, yimajaroka mija bojarijarirānu,— nare kērīka.

⁹I'supaka nare kērīka be'erō'ō, kire nayoiyukā'āja, mabo'ikakurirā ke'rika. Oko ūmakakarā keyawa'rika ṗoto kopakaja kiōiberika.¹⁰ Ke'pakā'ā wejepemarāja nañakoarika. I'supaka nimekā'āja ikuparō'ōpiji ĩparā ángelrāka boia jariroaka jāāekarā napō'irā ṗemakotowirirīkaekarā.¹¹ Topi ikupaka nare narīka:

—Galileakarā, wejepemarāja mija nakoaria'si mae. Mijaka imaroyirapaki mabo'ikakurirā Tuparāte kire e'emiamaka mija ĩaikijioka topi mija ṗō'irā etarāki ate ke'yu upakajaoka,— nare narīka.

Judaswāsa ō'torā Matiare ne'eka

¹²Olivos wāmeika ṗusiarā nimaeka apóstolrāka. I'sia be'erō'ō Jerusalénrā nape'rika mae, nimaekarō'ōpi koyikuriji simaeka simamaka.¹³ Wejearā eyatirā wi'iarā neyaeka. Īmika wi'iareka mirīwa'ritirā, kurarakarā ĩrākō'rīmatorāja neyaeka. Ikupati nimaeka torā eyaekarā: Pedro, Juan,

Santiago, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Alfeo maki Santiago. Supabatiṛā aperiā imaekarā Simón Celote, supabatiṛā Santiago maki Judas. ¹⁴ Jesús be'erō'ōkarā, kipako María, supabatiṛā aperiā rōmijāpitiyika ĩrākō'rīmatorāja narēriroyika ĩrika upakaja pūpajoawa'ri Tuparāka jairā.

¹⁵ I'supaka nabaaroyika poto Jesúre āmitiripēari naka narēriroyika, ciento veinte rō'ōjirā pō'imaja nimaeka. ĩrākuri ĩ'sirakamarā watopekapi mi'mirīkatirā ikupaka Pedroke nare bojaka:

¹⁶ —Wātaka ñoñurā, mija āmitipe. Bikija mañeki David imaroyikaki Espiritu Santore kire āpakā'ā, Jesúre nañi'aerā Judare bojajāārūkiakaka, kio'oeka. ¹⁷ Mia je'e, yijakakiji Judare imakoperoyirape. Jesúka yija imaokaro'si yijare kiwā'maeka upakaja kiwā'maekaki. ¹⁸ (I'supaka imariṗotojo niñerū yapawa'ri Jesúre kibojajāarape. Kibojajāarapaka wapa mirāka kipe'atarapakapi ka'ia nawaruarape. Sarā mae kirupuko'api ña'rītirā, kiñe'mea kijāwatarape kitapisia poripateribaka. ¹⁹ I'supaka kibaaeka āmitiritirā, Acéldama Jerusalénkarāre sawāmejī'aeka ĩ'sia ka'ia. Nokapi, “Riweka'ia”, āririka simaeka).[¶] ²⁰ Ikupaka Davidre bikija o'oea:

“Baiparāmarīa wi'ia jariwa'rirāka sarā imaekakite a'ritapawa'rika simamaka. Apika etatirā sarā imaberijiki.”

Toṗi pūri,
“Apika o'atirā kiba'iraberū”, āriwa'ri David imaroyikakite o'oea upakaja Judare baaeka.

²¹⁻²² I'supaka kibaaeka simamaka kire o'arika sime mae. Mia, maipamaki

Jesúre mapō'irā imaroyirapaka poto makaja imaroyirapakite ma'eye'e. Juanre rupuko'a Jesúre jūjemaka ĩaekaki, mabo'ikakurirā Jesúre a'rikarō'ōjirā maka imaroyirapaki kimajīñu. Supabatiṛā reyaripotojo oñia Jesúre jaripe'rika be'erō'ō kire ĩaekakioka kimarākareka jia simarāñu,— Pedroke nare ārika.

²³ Torājirā mae, ĩparā torā imaekarāte nawāmaeka. “José, Matíaspitiyika nime jia pūpakirā”, narika. José Barsabás kiwāmea imako'omakaja apewāme Justo kire narika. ²⁴⁻²⁵ Torājirā mae,

—Yija ĩpamaki Jesús, mi'i imaki ritaja pō'imajare pūpajoaika oñuka. I'supaka simamaka “ĩi kime Judas o'toarā o'arūkika mijaka wārōrimaji”, āriwa'ri yijare miōrīrūjebe. Mia je'e, Judas pūri yijare a'ritaparapaki ba'iaja baarika yapawa'ri. Supa imarī maekaka ba'iaja baariwapa tiyibeyurō'ōrā kime,— kire narika.

²⁶ Supa imarī José wāmea ātarā no'ojī'aeka, supabatiṛā Matías wāmea aporā. Toṗi mae jotoarā jāātirā, sanajājeeka mamarī ña'rīrāñuo ĩaokaro'si. Siatirā, “Matías kime Tuparāte wā'maiki”, narika. Torājitepi ĩ'pou'puarāe'earirakamakiro'si kijarika mae.

Espiritu Santore nare ña'rījāika

2 Pentecostés^{§§} bayarimi seyaeka poto Jesúre yi'yurāte nimaupatiji ĩrākō'rīmatorāja narērikū'ika. ² Ikuparō'ōpiji jājia wīrōa baeika upaka sokaarika wejepemapi. ĩ'sia wi'iarā rupataekarā nimaupatiji jia sana'mitirika. ³ Supabatiṛā pekajūrēika upaka simamaka niaeka. I'supaka pekajūrēikapi pibitirā

[¶]1:19 Probablemente la información en versículos 18 y 19 no fue dicho por Pedro, sino es añadida por Lucas, el escritor para ayudar al lector entender que pasó a Judás.

^{§§}2:1 Fiesta judía que se celebraba cincuenta días después de la Pascua.

nimaekarakamakireje saña'rīpeika.
⁴Sapi Tuparāte pūataekaki Espiritu Santore nare ña'rījāika. Nareka ña'rījāitirā aperā oka na'mitiribeyua imakopeikaja nare kijaiwārūrūjeka. I'supaka kibaamaka nimaekarakamakiji rakakaja jairā najarika kijā'meka upakaja.

⁵I'sia poto judiōtatarā imariپotojo aperō'orā pō'ijirikarōoka Jerusalēn-wejarā imaekarā. I'sirokapi āriwa'ri rakaka oyijaja jairā nimaeka. I'supaka imariپotojo jia Tuparāte jiyipupayeerā nimaeka. ⁶⁻⁷Torājirā mae wirōa baeika upaka okaaririka ā'mitiritirā, īrāoka torā rērikarā. Torā eyatirā rakakaja jairā imariپotojo nokarokapi jairāte ā'mitiyurā nimaeka. I'supaka simamaka jimarā naپupataeka. Topi natiyijaja ikupaka najaiibu'aeka:

—Galileakarā nime. ⁸Tokarā imariپotojo ¿marākā'ā mija oka, supabatirā yija oka pariiji najaiyuje'e? ⁹⁻¹¹Īrātatarā maime. Mija ĩabe: Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, Frigia, Panfilia, Egipto, supabatirā Cirenewejea a'riwa'ri Libia, supabatirā Romakarā maime. Creta, Arabiapi i'taekarōoka imarā maka. Supabatirā Romapi i'taekarā, judiōrāka, supabatirā Tuparāte jiyipupayeerijayurōoka imarā narō'si. Supa imariپotojo, tēriwa'ribaji jia Tuparāte baarimajaroka mokapiji maka Galileakarāre jairijiyu,— āriibu'abaraka nimaeka.

¹²Pupatatiyawa'ri, marākā'ā āririka imabepakā'ā ikupaka narika:

—¿Dakoapi āriwa'ri supa nabaayu?—

¹³Supabatirā aperimarā puri,

—Nukuwejabiyu,— āparaka ba'iaja neewā'imarika.

Torā etaekarāte Pedrote bojawārōeka

¹⁴I'supaka nañua ā'mitiritirā, Pedro, kijeyomarā Īrōū'puarāe'earirakamarā

pitiyika jia wāārō'orā nawiririkaeka. Torājirā jājirokapi ikupaka Pedrote ārika ritaja torā imaekarāte ā'mitiyaokaro'si:

—Judiōrāka aperō'opi i'taekarā, supabatirā Jerusalēnkarōoka jia mija ā'mitipe ruپu. ¹⁵“Nukuwejabiyu”, yijareka mija āriko'omakaja wejabiribeyurā yija. Sajē'rākamarā simamaka imabeyurā ruپu ukuwejabiyurā. ¹⁶Ikupaka simatiyayu. Yijare mija ĩaika, “I'supakaja simarāñu”, Tuparārika bojaiirimaji, Joel imaekakite ārika. Mia je'e:

¹⁷“Ō'ōjitepi ñamaji wejetiya seyarañurō'ōjirā Espiritu Santore ritatojo wejeareka imarāte yiña'ajāārāñu. Supa imarī mija makarā yirika bojarimaja nimarāñu. Bikirimajare puri wāārō'orāja yibaarūkia ñiarūjerāñu. I'supaka simako'omakaja pakiarāte puri nakārōmarō'opi nare sayibearāñu.

¹⁸Torājirā mae, Espiritu Santore yiña'ajāārāñu yijā'meika upakaja baairāte. Rōmijāte, ĩmirijareoka i'supaka yibaarāñu yirika bojariroka bojarimaja nimaokaro'si.

¹⁹Mija jērāko'abeyua wejepemārā mijare yibearāñu. Supabatirā ritaja wejeareka i'supaka yibaamaka, “Tēriiki kime Tuparā”, pō'imajare āriarāñu. I'supakajaoka pitā'muapi پuyurā, supabatirā peka jū'rēika ūmakapupakā'ā niarāñu.

²⁰Mia je'e, ĩmikaki aiyate neiñamita'rimaka, ñamikakioka, riwerō'ōjirā jū'aka jarirāki. I'supaka simarāka poto wejetiya seyamaka, jia supabatirā ba'iajaoka pō'imajare baaeka ĩatirā, sawapa maipamaki Tuparāte nare baarāñu. Imatiyairimi simarāñu i'supaka kibaarāñurimi.

²¹ Ñipamaki, ba'iaja baaike ñime. Ba'iaja yibaaika miye'kariabe', yire arirãñurãte puri, ba'iaja nabaaka wapa Tuparãte nare baabesarãnu", Tuparãro'si Joelre o'oeke,— arirwa'ri Pedrote nare bojaeka.

²² Sabe'erõ'õjite ikupaka Pedrote nare arika ate:

—Mija amitiþe Israelkarã. Jesús Nazaretkaki Tuparãrikapi maikoribeyua mijare baabearoyikaki. I'supaka Tuparãte baaeka simamaka "Kijã'meka upakaja Jesúre baaeka", arirwãrũirã mija ime. ²³ I'supaka simako'omakaja, Jesúre amijiaraparã, kire okabaaparã mija ime. Supabatirã yapua tetaekarã kire mija patakãrũjeka. I'supaka mija baarũkia õritikaki Tuparã puri. "Ba'iaja kire nabaarãka imako'omakaja yi' puri jia pupajoawa'ri Jesúre pũatarãki", Tuparãte arika. ²⁴ Ba'itakaja jũabaraka Jesúre reyako'omakaja Tuparã puri õnia kire jariþe'rirũjekaki, reyariba'imarika Jesúre imaeka simamaka. ²⁵ Supa imarĩ mañeki, David, Jesúre imarãkakaka pupajoawa'ri, ikupaka kio'oeke:

"Maipamaki, yikaja yire jeyobaabarakã mime. Supa imarĩ wayupiribeyuka yi'.

²⁶ Supa imarĩ jijimaka yipupakapi ñime. I'supaka simamaka jijimakapi mika yijaiyu. Supabatirãoka 'Reyaripotojo õnia yijariþe'rirãnu', añuka ñime.

²⁷ Maipamaki, miyapamaka, reyairãte nayayeirõ'õrã imarũkimarika ñime. Supabatirã mirikitaki imawa'ri, miyapaika upakaja baarimaji ñimamaka yipo'ia mirabarũjebesarãnu.

²⁸ Supa imarĩ õnia yire mijariþe'rirũjerãnu. Supabatirã jia jijimaka ñimarãnu ate mika imawa'ri", aparaka David imaekakire o'oeke're.

²⁹ Mija amitiþe yijeyomarã. Mañeki David imaekakite reyamaka õ'õrãja kire nayayeka supakaja kimajapema õinũjua ruþu. ³⁰ Supa imarĩ kiro'si imarũkiakakamarã pupajoabaraka supã Davidre arika. Namaji imarũkiakaka bojarimaji kimaeka. I'supaka imarĩ, "Namaji irika yiriparãmi kimarãnu Tuparãte pũatarũkika, yupakajaoka ipi imarũkika", arirwa'ri David imaroyikakite pupajoeka, Tuparãte kire õrĩrũjemaka. ³¹ Sõnuka imarĩ, "Jã'merimaji Tuparãte pũatarãnuka reyariþotojo õnia jariþe'rirãki. Supabatirã reyaekarãte imarõ'õrã imabesarãki imarĩ, kipo'iaoka rababesarãka", arirwa'ri kio'oeke're. ³² Jesúre reyaparãka be'erõ'õ, kire yija iarape ate. Supa imarĩ "Tuparãja supã kire baarãpaki", yija arirwãrũyu. ³³ Mabo'ikakurirõ'õpi imatirã Tuparãte akaeka Jesúre. Supa imarĩ Tuparãte imarõ'õrã kiritapẽ'rõto jiyipupayeerũkirõ'õpi kirupe mae. "Õ'õrã jã'mebaraka ñima upakaja Espiritu Santore mipũatabe", Jesúre kãrika. Supa imarĩ Jesús mae yijare Espiritu Santore ñã'ajãækaki. Mae mija iako'a, mija amitiriko'a, Espiritu Santore yijare ñã'rjãikakaka sime.

³⁴ Ate David imaekakirika ikupaka mijare yibojayu. "Yi'iji i'supaka ñimarãnu", arirwa'rimarã Davidre so'oeke. Dakoapi arirwa'ri ritikaja Tuparã põ'irã kipo'ia mirirwa'riberijiki iki. I'supaka simamaka Jesúre mirirwa'riũkia simamaka ikupaka Davidre o'oeke:

"Yiritapẽ'rõto jiyipupayeerũkirõ'õpi mirupabe,

³⁵ mimajamarãre yitẽrĩpatayuju', Tuparãte añu Ñipamakire", arirwa'ri David imaekakite o'oeke.

³⁶ Supa imarĩ ritaja Israelkarã, ika jia mija õþe: Yapua tetaekarã mija jãækakitejeoka Jesúre, Tuparãte

po'imaja ipamaki imarūjeka, supabatirā Jā'merūkika kire kiwā'maeka,— āriwa'ri Pedrote nare bojaeka.

³⁷I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, jimarīa ba'iaja pupariwa'ri ikupaka Pedrorākare narīka:

—¿Yija jeyomarā, marākā'ā yija baarānu je'e mae?—

³⁸Topi ikupaka nare kērika:

—Ba'iaja mija baaika ja'atitirā jia mija imabe. Supabatirā, rupuko'a mija jūjerūjebe, “Yijare tāārimaji Jesúre ime”, āriwa'ri. I'supaka mija baamaka, ba'iaja mija baaika ye'kariatirā Espiritu Santore Tuparāte mijare űa'ajāārānu. ³⁹Espiritu Santore mijare kipūatarānu, supabatirā mija makarā, mija riparāmerā, supabatirā yoepi i'teakarāteoka. “Yimakarā upakaja mija imarānu”, kērika upakaja yi'rirānurā upatireje Espiritu Santo kiűa'ajāārānu,— Pedrote ārika.

⁴⁰Torājirā mae ikupaka nare kiokajāārījarika:

—“Ba'iaja yija baaika yijareka ye'kariatirā, yijare mitāābe”, āriwa'ri Tuparāte mija jēnebe ba'iaja imarika tiyibeyurō'orā ba'iaja baairā po'imajapitīyika mija a'ria'si āriwa'ri,— nare kērika.

⁴¹I'supaka kibojaeka jijimaka ā'mitiriwa'ri tres mil rakamaki Jesúre yi'rikarā. I'supaka imawa'ri rupuko'a najūjerūjeka mae. ⁴²Supabatirā apóstolrākare wārōika ā'mitiritirā napō'irā narērīroyika. Nawārōika yi'riwa'ri sana'mitiripēarija'ataberika. Supa imarī īrika ta'iarāja pupajoirā najarika mae. I'supaka imawa'ri, īrākuri jariwa'ririmarīaja rērīkū'itirā napibaba'aroyika, supabatirā Tuparāka najaiika. Supabatirā, “Ika ima Jesús po'ia upaka ima. Mare tāārimaji kime”, āripupajoabaraka pan napibaba'arījarika.

Jesúre yi'yurā ikupaka imaekarā

⁴³Apóstolrāka rīkimakaja maikoribeyua beaekarā, i'supaka nabaarūkia Tuparāte nare ja'ataeka simamaka. I'supaka nabaaiika iawa'ri jimarīa ritaja Jerusalénkarāre pupataeka. ⁴⁴⁻⁴⁵Jesúre yi'yurā puri īrika ta'iarāja pupajoaekarā. Supa imawa'ri natīyiaja nayapaika upakaja najeyobaabu'aeka. Aperikuri naba'irījia, naka'iaoka nijika sawapa e'titirā najeyomarāte yapaika ko'apitorāja niñerū nare ijirā. ⁴⁶⁻⁴⁷Īrārīmi jariwa'ririmarīaja, īrika ta'iarāja pupakirā imarī, Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ī pēterā narērīroyika. Supabatirā najeyomarāre akawa'ritirā nawi'iarā piyia Jesúre ba'aeka upakaja pan napibaba'aeka kire jiyipupaka ōrīwa'ri. I'supaka baatirā jiiroka puparītirā ba'arika napibaba'aroyika, Tuparāte jiyipupaka ōñurā imawa'ri. I'supaka nabaamaka iatirā “Jiitaka baairā nime”, ritaja po'imajare nareka āripupajoaeka. Īrārīmi upakaja torā rīkimabaji Maipamakire tāāekarāte pubuwa'rika, kire yi'yurā kimarūjekarā imarī.

Bitamajite Pedrote jieka

3 Īrārīmi upakaja rā'irā Tuparāka jairī judīorākare eyaroyika Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā. Torājirā mae īrārīmi Pedro, Juanpitīyika torā Tuparāka jairī na'rika. ²Torā īrika bitamaji po'ijirikakite koperekarā rupaeka. I'supaka kimamaka īrārīmi upakaja kijeyomarāre kire kōkewa'riroyika. I'supaka kire baatirā kopereka Jiyurika āñua wāmeika rō'orā kire narupataroyika. Torā rupatirā wayuoka kibaayu āriwa'ri “Niñerū kūpajī yire mija ijibe”, āparaka kimaeka. ³Pedrorākare torā kakaerā baaeka iatirā,

—Yire mija wayuĩabe kũpajĩ,— nare kērika.

⁴Topi,

—Ō'ōrā miabe,— Pedrote kire ārika.

⁵Supa kēpakā'ā “Mae kũpajĩ yire ni-jirāñu je'e”, āriwa'ri jia nare kiyi'rika.

⁶—Niñerũ pũri yire imabeyua. Apeakaka imatiyaika mire yijey-obaarāñu. Jesucristo Nazaretkakire yire jā'mekapi āriwa'ri, “Mi'mirĩkatirā jia a'yuka mijape”, mire ñañu,— Pedrote kire ārika.

⁷I'upaka kire āritirā kipitaka ritapē'rōtopi ñi'atirā Pedrote kire mi'marikaeka. I'supaka kire kibaamaka kiũ'pua, kiñarakaoka jiika mae.

⁸Supa imarĩ kibu'ririkaeka. Supabatirā Pedrorākapitiyika Tuparāte jiyipupaka ōrĩriwi'iarā bupurĩkewa'ritirā kikākawa'rika mae. “Jia Tuparāte yire baayu, bitamaji upaka ñimareka yire kijieyu”, āriwa'ri jijimaka kimaeka.

⁹Kituritapamaka torā imaekarāre kire ĩaeka. Supabatirāoka “;Jiitaka Tuparāte yire baayu!”, kēpakā'ā na'mitirika.

¹⁰Supa imarĩ kire ĩatirā “Niñerũ jēñebaraka Jiyurika āñua wāmeika kopereka rō'ōrā rupako'okaja kimema.

¿Marākā'ā simamaka i'supaka kijayu je'e?”, narĩka.

**Tuparāte jiyipupaka ōrĩriwi'i pēte
Salomón wāmeika imaekarō'ōrā
po'imajare kibojaeka Pedro**

¹¹Bitamaji imakopekaki, Pedrorākakaja kimajipaeka. Tuparā jiyipupaka ōrĩriwi'i pēte Salomón wāmeika imaekarō'ōrā i'supaka nimaeka. I'supaka kima ĩatirā pũpatawa'ri, rĩrĩra'atirā rĩkimarāja po'imajare torā etaeka. ¹²Torā netamaka ĩatirā, ikupaka Pedrote nare ārika:

—Mija pũpata'si yitā'omaja Israelka'iakarā. Yijapi āriwa'rimarĩa i'supaka kijayu. Supabatirā “Tērĩritarā

imarĩ noñu upakaja kire najieko'o”, yijareka mija āriũpupajo'si. Supabatirā “Aperā bo'ibajirā jia Tuparāte yiyurā imawa'ri supa kire nabaako'o”, mija āri'a'sioka. ¹³Ikupaka simatiyayu: Mañekiarā, Abraham, Isaac, supabatirā Jacobrākare jiyipupaka ōrĩkaki Tuparāte yapaeka upakaja baekaki kime Jesús. I'supaka kimamaka ritaja po'imajare jiyipupaka ōrĩrũkika Tuparāte kire imarũjeka. Kire ĩaripe'yowa'ri ĩparimarāre kire mija okabaeka “Kire mija jāābe”, āriwa'ri. I'supaka mija āriko'omakaja Pilato pũri ba'iaja kire baarika yapaberikopekaki. ¹⁴Tuparāte yapaika upakaja baaike Jesúre poatarikopakaja Barsabás, po'imajare jāārimajiratakiteje Pilatore mija poatarũjeka. ¹⁵I'supaka baawa'ri po'imajare ōñia imajiparika ja'atarimajire mija jāārũjeka. I'supaka kire mija baako'omakaja, Tuparā pũri ōñia kire jaripe'rirũjekaki. Kire ĩaekarā imarĩ, “Ōñia kime mae”, yija āriwārũyu. ¹⁶Īĩ bitamaji imakoperoyirapakite ōñurā mija ime. Jesúre yiyurā yija imamaka kiũ'pua kire kijieyu. Kire ĩatirā “Rita sime, Jesúre kire jieika”, mija āriwārũyu.

¹⁷Noñua sime yijeyomarā, mija ĩparimarāpitiyika ōrĩpũaberiwa'ri Jesúre mija jāārũjeka. ¹⁸“I'supaka simarāñu”, Tuparāte ārika simamaka supa simarape. Mía je'e, bikija ikupaka Tuparāro'si bojajirimajare ārika: “Cristore ba'iaja baawā'imarĩtirā kire najāārāñu”, narĩka. ¹⁹Sōñurā imarĩ, “Ba'iaja kire yija baarapaka yijareka samiye'kariabe”, Tuparāte mija āpe mijare sakiye'kariaokaro'si. I'supaka mija baarākareka mijare kijeyobaaike jia ōñurā mija imarāñu. ²⁰I'supaka mija imamaka Cristore mija pō'irā Tuparāte pũatarāñu ate. Bikijarāja “Īĩ nare Jā'merũkika”, Tuparāte āritikaki kime Jesús. ²¹Maekaka

mabo'ikakurirā Jesucristore ime ruḡu. “Mae ritatojo wejea jierī me'pe”, Tuparāte kire āriḡānūrīmi ō'ōrā etarūkika kime. Ika yibojaika upakaja Tuparāro'si bojaijirimaja bikija kirirā imai'tara'aeakarāte ārika. ²²Mia je'e, ikupaka Moisés imaroyikakite bojaeka mañekiarāte: “Maiḡamaki Tuparāro'si bojarimaji nima upakaja apika kirika bojarimajire kipūatarānu. I'supaka baarānuka matataki imarāki, supabatirā ritaja kērīrāka upakaja mija yi'pe. ²³Kēnu upakaja yi'ribeyurāte pūri topi kire poatatirā, kire kiriatarānu”, āriwa'ri Moisés imaroyikakite bojaeka.—

²⁴Apea ikupaka Pedrote ārika:

—Samuel imaroyikaki, supabatirā kibe'erō'ō Tuparāro'si bojaijirimajaoka, maekaka imarūkiakaka, simaupakaja bojaekarā naro'si. ²⁵Bikija, mañekiarāte Tuparāte bojatika nabojaeka kiro'si bojaijirimaja. “Moiséte imaeka upaka apika yirika bojaijirimajire yipūatarānu”, āriwa'ri mañekiarāte Tuparāte bojatika simamaka, simaupakaja sime maro'si mae. Ikupaka Abraham imaekakite Tuparāte bojaeka: “Jia ritaja po'imajare yibaarānu, miriparāmiḡi āriwa'ri”, Tuparāte kire ārika. ²⁶Mia yijeyomarā Israelkarā, Tuparāte yapaika upakaja baarimaji kime Jesús. Ō'ōrā Tuparāte kire pūataeka poto mamarī maro'si kire kipūataeka jia mare kibaakaro'si. Ba'iaja mabaika maja'ataokaro'si i'supaka Israelkarāro'si kibaeka,— Pedrote nare ārika.

4¹⁻²“Najāāekaki imaripotojo ōnia Jesúre jaripe'rika. I'supaka kibaeka simamaka mareoka Tuparāte ōnia jaripe'rirūjerānu”, Pedro Juanpitiyika po'imajare bojabaraka imaeka poto napō'irā netaeka kurarāka, saduceokaka

pupajoairā, supabatirā Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia iariḡirimaja ipamakioka. Kopakaja na'mitiritika simamaka, jimarā boebaka nimaeka. ³Supa nabaamaka Pedro, Juanka I'parāte wēkomaka imariwi'iarā nare ne'ewa'rika. Na'itakarā sajakakāā “Waeroka bikitojo naka majaiye'e”, narīpupajoaeka. ⁴I'supaka nare nabaako'omakaja, Jesús majaroka kibojamaka ā'mitiritirā sayi'yurāte rikimarāja imaeka. Mia je'e, imirījatakaja majoajikareka cinco mil rakamarārō'ōjirā Jesúre yi'yurāte imaeka Jerusalénreka.*

⁵⁻⁶Topi mae bikitojo Jerusalén-rājaoka, judiotatarā iparimarā, supabatirā Moisére jā'meka wārorimaja, supabatirā pakiarimarāpitiyika torā narērika. Kurarāka ipamaki imatiyaiki Anás, supabatirā Caifás, Juan, Alejandrorākaoka imaekarā. Supabatirā Anás tā'ōmajaoka torā imaekarā. ⁷Supa imarī Pedro, Juanpitiyika wēkomaka imariwi'iarā imaekarāte Anāre akarūjeka. Mae kipō'irā eyatirā kiwā'tarā narīkataeka poto, ikupaka nare kijēriaeka:

—¿Maki i'supaka baarika mijare jā'merapaki? Supabatirā, ¿marākāā simamaka bitamajite mija jierape?— nare kērika.

⁸⁻⁹I'supaka kēpakāā, Espiritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka Pedrote yi'rika:

—Yija iparimarā, pakiarimarāoka, mija ā'mitiḡe ruḡu. Makire yijare jā'memaka bitamajite wātawa'ri kire yija jierape āriwa'ri mijare sayija bojaerā baayu mae. ¹⁰Mija ā'mitiḡe Israelkarā. Jesús Nazaretkakite jā'meikapi āriwa'ri iī bitamajite yija jierape. I'supaka yijare baarūjerapakite

*4:4 Probablemente hubo mucho más creyentes contando las mujeres y niños también.

yapua tetaekarā mija jāārāpaka simako'omakaja ōñia Tuparāte kire jaripe'rirūjerape. ¹¹Mija ā'mitipe, bikija David imaekakite ikupaka o'oeka:

“Wi'ia baarimaja, āta i'rō mija taaeka.

I'supaka simako'omakaja apika i'sio ātāpi wi'ia kibaamaka apo āta tēriwa'ribaji imatiyao sajarika”, āriwa'ri David imaroyikakite o'oeka, Tuparāte pūatarūkikate pūpajoaweibaraka.[†]

¹²Jesucristo i'rikaja imaki ritatojo wejeareka po'imajare tāārūkika Tuparāte pūataekaki. Maki apika imabeyuka Jesús upaka baaike,— Pedrote nare ārika.

¹³Pedro, Juanpitiyika kiki-mari'aja najaimaka ā'mitiritirā, iparimarāre pūpataeka. “Jia pāpera wārūtuyaberikarā imaripotojo jiiatakaja najaiyu, Jesús jeyomarā mirārā imari”, naripūpajoaeka. ¹⁴Bitamajite Pedrorākaka imamaka i'awa'ri, “Ba'iaja mija baayu”, iparimarāre nare āriwārūberika. ¹⁵⁻¹⁶Torājirā mae, pēterā iparimarāre nare porirūjeka. Pēterā na'rika be'erō'ō natiyiaja ikupaka najaibu'aeka:

—¿Marākā'ā nare mabaarānu mae? Ritaja Jerusalénkarāre ōripatayu bitamajite najieka. Supa imarī “Wapūju pakirimaja nime”, mariwārūberijika sime. ¹⁷I'supaka simamaka bitamaji majaroka ā'mitiririmarā sime. Supa imarī ikupaka nare mariye'e mae: “Jesúrika po'imajare mija jaimirirīkawa'rirākareka ba'iaja mija jūarānu”, nare mariye'e,— āriwa'ri iparimarāre jaibu'aeka.

¹⁸I'supaka baaweatirā nimaekarō'ōrā nare akatirā, ikupaka nare narīka:

—Jesúmajaroka po'imajare mija wārōa'si mae,— nare narīkopeka.

¹⁹I'supaka iparimarāre nare āpakā'ā, ikupaka nare nayi'rika:

—Mija āñua yija yi'rijikareka, Tuparāte yi'ribeyurā yija jarijīnu. ¿Tuparāte yi'ririkopakaja, mijare yija yi'rijīnu bai je'e? Tuparāte i'auka wājītāji, ¿dika jii'baji imaje'e, mija pūpajoaikareka? ²⁰Jesúre ārika yija ā'mitirika mirāka, kibaaroyika yija i'aeakaoka, bojarija'ataberijirā yija ime,— narīka.

²¹⁻²²I'supaka napakā'ā,

—Samija bojarimirīkawa'ria'si. I'supaka mija baarākareka, ba'iaja mija jūarānu,— iparimarāre nare ārika.

Bitamaji imakopekakire tupakā'ā i'awa'ri, jia po'imajare jiyipūpaka Tuparāte ōrika. Supabatirā najiekaki, i'parā po'imaja pemawa'ribaji wejeje'rāka eyawa'yuka kimaeka. I'supaka po'imajare imamaka kikiwa'ri ba'iaja Pedrorākare baabekaja iparimarāre nare poataeka.

**“Jesúrika bojariroka
bojabaraka nimarū', āriwa'ri,
yijare mijeyobaabe”, āparaka
Tuparāte najēneka**

²³Poriwa'ritirā najeyomarā pō'irā Pedrorākare eyaeka. Napō'irā eyatirā kurarāka, supabatirā pakiarimarāre jaika nare nabojaeka. ²⁴Sā'mitiritirā i'rika ta'iarāja pūpakirā imarī ikupaka Tuparāte najēneka:

—Yija ipamaki, ritaja ōñuka mime. Supa imarī mi'ijioka imaki wejepema, ka'ia, riapakiaka, supabatirā ritaja sareka imarūkia baekaki. ²⁵Bikija, yija űeki David, miyapaika upakaja baaroyikaki Espiritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka kio'oeka:

“¿Dako baerā judiotatarā,
judiotatamarirāoka Tuparāte

[†]4:11 La figura de la piedra quiere decir: Ustedes, los jefes de los judíos rechazaron a Jesús. Aunque ustedes lo hicieron así, él es el único que pueda reconciliar la gente con Dios.

boebariwa'ri, ba'iuapakaja kire nabaaripupajoaeka?

²⁶ Ritatojo wejeareka imarā ĩparimarā, supabatirā po'imajare imarupu-tarimajaka rērītirā, imaweitikaja nimaeka ba'iaja mire baerā. Supabatirā 'Jāmerimaji kimarū', āriwa'ri miṗūataekakiteoka ba'iaja baaokaro'si nimaeka", āriwa'ri kio'oeka.

²⁷ Rita Davidre o'oeka upakaja simarape yija wejearā. Īpi Herodes, supabatirā Poncio Pilato, aṗetatarā, supabatirā Israelka'iakarōoka ĩrika ta'iarāja ṗuparitiirā nimaeka. Miyapaika upaka baarimaji miṗūataekakire ba'iaja baaokaro'si i'supaka naṗupajoaeka. ²⁸ Bikijarāja "I'supaka nabaarāñu", merika upakaja imawa'ri supa nabaarape. ²⁹ Yija Īpamaki, yijare mia'mitiṗe. "Ba'iaja mija jūarāñu", yijare nañua miye'kariria'si. Jia mire yi'yurā yija imamaka yijare mijeyobaabe. Supabatirāoka dako werikimarāja Jesús majaroka yija wārōerā yijare mijeyobaabe. ³⁰ Tērīriki imarī wāmarīa imarāte jiebaraka maikoribeyua mibeabe, "Jesúpi āriwa'ri i'supaka sime", po'imajare āñaokaro'si,—Tuparāte narīka.

³¹ Tuparāte najaiweaeka ṗoto, nimaekarō'ō ka'ia iyika. I'supaka sabaeka watoṗekapi, Espiritu Santore nare ña'rījāika. Saṗi āriwa'ri dakoa werikimarāja Tuparā majaroka po'imajare nabojaeka.

Jesúre yi'yurā tiyiaja ba'irīja naṗibabu'aeka

³² Jesúre yi'yurā ĩrika ta'iarāja ṗupakirā imaekarā. Supa imarī narikaika, "Yirikatakaja sime", āribeyurā imarī "Maro'siji sime", āriwa'ri najeyomarāre najeyobaaeka. ³³⁻³⁵ Īrārimarā naro'siji ka'iareka imarā, supabatirā wi'ia aṗerāte nijirūkia

nareka imarā, sawapa niñerū natōṗoika aṗóstolrākare nijika, wayuoka baairāte najeyobaaerā. Supa imarī nakaki ĩrikaoka wayuitaka baaikite imaberika. Supabatirā Tuparāte nare jeyobaamaka jīitakapīji "Maipamaki Jesús reyaripotojo ōñia jariṗe'rikaki", āriwa'ri aṗóstolrākare wārōrija'ataberika. Supa imarī Jesúre yi'yurā rakamarāja jījimaka nimaokaro'si Tuparāte nare jeyobaaeka. ³⁶ Mia, Jesúre yi'yurā watoṗekareka José wāmeiki levita imaeka. Chiṗre wāmeika jūmurikarā po'ijirikaki kimaeka. Aṗóstolrāka, Josére Bernabé kiwāmea no'aeka. Griego okapi, "Jījimaka aṗerāte imarūjerimaji", āririka simaeka. ³⁷ Kiro'siji kika'ia kirikaeka José. I'sia aṗikate kijika sawapa tōṗotirā aṗóstolrākare ĩjiokaro'si, wayuoka baairāte najeyobaaokaro'si.

Ananías kirūmu Safirapitiyika ba'iaja nabaeka

5 Ananías kirūmu Safirapitiyika ṗuri ikupaka nabaeka: Ananías kirūmupitiyika narioa ĩjītirā sawapa niñerū natōṗoeka. ² Īrātīji ṗupakirā imarī ka'ia wapa imaekakaka kūṗajī naya'eka. Supabatirā saṗiyia aṗóstolrākare kijika ṗoto,

—Ō'ōjirāja yitōṗoko'o,—kērīpakika.

³⁻⁴ I'supaka kēṗakā'a ikupaka Pedrote kire ārika:

—Ananías, ¿dako baerā Satanāre miyi'yu? Mirioaja sime mijirapaka. ¿Sawapa mire nawapañijika mirikamarīa sime bai je'e? I'supaka simako'omakaja "Simaja riowapa mijare ñijipatayu", merīpakiyu. I'supaka meñua yijare takajamarīa miṗakiyu. Tuparāte, supabatirā Espiritu Santoreoka ṗakiwa'ri supa mibaayu,—kire kērīka.

⁵ I'supaka kire kērīkarō'ōjīteje Ananiare ṗupaririña'rika. I'supaka ima ā'mitiritirā, jimarīa tokarāre ṗupataeka.

⁶Topi mae ĩrārimarā bikirimaja kire butetirā kire yayeri na'rika.

⁷Torājirā mae, maekarakakuri aiya-jērā be'erō'ō Ananías rūmu mirākote etaeka, ĩsupaka kibaaeka ōribekaja.

⁸Koetaeka poto,

—¿Simaupatiji bai sime ika riowaḡa mija tōporapaka?— Pedrote kore ārika.

—Ā'ā, simaupatiji sime,— kōrika.

⁹Īsupaka kōpakā'ā ikupaka kore kērika:

—¿Dako baaerā mitīmika ĩrātiji pūpa-joatirā, Tuparāte pūataekaki Espiritu Santore miḡakiyu je'e? Pēterā netara'ayu mitīmite yayeri turiko'orā. Mire yayeri narirānu ate,— kore kērika.

¹⁰Īsupaka kērika potojo, kopupaririña'rika koro'sioka. Torā kākatirā, bikirimajare kore ĩatōpoea. Topi mae kore e'ewa'ritirā kotīmite nayayekarō'orā kore nayayeka.

¹¹Nimarakamakiji Jesúre yi'yurā, supabatirā ritaja ḡo'imaja, “Īsupaka sime're”, napakā'ā ā'mitiritirā jimarīa napupataeka.

Aḡostolrāka rīkimakaja maikoribeyu upakakaka nabaeka

¹²Īsia poto Jesúre yi'yurā ĩrika jariwa'ririmarāja ĩrika ta'iarāja pūpakirā imarī, Tuparāte jiyipupaka ōriwi'i wā'tarā Pōrtico de Salomón wāmeirō'orā narērījarika. Jerusalēnkarāre ĩaeka wājītāji Tuparāte kirikapi nare kijeyobaamaka rīkimakaja maikoribeyu upaka ima aḡostolrākare baabeaeka.

¹³Jesúre yi'yurāte jiyipupaka ōriwa'ri “Jiirā nime Jesúre yi'yurā”, Jerusalēnkarāre āriko'omakaja marā kire yi'yurāka rēriberikarā, “Werika sime je'e”, āriḡupajoawa'ri.

¹⁴Topi rōmijā, ĩmirījaoka rīkimabaji Maipamakire yi'yurāte pūburījarika.

¹⁵Maikoribeyua upaka ima Pedrote baabeaeka ā'mitiritirā, wāmarīa imarāte napeyurūkiapi e'era'atirā

ma'arierā nare napāājiyeka. Īsupaka nabaekarā, Pedrote o'ririka nata'aeka, “Yire kiraberū”, āriwa'ri. “Mare kirabeberikoperākaoka, kirārārika mabo'ipi o'rirākapiji matārīrānu je'e”, āparaka kire nata'aeka. ¹⁶Īsupakajaoka Jerusalēn koyikuri imaekarā, wāmarīa imarāte, supabatirā napupakareka Satanārika nā'rījāikarāreoka napō'irā ne'ewa'rika. Topi mae, ĩsupaka nimaupatiji jia oyiaja najarika.

Aḡostolrākare ba'upaka nabaeka

¹⁷Īsia ā'mitiritirā kurarāka ĩpamaki imatiyaiki, supabatirā kijeyomarā saduceokaka pūpajoairōka aḡostolrākare jimarīa ā'mijī'aeakarā ba'iaja naka imawa'ri. ¹⁸Īsupaka imawa'ri nare nī'arūjetirā Jerusalēnrā imaeka wēkomaka imariwi'iarā, nare natarūjeka. ¹⁹Torā nimaeka simako'omakaja ĩsiñamiji ángel Tuparāte pūataekakite napō'irā pemakotowirika. Supabatirā kopereka wiwatatirā nare kipoataeka. ²⁰Nare poatatirā,

—Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā mija a'pe. Torā eyatirā, Tuparā pō'irā ōñia imajiparikakaka ḡo'imajare mija bojabe,— nare kērika.

²¹Īsupaka kēpakā'ā bikitojo ñamiji, Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā ḡo'imajare nawārōeka mae.

Īsupaka nare wārōbaraka nimaeka poto, kurarāka ĩpamaki imatiyaiki, kijeyomarāpitiyika, Israelka'iakarā ĩparimarāre nakaeka, naka rēñaokaro'si. Torājirā wēkomaka imariwi'iarā surararākare napūataeka aḡostolrākare nakayaokaro'si.

²²Wēkomaka imariwi'iarā eyatirā niamaka torā nimaberika. Torā ĩakopetirā, surararākare ḡe'riwa'rika ĩparimarāre bojarī.

²³—Wēkomaka imariwi'ia jia tāteka imarō'orā yija eyako'o. Satuerimajaoka

sakoperekarāja imako'orā. I'supaka simako'omakaja kopereka wiwatatirā, yija iamaka, torā nimaberiko'o,— narika.

²⁴ Sā'mitiritirā, kurarāka ipamaki supabatirā Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia tuerimaja ipamakioka, marākā'ā baaberijika najūaeka. Supa imarī “¿Marākā'ātaka ruku simarānu mae?”, narika. ²⁵ I'supaka āparaka nimaeka poto īrika napō'irā eyatirā ikupaka nare ārikaki:

—Mia, wēkomaka imariwi'iarā mija takopekarā, Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā po'imajare wārōbaraka imarā maekaka,— nare kērika.

²⁶ Supa kēpakā'ā Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia tuerimaja ipamaki, kisurararākaka apōstolrākare e'erī ke'rika. Napō'irā eyatirā ba'ipupakaja nare baabekaja nare ne'ewa'rika. “Ba'iaja nare mabaamaka, ātapi po'imajare mare jāārānu je'e”, naripupajoaeka kikiwa'ri. ²⁷ Nare e'ewa'ritirā, iparimarā pō'irā nare ne'eeyaeka. Torā ne'eeyamaka iatirā ikupaka kurarāka ipamakire nare ārika:

²⁸ —Mijare taka pūri “Jesús majaroka mija boja'si”, yija ārāpe're. I'supaka yija ārāpaka simako'omakaja ritaja Jerusalénkarāre samija wārōyu. Supa imarī nimaupatiji sanoripatayu mae. “Nāpareareka Jesúre najāāeka”, yijareka mija ānu,— kurarāka ipamakire nare ārika.

²⁹ Topi ikupaka apōstolrākapitijika Pedore kire yi'rika:

—Tuparā kime yi'ritiyarūkika, po'ijaja bo'ibajirā imaki kimamaka. ³⁰ Jesús yapua tetaekarā mija jāārūjekakite, Tuparāte ōnia jarirūjeka. Iki Tuparā imaki, bikijarāja mañekiarāte jiyipupayeera'aekaki. ³¹ Mabo'ikakuripi Tuparāte kire akaeka simamaka kiritapē'rōto jiyipupayeerūkirō'orā Jesúre rupe maekaka. “Po'ijaja

ipamaki mimabe”, kire kērika. I'supakajaoka po'imajare ba'iaja baaikareka tāārūkika Tuparāte kire imarūjeka. “Mi'ipi āriwa'ri Israel riparāmerāte ba'iaja baaika naja'ataerā nareka sayiye'kariarānu”, kērika.

³² Ritaja Jesúre imaroyirapaka iāekarā imarī, po'imajare sayija bojarijayu. Supabatirāoka “Rita sime nabojarijayua”, po'imajare ānaokaro'si Espiritu Santore i'supaka baarijayu. Tuparāte jā'meika yi'yurā rakakaja, Espiritu Santore yijare kiña'ajāāroyirape,— Pedrote nare ārika.

³³ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, jimarā boebariwa'ri nare jāārika nari'kaeka. ³⁴ Napitijika īrika fariseokaka pupajoaiki, Gamalielte imaeka. Moisés imaroyikakite jā'meka jiiitakaja wārōrimaji kimamaka po'imajare jiyipupaka kire ōrika. Ape'rā iparimarāpitijika jaiokaro'si wiri'katirā, topi Pedrorākare kiporirūjeka. ³⁵ Supabatirā ikupaka kijeyomarāka kijaika:

—Jia mija ā'mitipe yitā'omaja Israeltarā. Īrāre baarika mija yapaikakaka, jia mija pupajoabe. ³⁶ ¿Teudas wāsare baaroyikakaka mija ye'kariritiyu bai je'e? “Imatiyaiiki imarī pitā'mua Romakarāka ko'apiritirā nare yipoatarānu maka'iapī”, kērikopeka be'erō'ō dikarakakuri wejeje'rākamarija seyawa'yu. Sā'mitiritirā, “Rita sime je'e”, āriwa'ri cuatro cientorakamarā Teudare nayi'rika. Simako'omakaja surararākare kire jāāeka. Supa imarī kika imakopekarāre nayapayu upaka pibipatemaka, kijā'mekopekaoka ritaariberika. ³⁷ Sabe'erō'ō “I'siarakamarā po'imajare ime”, āriwa'ri nawāmea no'oirīmi seyaeka poto Galileakaki, Judare ō'orā etaeka. Kireoka kijaika yi'riwa'ri rikimarāja po'imajare kika imakopeka. Teudare nabaeka

upakajaoka surrarākare kire baaeka. Supa imarī kika imakopekārōka pibipatekarā. ³⁸I'supaka simaeka ōriwa'ri “Ba'iaja baabekaja īrāre mija ja'atabe”, mijare űaņu. Wapuju napupaka nare ānu upakaja nabaakareka ritaariberijika sime āriwa'ri űaņu. ³⁹I'simajaroka bojarī Tuparāte pūataraparā nimajikareka pūri marākā'ā nare mija tá'tewarūbesarānu. Ba'iaja nare mija baariyaparākareka jia mija pūpajoabe ruṑu, Tuparāte yapaika upakamarīa mija baa'si,— Gamalielre nare ārika.

I'supaka nare kēpakā'ā,

—Rita meņu,— kire narīka.

⁴⁰Torājirā Pedrorākare nakaeka ate. Napō'irā netaeka ṑoto nare pajerūjetirā, —Jesús majaroka mijare bojarika imabeyua mae,— āritirā nare napoataeka.

⁴¹Topi mae jijimakapi Pedrorākare ṑorika iparimarā ṑō'ipi. “Jesúre yi'riwa'ri kire ja'atabeyurā imarī ba'iaja ṑo'imajare mare baamaka, jiyipupaka Tuparāte mare ōņu”, Pedrorākare ārika. ⁴²“ṑo'imajare tāāokaro'si Tuparāte pūataekaki kime Jesús”, bojarika iparimarāre jājibaako'omakaja ṑo'imajare Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā īrārimi upakaja apóstolrākare sawārōroyika. Supabatirāoka nawi'iarā ṑo'imajare imarō'orā i'supaka oyiaja nabaaroyika.

Īpotēnarirakamarā

nare jeyobaarimajare ne'eka

6 Torājirā i'sijērāreka rikimabaji Jesúre yi'yurāte imarijarika. Supa imarī griego oka jairā ikupaka ārikarā hebreo oka jairāte:

—Īrārimi upakaja ba'arika pibaripotojo, jia īrātiji samija ijibeyu. Natūmiarāte reyatapaeakarā hebreo oka jairā rōmijāte takaja rikimabaji mija ijirijayu,— narīka griego jairā.

²I'supaka najaimaka ā'mitiritirā, Jesúre yi'yurāte nakaeka apóstolrāka. Supabatirā ikupaka nare narīka:

—Yija wārōrijayua ba'arika pibarika pemawa'ribaji imatiyaika sime yijaro'si pūri. I'supaka simamaka ba'arika takaja yija pūpajoarikareka yija ima ja'atarimaja yija imajāāeka. ³I'supaka simamaka yija jeyomarā, ĩṑotēnarirakamarā jia pūpajoairā, jiyipupaka noñurā imawa'ri Espiritu Santore jia yi'yurāte mija wā'mabe, “Ba'arika pibarimaja mija imabe”, nare yija āñaokaro'si. ⁴Yija pūri, Tuparāte takaja jairimaja, supabatirā kirika bojariroka wārōrimaja imarā,— apóstolrākare nare ārika.

⁵I'supaka napakā'ā “Rita sime”, āñurā oyiaja nimaeka Jesúre yi'yurā. Supa imawa'ri “Esteban imaki jia Tuparāte yi'yuka imarī, kiyapaika upakaja baarijayuka Espiritu Santore kire jeyobaamaka”, āriwa'ri kire ne'eka. Supabatirā ne'eka Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Pármenas, supabatirā Antioquiakaki Nicolás, judiorākamarīka imaripotojo jia nare yi'yukapitiyika nimaeka ba'arika pibarimaja ne'ekarā. ⁶Supabatirā apóstolrāka ṑō'irā nare ne'ewa'rika. “Īrā nime ba'arika pibarimaja yija wā'mako'orā”, nare narīka. Supabatirā apóstolrāka napitaka narupuko'a pamarā ja'apeatirā, “Miyapaika upakaja nabaakaro'si nare mijeyobaabe”, Tuparāte najēneka.

⁷Sapi āriwa'ri Jesúrika bojariroka yi'yurāte bojaeka ā'mitiritirā rikimabaji sayi'yurāte Jerusalénrā pūburijarika. Supabatirāoka kurarākaoka rikimarāja kimajaroka ā'mitiripēaeakarā.

Estebanre nañi'aeka

⁸Tuparāte kire jeyobaamaka jimarīa maikoribeyua ṑo'imajare ĩaeka wājitāji Estebanre baabearoyika. ⁹I'supaka baabaraka kimaekarō'orā judiorākare

rēriwi'iaپی i'taekarāte eyaeka ikupaka kibaarijarika yapaberiwa'ri. “Poyarāre a'ritapaekawi'i”,[‡] āririka upaka wāmeirō'ō simaeka. Cirenekarā, Alejandrīakarā, Ciliciakarā, supabatirā Asiaka'iakarāpitiyika nimaeka torā rērikarā. Īrā Estebanka okabojikarā. ¹⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja jia Estebanre nare yi'riwārūeka, Espiritu Santore kire jeyobaamaka. Supa imarī marākā'ā baatirā kire nokatēriwārūberika. ¹¹ Kire okatēriwārūberīwa'ri, aperāte niñerū nawapañjika, Estebanre nabojañāokaro'si. Se'ekarā “Tuparāte, supabatirā Moisés imaroyikakiteoka Estebanre jaiyuyerapaka ā'mitiraparā yija ime”, āriwa'ri aperāte napakibojaka. ¹² Napakika ā'mitiritirā, jimarīa wejeakarā, supabatirā pakiarimarā, Moisés imaroyikakite jā'meka wārōrimajaoka kire boebariwa'ri Estebanre ni'atirā judforāka iparimarā pō'irā kire ne'ewa'rika. ¹³ Iparimarā pō'irā kire ne'eeyaeaka poto majaroka pakirimajare nakaeka. Niñerū nawapañjimaka ikupaka nabojaapakika: —Īrākurimarīa Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia supabatirā Moiséte jā'mekaoka kijaiyuyemaka yija ā'mitiyu. ¹⁴ Supabatirā “Jesús Nazaretkaki Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia kuyepaterāki, supabatirā Moisés imaekakite jā'meroyika sapi pūpaika maima kio'arāñu”, i'supaka Estebanre āpakā'ā yija ā'mitiyu,— āriwa'ri nabojaapakika.

¹⁵ Supa imarī torā imaekarāte kire yoirikaeka. I'supaka kire nabaamaka ángel pema upaka ya'tarika kípema jarika.

“Oka yire imabeyua”, Estebanre ārika kurarāka ipamakire

7 Torājirā mae ikupaka Estebanre kērika kurarāka ipamaki imatiyaiki: —¿Yaje rita sime i'supaka nañua?— kire kērika.

² I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire kērika:

—Mija ā'mitiye yitā'omaja. Bikija mañeki Abraham imaekakite Mesopotamiaka'iarā kimaeka poto tēriwa'ribaji ōñuka Tuparāte kire pemakotowirika, Haránwejeārā ke'rirā baeka ruḡu. ³ Ikupaka sāñu Tuparā majaropūñurā: “Mimarō'ō miḡoritapabe, supabatirā mirirāreoka topi me'ewa'pe aḡea ka'ia mire yibearāñurō'ōrā”, Tuparāte kire ārika. ⁴ I'supaka Tuparāte kire āpakā'ā ā'mitiritirā, Caldearō'ōpi ḡoritirā Haránwejeārā imarī ke'rika. Torā keyaeka be'erō'ō mae kipaki wāsare kire reyatapaeaka. I'sia be'erō'ō ika maka'iarā Abrahamre imaerā Tuparāte kire pūataeka. ⁵ “Torā mimabe”, Tuparāte kire āriko'omakaja, saba'ipimarīa kimaeka ruḡu. Supa imarī “Yirika sime ika ka'ia”, Abrahamre āriwārūberika. Topi mae ikupaka simatiyayu Tuparāte kire ārika: “I'sia ka'ia mire ñijirāñu. Mireyarāka be'erō'ō, miriparāmerārika simarāñu”, kire kērika, makarāmarīka kimako'omakaja. ⁶ Topi ikupaka Tuparāte kire ārika ate: “Ñamajī topi ḡoritirā aperā ka'iarā miriparāmerāte imarāñu. Torā nimarāka poto cuatro ciento rakakuri wejeje'rākarō'ōjirā nare najā'mewā'imarījarirāñu. ⁷ I'supaka simako'omakaja miriparāmerāte ba'iaja nabaarāka wapa ba'iaja nare yibaarāñu yiro'si. Supa yibaamaka topi ḡe'rira'atirā ika ka'iarā miriparāmerāte etarāñu ate. Torā imatirā ñamajī yire jiyipupaka ōriwa'ri yika

[‡]6:9 Sinagoga de Esclavos Libertados

najairijarirāñu”, Tuparāte ārika mañeki Abraham imaroyikakite. ⁸Supabatirā ikupaka Abrahamre kērika ate: “Mire yibojaika āmitiripēatirā, ‘Isupaka yibaarāñu’, merirākareka, mimakire pō’ijirirāka be’erō’ō circuncisión kire mibaabe. ‘Tuparāriki kime’, āriwa’ri isupaka kire mibaarāñu”, Abrahamre kērika. Isupaka Tuparāte kire ārika simamaka, kimaki Isaacre pō’ijirika maekarakaotēnarirakarimi seyawa’rika poto circuncisión Abrahamre kire baeka. Supabatirāoka Isaac, kimaki Jacobre isupakajaoka kibaeka. Jacobooka isupakaja baekaki kimakarā mañekiarā īpōū’puarāe’earirakamarā imaekarē.

⁹Jacob makarā, narī Josére jimarīa na’ mijāeaka, (napakire wātatiyaekaki kimamaka)⁴. Supa imarī Egiptokarē kire ijitirā kiwapa nare najēneka. Supa kire nabaamaka Egiptokarā naba’iraberimaji upaka kimaokaro’si kire ne’ewa’rika. Isupaka kire nabaako’omakaja Tuparā puri jia kika imaekaki. ¹⁰Egiptorā Josére ba’iaja jūarūkia imakopekareka Tuparāte kire tāeeka. Isupaka kire kibaamaka tokaki īpi Faraón pō’irā Josére imaeka. Isupaka kimaeka poto jia kiōriwārūrūkia Tuparāte ja’ataeka Josére. Sapi āriwa’ri Faraónte jjimaka Joséka imarijarika. Isupaka kika imawa’ri “Egiptokarā imaupatireje yiwī’iakarāreoka jā’merimaji mimabe”, Faraónre kire ārika.

¹¹Isia poto Egiptorā ba’arika purika. Supabatirā Canaán ka’iarekaoka isupakaja sajarika. Supa imarī ba’arika imabepakā’ā kēsirabawa’ri, jimarīa ba’iaja najūeaka. Isupaka najūeaka mañekiarā no’orā ba’arika tōpowārūberīwa’ri. ¹²Supa imarī

mañeki Jacob, “Egiptorā trigo nawaruayu’re”, āririka majaroka ā’mitiriwa’ri, José ma’merāre kipūataeka “Samija wapañiape”, āriwa’ri. ¹³Supa imarī torā ba’arika e’erī natuyarika. Sabe’erō’ō torājaoka na’rika ate. Isupaka nabaamaka ikupaka Josére nare ārika: “Yire mija iawārūbeyu, mija rī’iji nime”, nare kērika. Isupaka Josére nare ārika majaroka pō’imajare kire bojamaka, “Jee, hebreotataki kime kā’ā”, Faraónre ārika. ¹⁴Torājirā mae, kirirā nimaupatiji kipakipitiyika setenta y cinco rakamarā imaekarāte Josére akarūjeka Egiptorā nimaokaro’si. ¹⁵Torājirā mae, Egiptorā imarī, Jacobre a’rika. Nōoka torā kimaeka be’erō’ō kireyaeka. Supabatirā kimakarā mañekiarā wāsarāoka torāja reyaekarā. ¹⁶Nareyaeka rakakaja Siquem wāmeirō’ōrā nare ne’ewa’rika, āta wi’iarā namajaka tarī. Abraham wāsare Hamor makarāte wapañijikarō’ō simaeka nare nataekarō’ō.

¹⁷Isupaka simako’omakaja rikimabaji Egiptorā mañekiarāte imarijarika. Isupaka nimekā’āja, koyia sajaririjarika “Miriparāmerāte ka’ia nījirāñu”, āriwa’ri Abrahamre Tuparāte ārika upaka seyarūkia. ¹⁸Isupaka simarijarika poto Josére imaroyika ōribeyuka, supabatirā mañekiarāte imaroyikaoka jiyipupaka ōribeyuka Egiptorā mamaka ipire imaeka. ¹⁹Iki ipi imaekaki pakibaraka ba’iaja mañekiarāte baekaki. Isupaka baabaraka, “Rōmijāre makarāaritirā, imirīji kimajikareka kire mija taabe kijīnaokaro’si”, nare kijā’meka. ²⁰Isupaka kijā’meka poto jiyuritakijika Moiséte pō’ijirika. Supa imarī maekarakamaki aiya kire ja’atabekaja kipakiarāte kire ba’arika. ²¹⁻²²Marākā’ā baatirā wi’iarā kire ya’ewārūberīwa’ri kipakore kire

⁷:9 Esta frase es información añadida para ayudar a los lectores a entender la envidia de ellos. Véase Génesis 37.3-4

taaeka, topi Faraón makore kire e'eeka komaki upaka kire ba'iaaokaro'si. Koka kimarijayukā'āja Egiptokarāre pūpajoaikakaka jia Moiséte ōrīwārūeka. Supa imarī jia jaiwārūiki, supabatirāoka imatiyaika oyiaja baaiki kimaroyika. I'supaka kimamaka iatirā jia jiyipupaka kire norika.

²³ I'parā po'imajarakakuri wejeje'rāka keyaeka poto "Matikuri yitā'omajare iarī ya'riye'e mae", kērīpūpajoeka. ²⁴ Torā keyaeka poto, kitā'omajire kipajeka īrika Egiptoka'iakaki. Supa kibaamaka, rūpūwapa'e'erā baakōrī, Moiséte kire jāāeka. ²⁵ "Egiptoka'iakarāte ba'iaja mare baamaka mare e'eru'awa'ririmaji Tuparāte jā'mekaki Moiséte ime', yitā'omajare yire ārīrū", kērīpūpajoeka. I'supaka kipūpajoako'omakaja, sayi'ribeyurā upaka nimaeka. ²⁶ Topi mae aperiimi i'parā Israelkarā pajairāte kīaeka. Nare iatirā ikupaka nare kērīka: "Mija ā'mitipe. ¿Dako baaerā īrātōmaja imaripotojo mija jīnu?" nare kērīka. ²⁷ I'supaka kēpakā'ā, Moiséte turitatirā ikupaka pajabaraka imaekakite kire ārika: "¿Maki 'Maipamaki mimabe', mire ārāpaki? ²⁸ ¿No'oka Egiptoka'iakakire mijāārāpaka upaka yire jāāerā mibaayukā'ā?", Moiséte kērīka. ²⁹ I'supaka kire kēpakā'ā "Kōpakaja Faraōnte sōrīrā baayu", ārīwa'ri Egiptopi Madián ka'irō'ōrā Moiséte ru'riwa'rika. Torā mae rōmie'etirā i'parā kimakarārika.

³⁰ Torājirā i'parā po'imajarakakuri wejeje'rā be'erō'ō, īrārīmi Sinaī wāmeika pusiwāta po'imajamatorā Moiséte imaeka. I'suparō'ōrā imaripotojo, kiwā'tarā īrābi yapumakarāka jū'rēka watopekapi āngelte kire pemakotowirika. ³¹⁻³² Yapumakarāka jū'rēika yoitirā, Moiséte pūpataeka.

Pupataripotojo jia iatiyaokaro'si sawā'tabajirā ke'rika poto ikupaka Tuparāte kire ārika: "Yi'i imaki Tuparā. Miñekiarā Abraham, Isaac, Jacobrāka jiyipupaka norīroyikaki", kire kērīka. Sā'mitiritirā kipupaka kikiwa'ri yapumakarāka jū'rēka kiyoiberika. ³³ Topi mae ikupaka maipamaki Tuparāte kire ārika: "Ō'ōrāja nima simamaka ba'iaja baarūkimato sime. Supa imarī miū'puko'a e'etatirā yire mijiyipupayeebe. ³⁴ Yirirā Israelkarā, Egiptorā ba'iaja najūamaka nīayu. I'supaka imawa'ri ba'iaja najaijoamaka nā'mitiyu. Supa imarī 'Egiptokarā imarā judiorākare ru'rirū', ārīwa'ri nare jeyobaarī yi'tako'o. Supa imarī Egiptorā mire yipūatayu mae", Tuparāte ārika Moiséte,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka iparimarāre.

³⁵ Topi ikupaka kērīka ate:

—Apika marīka Moiséjeoka kime, mañekiarāte kire yi'riberiroyikaki. "Yija ipamaki marīka mi'i. Supa imarī ba'iaja yija baaika iarīririmajimarīka mime", mañekiarāte kire ārika. I'supaka narīka simako'omakaja Tuparāte Egiptorā imaekarāre Moiséte e'ewa'rirūjeka nipamaki kimaokaro'si. Ika nānua kūpajika yapua jū'rēka watopekapi kiāngelpi Tuparāte bojaeka Moiséte. ³⁶ I'sia poto rīkimakaja maikoribeyua baabeabaraka Egiptorā Moiséte imaeka. I'supaka baarīka pikowearitirā mañekiarāte ke'era'aeka mae. Topi i'tarijaparaka, riapakiaka Oko Jū'ayakareka, supabatirāoka po'imajamatorā maikoribeyua Moiséte baabearijarika i'parā po'imajarakakuri wejeje'rākarō'ōjirā. ³⁷ Ikijioaka imaekaki ikupaka mañekiarāte bojaekaki: "Tuparāte yire ārika upakaja kiro'si jaijirimaji i'tarāki apika. I'supaka

§7:33 Según las costumbres de los judíos, para mostrar reverencia, no se permitía llevar sandalias o zapatos en un lugar sagrado. Véase Josué 5.15

Tuparāro'si baarimaji matā'omajjioka imarāki”, Moiséte nare ārika.**

³⁸ I'sia bojaekakijioka kimaeka mañekiarāka Sinaí wāmeika pusiwāta pō'imajamatorā rēriroyikaki. I'supaka imabaraka I'rikaja pusipemará marīwa'ritirā āngelka jairī ke'rika. Torā Moiséte eyaeka poto Tuparāte jā'meka āngelte kire bojaeka. Sabe'erō'ō kire kibojekakaka mañekiarāte bojarimaji kimaeka Moisés. Supa imarī maimajiparūkiakaka kibojeka upakaja simara'aeka maro'sioka.

³⁹ I'supaka simako'omakaja kibojeka upaka ima mañekiarāte yi'riberioyika. I'supaka imawa'ri, Egiptorā pē'ririka nayapaeka ate. ⁴⁰ I'supaka simaeka poto pusipemará Moiséte imekā'āja, ikupaka kima'mi Aarōnte narīka: “No'orā kime mirīī, Egiptoka'iarā maimarapaka poto mare e'era'arapaki. Torā kime morīberijiki kime mae. Supa imarī, jērāka yija jiyipupayeerūkirāte†† mibaapo'ijiabe. Mare imaruputarimajaka maimajikareka, jia maro'si simarānu. I'suparāre imarākareka ma'ririypairō'ōrāja mare na'rirūjerānu”, Aarōnte narīka.

⁴¹ I'supaka pūpajoawa'ri wa'ibikirāwēko makarāka upaka ioika jērāka nabaeka. I'supaka saṗo'ijiatirā wa'iro'sia sanajoeijioyika. Supabatirā nabaapo'ijiaeka jiyipupaka ōriwa'ri nabayaarika. ⁴² I'supaka nabaamaka Tuparāte nare iarīja'ataeka, “Nayapayu upakaja nabaarū”, āriwa'ri. Supa imawa'ri tā'pia, aiyaka, nāmikaki aiyateoka jiyipupayeebaraka nimaeka. Īakōri je'e: Tuparāro'si bojaājirimaji imaroyikaki Amós ikupaka ārikaki:

“Israelkarā, yire mija ā'mitipe ruṗu. Īparā pō'imajarakakuri wejejērāka pō'imajamatorā mija imatapaeka

poto yire jiyipupayeeberikarā, wa'iro'sia yiro'si mija joejīberika.

⁴³ Yire jiyipupayeerimarāja mija pupaka mijare ārika upakaja mija baaeka jiyipupaka ōnurā mija ime. Īakōri je'e: Kūpajika wi'ia baatirā, sareka Moloc wāmeikite kōketirā mija jiyipupayeerijariroyika. I'supakajaoka tā'pi upaka mija baaekaki Refán wāmeikiteoka jiyipupaka mija ōriroyika. I'supaka mija baamaka, Babilonia a'riwa'rirā mijare yitaarānu”, Tuparāte ārika,— āriwa'ri Estebanre bojaeka ĩparimarāre.

⁴⁴ Topi ikupaka nare kērika ate:

—Mañekiarāte pō'imajamatorā imaroyireka poto cabra ajeakaka baaeka wi'i wā'tarā imatirā Tuparāte najiyipupayeeroyireka. I'sia imaeka “Tuparāte makaja ime”, āriwa'ri kire najiyipupayeerūkirō'ō. Pusipemará Tuparāte kire sabeaeka upakaja pō'imajamatorā ruitirā Moiséte sabaarūjeka. ⁴⁵ Topi mae Moiséte reyaeka be'erō'ō Josuére kiō'toarā o'aeka. Kio'aeka be'erō'ō i'sia wi'ia namakarā mirārāte e'ewa'rika Canaán wāmeirō'ōrā. Na'rikarō'ō namajamarā ka'ia simako'omakaja, naka jīrikarāte Tuparāte pōataeka. Cabra ajeapi wi'ia nabaaroyika imaeka ruṗu Davidre judiotatarāte jā'meyukā'āja. ⁴⁶ Jia jījimaka Tuparāte imaeka mañekiarā ĩpamaki David imaroyikakika. Supa imarī Tuparāka jījimaka imawa'ri kitā'omajapitiyika Tuparāte jiyipupaka kiōñaokaro'si wi'ia kiro'si baarika kipupajoakoṗeka. I'supaka simako'omakaja Tuparāte kire sabaarūjeberika. ⁴⁷ David maki Salomón puri Tuparāro'si wi'ia baaekaki mae. ⁴⁸ I'supaka simako'omakaja pō'imajare

**7:37 Véase Deuteronomio 18.15,18. Pasaje referido al futuro Mesías (Cristo).

††7:40 Dioses ídolos

baaeka wi'iarā imabeyuka kime Tuparā, pemawa'ribaji imatiyaiki imarī. Mia je'e ikupaka bikija kiro'si bojaijirimajire o'oea:

49–50 “Ritajakaka ipamaki nime.

Supabatirā yi'iji imaki ritaja po'ijjaekaki. Supa imarī yiro'si wi'ia mija baarāka, ¿yikoyiaja simarānu bai je'e?”, Tuparāte ārika,— āriwa'ri Estebanre bojaeka.

51 I'supaka nare āriweatirā, ikupaka nare kērika ate:

—Mija ā'mitipe, Tuparāte yiririyapabeyurā mija ime. Supabatirāoka kirika ā'mitiririyapabeyurā mija ime. I'supaka imawa'ri mañekiarā wāsarā upakaja Espiritu Santore yiribeyurā mija ime mijaro'sioka.

52 Ritaja Tuparāro'si bojaijirimajare ba'iaja jūarūjerimaja mija ñekiarāte imaeka. Supabatirāoka Tuparāte yapaika upakaja yiririjayuki etarūkia bojarimajare najāēeka mija ñekiarā. Supa imarī maekakaja ketaeka potojo “Kire najāārū”, āriwa'ri kire mija okabaaeka. 53 Tuparāte jā'meika mija yiribeyu, āngelrākapi āriwa'ri mija ñekiarāre Tuparāte sabojaeka simako'omakaja,— Estebanre ārika iparimarāre.

Estebanre najāēeka

54 I'supaka kēpakāā yaiwēkoa boibayua upaka nopia Estebanre nabeaeka, boebatakaja jariwa'ri.

55 I'supaka nabaako'omakaja, Espiritu Santore jia kire jeyobaaikaki imarī, yu'awa'ri iaerā baakōrī, yaaboaika Tuparārika kīaeka. Supabatirā Tuparā ritapē'rōtorā Jesúre rīkamarika. 56 I'sia iatirā, ikupaka iparimarāre kērika:

—¡Aya! Mabo'ikakurirā ñiayu mae. Tuparā ritapē'rōtopi Po'imaja Ma'mire rīkamayu,— Estebanre ārika.

57 Torājirāja puri kopakaja kijaika ā'mitiririka yapaberwa'ri, na'mukoḡea

natāteka. I'supaka baatirā okajājirokapi akaserebaraka kipō'irā narīriwa'rika. 58 Supabatirā weje a'riwa'rirā kire ne'ewa'rika, ātapi kire jāāriataokaro'si. Torā kire e'eeyatirā najariroaka pemakato e'etatirā, Saulote sanijika sakīarīnaokaro'si. Sakīarīnukā'āja ātapi Estebanre najāābareū'mueka. 59 I'supaka kire nabaayukā'āja, ikupaka Jesúre kērika:

—Ñipamaki Jesús, yire me'etope,— kērika.

60 I'supaka āriweatirā nūkurupatirā, akasererikapi,

—¡Ñipamaki, ba'iaja yire nabaaike nareka samiye'kariabe!— Jesúre kērika.

I'supaka kijaika be'erō'ōjite kopakaja kipuparirika mae.

Jesúre yi'yurāte ba'iaja Saulote baariyapaeka

8^{1–3} Topi mae, jia Tuparāte yi'yurā imaekarā judiotatarā Estebanre nayayeka. I'supaka kire baatirā ñajoabaraka jimarīa kire norika. I'sirīmijioka tokarā Jesúre yi'yurāka jiamarīa imarijayurāte ba'iaja nare baaū'mueka. Īakōrī je'e: Saulo, “Estebanre najāāparū”, āriḡupajoekaki, i'supakaja ba'iaja nare ḡupajoarūjerā baaekaki. Īrāwi'ri jariwa'ririmarīaja mo'abaraka Jesúre yi'yurāte tōpotirā imirija, rōmijāteoka wēkomaka imariwi'iarā nare kitaroyika. I'supaka simamaka Judea ka'iarā, supabatirā Samaria ka'iarā Jesúre yi'yurāte ru'riwa'rika. I'supaka aḡerāte baaeka imako'omakaja aḡostolrāka puri Jerusalénrāja tuikarā.

Samaria ka'iarā Jesúrika bojariroka Felipete wārōeka

4 Jerusalénrō'ōpi ru'riwa'rikarā imariḡotojo aḡerō'ōrā eyatirā Jesúrika bojariroka nawārōeka.

5 Felipe Jerusalénpi ru'riwa'ritirā,

Samariaka'iarā imawejearā eyaekaki. Torā eyatirā, “Po'imajare tāāokaro'si supabatirā nare jā'merimaji kimaokaro'si Tuparāte kire pūataeka”, āriwa'ri Jesúrikakaka Felipere nare bojaeka. ⁶Torājirā mae, rikimarāja po'imajare kipō'irā rērīka kire ā'mitiriyapawa'ri. Supabatirā, maikoribeyua kibaabemakaka iawa'ri kibojaeka jiapi na'mitirika. ⁷I'upaka maikoribeyua baabeabaraka rikimarā po'ijaja pupakarā Satanārika ima nā'rījāikarāreka Felipete poataeka. I'upaka kibaamaka nareka imaekarā akaserebaraka porika. Supabatirāoka rikimarāja bitamajareoka kijieka. ⁸Supa imarī i'sia wejeakarāre jijimaarika.

⁹⁻¹¹I'sia wejearā Simónre imaeka. Irākuri wejeērāmarīa ye'oiki imarī, kipupakapi baabeabaraka kimaroyika. I'upaka baarijaparaka “Yi'i imaki imatiyaiki”, tokarāre kērīroyika. I'upaka nare kibaamaka rikimarāja imatiyairā, imatiyabeyurā pariiji kire nayi'rika. “Tuparāte kire jeyobaamaka tērītaki kime”, āriwa'ri jiyipupaka noñuka kimaeka. ¹²I'upaka nimako'omakaja Felipe pūri Jesucristorika bojariroka nare wārōekaki. “Tuparāte pūataekaki kime Jesús. Supabatirāoka kire y'i'yurā pūri jia Tuparāte nare imaruputarāñu”, āriwa'ri nare kibojaeka. I'sia ā'mitiritirā Jesúre imirīja, rōmijāoka kire nayi'rika. I'upaka imawa'ri Felipete narupuko'a najūjerūjeka “Kopakaja Jesúre y'i'yurā yija ime mae”, āriwa'ri. ¹³Simónoka, ye'oiki imaripotojo, Jesúrika bojariroka yiritirā rupuko'a kijūjerūjeka. Torājitepi mae Felipeka kijeyoariū'mueka. Kika imarijaparaka Tuparārikapi maikoribeyua Felipete baabeamaka iatirā marākā'ā baaberijikarō'ōjirā Simónre jarika i'upaka ima iakoriberikaki imarī.

¹⁴Apóstolrāka Jerusalēnpi, “Samariaka'iakarā rikimarāja Tuparārika na'mitiripēayu”, āriika na'mitirika. I'upaka simamaka Samariarā Pedro supabatirā Juanka I'parāte napūataeka. ¹⁵⁻¹⁶Samariaka'iarā eyatirā torā Jesúre ā'mitiripēairā rupuko'a jūjekarā imaripotojo “Tuparāte pūataekaki Espiritu Santore nareka imabeyurā nime rupū”, narīwārūeka. I'upaka nimamaka “Espiritu Santore nare nā'rījāirū”, āriwa'ri Tuparāte naro'si najēneka. ¹⁷Supabatirā Jesúre ā'mitiripēairāte Irīkate jariwa'ririmarīaja narupuko'a narabemaka Espiritu Santore nare nā'rījāika.

¹⁸⁻¹⁹Pedrorāka nare narabemaka Espiritu Santore nare nā'rījāimaka Simónre i'ae. I'sia iatirā niñerū nare ijirika yapawa'ri ikupaka nare kērīka:

—Mija baeaka upaka yibaamaka Espiritu Santore nare nā'rījāirika yiyapayu yiro'sioka. Supa imarī ika sime i'upaka yire mija baarūjerūki wapa,— nare kērīka.

²⁰I'upaka kēpakā'ā, ikupaka Pedrote kire ārika:

—Wapamarīaja Tuparāte ja'ataika, mawapañirūkimarīa sime. I'upaka mipupajoaika simamaka, miniñerūpitiyika ba'iaja imarika tiyibeyurō'orā me'rirū āriwa'ri. ²¹Ba'iaja mipupajoaika oñuka Tuparā. Supa imarī, yijaka aērāte Espiritu Santore nā'ajāarimajimarīka mime. ²²⁻²³Kopakaja mae ba'iaja mipupaka mireka niawārūyu. Mīa, Tuparāte tērīrika imakakapi yija baarijaya mioakiyu. Supabatirā ba'itakaja baarimaji imarī, marākā'ā baatirā ape upaka imarimajimarīka mime. Ba'itakaja mipupajoaika ja'atirā Tuparāte mijēnebe, “Ba'iaja yipupajoaika yireka miye'kariabe”, āriwa'ri,— Pedrote kire ārika.

²⁴ I'supaka kēpakā'ā ikupaka Simónre kire ārika:

—Maipamaki Tuparāka yiro'si mija jaibe. “I'supaka mijūarānu”, yire meñua jūarika yapabeyuka yi'i puri,— Pedrorākare kērika.

²⁵ I'sia be'erō'ō Jesúre baaroyika niaeka mirāka, supabatirā nare kibojaroyikakaka tokarāre nabojaeka. Po'imajare wārōweatirā, Jerusalénrā pē'riwarikōrī Samariaka'iarā wejerakakaja Jesúrika nawārōrijarika.

Etiopíaka'iakakire Felipete rupuko'a jūjeka

²⁶ I'sia be'erō'ō Tuparā Felipe pō'irā ángelte pūataekaki ikupaka kire kēñaokaro'si:

—Jerusalénrā me'pe. Torā meyarāka poto, Gaza wāmeika wejearā a'yu ma'arā me'pe. Yapumatopi o'yuma'a sime i'sima'a,— Felipete kērika.

²⁷ Supa imarī kire kērika upakaja Felipete a'rika mae. Topi a'ririjaparaka Etiopíaka'iakakire kīaeka. Etiopíaka'iakarā ipamakore niñerū iarīrijeyobaarimaji imatiyaiki kimaeka. Jerusalénrā Tuparāte jiyipupayeerī turikaki, torājīte kipe'rieyawa'rika. ²⁸ Kawarure kitūrūrūkiapi kire yierijayukā'āja Tuparāro'si bojarimaji Isafas wāsare o'োকakaka kīarijarika.

²⁹ Torājirā mae, ikupaka Espiritu Santore ārika Felipete:

—Kire eyatirā, kiwātapiji me'ririjape,— kire kērika.

³⁰ Supa imarī kire rīrieyatirā, Tuparāte bojaijirimaji Isafare o'োকakaka iabaraka kijaiipatemaka, kiā'mitirika. Topi mae,

—Torā mijaiipateika ¿yaje miōrīwārūyu?— Felipete kire ārika.

³¹ I'supaka kēpakā'ā,

—“I'supaka sānu”, ārīwārūbeyuka yi'i, maki yire sabojabeyua simamaka,— kire kērika mae.

Topi mae,

—Yipō'irā mimarījāibe yire samiwārōkaro'si,— Etiopíakakire kire ārika.

³² Isafas Tuparārika o'oea kijaiipatekarō'ō ikupaka bojaeka:

“Oveja jāāokaro'si ne'ewa'yu upakaja I'rikate ne'ewa'rirānu. Kipoya nata'amaka oveja akaserebeyua sima upakaja ba'iaja kire nabaako'omakaja kiakaserebesarānu.

³³ Rikimarāja po'imajare iarāka wājītāji ba'iaja kire nabaarānu. ‘Ba'iaja baaiki kime’, kireka napakā'ā ki'yopi'rirānu ba'iaja baabesarāki imarī. Supabatirā po'imajare kire jāāmaka, kiriparāmerā imabesarāñurā”, ārīwa'ri o'oeakarō'ō Etiopíakakire jaiipateka.

³⁴ Supa imarī kipō'irā Felipete marījāika.

—Tuparāro'si bojaijirimajite o'োকakaka iatirā yire mibojabe. ¿Yaje kirikakakaja kio'oea bai? ¿Apikareka pupajoawa'ri i'supaka kio'oea kā'ā?— Felipete kērika.

³⁵ Topi mae, Isafare o'োকakaka ā'mitiritirā, ikupaka Felipete kire ārika:

—Isafas i'supaka o'োকaki Jesúre ba'iaja jūarūkiakaka pupajoawa'ri.—

Supabatirā jīa Jesúmajaroka kire kibojaeka. ³⁶ A'ririjari ma'arijerā pa'wa imaekarō'ōrā neyaeka.

—Īakōrī, ō'ōrā sime okoa. Maekaka rupuko'a yire mijūjēbe nārījika ¿yaje rukuya jīa simajīnu?— Etiopíakakire kire ārika.

³⁷ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire kērika:

—Yi'ritiyarīji Jesucristore miyi'rijika, rupuko'a mire yijūjerānu.—

I'supaka kēpakā'ā,

—Ā'ā, Tuparā Makiji kime Jesucristo,— Etiopíakakire ārika.^{‡‡}

³⁸Supa imarī “Ō'orā mituibe”, tūrūrūkia tuarimajite āritirā, sapi merīrikatirā pa'warā natu'arīkaeka Felipete Etiopíakaki rupuko'a jūjeokaro'si. ³⁹Pa'wapi namarīrikaeka poto, ikuparō'ōpiji Felipete Espiritu Santore e'ewa'rika. Sabe'erō'ō pūri Etiopíakakire kire īaberika ate. I'supaka simako'omakaja jījimakapi Etiopíakakire o'rika. ⁴⁰Apewejearā Espiritu Santore kire e'ewa'rika be'erō'ō, “Azotowejearā nīmekā'ā mae”, Felipete āri'pupajoeka. Topi o'riwa'rikōri wejerakakaja Jesúrika wārōrijaparaka Cesareawejearā keyaeka.

Saulote yi'rii'mueka Jesúre

(Hch 22.6-16; 26.12-18)

9 Saulo Jesúre yi'yurāte jāārika ri'kawa'ri ba'iaja nareka kijairoyika rupu. Supa imarī “Ba'iaja nare yibaaerā”, āriwa'ri kurarāka īpamaki imatiyaiki pō'irā ke'rika. ²“Īi Saulo, yipūataiki Jesúre ā'mitiripēairāte kiñi'arū”, āriwa'ri pāpera kio'ookaro'si kijēneka, Damascorā judíorākare rēriwi'ia imaruputarimajare beakaro'si.

—Ika mijā'meikapi nare niatōporāka upakaja imirija, rōmijāteoka ni'atirā Jerusalénrā nare ye'era'arāñu,— Saulote kire ārika.

³Supa imarī ma'api a'ririjari Damasco wejearā keyaerā baaekarō'ōjite, ikuparō'ōpiji mabo'ikakuripi yaaboaike kire jāāta'aeka. ⁴Topi mae marākā'ā baaberiwa'ri sarāja Saulote nā'rika. Torājite mae, ikupaka kire sārīka:

—Saulo, Saulo, ¿dako baerā ba'iaja yire mibaariwā'imañu?— kire sārīka.

⁵Sā'mitiritirā,

—¿Maki mime je'e Nīpamaki?— kērika.

—Ba'iaja mibaawā'imarīrijayuka Jesús nīme,— kire kērika.

⁶I'supaka kire āritirā,

—I'supaka baarikopakaja, mi'mitirā, Damascorā me'pe. Torā meyarāka poto, “Ikupaka mibaabe”, īrikate mire āri'rañu,— Saulote kērika.

⁷Sauloka a'rikarā, sajaikakite ā'mitiripotojo kire niatōpberika. Pupataekarā imarī torā najiyirīkataka supabatirā jaiberijikaoka najarika. ⁸Sabe'erō'ō mi'mirikatirā yoibaotaerā kibaakoepka. Torājirā mae oibeyua kiñakoa jarika simamaka Damascorā kijeyomarāre kire titiwa'rika. ⁹Torā kire ne'eeyaeka be'erō'ō maekarakarīmi yoibeyuka, ba'abekaja, supabatirā dakooka ukurimarīaja Saulote imaeka.

¹⁰I'sia wejearā Jesúre yi'yuka, īrika Ananías wāmeikite imaeka. Makārārūñuroka upakapi kire pemakotowiritirā,

—¿Yaje mime Ananías?— Jesúre kire ārika.

—Ā'ā Nīpamaki, ō'orā nīme,— kire kērika.

¹¹—Ā'ā, mae Wājima'a wāmeirō'ōpi me'pe. I'sima'api a'ririjari Judas wi'iarā meyarāñu. Torā eyatirā “¿Yaje ō'orā Saulo, Tarsowejeakakire ime?”, kire mepe. Mia, i'supaka merīrañu yire jēnebaraka imaki kimamaka.

¹²Makārārūñuroka upakapi ikupaka kiro'si simako'o: Īrika Ananías wāmeikite kire yibeako'o. Supa imarī kipō'irā kākaeyatirā mipitaka kipemarā mija'apēarāka poto, ate yoiki kijarirāka, kire yibeako'o,— Ananīare kērika

¹³I'supaka kire kēpakā'ā ikupaka Ananīare ārika:

^{‡‡}8:37 La mayoría de las traducciones de la Biblia no incluyen versículo 37 porque no aparece en las copias de la Biblia más antiguas.

—Jimaría kimajaroka ña'mitiyu, Jerusalénkarā mire yi'yurāte ba'iaja kibaarijayuakaka. ¹⁴Supabatirā kurarāka ipamarāre kire jā'mepūatamaka, ō'ōrā Saulote etaeka. Supa imarī mire ā'mitiripēairā yija imamaka, wēkomaka yijare baaokaro'si Jerusalénrā yijare e'ewa'ririmaji kime,— Ananiāre kire ārika.

¹⁵I'supaka kēriko'omakaja ikupaka Jesúre kire bojaeka:

—Mire ñaņu upakaja kipō'irā me'pe. Yimajaroka po'imajare wārōrimaji kimaerā kire yiwā'maeka. Judíotatarā, judíotatamarīrā, supabatirā nīparimarāteoka sawārōrimaji kimarāņu. ¹⁶I'supaka baarimaji kimamaka “Sapi ĩrākurimarāja jimarīa ba'iaja mijūarāņu”, kire ñarīrāņu,— kireka Jesúre ārika Ananiāre.

¹⁷Torājirā kipō'irā Ananiāre a'rika mae. Kimaeka wi'irā kipō'irā eyatirā kipitaka Saulo pamarā kija'apeaeka. Supabatirā ikupaka kire kērika:

—Yijeyomaki mia'mitipe. Maipamaki Jesús, mi'tarijarapaka poto mire pemakotowirapakiji, yire pūatako'oka miñakoa jirū āriwa'ri. Supabatirāoka Espírītu Santore mire ña'rījairū āriwa'ri pariiji yire kipūatayu,— kire kērika.

¹⁸I'supaka kērikarō'ōjiteje, wa'ititi upaka ioika Saulo ñakoapi ña'rika. Torājirā pūri jia kiñakoa jarika. I'supaka kire kibaamaka, kimi'mirikaeka poto Ananiāre kire rupuko'a jūjeka. ¹⁹I'supaka kijarika be'erō'ō ba'atirā okajājia kijarika. I'supaka jaritirā ñoapañaka Jesúre yi'yurāka Damascorā kimaeka.

Damasco wejeakarāre Jesúrika bojariroka Saulote bojaū'mueka

²⁰Torājirā mae judíorākare rēriwi'iarā kākatirā, Jesúrika bojariroka wārōbaraka “Tuparā Maki kime Jesús”, Saulote nare ārika.

²¹I'supaka kibaamaka, kopakaja po'imajare pūpataeka.

—Mia, ĩ'iji kime Jesúre yi'yurāte ba'iaja baarimaji Jerusalénrā. Ō'ōrā kime Jesúre yi'yurāte ñi'atirā, kurarāka ipamarā pō'irā nare e'ewa'yaokaro'si,— po'imajare ārika.

²²I'supaka napūpajoako'omakaja Tuparāte kire jeyobaamaka, jii'baji Jesúrika bojariroka kibojamirīrikawa'rika. “Rita sime, Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús”, nare kēriroyika. Jia sakibojamaka, Damascokarā judíorāka iparimarā marākā'ā kire nokatērīwārūberika.

Judíotatarāte kire jārika ri'kamaka Saulote ru'rika majaroka

²³Damascorā ñoatakaja sawārōbaraka Saulote imamaka, “Kire majāērā”, judíorāka Jesúre yi'ribeyurāte āri'pūpajoaeka. ²⁴Supa imarī ñami, ĩmioka kire napānaroyika wejeapi porīwa'rirūkīrō'ō koperekarā kire jāāokaro'si. I'supaka nabaako'omakaja Saulote sōrika. ²⁵Kiōrika simamaka kibojaka yi'yurāte kire jeyobaaeka, kiru'yaokaro'si. Torājirā mae, ñami wejea nata'tekarō'ōpi imatirā pi'i upaka ioikarā kire jāatirā a'pepē'rōtorā kire narūetaeka kiru'yaokaro'si.

Jerusalénrā Saulote imaeka mae

²⁶Topi, ru'riwa'ritirā Jerusalénrā keyaeka mae. Torā Jesúre yi'yurāka jeyoaririka kiyapako'peka. I'supaka kiyapako'omakaja “Jesúre yi'ribeyuka kime Saulo pūri”, āriwa'ri kire nakīkika. ²⁷I'supaka nimako'omakaja, Bernabé wāmeiki, Saulote jeyobaaekaki. “Mi'tabe, apóstolrākaka majairā”, kire kērika. Sauloka napō'irā eyatirā ikupaka Bernabé nare ārika:

—Saulo kime ĩ'ī, ma'api ke'riri'jayukā'ā maipamaki Jesúre kire pemakotowirika.

Supabatirā kika kijaika. I'supaka Jesúre kire baaeka be'erō'ō Damascorā dako werikimarīaja pō'imajare Jesúrika bo-jariroka wārōrapaki kime,— Bernabére nare ārika.

²⁸ I'supaka nare kēpakā'ā “Maka imarūkika Saulote ime mae”, kireka narīka. I'supaka napakā'ā, Jerusalénrā naka kimaeka. Naka imarijari dako werikimarīaja tokarāre Jesúrika kibojaka. ²⁹ Judfotatarā imaripotojo griego oka jairāka Saulote jaibaraka imaeka. Tuparā majaropūñu āñua nare bojabaraka, “Sāñu upakaja Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús”, nare kērika. I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri kire jāārika nari'kaeka. ³⁰ I'supaka kika nima ā'mitiriwa'ri, Cesarearā kijeyomarāre kire e'ewa'rika. Torā eyatirā Tarsowejarā kire nape'riwa'rirūjeka.

³¹ I'sia poto pūri Judea, Samaria, supabatirā Galilea ka'iarāoka ba'iaja Jesúre yi'yurāte jūaberika. Supa simamaka Espiritu Santore nare jeyobaamaka jījimakapi Jesúre jībaji yi'yurā nimamirīkawa'rika. Supa imarī rīkimabaji Jesúre yi'yurāte imarijarika. Supabatirāoka ritaja jiyipupaka Maipamakire oparaka nimarijarika.

Bitamajite Pedrote jieka

³² Supa imarī Jesúre yi'yurāte īrāweje jariwa'ririimarīaja Pedrote īataparoyika. I'supaka imawa'ri Lida wāmeirō'ōrā napō'irā turirī keyaeka. ³³ Torā eyatirā Eneas wāmeikite kīaeka. Bitamaji imarī, maekarakaotēñarirakakuri wejeje'rāka keyawa'rika kikārīrūkirō'ōrāja pēyubaraka. ³⁴ Torājirā mae, ikupaka Pedrote kire ārika:

—Eneas, mia'mitipe, Jesucristore mire jiyeyu mae. Supa imarī mimi'mirīkabe. Supabatirā mikārīrūkia mibupebe,— kire kērika.

I'supaka kire kērikarō'ōjiteje, bitamaji imakopekakite mi'mirīkaeka. ³⁵ Rikimarāja Lidakarā supabatirā Sarónka'iakarāoka īaekarā supa kibaaeka. Supa imarī nimaupatiji Jesúre yi'yurā oyiaja najarika.

Reyaekakote Pedrote tāāeka

³⁶ Īrāko Jope wāmeirō'ōkako Tabitā wāmeikote imaeka, Jesúre yi'yuko. Griego okapi pūri Dorcas wāmeiko koimaeka. Jiko pō'irōmo imarī wayuoka baairāte jia kojeyobaaroyika. ³⁷ I'supaka imaripotojo ikuparō'ōpiji wāmarīa jariwa'ri koreyaeka mae. Koreyamaka īatirā reyairāte nabaaika upakaja kopo'ia najūjeka korīrā. Supabatirā īmipē'rōtorā imaeka kurarakarā koro'siji kore nataeka. ³⁸ I'supaka kore baatirā “Lidarā Pedrote ime”, pō'imajare āñua Jopekārā Jesúre yi'yurāte ā'mitirika. Sā'mitiritirā īparāte Pedrote akarī napūataeka, koyikurirāja kimaeka simamaka. Kipō'irā eyatirā ikupaka kire narīka:

—Dajoa wārūaja yijaka.—

³⁹ I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, naka Pedrote a'rika Jojerā. Torā eyatirā Dorcas majaka nataekarō'ōrā kire ne'ewa'rika. Supa imarī kopō'irā rikimarāja natimiarāte reyatapaeakarāre oparaka imamaka kīaeka. Ketamaka kipō'irā narērīka kika jaiokaro'si.

—Dorcate reyaerā baarapaka ruḡu rīkimakaja saya yijare kopu'ajirape,— āparaka Pedrote sanabeaeka.

⁴⁰ I'supaka kire napakā'ā,

—Mija pōriwa'pe ruḡu,— nare kērika. Napōriwa'rika be'erō'ō, nūkurupatirā Tuparāka kijaika. Kika jaiweatirā, reyaekakote jorowa'ri īatirā,

—Tabitā mimi'mibe,— kore kērika.

I'supaka kērika potojo koñakoa wiritaeka. Supa imarī Pedrote īatirā komi'mirupaka. ⁴¹ Topi mae, kopitakapi nī'atirā Pedrote kore

mi'mataeka. Supabatirā “Mija pōpe ruḡu”, kērīkarāte kiakaeka.

—Kopakaja ōñia kojayu. Ate kore mija iarape mae,— Jesúre yi'yurā natīmiarā reyatapaekarā, supabatirā aperā najey-omarēreoka kērīka.

⁴²I'supaka kōjarika ritaja Joḡekarāre ā'mitiripataeka. Sā'mitiritirā rīkīmarāja Jesúre nayi'rika. ⁴³Sabe'erō'ō torā ñoaka Pedrote imaeka, wa'iro'si ajea ba'iraberimaji Simón pō'irā.

Cornelio pō'irā Pedrote a'rika

10 Cesareawejearā Cornelio wāmeikite imaeka. Torā rīkīmarāja surararāka Itali-akarākaki imatirā īrāpitarakamarā pō'imajarakamaki surararāka īpamaki kimaeka. ²Judīorākīmarīka imaripotojo Tuparāte jiyipupaka ōñuka, kiwi'iareka imarāpitiyika. Judīorāka wayuoka baairāte rīkīmakaja niñerū jeyobaarimaji, supabatirāoka Tuparāte jajipaki kimaeka. ³I'supaka kimamaka īrārimi tres rō'ōjirā aiyate eyawa'rika poto makārārūñuroka upakapi Tuparāte pūataekaki ángelḡe kipō'irā etaeka. Jia Corneliore kire īatiyaeka. Supabatirā kipō'irā kākaeyatirā,

—Cornelio,— ángelḡe kire ārika.

⁴Topi mae, kireka ñakoariji,

—Aya, ¿marākā'ā sime je'e ñipamaki?— pūpatawa'ri kire kērīka. I'supaka kēpakā'ā

—Tuparāte mijeñerijayu rakakaja mire kiā'mitiyu. Supabatirā wayuoka baairāte mijeyobaaikarekaoka jījimaka kime. I'supaka mimamaka mireka pūpajoajipaiki kime. ⁵Supa imarī Joḡewejearā imaki Simónre akarī a'rīrūkirāte miḡūatabe. Kiwāmeaoka Pedro. ⁶Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji riapakirijerā imaki pō'irā

kime. Torā Simón Pedrote natōporāñu miḡūatarāñurā,— ángelḡe kire ārika.

⁷I'supaka kire āriweatirā ángelḡe a'rika. Sabe'erō'ō īparā kiba'iraberimaja, supabatirā īrika surara jia Tuparāte yi'yuka imaekakiteoka kiakaeka.

⁸Supa imarī kipō'irā netaeka poto, ángelḡe kire ārikakaka Corneliore nare bojaeka. Nare sabojaweatirā Joḡerā nare ke'rīrūjeka.

⁹I'supaka kēpakā'ā a'ritirā, aperīmi wājītāji aiya simaeka poto Joḡe koyukurirā neyaeka. I'tojite wi'i ruḡututuarā Pedrote mirīka Tuparāka jairī. ¹⁰Tuparāka jaibaraka kimaeka poto kopakaja kikēsirabaeka. I'supaka kimamaka aperāte ba'arika kiro'si baayukā'āja ikupaka makārārūñuroka upakapi kiro'si simaeka: ¹¹Mabo'ikakurirā kīaeka poto sayapāia jo'bato īpapē'rōto ñi'atirā maja'aruetaika upaka saruirā'aeka. ¹²Satōsiarā ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēkoā pariiji imaeka. Wa'ibikirāka upaka tuyua, wiyua, supabatirā yiibaraka tuyuaoka simaeka. ¹³Supa imarī imipi ikupaka Pedrote sajaikorika:

—Pedro mimi'mibe. Samijāāba'abe,— kire sārīkorika.

¹⁴I'sia oka ā'mitiritirā ikupaka kiyi'rika:

—Marākā'ā baatirā yibaaberijīka Ñipamaki, Moisés wāsare jājībaaeka ba'akoribeyuka ñime ruḡu.—

¹⁵Topi ate sajaikorika

—“Jājika yiro'si sime”, merī'a'si, Tuparāte ba'arūjeika pūri “Mība'abe”,— mabo'ikakuripi sārīkorika.

¹⁶Maekarakakuri i'supaka Pedrote sabaeka. Sabe'erō'ōpi mae sayapāia Tuparāte e'eka. ¹⁷I'sia īawa'ri “¿Dako baerā supa yire sabaayu jee?”, Pedrote

¹⁰10:12 Fue prohibido en la ley de Moisés comer animales tal como reptiles, culebras, marranos, perros, varios insectos, etc. Véase Levítico 11

ārīpupajoaeka. I'supaka pūpajoabaraka kimekā'āja, “No'orā Simónre ime”, āparaka pō'imajare jērīarijariji, Simón wi'iarā neyaeka Cornelioe pūataekarā.¹⁸ Torā eyatirā ikupaka najērīaeka:

—¿Ō'orā yaje Simón Pedro wāmeikite ime?— narīka.

¹⁹ Kiaeka mirāka pūpajoabaraka kimekā'āja, Espiritu Santore kire jaika, —Mia'mitipe. Maekarakamaki

īmirīja mire mo'arī etairā.²⁰ Mae miruiwa'pe, naka me'yaokaro'si “¿Yaje judíorākamarīrāka ya'rijīnu je'e?”, ārīpupajoabekaja mimabe. Yīpūatairā nime,— Espiritu Santore kire ārīka.

²¹ Supa imarī, Cornelioe pūataekarā maekarakamaki pō'irā Pedrote ruiwa'rika.

—Yi'iji nime mija mo'aiki. ¿Dakoa ārīwa'ri mija i'tako'o?— nare kērīka.

²² I'supaka kēpakā'ā ikupaka nayi'rika:

—Yija īpamaki Cornelio miḡō'irā yijare pūatarapaki. Jiika pō'imaji kime Cornelio. Supabatirā Tuparāte jiyipupayeeiki. Ritaja judíotatarāoka kire jiyipupayeeirā. Supa imarī ikupaka ángelte kire ārāpe're: “Mia'mitipe Cornelio, Simón Pedrote miakapūabe. Supabatirā mire kibojarāka jia mia'mitipe”, ángelte yija īpamakire ārāpe,— Simón Pedrote narīka.

²³ Supa napakā'ā,

—Ō'orā kākara'atirā yipō'irā mija kāpe ruḡu,— Pedrote nare ārīka.

Aperīmi pūri naka Pedrote a'rika mae. Jopewejeakarā Irārimarā Jesúre yiyurāoka, naka jeyoariwa'rikarā.

²⁴ Aperīmi Cesareawejearā neyaeka. Neyaerā baaeka ruḡu, kirīrā supabatirā kijeyomarāpitīyika rērītīrā Cornelioe imaeka, “Simón Pedrote bojarāka ma'mitiriye'e”, ārīwa'ri nare kioyibojaeka.²⁵ Torā neyaeka poto Pedrote e'torīrī Cornelioe porika. Supabatirā Cornelioe nūkurupaeka

kire jiyipupayeeokaro'si.²⁶ I'supaka kibaamaka kipítakarā nī'atirā,

—Mimi'mibe. Miupakaja pō'imaji nīme yiro'sioka,— Pedrote kire ārīka.

²⁷ I'supaka kēpakā'ā kimi'mika mae. Supa imarī jaibu'arikapīji wi'iarā nakākaeka mae. Torā kākawa'ritirā rīkīmarāja pō'imaja rērīkarāte Pedrote īaeka.²⁸ I'supaka nimamaka īatirā, ikupaka Pedrote nare bojaeka:

—Yija judíotatarā aḡetatarāpitīyika rukubaka imarika, supabatirā napō'irā turirikaoka jājibaairā yija ime. I'siakaka ōrīwārūirā mija ime. I'supaka simako'omakaja Tuparā pūri ikupaka yire bojarapaki: “Jājibaarimarīa sime', nānuā 'Jājibaarika sime', mija ārīa'si", Tuparāte yire ārāpe. Supa imarī “Judíotataki imariḡotojo aḡetatarāka rukubaka nīma jājibaarūkīmarīa sime”, nārīwārūyū maekaka pūri.²⁹ Supa imarī Cornelio majaroka yire nabojarapaka potojo nōjimarīji miḡō'irā yi'tarape. Supa imarī ¿marākā'ā ārīwa'ri oka yire mija pūatarape?— Pedrote nare ārīka.

³⁰ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka Cornelioe kire ārīka:

—Botarakarīmi sajaritīyū tres rō'ōjīrā aiyate eyawa'rapaka poto, Tuparāka jaibaraka nīmarapaka be'erō'ō. Ikuḡarō'ōpīji ángelte saya yaaboaika jāatirā yipō'irā kipemakotowirape.

³¹ Topi ikupaka yire kērāpe mae: “Cornelio. Tuparāte mijēneika jījimakapi kiā'mitiyū. Supabatirā wayuoka baairāte mijeyobaaika jiaoka kiro'si sime. Sapi ārīwa'ri jia mire kibaayu.³² Supa imarī Jopewejearā imaki Simón Pedro wāmeikite miakarūjēbe. Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji wi'iarā kime riapakirījerā”, ángelte yire ārāpe.³³ I'supaka yire kibojamaka ā'mitiriwa'ri, nōjimarīji oka mire yipūatarape. Jia oka mi'tayu ō'orā. Tuparāte īaika wājītāji yija rērīko'o

kioka simaupatiji õñaokaro'si. Tuparâte mire bojaika yija ã'mitiririyaþayu,—Corneliore kire ãrika.

Cornelio jeyomarãre kiwãrõeka Pedro

³⁴ Sã'mitiritirã, ikupaka Pedrote jaiü'mueka mae:

—“Aþerimarãre kiwãtaika þemawa'ribaji írãtatareje wãtabeyuka kime Tuparã”, ñariwãrüyü mae. ³⁵ Ritatojo wejeareka þo'imajatata imaupatirekaja jiyipupaka kire õriwa'ri, kiyapaika upakaja baairãka jïjimaka kimarijayu. ³⁶ Yija tã'omaja Israel wãsa riparãmerãro'si Jesucristo, ritatojo wejeareka imarã ipamakite baaekapi ãriwa'ri jia Tuparãka nimarũkiakaka nare kibojaeka. ³⁷⁻³⁸ Mamarĩ Galileaka'iarã, supabatirã ritaja Judea ka'iareka Jesús Nazaretkakire baaeka õñurã mija ime. Po'imajare wãrõbaraka Juanre narupuko'a jüjeyukã'ãja, mae kirikapi baawãrũiki Jesúre kimaũ'murũjeka Tuparã. Supabatirã Espiritu Santore kire kija'ataeka. I'supaka kibaaekaki imarĩ, Galileakarãre supabatirã Judeaka'iakarãreoka jia kibaaeka. Supa imarĩ ritaja Satanãre ba'iaja jüarũjeroyikarãte kitããroyireka. I'supaka kibaaroyireka, Tuparãte kika imaeka simamaka.

³⁹ Yija, apõstolrãka, Jerusalénwejearã, supabatirã judíotatarã ka'iarã ritaja Jesúre baaeka ãeakarã. Sabe'erõõ Jerusalénrã judíotatarã iparimarãte yapua tetaekarã kire jããrũjeka. ⁴⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja maekarakarãmireka, Tuparã puri Jesúre õña jarirũjekaki. Supabatirã Jesúre yijare kipemakotowiataeka. ⁴¹ Judíotatarãte nimaupatiremarĩa Jesúre þemakotowirirã Tuparãte baaeka. Mamarĩtaka kiwã'maekarã yija imamaka i'supaka kibaaeka, “Õña Jesúre ime ate”, yija ãriwãrũokaro'si.

Ate õña Jesúre jaripe'rika be'erõõ kika ba'aekarã yija ime. ⁴² “Õña imarãte supabatirã reyaekarãteoka, ba'iaja nabaakeka wapa nare jẽnerimaji mimabe', ãriwa'ri Tuparãte yire jã'meka ãriwa'ri þo'imajare mija bojabe”, Jesúre yijare ãrika. ⁴³ Tuparãro'si bojaïjirimaja imaeka rakamakiji Jesúre imarũkiakaka þupajoawa'ri no'oeka. Supa imarĩ Jesúre yi'yurãte ba'iaja baaeka wapa Tuparãte ye'kariarũkiakaka no'oeka,—Pedrote nare ãrika.

Judíotatamarĩrãteoka Espiritu Santore ñarĩjãika

⁴⁴ I'supaka ãparaka Pedrote imekã'ãja Espiritu Santore nare ñarĩjãika. ⁴⁵⁻⁴⁶ Supa imawa'ri írãrokamarĩa þo'imaja oka norĩbeyuaja jaibaraka nimaeka Tuparãte jiyipupayeebaraka. Siatirã “Judíorãkamarĩrãteoka Espiritu Santore ñarĩjãiyu mae”, ãriwa'ri napupataeka judíorãka Pedroka írãtiji etaekarã. ⁴⁷ Topi ikupaka judíorãkare Pedrote ãrika ate:

—Mija ãmitipe yijeyomarã. Mupaka-jaoka Espiritu Santore nare ñarĩjãimaka õ'õrã imarãte írĩkaoka “Rupuko'a nare mija jüjea'si”, ãrĩrika imaberijĩnu,—judíorãkare kërĩka.

⁴⁸ Supabatirã,

—“Jesucristore yi'riwa'ri kirirã maimae”, ãriwa'ri rupuko'a mija jüjerũjebe,—Corneliorãkare kërĩka.

Supa imarĩ narupuko'a najũjeka Pedroka imaekarã. Sabe'erõõ,

—Me'ria'si ruþu. Yijaka mimabe ñojimarĩji ruþu,—Pedrote narĩka Cornelioka imaekarã.

Jerusalénkarã Jesúre yi'yurã imaekarãte Pedrote majarobojaeka

11 Topi mae, apõstolrãka, supabatirã Judeaka'iakarã Jesúre ã'mitiripẽaekarãoka, “Judíotatamarĩrã imaripotojo, Jesúre na'mitiripẽayu're”,

ārika majaroka na'mitirika. ²⁻³Supa imarī Jerusalénrā Pedrote pe'rieyaeka poto, ikupaka kire narīka:

—¿Dako baaerā judiotatamarīrā wi'iarā mikākarape? Supabatarōoka ¿marākāā āriwa'ri naka miba'arape?— Pedrote narīka.

⁴⁻⁵I'kupaka kire napakāā ikupaka wājirokapi Pedrote nare bojajiika:

—Jopewearā Tuparāte jaibaraka nīmarapaka poto ikupaka simarape. Makārārūnuroka upakapi ikupaka yire sapemakotowirape: Mabo'ikakuripi sayapāia jo'bato īpapērōto nī'atirā maja'aruetaika upaka ōika ima yipō'irā etarapaka. ⁶“¿Dakoa satōsiareka ima?”, āriwa'ri jia sañiatiyarape. Ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēkoa pariiji imarapaka. Wa'ibikirāka upaka tuyua, wiyua, supabatarā yiibaraka tuyuaoka simarape. ⁷Sañiawearapaka poto mabo'ikakuripi ikupaka yire sārīkorape: “Pedro mimi'mibe. Jāātirā samiba'abe”, yire sārīkorape. ⁸“Marākāā baatirā yibaaberijika Nīpamaki, Moisés wāsare jājibaeka ba'akoribeyuka nīme ruḡu”, āriwa'ri yiyi'rape. ⁹Supa nāpakāā ikupaka yire sārīkorape ate: “Jājika yiro'si sime', merīa'si, Tuparāte ba'arūjeika pūri 'Miba'abe”, sārīkorape. ¹⁰Maekarakakuri i'supaka yire sārāpe. Sabe'erōōpi mae Tuparāte sayapāia e'emiarape mabo'ikakurirā.

¹¹Ikuparōōpiji i'supaka simarapaka be'erōō maekarakamaki pō'imajare nīmaraparōōrā eyarape. Cesareawe-jeakaki Cornelio nare pūatarapaki, yire ne'eayaokaro'si. ¹²“Netarāka poto, ba'iaja pūparibekaja naka me'pe”, Espiritu Santore yire āpakāā, ya'rape. Supabatarā īrōtēñarirakamarā Jesúre ā'mitiripēairā yika o'ōrā imarā yijeyoa turaparā. Naka mae Cornelio wi'iarā yija kākarape. ¹³Yija kākaeyarapaka poto, ikupaka Cornelio yijare bojarape: “Yiwi'iareka nīmarapaka poto

āngelte yire pemakotowirīkarape. Mia je'e ikupaka yire kērāpe: ‘Jopewearā Simónre akarī a'rirūkirāte mipūatabe. Pedroka kire nañu. ¹⁴Mija pō'irā eyatirā, “Mire, miwi'iareka imarāteoka ba'iaja imarika tiyibeyurōōrā mija a'rirūkia imakopeikareka ikupaka Tuparāte mijare tāārāñu”, āriwa'ri mijare kibojarāñu', Cornelio yijare ārāpe”, āngelte kire ārika bojabaraka. ¹⁵I'supaka yire kērāpaka be'erōō, yi'i ate nare bojaūmurapaki. Nare yijaiūmurapaka potojo, ikuparōōpi Espiritu Santore nare nā'rījāirape, mare mamarī kibaarapaka upakajaoka. ¹⁶I'supaka simakaka īawa'ri, Maipamakire bojaeka yipupajoatōporape. Mia, ikupaka kērīka: “Bikijarā pūri okoapi Juanre ruḡuko'a mijare jūjeka. Tuparā pūri Espiritu Santo mijare nā'ajāārāki, kiyapaika upakaja baawārūrā mija imaokaro'si”, i'supakajaoka mamarīrāja Jesúre mare bojatika. ¹⁷Jesucristore yi'yurā maimamaka, Espiritu Santore Tuparāte mare nā'ajāārāpaka upakaja judīorākamarirā nimako'omakaja nareoka Espiritu Santore kiñā'ajāārāpe. I'supaka Tuparāte nare baamaka “I'supakamarīa sime. Judīorākamarirā mija pūri marākāā baatirā yijaka imaberijirā mija”, āriberijika nīmarape,— Pedrote nare ārika.

¹⁸I'supaka kēpakāā kire najērīatiyika. Topi mae ikupaka napupaka no'aeka:

—Jiitakaja baaike kime Tuparā. Judīorākamarirāteoka ba'iaja nabaaika naja'atarāka, nare kiye'kariarāñu jia kika nimajiparū,— āriwa'ri narīka.

Antioquíakarā Jesúre nayi'riū'mueka

¹⁹I'sia ruḡubaji Jesúre yi'ribeyurā Estebanre jāēekarā. Supabatarā aḡerā kiupaka imaekarā Jesúre yi'yurāteoka ba'iaja nabaaeka. Supa imarī īrārīmarā Jesúre yi'yurā Feniciaka'iarā,

Chiprejūmurikarā imawejeareka, supabatirā Antioquía wejearōoka naru'riwa'rika. Torā eyatirā, judfōrākare takaja Jesūrika bojariroka nabojaeka. ²⁰ Aperā pūri, Chiprekarā, Cirenekarā a'ritirā Antioquiarā eyaekarā. Torā eyatirā judfōrākamarirā imaekarāteoka maipamaki Jesūrika nabojaeka. ²¹ “Jia nabojawārūrū”, āriwa'ri Tuparāte nare jeyobaeka. Supa imarī rīkimarāja Jesūrika nabojaeka āmitiritirā, mamarī nayi'rikoperoyika najā'ataeka, kire yi'riwa'ri.

²² Antioquíawejarā Jesúre nayi'yua majaroka, Jerusalénkarā Jesúre yi'yurāte ā'mitirika. Sā'mitiritirā Antioquiarā Bernabére napūataeka. ²³ Supa kire napakā'ā ke'rika. Torā eyatirā, Tuparāte jia nare baaeka kīaeyaeka. I'supaka nimaeka īatirā ikupaka jījimakapi nare kibojaeka:

—Ika mija ima upakaja jībaji Jesúre mija yi'ririmirīkawa'pe,— nare kērīka.

²⁴ Espiritu Santore kire jeyobaaikapi jīipupaki kimaeka. Tuparāte yapaika upakaja oyiaja imaki imarī, jia Jesúre yi'yuka Bernabére imaeka. Supa imarī rīkimarāja kibojaeka āmitiritirā, Jesúre nayi'rika.

²⁵ I'sia be'erō'ō Tarso wāmeika wejarā Bernabéte a'rika, Saulote mo'arī. ²⁶ Kire tōpotirā, “Dajoa Antioquiarā”, kire kērīka. Supa kire kēpakā'ā īparā najeyoariwa'rika torā. Īrākuriweje'ērāka torā nimaeka, Jesúre yi'ririmajaka. Torā imatirā rīkimarāre Jesūrika nawārōeka. I'sia wejekarā Jesúre yi'yurātejeoka “Cristianorāka nime”, pō'imajare āriū'mueka. ^{§§}

²⁷ I'sia potojo Jerusalénkarā, Tuparāro'si bojaījirimajare eyaeka Antioquiarā, Jesúre yi'yurāte rērītirā imaekarō'ōrā. ²⁸⁻³⁰ Torā eyaekarākaki īrīka imaekaki Agabo wāmeiki.

Jesúre yi'yurāte rērītirā imaekarō'ōrā eyatirā, Espiritu Santore jeyobaaikapi pupajoatirā, ikupaka nare kērīka: “Ritatojo ka'iarā nakēsirabarānu, ba'arika torā purirāka simamaka”, Agabote nare ārīka. (Namajībaji ba'arika torā purika Romawejea īpamaki Claudiore imaeka poto). Sā'mitiritirā, “Judeakarāre ba'iaja jūaerā baayu're, niñerū nare maḡūataye'e”, Antioquifakarā Jesúre yi'yurāte ārīka. Narīka upakaja, narīkaeka ko'apitorāja Saulo, Bernabépitīyika Īparāwā'taja nijika, “Judeakarā Jesúre yi'yurāte imaruḡutarimajare samija ījibe”, āriwa'ri.

**Santiagoore najāāeka,
supabatirā wēkomaka
imariwi'iaḡi Pedrote pōrika**

12 I'sia poto ritaja Jesúre yi'yurā upatireje ba'iaja Herodere kisurararākare baarūjeū'mueka. Supa imarī Īrārimarā nare imaruḡutarimajare wēkomaka imariwi'iarā nataeka. ² Supabatirā, Juan ma'mi Santiagore nañi'apakā'ā, “Kiwāmua mija toata'tabe”, nare kērīka. ³⁻⁴ I'supaka kērīka ā'mitiritirā, jījimaka judfōrāka īparimarāre jarīka. Topi jījimaka nimamaka īawa'ri ḡan levadura rukeberīka naba'aroyikarīmi Pedroteoka kiñi'arūjeka wēkomaka imariwi'iarā kire tayaokaro'si. Pedrote ru'rikoreka jia kisurararākare kiarīrūrūjeka Herodes. Botarakatata imatirā rakaka tatareka botarakarimarā nimaeka. I'sirakamarā imarī,

—Botarakamaki oyiaja mija o'arījarirānu kire tuerikareka,— nare kērīka.

Supabatirā “Pascua baya o'riwa'rīrāka poto, pō'imajare īarāka wājītāji Pedrote ba'iaja jaiwā'imarītirā, kire

§§11:26 El nombre Cristiano quiere decir “Cristo es nuestro Señor.”

yijäärüjerãnu”, Herodes púpaka imaeka. ⁵Supa imarĩ ĩrãrĩmi upakaja jĩitakaja Pedrote natueka. I’supaka nima ã’mitiritirã, kijeyomarã Jesúre y’iyurã jimarĩa Tuparãte kiro’si jaiĩjika.

⁶Torã kimaeka ñami simakopeka Herodete kire jäärüjerükirĩmi. Mia, wẽkomaka imariwi’iarã ĩparã surararãka kire tuerimaja watopekarã ĩpamiji perumijiapi pi’pekaki kikãrĩpañaeka. ĩarĩritiyarükirõ simamaka apearã surararãka koperekarã tuekarã. ⁷Ikuparõ’õpiji, ángelte kipõ’irã etaeka. Supabatirã kimaeka kurara yaaboaeke jãjia jãta’airõ’õ jarika. Topi mae, kãrika imaekaki Pedrote ángelte rabetõrõtaeka. Kitürũeka poto,

—Wãrũaja mimi’mibe,— kire kãrika.

I’supaka kire kãrika potojo peru-mijiaapi kipita arikaka napi’pekopeka kutueka. ⁸I’supaka kijarika poto,

—Mijariroaka mijããũ’mube, miũ’puko’aoka,— Pedrote kãrika.

Topi ikupaka kire kãrika ate:

—Mijariroaka pemakatooka mijããbe. Supabatirã yibe’erõ’õ mi’tabe,— ángelte kire ãrika.

⁹I’supaka kire kẽpakã’ã, Pedrote kibe’erõ’õ a’rika. I’supaka baaripotojo “Supa sime”, marĩwãrũberijika simaeka kiro’si. “¿Yaje ritaitaka sime je’e?”, ãrĩripotojo “Makãrãrũnuroka upaka yiro’si sime je’e”, kẽripupajoeka.

¹⁰A’ririjariji mamarĩkaki surarate tueirõ’õ o’ritirã, apikate imarõ’õoka no’rika. Sa’riwa’ri jiyiakaka peruakaka baeaka wejukuraraka koperekarã neyaeke poto sõnu upakaja sawiritaeka. Topi poritirã na’ririjayukã’ãja ikuparõ’õpiji ángelte ririwa’rika. I’supaka simamaka ĩrĩkaja Pedrote tuika.

¹¹Topi mae, “Rita sime. Kãrãrũribeyuka yi’i. Herodete yire jããkoreka yire kipoaerã ángelte kipũatayu Tuparã. I’supaka simamaka judĩorãka ĩpamarã ba’iaja yire nabaaripakatayuareka, yiwapu’yua mae”, Pedrote ãripupajoeka.

¹²⁻¹³I’supaka kipupaka imekã’ãja Juan Marcos pako, María wi’iarã ke’rika. Satõsirõ’orã rikimarãja Tuparãte jaibaraka po’imajare imaeka. I’supaka nimaekarõ’orã eyatirã koperekapi,

—¿Yaje mija ime?— nare kãrika.

Sã’mitiritirã ĩrãko torã ba’iraberimajo, Rode, koperekarã eyarĩkaritirã, ã’mitirikako, “¿Maki kime?”, ãrĩwa’ri. ¹⁴Sakowierã baeaka rupu, Pedrote jaika koã’mitiriwãrũeka. Sã’mitiriwãrũtirã jĩjimaka jariwa’ri kopereka wiebekaja,

—Pẽterã Pedrote imakoyu,— ãrĩwa’ri torã imaekarãte bojarĩ ko’rika.

¹⁵I’supaka nare kõpakã’ã,

—Miwejabiyu je’e,— kore narika.

Topi,

—Ritama ñãnu,— nare kõrika.

I’supaka nare kõpakã’ã,

—Kire ĩarĩrika mirãki ángel kime je’e apeyari,— kore narika.*

¹⁶I’supaka narĩko’omakaja,

—¿Yaje mija ime?— pẽtepi Pedrote ãrĩrĩkamarika.

I’supaka simamaka kopereka wiwatatirã kire ĩawa’ri kopakaja napupataeka. ¹⁷I’supaka nimamaka, kipitaka kimimataeka “Kareaja mija imabe”, ãrĩwa’ri. Topi mae, “Wẽkomaka imariwi’iarã ñimako’orõ’õpi ikupaka Tuparãte yire baako’o”, nare kãrika. I’supaka nare ãritirã,

*12:15 Algunos judíos creyeron que Dios enviaba ángeles para cuidar su gente. Creyeron que el ángel podía aparecer en una forma similar a la persona que cuidaba. Posiblemente la gente en la casa pensaron que un ángel llegó para avisarles que Pedro ya fue matado.

—Majeyomarā Jesúre yi'yurāte samija bojabe. Supabatirā i'supakajaoka mija āpe Santiagoreoka,— nare kērīka.[†]

I'supaka nare āriweatirā āperō'ōrā ke'rika.

¹⁸ Kiru'rika nāmibikitojo torā īarīrimaja imaekarā surararākare jimarīa ba'iaja pūparika Pedrote imabepakā'ā īatirā. “¿Marākā'ā Pedrote baatiyako'o je'e? Ba'itakajama sime”, narīka. ¹⁹ Kimabepakā'ā īatirā, Herodete kire mo'arūjeka. Kire natōpobepakā'ā Herodete nare jērīapeatiyaeka. I'supaka nare kijēpakā'ā marākā'ā nayi'riwārūberijīka simaeka naro'si. Supa imarī Herodete nare jāārūjeka mae. I'supaka nare baatirā Judeapi ke'rika Cesarearā imarī.

Tuparā reyarūjekaki Herodete

²⁰ Tirowejeakarā supabatirā Sidónwejeakarāka jimarīa imawa'ri boebaka naka Herodete imaeka. I'supaka tokarāka imawa'ri, niñerū e'eokaro'si ba'arika nare pūatarika kika'iakarāre kijājibaaeka. Herodes ka'iaپی naba'arika e'etoyurā nimaeka Tirowejeakarā supabatirā Sidónwejeakarāoka. Supa imarī I'rika upaka pūpajoawa'ri Herodes pō'irā okajierī pō'imajare napūataeka. Herodete najairā baaeka ruḡu, kijeyomaki imatiyaiki, Blastoka najaiika. Jiapi kire najaiējemaka “Jia mika imariyapairā nime”, āriwa'ri Blastore kire ārika. I'supaka kēpakā'ā, “Īrārīmi naka yijairāñu ruḡu”, Herodete kire ārika. ²¹ Naka kijairā baaekarīmi, īpi imarī, jia jariroaka īparimarāre jāāroyika upakakaka kijāāeka. Supabatirā īpire ruḡaroyikarō'ōrā imatirā, torā rērīkarāre kijaika. ²² Torājirā mae, sāmitiritirā,

—Mia, majiyipūpayeeroyikite[‡] mare jaiyu, imirīji upakamarīa kime,— āparaka jimarīa pō'imajare akasereka jījimaka imawa'ri.

²³ I'supaka āparaka nimaeka poto, Tuparāte pūataekaki āngel, jimarī ba'iaja Herodete kimarūjeka. “I'supaka yireka āribekaja Tuparāte mija jiyipūpayeebe”, kērīberiripareareka, wājua Herodete ba'ariataeka.

²⁴ I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúre yi'yurāte kirika bojamaka rikimabaji sayi'yurāte pūbueka.

²⁵ I'tōjitejeoka Bernabé, Saulopitiyika Jerusalénkarāre niñerū ijirī na'rika. Nare ījiweatirā, Juanre Antioquiarā ne'ewa'rika. Juanrejeoka nawāmeeyeeka Marcos.

Bernabé Saulopitiyika, Jesúrika bojariroka nabojatapaeka

13 Antioquiarā Jesúre yi'yurāte rērībaraka imaroyika. Īrārimarā nakarā jia kirika bojawaḡu'atarimaja Tuparāte nare imarūjeka. I'supaka imarā imaripotojo, “Ikupaka pō'imajare mija bojawaḡu'atarijape”, āriwa'ri kiro'si bojaijirimaja pariiji nimaeka. Mia, Bernabé, Simón (kirejeoka narīka Neika), Lucio Cirenekaki, Menahem Galileakaki (īpi Herodespitiyika pakiarikaki), supabatirā Saulooka imaekaki naka. ² Maipamakika jaiokaro'si rērītirā torā nimaeka. Supa imarī Tuparāte pūpajoabaraka ba'abekaja kire jaiabaraka nimaeka. I'supaka nimaeka poto ikupaka Espiritu Santore nare ārika:

—Bernabé, Sauloteoka yiyapaika upakaja baarimaja nimaokaro'si nare ye'erape. Supa imarī yimajaroka

[†]12:17 Refiere a Santiago, el hermano de Jesús que era un líder de los creyentes en Jerusalén. El otro Santiago (el apóstol) había muerto (véase 12.2)

[‡]12:22 Un dios

wārōtapaŕī nare mija pūatabe nare yijā'metika upakaja,— nare kērika.

³I'supaka kērika ā'mitiritirā ba'abekaja Tuparāka jaibaraka nimaeka ruŕu. Supabatirā, Bernabéro'si, Sauloro'sioka jaijibaraka naŕo'iarā napitaka naja'aŕeamomeka, Tuparāte nare jeyobaarū āriwa'ri. I'supaka baatirā nare na'rirūjeka.

Chipre wāmeika jūmurikarā na'rika

⁴Supa imarī Espiritu Santore nare ārika upakaja Seleuciarā Saulote a'rika, Bernabēpitiyika. Torā eyatirā waŕurupi na'rika Chipre wāmeika jūmurikarā.

⁵Torā, Salamina wāmeika wejea imaekarō'ōrā namarika. Torā eyatirā judíorākare rēririwi'iarā Tuparārika nawārōeka. Juan Marcos naka imaekaki, nare jeyobaarimaji imarī.

⁶⁻⁸I'sia jūmurikareka turitapabaraka Pafoswejea wāmeirō'ōrā neyaeka. Neyaekarō'ōrā judíotataki Barjesús wāmeikite imaeka. Elimas wāmeiki kimaeka griego okapi puri. Maikoribeyua beapakibaraka “Tuparāro'si jairimaji nime”, ŕo'imajare ārijirayuka kimaeka. Jūmurika ipamaki Sergio Pauloka jeyoayuka kimaeka. Sergio Paulo puri jia ŕiriwārūrika ŕupajoaiki kimaeka. I'supaka imawa'ri Tuparārika ā'mitiritirā Bernabé, Sauloteoka kiakarūjeka. Elimas, maikoribeyua beapakirimaji puri Bernabé, Saulopitiyika naŕupaŕojoaika upakamarā ŕupajoaekaki. Supa imarī “Jesucristorika najaika mia'mitiripēa'si”, i'sia wejeakaki ipire kēririŕarika. ⁹⁻¹⁰Supa imarī Espiritu Santore jeyobaaekapi kire iarikatirā ikupaka Saulote kire ārika (kiwāmeaoka imaeka Pablo):

—Satanāre yapaika upakaja baarimaji mime. Supabatirā ritaja jia ima yapabeyuka mime. Sapi āriwa'ri pakibaraka ba'iaja ŕo'imajare mibaarijayu. Maipamaki Tuparārika

bojarirokamarā mibojapakiyu. I'supaka mibaaika mija'atabe. ¹¹I'supaka mibaaika waŕa maekakaja ba'iaja Tuparāte mire jūarūjerā baayu. Supa imarī miñakoa yarirā baaika mae. I'supaka simamaka iabeyuka mimatarāñu. Aiyate yaaika ŕariji miabesarāñu,— Pablote kire ārika.

I'supaka kērika ŕotojo kiñakoa ta'sikā'aja ririwa'rika mae. I'supaka imawa'ri kire titirimaji irikate kiyapakoŕeka. ¹²I'supaka kijapakā'ā ŕupatawa'ri jūmurika ipamaki puri, Jesúre kiā'mitiripēaeka. “Ritaitaka sime nabojaika”, āriwa'ri sakiyi'rika.

Pisidiareka imaeka Antioquíarā Pablorākare eyaeka

¹³Topi mae, Pablo kijeyomarāpitiyika Pafoswejeapi nakūmujāika Panfilia ka'ia, ŕerge wāmeirō'ō wejearā a'yaokaro'si. Torā nare maatatirā Juan Marcos puri Jerusalénrā ŕe'rikaki. ¹⁴Topi mae, ŕergepi imatirā Antioquíawejea na'rika, Pisidiaka'iwāta imaekarō'ōrā. Topi imatirā jēritaririmi simaeka ŕoto, judíorākare rēririwi'iarā nakākaeka. ¹⁵Torā narupayukā'aja Moisés imaekakite jā'mekakaka supabatirā Tuparāro'si bojaijirimajare o'oekekaka iabaraka irikate sajaiŕateka. Kibojaeka be'erō'ō, judíorāka rēririwi'i iparimarā Bernabé, Pablopitiyika iparāte ikupaka naripūaeka:

—Yija jeyomarā, jia majaroka yijareka mija bojarūkia simaye'e, maekaka samija bojabe,— nare narika.

¹⁶I'supaka naŕapakā'ā, Pablote mi'mirikaeka. “Jaibekaja mija ā'mitipe ruŕu”, āriwa'ri kipitaka kimimataeka. Torājirā ikupaka nare kērika:

—Yija jeyomarā Israelkarā, supabatirā judíorākamarirā imariŕotojo jia Tuparāte yi'yurōka, jia samija ā'mitipe. ¹⁷Jiyipupaka

kire moñuka Tuparāja, Israel ka'iareka imarā ñekiarāte wā'maekaki. Nare wā'matirā jia Tuparāte nare baaeka. Egiptoka'iarā nimaeka, naka'iarāmarīa nimako'omakaja rīkimabaji nakārīpoyaokaro'si nare kijeyobaeka. Narejeoka kirikapi Egiptoka'iarā nimaeka poto kiru'rirūjeka. ¹⁸Topi ru'ritirā, pō'imajamatorā īparā pō'imajarakakuri wejejē'rāka Israeltatarāte imaeka. Torā īrākurimarīa kire ā'mitiripēabekaja nimako'omakaja nare iarīririmaji Tuparāte imaeka. ¹⁹Canaán wāmeika ka'iakarā īpotēñarirakatatarāte Tuparāte riataeka, naka'ia Israeltatarā ñekiarāte kijiokaro'si. ²⁰Supa imarī Egiptoka'iarā nimaū'mueka be'erō'ō Canaán ka'ia ne'maekarō'ōjirā cuatrocientos cincuentarakakuri wejejē'rāka sajarika.

Sabe'erō'ō, Samuel, Tuparāro'si bojaijirimaji kimaerā baaeka ruṗu, Israeltatarāte iarīririmaja nimaokaro'si īrārimarāre Tuparāte imarūjeka. ²¹Samuelte nare imaruputayukā'āja “Īrika yija īpamaki yija yaṗayu”, mañekiarāte ārika Tuparāte. I'supaka napakā'ā, Saúl, Quis maki, niṗamaki kimaerā Tuparāte kire wā'maeka. Supa imarī īparā pō'imajarakakuri wejejē'rāka rō'ōjirā īpi kimaeka. Benjamín imaekaki riparāmerā riparāmi kimaeka Saúl. ²²I'tojirā be'erō'ō Saúlre poatirā Davidre īpi Tuparāte imarūjeka. “David, Jesé maki, yipupajoaika upakaja pūpajoaiki imaki ñiamaka. I'supaka imaki imarī yiyapaika upakaja kibaarāñu”, Tuparāte kireka ārika. ²³David riparāmerā riparāmi kimaeka Jesús. Bikija Tuparāte bojara'atika upakaja Israel ka'iakarāre kitāōkaro'si Tuparāte kire pūataeka. ²⁴Jesúre etaerā baaeka ruṗubaji Juan, Israelkarāre Tuparārika wārōekaki. Supa imarī ritaja tokarāre

ikupaka kērika: “Ba'iaja mija baaika ja'atirā ruṗuko'a mija jūjerūjebe”, nare kērika. ²⁵Supabatirā kireyaerā baaeka ruṗupañaka upakaja ikupaka Juanre ārika: “Tuparāte pūataekakiji kime’, yireka mija ārikoṗeyu. Jēno'o i'supakamarīa sime. No'ojirāmarīaja sajarīwa'yu yire pēmawa'ribaji imakite etarūkia”, Juanre nare ārika're,— āriwa'ri Pablote nare bojaeka.

²⁶—Yijeyomarā Abraham riparāmerā, supabatirā judīorākamarīā imariṗotojo jia Tuparāte y'iyurāoka, jia mija ā'mitipe. Jesúre y'i'riwa'ri ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rirūkia imakoṗeikareka Tuparāte mare tāāekakaka mare kiā'mitirirūjeyu. ²⁷I'supaka simako'omakaja Jerusalénkarā supabatirā niṗarimarāoka, “Mare tāārimaji kime”, āriwārūberikarā. Supabatirā jērītarīmi rakakaja Tuparāro'si bojaijirimajare o'oeka iatirā aṗerāte sabojako'omakaja sanorīwārūberika. I'supaka imawa'ri Jesúre iaripotojo, “Tuparāte pūataekaki kime”, narīwārūberika. Sapi āriwa'ri Jesúre najāārūjemaka, Tuparāro'si bojaijirimajare o'oeka upakaja sajarika. ²⁸“Ikapi kipareayu”, āriwārūbeyurā imariṗotojo, “Kire mijāārūjebe”, āriwa'ri Pilatore napakatarika. ²⁹I'supaka baawa'ri Jesúre najāāmaka, Tuparāro'si bojaijirimajare o'oeka upakaja sajarika. I'supaka kire nabaeka be'erō'ō yaṗua tetaekareka kimakoṗekarō'ōpi aṗerāte kire rueka. I'supaka kire baatirā āta wi'iarā kire natarika. ³⁰I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparāte ōñia kire jariṗe'rirūjeka. ³¹Galileapi Jerusalénrā kika a'rika mirārāte īrākurimarīa kipemakotowirika. I'supaka nare kibaabeeka iāeka mirārā nime maekakaoka “Rita sime, ōñia jarikaki Jesús”, āriwa'ri pō'imajare bojarimaja.

³²⁻³³Supa imarī Bernabépitiiyika jáa majaroka mijare yibojaetayu. “Jia nare yibaarānu”, āriwa'ri mañekiarāte Tuparāte bojaeka upakaja mare kibaaeka nariparāmerā mirārā maimamaka. Mía, Jesúre najāāeka simako'omakaja ōñia kire kijaripe'rirūjeka. I'supaka Tuparāte baarūkia pūpajoaweibaraka Salmo segundo wāmeipūñurā ikupaka Davidre o'oeka: “Maki, yimakitakiji mima simamaka, mae ritaja pō'imajare sañorirūjeyu”, Tuparāte ārika Jesúreka pūpajoabaraka. ³⁴“Kireyako'omakaja ōñia kire yijaripe'rirūjerāka simamaka reyarūkimarīka kimarānu mae”, Tuparāte ārika. I'supaka simamaka ikupaka sānu kimajaropūñurā: “Davidre nārītika upakaja, jia mijare baarimajiji nīmarānu”, Tuparāte ārika. ³⁵Mía aḗea: “Jiyipupaka mire ōñuka imarī, miyapaika upakaja baaike nīme. I'supaka simamaka, yipō'ia rabakoreka ōñia yire mijaripe'rirūjerānu”, āparaka Davidre o'oeka. ³⁶Ōñia kimaeka poto Tuparāte yapaika upaka baaike Davidre imaeka. I'sia be'erō'ō kireyaeka. Kireyamaka kiñekiarāte nayayeka wā'tarā kire nataeka. Torā kipo'ia rabaeka. Supa imarī apikate pūpajoawa'ri majaroka kio'oeka. ³⁷Jesús pūri rababerikaki Tuparāte ōñia kire jaripe'rirūjeka simamaka. ³⁸⁻³⁹Mija ā'mitipe yijeyomarā, ikupaka mija ōrīrika yija yapayu: Moiséte jā'meka ma'mitiripēakopemaka, ba'iaja mabaaikeka mare tāābeyuka Tuparā. I'supaka simako'omakaja Jesúre ā'mitiripēairāte takaja ba'iaja baarikareka Tuparāte ye'kariayu. Supa imarī Jesúre baekapi āriwa'ri, ba'iaja baakoribeyurā maima Tuparā nākoareka. ⁴⁰⁻⁴¹Rakajekaja mija imabe, bikija Tuparāro'si bojañirimajare bojaeka upaka mijare sima'si āriwa'ri. Mía je'e, ikupaka sime:

“Jia mija ā'mitipe yire eebaraka, yire jaiwā'imañurāoka. Mija ruḗurō'ōrā ima ikuparō'ōpiji mijare pūpatarāka. I'supaka baawa'ri, mijare sariatarānu. Mija iārāka wājitāji mājērāko'abeyua yibearānu. Īrīkate mijare sabojarikareka samija ōriwārūberijāāeka', Tuparāte ārika”, āriwa'ri kirika bojarimajire o'oeka,— āriwa'ri Pablote wārōeka Antioquíakarāre.

⁴²I'supaka jaiweatirā Pablōrākare pōriwa'rika judiōrāka rēriwi'iaḗpi. Naḗoriwa'rika poto,

—Aḗea jērītarikareka ate yijare sawārōri mija i'tabe,— nare narīka.

⁴³Topi naḗoriwa'rika poto rīkimarāja judiōrākare Pablo, Bernabépitiiyika nayejoariwa'rika. Supabatirā judiōrākamarirā imaripotojo Moiséte jā'meka y'i'riwa'ri judiōrākare baaroyika upakaja baarimajaoka naka a'rikarā. I'supaka nabaamaka ikupaka Pablōrākare nare bojaeka:

—“Mare wayuñariwa'ri Jesúre reyaekapi āriwa'ri jījimaka Tuparāte maka ime”, āriwa'ri mijare yija bojako'a mija y'i'riri'ata'si,— nare kērika.

⁴⁴I'sia be'erō'ō jērītarirīmi imaekareka, rīkimabaji i'sia wejeakarāre torā rērika Tuparārika ā'mitiyaokaro'si. ⁴⁵I'supaka nabaamaka jiamarīa simaeka judiōtatarā iḗparimarāro'si. I'sirokapi āriwa'ri Pablote bojamaka ā'mitiritirā aḗerō'ōrā oyijaja nayi'rika. Supabatirā kiwārōeka okae'ebaraka ba'upakaja kire najairiwā'imarika. ⁴⁶I'supaka nabaamaka, okajājiapi ikupaka Pablōrākare nare ārika:

—Judiōrāka mija imamaka Tuparārika mijare yibojaū'mutirape. I'supaka simako'omakaja samija y'i'ribeyu ruḗu. I'siapi āriwa'ri, Tuparāka ōñia imajiparika yapabeyurā

upakaja mija ime. Mijare yija bojaika yapabeyurā mija imamaka judíorākamarīrāte Tuparārika yija bojaerā baayu mae. ⁴⁷Mia, ikupaka Tuparāte yijare ārika:

“Judíorākamarīrā pō'irāoka mire yipūatayu yimajaroka mibojaerā. ‘Ritaja pō'imajare Täärükikate yiyurāte takaja ōñia kika Tuparāte imajiparūjerāñu’, āparaka ritaja pō'imajare mibojabe”, āriwa'ri Tuparā majaropūñurā sabojayu,— nare narika.

⁴⁸I'supaka napakāā judíorākamarīrā imaeakarā jijimaka imawa'ri “Jitaka sime Tuparārika bojariroka”, narika. I'supaka imawa'ri kika ōñia imajiparūkirāte kire ā'mitiripēaeka.

⁴⁹Supa imarī Pablo, Bernabépitiyika nabojaeka ā'mitiritirā tokarā sakoyikuri imaeakarōoka sabojapibaekarā.

⁵⁰I'supaka simako'omakaja judíorāka iparimarā puri i'sia wejeakarā imatiyairāte supabatirā judíorāka pupajoaimiji yiyurā rōmijā imatiyairāpitiyika najaibu'aeka. Bernabé Pabloka boebaka imawa'ri, pō'imajare naboibataeka. I'supaka baawa'ri topi nare napoataeka. ⁵¹I'sia wejeapi naporika poto nu'puarā ka'ia eika napajepateka. “Ika wejeakarā Jesúrika bojariroka ā'mitiripe'yoirā imarī ba'iaja najuarūkiareka wapu'ribeyurā nime”, āriwa'ri i'supaka nabaaka. I'supaka baatirā, Iconio wāmeika wejearā na'rika. ⁵²I'supaka nabaako'omakaja Antioquíawejearā nabojaeka yirikarā puri jijimaka imaeakarā. Supabatirā Espiritu Santore nare jeyobaamaka ritaja Tuparāte yapaeka upakaja nabaarijariika.

Iconiowejearā imaeakarāte Pablorākare wārōeka

14 Iconiowejearā eyatirā
judíorākare rēririwi'irā

Pablorākare kākaeka. Supabatirā Jesúrika bojariroka nare nabojaeka. Sanabojamaka, judíorāka, judíorāka-marīrāoka rikimarāja sanayi'rika. ²I'supaka simako'omakaja ĩrārimarā judíorāka Jesúre ā'mitiripēaberwa'ri judíorākamarīrā imaeakarā Pablorākare naboebayaokaro'si nare wapuju najaipakirijariika. I'supaka nabaamaka, “Ba'irā nime”, nareka narīpupajoaeka. ³I'supaka nare nabaata'ako'omakaja Iconiorā űoaka Pablorākare imatapaeka. Torā imatapabaraka okajājirā imarī, “Pō'imajare wayuūawa'ri jia Cristore mare baaeka”, āriwa'ri namajarobotatapaeka. “Ritatakama sime”, pō'imajare āñoakaro'si, majērāko'abeyua pariiji Pablorākare beaerā Tuparāte nare jeyobaaeka. ⁴I'supaka simako'omakaja tokarāre ĩrika ta'iarāja pupajoaberika. Mia je'e: ĩrārimarā judíorāka upaka pupajoaripotojo aperi Pablorāka upaka pupajoekarā. ⁵Supabatirā Pablorākare ba'iaja baaripupajoawa'ri, judíorāka, judíorākamarīrā, iparimarākaoka jaitirā, “Ātapi Pablorākare majāāye'e”, narika. ⁶⁻⁷I'supaka nareka narika raka-jewa'ri, Licaonia ka'iarā Pablorākare ru'riwa'rika. Torā eyatirā tokarāre Jesúrika bojariroka nabojobatapaeka. Litra wāmeirōō supabatirā Derbe wāmeika wejearōoka sanawārōtapaeka. I'supakajaoka nabaaka sawā'tarā imaeakarāte.

Listrakarā Pablote ātapi najāābareka

⁸⁻⁹Listrarā ĩrika bitamaji turiwārūbekaja pō'ijirikakite imaeaka. Tokarāre Pablote jaimaka kiā'mitirirupaeka kiro'si. Kire ĩarikatirā, “Yire jiejikī Tuparā’, āri'pupajoaiki kime”, Pablote kireka āri'pupajoaeka. ¹⁰Topi mae,

—Mi'mitirā jia meyarīkape,— Pablote kire ārika.

I'supaka kire kērika potojo bu'ririkatirā kituriū'mueka. ¹¹ I'supaka nabaamaka ĩawa'ri,

—Yeeja'a, ĩrā ĩparā majiyipupay-eeroyirā nime. Po'imaja po'upakapi nā'rijāitirā ĩmipi mapō'irā netayu,— āriwa'ri tokarāre akasereka apetomaja okapi.

¹² I'supaka imawa'ri Bernabére Zeus, narika, supabatirā Pablote Hermes¹¹ narika, “Zeusro'si jia bojawapu'atarimaji kime”, āriwa'ri. ¹³ I'sia wejeata'i a'riwa'ri rō'ōrā Zeusre jiyipupayeeriwi'ia imaeka.

Tokaki kura upaka naro'si imaekaki Pablorākare jiyipupayeeriyaekaki. Supa imarī wa'ibikirāwēkoarā ō'ōrika ja'apeatirā, wejeakuraka koperekarā sake'ewa'rika. Torā eyatirā wa'ibikirāwēkoa jāārika nayapaeka, Pablorākare jiyipupayeekaro'si.

¹⁴⁻¹⁵ I'supaka naro'si nabaariyaamaka ĩatirā, Pablorākare najariroaka baibebaruika. “Jiamarīa mija baariyaayuma”, āriwa'ri i'supaka nabaaka. Supabatirā, po'imaja watopekarā jorobaraka jājirokapi ikupaka nare najēriaeka:

—¿Dako baaerā i'supaka mija baariyaayu? ¡Mija upaka po'imajajaoka yija ime! Tuparārika bojariroka mijare bojarī yija i'tayu, mija ōnu upakaja mija baapo'ijjaekarāte mija jiyipupayeeriya'ataokaro'si. I'supaka simamaka Tuparā ōnia imajipakite mija jiyipupayeebe. Mia je'e, iki imaki ka'ia, wejepema, riapakiakaoka, supabatirā ritaja sareka imaoka po'ijjaekaki.

¹⁶ Bikija imaekarā nayapaika upakaja wapuju imaja jiyipupayeera'aekarā. Sayapaberiko'omakaja, Tuparāte nare saja'atarūjeberika. ¹⁷ Kire

najiyipupayeberiko'omakaja jia nare kibaaka, “Jia baiki Tuparāte

ime”, narīwārūokaro'si. Mia, okoa kijarirūjeyu, jia ba'arika bikiokaro'si. I'supaka ima ba'atirā nā'pirika maimaerā, supabatirā jijimaka maimaerā mare kijeyobaayu,— Pablorākare nare ārika.

¹⁸ I'supaka nariko'omakaja wa'ibikirāwēkoa po'imajare jāāriyaepaeka Pablorākare jiyipupayeekaro'si. I'supaka nabaamaka ĩawa'ri, “Yijare jiyipupayeewa'ri pūri wa'ibikirāwēkoa mija jāā'sima”, Pablote po'imajare āritataeka.

¹⁹ Torājirā judiorāka Antioquíakarā supabatirā Iconiokarāoka etaekarā. Torā eyatirā torā imaekarāre kire nokabaaeka Pablote niaripe'yoerā. I'supaka napakā'ā Pablote ātapi najāābareka. Topi “Kopakaja kire mariatayu mae”, āriwa'ri weje a'riwa'rirā kire nayiewa'rika. ²⁰ I'supaka nabaako'omakaja Jesúre yi'yurāte kipō'irā eyaeka poto Pablote jājika. I'supaka imawa'ri wejearā naka kipe'riwa'rika ate. Aperīmi mae Derbe wāmeirō'ōrā ke'rika Bernabēpitiyika.

²¹ Torā eyatirā Jesúrika bojariroka po'imajare nawārōeka. Sanabojamaka ā'mitiritirā rikimarāja sanayi'rika. Torā imatatirā, Listrarā, Antioquíarā, Iconiorāoka ate nawi'ituririjarika pe'ririyaaraka. ²² Wejerakakaja neyarijariko'ōrā Jesúre ā'mitiripēairāpitiyika najaiika. Sanajaimaka ā'mitiriwa'ri, jībaji Jesúre yi'riwa'ri okajāja tokarāre jarika. “Jesúre mija yi'yua mija ja'ata'si. Tuparāte jā'meirō'ōrā maeyaerā baarāka ruḡu rikimakaja ba'iaja jūarijarirūkirā maima”, āparaka nabojarijarika.

²³ Wejerakakaja neyarijarika upakaja Jesúre yi'yurāte imaruḡutarimaja imarūkirāte nawā'maeka. Maipamaki Jesúre jiyipupayeewa'ri ba'abekaja ruḡu

¹¹14:12 Zeus y Hermes eran dioses en la mitología de los griegos. Zeus era el capitán de los dioses y Hermes el mensajero de los dioses.

ikupaka kire najaiika: “Ō’ōrā mirirāte imaruputarimajare jia mijeyobaabe”, Pablorākare kire ārika.

Siria ka'iakaka Antioquíarā Pablorākare pe'riwa'rika

²⁴ I'supaka nabaaeaka be'erō'ō Pisidiarō'ōpi o'riwa'ritirā Panfiliaka'iarā neyaeka. ²⁵ Perge wāmeika wejearā Jesúrika bojariroka wārōweatirā, Atalía, riapakirijerā imaekarō'ōrā na'rika. ²⁶ Atalarō'ōpi kūmujāitirā Siria ka'iarā maeka Antioquíarō'ōrā na'ririariika. Mamarī i'sia wejearā Jesúrika bojariroka nabojatapaerā baeaka ruḡu, “Mirika ba'iraberika nare mija'ataeka upaka oyiaja nabaawārūerā nare mijeyobaabe”, Jesúre ā'mitiripēaeakarāte ārika Tuparāte. Supa imarī narīka upakaja baatapaweatirā Antioquíarā Pablorākare pe'rietaeka. ²⁷ Torā pe'rietatirā Jesúre ā'mitiripēaeakarāte narērīrūjeka. Supabatirā ritaja Tuparāte nare jeyobaekakaka tokarāre nabojaka. “Jia Tuparāte yijare jeyobaarape. Supa imarī judíorākamarīrā imarāoka Jesúrika bojariroka jia ā'mitiripēaeakarāte nare mija'atirā imarī Jesúre nayi'yu”, āriwa'ri nabojaka. ²⁸ Ōoka torā Jesúre ā'mitiripēaeakarāte Pablorākare maeka.

Jerusalénrā Pablorākare eyaeka poto apóstolrāka, imaruputarimajaka narērīka

15 Antioquíarā nimaeka poto Judeaka'iaḡi judíorāka Jesúre yi'yurāte etaeka. Torā eyatirā Jesúre yi'rikarāte judíotatarākare baaroyika nare nawārōeka.

—Bikija Moisés imaekakite jā'meka upaka circuncisión mija baabesarākareka, Tuparāte mijare tāābesarānu,— nare narīka.

² I'supaka narīka ā'mitiripēaeakarāte Pablorākaro'si jiamarīa simaeka.

Supa imarī īpapē'rōtorāja jājiapi najaiibu'aeaka. Supa imarī “Ritamariā simeje'e nawārōika”, āriḡupajoawa'ri Jerusalénrā Pablote kijeyomaki Bernabēpitijika, supabatirā īrārimarā naka imaekarāteoka na'ririariika, apóstolrāka, supabatirāoka Jesúre yi'yurāte imaruputairāka jaiokaro'si. “Torā eyatirā ‘¿Dako baeerā circuncisión baarika sime?’, āriwa'ri nare mija jēpe”, narīka.

³ Topi a'ritirā Fenicia, Samaria ka'iarāoka eyatirā, Jesúre yi'rikarāte ikupaka nabojaka: “Judíorākamarīrā imariḡotojo yija bojaika yi'riwa'ri jiyipupaka norīkoḡeka ja'atatirā Jesúre yi'yurā”, āriwa'ri nare nabojaka. Supa narīka ā'mitiripēaeakarāte jijimaka najarika.

⁴ Jerusalénrā neyaeka poto apóstolrāka, supabatirā Jesúre yi'yurā, nare imaruputarimajaka jia nare e'etorikarā. Topi mae, Tuparāpi āriwa'ri ritaja nabaaroyika majaroka nare nabojaka. ⁵ I'supaka napakā'ā, īrārimarā fariseokaka ḡupajoairā imariḡotojo Jesúre yi'rikarā imarī, aḡerā Jesúre yi'yurāka jairā nami'mirīkaeka.

—Judíotatamarīrā imariḡotojo Jesúre yi'yurāteoka circuncisión baarika, supabatirā Moiséte jā'meka upakaja yi'ririika sime,— narīka.

⁶ Supa imarī apóstolrāka, Jesúre yi'yurāte imaruputarimajaka rērikarā sajaiokaro'si. ⁷ Ōoka jaibaraka nimaeka be'erō'ō, mi'mirīkatirā ikupaka Pedrote nare ārika:

—Yupaka imarā, mija ā'mitipe. Bikija mijakakiteje e'etirā, Tuparāte yire pūataeka judíorākamarīrāte Jesús majaroka yibojaerā. Sā'mitiripēaeakarāte Jesúre nayi'ririā āriwa'ri nare sayibojaeka. I'supaka mijare nānuā ōnurā mija ime. ⁸⁻⁹ Tuparā imaki ritaja ḡo'imajare ḡupajoaika ōnuka. I'supaka imaki imarī “Judíorākamarīrāoka yiririā nimarū”, āriwa'ri Espiritu Santore

nare kiña'ajāāeka, mare kiña'ajāāeka upakaja. Supa imarī “Judíorākamarīrā nimamaka ba'iaja nabaaike nareka yiyekariabesarānu”, kēriberika. Mupakaja Jesúre yi'yurā nimamaka kireyaekapi āriwa'ri ba'iaja nima nareka jōjotatirā jiiipuparā nare kimarūjeka. ¹⁰ I'supaka simako'omakaja “Jijimaka mijaka Tuparāte imaerā mija baarūkia jariwa'yua ruḡu”, Jesúre yi'yurāte mija āririjayu. I'supaka jā'mebeyuka maekaka Tuparā. I'supakamarīa simako'omakaja mija pakatayuapi āriwa'ri jiamarīa mijaka Tuparāte ime. Mia, Moisés imaekakite jā'meka simaja yi'riwārūberikarā mañekiarāoka. Sanayi'ripatawārūberika upakajaoka maro'si sime maekaka. ¹¹ Ikuḡaka simatiyayu: Jia maipamaki Jesúre mare baaekapi āriwa'ri ba'iaja mabaaikeka Tuparāte mare tāāyu. I'supakajaoka judíorākamarīrāro'si sime,— Pedrote nare ārika.

¹² I'supaka Pedrote ārika ā'mitiritirā nimaupatiji nokata'rika. I'supaka nimaeka poto, Tuparāpi āriwa'ri maikoriḡeyu upaka ima judíorākamarīrāte nabaabeaeka, Pablo, Bernabépitiiyika nare nabojaeka. ¹³ Sabe'erō'ōjite Santiagote ikuḡaka ārika:

—Ñānuua jia mija ā'mitipe yijeyomarā.

¹⁴ Judíorākamarīrā majaroka Simónre mare bojaweayu. Sā'mitiritirā, “Judíotatamarīrāteoka kirirā nimaerā jia Tuparāte baaū'mueka”, marīwārūyu.

¹⁵ I'supakajaoka Tuparāro'si bojaijirimajare bikija o'oeaka:

¹⁶ “David wi'ia[§] po'imajare riatako'omakaja ñamajī ate jia sabaape'aokaro'si yetarānu.

¹⁷⁻¹⁸ I'supaka yibaarānu ‘Tuparāte mayi'riye'e’, judíorākamarīrā yiwā'maekarāte āñaokaro'si. Yi'i,

mija ipamakiji, i'supaka ñānu, bikijarāja yirirāte sōrirūjera'aekaki imarī.”

¹⁹ Ika yijaiweaikapi āriwa'ri: Matā'omajamarīrā imarā ba'iaja nabaaike ja'atairā nime Tuparāte yi'riwa'ri. I'supaka simamaka, “Mañekiarāte imara'aeka upakaja baarika sime”, nare āriūkimarīa sime. ²⁰⁻²¹ I'supaka nare āribekaja, pāpera nare mapūataye'e ikuḡaka nare okajāāokaro'si: “Wapūju imaja jērāka** jiyipupaka ōriwa'ri sawā'tarā ri'ia napāāeka mija ba'a'si. Rōmikirā, tīmiairā, rōmimarīrā, tīmiamarīrāoka ba'iaja baabekaja mija imabe. Supabatirāoka wa'iro'sia sawāmua namokoru'ataeka mija ba'a'si, i'supakajaoka sariwea.” Jērītarīrimi rakakaja judíorākare rērīriwi'iarā i'supaka nabojara'aeka nimatapaekarō'ōrā. Supa imarī, i'supaka ñānu, jiyubeyua judíorākare naka jarikoreka,— Santiagore nare ārika.

Judíorākamarīrāte pāpera napūataeka

²² I'supaka kēpakāā, apóstolrāka, Jesúre yi'yurāte imaruḡutarimaja, supabatirā kire yi'yurā nimaupatiji ikuḡaka ārikarā: “I'supaka mare kibojaike simamaka, Irārimarā maka imarāte mapūataerā Pablōrākaka ika pāpera ne'ewa'rīrā”, narīka. Sayi'rikarā imarī Judas (kirejeoka narīka Barsabás) supabatirā Silas nimaeka Antioquiarā Pablōrākaka jeyoariwa'rīrūkirā. Jesúre yi'yurāte imaruḡutarimaja nimamaka i'supaka nare nabaaike. ²³ Ikuḡaka sabojaeka i'sia pāpera:

“Apóstolrāka, supabatirā kire yi'yurāte imaruḡutarimaja ika pāpera pūatairā. Antioquía, Siria,

[§]15:16 El reino de David

**15:20-21 Ídolo

Ciliciarō'ōrā imarāro'si oka yija pūatayu. Judīorākamarīrā imarīpotojo Jesúre yi'yurā imarī, yija jeyomarā mija ime. ²⁴ Ikupaka sime, mia: Īrārimarā yijakarā mija pō'irā eyatirā rukubaka nare naṗupajoarūjerape ārīrika majaroka yija ā'mitiyu. I'supaka mijare wārōrī nare yija pūataekamarīrā nime. ²⁵⁻²⁷ I'supaka simamaka Īrīka ta'iarāja ṗupajoatirā 'Naka jairimajare maṗūataye'e', yija ānu. I'supaka ṗupajoawa'ri, Judas, Silas, wayuoka moñurā Pablo, Bernabēpitiyika mija pō'irā yija pūatarānu. Pablora'ka aperāte nare jāārika yaṗakoṗeko'omakaja Jesúrika bojariroka bojarija'atabeyurā imarā nime ĩ'parā narupuko'amarā. Mija pō'irā eyatirā ika yija o'oika upakaja mijare bojarimaja nime. ²⁸ Espiritu Santore yijare jeyobaaikapi ṗupajoairā imarī, 'Mañekiarāte imara'aeka upakaja yi'ririka sime', mijare yija ārīpakataribeyu. Supa imarī ika takaja mijare yija ānu: ²⁹ 'Waṗuju imaja jērāka jiyipupaka ōrīwa'ri sawā'tarā ri'ia napāāika mija ba'a'si. Supabatirā wa'iro'sia mija jāāika ṗoto sariwea juruikaoka mija ba'a'si. Sawāmua namokoru'ataikaoka ba'abekaja. Mia, rōmikirā, tīmiairā, rōmimarīrā, tīmiamarīrāoka ba'iaja baabekaja mija imabe.' Samija yi'rirākareka, jia mija imarānu, mijare yija ānu. Jia mija imabe", ārīwa'ri no'oeka.

³⁰ I'supaka nare ārītīrā nare sane'ewa'rirūjeka. I'supaka na'pakā'ā Antioquārā eyatirā Jesúre yi'yurāte narērātaeka. Narērīka ṗoto ṗapera nare nijika. ³¹ Nare nijika ĩatirā jījimaka tokarāre jarika, jia nare sabojaeka simamaka. ³² Supa imarī Judas, Silasoka Tuṗarāro'si bojaijirimaja imarī, tokarā Jesúre yi'yurā imaekarāte

rīkimarāre kirika nabojawārōeka. I'sia majaroka ā'mitiritirā jībaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia najarika. ³³ Torā nupaka imaekarāka imatātīrā "Yijare pūataraparā pō'irā yija ṗe'rīrā baayu mae", narīka. I'supaka napakā'ā "Jia nimarū mijare pūataraparā", nare narīka Tuṗarāte yi'yurā. ³⁴⁻³⁵ Topi naṗe'riwa'rika ṗoto Antioquārā Pablo, Bernabēpitiyika natuika Jesúrika bojariroka bojarī aṗerā najeyomarāpitiyika.††

Pablote Jesúrika bojape'arī a'rika

³⁶ Supa imarī ĩrā'rimi ikupaka Pablote ārīka Bernabére:

—Jesúrika mawārōekarāte ĩarī ma'rīrā, Jesúre yi'yurāte marākā'ā ime ārīwa'ri.—

³⁷ I'supaka kēpakā'ā, "Jee, dajoa, supabatirā Juan Marcocore maka ma'ewa'riye'e", Bernabére kire ārīka.

³⁸ I'supaka kērīko'omakaja, Pablote yaṗaberika, "Panfiliarā yija imaeka ṗoto yijare ja'atātīrā Jerusalénrā Juan Marcocore yijare ṗe'ritapawa'rika", ārīwa'ri kibojaeka. Supa imarī Pablote kire akariyaṗaberika ate. ³⁹ I'supaka simamaka ñoaka najaibu'aeka simako'omakaja ĩrīka upakaja naṗupajoaberika. I'supaka imawa'ri ṗibitirā rakaka oyiaja na'rika. Juan Marcos, Bernabéka waṗurupi, Chipre wāmeika jūmurīkarā na'rika. ⁴⁰ Pablo jeyomaki Silas imaekaki kika a'rīrūkika. Torā na'rīrā baaeka ruṗu jia Tuṗarāte nare baarū ārīwa'ri, naro'si kire najēñeka tokarā Jesúre ā'mitirīṗeairā. I'supaka nabaeka be'erō'ō kopakaja na'rika mae. ⁴¹ Torā a'rīrījarīkōrī Sīriarā, supabatirā Ciliciarō'ōrāoka Jesúrika bojariroka nabojaeka. Jesúre yi'rikarāka jaitirā jībaji Jesúre yi'paraka okajājia

††15:34-35 Algunos textos antiguos incluyen el versículo 34: "Ō'ōrā yituirānu", kērīpupajoeka Silas.

nimaerā i'supaka Pablorākare nare jeyobaaeka.

Pablorākaka Timoteore jeyoariwa'rika

16 Topi Pablorākare Derbewejearā a'ritirā, Listra wāmeika wejearā neyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaikite niatōpoeka. Timoteo wāmeiki kimaeka. Kipako imaekako judíotatako, Jesúre yi'yuko. Kipaki pūri griegotataki kimaeka. ²Listrawejeakarā, supabatirā Iconiowejeakarā Jesúre ā'mitiripēairā jia pūpajoabaraka najaiika Timoteoreka. ³I'sia ōrīwa'ri Timoteore naka a'ririka Pablote yapaeka. Naka ke'rika ruḡubaji, circuncisión Pablote kire baaeka. “Judíotatariki kipakire imamaka circuncisión Timoteore kibaarūjeberika. I'supaka kireka nimaupatiji noñu”, āriwa'ri i'supaka Pablote kire baaeka judíotatarāte kire iaripe'yoa'si āriwa'ri. ⁴Listrarā nimaeka be'erō'ō aḡea wejearā na'rika. Supa imarī Timoteore naka jeyoariwa'rika. Īrāweje jariwa'ririmarīaja ikupaka Jesúre yi'yurāte nabojarijarika: “Jerusalénrā apóstolrāka supabatirā Jesúre yi'yurāte imaruḡutarimajare rēritirā ikupaka mijare narīpūayu: “Judíotatarā ñekiarāte imara'aeka upakaja yi'ririka sime”, mijare yija āribeyu.’ Īrāriroka takaja mija yi'rījīñu”, apóstolrākare ārāpakakaka nare nabojaeka. ⁵I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, Jesúre yi'rikatatarāre jībaji kire ā'mitiripēamirīrikawa'rika. Supabatirā ĩrārimī upakaja rīkimabaji napuburijarika.

Makārārūñuroka upakapi Macedoniakakire Pablote iaeka

⁶Asiaka'iarā Jesúrika bojariroka nabojatapaarika naḡupajoako'omakaja, topi no'rirūkimarīa simaerā Espiritu Santore nare ōrīrūjeka. Supa imarī Frigiaka'ia, Galaciaka'iarā Pablorākare o'ritapawa'rika. ⁷Topi o'riwa'ritirā Misiaka'ia ta'irō'ōrā neyaeka. Topi Bitiniaka'iarā a'ririka naḡupajoakoḡepka. I'supaka simako'omakaja Espiritu Santore topi nare a'rirūjeberika. ⁸Misiaka'iapī o'riwa'ritirā Tróade wāmeika wejearā natu'aeayaeka. ⁹I'sia wejearā eyatirā i'sirimi ñami makārārūñuroka upakapi Macedoniakakire rīkamapakā'ā Pablote iaeka.

—Ō'ōrā Macedoniarā mi'tabe, yijare jeyobaaokaro'si,— Macedoniakakire Pablote ārika.

¹⁰“Ikupaka yikarārūriko'o”, Pablote āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, “Macedoniarā kirika bojariroka wārōri Tuparāte mare pūatayu”, yija ārāpe.‡‡ Supa imarī a'yaokaro'si yija ba'irījia yija jierape.

Filipos wejearā Pablorākare etaeka

¹¹Tróade wejeapī kūmujāitirā, wājiaja Samotracia wāmeika jūmurikarā yija a'raḡe. Aḡerīmi Neápolisrā yija eyarape. ¹²Topi Filiposrā yija a'raḡe. Rīkimarāja Romawejeakarāre imarape torā. Macedonia ka'iareka imatiyaiweje simarape. Ñoapañaka yija imarape torā. ¹³Jērītarirīmi simarapaka ḡoto weje a'riwa'ri imarapaka riakarā yija turape. “I'sia wejearā imarāte Tuparāka jairijayurō'ō sime je'e”, yija ōrīkoperape. Torā eyatirā, yija eyaruparimomerape. Topi ruḡarījī, torā rēribaraka imaraparā rōmijāte Jesúrika

‡‡16:10 El uso de “nosotros” (yija) en los versículos 16.10-17 indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo, Silas y Timoteo en el viaje a Filipos.

bojariroka yija bojarape. ¹⁴Īrāko Lidia wāmeiko, Tiatirawejeakako, naka imarapako. Supabātīrā sayapāia jīa iyayapea īoika waruaka ijirirōmo koimarape. Judforākamariko

imaripotojo Tuparāte jiyipupaka oñuko imarī, Pablote jaimaka Tuparāte kore āmitiripēarijērape. ¹⁵Jesúre koāmitiripēamaka, rupuko'a kore yija jūjerape supabātīrā korirāreoka. I'supaka kore yija baarapaka be'erōō ikupaka yijare kojairape:

—“Ritaoka Jesúre yi'yuko koime”, mija āriye'e, mija i'tabe yiwi'iarā,— jiapī yijare kōrāpe.

I'supaka kōpakā'ā kowi'iarā tuiṛī yija a'rape.

¹⁶Īrārīmi pō'imajare Tuparāka jairoyikarō'ōrā a'rikōrī bikirirōmore yija īatōporape. Satanārika ima nā'rījāikako koimarape. I'supaka imarapako imarī, nāmājī wejeareka o'rirūkia kobojarape. Supa imarī koīparimarāre rīkimaka niñerū tōporape, i'supaka bojaiko koimamaka. ¹⁷Iko bikirirōmo yija be'erō'ōpi rīrīra'atirā ikupaka koakasererape:

—Īrā īmirīja imarā imatiyaiki Tuparāte yi'yurā. “Jesúre mija yi'rīrākareka, mijare kitāārāñu”, āriwa'ri mijare nabojayu,— āriokaika ritaja pō'imajare kobojarape.

¹⁸Īrārīmi upakaja i'supaka kire koakasererīrika. I'supaka jajua kobaata'amaka īawa'ri, ba'iaja simaeka Pabloro'si. Supa imarī jororīkatirā Satanārika ima koreka nā'rījāikakite ikupaka Pablote ārika:

—Jesucristorīkapi koreka mire yiporirūjeyu,— Pablote ārika Satanārika ima.

I'supaka kērika potojo kore nā'rījāikōpekakite koreka porika.

¹⁹Koreka kiporitapaeka be'erō'ō, nāmājī o'rirūkia kobojawārūberika mae. I'supaka koimamaka īatirā, “Apekurioka ate niñerū tōpobesarāñurā maimae”, koīparimarāre āriṛupajoaeka. Supa imarī Pablote, Silareoka naboebarika. Supa baatirā nare nī'atirā wejeñe'metāji imatiyairō'ō īparimarā pō'irā nare ne'ewa'rika. ²⁰Īparimarā wājītāji nare e'eeyatirā ikupaka narīka:

—Īrā judfotatarā mawejeakarāre rukubaka pūpajoarūjerimaja imarā. I'supaka imarā imarī mawejarā oka naṛō'ijiyau mae. ²¹Romatatarāre baaroyika upakamarīa nawārōrijayu. Supa imarī nawārōika upaka mabaaberijīñu,— narīka nīparimarāre.

²²I'supaka napakā'ā āmitiriwa'ri, Pablōrākare jimarīa naboebaeka pō'imaja. Supa imarī nare napajeū'mueka. Topi jariroaka^f nare ne'etarūjeka i'sia wejeakarā īparimarā. Supabātīrā wajoapi nare napajerūjeka. ²³I'supaka jājiapi nare pajetirā, wēkomaka imariwi'iarā nare natarūjeka. Supabātīrā,

—Jia nare miarīpe naru'rikoreka,— wēkomaka imariwi'ia īarīrīrimajire narīka.

²⁴I'supaka īparimarāre āpakā'ā āmitiriwa'ri, wēkomaka imariwi'i tōsibajirā imaeka kurarakarā maṛoriwārūberijirō'ōrā nare kitarika. Supabātīrā nu'pua yaṛupāia koṛeru'aika watopekarā kipi'peka.

²⁵I'supaka kibaako'omakaja Pablo, Silaspitiyika Tuparāka jaitirā nāmi poto nabayakoyaeka. Aṛerā wēkomaka imariwi'iarā imaekarā nabayakoyamaka āmitirīkarā. ²⁶Ikuparō'ōpiji ka'ia jājia iyika. Supabātīrā wēkomaka imariwi'ia iyika. I'supaka sabaayuju koṛereka wiritapataeka. I'supaka sabaamaka torā imaekarāte ṛerumijia nare napī'peka

^f16:22 Camisa

kutupataeka. ²⁷ I'supaka simamaka wēkomaka imariwi'ia iarīririmajire tūrūeka. Īrākopereka rakakaja wiritapataeka imamaka, iawa'ri, “Wēkomaka imariwi'iarā imakoŋeirāte ru'ripatayu je'e”, kērīpupajoakoŋeka. Supa imarī kisara e'tirā kiōñu upakaja jāārīrīrā kibaakoŋeka. ²⁸ I'supaka kibaaerā baaeka poto ikupaka Pablote kire ārika:

—Mipo'ia jāābekaja! Yija imaupatiji ō'ōrā yija imapatayu.—

²⁹ Supa imarī yaaboaike wēkomaka imariwi'ia iarīririmajire jēñeka. Supabatirā Pablora ka pō'irā rīrīkākawa'ritirā nawājītāji kiñukuruŋeka, kikiwa'ri tarabaraka. ³⁰ Ape'ō'ōrā nare e'ewa'ritirā, ikupaka nare kijērīaeka:

—ĶMarākā'ā yibaaññu, ba'iaja yibaaikareka Tuparāte yire wayūaokaro'si?— kērīka Pablora kare.

³¹ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka nayi'rika:

—Maipamaki Jesucristore mia'mitiripēarākareka, Tuparāte mire tāārāñu, supabatirā mirīrāreoka,— kire narīka.

³² Supabatirā maipamaki Jesucristorika bojariroka kire nabojaeka. Kiwi'iarā imaekarāteoka nabojaŋataeka.

³³ I'siñamiji nare napajeka kāmia kijūjeka Pablora kareka. I'supaka nare baaweatirā kirupuko'a kijūjerūjeka, kirīrāreoka. ³⁴ I'sia be'erō'ō kiwi'iarā Pablora kare kiakawa'rika nare ba'ariji'aokaro'si. “Tuparāte y'i'yurā yija ime mae”, āriwa'ri kirīrāpitiyika jia jījīmakā nimaeka mae.

³⁵ Bikitojo i'sia wejekarā ĩparimarā surararākare pūataekarā, wēkomaka imariwi'ia iarīririmajire bojarī,

—Nare mija'atabe mae, nayaokaro'si.—

³⁶ Supa imarī wēkomaka imariwi'ia iarīririmaji ikupaka ārikaki Pablote:

—Īparimarāre jā'meika upakaja mijare yija'ataerā baayu. Supa imarī dakoa ba'iaja pūparibekaja mija a'pe mae,— kērīka.

³⁷ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote bojaeka surararākare:

—Dakoa parea yijare imaberiko'omakaja ika wejea ĩparimarā pō'imaja wājītāji yijare napajerūjerape. I'supaka yijare nabaarūjerape Ķdakoa ba'iaja nabaako'o? āpekaja. Supabatirā ika wēkomaka imariwi'iarā yijare natarūjerape. Romakarā^{§§} upaka yija imako'omakaja najā'meika y'i'ribekaja i'supaka yijare nabaarape. Supa imarī maekaka pō'imajare ōrībeyukaji yijare naja'atariyapakoŋeyu. I'supakamarīa simarāñu. Noñu upakaja yijare poarī ni'tarū,— Pablote ārika surararākare.

³⁸ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā ĩparimarāre bojarī surararākare a'rika. I'supaka nabojamaka ā'mitiritirā, Romakarāja Pablora kare imamaka ōrīwārūtīrā ĩparimarāre kīkika.

³⁹ Supa imarī Pablora ka pō'irā okajierī ĩparimarāre a'rika. I'supaka baaweatirā, nare naja'ataeka. “Apea wejearā mija a'pe ruŋu”, jiaŋi nare narīka.

⁴⁰ Wēkomaka imariwi'iaŋi pōritirā Lidia wi'iarā Pablora kare a'rika. Torā eyatirā Jesūre ā'mitiripēakarāte narērāteka. Jesūrikakaka nare nabojaeka jībaji Jesūre y'i'paraka okajāia nimaerā. I'supaka naka najaike be'erō'ō apea wejearā na'rika mae.

Tesalónica wejearā oka pō'ijirika

17 Filiposwejeapi a'ritirā, Anfīpoliswejea, supabatirā Apoloniaewejeapi Pablora kare o'ririŋarika. I'sia be'erō'ō Tesalónica wāmeika wejearā neyaeka. I'sia

§§16:37 Ciudadanos de Roma

wejearā judíotatarāte rērīriwi'ia imaeka. ² Pablo, kibaaroyika upaka baarī, judíotatarāte rērīriwi'iarā a'rikaki. Supabatarā maekarakakuri jērītarirīmi Tuparārika bojariroka torā rērītirā imaekarāte kibojawapu'ataeka. Tuparāro'si bojaijirimaja imaekarāte o'oea pūpajoatirā, ikupaka pō'imajare kibojaka:

³—“Pō'imajare Jā'merūkika, Tuparāte pūatarānuka ba'iaja jūarāki. Supabatarā kireyarānu. Reyakoperipotojo ate ōñia kijaripe'rirānu”, āriwa'ri Tuparāro'si bojaijirimajare āri'o'oeakiji kime Jesucristo, mare Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki,— Pablote nare ārika.

⁴ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, īrārimarā judíotatarā Jesúre yi'rikarā mae. Supa imarī Pablo, Silaspitiyika īrika upakaja pūpajoekarā imarī nare najeyoarika. Rikimarāja judíotatamarīrā imaripotojo Tuparāte jiyipūpayeekarāte kibojamaka ā'mitiritirā, Jesúreoka na'mitiripēaka mae. Rikimarā tokarā rōmijā imatiyairā Jesúre ā'mitiripēakarā naro'si. Īrājaoka jeyoarikarā Pablote, Silaspitiyika.

⁵ Pablorākare rikimarāja pō'imajare ā'mitiripēamaka iawa'ri, tokarā judíotatarāte Pablorākare ā'mijiaeka. Supa imarī i'sia wejeareka imaekarā ba'iaja baairāte narērātaeka. “Yijare mija jeyobaabe. Ika wejeareka imarā wājītāji Pablorākare ba'iaja majairānu, Pablorākare naboebayaokaro'si pō'imaja”, judíotatarāte nare ārika. I'supaka baawa'ri, rikimarāja pō'imajare narērātaeka. Supa imarī Jasón wi'iarā Pablorākare mo'arī na'rika, nare e'epoatirā pō'imajare nare ijiriyapawa'ri. ⁶ Nare tōpoberiwa'ri, Jasónre, supabatarā īrārimarā Jesúre ā'mitiripēakarāte iparimarā pō'irā ne'ewa'rika. Ikupaka jājirokapi iparimarāre nabojaeka:

—Pablo, Silaspitiyika rīkimakaja wejeareka rukubaka oka baatarapararā imarā. Mawejearāoka rukubaka baarī netayu. ⁷ Īi Jasón kiwi'iarā nare e'etorapaki. Īrika Jesús wāmeikireka, “Īki kime ĩpi imatiyaiki”, āriwa'ri maipamaki Césarte jā'meka yi'ribeyurā nime,— nīpamarāre narika.

⁸ I'sia oka ā'mitiriwa'ri i'sia wejeakarā, nīparimarāpitiyika jiamarā naro'si simaeka. ⁹ “Mijare yija ja'atarika mija yapaye'e, yijare mija wapāijibe”, narika Jasónrākare. Supa imarī iparimarāre nawapāijika.

Pablorākare Bereawejearā imatapaeka

¹⁰ Sarā'ika be'erō'ō nāmi Jesúre ā'mitiripēakarā Pablorākare napūataeka Bereawejearā. Torā eyatirā judíotatarāte rērīriwi'iarā nakākaeka.

¹¹ Bereawejeareka imaekarā Tesalónicawejeakarāre jībaji Pablorākare ā'mitiriyapaekarā. Torā Jesúrika bojariroka kibojamaka jia jījimakapi na'mitirika. Supabatarā kire ā'mitiritirā, “¿Yaje Tuparā oka ānu upakaja yijare kibojayu?”, āriwa'ri Tuparā majaropūnu niarījarika. ¹² “Rita sime kibojaka”, āriwa'ri rikimarāja judíorākare Jesúre yi'rika. I'supakajaoka īrārimarā judíotatamarīrā imatiyairā ĩmirīja, rōmijāpitiyika Jesúre yi'rikarā.

¹³ “Berearā Pablote Tuparārika bojarikaroka bojayu”, āriwa'ri majaroka Tesalónicakarā judíotatarāte ā'mitirika. I'sia ā'mitiriwa'ri naboebarika. Supa imarī Bereawejearā a'ritirā pō'imajare rukubaka napūpajoarūjeka. Supa imarī Bereawejeakarā Pablote boebarikarā.

¹⁴ I'supaka nimaeka ā'mitiriwa'ri, nōjimarāji īrārimarā tokarā Jesúre ā'mitiripēairā Pablote riapakirijerā e'ewa'rikarā. Silas, Timoteopitiyika pūri tuikarā, naka a'ribekaja. ¹⁵ Riapakiakarā tu'aeyatirā wapurupi Atenas wāmeika

wejearā Pablote ne'ewa'rika. Torā kire taritirā Berearā nape'rika ate. Naka Pablote majaroka pūataeka, “Silas, Timoteopitiyika ñojimarīpañakaja ni'tarū”, āriwa'ri.

Atenawejearā Pablote imatapaeka

¹⁶ Silare, Timoteopitiyika ta'abarakā Atenawejearā iataparī Pablote a'rika. I'sia wejearā rikimaka waṗuju imaja jērāka najiyipupayeika iawa'ri ba'iaja kipuparitiyaeka. ¹⁷ Supa imarī judíorākare rēririwi'iarā Jesúrika Pablote bojaeka judíotatarāte, supabatirā judíotatamarīrā imaripotojo Tuparāte jiyipupayeekarāte. I'supakajaoka i'rārīmi jariwa'ririmarīaja wejeñe'metāji* turitaparāte i'sirokajaoka Pablote bojaeka.

¹⁸ Tokarā epicureoskaka wārūrimaja, supabatirā estoicoskaka wārūrimajaoka Pablota nokatotoeka. Jesús majaroka, supabatirā reyakoperipotojo ate ōñia kijaripe'rika majaroka nare kibojaka. Supa imarī i'rārimarā ikupaka ārikarā:

—¿Dakoakaka ōrīpūabeyukate i'supaka jaiyu?— narīka.

Aperā puri:

—Apeto wejeakarā najiyipupayeeroyirāreka† kijaiyu je'e aṗeyari,— narīka.

¹⁹ Supa imarī “Areópago‡ wāmeirō'orā dajo majaiari”, āriwa'ri Pablote ne'ewa'rika. Torā rērītirā imaekarā i'parimarāre ikupaka ārika:

—Mamaka majaroka mibojaka ā'mitiririka yija yaṗayu. ²⁰ Yija ā'mitirikoribeyua majaroka miwārōyu. ¿Marākā'ā āririka miwārōyu? Yijare mibojabe ruṗu,— kire narīka.

²¹ Atenakarā, supabatirā apeto ka'iakarā torā imaekarā mamaka pūpajoariroka pūpajoabaraka jaikarā, aṗea baabekaja. Supa imarī mamakukukaka majaroka Pablote bojarika na'mitiririyapaeka.

²² Supa imarī nawatopekapi mi'mirikatirā ikupaka Pablote nare bojaeka Areópago wāmeirō'orā:

—Mija ā'mitiṗe Atenareka imabayurā. Rikimaka jērāka jiyeka mija jiyipupayeemaka ñiayu. ²³ Mija wejearā, turitapabaraka jērāka jiyipupayeerī mija rērīrijayurō'ō rakakaja ñiataparape. I'rākō'rīmato ikupaka āri'o'oeakarō'ō yitōporape: “Ō'ō sime Maikoribeyukate jiyipupayeerūkirō'ō”, āri'o'oeaka simarape. Mija ōribeyuka majaroka yibojaeerā baayu mae.

²⁴ Ika ka'ia, ritatojo ika wejeareka ima pō'ijiaekaki Tuparā. Ritaja ika ka'iareka imarā, mabo'ikakurirā imarā iṗamaki imarī, pō'imajare baapō'ijiaeka kire jiyipupaka ōrīriwi'iarāmarīa kime. ²⁵ Dika jariwa'ribeyua kiro'si. Kiro'si mabaarijītokopeika yaṗabeyuka. Iki imaki ritaja ōñia maimarūkia mare ja'ataiki.

²⁶ Mamarītaka imirījite takaja Tuparāte pō'ijiaeka. Ikipi āriwa'riji ritaja pō'imajatatarāte Tuparāte kāriṗoeka. Ika ka'iarā rakakaja nimaokaro'si Tuparāte nare pibataeka kiyapaeka upakaja. Iki imaki “Ika ka'iareka nimarāñu, supabatirā i'tojirā wejeareka ōñia nimarāñu”, āri'rūkika.

²⁷ I'supaka Tuparāte baeka “¿Marākā'ā Tuparāte morijīñu je'e?”, pō'imajare āri'rū āriwa'ri. “Yire ōririyapawa'ri yirirā pō'imajare imarū”, Tuparāte ārika. Kire morīriyapajīkareka puri, yoerāmarīaja Tuparāte ime.

*17:17 En la plaza de la ciudad

†17:18 Dioses de extranjeros

‡17:19 Una corte compuesta de jueces griegos para decidir, más que todo, cuestiones de religión o moralidad.

Makaja imaki kime. ²⁸“Tuparāpi ārīwa'ri ōñia maime, marī'meyu, supabatirā ika ka'iarā mare kimarūjeyu. Kimaberirikareka maimaberijāēka.”⁴¹ Ikupaka āparaka ĩrārīmarā mijaro'si majarobojarimajare o'oeke: “Tuparā makarā maime”, ārīwa'ri.[§] ²⁹I'supaka simamaka “Ikupaka kime Tuparā”, ārīpupajoawa'ri, ātakaka, orokaka, platakakaoka najiyipupayeerūkika pō'imagare jia baapo'ijako'omakaja, Tuparā makarā imarī “I'supaka nabaapo'ijiaeka ioiki Tuparāte ime je'e”, marīpupajoaberijīnu. ³⁰I'supaka pō'imagare jia ōrīpūaberiripotojo ba'iaja baaeka wapa Tuparāte nare jēñeberika ruḡu. I'supakamarīa sime maekaka. Supa imarī maekaka ritaja ba'iaja mabaaike ja'atarika Tuparāte mare jā'meyu. ³¹Ńamajī ba'iaja pō'imagare baaika wapa kijēñerūkirimī ōrītiiki Tuparā. Jia oyiaja baaike imarī, nabaake takaja sawapa nare kijēñerānu. ĩrika kiwāmaekake i'supaka baarāki. “Reyakoperipotojo ōñia Tuparāte kire jaripe'rirūjeka simamaka Cristo imaki Tuparāte wā'maekake”, ritaja pō'imagare ārīwārūyu,— Pablote nare ārika.

³²Ōñia jaripe'ririkakaka ā'mitiriwa'ri eebaraka Pablote ĩrārīmarāre boiwā'imarīka. I'supaka nabaako'omakaja aḡerā pūri ikupaka ārīkarā:

—Ate samijaip'e'arika ā'mitiririka yija yapayu,— Pablote narīka.

³³Supabatirā rēribaraka ni-maekarō'ōpi Pablote poritapawa'rika. ³⁴Īrārīmarā kiupaka pūpajoatirā Jesúre ā'mitiripēaekarā. ĩrika Dionisio wāmeiki naka imaekake, Areópago

rērīroyikarākake. Īrāko Dámaris wāmeikooka Jesúre ā'mitiripēaekako. Supabatirā aḡerāoka kire yi'rikarā naro'si.

Corintowejearā Pablote imatapaeke

18 I'sia be'erō'ō Atenawejeapi Pablote a'rika, Corintowejearā. ²Torā eyatirā ĩrika Aquila wāmeiki, Pontoka'iakakika Pablote tōpobu'aeka. Aquila kirūmu Priscilapitiyika Italiaka'iapī a'ritirā Pablo ruḡubaji Corintorā neyaweika. Romakake ĩpi Claudio wāmeiki Italiaka'iarā judfotatarāte imarika yapaberīwa'ri, nare kiḡoataeka. Supa imarī Corintorā Aquilate a'rika kirūmupitiyika, judfotatarā imarī. Sabe'erō'ō naḡō'irā wi'iturirī Pablote a'rika. ³Pablo upakaja sayapāia mo'rīakakapi Aquilate wi'ia** baaeka kirūmupitiyika. Supa imarī ĩrākō'rīmatorāja ba'irabeokaro'si naka kituika nawī'iarā. ⁴Īrākuri jērītarirīmi jariwa'rīmarīa judfōrākare rērīriwi'iarā Jesúrika bojariroka bojarī Pablote a'rīroyika. Judfotatarā supabatirā judfotatarāteoka Jesúrika na'mitiripēaokaro'si nare kijaiējeriyapaeke.

⁵I'sia be'erō'ō, Macedoniapi i'tatirā, Silas, Timoteopitiyika neyake Pablo pō'irā Corintowejearā. Neyake ḡoto kiba'iraberika ja'atatarā Jesúrika bojarirokatakaja bojabaraka Pablote imaeka. Ikupaka judfotatarāte wārōbaraka kijaika: “Jā'merūkika Tuparāte wā'maekake, kirejeoka yija ānu Jesús”, kērika. ⁶I'supaka kērīko'omakaja, aḡerā aḡeupaka pūpajoawa'ri, jajua kire baata'aeakarā. Supabatirā ba'iaja

⁴¹17:28 En 600 a.C. el poeta griego Epimenides escribió esa poema en que alguien dijo estas palabras pensando en Zeus, el capitán de los dioses.

[§]17:28 Dos poetas griegos escribieron esta frase (300 a.C.) pensando en Zeus.

**18:3 Tiendas de campaña

kire napipeka. I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, kijariroaka kijāāpateka “Kopakaja mijare yokajāākopek'o”, āriṗupajoawa'ri. Supabatirā ikupaka kērīka:

—Tuparāte yire jā'meka upakaja kirika bojariroka mijare yibojakoṗeyu. Supa imarī mija reyarānūrīmi ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirāka, oka yire imabesarāka. Supa imarī mija ā'mitiriyapabeyua iawa'ri, irīmipi judfotatarā imarāte Jesūrīka bojariroka yibojau'muerā baayu,— kērīka.

⁷Topi porīwa'ritirā Ticio Justo wi'iarā Pablote a'rika ṗo'imajare wārōrī. Judfōrākamarīki imariṗotojo Tuparāte jiyiṗupaka ōrīkaki kimaeka Ticio Justo. Kiwi'i wā'tarā simaeka judfōrākare rērīriwi'ia. ⁸Crisṗo wāmeiki imaekaki judfōrākare rērīriwi'i iṗamaki. Iki, kirīrāoka maipamaki Jesúre ā'mitiripēairā nimaeka. I'supakajaoka Corintowejeakarā Jesūrīka ā'mitiritirā rīkimarāja kire ā'mitiripēaeakarā. Supabatirā rupuko'a najūjerūjeka. ⁹⁻¹⁰Īrāñami makārārūñuroka upakapi Jesúre jaika Pablote,

—Mikaja nīme. Supa imarī mikīkia'si. Aṗerā ba'iaja mire baawārūbesarānūrā. Okajājia jaritirā yimajaroka ṗo'imajare mibojajipabe. Ika wejeareka rīkimarāja yire ā'mitiripēarūkirā imamaka, samibojarija'ata'si,— Pablote kērīka.

¹¹Supa imarī Corintorā Īrākuri wejejerā aṗejērā ñe'metājirā ṗo'imajare Jesūrīka bojariroka bojabaraka kimaeka.

¹²I'sia be'erō'ō Galión wāmeiki Acaya ka'iarā ĩpi^{††} kimaeka ṗoto ĩrīka upaka oyiaja ṗupajoawa'ri Pablote judfotatarāte ñi'aeka. Supabatirā Galión wājītāji kire ne'ewa'rika. ¹³Ikupaka kire nabojaeka:

—“Ikupaka Tuparāte majiyiṗupay-eeyu”, āriwa'ri Moiséte yijare jā'meka upakamarīa kiwārōtape ĩĭ,— Galiónre narīka.

¹⁴Pablote jairā baaeka ṗotojo ikupaka Galiónre nare ārika:

—Ba'iaja baaiki kimarikareka, supabatirā Romatarāre jā'meika yi'ribeyuka kimarikareka, mijare ña'mitirijīñu imakoṗeyu. ¹⁵Mija ōñu upakaja mija jā'meika simamaka, mija ṗupayariji oka mija jiebe. Yi'i ṗuri i'sia oka jierimaji marīka imarika yapaiki,— judfotatarāte kērīka.

¹⁶Supabatirā judfotatarāte Galiónre ṗoatarūjeka surararākare. ¹⁷Supabatirā judfōrākare rērīriwi'i iṗamaki Sóstenere nañi'aeka ṗo'imaja. I'supaka baatirā Galión wājītāji kire napajeka. I'supaka nabaako'omakaja, “¿Dako baaerā kire mija ṗajeyu?”, Galiónre āriberika. “Marā imabeyua yire”, kērīṗupajoaeka.

Antioquiarā ṗe'rieyatirā ate Tuparā oka Pablote bojatapaeka

¹⁸Corintorā matikuri Pablote imaeka ruṗu. I'sia be'erō'ō Jesúre ā'mitiripēaeakarāte kimajaroka kibojaeka a'yaokaro'si. Supabatirā Aquila, kirūmu Priscilapitiyika Siriaka'iarā a'yaokaro'si, Cenreaswejeearā natu'awa'rika. Cenreaswejeepi na'rīrā baaeka ruṗu, “Tuparā, miwājītāji mire yibojarapaka upakaja yibaako'o”, āriwa'ri kirupua Pablote wi'epaterūjeka. ¹⁹Wapurupi a'ritirā Éfesowejea ṗapitakarā neyaeka. Torā eyatirā Aquila, kirūmu Priscilapitiyika torā natuika. Pablo ṗuri marīwa'ritirā, judfōrākare rērīriwi'iarā eyatirā, “Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús”, āriwa'ri nare jaiējerī. ²⁰Matikuriji naka kimarika judfotatarāte yapakoṗeka. I'supaka simako'omakaja Pablo ṗuri

^{††}18:12 Gobernador

yapaberikaki. ²¹Supa imarī ikupaka nare kimajarojoaeka topi o'yaokaro'si:

—Īrārīmi Tuparāte yaparākareka, mijare ĩarī yi'tarāñu ate,— nare kērika.

Īsia be'erō'ō wapurupi Éfesowejeapi ke'rika. ²²Cesarea papitakarā eyatirā Jerusalénkarā Jesúre ā'mitiripēaekarā pō'irā Pablote wi'ituriwa'rika. Naka imatirā Antioquíarā ke'rika ate. ²³Torā kimatapaeka be'erō'ō ke'riū'mueka ate. Galaciaka'iarā imatirā, topi Frigiaka'iarāoka keyaeka. Īsia ka'iareka Jesúre ā'mitiripēairā imaekarāte Jesúrika bojariroka kiwārōtapaeka. Īsupaka kiwārōmaka ā'mitiriwa'ri, jībaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia najarika.

Éfesorā Tuparā oka Apolore wārōeka

²⁴Īsia poto ĩrika judíototaki Apolos wāmeiki Éfesorā eyaekaki. Alejandro'aweakaki kimaeka. Po'imajare ĩaika wājītāji jia jaiwārūiki kimaeka. Supabatirā Tuparā majaropūñu o'oeka jia kiōrika. ²⁵“Jesúre yapaika upakaja maimajīñu”, aperāte wārōmaka, jia ā'mitiripēaekaki kimako'omakaja Juanre rupuko'a po'imajare jūjekakaka takaja oñuka kimaeka ruḡu. Tēritaka Jesús majaroka ōrīberikoperipotojo kiōrikarō'ōjirā kireka wājiaja okajāabaraka jījimakapi po'imajare kibojaka. ²⁶Īrārīmi judíorākare rēriwi'iarā, dakoā kīkirimarīaja jia po'imajaka kijaika. Aquila kirūmu Priscilapitiyika kijaimaka ā'mitirīkarā. Kijaika be'erō'ō kika jaiokaro'si aḡepañarō'ōrā kire ne'ewa'rika. Jesúrika jia kiōripūawārūberikakaka jia kire nabojawapu'ataeka. ²⁷Īsia be'erō'ō Acayaka'iakarāre Jesúrika bojariroka bojarī ke'ririyaḡaeka. “Jia sime. Me'ḡe”, narīka Éfesokarā Jesúre ā'mitiripēaekarā. Supa imarī “Apolore jia mija e'etope”, āriwa'ri papeḡa no'oeka Acayaka'iakarāro'si. Torā eyatirā jia nare kijeyobaaeka. “Jesúre

mija yi'ḡe”, Tuparāte ārikarā nimaeka. ²⁸Po'imaja wājītāji, Tuparā majaropūñu o'oekakaka bojabaraka,

—Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime,— āriwa'ri judíotatarāre kiwārōeka.

Īsupaka jītaka nare kibojamaka, “Īsupakamarīa sime”, judíotatarāte āriwārūberika.

Éfesorā Pablote imatapaeka

19 Apolore Corintowejearā imañujuju, ḡusi watoḡekarā imaeka ka'ia o'riwa'ritirā Éfesowejearā Pablote eyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaekarā ĩrārimarāre kīatōpoeka. ²Supa imarī ikupaka nare kijērīaeka:

—Jesúre mija ā'mitiripēarapaka poto ḡyaje Espírītu Santore mijare ña'rījāirape?— nare kērika.

Īsupaka kēpakā'ā ikupaka kire nayi'rika:

—“Espírītu Santore ima”, maki yijare bojaberapaki,— kire narīka.

³Supa imarī Pablote nare jērīaeka:

—ḡMakire yi'riwa'ri rupuko'a mija jūjerūjerape?— nare kērika.

—Juanre wārōeka upakaja rupuko'a yijare najūjerape,— narīka.

⁴Īsupaka napakā'ā ikupaka Pablote nare ārika:

—Po'imaja ba'iaja nabaaika ja'ataekarāre rupuko'a Juanre jūjeka. Supabatirā ikupaka Juanre nare bojaeka: “Yibe'erō'ō etarūkikate mija yi'ririḡape”, āriwa'ri kiwārōeka. Īsupaka kērīkakiji kime Jesús,— Pablote nare ārika.

⁵Īsupaka ā'mitiritirā, narupuko'a najūjerūjeka “Maipamaki Jesúre yi'yurā yija ime”, āriwa'ri. ⁶Supabatirā kīpitaka Pablote napo'iarā ja'aḡaeka poto Espírītu Santore nare ña'rījāika. Īsupaka simamaka norībeyua imakoḡeka oka najaika. Supabatirā

Tuparāte nare ōrīrūjeka nabojaeka. ⁷ Īpoū'puarāe'earirakamaki rō'ōjīrā nimaeka.

⁸ Maekarakamaki aiya jērītarirīmi rakaka judīorākare rērīriwi'iarā nare kibojaeka na'mitiripēaokaro'si po'imajare jaiējeriyapaiki Pablote imaeka. "Ikupaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruḡutarānu", āriwa'ri kikirimarīaja nare kibojaeka. ⁹ I'supaka simako'omakaja ĩrārimarā kijaika ā'mitiripēaberikarā, apekurioka sā'mitiririka yapaberikarā ate. Po'imaja wājītāji Jesúre po'imajare tāāika majaroka ba'iaja najaika. Supa imarī nare a'ritapatirā Jesúre ā'mitiripēaeakarāte kika ke'ewa'rika, Tirano wāmeiki wārōriwi'iarā. Torā ĩrārīmi jariwa'rīrimarīaja nare kiwārōroyika. ¹⁰ Torā ĩ'pakuri wejē'rāka wārōbaraka kimaeka. Supa imarī Asia wāmeika ka'iakarā, judīotatarā, judīotatamarīrā imaekarāoka maipamaki Jesúrika bojariroka ā'mitiripataekarā. ¹¹ Pablopi āriwa'rīji rīkimakaja maikoribeyua Tuparāte beaeka. ¹² Supa imarī Pablote rabeka mirāka sayapāia, jariookaoka po'imaja jīnūrā pō'irā ne'ewa'pakā'ā narisirika o'riroyika. Supabatirā Satanārika ima nā'rījāikarāteoka pōrikarā.

¹³⁻¹⁴ I'sia poto ĩrārimarā judīotatarā po'imajareka Satanārika ima nā'rījāika imaekarāte napaotatapaeka. Pablote ĩaji'awa'ri, "Jesús, Pablote kireka bojaiki wāmeapi nareka mija pōpe', marīū'mukoyeye'e", narīka. I'supaka baairā upakajaoka Esceva, kurarāka ĩpamaki makarāte baatapaeka. ĩ'potēnarirakamaki nimaeka. ¹⁵ ĩrārīmi i'supaka narīko'omakaja, ikupaka Satanārika ima nare yi'rika:

—Jesúre nōnu, supabatirā Pabloteoka yijērāko'ayu. Mijare pūri nīawārūbeyu. ¿Marā je'e mija?— nare kērīka.

¹⁶ Supabatirā Satanārika ima nā'rījāikite napō'irā teritaeka. Tērīrikaja jājiapi ba'iaja nare kibaeka. Supabatirā najarirookaoka kibaiwa'ruika. Supa imarī riwejuparaka wī'iaپی naru'riwa'rika. ¹⁷ Éfesowejekarā nimaupatiji, judīotatarā supabatirā judīotatamarīrāoka i'sia majaroka ā'mitiripataekarā. Sā'mitirirā nakīkika. "Tērīritaki kime Jesús", āriwa'ri rīkimarā maipamaki Jesúre jiyipupaka ōrikarā mae.

¹⁸ I'sia majaroka ā'mitiriwa'ri ba'iaja nabaika rīkimarāja Jesúre ā'mitiripēaeakarāte bojaeka.

¹⁹ Supabatirā ikupaka ye'okirāre baaeka ĩrārimarā ye'oroka koririmajare: Ye'orokakaka bojaika napapera, po'imaja wājītāji e'ewa'ritirā najoeka. I'sia pāpera najoeriatāeka cincuenta mil rakato plata rō'ōjīrā wapajārīa ririka.‡‡

²⁰ I'supaka simamaka maipamaki Jesús majaroka ĩrākō'rīmatomarīa sapibimaka, rīkimarāja Jesúre na'mitiripēaeka.

²¹ I'supaka so'rika be'erōō Jerusalénrā pē'ririka Pablote pūpajoeka. "Macedoniaka'ia, supabatirā Acayaka'ia yo'riwa'rīrānu. Jerusalénrā nīmarāka be'erōō, Romawejearā a'ririka ima yiro'si", kērīpūpajoeka. ²² I'supaka āriḡpūpajoatirā Timoteo supabatirā Erastoka kire jeyobaarimajare kirupū kipūataeka Macedoniaka'iarā. Iki pūri Asiaka'iarā¶¶ matikuriji kituika rupū.

Éfesorā rukubaka

napūpajoamaka oka pō'ijirika

²³ Pablote Éfesorā imaeka poto, "Jesús ĩrīkaja imaki po'imajare

‡‡19:19 Cincuenta mil dracmas. Una dracma (moneda) valía un día de trabajo.

¶¶19:22 En Éfeso

tāārimaji”, āriwa'ri po'imajare yapabepakā'a jimarīa oka napo'ijiaeka i'sia wejearā. ²⁴Demetrio wāmeiki kimaeka i'sia oka bitamataū'muekaki. Artemisare^{§§} najiyipupayeerūkiwi'i upaka ioikarijaka platakaka baarimaji kimaeka. Aperāoka kiupaka baarimaja imarī, aperāte sijibaraka rikimakaja niñerū natōporoyika. ²⁵Supa imarī kire jeyobaarimajare, supabatirā nupakajaoka ba'iraberimajareoka kirērātaeka. Supabatirā ikupaka nare kērīka:

—Maa, ika ba'irabeirā puri, rikimaka niñerū tōpoirā maimē. ²⁶¿Pablote po'imajare bojaika ā'mitirikoribeyurā mija bai? “Mija oñu upakaja baatirā mija jiyipupayeeika, jiyipupayeerūkimarīa sime”, kēñu. Kijaika ā'mitiritirā rikimarāja po'imajare kire ā'mitiripēayu. Éfeso wejekarā takajamarīa kire ā'mitiripēairā. Ritaja Asia ka'iarā imarā kire ā'mitiripēairā oyiaja nime. ²⁷Ba'iaja maro'si simarāñu. Supa imarī mabaapo'ijiaika po'imajare waruaribesarāñu. Supa simamaka sawapa matōpowārūbesarāñu. Supabatirā Artemisare jiyipupayeeriwi'iarā po'imajare a'ribesarāñu. Ritaja Asiaka'iarā, supabatirā ritatojo wejeareka Artemisare jiyipupaka oñurā. I'supaka simako'omakaja, Pablote ā'mitiripēawa'ri “Imatiyaikamarīko Artemisare ime”, po'imajare ārirāñu,—Demetriere nare ārika.

²⁸I'supaka kēpakā'a ā'mitiritirā, jimarīa naboebarika. Supabatirā ikupaka āparaka nakasereka:

—¿Éfesokarāre jiyipupayeerijayuko, Artemisa jiiitako koime!— narīka.

²⁹Nakasereka ā'mitiritirā, rikimarā po'imajare napō'irā a'rika. Īrāoka

boebaritirā, akaserekarā. Supa imarī ritaja wejeareka oka po'ijirika. I'supaka simamaka Gayo, Aristarco Pablota jeyoariwa'rikarāte nañi'aeka. Macedoniakarā nimaeka. Po'imajare rērīriwi'iarā nare ne'ewa'rika. ³⁰Kijeyomarāre jaijeyobaarī torā Pablote kākariyapakopeka. Kākarika kiyapamaka ĩatirā, “Mikāka'si”, Jesúre ā'mitiripēaeakarāte kire ārika. ³¹Īrārimarā i'sia ka'ia ĩparimarāre* torā imaeka. Pablo jeyomarā imarī, majaroka kiro'si pūataekarā: “Naka Īrātiiji baabekaja”, āriwa'ri. ³²Rērīrūkikō'rimatorā

rukubaka nakasereka. Apeupaka, apeupaka nakaseremomeka. Īrika upaka pupajoaberiwa'ri rukubaka pupajoabaraka nimaeka. “¿Dakoa baaerā yija rērīko'o?”, narīwārūberika. ³³Judiototaki naka imaekaki Alejandrore po'imaja wājītāji naro'si kire jairūjekarā judiōrāka. Torā rērītirā imaekarāte jaiokaro'si, Alejandrote kipitaka mi'mataeka “Mija jai'a'si rupu”, āriwa'ri. I'supaka kibaako'omakaja nokata'riberika. “Dakoa oka imabeyua judiōrākaro'si”, āriwa'ri nare kibojærā baakoepka. ³⁴Judiototaki kimaeka ōriwa'ri judiōrākamarīrāte tēriwa'ribaji akasereka,

—¿Éfesokarāre jiyipupayeerijayuko, Artemisa jiiitako koime!—

Īpakuri aiyajērārō'ōjirā i'supaka Īrika upakaja akaserebaraka nimaeka.

³⁵Īrika tokaki imaruputarimaji po'imajare okata'rirūjekaki, supabatirā ikupaka nare kērīka:

—Mija ā'mitipe Éfeso wejeareka imarā. Majiyipupayeeiko Artemisa wi'ia ĩarīrīrimajaja maimē ika wejeareka imarā. Supabatirā ko'pojērāka ĩmipi

§§19:24 Artemisa era la diosa principal de Éfeso. Los Romanos la llamaba Diana. Su templo en Éfeso era magnífico.

*19:31 Oficiales de la provincia

ñarika maiariririjayu. “Iʼsupaka imarā nime”, ritaja ʼpoʼimajare āriwārūpatayu mareka.³⁶ Nirā ʼpoʼimaja “Pakirika sime”, āribeyurā. Supa imarī mija joʼriaʼsi, iʼtojirāja samija jaʼatabe. Baʼiaja mija baaʼsi, jia mija ʼpupajoabe.³⁷ Irā imirija mija eʼeraʼairā majiyipupayeeiko Artemisarika kareeʼebeyurā. Supabatirā baʼiaja koreka jai beyurā nime.³⁸ Demetriore kika baʼirabeirāpitiyika aʼperāte nare okabaajikareka, niʼparimarā ʼpōʼirā oka jierī nare eʼewaʼritirā jia simajīnu. Oka naroʼsi imajikareka, iʼparimarāre nabojaīnu. Iʼparimarā, jāʼmerimaja nime oka jierimaja.³⁹ Apea oka bojarika mija yaʼajika, Romakarāre jāʼmeka ānu upakaja iʼparimarāre rērīrāka ʼpoto nawājītāji mija bojaīkareka jia simajīnu.⁴⁰ Mia, ζmarākāʼā Romatatarā iʼparimarāte ʼpupajoarānu ruku iʼsupaka ʼpoʼimajare oka ʼpoʼijiamaka? Ikupaka naʼpupajoarānu jeʼe aʼpeyari: “Mare boebariwaʼri iʼrāpēʼrōtorāja mare nabaariyapayu Éfesokarā”, narīpupajoarānu jeʼe. Iʼsupaka simamaka werika maroʼsi simajīnu. Supa imarī “ζMarākāʼā oka imamaka, iʼsupaka ʼpipebaraka mija ime?”, Romatatarāte āriṛākareka, marākāʼā nare yiʼriwārūberijika maime,— torā imarūputarimajite ārika.

⁴¹ Sabeʼerōʼō “Iʼtojirāja simarū”, āritirā nare kiʼpeʼrirūjeka.

Macedoniarā Pablote aʼrika

20 Iʼsupaka oka imaeka beʼerōʼō Jesúre āʼmitiripēaekarāte Pablote akaeka. Keʼrirā baaeka ruʼpu “Jesúre yiʼririjariwaʼri jia mija imabe”, āriwaʼri naka kijaiika. Iʼsupaka āritirā, nare kimajaroka kibojaeka aʼyaokaroʼsi.

Supabatirā Macedoniakaʼiarā keʼrika.² Macedoniakaʼiarā aʼririjaparaka iʼrāweje upakaja Jesúre āʼmitiripēaekarā ʼpōʼirā kituririjarika. Napōʼirā eyatirā “Jia Jesúre āʼmitiripēabaraka okajājia mija imabe”, nare kērīka. Iʼsia beʼerōʼō Greciakaʼiarā keyaeka.³ Maekarakamaki aiyā torā kimaeka beʼerōʼō Siriakaʼiarā waʼpuruʼpi aʼrirā kibaaeka. Iʼsupaka simakoʼomakaja judiotatarāte kire jāēerā nariʼkaika majaroka kiāʼmitirika. Supa imarī “Yiʼtaraparōʼōrā Macedoniakaʼiarā yipeʼriwaʼrirānu boʼipi”, Pablote āriʼpupajoaeka.⁴ Kika jeyoariwaʼraparā ikarakamaki yija imarape: Sópater Bereakaki Pirro maki, Segundo supabatirā Aristarco, Tesalónicawejeakarā, Gayo Derbewejeakaki, Timoteo supabatirā Tíquico, Trófimo Asiakaʼiakarā, supabatirā yiʼi Lucas. Iʼsarakamarā Pablota yija jeyoariwaʼrape.⁵ Filiposwejea eyatirā, yijaka imaraparāte aʼriweirape Tróadewejea yijare taʼarī.[†] ⁶ Pan levadura rukebekaja baʼaribayarā yija imarapaka beʼerōʼō Filipospi yija aʼrape waʼpuruʼpi. Iʼrāpitarakarāmi beʼerōʼō Tróadewejea yija eyarape. Yija ruʼpu aʼraparā, yija jeyomarāre torā yija eyarape. Torā iʼpotēnarirakarāmi yija imarape.

Tróadewejea Pablote imatapaeka

⁷ Baʼirabeūʼmurirīmi[‡] yija rērāpe Jesúre yiʼyurāpitiyika. Maroʼsi Jesúre reyaeka ʼpupajoabaraka kijāʼmeka upakaja pan ʼpibabaʼaerā yija rērāpe. Yija baʼaerā baarapaka ruʼpu Pablote yijare bojarape. Aʼperīmi keʼrirā baarapaka simamaka yijare kiwārōyuyu ñami ñeʼmetāji seyarape.⁸ Iʼsia wiʼia maekarakakuku yuraika ima wiʼireka,

[†]20:5 El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 21.25

[‡]20:7 Domingo

piyikukurō'ōrā rērītirā yija imarape. Rikimakaja yaaboaike imarapaka i'sia kurarakarā. ⁹Supa imarī ī'rika bikirimaji Eutico wāmeiki imirā kurarakapi yoirūkia kopereka ¹imaraparō'ōrā ruparapaki. Ōoaka Pablote jaimaka, kopakaja oōmaka bikirimajite riarapaka. Kopakaja kārītiyawa'ri kiña'rāpe mae. Poriwa'ritirā kire yija kōae'ekoperape. Kopakaja reyaekaki kimarape. ¹⁰Supa imarī ruiwa'ritirā, kimajakarā eyapañarītirā Pablote kire wā'wojī'arape. Supabatirā ikupaka yijare kērāpe:

—Mija pupata'si. Ōña jaripe'yuka kime,— yijare kērāpe.

¹¹I'sia be'erō'ō Pablopitiyika yija mirīwa'rape ate. Torā mirīeyatirā pan kipibarape. Yija ba'arapaka be'erō'ō jairīji Pablote wārāpe. I'sia be'erō'ō Asovejearā turitaparī ke'rape. ¹²Jia jājika bikirimajite japakā'ā, kiwi'iarā pō'imajare kire e'ewa'rape. I'supaka kimamaka jia jījimaka najarape.

Miletowejearā Pablote a'rika

¹³Pablote ārāpaka upakaja wapurupi Asovejearā yija a'rape. Topi wapurupi a'ritirā kire yija ta'arape, ma'api ke'rapaka simamaka. ¹⁴Asorā keyarapaka poto wapurupi kire yija jāatorape. Kire jāatoritirā Mitilene wāmeika wejearā yija a'rape mae. ¹⁵Aperīmi topi yija a'rapaka be'erō'ō Quío wāmeika jūmurika yija o'rape. Aperīmi Samos wāmeika jūmurikarā yija eyarape. Topi a'ritirā aperīmi Miletowejearā yija eyarape. ¹⁶“Asiaka'iarā Jesúre ā'mitiripēairā pō'irā ya'rijikareka yiba'ejiñu”, Pablote āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Éfesowejea wājijaja yija o'ritapawa'rape. “Jerusalén wejearā Pentecostés baya īaokaro'si wārūaja ma'rijikareka jia simajiñu”,

ārīpupajoawa'ri, “Jajuaja ma'riye'e”, Pablote yijare ārāpe.

Éfesokarā imaruputarimajare piyia jia kiokajāēka Pablo

¹⁷Miletorā imatirā, Éfesowejearā Jesúre ā'mitiripēairāte imaruputari-majare Pablote oka pūatarape: “Mija i'tabe o'ōrā. Éfesorā a'riberijika nime”, ārīwa'ri nare kibojapūarape. ¹⁸Supa imarī yija pō'irā neyarapaka poto ikupaka Pablote nare ārāpe:

—Mamarī Asiaka'iarā eyatirā jia mijaka nīmaroyirapaka mija oñu. ¹⁹Mijaka nīmarapaka poto Maipamakiro'si ba'irabejibaraka, “Mija tērīwa'ribaji oñuka nime”, ārīberapaki yi'i. Supabatirāoka pō'imajare Jesúre ā'mitiripēabeyua īawa'ri yorape. Supabatirā judfotatarāte ba'iaja baaokaro'si yire nari'kamaka ba'iaja yijūarape. ²⁰Jesúrika bojariroka mijare yibojarapaka poto, dakoa jia bojarika mijaro'si ma'rāpāāberapaki yi'i. “Kirika bojariroka ā'mitiritirā jia nimarū”, ārīwa'ri mijare sayibojapatarape. Rikimarā wājītāji, supabatirā mija wi'iarāoka mijare sayibojaroyirape. ²¹“Ba'iaja mija baaika pupajoariwa'ri samija ja'atabe. I'supaka Tuparāte yi'ririka yapawa'ri maipamaki Jesu-cristore mija ā'mitiripēabe”, ārīwa'ri judfotatarā supabatirā judfotatarā imarāteoka yibojaroyirape. ²²Espīritu Santore yire jā'meika upakaja maekaka Jerusalénrā ya'rirā baayu. Torā yire o'rirūkia ōribeyuka yi'i. ²³Ikatakaja mijare yibojawārūyu. Ritaja wejearā ya'ririjayurō'ōrā ikupaka Tuparāro'si bojaijirimajare yire bojayu Espīritu Santore nare sōrirūjemaka: “Wēkomaka imariwi'iarā mire natarāñu. Supabatirā ba'iaja mijūarāñu”, yire nañu. ²⁴Maipamakiro'si yiba'iraberūkia yire

kija'ataeka jia simaupatiji yibaawearāka be'erō'ō yire najāājikareka marā imabeyua. “Po'imajare wayuīawa'ri Kimakire Tuparāte reyarūjeka mare tāōkarō'si”, āriwa'ri pō'imajare yibojaerā maipamaki Jesúre yire pūataeka.

²⁵ “Kire ā'mitiripēairāte Tuparāte jia jā'merāñu”, āriwa'ri ritaja mijare yibojarape. Mae pūri “Apekurioka yire niabesarāñu”, mijareka ñariṗupajoayu. ²⁶⁻²⁷ Ritaja Tuparāte pō'imajare bojariparapaka upakaja mijare yibojarape, kūpajī ma'rāpāābekaja. Supa imarī ika mijare yibojayu: Īrika mijakaki Tuparā pō'irā eyabesarākareka, kireje oka imarāka, yiremarīa. ²⁸ Supa imarī rakajekaja mija ōñu upakaja jia mija pūpajoabe, Jesúre yapaika upakaja mija baarījayaokaro'si. I'supakajaoka Éfesowejarā pē'rieyatirā, Espiritu Santore mijare jā'meika upakaja jia Jesúre ā'mitiripēairāte mija iarīpe. Maipamaki Jesúre maro'si riwejurubaraka reyaekapi āriwa'riji, Tuparārirā maime. Supa simamaka jia nare mija imaruputabe, oveja iarīririmajare iarīñu upaka. ²⁹ Yipūpajoaikareka, ya'ritaparāka be'erō'ō aṗerā, pakirimajaroka bojarimajare etarāñu. Yaia oveja saba'ariataika upaka Jesúre ā'mitiripēairāte pakirimajaroka nawārōrāñu, Jesúre nayi'ririja'atarū āriwa'ri. ³⁰ Mija watopeka Īrārimarā imarā pariiji pakirimajaroka Jesúre yi'yurāte wārōrāñurā. “Yija pūpajoaika upaka naṗupajoarū narō'sioka”, āriwa'ri supa nabaarāñu. ³¹ Supa imarī rakajekaja mija imabe Jesúrika bojariroka imatiyaika mija ā'mitiripēarija'atakoreka. Maekarakakuri wejejērāka, ñami, ĩmioka mijare yiwārōrapaka mija ōrīrijape. Īrākurimarīa oparaka mijare yokajāāroyirape.

³² Yijeyomarā, mijaro'si Tuparāka yijairā baayu, mijare kīarīñaokaro'si. “Mare wayuīawa'ri ba'iaja mabaaiika wapa, Tuparāte ye'kariayu”, āriwa'ri mija pūpajoamaka, jiiibaji kirika bojariroka mija ā'mitiripēaerā Tuparāte mijare jeyobaarāñu. Supa imarī “Yirirāte jia yibaarāñu”, kērika upakaja Tuparāte baarāñu. ³³ Aṗerā niñerū, najariroakaoka oakiriberapaki yi'i. ³⁴ Ikupaka simarape: Ñoñu upakaja ba'irabetirā ba'arika, jariroaka yitōporape. Supabatirā yika imaraparāteoka yitōpoijirape. I'sia ōñurā mija ime. ³⁵ Ritaja yiba'irabeka ĩapatawa'ri, “Pablote baaika upaka, jia maba'irabejīñu sawapapi wayuoka baairāte majeyobaaokaro'si”, mija āriwārūeka. Ikupaka maipamaki Jesúre bojarapaka mija ye'kariria'si: “Se'etoyukate tēriwa'ribaji jījimaka kime sījirimaji”, Jesúre ārika,— Pablote nare ārāpe.

³⁶ I'supaka Pablote ārāpaka be'erō'ō naka ñukurupatirā Tuparāka kijairape. ³⁷ Tuparāka kijaiwearapaka poto oparaka kire nawā'oj'arape, supabatirā kiye'tearā nu'surape. ³⁸ “Apekurioka yire ĩabesarāñurā mija mae”, Pablote ārika simamaka, jimarīa ba'iaja naṗuparape. I'sia be'erō'ō pāpitakarā kire najeyoariwa'rape.

Jerusalénrā Pablote a'rika

21 Jesúre ā'mitiripēairāte a'ribojaweatirā waṗururā yija jāirape. Supabatirā wājiaja Cos wāmeika jūmurikarā yija a'rape. Aṗerīmi Rodas wāmeika jūmurikarā yija a'rape. Topi Pátararā yija eyarape. ² Supa imarī marīrūkirō'ōrā yija imarapaka poto, “Feniciaka'iarā sa'rirā baayu ika waṗuru”, naṗakā'ā, i'sia waṗurupi yija a'rape. ³ A'ririjari Chipre wāmeika jūmurika yija ĩao'rape. Wejerīrika pē'rōtopi yija o'rape i'sia jūmurika.

Siriaka'i wājītāji yija a'ririjarape. Wapuruḽi ne'ewa'rapaka ba'irījia Tirowejeārā namaataerā torā yija pāārape. ⁴Torā Jesúre ā'mitiripēairāte iatōpotirā īpotēnarirakarīmi naka yija imarape. “Jerusalénrā Pablote ba'iaja jūarāñu”, āriwa'ri Espiritu Santore nare ōrīrūjemaka, “Jerusalénrā me'ria'si”, kire narīka. ⁵I'supaka narīko'omakaja īpotēnarirakarīmi be'erō'ō a'rirā yija baeka ate. Torā Jesúre ā'mitiripēairā imaraparā, narōmia, namakarōoka yijaka wejeapi jeyoariwa'ritirā pāpitakarā eyaraparā. Pō'sirō'ōrā eyatirā īrākō'rīmatorāja nūkurupatirā Tuparāka yija jairape. ⁶I'sia be'erō'ō nare yija majaroka yija bojarape a'yaokaro'si. I'supaka baaweatirā wapururā yija jāirape. Īrā pūri topi pē'raparā.

⁷Tirowejeapi a'ritirā Tolemaid-awejeārā yija eyarape. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēairāte iatōpotirā “¿Yaje mija ime?”, nare yija ārāpe. Supabatirā Īrārīmi naka yija imarape. ⁸Aperīmi topi a'ritirā Cesarea wāmeika wejeārā yija eyarape. Torā eyatirā Jesúrika bojariroka bojataparimaji Felipe wi'iarā yija a'rape. Iki imaekaki īpotēnarirakamarākaki Jerusalénrā Jesúre ā'mitiripēairā apōstolrākare jeyobaarūkika najā'mekaki. ⁹Botarakakorā makarōmiki kimarape. Tīmiamarīā nimarape. Supabatirā Tuparāte nare ōrīrūjeikakaka aperāte bojarimaja rōmijā nimarape. ¹⁰Torā Īrārīmimarīa yija imatirapakarā, Judeaka'iaḽi Tuparāro'si bojāijirimaji, Agabo wāmeikite etarape. ¹¹Yija pō'irā eyatirā Pablo wa'eyoka kiwarerape. Saḽi kiōñu upakaja kiū'pua, kipitaka kipi'perape. Supabatirā ikupaka kibojarape:

—“Jerusalénrā ikupaka judiōtatarāte ika wa'eyoba'ipite pi'perāñu. Kire pi'petirā judiōtatamarīā imarāte kire

nijirāñu”, āriwa'ri Espiritu Santore yire bojaju,— Agabote ārāpe.

¹²I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri “Jerusalénrā me'ria'si”, āriwa'ri Pablote yija bojarape Cesareakarāpitiyika. ¹³I'supaka yija āriko'omakaja ikupaka Pablote yi'rape:

—Mija oria'si. Mija oḽakā'ā ĩawa'ri, yirīomayu. I'supaka simako'omakaja yipupaka pūri simaupakaja ima. Jerusalénrā yire napi'perāka takamarīa, yire jāārika nari'karākareka, “Yire mija jāā'si”, nārībesarāñu. Maipamaki Jesúre jā'meka upakaja baarimaji nīme,— Pablote yijare ārāpe.

¹⁴Yija ārāpaka upaka kiyi'ribepakā'ā, i'tōjirāja kire yija jaiējerija'atarape. Supabatirā ikupaka kire yija ārāpe:

—Maipamakire yapaika upakaja simarū.—

¹⁵I'supaka āriweatirā yija ba'irījia jieweatirā Jerusalénrā yija a'rape.

¹⁶Cesareawejeakarā Īrārīmaki Jesúre ā'mitiripēairāka yijaka jeyoariwa'raparā. Īrīka Mnasón wāmeiki wi'iarā yijare ne'ewa'rape torā tuiokaro'si. Chīprekaki mirāki kimarape. Īrājē'rāmarīa Jesúre ā'mitiripēatikiki kimarape.

Santiago pō'irā wi'iturī Jerusalénrā Pablote eyaeka

¹⁷Jerusalénrā yija eyarapaka poto jia jījimakapi Jesúre ā'mitiripēairāte yijare e'etorape. ¹⁸Aperīmi bikitojo Santiago pō'irā wi'iturī Pabloka yija a'rape. Nimaupatiji Jesúre ā'mitiripēairāte imaruḽutarimaja imapataraparā Santiago pō'irā. ¹⁹“¿Yaje mija ime?”, āriweatirā, “Judīotatarāte Jesúrika bojariroka yibojamaka, jimarī jia Tuparāte baarape”, āriwa'ri ritaja o'rikakaka Pablote nare bojarape. ²⁰I'sia ā'mitiritirā jījimaka imawa'ri, “Jiitaka baalki kime Tuparā”, narāpe. Supabatirā ikupaka Pablote narāpe:

—Yija jeyomaki, matatarā rīkimarāja imarā Jesúre y'i'yurā. Kire ā'mitiripēairā imaripotojo Moiséte jā'meka upaka oyiaja mabaarijaju ruḡu. I'sia miōñu. ²¹Aperā pūri ō'ōrā imarāte ikupaka bojairā: “Judíotatarirā ka'iarā Pablote imatapapoto 'Moisés imaekakite jā'meroyika mayi'rija'atajīñu', āriwa'ri judíorāka torā imarāte kibojaju. I'supakajaoka 'Mija makarā circuncisión baarika, supabatirā matatarāte baarijariroyika y'i'ririja'atarika sime', kēñu”, ĩrārimarāte āririjaju,— Pablote narāpe.

²²—Metaika norīrāñu. “Kireka ḡo'imajare bojakopeika majaroka ritamarā sime”, nañaokaro'si ġmarākā'ā mibaarāñu? ²³Ikupaka mibaajikareka jia simajīñu. Ō'ōrā maka botarakamaki ĩmirija imarā, “Miaika wājītāji ikupaka yija baarāñu”, Tuparāte ārikarā nime. “Tuparāte yija ārika upakaja, yija baarape”, āriwa'ri, Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā narupua wi'epaterūjeri narirāñu. ²⁴Mi'ioaka naka me'pe. Ba'iaja nabaakareka jūjerika yapawa'ri judíotatarāre baaroyika upaka naka mibaabe. Oveja joejjiokaro'si mijaro'si samiwaruape. Tuparāro'si sajoejitirā, kurarākare mija rupua mija wi'epaterūjebe “Tuparāte yija ārika upakaja, yija baarape”, āriwa'ri. I'supaka mibaamaka ĩawa'ri, “Moiséte jā'meroyika y'i'ribeyuka Pablote ime', aperāte āñua pūri pakirika sime. Simaupakaja kiyi'yu”, matatarāte āriñu. ²⁵Judíotatarirā Jesúre ā'mitiripēairāte papera yija pūatarape. Ikupaka bojabaraka naro'si yija o'orape: “Ikatakaja mijare yija bojapūayu: Wapuju imaja jērāka jiyipupaka ōriwa'ri ri'ia napāāikakaka mija ba'a'si. Riweaoka mija uku'a'si. I'supakajaoka wa'iro'sia wāmua namokoru'ataeka ri'ia mija ba'a'si. Supabatirā rōmikirā, tīmiakirā, rōmimarirā, tīmiamarirāoka

ba'iaja baabekaja mija imabe”, āriwa'ri yija o'orape,— Pablote narāpe.

Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā Pablote nañi'aeka

²⁶Supa imarī aperīmi botarakamaki imaekarāte Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā Pablote e'ewa'rika. Ba'iaja nabaaika najūjeroyika upaka naka kibaaeka. I'supaka baatirā, ikupaka kurarākare kibojaka: “Ikarakarīmi sajariwa'yu ruḡu ba'iaja yija baaika yija jūjewearūkia. Piyirīmi seyarāka ḡoto Tuparāro'si oveja mija joejirika yija yapayu, yija imarakamakiro'si”, nare kērika.

²⁷Īpotēnarirakarīmi seyaerā baaeka ḡoto Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā Pablote imamaka, ĩrārimarā Asiaka'iakarā judíotatarāte kire ĩatōpoeka. Jājirokapi ḡo'imaja wājītāji ba'iaja kireka akaserebaraka kire nañi'aeka. ²⁸Ikupaka kire nokabaaeka:

—Yija tā'omaja, Israeltatarā, yijare mija jeyobaabe. Īi ĩmirīji imaki ba'iaja mare jaitaparimaji. I'supakajaoka “Moiséte jā'mekakaka mayi'rirūkimarā sime”, āparaka ḡo'imajare kibojapibayu. Supabatirā ika Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia ba'iaja jaiyuyeiki kime. Judíotatarirāte pariġi Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā ke'eetamaka ba'ia sakimarūjeyu Tuparā ĩnaoareka,— āriwa'ri aperāte nabojaeka.

²⁹(I'sia ruḡubaji ĩrārirīmi wejeñe'metāji Trófimo wāmeikipitiyika Pablote imamaka niaeka. Éfesowe-jeakaki kimaeka Trófimo. Supa imarī, “Kika kime je'e”, āriḡupajoakopewa'ri “Judíotatarākate Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā ke'ewa'yu”, narīkoḡeka).

³⁰Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā oka ḡo'ijirika majaroka ā'mitiriwa'ri, i'sia wejeareka imaekarāte torā rīriwa'rika. Pablote ĩñ'atirā kire nayiepoeka. I'sia wi'iaḡi ḡoritirā, simaupatiji koḡereka

natātepataeka, torā oka pō'ijirikoreka. ³¹I'supaka kire jāāerā nabaaka poto, Jerusalénwejeareka imaekarāte oka pō'ijaeka majaroka Romakaki surararāka ipamakire ā'mitirika. ³²I'sia majaroka ā'mitiritirā kisurararākare, supabatirā kirokajitekarā iparimarā imaekarāteoka kiakaeka. Supabatirā rīriwaritirā rukubaka pūpajoabaraka pō'imajare boebarikarō'orā neyaeka. Surara ipamakire kisurararākapitiiyika ketamaka iawa'ri, Pablote napajer-ija'ataeka. ³³Supa imarī surara ipamaki Pablote nī'arūjekaki kisurararākare. Kire nī'atirā, īpamiji p̄rumijiapi nare kire kipi'p̄erūjeka. Supabatirā pō'imajare kijērīaeka: “¿Maki kime īī? ¿Dakoa kibaako'a?”, kērīka. ³⁴Rakaka oyiaja pūpajoawa'ri akasererikapi najaiika. Nakaseretarupamaka ā'mitiriwārūberīwa'ri, “I'supaka oka kireka ime”, kērīwārūberīka. Supa imarī surararāka wi'iarā Pablote ke'ewa'rirūjeka surara ipamaki. ³⁵⁻³⁶Surara wi'iarā kire ne'ewa'pakā'ā iatirā rīkimarāja pō'imajare kibe'erō'ō a'rika. “Kire mija jāāpabe”, āparaka nakasererīrika. Surara wi'ia mirīrūkirō'orā neyaeka poto, jājibaji boebarīwa'ri okajājia najarika. Supa imarī pō'imajare kire jāā'si āriwa'ri Pablote surararākare e'emiawa'rika.

Pō'imajare iaeka wājītāji, “Dakoa oka yire imabeyua”, Pablote ārika

³⁷Surara wi'iarā kire ne'ekākaerā baaka poto, ikupaka nipamakire Pablote ārika griego okapi:

—Mika jairika yiyapayu,— kērīka.

I'sia ā'mitiritirā,

—¿Yaje griego oka jaiki mime?

³⁸“Bikitakamarīa Egiptokakite cuatro mil rakamaki ba'iaja baairāka jeyoariwaritirā pō'imajamatorā kimaruputaeka. Roma iparimarāre īrāpē'rōtorāja kibaariyapakopeka.

I'supaka baarapaki kime”, mireka nārīpūpajoako'o. I'supaka yipūpajoakopeko'omakaja griego oka mijaikareka, Egiptokakimarīka mime,— kire kērīka.

³⁹I'supaka kēpakā'ā ikupaka Pablote kire ārika:

—Jēno'o apika nīme. Judīototaki nīme yi'i p̄uri. Tarso wāmeika wejeakaki nīme. Imatiyaiweje Ciliciaka'iarā sime. ¿Yaje pō'imajaka yire mijairūjejiūu?— Pablote kire ārika.

⁴⁰I'supaka kēpakā'ā,

—Naka mijaibe,— kire kērīka.

Supa imarī mirīrūkirō'orā rīkamari-tirā pō'imajare wiriwirijayaokaro'si kipi-taka kimi'mataeka. Pō'imajare okata'rika be'erō'ō hebreo okapi Pablote jaika:

22—Yijeyomarā judīorāka, p̄akiarimarāoka mija ā'mitipe ruḡu. “Dakoa oka kire imabeyua”, mija āñaokaro'si yimajaroka mijare yibojaerā baayu ruḡu,— Pablote ārika.

²Nokapi kijaimaka ā'mitiriwa'ri, wiri-wiri najaritiyaeka. Ikupaka Pablote nare bojaeka:

³—Judīototakiji nīme yiro'si oka. Cilicia ka'ia, Tarso wāmeika wejeareka pō'ijirikaki nīme. Supabatirā ō'ō Jerusalēnrā yipakiarika. Gamaliel wāmeikipi āriwa'rīji p̄pera yiwārūrāpe. Mañekiarāte jā'mekakaka jia yiwārūrāpe. Maekaka Tuparāte mija yi'yu upakaja yi'ririka yiyaparoyirāpe yiro'si oka. ⁴“Jia Tuparāte yi'yuka nīme”, āriwa'ri, Jesūre ā'mitiripēairāte ba'iaja jūaerā supa yibaarāpe. Aperikuri nare yijāārūjerāpe. Īmirīja, rōmijāteoka nī'awa'ritirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitarūjerāpe. ⁵Kurarāka ipamaki imatiyaiki supabatirā iparimarā imatiyarimajaoka “I'supaka kibaarāpe”, yireka āriwārūirā. Īrājaoka p̄pera yire baaījiraparā, matā'omaja Damascowe-jeakarāre yibearūkia imakoperapaka. I'sia p̄pera e'etoritirā, so'oeka yire

jā'meika upakaja Jesúre ā'mitiripēairāte mo'arī ya'rikoperape. Jerusalénrā nare e'era'atirā īparimarāte wēkomaka nare baarūjerā yibaakoperape.

**“Ikupaka Jesúre yiyi'riū'murape”,
ārīwa'ri Pablote bojaeka**

(Hch 9.1-19; 26.12-18)

⁶I'supaka baarī īmi nē'metāji ma'api ya'rapaka poto, Damascowejewā'tarā nīmarapaka poto, ikuparō'ōpiji wejepe-mapi jājia yaaboaike yire yaarapaka.

⁷Supa imarī ka'iarā yīnā'rāpe mae. Supabatirā ikupaka yire sajaikorapaka nā'mitirape: “Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaarijau?”

⁸I'sia ā'mitiriwa'ri ikupaka yiyi'rape: “¿Nīpamaki, maki mime?”, nārāpe. I'supaka nāpakā'ā ikupaka kiyi'rape: “Yi'iji nīme Jesús, Nazaretkaki. Ba'iaja mibaarijauki nīme”, yire kērāpe.

⁹I'supaka sayaaboamaka īatirā yika a'raparāre pūpatarape. I'supaka sayaaboamaka īatirā yika a'raparāre pūpatarape. Īrā puri i'supaka yaaboarapaka īakoperipotojo yire jairapaki oka na'mitiriberape.

¹⁰I'supaka yire kijaimaka ā'mitiriwa'ri kire yijēriarape: “¿Marākā'ā yibaarika miyapayu Nīpamaki?”, nārāpe. I'supaka nāpakā'ā ikupaka yire kiyi'rape: “Mi'mitirā Damascorā me'pe. Torā Īrikate mire bojarānu ritaja mibaarūkia miro'si yija'ataeka”, yire kērāpe.

¹¹I'sia yaaboaike nīmarapaka poto yīnākoyarape. Supa imarī yika a'raparā Damascorā yire tītieyaraparā.

¹²Torā Īrika Ananías wāmeikite imarape. Moisés imaekakite jā'mekakaka simaupakaja yi'ripataiki kimarape. Tokarā judiōtatarā, “Jia baaike kime”, ārīwa'ri kireka najairape. ¹³I'sia wejearā yeyarapaka be'erō'ō yipō'irā Ananiare etarape.

Yiwā'tarā rīkamaritirā ikupaka yire kērāpe: “Yijeyomaki Saulo, miyoibe ate.” Ikuparō'ōpiji kire nīarape. ¹⁴Supa imarī ikupaka yire kērāpe: “Tuparā, mañekiarāte jiyipupayeeroyiakite wā'maiki mime kiyapaika upakaja mibaarūkia miōnaokaro'si. Supabatirā kipūataekaki, ba'iaja baakoribeyukate[§] miaerā, supabatirā kijaika mi'mitiyaokaro'si Tuparāte mipō'irā kire pūatarape.

¹⁵Jesús majaroka mibojataparījarirānu. Miaeka mirāka, mi'mitirikaoka ritaja pō'imajare mibojataparānu. ¹⁶Miba'ea'si. Jesúre ā'mitiripēatirā, ba'iaja mibaaike kijūjerā kire mijēnebe. Supabatirā rupuko'a mijūjerūjebe”, yire kērāpe.

¹⁷Ŋoapañaka Jerusalénrā imakopeka yipe'riwa'rape. Torā Īrārimi Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā Tuparāka jairī ya'rape. Tuparāka jaikōrī makārārūnuroka upakapi Maipamakire jaimaka nīarape. ¹⁸Topi ikupaka yire kērāpe: “Ŋojimarīji Jerusalén wejeapi me'pe. Ō'orā imarā pō'imaja yimajaroka nare mibojakopemaka ā'mitiripēabesarānurā”, yire kērāpe.

¹⁹I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā ikupaka kire yiyi'rape: “Maipamaki, ō'orā imarā ritaja yibaaeka mirāka ōnurā. Mire ā'mitiripēabaraka judiōrākare rēriwi'iarā imarāte e'epoatirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitaroyirape. Supabatirā nare yipajewā'imārīroyirape.

²⁰Mimajaroka bojarimaji Estebanre najāāmaka yiyoirikamarape. Kire jāābaraka jariroaka nawaratarapaka Īarīrīrimaji nīmarape. Supa imarī Estebanre jāāweatirā, 'I'supakaja kire mabaajīka jia sime', nārīpupajoarape yiro'sioka”, Maipamakire nārāpe.

²¹I'supaka nārīko'omakaja ikupaka yire kiyi'rape: “Me'pe. Yoerā mire yipūatayu

[§]22:14 Refiere a Cristo, el Mesías

judíotatamarĩrĩte miwārōkarō'si", yire kērāpe,— āriwa'ri pō'imajare Pablote bojaeka.

Surararāka ĩpamaki Pablote ñi'arũjekaki

²² I'supaka judíotatamarĩrĩreka kērĩka poto pō'imajare kire ā'mitiritiyika. Ate boebariwa'ri akasererikapi kire napĩpeka.

—Kireyaparũ. Ōñia imaberijiki kime,— narĩka.

²³ Ñarĩyaarĩmarĩaja napĩpeka. Supabatirā najariroaka pemakato** waratatirā ka'ia uyuakaka ĩmirā nabaremiarũka. "Boebaka yija ime", āriřika i'supaka nabaeka. ²⁴ I'supaka nabaamaka ĩawa'ri, surara ĩpamaki kisurararākare naw'i'arā Pablote ke'ekākawarirũjeka. "¿Dakoa oka imamaka, pō'imajare mire ā'mijĩayu?", āriwa'ri, "Pablote ajeapi mija pajebe", surara ĩpamakire nare ārika. ²⁵ Kire pajerā napĩperĩkaweaeka poto ikupaka Pablote jaika tokaki ĩpamakire:

—¿I'riřika Romatatakite mija pajejika jia simajĩnu ruku? ¿Ba'iaja yibaaika ĩakoribekaja yire mija pajerā baayu bai?— Pablote kire ārika.

²⁶ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, kĩpamaki pō'irā a'ritirā, ikupaka kire kibojaeka:

—Jia mirakajebe, i'supaka mibaarũki ruřu. ĩĩ ĩmirĩji mipajerũjeiki Romatataki kime,— kērĩka surara ĩpamakire.

²⁷ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri surara ĩpamakire ikupaka Pablote jēriāeka:

—¿Yaje rita sime Romatataki mima?—

—Ikijioka ñime,— Pablote ārika.

²⁸—Rĩkimaka yiwapaĩjiraře Romatataki imaokaro'si,— surara ĩpamakire kire ārika.

I'supaka kēpakā'ā,

—Romatataki pō'ijirikakiji ñime,— Pablote ārika.

²⁹ Supa imarĩ kire pajerika yapakořekarā kikiwa'ri ařerō'orā kire na'ritapawarika. "Ba'iaja Romatatakite yipajerũjekopeyu", āriwa'ri surararāka ĩpamakioka kikiakaki.

ĩparimarā imatiyairā wājĩtaji Pablote jaika

³⁰ "¿Dakoa oka imamaka, pō'imajare Pablote ā'mijĩaeka?", āriwa'ri ařerĩmi, kurarāka ĩpamarā, judíotatarā ĩparimarā imatiyaitataoka surararāka ĩpamakire rērātaeka. Supabatirā Pablote řerumijia kutetirā, nawājĩtaji kire e'ewa'ritirā kire kija'arĩkaeka.

23 Judíotatarā ĩpamarāre ĩarĩkatirā ikupaka Pablote ārika:

—Yitā'omaja, ōñia ñimatiyikuriji Tuparāte yapaika upaka baarimaji ñime. Supa imarĩ kiwājĩtaji jajumarĩaja ñime,— Pablote nare ārika.

² I'sia ā'mitiritirā kurarāka ĩpamaki imatiyaiki, Ananías^{††} wāmeiki Pablo pō'irā rĩkamarikarāte "Kirija mija paape", kērĩka. ³ I'supaka nabaamaka ikupaka Pablote kire ārika:

—"Jia baaiki ñime", āñuka imaripotojo, ba'iaja mibaayu. Supa imarĩ sawapa ba'iaja mijũaerā Tuparāte ba'iaja mire baarāñu. "Moisēte jā'meika yi'ribeyuka mime", yireka meriko'omakaja kijā'meika yi'ribekaja yire mipemapaarũjeyu,— Pablote ārika kurarāka ĩpamaki imatiyaikire.

⁴ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, torā imaekarāte ikupaka Pablote ārika:

** 22:23 Mantos

†† 23:2 El sumo sacerdote de los años 48-58 d.C.

—Tuparāte wā'maekaki kurarāka īpamaki imatiyaikite ba'iaja mijaiyu.—

⁵I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Pablote ārika:

—Yitā'omaja, “Kurarāka īpamaki imatiyaiki kime je'e”, nārīwārūbeyu. “Mija īpamakire jaiyuyebekaja”, āriwa'ri Tuparā majaropūnu bojaika. “Īpamaki imatiyaiki kime”, nārīwārūrikareka, kire yijaiyuyeberijāaeka,— Pablote ārika.

⁶Judfotatarā īparimarā rakaka oyiaja pūpajoairā nimaeka. Īrārimarā saduceokaka pūpajoekarā, aperi fariseokaka pūpajoekarā. I'sia ōriwa'ri ikupaka jājirokapi Pablote jaika:

—Yitā'omaja, fariseokaka pūpajoaiki nime yiro'sioka. Yirīrāoka i'supakaja pūpajoairā imarā. “Reyakoperipotojo po'imajare ōnia jaripe'rirānu ate”, āri'pūpajoaiki nime. I'supaka pūpajoaiki nīmamaka, mija wājītāji “Oka kire ima”, āriwa'ri i'supaka yire mija jēriayu,— Pablote nare ārika.

⁷I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, saduceokaka pūpajoairā okatotoū'muekarā fariseokaka pūpajoairāka, rakakaja pūpajoekarā imarī. ⁸(Ikupaka nañu saduceokaka pūpajoairā: “Reyairā po'imaja ate ōnia jaripe'ribesarānurā, āngelrākaoka imabeyurā, supabatirā Satanārika imaoka imabeyua”, narī'pūpajoayu. Fariseokaka pūpajoairā pūri, i'supaka āri'pūpajoabeyurā). ⁹Supa imarī rakaka oyiaja pūpajoairā imarī, jājirokapi nokatotoeka ruḡu. Topi mae Moiséte jā'meka wārōrimaja mi'mirīkaekarā jaiokaro'si. Fariseokaka pūpajoairā nimaeka naro'sioka.

—Dika ba'iaja baabeyuka kime īī. Damascorā ke'rapaka poto āngelte kire jairape je'e aḡeyari. “I'supakamarīa sime”, marīberijīnu,— āriwa'ri najai'bu'aeka.

¹⁰Jimarīa jājirokapi okatobu'abaraka, boebaitaka nīmamaka

īawa'ri, “Pablote ba'iaja baawā'imarītirā kire najāāriatarānu je'e”, surara īpamakire āri'pūpajoaeka. Supa imarī kisurararākare akatirā ikupaka nare kijā'meka: “Pablote nawatopekapi e'epoatirā mija wi'iarā kire mija taḡe ate”, nare kērika.

¹¹I'siñami Pablo pō'irā maipamaki Jesúre pēmakotowirika. Kiwā'tarā eyarīkaritirā, ikupaka Jesúre kire ārika:

—Okajājia mimabe Pablo. Jerusalénrā mima poto yimajaroka mibojai'ka upakajaoka Romawejearā mimarāka poto mibojarānu,— Pablote kērika.

Pablote jārika napakatarika

¹²Aperiimi Īrārimarā judfotatarā takaja kareaja rēritirā, “Pablote majāājīnu”, narī'pūpajoaeka. “Ōnia kimarākarō'ōjirā maba'abesarānu, supabatirā okoa mukubesarānuoka. Kire majāābesarākareka, Tuparāte mare jāārū”, natiyiaja narī'bu'aeka. ¹³Īrika upakaja i'supaka jai'bu'abaraka imaekarā īparāpo'imajarakamarā tēriwa'ribajirō'ōjirā nimaeka. ¹⁴I'sia be'erō'ō kurarāka īpamarā, judfōrāka īparimarāka jairī na'rika. Napō'irā eyatirā ikupaka narīka:

—Yija Īrika upaka pūpajoawa'ri, “Pablote ōnia imarākarō'ōjirā, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimaye'e. Kire majāābesarākareka, Tuparāte mare jāārū”, yija āriko'o. ¹⁵Mija, judfotatarā īparimarā imatiyaitatarāoka ikupaka mija baajīkareka jia simajīnu: Maekakaja surara īpamakire oka mija pūatabe, waeroka bikitojo mija pō'irā Pablote ke'era'arū. “Yaje rita oka parea kire imarika yija ōriyapayū. Supa imarī ō'ōrā Pablote me'era'abe”, āri'pakitirā oka kire mija pūatabe. I'supaka mija āri'rākareka ō'ōrā Pablote etabeyukajiji kire yija jāātorirānu,— narīka.

¹⁶ Pablo paka'imaki i'supaka oka imamaka öríkaki. Supa imarī i'sia oka Pablote bojarī, surara wi'iarā kikākaeka. ¹⁷ Torā eyatirā Pablote kibojaeka. Supa imarī torā imaekaki īrika surara rupuko'amakite Pablote akaeka.

—Īī bikirimajire mipamaki pō'irā me'ewa'pe. Oka bojaerā kibaarijiyu,— Pablote kire ārika.

¹⁸ I'supaka kēpakāā ā'mitiritirā surararāka ipamaki pō'irā kire ke'ewa'rika. Ikupaka kīpamakite kibojaeka:

—Yija īariñuka Pablo yire akatirā, “Īire mipamaki pō'irā me'ewa'pe”, kēpakāā kire ye'era'ako'o. Mire oka bojarika kiyaparījiyu,— kire kērika.

¹⁹ I'supaka kēpakāā ā'mitiriwa'ri, a'perō'ō pañakarā kire e'ewa'ritirā kire kijērīaeka,

—¿Dakoa yire bojarika miyapayu?— kērika.

²⁰ Supa imarī ikupaka kire kibojaeka:

—Judiotatarā īrika upakaja pūpa-joawa'ri niparimarā wājītāji Pablote mija e'ewa'yaokaro'si oka pūatarāñurā. “Yaje rita oka kire imarika örīrika yija yapayu”, narīpakirāñu. ²¹ I'supaka mijare narīkopemaka miyi'ria'si. Naka imarā īparā pō'imajarakamarā tēriwa'ribajirō'ōjirā ma'a ñe'metāji Pablote jāerā nata'arāñu. “Pablote ōña kimarākarō'ōjirā, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimarāñu. Kire majāābesarāka, Tuparāte mare jāārū”, āñurā nime. Mire najēñerāka upakaja mijā'merūkia ta'atikaja nime,— surara ipamakire kērika.

²² —Me'pe. Yire mibojaika a'perāte mibojapiba'si,— surara ipamakire kire ārika.

Félix pō'irā Pablote ne'ewa'rirūjeka

²³ Supa kibaaeka be'erō'ō surararāka ipamaki, kirokajite imaekarā iparimarā īparāte akatirā ikupaka nare kibojaeka:

—Ire ñami nueve rō'ōjirā aiyate eyawa'rirāka poto Cesarearā Pablote mija e'ewa'rirāñu. Ikarakamaki mijaka a'rirāñurā: Doscientorakamarā imarāñurā ū'puapi a'rirāñurā. Supabatirā setenta rakamarā a'rirāñurā kawaru pemapi. Supabatirā doscientorakamarā imarāñurā bejoarikawa'ririmaja. ²⁴ Supabatirā kīpemapi Pablote a'yaokaro'si kawaru tōpoweitikaja mija imabe. Īpi Félix pō'irā ōnikaja Pablote eyarika yiyapayu,— nare kērika.

²⁵ Ikupaka āriwa'ri naka surara ipa-makire pāpera pūataeka Félixre:

²⁶ “Yi' Claudio Lisias ika pāpera pūataiki. ¿Yaje mime Félix, ĩpi imatiyaiki? ²⁷ Judiotatarā ĩi Pablote ñi'atirā kire jāerā nabaakoperape. ‘Romatataki kime’, napakāā ā'mitiriwa'ri, kire najāā'si āriwa'ri yisurararākapitīyika a'ritirā kire yija ē'marape nareka. ²⁸ ‘I'siakaka oka kire ima’, napakāā ā'mitiyaokaro'si, judiotatarā iparimarā imatiyaitata pō'irā Pablote ye'ewa'rape. ²⁹ ‘Yija ñekiarāte jā'mekakaka yi'ribeyuka kime’, āriwa'ri kire naboebarape. Pablo pūri Romakarā iparimarāre jā'meika yi'ribeyukamarīka imarī, wēkomaka imariwi'iarā imaberijiki, majāāberijikioka. ³⁰ Judiotatarā kire jāarika nari'kaika örītirā mipō'irā kire yipūatayu. Kire okabaarimajareoka yipūatayu. Supa imarī torā na'yu 'Ikupaka sime oka kiro'si', mire nañaokaro'si. I'tojirāja sime”, āriwa'ri Félixre pāpera kīpūataeka.

³¹ Supa imarī surara ipamakire jā'meka upakaja Pablote e'ewa'ritirā Antīpatriswejarā neyaeka. ³² A'perīmi surararāka ū'puapi a'rikarāte nawī'iarā pe'rieyaeka ate. Cabaru pemapi a'rikarā takaja Pablopitīyika o'rikarā. ³³ Cesarearā eyatirā ĩpi Félixre pāpera naja'ataeka. Supabatirā Pablote kīpō'irā

natarika. ³⁴ I'sia pāpera iāweatirā ikupaka Pablote kijērīaeka:

—¿No'okaki mime?— kire kērīka.

I'supaka kēpakā'ā,

—Ciliciaka'iakaki nīme,— Pablote ārika.

I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri,

³⁵ —“Mire parea ima”, ārirī mire okabaarimajare etarāka poto nare mijairika nā'mitirirānu ruḡu,— Félixre kire ārika.

Supa imarī, īpi Herodes wāsare baarūjekawi'iarā kisurararākare kire kiārīrūrūjeka.

Félixre iāeka wājītāji, “Oka imabeyua yiro'si”, Pablote ārika

24 Īrāpitarakarīmi be'erō'ō kurarāka īpamaki imatiyaiki Ananías, supabatirā judíotatarā pakiarimarāpitiyika Cesarearā neyaeka. Nare jaijirī Tərbulo wāmeikite naka eyaeka. Cesarearā eyatirā īpi pō'irā na'rika, “Pablote oka ima”, ārirī. ² Supa imarī īpi Félixre akaeka Pablote. “Oka Pablote ima”, āriwa'ri ikupaka Tértulote ārika Félixre:

—Jia mibaayu nīpamaki. Miōñuapi āriwa'riji, werika imabeyua maro'si. Supabatirā jia mijērāko'aikapi ritaja jii baji simamaka ika ka'iareka imarāte jia mijeyobaayu. ³ I'supaka mibaarijaya ōritirā ritaja pō'imajare jījimaka mika ime. “Nīpamaki jia yija jiyipupayeiki, jia mibaayu”, yija ānu. ⁴ Ima apea miba'iraberika je'e. Supa imarī nōaka mika yijaiberijīnu miba'iraberika yiriatokareka. Nōjimarīji yijaika mia'mitipe ruḡu. ⁵ Ī imaki, Pabloti kiokapi pō'imajare rukubaka pūpajoarūjeiki. Īrāwejerāmarīa turitirā judíotatarāte rukubaka kipūpajoarūjetape. Jesús Nazaretkakire

ā'mitiripēairā ruḡuko'amaki kime. ⁶ Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia Tuparā nākoareka ba'iaja baarūjeriyapawa'ri torā kākaberijīrā uparāka torā kikākarape. ³³ Supa imarī kire yija nī'arape. Yija nēkiarāte jā'meka upaka, “Oka kire ima”, āririka yija yapakoperape. ⁷ I'supaka baarika yija yapako'omakaja surara īpamaki, Lisias yija pō'irā eyatirā, okajājia baatirā yijareka Pablote kē'marape. ⁸ Ikupaka yijare kērāpe: “Oka Pablote ima”, āririka mija yaparākareka, ika ka'ī īpamaki Félix pō'irā mija a'pe”, yijare kērāpe. Supa imarī, nīpamaki Félix, miōñu upakaja kire jērīakōrī je'e parea kire imakaka. I'supaka mijērārāka be'erō'ō “Kire nokabaaika rita sime”, merīrānu,— Tértulote ārika Félixre.

⁹ Torā judíotatarā kika imaekarōka “Rita sime”, ārikarā. ¹⁰ Supa imarī Félix jērābaekaki Pablote kipitakapi, “Mijaipe”, āriwa'ri. I'supaka kibaamaka iatirā, Pablote jaiū'mueka,

—Nōnu, ika ka'iarā bikija īpi imaū'muekaki mime. Supa imarī miwājītāji “Dakoa oka imabeyua yiro'si”, āriwa'ri jījimakapi yijairā baayu. ¹¹ Īpou'puarāe'earirakarīmi rō'ōjirāja seyawa'yu ruḡu Jerusalénrā

Tuparāte jiyipupayeeri yiturapaka be'erō'ō. “Rita sime je'e”, merīrākareka, aḡarāte mijēpe. ¹² Marāpateoka

Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā rēritirā imarāka yokatotomaka iaberaparā Īrā. Supabatirā simaupatiji judíorākare rēriwi'ia yituroyiraparō'ōrā rērāparāre rukubaka pūpajoarūjeberapaki yi'i. Jerusalén wejeareka oka yipō'ijaberapaka simamaka, “I'supaka Pablote ba'iaja baarapaka poto kire yija ĩarape”, maki āriwārūberijiki. ¹³ Supa imarī “Pablote yija okabaaika

³³24:6 La segunda parte de la frase es información añadida para ayudar a los lectores entender a que refiere el abogado Tértulo.

ritataka sime”, narīwārūberijīnu. ¹⁴Ika mijare yibojawapu'aerā baayu. Tuparā, yiñekiarāte jiyipupayeeakakite jiyipupaka ñoñu yiro'sioka. I'supaka imaripotojo Jesúre yijare wārōeka upakaja Tuparāte yijiyipupayeeyu. Judíotatarā iparimarā puri “Jesúrika bojariroka pakirimajaroka sime”, añurā. Tuparāte y'i'yuka imarī, Moisés imaekakite já'mekakaka, supabatirā Tuparāro'si bojaijirimajare o'oekaoka y'i'yuka ñime. ¹⁵“Nimaupatiji reyairāte ate Tuparāte oñia jaripe'rirūjerānu”, ĩrārimarā o'ōrā imarāte añu upaka añuka ñime yiro'sioka. Ba'iaja baairā reyairāte, jia baarijayurā reyairāteoka i'supaka kibaarānu. ¹⁶Supa imarī jia oyiaja yibaariyapayu, Tuparā wājītāji, po'imaja wājītājioka, yire oka imakoreka.

¹⁷Īrājē'rāmarā, apea wejearā turitapatirā, Jerusalénrā yipe'rietarape. Torā pe'rieyatirā wayuoka baairāte niñerū yipibarape. Supabatirā Tuparāte jiyipupayeebaraka wa'iro'sia kiro'si torā yijoejirūjerape. ¹⁸Tuparāte jiyipupaka o'riwi'iareka i'supaka baabaraka ñimarapaka poto ĩrārimarā judíotatarā yire ĩatōporaparā. Yija tatarā ba'iaja nabaarijayua najūjeika upakaja yibaawearapaka poto, yire niatōporape. I'sia poto rikimarā imaberaparā po'imaja yika, supabatirāoka, oka imaberapaka. ¹⁹Aperā judíotatarā Asiaka'iakarā puri yire ĩatōpotirā oka po'ijiaraparā. I'supaka imarā imarī “Oka kire ima”, āriwa'ri, bojarī ni'tarū maekakaja. ²⁰Bojarī ni'tabesarākareka, ĩrā o'ōrā imarāja bojarū. Īpoū'puarāe'earirakarāmi rō'ōjirāja seyawa'yu ruḡu Jerusalénrā yija judíotatarā iparimarā imatiyaitata wājītāji yimajaroka nare yibojarapaka be'erō'ō. O'ōrā imarā, sā'mitiraparā imarī “Ikupaka Pablote ba'iaja baarape”, āriwa'ri yijare nabojaikareka

jia simajīnu. ²¹Apeyari “Reyaripotojo ate oñia jaripe'rirāñurā po'imaja”, ika takaja jājirokapi torā ñarāpaka ā'mitiritirāja “Oka kire ima”, mija añūje'e,— Pablote ārika.

²²Jesúre po'imajare ā'mitiripēaika majaroka o'ritikaki Félixre imaeka imarī ikupaka nare kērika:

—I'tojirāja ña'mitirirānu ruḡu. Surara ĩpamaki Lisiare etarāka poto, “Oka kire ima, oka imabeyua kiro'si”, ñarirānu,— Félixre ārika.

²³Supa imarī ikupaka surara ĩpa-makire kērika:

—Wēkomaka imariwi'iarā Pablote mija ĩaripe. Torā tīmarīji kire mija baa'si. Kijeyomarāre etarākareka kire najeyobamaka mija jājibaa'si,— kērika.

²⁴I'sia wārīwa'ri aperimiro'ōjirā be'erō'ō Félixre etaeka ate kirūmu Drusilapitiyika. Judíotatako koimaeka. Torā eyatirā Pablote kiakarūjeka. Ketaeka poto, Jesucristore ā'mitiripēarikakaka kibojamaka Félixre ā'mitirika. ²⁵Ikupaka Pablote kire bojaeka: “Jia ĩrātiji pupajoawa'ri i'supaka mija imabe', āriwa'ri Tuparāte mare bojayu. Ba'iaja baarika mare jitoko'omakaja ba'iaja baabekaja maimajīnu. ĩrārimi ba'iaja mabaaike wapa Tuparāte mare jēñerānu”, Pablote ārika. I'supaka kēpakā'a ā'mitiriwa'ri, Félixre pupataeka.

—Me'pe ruḡu. Dakoa baabekaja ñimarāñurīmi ate mire yakarānu i'siakaka rikimabaji ña'mitiyaokaro'si,— Pablote kērika.

²⁶“Niñerū yire kījirākareka, kire yija'atarānu”, āriḡupajoawa'ri, ñemeaja Pablote kiakaeka, kika jairā. I'supaka simako'omakaja kiyapaeka upakamarā Pablote baeeka. ²⁷I'supaka kibaayukā'aja ĩpakuri wejejē'rāka so'rika. I'sia be'erō'ō ĩpi kimaekareka Félixre porika. Supabatirā Porcio Festo wāmeiki kiō'toarā ĩpi jāikaki. Félix

īpamaki kimaeka kiporirā baaeka ruḡu judiōtatarāpitīyika jia imarika yaḡawa'ri Pablote kija'ataberika ruḡu.

Festo wājītāji Pablote jaika

25 Festo īpi imarī kikākaeka be'erō'ō maekarakarīmi simaeka ḡoto Cesareapi imatirā Jerusalénrā turirī ke'rika. ²Torā keyaeka ḡoto kurarāka īḡamarā suḡabatirā, judiōtatarā īḡarimarā imatīyairā “Oka ima Pablote”, āriwa'ri Festore bojarī netaeka.

³—Jia yijare mibaabe. Ō'ō Jerusalénrā Pablote etaerā kire miakapūabe,— āriwa'ri Festore naḡakatarika.

Saruḡubaji natiyiaja ikupaka najaiika simamaka: “Pablote kiakarāka ḡoto ma'a nē'metājirō'ōrā kire majāāye'e.” ⁴I'ḡupaka naḡakā'ā, ikupaka Festore nare ārika:

—Cesarearā wēkomaka imariwi'iarā Pablote ime. “Suḡa imarī nōjimarīji yipupayariji torā ya'rirāñu”, nārīpupa-joayu. ⁵Yika na'rirū ī'rārimarā īḡarimarā mijaka imarā. Oka kire imarākareka ḡuri, yika a'ritirā, “Oka kire ima”, narīrū,— Festore nare ārika.

⁶Īḡapitarakarīmi Jerusalénrā imatirā, Cesarearā Festore ḡe'riwa'rika ate. Aḡerīmi oka jjeriwi'iarā ke'rika. Torā eyatirā Pablote kiakaeka. ⁷Pablote kākaeyaeka ḡoto judiōtatarā Jerusalēnpi i'teakarāte kipō'irā narākutorirīkaeka. “Rikimakaja oka kire ima”, ārikoperipotojo, “I'siakaka oka kire ima”, narīwapu'awārūberika. ⁸I'ḡupaka naḡakā'ā ā'mitiritirā, “Oka yire imabeyua”, āriwa'ri ikupaka Pablote ārika:

—Yija judiōtatarāte jā'meika ā'mitirīḡebeyukamarīki nīme. Tuḡarāte jiyipupaka ōriwi'iarā ba'iaja

baarī kākaberapaki yī'i. Suḡabatirā Īḡi Césarte[¶] yī'ribeyukamarīki yī'i,— Pablote ārika torā ā'mitirirupaeakarāte.

⁹Judiōtatarāka jia imarika yaḡawa'ri, ikupaka Pablote kijērīaeka Festo:

—¿Yaje Jerusalénrā me'ririyaḡayu? Jerusalénrā ḡo'imajare iarāka wājītāji, “¿Yaje oka mire ima?”, āriwa'ri yijērīarika, “¿Yaje miyaḡayu?”,— Festore kire ārika.

¹⁰I'ḡupaka kēḡakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote yī'rika:

—Jēno'o. Ō'ōrā miwājītāji yirīkame “Oka mire imabeyua, oka ima miro'si”, yire meñaokaro'si. I'ḡupaka ō'ōrā baarimaji Īḡi Césarte mire imarūjemaka, ō'ōrāja yire mijērīabe. Judiōtatarāte ba'iaja yibaaberapaka jia miōñu.

¹¹Ba'iaja yibaaeka miōrīrākareka ḡuri, yire mijāārūjebe. “Yire mijāārūjea'si”, āriberijīki yī'i. “Oka kiro'si ima”, yireka nokabaaika ritamarīa simarākareka, ī'rīkaoka judiōtatarā ḡō'irā yire mija ḡūatawārūberijīñu. Suḡa imarī, Īḡi César kipupakarāja, “Oka mire ima, oka mire imabeyua”, yire kērīrika yiyapayu,— Pablote ārika Festore.

¹²I'ḡupaka kēḡakā'ā ā'mitiriwa'ri, kire jajeyobaarimajaka Festore jaika. Suḡabatirā ikupaka Pablote kērīka:

—Suḡa sime, “Īḡi Césare yire āririka yiyapayu”, meḡakā'ā ā'mitiriwa'ri, kipō'irā mire yija ḡūatarāñu,— Festore kire ārika.

Īḡi Agriḡare iaeka wājītāji Pablote jaika

¹³I'sia wārīwa'ri aḡerīmīrō'ōjīrā Īḡi imatiyaiki Agriḡa wāmeiki kibe'erō'ōkako Berenceḡitīyika, Cesarearā neyaeka. Festore mamaka Īḡi jāika simamaka, “Jia mimabe”, kire ārīrī na'rika. ¹⁴Ōopañaka torā imatirā

[¶]25:8 El emperador de Roma

Pablo majaroka Festore bojaeka ĩpi Agripare.

—Ĭpi Félixre imaeka poto wēkomaka imariwi'iarā ĩrĩkate kitaeka, ō'ōrāja kime ruḡu. ¹⁵Jerusalénrā nĩmarapaka poto kurarāka ĩparmarā supabatirā judiorāka ĩparimarā, “Oka kire imamaka kire majāāĭkareka jia simajĭnu”, yire narāpe. ¹⁶Ikupaka nare yiyi'rape: “Yija Romatatarāte jāmeika ikupaka sime: ‘Oka kire ima’, ānurā wājĭtāji rĩkamaparaka, ‘Ikupaka simamaka, oka yire imabeyua’, nare kēribeyukaji kire jāārika imabeyua”, nare nārĩka. ¹⁷Supa imarĭ ō'ōrā judĭotatarāte etarapaka poto, yiba'eberape. Aḡerĭmi ĩparimarāre oka jĭeirō'ōrā naka eyatirā, Pablote yakarūjerape. ¹⁸Yĭḡuparō'ōpi, “‘Tsiakaka ba'ĭaja baarapaki kime’, ō'ōrā etairā judĭotatarāte kireka ārĭrānu je'e”, nārĭḡupajoakoperape. I'supakamarĭa simarape. Aḡeakaka oyĭaja kire nokabaarape. ¹⁹“Tuparāte yĭja jĭyḡupayeerĭjaju upaka yĭ'ribeyuka kime”, ārĭwa'ri “Oka kire ima”, kireka narāpe. Supabatirā ĩrĩka Jesūs wāmeikireka “Reyakoperĭpotojo ate ōñĭa kĭjariḡe'rika”, Pablote āḡakā'ā kire nokabaarape. I'sia takaja nabojarape. ²⁰Marākā'ā i'siakaka nare jĕriawārūberĭwa'ri ikupaka Pablote yĭjĕriarape: “Jerusalénrā, oka kire ima, oka kire imabeyua’, ārĭwa'ri, oka najĭeirō'ōrā ŷyaje me'rĭriyapayu?”, kire nārĭkoperape. ²¹“Jĕno'o, Romakaki ĩpi Cĕsar, ‘Oka kire ima, oka kire imabeyua’, yire kĕrĭrika yĭyapayu”, Pablote ārāpe. I'supaka kĕḡakā'ā ā'mitiriwa'ri, “Romawejarā kĭḡō'irā mire yĭḡūtatarākārō'ōjĭrā wēkomaka imariwi'iarā mimarānu ruḡu”, kire nārāpe,— Festore ārĭka Agripate.

²²Supa imarĭ ikupaka Agripate ārĭka Festore:

—Yi'ĭoka Pablote jairĭka ā'mitiriyaḡaiki.—

—Jee, waeroka bikitojo kĭjaimaka mia'mitirirānu,— Festore kire ārĭka.

²³Supa imarĭ bikitojo Agripa, Bereniceḡitĭyika, Pablote jaimaka ā'mitirĭ neyaeka. Torā eyatirā “Tĕrĭrikaja imatiyairā nime”, ḡo'imajare ārĭḡupajoakaro'si jĭa jariroaka wapajā'rĭakaka jāātĭrā, rĕrĭrĭki wi'iarā nakākaeka. Surararāka ĩparmarāḡitĭyika, supabatirā i'sia wejeareka ĩparimarā imatiyairāḡitĭyika nakākaeka. Nakākamaka ĭatirā, Festore akarĭjeka Pablote. ²⁴Pablote etamaka ĭatirā, torā rĕrĭtirā imaekarāte ikupaka Festore ārĭka:

—Nĭḡamaki Agripa, supabatirā yĭjaka rĕrĭtirā imarā, mĭja ĭabe, ĩ ĩ kime Pablo. Rĭkĭmarāja judĭotatarā “Oka kire imamaka, kireyapajĭnu”, ārĭwa'ri akaserebaraka kire nokabaarĭjaju yire, Jerusalénrā supabatirā ō'ō Cesarearāoka. ²⁵Yĭḡupajoaikareka, oka imatiyaika imabeyua kiro'si. Supa imarĭ “Kireyaparū”, nārĭwārūbeyu. “Maḡḡamaki Cĕsar wājĭtāji, ‘Tsiakaka oka mire ima, i'sia oka mire imabeyua’, yire kĕrĭrika yĭyapayu”, kĕrāpaka upakaja “Ĭpi ḡō'irā kire yĭḡūtatarānu”, nārĭḡupajoayu. ²⁶“Tsiakaka Pablote oka imatiyaika”, ārĭwa'ri nĭḡamakiro'si ḡḡera yo'owārūbeyu. Supa imarĭ Pablote yakako'o, kire miĭĕñaokaro'si rita bojarĭkareka nĭḡamaki Agripa. I'supaka miĭĕriarāka be'erō'ō i'sia oka ā'mitiritĭrā ĩpi Cĕsar ro'si yo'orānu. ²⁷Wapuju “Tsiakaka oka kire ima”, ārĭwārūberĭkoperĭpotojo, Pablote yĭḡūtatajĭka wapuju ōrĭḡubeyuka upaka yibaajĭnu,— Festore kire ārĭka.

“Yĭbojaika mia'mitĭpe, ĩpi Agripa”, Pablote ārĭka

26 I'supaka kĕḡakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablote kĭjairĭjeka Agripa.

—Miōnu upakaja, “Oka yire imabeyua”, ārĭwa'ri mĭbojabe,— kĕrĭka.

I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, Pablote kipitaka mi'mataeka jiyipupaka ipire ōriwa'ri. Supabatirā ikupaka kijaika mae:

²⁻³—Ŋipamaki Agripa, mia'mitiyaokaro'si jijimakapi yijairā baayu. Yija judfotatarāte baarijayua jia miōñu. Pupajoatirā yija jaikaoka jia miōñu. Supa imarī judfotatarāte, “Oka kire ima”, ānuakaka mae sayibojaerā baayu. Jia jajumariāja ritaja yibojaika mia'mitipe,— Pablote kire ārika.

⁴—Yitā'omaja judfotatarā ritaja nimaeka mirāka ōñurā nime. Yiwejeareka me'ri nimaeka supabatirā Jerusalénrā nīmatapaeka mirākaoka jia noñu. “Me'rārīrāja mañekiarāte baaroyika upakaja kiyi'rika”, yireka nañu ruḡu. ⁵Yitatarā fariseokaka pūpajoirā, irā imarā tērīrikaja Moisés imaekakite jā'meroyikakaka yiyurā. Me'ri nimaeka potoraġa fariseokaka napupajoaika yipupajoaroyika. “I'supaka kimaroyika”, narījika, rita sime. ⁶“Reyairāte ate ōñia yijaripe'rirūjerāñu”, āriwa'ri Tuparāte boġapūaeka yija ñekiarāte. Mia, i'supaka yipupajoamaka, “Oka kire ima”, āriwa'ri ō'orā yire ne'era'ayu. ⁷“Tuparāte ārika upakaja kibaarāñu”, āriwa'ri nata'ayu judforāka ipōū'puarāe'earirakatata imarā. Supa imarī imi, namioka Tuparāte jiyipupayeabaraka nime. Nupakaja i'siakaka yipupajoako'omakaja “Oka kire ima”, yireka nañu. ⁸“Reyairāte ōñia Tuparāte jaripe'rirūjerāñu”, āñurā imaripotoġo ġdako baaerā “Jesúre ōñia jaripe'riberika”, mija āñu je'e, judfotatarā ō'orā imarā?— Pablote ārika.

“Jesúre yiyurāte ba'iaja yibaarape ruḡu”, Pablote ārika

⁹Apea ikupaka Pablote jaika:

—“Jesús Nazaretkakire ā'mitiripēairāte ba'iaja yibaaparū”,

ñarīroyirape ruḡu mamarī. ¹⁰I'supaka yipupajoarapaka upakaja yibaarape Jerusalénrā. Kurarāka ipamarāre jāmemaka, Jesúre ā'mitiripēairāte wēkomaka imariwi'iarā yitarūjeroyirape. Jesúre yiyurāte najāāmaka, “I'supaka mabaapajīñu”, ñarīpūpajoarape yiro'si. ¹¹Irākurimarīa Jesúre ā'mitiripēairāte ba'iaja yibaarape, “Jesúre yiribeyurā yija ime”, narīrū āriwa'ri. Ritaja judforākare rērīriwi'irā nare e'ekākatirā i'supaka ba'iaja nare yibaaroyirape. Supabatirā, jimarīa nare boebariwa'ri apewejearā ya'rape ba'iaja nare baaokaro'si.

“Ikupaka Jesúre yiyi'riū'murape”, Pablote nare ārika

(Hch 9.1-19; 22.6-16)

¹²Kurarāka ipamarāre jāmeika yiriwa'ri i'supaka baarī Damas-cowejearā ya'rape. ¹³Ŋipamaki Agripa, ma'api ya'ririjarapaka potō, aiyate tērīwa'ribaji jājia yaaboaika ñiarape imiñe'metāji seyawa'rapaka potō. I'supaka yaaboarapaka āātika yire jāāta'arapaka supabatirā yika a'raparāteoka. ¹⁴Supa imarī yija imarakamarāja yija ña'rāpe ka'iarā. Supabatirā hebreo okapi ikupaka yire saġaimaka ña'mitirape: “Saulo, Saulo, ġdako baaerā ba'iaja yire mibaarijayu?”, āriwa'ri saġaikorape imipi. “I'supaka mibaakopeika mipō'iaja ba'iaja mibaayu. Pota miterujikareka, mire sayi'arāñu. I'supaka baariupaka mibaayu”, āriwa'ri yire saġaikorape. ¹⁵I'supaka saġaimaka, “ġMaki mime je'e Ŋipamaki?”, ñarāpe. I'supaka ñapakā'ā ikupaka Maipamakire yire ārāpe: “Yi'iji oka nime, Jesús ba'iaja mibaaiki. ¹⁶Mimi'mirīkabe. ‘Yiyapaika upakaja kibaarū’, āriwa'ri, mipō'irā yipemakotowiyu. Supa imarī yimajaroka pō'imajare mibojapibarāñu. Maekaka miaika, supabatirā ñamajī

mire yibearũkiaoka ƀo'imajare mibojapibarãnu. ¹⁷Judiotatarã, supabatirã judiotatamarirã imarãte mire jããrika ri'karãka poto mika ñimarãnu. 'Ritaja ƀo'imajare yimajaroka ƀablote bojarũ', ãriwa'ri napõ'irã mire yipũatayu. ¹⁸Napõ'irã mire yipũatayu, aƀeupaka napupajoakaro'si. Supa imarĩ ƀakirimajaroka yi'ribekaja, rita imakaka noriwãrurãnu. Supabatirã Satanãre irãƀerõrotorãja baatirã, Tuparãte yapaika upakaja nabaarãnu. I'supaka Tuparãte na'mitiripëarãka ba'iaja nabaakopeika kiye'kariarãnu. Supa imarĩ kirirã nimajiparãnu", ãriwa'ri yire sajaikorape,— ƀablote ãrika Agripate.

“Jesũre jã'merapaka simaupakaja yiyi'rape”, ƀablote ãrika

¹⁹—Ñipamaki Agripa, i'supaka imipi kijaimaka ã'mitiriwa'ri, kërãpaka upakaja Jesũre yiyi'rape. ²⁰Kërãpaka upakaja Damascokarãre Jesũrika bojariroka yibojaũ'murape. I'sia be'erõ'õ Jerusalénkarã Judea ka'iakarãre nimaupatiji, supabatirã judiotatamarirãteoka kimajaroka yibojataparape. “Ba'iaja mija baaika ja'ataturã, Tuparãte yapaika upakaja mija pupajoabe. Supabatirã jia baabaraka mija imabe, ‘Tuparãte yi'yurã nime’, aƀerãte ãriwãrũokaro'si”, nare ñarãpe. ²¹I'supaka yibojamaka ã'mitiriwa'ri, Tuparãte jiyipupaka õririwi'iarã judiotatarãte yire ñi'arape. Supabatirã yire najããriyaparape. ²²I'supaka nabaariyapako'omakaja, Tuparãte yire jeyobaarape. Maekakaoka Tuparãte yire jeyobaayu ruƀu. Supa imarĩ õ'õrã ƀo'imaja imatiyarimajare, supabatirã wapuju imabayurãteoka Tuparãrika yibojayu. “I'supaka simarãnu”, Moisés imaekakite bojatika upakaja, supabatirã Tuparãro'si bojaijirimajare bojatika upakaja

i'siakaka mijare yibojayu. ²³Moisés supabatirã Tuparãro'si bojaijirimajaoka ikupaka narika: “Tuparãte ƀuatarãnuka ba'iaja jũaturã, reyarũkika. Iki imarãki reyakoperipotojo mamariji õña jaripe'rirãki. Ate õña jaripe'ritirã Judiotatarã, judiotatamarirãteoka kitããrũkia nare kiõrũrũjerãnu”, ãriwa'ri no'oeka. Nabojaeka upakaja simarape,— ƀablote nare ãrika.

Cristore kiã'mitiripëakaro'si Agripate jaiëjeriyapaekaki ƀablo

²⁴I'supaka “Oka yire imabeyua”, ãriwa'ri ƀablote jaiyukã'ãja jãjirokapi Festore jaita'taeka,

—iWapuju jaiwejabiyuka mime ƀablo! Tëritaka ƀapera miwãrũeka simamaka rukubaka mipupajoayu,— Festore kire ãrika.

²⁵I'supaka këƀakã'ã ã'mitiriwa'ri, ikupaka ƀablote yi'rika:

—Jëno'o ñipamaki Festo, wapuju jaiwejabiribeyuka yi'i. Jia pupajoaturã yijaiyu, supabatirã ritaitaka oyiaja sime. ²⁶Maipamaki Agripa, yijaikakaka jia õrĩpũaiiki. Supa imarĩ kikirimarãja i'siakaka kiwãjitãji yijaiyu. Wããrõ'õrãja Jesũre wãrõeka, i'supakajaoka ƀo'imajare kijeyobaekaka. Supa imarĩ Jesũs majaroka nimaupatiji ƀo'imajare ã'mitiripataika upakaja, ikioka sã'mitiripatarapaki ñarĩpupajoayu,— Festore kërĩka.

²⁷—Ñipamaki Agripa, Tuparãro'si bojaijirimajare bojaeka çyaje mia'mitiripëayu? “Sã'mitiripëaiiki kime”, mireka ñarĩpupajoayu,— ƀablote kire ãrika.

²⁸—i'I'supaka yire miãkajĩkapi “Jesũre kiã'mitiripëarãnu”, yireka merĩpupajoayu bai?— Agripate ãrika.

²⁹I'supaka këƀakã'ã ã'mitiriwa'ri, ikupaka ƀablote kire ãrika:

—Rĩkimaka majaroka yijaijĩka, kũƀaji yijaijĩkaoka, miro'si Tuparãte

yijēneyu. Supabatirā ō'ō yijaika ā'mitiryurā ritajaro'si Tuparāte yijēneyu, Jesúre nā'mitiripēaika upaka mija ā'mitiripēaokaro'si. I'supaka simako'omakaja yupaka perumijiapi pi'pekarā mija imarika yiyapabeyu,— Pablote nare ārika.

³⁰⁻³¹I'supaka kērika be'erō'ō Agripa, Festo, Berenice torā nimaeka upatiji aperō'ōrā na'rika, ikupaka natiyiaja jaiokaro'si:

—Dakoā oka imabeyua kiro'si. Supa imarī “Kireyaparū”, maki kireka āriberijiki. I'supakajaoka wēkomaka imariwi'iarāoka kimaberijīnu,— narīka.

³²Supa imarī Agripate ikupaka ārika Festore:

—“Īpi César pō'irā oka jierika yiyapayū”, kēriberirikareka, maekaka kire maja'atajīnu imakoṗeyu,— kire kērika.

Romawejearā Pablote napūataeka

27 Torājirā mae, “Pablote, supabatirā kika wēkomaka baariwi'iarā imarāteoka Italiaka'iarā mapūatajīnu”, iparimarāre ārika poto surara ipamaki Julio wāmeikite Italiaka'iarā yijare ne'ewa'rirūjerape.^{§§} Īpi César surara wāmeitatārā ipamaki kimarape. ²Supa imarī Adramitio wāmeika wejeapi i'taeka wapūurū jāitirā yija a'riū'murape ate. Asia ka'iareka ima wejea pāpitaka turitaparī a'yua simarape i'sia wapūuru. Īrika Aristarco wāmeikite yijaka a'rape. Macedonia ka'iarā Tesalónica wejeakaki kimarape iki. ³Cesareapi yija a'rape. Aperiimi Sidónwejarā yija eyarape. Torā eyatirā jia Pablote iawārūwa'ri jia Juliore kire baarape. I'sia wejeareka imarā kijeyomarāre Pablote iarika yapamaka jājibaaberapaki Julio, “Kire

jariwa'yua, ba'irījia kire nijirānu je'e”, āriwa'ri. ⁴Sidónpi yija o'rapaka poto jājia wīrōa yijare baerapaka. Wājia a'riwārūberiwari Chipre wāmeika jūmurika jājitaka wīrōa baeberapaka pē'rōtopi yija o'rape. ⁵Ciliciaka'ia, Panfiliaka'ia, wājitāji yija o'rape. Topi o'ritirā Liciaka'iarā Mira wāmeika wejearā yija eyarape.

⁶Torā eyatirā surara ipamaki Julio Italiaka'iarā a'yua ĩrākūmu wapūuru kiātōporape. Alejandriakaka simarape i'sia wapūuru. Sarā yija jāirape sapi a'yaokaro'si. ⁷Jājia wīrōa baemaka, ĩrārimimarā a'ritirā, ka'wisi be'erō'ō Cnido wāmeika wejea ko'apito yija eyarape. Wājitāji sayija o'ritaparape. Yija a'rapaka wājitāji jājia wīrōa baemaka, wājia yija a'riwārūberape. Wejerīrika pē'rōtorā tēriwa'ritirā Salmona wāmeika wejearā yija o'rape. Supabatirā Creta wāmeika jūmurika, wīrōa rārīta'airō'ōpi yija a'ririarape. ⁸Topi rākuwa'ritirā, ka'wisi be'erō'ō Lasea wāmeika wejewā'tarā, Buenos Puertos nawāmeyeeirō'ōrā yija eyarape.

⁹Īrārimimarā sajaritirape yija a'riū'murapaka be'erō'ō. Pu'ea koyiaja sajariwa'rapaka simamaka werika simarape riapakiaka mae. Supa imarī ikupaka Pablote nare okajāarape:

¹⁰—Yijeyomarā yipupajoaikareka ō'ōpi mo'yua, werika simarānu maro'si. Wapūuru nā'mirāka, supabatirā waruakaoka nā'mipatarāka je'e. Maririrānu je'e aṗeyari,— Pablote nare ārape.

¹¹I'supaka kēriko'omakaja surara ipamakire kire ā'mitiripēaberape. Wapūuru ipamaki, supabatirā wapūuru temarīkarimajire takaja kiā'mitiripēarape. ¹²“Pu'ea simarāka poto marakajepāābesarānu ō'ōrā”,

§§27:1 El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 28.16.

ārīpupajoawa'ri, i'sia pāpitakarā pu'ea nare o'ririka aḡerāte yaḡaberape, yijaka a'raparā. Supa imarī “Fenicewearā Cretajūmurikarā ma'riye'e. Torā pu'ea mareka o'rirū”, narāpe. Ka'arirō'ō pāñaka simamaka waḡuru pāārūkirō'ōrā jājia wīrōa baerberijika simarape.

Werika wejea nare baeka

¹³ Wejerīrikapi jājimarīa wīrōa baemaka iawa'ri, “Fenicarā maeyarānu je'e”, narīpupajoarape. I'supaka pūpajoatirā Creta jūmurika rijepē'rōtopi yija rākuū'murape ate. ¹⁴ I'sia be'erō'ō no'o'jīrāmarīaja jājitaka ma'karoka pē'rōtopi waḡururā wīrōa eiū'murapaka. Jājia wīrōa Nordeste wāmeika simarape. ¹⁵ Jājia wīrōa waḡuru baemaka wājītāji yija a'riwārūberape. Supa simamaka wīrōa e'ewa'rapaka upakaja yija a'rape mae. ¹⁶ Kūpajika jūmurika Cauda wāmeika rārīta'aipē'rōtopi jājitaka baetiayebeyurō'ō yija o'rape. Supa imarī ka'wisi be'erō'ō kūmumakarāka naji'abaawa'rapaka ne'erape. Waḡurureka sayiepāātirā sanapi'perape. ¹⁷ Sanamaajārapaka be'erō'ō pāukārōapi waḡuru napi'perape jiyia sañi'aokaro'si, wīrōa baemaka saña'mia'si ārīwa'ri. I'sia be'erō'ō, “Sirte wāmeika pō'sirō'ōrā wīrōa baepūatarākareka pūri sawerīpañarañu”, ārīpupajoawa'ri, wīrōa sarā eirūkia sayapāia naruerape mae, waḡuru jājia turikoreka. Supa imarī wīrōa baepūatarapaka upakaja yija a'rape mae. ¹⁸ Supa imarī aḡerīmi wīrōa jājia baetēatamaka, waḡurureka imarapaka waruaka riapakiakarā nabareū'murape wiibaapañaka sa-jayaokaro'si. ¹⁹ Aḡerīmi ate waḡurureka imarapaka pāukārōa, sayapāia, waḡuru tuarūkia ba'irījia riapakiakarā nabarerape. ²⁰ Īrārīmimarīa jimarī okoa ūmakaka imamaka, tā'pia, aiyakaoka

ōiberapaka. Supabatirā yijare jājia wīrōa eimaka, “Ōñia imaberijika maimē”, yija ārīpupajoarape.

²¹ Īrārīmimarīa ba'abekaja yija imarape. Supa imarī i'supaka simamaka iawa'ri mi'mirīkatirā ikupaka Pablote jairape:

—Creta pāpitakarā yijairapaka mija yi'ririkareka, ikupaka ba'iaja majūaberijāarape. Supabatirā waḡuru bitamarīberijāarapaka, waruakaoka ririberijāarapaka. ²² Maekaka pūri mija wayupi'ria'si. Ika waḡuru ririko'omakaja, Īrikaoka makaki riribesarānuki. ²³ Ikupaka sime: Nīpamaki Tuparā, kiyapaika upakaja yiyi'ririayuka, nāmi yipō'irā āngelte kipūatako'o. ²⁴ Yipō'irā eyatirā, ikupaka yire kibojako'o: “Pablo, mikīkia'si. Romawearā eyatirā ĩpi César wājītāji, ‘Oka yire imabeyua’, kire merīrānu. Supabatirā Tuparāte mijēnemaka mire kiā'mitirape. Supa imarī mika waḡurupi a'yurā nimaupatiji tāripatarāñurā”, āngelte yire ārīko'o. ²⁵ Supa imarī okajājia mija imabe yijeyomarā. Tuparāte yi'riwa'ri “Āngelte bojaika upakaja simarānu”, narīpupajoayu. ²⁶ I'supaka simako'omakaja, jūmurikarā waḡuru eirāka poto torā matuirānu,— Pablote yijare ārape.

²⁷ Īpakuri jērītarika seyawa'rape Adriático wāmeika riapakiakareka sayapairō'ōrāja wīrōa yijare baepūatarapaka rupu. I'siñami nē'metājirō'ōjirā, “Ka'iarā maeyarā baayu”, waḡuru tuarimajare ārape. ²⁸ Supabatirā nūtākārōapi āta kārōbaatirā “¿No'o'jirā ĩki sime?”, ārīwa'ri najērābaarape. Treinta y seis metros rō'ōjirā ĩki simarape. Nōapañakarā ate najērābamaka veintisiete metros rō'ōjirā ĩki simarape. ²⁹ Ātarā eiwa'ri yija nāmia'si ārīwa'ri,

botarakao wakaika pōta pakiaka*
 nūtakārōa ōakapi kārōbaatirā wāpuru
 itoḡepērōtopi sanaña'metarape.
 Wāpuru meñamaka sabaiparū āriwa'ri
 i'supaka nabaarape. I'supaka baatirā
 ōjimarīji sawārīrika yapawa'ri
 Tuparāte najēnerape. ³⁰I'supaka
 simeje wāpuru tuarimajare ru'ririka
 pūpajoarape. Supa imarī wāpuru
 pū'earā, wakaika pōta pakiaka
 ña'metaerā nabaayu ānu upakaja
 kūmumakarāka nayieña'tarape.
³¹I'supaka nabaamaka iawārūwa'ri,
 surararāka supabatirā nipamakireoka
 ikupaka Pablote bojarape:

—Wāpuru tuarimajare rurirākareka,
 mija tāriwārūbesarānu,— surararākare
 kērīka.

³²I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri,
 kūmumakarāka pi'pekopeka
 nayiita'ruirape, “Sōnu upakaja
 sameñaparū”, āriwa'ri.

³³Bikitojo ñamiji neiḡupurō'ō ikupaka
 Pablote yijare ārape:

—Mija ba'abe pañakama kūpajī.
 Īpakuri jērītarika sajaritiyu,
 wayupī'paraka, ba'abekaja mija ima.

³⁴Mae mija ba'abe pañakama kūpajī.
 “Jia rikitubaritirā, mija tāri'rānu”,
 āriwa'ri mijare yiba'arūjeyu. Mija
 wayupī'ria'si. Īrikaoka mijakarā
 reyabesarānurā,— Pablote yijare ārape.

³⁵Supabatirā pan e'etirā, “Jia
 mibaayu”, Tuparāte kērape yija
 iārapaka wājitāji. Supabatirā kūpajī
 ña'kata'ari e'etirā kiba'arape. ³⁶I'supaka
 kibaamaka iāwa'ri, okajājia yija jarape.
 Supa imarī yija imarakamakiji sayija
 ba'arape. ³⁷Doscientos setenta y
 seis rakamaki pō'imaja yija imarape
 i'sia wāpurupi a'raparā. ³⁸Yija
 ba'ariyaparaparō'ōjirā yija ba'arape.
 Ba'aweitirā trigo nabarerape, wāpuru
 wiibaka jayaokaro'si.

Wāpuru ña'mika

³⁹Sawārāpaka poto wāpuru
 tuarimajare jūmurika iārikoperipotojo
 “I'supaka wāmeika sime i'sia
 jūmurika”, narīwārūberape. I'supaka
 simako'omakaja jūmuri ritakarā pō'sia
 ōimaka iātirā, “Torā mapāāye'e”,
 narīpūpajoarape. ⁴⁰Supa imarī
 wakaika pōta pakiaka wāpuru
 ñi'aokaro'si mamarī naña'metaeaka
 nayiitatarape. Supa imarī ikirā
 okowatoḡekarāja satuika. Supabatirā
 wāpuru temarīkarūkia sarī'mekoreka
 napī'pekopeka nakutepaterape ate
 sanatemarīkaokaro'si. Supabatirā wīrōa
 eirūkia sayapāia sarupurō'ōpi imaekato
 namiatarape. Supa imarī pō'sipērōtorā
 wāpuru waawa'rapaka mae. ⁴¹Torā
 sawaawa'rapaka poto kopakaja wāpuru
 riarijerā eyaerā baarapaka poto pō'siarā
 wāpuru eitirape. Supa imarī kopakaja
 sapū'erō'ōpi pō'siarā sayairape.
 Marākā'ā baatirā mo'riberijika
 simekā'āja wāpuru i'toḡepērōtopi jājia
 sapa'kumaka sawariū'murape.

⁴²I'supaka sabaamaka iāwa'ri,
 wēkomarāre najāāerā baarape
 surararāka. “Nare majāāpajīnu,
 nabariru'ria'si āriwa'ri”, narību'arape.

⁴³I'supaka narīko'omakaja surara
 ipamaki pūri Pablote ōñia imarika
 yaparapaki. Supa imarī kisurararākare
 nare kijāārūjebereape.

—Mija bariwārūirā wārūajaja
 bariwa'ritirā riarijerā mija a'pe mae,—
 kērape wāpurureka imaraparāte
 mamarī.

⁴⁴Supabatirā aḡerā
 bariwārūbeyurāte,

—Wāpuru pāimirākapi mija
 a'pe,— kērape. Supa imarī ĩrikaoka
 ririmarīajaja ka'iarā yija eyapatarape.

*27:29 Ancla

**Malta wāmeika jūmurikarā
Pablote turitapaeka**

28 Riarijerā eyatirā, “Malta wāmeika sime ika jūmurika”, yija āriwārūrape mae. ²I'sia ka'iakarā jia yijare baaraparā. Okoa jarapaka imarī, jijia simamaka peka napē'arape. I'supaka baatirā, “Mija pekajūpe”, yijare narāpe. ³Supa imarī peka pōpoa Pablote rēarape. I'sia peka kisiarapaka poto peka jūrēika ru'riwa'ri sapi ānaka pōrapaka. Kipitakarā sakārījī'iarape. ⁴Ānaka kire kukumaka iatirā, i'sia ka'iareka imaraparā ikupaka natiyaja najabu'arape:

—Po'imajare jāārimaji kimarijiju īī. Supa imarī riapakiakarā kiriribepakā'ā jiyipupaka moñuko[†] jia pūpajoawa'ri ba'iaja kibaaika wapa kire koriatarūjeyu mae,— narāpe.

⁵I'supaka narīko'omakaja Pablo pūri pekaō'toarā ānaka teratarapaki. Dakoaoka kire baaberapaka. ⁶Ritaja torā imaraparā pūri “Kire sapīpirānu je'e, supabatirā nōjimarīji kipupaririña'rīrānu je'e”, narīkoperape. I'sia be'erō'ō nōaka ta'akopetirā kijīribepakā'ā iawa'ri, ape upaka napūpajoarape ate: “Majiyipūpayeerijayuka pō'imaja pō'iaji nā'rījāitirā ketayu mae”, narāpe.

⁷Peka ō'towā'tarā simarape īrākō'rīmato ka'ia jūmurikarā imarā ipamakirika. Publio wāmeiki kimarape iki. Kiwi'iarā yijare e'etoritirā maekarakarīmi torā yija imarapaka poto jimarī jia yijare kibaarape. ⁸Torā yija imarapaka poto Publio paki, yoyaka, jopirika pitiyika kijīribayurape. Kipō'irā īarī Pablote a'rape. Kipō'irā eyatirā Tuparāte kijēnerape. Supabatirā kipitaka wāmarīa imarapaki pēmarā kija'apearapaka poto kijājirape.

⁹I'supaka kibaamaka ā'mitiriwa'ri, i'sia jūmurikareka aperiā wāmarīa imaraparāte kipō'irā etarape. Supa imarī wāmarīa nima o'rapaka nareoka. ¹⁰Yijare ā'mitiripēairā imarī, jia yijare nabaarape. Yija a'rīrā baarapaka ruḡu ritaja yija ba'awa'rīrūkia yijare nijirape dakoa jariwa'rīrimarīaja.

Romawejearā Pablote eyaeka

¹¹Maekarakamaki aiyaka i'sia jūmurikarā yija imarapaka be'erō'ō a'yaokaro'si wapūrurā yija jāirape ate. Pu'ea o'yaokaro'si torā tuika simarape i'sia wapuru. Alejandrīa wāmeirō'ōpi i'taeka simarape. Sapū'erō'ōpi, jērāka najiyipūpayeeika Cāstor, supabatirā Pólux ruḡuko'a upaka baaeka simarape. ¹²I'sia wapurupi a'ritirā Siracusa wāmeika wejea papitakarā yija eyarape. Maekarakarīmi torā yija imarape. ¹³Toḡi Regiowejearā yija eyarape. Wejerīrīkapi wīrōa baerapaka jia yijare jeyobaarapaka. Supa imarī aperiḡiji Pozzuolirā eyatirā torā yija marāpe. ¹⁴I'sia wejeareka aperiā Jesūre yī'yurāte yija iatōporape. “Yija pō'irā īrākuri jērītarika mija tuiḡe”, yijare narāpe. I'sia be'erō'ō ma'api yija a'riū'murape Romawejearā. ¹⁵Romareka Jesūre yī'yurā yija a'rapaka ōrīweitirā nimarape. Yoe naro'si simako'omakaja ma'arā yijare torirī netarape. Īrārimarā, Foro de Apio wāmeika wejearā yijare toraparā. Supabatirā aperiā Tres Tabernas wāmeika wejearā yijare toraparā. Torā nare iatōpotirā, “Jia mibaayu”, Tuparāte kērāpe Pablo. Supa imarī jia jījimakapi okajājia kimarape. ¹⁶Romarā yija eyarapaka be'erō'ō wēkomaka imariwi'iarā Pablote nataberape. Kiyapaika upakaja kiro'siji wi'iarā kire nimarūjerape. Torā īrārimā upakaja īrīka surara kire tueroyirape.

[†]28:4 La diosa de justicia

Romarã Pablote imaeka

¹⁷Keyaeka be'erō'ō maekarakarĩmireka judíotatarã imatiyarimajare Pablote akarũjeka. Narẽripataeka poto ikupaka nare kibojaeka:

—Yijeyomarã, dikaoka ba'iaja judíotatarãte baaberapaki yi'i. Mañekiarãte baaroyikakakaoka ba'iaja jaiberapaki yi'i. I'supaka yibaaberiko'omakaja matatarã Jerusalénrã yire nañi'arape. I'sia be'erō'ō surara ipamakite Cesarearã yire pũatarape, “Oka kire ima, oka kire imabeyua”, ãriwa'ri Romakarãre yire jẽriãokaro'si. ¹⁸Yire jẽriatirã yire ja'atarika nayapakoperape, “Dika oka mire imabeyua. Supa imarĩ mire jããriatarika imabeyuaoka”, ãriwa'ri.

¹⁹I'supaka simako'omakaja matatarã yire ja'atarika yapaberaparã. Supa imarĩ “Nĩpamaki Romakaki, ‘Oka miro'si ima, oka mire imabeyua’, yire kẽrĩrika yiyapayu”, ñarãpe. Roma ipamaki wãjitãji matatarãte yokabaaokaro'simarĩa i'supaka ñarãpe.

²⁰Supa imarĩ i'sia mijaka jaiokaro'si, mijare yakarũjepũako'o. Judíotatarãte ta'aroyiki Jesucristo kime. Kire ã'mitiripẽaiki ñimamaka, p̃erumijiapi p̃i'pekaki nime,— Pablote ãrika.

²¹I'supaka kẽpakã'ã ikupaka kire narĩka:

—Oka mire imakaka p̃apera Judeaka'iakarãre p̃ũataika e'toribeyurã yija. Matã'omaja topi i'taraparãoka dakoa mireka ba'iaja jaietaberaparã.

²²“Jiamarĩa sime p̃o'imajare Jesũre ã'mitiripẽarika”, ãrĩrikakaka oyiaja yija ã'mitiyu. Supa imarĩ ika mamaka p̃upajoarikakaka, mi'ĩ p̃uri, ¿marãkã'ã samipupajoayu? I'siakaka yija ã'mitiriyapayu,— kire narĩka.

²³Supa imarĩ “I'sirĩmi marẽrĩye'e je'e”, narĩka. I'supaka ãriweatirã napibika. Najẽ'rãpããekarĩmi

seyaeka poto rĩkimarãja p̃o'imajaka jeyoariwa'ritirã neyaeka Pablote imaekarō'õrã. Narẽpakã'ã iatirã, “Ikupaka Jesũre yi'yurãte jã'mebaraka Tuparãte nare imaruputarãnu”, ãriwa'ri Pablote bojaeka. Bikitojo ñamiji kibojaũ'mueka, rã'itakarã kibojatiyika. Moisés imaroyikakite o'oekekaka supabatirã Tuparãro'si bojaijirimajare o'oekekakaoka kibojaeka “Jesũre na'mitiripẽarũ”, ãriwa'ri. ²⁴Ĩrãrimarã Pablote jaika jia ã'mitirikarã. Aperã p̃uri sã'mitiripẽaberikarã. ²⁵Supa imarĩ ĩrika upakaja p̃upajoaberiwa'ri nokabojiũ'mueka. Napibirã baaeka ru pu “Ĩrãrimarã yire ã'mitiriyapabeyurã”, ãrĩpupajoawa'ri, ikupaka Pablote nare bojaeka:

—Isaĩapi ãriwa'ri ikupaka wãjia Espĩritu Santore bojaeka mañekiarãte:

²⁶“Ikupaka judíotatarãte yiro'si mija bojape: ĩrãkurimarĩa yibojaika ã'mitirikoperipotojo, samija õrĩpũawãrũbesarãnu. Yibaaroyika ĩakoperipotojo, “I'supaka Tuparãte baayu”, mija ãrĩwãrũbesarãnu.”

²⁷Ikupakaoka Tuparãte ãrika Isaĩare: “Yirika yi'riryapabeyurã imarĩ, sõrĩpũawãrũbeyurã nime. Supa imarĩ na'mukopea natãteyu. Supabatirã napĩpiyu, dakoa ĩakoreka. Yirika nayi'riyaparikareka, nare ñãnu, nare yibojaikaoka norĩpũajããeka. I'supaka imawa'ri, ba'iaja nabaaike naja'atarikareka, nare yitããjããeka”, Tuparãte ãrika Isaĩare.

^{28–29}Maekakaoka mija judíotatarã Tuparãrika bojariroka ã'mitiriyapabeyurã ru pu. Supa imarĩ Tuparãte p̃o'imajare tããrimajaroka, judíotatamarĩrã imarãte bojarika simarãnu. ĩrã p̃uri sã'mitirirã jĩjimaka sayi'rĩrãnurã,— Pablote nare ãrika.

I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiriwa'ri, natiyi-aja okatotobaraka judíotatarãte a'rika.

³⁰ Īpākuri wejejē'rāka jia Pablote torā imaeka. Wi'iareka kima wapa wapañjibaraka kimaeka. Torā kire ĩarĩ etaroyikarā rakamakiteje jia ke'etoriroyika. ³¹ Kĩkĩmarĩaja, "Ikupaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruputarāñu mae",

ārĩwa'ri nare kibojaroyika. Supabatirā maiṓamaki Jesucristorika kiwārōroyika. I'supaka bojabaraka Pablote imaeka poto makioka "Jesús majaroka miwārōa'si", kire ārĩberika.

I'tojĩrāja sime ruṓu.

*Primera carta de San Pablo a los***Corintios****Pablote pāpera pūataeka Corintoreka
Jesúre y'i'yurā imaekarāro'si**

1 ¿Yaje mija ime Corintokarā? Yi'i Pablo, Sóstenes majeyomakika, “Jia nimarū”, mijare yija āriṗūayu ika pāperapi. Kiyapaeka upakaja apóstol nīmaokaro'si Tuparāte yire wā'maeka. Supa imarī Jesucristorika bojariroka wārōtapaiki nīme. ²Mija Corintowejekarāoka Tuparāte jiyipupaka oñurā imarī, jia kire baawa'ri mija rēririjayu. Jesucristorirā mija imamaka Tuparāte mijare wā'maeka kirirā mija imaokaro'si. I'supaka kibaaeka “Ba'iaja baabekaja nimarū”, āriwa'ri. I'supaka oyiaja sime ritaja wejeareka Jesucristore ā'mitiripēairāro'si. Maipamaki kima upakaja ritajaro'sioka nipamaki kime Jesucristo. ³Mapaki Tuparā, supabatirā maipamaki Jesucristoreoka “Jia nare mija baabe”, āparaka mijaro'si nare yija jēñerijayu. I'supakaja yija baayu jijimaka pūpāparaka mijare nimarūjeokaro'si.

⁴⁻⁵Jesucristorirā mija imamaka jia Tuparāte mijare jeyobaarijayu. I'supaka kibaamaka, “Jia mibaayu Tuparā”, kire nārīrijayu. Supa imarī kioka jia mija jaiokaro'si, supabatirā kirikakaka jia mija ōriwapu'awāriokaro'si mijare kijeyobaayu. I'supakajaoka ritaja kiyapaika upakaja mija baawārūokaro'si kirika Tuparāte mijare ja'atayu Jesūrīrā mija imamaka. ⁶I'supaka mijaro'si kibaaeka simamaka, “Jesucristorika bojariroka yijare nabojaeka rita sime”, mija āriwārūeka. ⁷Supa imarī maipamaki Jesucristore etarūkirīmi ta'abaraka mija ima poto jia mijare

jeyobaarijaparaka Tuparāte ime. I'supaka jia mijare kibaamaka dakoa jariwa'ribeyua mijaro'si, kirika mija ba'irabewārūrijayaokaro'si. ⁸I'supakajaoka Jesucristore mija ā'mitiripēarija'ata'si āriwa'ri Tuparāte mijaka imajiparānu. Supa imarī maipamaki Jesucristore pērietarāñurīmi “Oka nareka ima”, maki mijareka āriwārūbesarāki. ⁹Supa imarī “Ikupaka yibaarānu”, kērika upakaja Tuparāte mare baarānu”, āriwārūrā mija ime. Supabatirāoka iki Tuparāja imaki Kimaki Jesucristo Maipamakika jia jijimaka maimabu'arījarirā mare wā'maekaki.

**Corintokarā īrīka ta'iarāja
pūpajoarimarīaja
narakakaja napūpajoeka**

¹⁰Mija ā'mitipe yijeyomarā. Jesucristore pūataekaki nīma imarī ikupaka mijare nānu: Īrīkate pūpajoairokapiji mija imabe, rakaka pūpajoabekaja. I'supaka mija baarākareka īrīka ta'iarāja mija imarānu. ¹¹⁻¹²“Rakakaja pūpajoabaraka Corintokarāre ime”, Cloe tā'omajare yire ānu. “Pablote yija ā'mitiripēayu”, ‘Yija pūri Apolore ā'mitiripēairā.’ Supabatirā ‘Pedrote ā'mitiripēairā yija ime’, āñurā, āperā ‘Jesúre yija ā'mitiripēayu’, āñurā naro'sijioka imarā”, āriwa'ri yire nabojayu. ¹³¿Dako baerā i'supaka mija jaibu'ayu je'e? “Cristo Īrīkaja kime Maipamaki”, āñurā imariṗotojo “¿Rīkimarāja maiparimarāre ime”, āñurā upaka mija ime bai je'e? ¿Yi'i bai yapua tetaekarā mijaro'si reyaījiekaki? “¿Pablorirā yija imaye'e”, āparaka rūpuko'a mija jūjerūjeka bai je'e? Jēno'o Jesūrīrā imawa'ri rūpuko'a mija jūjerūjeka. ¹⁴⁻¹⁵Mija pō'irā imarā, Crispo supabatirā Gayore rūpuko'a yijūjerape. Sapi āriwa'ri “Kiupaka oyiaja pūpajoairā yija imamaka,

Pablote yijare ruṗuko'a jūjeka", mija āñaokaro'simarīa simarape. Supa imarī īparāte takaja ruṗuko'a yijūjeka simamaka, "Jia sime yiro'si", nārīṗupajoayu. ¹⁶(Ā'ā, mae apea ñoñu. Estéfanos rīrāre ruṗuko'a yijūjeka. I'supaka baaekaki ñimako'omakaja aṗerā imabeyurā ruṗuko'a yijūjekarā ñoñuareka). ¹⁷"Rupuko'a mijūjē-tapaape", āriwa'rimarīa Jesúre yire pūataeka. "Po'imajare tāārimaji kime Cristo", āparaka "Yirika bojariroka mibojatapape", āriwa'ri yire kipūataeka. Jiyurika yoka ā'mitiririjiyuwa'ri ṗo'imajare yire yi'rirū āriwa'rimarīa Jesúrika bojariroka yiwārōyu. Yīṗupaka yire āñu ṗaka jiyurika na'mitiyuapitakaja nare yiwārōrikareka "Mare tāāwa'ri yapua tetaekarā Cristore reyaeka", āririka ōribeyurā ṗo'imajare imajāēka.

Maro'si Jesucristore reyaekapi, āriwa'ri jia maimarijaju āñua jairō'ō

¹⁸Supa imarī Jesucristore yapua tetaekarā napatakīaekakaka majaroka ā'mitirikopetirā, "Wapuju ōriṗūamarī oka sime", nañu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā. Tuparāte yi'riwa'ri kipō'irā a'rirūkirā ṗuri, "Tēriwa'ribaji imaki imarī, ika majarokapi Tuparāte mare tāārāñu", āñurā maimē. ¹⁹Mija iabe, ikupaka sabojayu mamarīji kiro'si o'orimajire Tuparā majarōṗūñurā o'oeka:

"Jia ṗupajoarika ōñurā imarī, jītaka sime yija wārōika', nañua dako wapamarīa ñamaji naro'si sayijarirūjerāñu. Jia naṗupajoakopeika ñiarīṗe'yorāñu", Tuparāte ārika o'oeka ṗūñurā.

²⁰Jesúre reyaekapi āriwa'ri bikija sabotatika ṗapakaja sajarika. Supa imarī jia ṗupajoarika ōñurā, noñuapi Tuparāte ōriwārūbeyurā. I'supakajaoka Moisés imaroyikakite jā'meka

wārōrimaja, saṗi natāārūkimarīa sime. Supabatirā naṗupaka nare āñu ṗapakaja ṗupajoatirā jia jaiwārūrijayurāoka, saṗi Tuparā ṗō'irā eyawārūbesarāñurā. I'supaka ṗupajoairāre dakoa wapamarīa naṗupajoaika jarirūjeiki kime Tuparā. ²¹Ritaja jērāko'awārūpataiki imarī, "Naṗupajoaikapi yire ōribesarāñurā ṗo'imaja", Tuparāte ārika. I'supaka simamaka ikupaka simarika kiyapaeaka: Kirika bojariroka yi'yurāte ba'iaja jūarūkia imakoṗekareka Tuparāte nare tāēka, "Wapuju ṗakiriroka sime Jesucristorika bojariroka", kire ā'mitiripēabeyurāte āriko'omakaja.

²²"Karemarīa rita ima Pablote yijare bojarikareka, maikoribeyua Tuparāte jeyobaaikapi yijare kibaabeajāēka", judiōtatarāte āriṗupajoayu. Judiōrākamarīrā ṗuri, "Yija ōñumijikamarīa Jesucristorika bojariroka imamaka, sayija yapabeyu", āriṗupajoairā. ²³Tuparāte yi'yurā ṗuri, "Maro'si yapua tetaekarā Jesúre reyaeka", āñua majaroka bojarijayurā maimē. Samabojarika ā'mitiriyapabeyurā imarī, judiōtatarāte saṗe'yoyu. Judiōtatamarīrāoka sā'mitiritirā, "Wapuju ōriṗūamarī oka sime", nañu naro'si. ²⁴I'supaka narīko'omakaja īrārimaki judiōrāka, supabatirā judiōrākamarīrāoka Tuparāte wā'maekarā imarī, Jesúrika bojariroka ā'mitiritirā sayi'yurā maimē. Supa imarī "Cristopi āriwa'ri mare tāāekaki imarī, ritaja tēriwa'ribaji kime Tuparā. Supabatirāoka ritaja ōñuka kime", marīṗupajoarijaju. ²⁵Tuparā ōriwārūriroka ōriwārūbeyurā imarī, "Kimakire reyaerā Tuparāte ṗūatamaka wapuju ōriṗūabekaja kibaaeka", nañu kire ā'mitiripēabeyurā. "Dika jariwa'rīmarīa yija ōñu", narīkoṗeko'omakaja, norīkoṗeika tēriwa'ribaji sime Tuparāte ōñua. I'supakajaoka, "Kimakire reyaerā

kipūatamaka tērīmarīka kimaeka”, nañu. I'supaka narīko'omakaja “Tērīribajirā yija ime”, narīkopeika i'supakamarīa sime. Kimakire pūatawa'ri nare tērīwa'ribaji kimaeka.

²⁶ Mija āmitipe yijeyomarā. “Kūpajjikaja ōrīpūairā nime”, pō'imagare mijareka ārīko'omakaja Tuparāte mijare wā'maeka. Supabatirā kūpajjikajaoka mijakarā pō'imagare jāmerimaja imaeka. I'supakajaoka nimaeka imatiyarimaja makarā mija watopekarā. ²⁷⁻²⁸ Tuparāte mijare wā'maeka “Jia ōrīpūabeyurā nime”, kire ōrībeyurāre mijareka ārīko'omakaja. “Jia ōñurā yija ime”, ārīkopekarāte “Ba'iaja maṗupajoayu”, narīwārūrū ārīwa'ri, i'supaka kibaaeka. Supabatirā i'supakajaoka baawa'ri “Imatiyabeyurā nime”, narīkarāte Tuparāte wā'maeka kirirā nimaokaro'si. I'supaka kibaaeka “Tērīrā yija ime”, ārīkopekarāte wayupī'rirū ārīwa'ri. Supabatirā pō'imagare jiyipupaka ōrībeyurāte kiwā'maeka, Tuparāte yī'ribeyurāte jiyipupayeikakaka “Dako waṗamarīa sime”, pō'imagare ārīwārūokaro'si. ²⁹ I'supaka baaike Tuparāte imamaka, kiāika wājītāji, “Imatiyaiki nīmamaka, yire miwā'maeka”, ārīpupajoarika imabeyua. ³⁰ I'supaka simamaka Tuparāpi ārīwa'ritakaja Jesúre yī'yurā majayu. Kimakipi ārīwa'ri mare kitāāeka ōñurā imarī, “Ritaja pūpaiki kime”, marīwārūyu. Cristore reyaekapi ārīwa'ri ba'iaja mabaakopeka waṗakoyika simamaka jīirā maime kiñakoareka mae. Supa imarī kirirā mare jarirūjekaki imarī, ba'iaja mabaako'omakaja saja'atabaraka jīapīji kika imarijayurā Tuparāte mare imarūjeyu. ³¹ I'supaka maro'si kibaaeka simamaka, ikupaka sabojayu kioka o'oeka pūñurā: “Maṗupayariji maimakaka jījimaka bojabekaja Tuparāte maro'si baarijayuakaka takaja

jījimakapi mabojarijariye'e”, ārīwa'ri sabojayu.

“Yapua tetaekarā Jesúre reyaeka”, ārīwa'ri samajaroka Pablote bojaeka

2 Mija pō'irā yeyarapaka poto Tuparārika bojariroka, pō'imagare ā'mitirikoribeyua mijare yiwārōū'murapaka jia mija ōpe yijeyomarā. “Jiitaka ōñuka kime”, yireka narīrū”, ārīwa'rimarīa mijare sayiwārōraṗe. I'supaka jaibekaja, jia mija ōrīwapu'airokapi mijare yiwārōraṗe. ² Mija pō'irā nīmarapaka poto “Yapua tetaekarā Jesúre reyaekakaka takaja nare yibojaye'e”, ārīwa'ri mijare yibojaraṗe. ³ Mija pō'irā yeyarapaka poto “Nare bojawapu'atawārūberijiki nīme”, ārīwa'ri wājīaja yitararaṗe. ⁴ Cristore reyaekakaka mijare yibojaraṗaka “Jia ōñurā yija ime”, āñurāte jairokapimarīa mijare yibojaraṗe. “Pablote jia bojaika simamaka Cristore yija ā'mitiripēayu”, narīrū”, ārīwa'rimarīa mijare sayibojaraṗe. I'supaka imabekaja, Espiritu Santorikapi maikoribeyua mijare yibaabearapaka iawa'ri yibojaraṗaka mija ā'mitiripēaraṗe. ⁵ I'supaka simamaka jia jērāko'airā upaka jīapi yījīiroka mija ā'mitiripēarikopakaja Tuparārika iatōpowa'ri Jesucristore mija yī'ririka yiyaparaṗe.

Jia Tuparāte mare baaeka morīwārūerā Espiritu Santore mare wārōyu

⁶ Supa simako'omakaja jīa pūpaka yija wārōyu Jesucristorika jia ōñurāte. Kire ā'mitiripēabeyurā pūri, supabatirā nīparimarā naro'siji, naṗupamiji tīpikapi najaike upaka yija wārōbeyu. Nīparimarāre reyarāñurīmi nakaja saririrāñu norīkopeika. ⁷ I'supaka simamaka Tuparārikapi mijare yija wārōyu. Ika wejea kipo'ijiaerā baaeka

rupubajirā, “Ikupaka baatirā po'imajare yitāārānu, supabatirā jiiatakaja nare yibaarānu”, kēritika. Rupu i'siroka po'imajare Tuparāte ōrīrūjeberika imakopeika nare yija wārōyu. ⁸⁻⁹Iroka i'sia ni'i īrikaoka īparimarākaki ōrīwapu'abeyua. Norīwapu'arikareka Maipamaki tērīrikaja imatiyaikite yapua tetaekarā najāāberijāēeka. Iroka norīwapu'aberiko'omakaja, ikupaka kiro'si bojaījirimajite o'oekekaka morīye'e:

“Jijimakapi kire ōnurāte jia imarūkia Tuparāte jieweitika po'imajare īakoribeyuakaka. Supabatirā apekurioka napupajoabeyua, i'supakajaoka na'mitirikoribeyua”, sabojayu Tuparā majaroka o'oeka pūnūrā.

¹⁰I'supaka po'imajare ōrīberika simako'omakaja, maekaka pūri sayija ōnu Espiritu Santore yijare sōrīrūjemaka. I'supaka Espiritu Santore baayu dakoa jariwa'ririmarā ōnuka imarī. Supa imarī ritaja Tuparāte pūpajoaimiji pariiji ōrīpataiki kime.

¹¹Po'imaja matiyiaja, “Iki i'supaka pūpajoaiki mae”, ārīpūpajoawārūbu'abeyurā maime. I'supaka imarā maimamaka, īrika po'imajire pūpajoaika, īrikaja kiōrīrūkia sime. I'supakajaoka sime Espiritu Santoro'si īrikaja Tuparāte pūpajoaika ritaja kiōnua. ¹²Jesúre ā'mitiripēabeyurā naro'siji napupamiji tīpikapi nabopakopeika ā'mitiripēabeyurā yija ime. Espiritu Santore wārōika takaja yija ā'mitiripēayu. Jia Tuparāte mare ja'ataekakaka morīwārūerā Espiritu Santore maro'si kipūataeka. ¹³I'supaka simamaka Espiritu Santore yijare wārōikapi yija jaiyu. Kire ā'mitiripēairā imarī, yijare kijeyobaakapi aperi kire ā'mitiripēairāte yija wārōwapu'atayu. Yija pūpajoaimiji tīpikapimarā wārōrimaja yija ime.

¹⁴Tuparāte nayi'ribepakā'ā Espiritu Santore nare nā'rījāiberikarā pūri, kijeyobaakapi nare yija bojaika ā'mitirīwārūbeyurā. “Wapuju ōrīpūaberi oka sime”, narīpupajoayu. ¹⁵Espiritu Santore nare nā'rījāikarā pūri po'imajare imarijayua īatirā, “Ikupaka sime jia baarika, ika pūri ba'iaja baarika ima”, ārīpūpajoawārūirā. Jesúre yi'ribeyurā pūri Espiritu Santore nā'rījāiberikarā imarī, “I'supaka ba'iaja nabaayu”, īrikaoka ārīberijiki yijareka. ¹⁶I'supaka mijare yo'opūayu ikupaka Tuparā oka pūnu o'oekarā sabojaika simamaka: “Maipamaki Tuparāte pūpajoaika maki ōrībeyuka. I'supakajaoka maki kire wārōberijiki”, ārīwa'ri sabojayu Tuparā oka pūnu.

I'supaka simako'omakaja Cristore pūpajoaimijikakapi mapūpajoarījayu Espiritu Santore mare nā'rījāikarā imarī.

Ikupaka nime Tuparārika ba'iraberimaja

3 Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mija pō'irā nīmarapaka poto aperiō'okarā Espiritu Santore nā'rījāitīkarāte yiwārōrapaka upakamarā mijare yiwārōrape. Tuparāte jia yi'rīwārūbeyukajirā mija imamaka, mijaro'siji mija pūpamiji ba'ia tīpīkarā mija imarapaka imarī me'rāka wārōū'muika upaka Cristorika mijare yiwārōrape. ²I'supaka mija imarapaka simamaka jia Jesucristore yi'yurāte ōnuakaka mijare yiwārōberape ruḡu. Maekakaoka i'supakaja ka'wisikakaka mijare yiwārōwārūbeyukaji ruḡu. ³I'supaka mijare nānu Tuparāte ōrībeyurāte baika upakaja baarika yapairā mija ime ruḡu ārīwa'ri. Ā'mitirīkōrī je'e. Mija tiyiaja oakīparaka mija jaiyuyebu'arījayu. I'supaka mija imamaka, īatirā, “Espiritu Santore nā'rījāiberikarā upaka pūpajoawa'ri nayapaika upakaja nabaariyapayu”,

mijareka ñañu. ⁴I'supaka imawa'ri, “Pablote ã'mitiripëairã imarã yija þuri”, ïrãrimarãre ãpakã'ã, “Jëno'o, Apolore yì'yurã yija þuri”, ãparaka mija ãrìbu'arijaju. I'supaka mija imamaka, Tuparãte y'iribeyurãte baaike upakaja mija baarijaju ruþu.

⁵Yi'i Pablo, Apolopitiyika Tuparãrika ba'iraberimaja yija ime. I'supaka simamaka, yija wãrõrapaka yì'riwa'ri Jesúre mija ã'mitiripëarape. “Ikupaka rakakaja baarimaja mija imarãñu”, ãrìwa'ri Maipamakire yijare jã'meka upakaja yija ba'irabeyu. ⁶⁻⁷Yi'i mijare mamarì wãrõ'u'murapaki. Yibe'erõ'õ Apolo i'supakajaoka mijare wãrõri-jarapaki. I'supaka simako'omakaja Tuparã ïrìkaja imatiyaike imarì, Jesúre yì'yurã mijare jarirùjetirã, saþi jia kirika mija õrìmirìrìkawa'yaokaro'si jia mijare jeyobaarijajuka. I'supaka kimamaka, mamarì kirika bojariroka aþerãte wãrõrimaja, sabe'erõ'õþi sabojawapu'atarimajaoka imatiyabeyurã imarã.[‡] ⁸Tuparãrika bojariroka mamarì wãrõrimaja, sabe'erõ'õþi bojawapu'atarimajaka ïrãtìjiji ba'irabeirã nime. Kirika naba'irabekamijikaka kiõnuã simamaka sawapa jia Tuparãte nare baarãñu. ⁹Yi'i, Apolopitiyika ïrìka upakaja þupajoatirã Tuparãrika takaja ba'iraberimaja yija ime. Kirirã mija imamaka, mija þõ'irã Tuparãte yijare þũataeka. ¹⁰Supa imarì jia yire jeyobaatirã, mamarìtaka kirika bojariroka mijare

yiwãrõ'u'muerã Tuparãte mija þõ'irã yire þũataeka. Sabe'erõ'õþi aþerã mijare sawãrõrimaja imarã mae. Jia wãjia þupajoabaraka sanawãrõrijarirãkareka jia simarãñu.[¶] ¹¹I'supaka simamaka ikupaka ãparaka mamarì mijare yiwãrõ'u'mueka:

“Jesucristopi Tuparãte mare tããyu”, ãparaka mijare yiwãrõrape. Aþeupakapi Tuparãte mare tããrũkia maki mijare wãrõberijiki. ¹²⁻¹³I'supaka simako'omakaja ïrãrimarã imarã wãjimiji Tuparãrika bojariroka wãrõruputairã. Aþerã þuri kirika wãrõrimaja imaripotojo i'supakamarã baairã. Cristore wã'marãñurimi, wããrõ'õrãja “Ika jia ima, ika þuri jiamarã ima mirãkiyu”, ãparaka kirika maba'irabeka mirãka jia ïatiyarìji sakãrãñu marãkã'ã sime ãrìwa'ri. Ìakõrì je'e. Wejejë'rãkaja simaokaro'si jiyiakaka wi'ia mabaajìñu. Jiamarãkaka samabaajika þuri, wejejë'rãkaja simaberijìñu. Wããrõ'õrãja “Jiamarãkaka wi'ia nabaarape”, þo'imajare ãrìrãñu.[§] ¹⁴Jia þo'imajare nawãrõeka mirãka kãrãkareka þuri, “Jia sime”, kërìrãñu. Supa imarì siatirã jia sawapa Cristore nare baarãñu. ¹⁵Þo'imajare jia wãrõberikarãte ba'irabekopeka ïatirã þuri “Jiamarã sime”, kërìrãñu. Supa imarì naba'iraberiwapa tõþoberipotojo, Cristoka imarũkirã nimarãñu imarika. Ì'mitirikõrì je'e: ikupaka sime: Wi'iba'ipi kiwi'ia oomaka, kiru'yu upaka imarã nimarãñu. Ritaja kiwi'iareka

[‡]3:6-7 La figura dice que Pablo era como sembrador de semillas y Apolo el que regaba agua al sembrado después. Pero Dios es el que hizo crecer lo sembrado y los creyentes son como su chagra.

[¶]3:10 La figura dice que los creyentes eran como la casa de Dios. Pablo y otros maestros ayudaron construir esa casa por medio de enseñar bien a los creyentes para que sean fuertes en fé.

[§]3:12-13 La figura dice que las personas que enseñan correctamente son como los que construyen un edificio con materias buenas (oro, plata y piedras preciosas). Los que no enseñan enfocado en lo que hizo Jesucristo, son como los que construyen con materias que no dura (madera, paja y cañas).

ima oopataripotojo saba'ipi puri ru'riporikaki imarī, tāñuka. I'supaka simarāñu wājimijipi wārōberikarāro'si.

¹⁶ Espiritu Santore ña'rījāikarā imarī, mija watopekarā Tuparāte imamaka, jiyipupaka kire ōrīriwi'i upaka torā mija ime. ¿I'siakaka ōribeyurā mija ime bai je'e? ¹⁷ Tuparāka imarā maimamaka, ba'iaja baabekaja maimarika kiyapayu. Supa imarī I'rārimarāre rukubaka wārōikapi jiamarīa Jesúre yiyurāre nimabu'arūjeika pareaja ba'iaja Tuparāte nare jūarūjerāñu.

¹⁸ Mija pūpakarāja pakirimaja mija jaria'si. Tuparāte y'i'ripe'yobaraka narō'siji naḡupamiji tīpikapi imarāte ōñua ā'mitiripēatirā “Jia ōñurā yija ime”, mija āriā'si. I'supaka pūpakirāre bojaika y'i'ribekaja Tuparāte ōñutakaja mija ā'mitiripēajika jia sime. I'supaka mija baamaka iatirā “Ōribeyurā nime”, mijareka narīko'omakaja, Tuparāte iaika wājitāji puri jia ōñurā mija ime. ¹⁹ I'supaka Tuparāte mijare iaika simamaka kire y'i'ribeyurāte “Jia ōñurā yija ime”, ārikopeika dakowapamarīa sime Tuparāro'si. Ā'mitirikōrī je'e. Ikupaka sabojayu kimajaropūñurā: “Tērīrika ōñurā imarī, aḡerate bo'ibajirā yija ime', narīpūpajoakopeikapiji jiamarīa Tuparāte narō'si sabaarāñu”, āriwa'ri sabojayu. ²⁰ Toḡi aḡea ikupaka sabojayu: “Yire y'i'riripe'yoirāte pūpajoaika ñorīpatayu. “Ritaja ōrīpatairā yija ime”, narīko'omakaja, norīkopeika dakoa wapamarīa sime', Tuparāte āñu”, āriwa'ri sabojayu. ²¹⁻²² Supa imarī mijare wārōrimajare iatirā “Īire yija ā'mitiripēayu, aḡerā wārōrimajare tērīwa'ribaji ōñuka kimamaka”, āḡaraka jījimaka mija pūḡaria'si. Jia jījimaka mija imaokaro'si ritaja Tuparāte mijare ja'atayu. Yi'i Pablo, Apolo, Pedropitiyika kirika bojariroka mijare yija wārōerā mija

pō'irā yijare kipūataeka. Jia mija imarūkia mijaro'si kibaatika simamaka ōñia mija imatiyikuri, reyaekarā mija imarāka potooka jia Tuparāka mija imarāñu. Supabatirāoka maekaka, ñamajī mija imarijarirūkia jia mijaro'si simarijarirāñu. Ā'mitirikōrī je'e, ritaja ō'ōrā imakaka, jia oyiaja mijaro'si sime. ²³ I'supaka mijaro'si simarijaju Cristore yiyurā mija ima simamaka. Supa imarī ḡemawa'ribaji mija wārōrimaja pūpajoabekaja ikupaka sime: Mija ruḡuko'amaki kime Cristo. I'supakajaoka Cristo ruḡuko'amaki kime Tuparā.

Apóstolrāka ba'iraberika

4 “Jesúrikaitakaja ba'iraberimaja nime”, yijareka mija āriḡupajoabe. I'supaka simamaka yijare kipūataeka Tuparārika bojariroka ḡo'imajare ā'mitirikoribeyumiji imakoḡekakaka yija wārōerā. ² Ikupaka sime ba'irabejirimaja imarikakaka: Ba'iraberika nare naja'ataekareka jia naba'iraberika ime jījimaka iḡarimarāre naka imaokaro'si. ³ Mija iabe, ikupaka sime kirika yiba'iraberikakaka. “Jesúre yapaika upakaja jia Pablote ba'irabeyu”, mija āriḡika, mija āriberijikaoka marākā'ā imabeyua yiro'si. Supabatirāoka ritaja aḡerate i'supaka yire āriberikoḡejika marākā'ā imabeyua. “¿Yaje ritaitaka jia Jesúrika yiba'irabeyu jee? Jiamarīa yiba'irabeyu je'e aḡeyari”, āriwārūbeyuka ñime ñoñu upakaja puri. ⁴ Yipūpajoaikareka jia Jesúrika yiba'irabeyu. I'supaka simako'omakaja, “Oka imabeyua yire”, āriḡukimarīa sime. Maipamaki Jesús Īrikaja ōñuka, “Jia Pablote yirika ba'irabeyu”, āririka. ⁵ Supa imarī kipe'rietarāñurīmi mabaakoḡeka ḡo'imajare ōribeyua wāārō'ōrāja sakibojarāñu. I'supakajaoka kibaarāñu maḡupajoaeka mirākakaka. I'sia ḡoto

ĩrĩka upakaja kirika maba'irabeka mirāka simamaka ĩatirā mabaaeka upakaja sawapa mare kibaarānu. Supa simamaka ketarũki ruḅubajirā, aḗerate baaika ĩatirā “Ba'iaja baairā mija ime”, āpekaja maimaye'e.

⁶Mija ā'mitipe yijeyomārā. ĩrĩka ta'iarāja mija imaokaro'si yirikakaka supabatirā Aḗolorika kakaoka mijare yibojayu. Supa imarĩ simara'aeka upakaja mija ḗupajoaerā ikupaka sabojayu: “Po'imajareka mija jairā ḗoto Tuparā majaropũnu ānu ḗemawa'ribajirā mija baa'si”, āriwa'ri sānu. Supa imarĩ “Yijare wārōrimaji ḗuri mijariki wārōrimajire tēriwa'ribaji jia ōnuka kime”, mija āriḅu'a'si. ⁷Dakoa aḗea aḗikate tēriwa'ribaji mijare imarũjeika imabeyua. Ritaja mija baawārũika Tuparāte mijare ja'ataeka sime. I'supaka mijare kija'ataeka simamaka “Yija ōnu upakaja jia kirika yija ba'irabewārũyu”, mija āri'a'si.

⁸Supabatirā “Maekaka ḗuri ritaja Tuparārikakaka ōnurā yija ime”, mija ārikoḗeyu. I'supakajaoka “Kirika yija ba'irabewārũerā ritaja Espĩritu Santore yijare ja'atapataeka”, mija āriḗupajoakoḗeyu, yipupajoaikareka. Cristoka jā'mebeyukajirā yija imako'omakaja ḗmija ḗuri kika jā'merimaja jaritirā bai je'e? Karemarĩtaka mija ḗupajoaika upaka simarikareka, yijaro'sioka jia simajāāeka mija upaka kika jā'merimaja yija imaokaro'si. ⁹Aḗe upaka sime yipupakareka yiro'si ḗuri. “Aḗostolrāka yija imako'omakaja jiyipupaka ḗo'imajare ōribeyurā upaka Tuparāte yijare ḗũataeka”, yija āriwārũyu. ĩakōri je'e: Surararākkare nĩ'aekarā upaka imawa'ri, niḗamakite jā'meika ḗoto, ḗo'imajare ĩaika wājĩtāji reyarũkirā upaka yija ime. I'supaka simamaka nimaupatiji ḗo'imaja, supabatirā āngelrākaoka yijaro'si simarāka upakaja ĩabaraka imarā.

¹⁰Jesucristore yapaika upakaja yija baamaka “Dako ōribeyuratarā nime”, ḗo'imajare yijareka āriḗupajoayu. “Yija ḗuri, Cristorirā yija imamaka, dika jariwa'ririmarĩa yijare kiōriũrũjeyu”, mija āriḗupajoakoḗeyu. “Tuparāro'si jia baakoḗeirā nime”, ĩrārimarāre yijareka ānu. Mija ḗuri “Tēriwa'ribaji kiro'si baairā Tuparāte yijare imarũjeyu”, mija āriḗupajoakoḗeyu. Supabatirā jĩjimaka ḗo'imajare mijaka imako'omakaja yijare jiyipupaka norĩbeyu. ¹¹⁻¹²Bikija ba'iaja yija jũara'aeka upakaja maekakaoka yija jũarijayu ruḗu. ĩrākurimarĩa yija kēsirabarijayu, okoa ukuriji-tokoḗeko'omakaja okoa yijaro'si jia yija tōḗowārũbeyu. I'supakajaoka jarirorō'ō, yija o'ajāārũkia imaberirijayua yijaro'si. Ba'iuḗaka yijare baawā'imaparaka ḗo'imajare yijare ḗajewā'imarĩrijayu. Supabatirā wi'imarĩrā yija ime. Tuparārika bojariroka yija wārōika simako'omakaja yija imarũkiwapa, yija ba'arũkiwapaoka tōḗoerā jimarĩa ba'irabējĩaparijayurā. Ba'iaja ḗo'imajare yijare jaiwā'imarĩko'omakaja, ba'irokapi nare yija okae'ebeyu. I'supaka baabekaja “Jia nare mijeyobaabe, Tuparā”, āparaka naro'si kire yija jēnerijayu. Ba'iaja yijare nabaata'ako'omakaja nare yija ruḗuwapa'e'ebeyu. ¹³Ba'iaja yijareka najaiyuyeko'omakaja jiapiji naka yija imarijayu. Burua upaka yijare norĩrijayu. Bikija niapē'yora'aeka upakaja maekakaoka i'supakaja niapē'voirā yija imarijayu ruḗu.

¹⁴Mijare wapewa'rimarĩa ikupaka mijaro'si yo'oyu. Mamakarāka mawātaika upaka mijare yiwātayu. Supa imarĩ mijare okajāāwa'ri ikupaka mijaro'si yo'oyu. ¹⁵Diez mil rakamarā Jesũrika bojariroka mijare wārōrimajare imakoḗeko'omakaja yĩ'i ĩrĩkaja ḗuri kirika mijare wārōũ'murapaki. Mijare yibojamaka ā'mitiritirā Jesũrirā mija jarika. I'supaka

mijare wārōū'murapaki imarī, mijapaki upakaja nīme. ¹⁶Mijapaki upakaja imaki nīmamaka yibaarapaka upakaja mija baarika yiyapayu.

¹⁷I'supaka mija imarika yapawa'ri Timoteore jībaji mijare wārōerā torā kire yipūatayu. Yimaki upakaja wātaka nōnuki imarī, Maipamakire yapaika upakaja baai kime Timoteo. Supa imarī mijare yiwārōtirapaka mirākaja mijare kiwārōrānu je'e ate. Supabatirā “Jesúre yiyuka imarī, ikupaka Pablote imarijaju”, āriwa'ri mijare kibojarānu. I'sirokajaoka aperi Jesúre yiyurāte yiwārōtaparijaju. ¹⁸“Maṗō'irā puri Pablote etabesarānu je'e mare kikiwa'ri”, āriwa'ri īrārimarā mija ṗō'ikarāre jiiwariarikoṗeyu. ¹⁹“Tuparāte yire ṗūatarārimi, mijare īarī ya'rirānu”, nāriṗupajoayu. Mija ṗō'irā yeyarānurīmi, marākā'ā imawa'ri i'supaka najaiyu āriwa'ri naka sayikorirānu. “Wapuju jairimirātakaja sanajaiyu je'e aṗeyari”, āriwa'ri nare nīaeyarānu. I'supakajaoka karemaritaka Espiritu Santore nare jeyobaaikapī najaika upakaja kika naba'iraberika jia naro'si simamaka nīaeyarānu. ²⁰Napupajoaika upakaja najairijayuapī takaja Tuparārika naba'iraberijarirākareka dako wapamarā simarānu. Tuparāte jā'mekarā puri kijeyobaaikapī āriwa'ri kirika ba'iraberijayurā. ²¹I'supaka simamaka, ikupaka mijare yijērīayu mae: ¿Marākā'ā mija yapayu? “¿Dako baaerā ba'iaja mija baabu'akū'nu?”, āriwa'ri ¿mijare yiwapeeyarika mija yapayu bai? Ba'iaja baarika ja'ataekarā mija imamaka, ¿jijimakapī mija ṗō'irā yeyarika mija yapayukā'ā?

Wapuju rōmitika wā'imarīrika imabeyua

5 Apea ikupaka ima. Mijakaki majaroka ikupaka nā'mitiyu. “Kipaki

rūmuka ba'iaja kiwā'imarīrijayu”, āriwa'ri sime kimajaroka. I'sia ima ba'itakaja kibaaika. Aperi puri Tuparāte y'i'ribeyurā imariṗotojo i'supakaitaka baabeyurā. ²I'supaka mija watoṗekareka ba'iaja baabaraka imakite imako'omakaja “Aperi tēriwa'ribaji jia Jesúre yiyurā yija ime”, āparaka ¿jijimaka mija imarijaju bai je'e? I'supaka imabekaja ba'iaja kibaamaka i'yop'i'riwa'ri mijaka kire mija imarūjea'si. ³Wāārō'orā mijaka imaberiripotojo yipupakapī puri mija ṗō'irā nīmarijaju. Mijaka imaberiripotojo, “Ikupaka ba'iaja kibaaika wapa kiwapakoyirū”, āriṗupajoaweitikakiji nīme. ⁴“Ba'iaja baaiki kimamaka ikupaka sawapa kijūarānu”, ānaokaro'si mija rērīrika yiyapayu. I'supaka mija baarāka ṗoto yipupakapī puri mija ṗō'irā imaki upakaja nīmarānu. Supabatirā i'supakajaoka maipamaki Jesucristore mijare jeyobaarānu. ⁵I'supaka simamaka rērītirā mija jairāka be'erō'ō kire mija īapēa'si, kiyapaika upakaja Satanāre kire baaokaro'si. I'supaka ba'iaja kijūarānu kipupape'yaokaro'si. Supa imarī maipamaki Jesucristore ṗerietarārimi kire kitāārānu.

⁶I'supaka ba'iaja baakite mija watoṗekarā imakoṗeko'omakaja, “Aperi tēriwa'ribaji jia Jesúre yiyurā yija ime”, āpekaja mija imabe. Mija īabe. Pan baaokaro'si kūpajiji levadura marukekoṗeko'omakaja, jia koyirika sarukuka upaka sime ba'iaja baarikakaka. Ba'iaja baakite mija watoṗekarā imajika ba'iaja baairā upaka oyiaja mija jariṗatajīnu. ¿I'supaka simakaka ōribeyurā bai je'e mija? ⁷I'supaka mijaro'si simakoreka mija watoṗekarā kire mija imarūjea'si, Tuparāte yapaika upaka oyiaja baairā mija imaokaro'si. Mija īabe, Pascua baya naro'si jērāta'yu poto simaupatiji

levadura nawi'iarā ima judíorākare taarijaju. Levadura bikijaka nawi'iarā ima upaka naro'si sime ba'iaja baarika napupajoamaka. Supa imarī “Apekurioka ba'iaja baarūkimarīrā maimaye'e”, āriwa'ri levadura nawi'iarā ima nataarijaju. I'supakajaoka Pascua baya poto oveja weiwa'yua najāarijaju upaka ba'iaja Jesúre maro'si jūaeka. Ba'iaja mabaaiika maro'si wapa'ijiwa'ri kireyaeka oñurā imarī, ba'iaja baarika maja'ataye'e. ⁸Supabatirā “Jimariā ba'iaja Jesucristore jūaeka mare tāōkaro'si”, āriwa'ri ritaja ba'iaja mabaarijaju ja'atagirā jījimakapi, wājimiji takaja pupajoabaraka maimarijariye'e, pakirimariāja.

⁹Bikija mamarī pāpera mijare yipūataūmurapakapi ikupaka mijare yibojarape: “Rōmijā imirijaka baariwā'imaririjayurā, i'supakajaoka imirija rōmijāka baariwā'imaririjayurāka mija jeyoaria'si”, āparaka o'okapi mijare yibojapūarape bikija. ¹⁰I'supaka mijare nārāpe, “Jesúre yi'ribeyurāte mija wapata'ritapabe”, āriwa'rimariā. Ikupaka nime Jesúre yi'ribeyurā: Rōmijā imirija aperiāka wā'imaririjayurā upaka nime, rikimakaja niñerū rikaripotojo rikimabaji yaparijayurā. I'supakajaoka karee'erimaja, supabatirā wapuju imaja jērāka jiyipupayeerijayurā nime Jesúre yi'ribeyurā. I'supaka baarimaja rikimarāja nima simamaka, naka imarika yapaberiwari po'imajamatorā mija a'rījīñu. I'supaka simako'omakaja maki i'supakaitaka baaberijiki. ¹¹“Ikupaka mija baabe”, āriwa'ri i'supaka mijaro'si yo'opūaeka. “Jesucristore yi'yurā yija ime”, āriripotojo rōmijā imirija aperiāka wā'imaririjayurāka mija jeyoaria'si. Supabatirāoka rikimakaja niñerū

rikaripotojo rikimabaji yaparijayurā, i'supakajaoka wapuju imaja jērāka jiyipupayeerijayurā, aperiāte jaiyuyeirā, wejabiāikaka ukutirā wejabiririjayurā, supabatirā wapuju pakitirā karee'erimajakaoka mija jeyoaria'si. Supabatirāoka naka mija ba'arijaria'si. ¹²⁻¹³Jesúre yi'ribeyurāte ba'iaja baamaka “Ikupaka nare mabaaye'e”, ānaokaro'simariā maima. Tuparā irikaja imaki ba'iaja nabaekapi āriwa'ri sareka jiamariā nare baarūkika. I'supaka simako'omakaja mupaka Jesucristore yi'yurā imaripotojo ba'iaja nabaaiika ja'atarika yapabeyurāka jeyoaribekaja maimaye'e. Āmitirikōrī je'e, ikupaka sabojaju Tuparārika bojariroka o'oeaka pūñurā: “Mija pō'irā ba'iaja baabaraka imarijajukaka mija jeyoaria'si”, āriwa'ri sabojaju.

Jesucristore yi'ribeyurā pō'irā okajerī a'pekaja, mija tiyiaja oka mija jiebe

6 Apea mijare nāñu mae. Mija bojajāābu'arāka be'erō'ō, Jesúre yi'yurā pō'irā Irātiji sajierī a'pekaja, Jesúre yi'ribeyurā iparimarā** pō'irā sajierī mija a'yu. ¿I'supaka napō'irā mija baaiika i'yo'p'ribeyurā bai je'e mija? ²Jesúre yi'yurā imarī, nāmajī o'ōrā ate kipe'rietarāñurimi ritaja po'imajare baaeka mirāka iabaraka “Ika jiamariā ima, ika pūri jia ima”, āriurūkirā maima. ¿Yaje sōriwārūirā mija ime je'e? Ika ka'iareka imarāte wā'marūkirā imaripotojo ¿maekaka dakomarījīkaja oka dajaka imako'peika mija jiewārūbeyu bai je'e? ³Āngelrākare baaeka mirāka pariiji wā'marūkirā imarī, o'ōrā dakomarījīkaja oka mijare imakaka jia iawārūrimaja mija ime. ⁴I'supaka imarūkirā imaripotojo ¿dako baaerā oka mijareka ima mija tiyiaja

**6:1 Jueces que no eran creyentes

sajiebekaja Cristore yi'ribeyurā pō'irā sajierī mija a'ririjayu je'e? ⁵Mija i'yop'iyaokaro'si i'supaka mijare yibojayu. ¿Ni'i ĩrikaoka mija watopekakaki jiipañaka ōrīpūatirā okajiewārūiki imaberitiyaikiji bai je'e? Imakoŕeiki je'e aŕeyari yipupajoaikareka. ⁶Supa simako'omakaja ĩrārimarā mijaka imarā okajierikopakaja, nokatotorijayu. Jārībaji sime iparimaki Jesúre yi'ribeyurā pō'irā a'ritirā, nawājītāji nabojajāabu'aika.

⁷I'supaka mija tiyiaja mija bojajāabu'arijayua, Jesúre yi'yurā baarūkimarīa sime. I'supaka baarikopakaja ĩrārimarāre ba'iaja mijare baakoŕeika samija rakajepāābe. "Yire jaita'apakitirā me'maeka i'supaka simaparū", āparaka mija imabu'abe. ⁸I'supaka baarikopakaja ĩrārimarā mija pō'irā po'imajare jaita'apakitirā karee'erimaja imarijayurā. Najeyomarā Jesúre yi'yurā imaripotōjo i'supaka nare ba'iaja nabaarijayu.

⁹⁻¹⁰"Ba'iaja yija baarijayua marā imabeyua Tuparāro'si", āparaka pūpajoabekaja mija imabe. "Ba'iaja baarimaja imarī, Tuparāte jā'meirō'orā eyarūkirāmarīrā nimarāñu", āñua ¿mija ōrībeyu bai? Mija āmitipe, ikupaka nabaayu ba'iaja baairā: Rōmijā ĩmirijaka wā'imarīrijayurā upaka nime, supabatirā wəpūju imaja jērāka jiyipūpayeerijayurā. I'supakajaoka ĩmirija rōmikirā, rōmijā tūmiakirāoka jeyoika jaritikarā imaripotōjo aŕerāka yapabu'arijayurā, supabatirā ĩmirija natiyiaja yapabu'arijayurā. Supabatirā karee'erimaja, supabatirā rīkimakaja niñerū rikairā imaripotōjo rīkimabaji niñerū yaparijayurāoka imarā. Aŕerimarā imarā wejabiakaka ukutirā wejibirijayurā, aŕerāte jaiyuyeirā.

Supabatirā aŕerā imarā aŕerāte rikaika jaiŕakitirā nare ē'marijayurā. I'supaka baarimaja Tuparā pō'irā eyabesarāñurā. Supa imarī nupaka ba'iaja baaripotōjo "Tuparā pō'irā eyarūkirā maime", mija ārīpupajoarijaria'si. ¹¹Bikija pūri nimaupaka baabaraka ĩrārimaki mija imaeka ruŕu. Maekaka pūri i'supaka baabeyurā mija imaokaro'si Espiritu Santore mijare jeyobaayu Jesucristore mijaro'si reyaeka simamaka. Ba'iaja mija baekareka Tuparāte mijare tāēka, supabatirā kirirā mijare kimarūjeka mae. I'supakajaoka "Ba'iaja nabaeka wəpa yire wəpariabeyurā nime", Tuparāte mijareka āñurā mija ime mae.

¹²Ikupaka ĩrārimarā mija watopekareka imarāre āñu: "Maekaka Jesúre yi'yurā imarī, ritaja yija yapaika upakaja baajirā yija ime", narīkoŕeyu. I'supaka simako'omakaja "Ritaja mabaariyaparijayuareka ĩrāriba'ikaka jiamarīa imarijayua sime maro'si. Supabatirā ĩrāriba'i mabaarijayua, marākāā baatirā maja'atawārūberijika sime maro'si. Supa imarī i'supaka mabaaberjīñu", ñañu. ¹³ĩrārimarā ikupaka āñurā: "Ba'arika maba'aika ña'rījāirūkiaro'si sime ñe'mea. I'supakaja mamarīrāja Tuparāte po'ijiatikarā maime. I'supaka imarā imarī, imajiparūkimarīa sime mañe'mea, ba'arikaoka", narīkoŕeyu.†† Kēsia mare baamaka, ba'arijayurā maimako'omakaja rōmitika ĩmirijaka ba'iaja wā'imañua baarika mare jitoika naka baarimajamarīrā maime. Cristore yapaika upakaja baairā maimaokaro'si Tuparāte mare po'ijiaeka. Kirirā imarī, mapo'iaŕi i'supaka baarūkirā maime. ¹⁴Tuparāte kirikaŕi maipamaki

††6:13 Había una creencia o pensamiento que a Dios no le importa lo que uno hace con el cuerpo. Por pensar así, tener relaciones sexuales con cualquiera cuando uno tenía el deseo es lo mismo que comer cuando uno tiene hambre.

Jesucristore õña kijaripe'rirūjeka upakajaoka mare kibaarāñu.

¹⁵ I'supaka imarā imarī, Jesúpo'iakakaja sime mapo'ia Tuparāte iamaka. I'supaka ima õñurā mija ime. ¿I'supaka imaripotojo rōmitika imirijaka wā'imañua niñerūpi wapañitirā, mija yapaika upaka koka mija baaika jia sime bai? ¹⁶ Iku'paka mijare āririka ñariko'o, I'rika upakaja imarā nime Tuparāte iamaka. Ika ñañua õriwāruekaja mija imabe. Tuparā majaropūñurā o'oeka ikupaka bojaika: “Rōmiki kirūmupitiyika I'rika upakaja imarā”, ārīwa'ri sabojayu. ¹⁷ Rōmika imarikakaka sabojaika upakaja, Cristorirā maima simamaka kika I'rika upakaja pupairā maima Tuparāte iamaka.

¹⁸ I'supaka mare kīaika simamaka, ba'iaja baabekaja maimaye'e. I'supaka baairā puri, aperiaka ba'iaja wā'imarīwa'ri I'rika po'i upakaja naka imarā. Supa imarī napo'ia nabitatayu. Apea ba'iaja baarika upakamarīa sime rōmitika imirijaka ba'iaja wā'imañuaka baarika. ¹⁹ Espiritu Santore mare ña'ajāāiki kime Tuparā. I'supaka mare kiña'rījāika poto mapo'iaja kiwi'upaka ima kiro'si. ¿Samija õriko'peyu bai je'e? I'supaka simamaka Tuparārika sime mapo'ia, maro'sitakajamarīa. ²⁰ Mija iabe. Kirirā maimaerā Jesúre reyaijekapi ārīwa'ri kirirā Tuparāte mare imarūjeka. I'supaka simamaka, maimarijayuareka kiyapaika upaka oyiaja baabaraka jiyipupaka kire mija õpe.

Rōmie'erika

7 Ōrīrika yapawa'ri pape'papi yire mija jai'pūāika mijare yibojaerā baayu mae. “Tuparāte yapaika upakaja imawa'ri kirūmuka baabekaja kimajika

¿yaje jia simajīñu ruku?”, āparaka yire mija jēriapūaika. ² Supa imarī ikupaka mijare yibojaerā baayu mae: Torā rikimarāja ba'iaja baabaraka mija ima simamaka, rōmie'ekaki imaki puri dakoa okamirāmarīaja kirūmuka imarimaji kime. I'supakajaoka sime rōmoro'si. ³ Rōmika imakiro'si koyapaika upakaja kiyi'ririjarirākareka jia simarāñu. I'supakajaoka koimarāñu kirūmu koro'si. ⁴ I'supaka simamaka “Yipupajoaika upakaja yibaaye'e”, kotimite kōriberijīñu. I'supakajaoka sime imirijiro'si. ⁵ Supa imarī timiaiko timite baarika yapamaka “Jēno'o, baabekaja imarimajaja maimaye'e”, mija ārīrijayua mija ja'atabe. I'supakajaoka sime imiriji rōmika imakiro'si. “Tuparāka jaiokaro'sitakaja mako'apiribu'arijayua maja'ataerā ru'pu”, ārīwa'ri I'parā wā'tarāja sanayi'ribu'ajikareka jia sime. Sabe'erō'õpi puri nima upakaja nimarijarijīñu, Satanare yapaika upaka ba'iaja aperiaka mija baawā'imaribu'aa'si ārīwa'ri.

⁶ Mija ko'apiribu'arijayua ja'atarūkimarīa mijaro'si simako'omakaja, Tuparāka jairā baeka kūpajī ja'atatirā i'supaka mija imatarijarijīñu mija yapajikareka. “I'supaka oyiaja mija baarijape”, ārīwa'ri mijare jā'merimajimarīka ñime. ⁷ Rōmimarīkaja ñimako'omakaja jo'ribekaja ñima upaka oyiaja ritaja po'imajare imarikareka jia simajāāeka yireka puri. I'supaka simako'peko'omakaja I'rika ta'iarāja imabeyurā maima. I'supaka maima simamaka marakakaja maimarūkia Tuparāte mare ja'ataeka. Supabatirā rōmikirāja, rōmimarīkajaoka jia maimaokaro'si mare kijeyobaayu.

**Rōmijā natīmirāre reyatapaekamarā,
īmirīja narōmia
reyatapaekarāka Pablote jaika**

⁸Mae rōmijā natīmirāre reyatapaekamarā, īmirīja narōmia reyatapaekarāre ikupaka űaņu: “Rōmimarīa maekaka űima upaka, īmirīja rōmimarīa imarā, i’supakajaoka rōmijā tīmiamarīa imarā mija imarijarijika jia sime. ⁹I’supaka simako’omakaja rakajepāwārūbeyurā űuri ne’ebu’ajika marā imabeyua, dako okamirāmarīaja nimarijayaokaro’si.”

**“Tīmiarā, rōmikirākaoka, mija
ja’atabu’a’si”, Pablote ārika**

¹⁰Mae “Ikupaka Maipamakire jā’meka”, āriwa’ri tīmiakirāre, rōmikirāreoka yibojaerā baayu ate: Tīmiakirā imarā mija ja’atabu’a’si. űoņu upakaja yīpūpajoaikapimarīa ikupaka mijare yibojayu, i’supakaja Maipamakire jā’meka simamaka. ¹¹Īrāko kotīmite ja’atitirā apika īmirījika tīmiaririka imabeyua. Apikaka tīmiaribekaja kotīmi imatikakikaja jia imape’rirā kika oka kojiejika jia sime. I’supakajaoka sime īmirījiro’si.

**Jesūre yī’yurā kire yī’ribeyurāka
ne’ebu’arikakaka “Ikupaka
sime”, Pablote ārika**

¹²Mae ate Jesūre yī’yuka kire yī’ribeyukoka ne’ebu’aekakaka mijare yibojaerā baayu. Maipamakire bojaekamarīa sime ika. Yīpūpajoaika upakaja ikupaka mijare yibojayu: Ikupaka simarijaju ĩrārimarāro’si: Jesūre yī’ribeyurā oyiaja imabu’atirā, be’erō’ōpi űuri ĩrika kire yī’yuka. I’supaka imariűotojo mija rōmia mijare ja’atarika yapabesarāka nare mija ja’ata’si. ¹³I’supakajaoka sime rōmijā Jesūre yī’ribeyurāka tīmiarikarāro’si. Jesūre yī’ribeyurā imariűotojo mijaka nimariyapamaka nare mija

ja’ata’si. ¹⁴Mija tīmiarā Jesucristore yī’ribeyurā nimako’omakaja, ĩűarā imariűotojo ĩrika upakaja mija ime Tuparāte ĩamaka, kirirā upaka mijare kīarīririjayu. I’supakajaoka īmirīja Jesūre yī’yurāro’si sime. I’supakamarīa simarikareka, kirirāmarīrā mija makarāte imajāēka Tuparāte ĩamaka. Kirirā upaka mijare kīamaka űuri jiapī mija makarāte kīarīririjayu. ¹⁵Jesūre yī’yuka rūmu Jesūre yī’ribeyuko imarī, kire koja’atariyapajika, koyapayu upakaja ko’rijika marā imabeyua. I’supakajaoka īmirīji Jesūre yī’ribeyuka kirūmu Jesūre yī’yukote kija’atariyapamaka kiyapayu upakaja kibaaĵiņu. I’supaka nayapayu upakaja “Na’riparū”, űaņuua simako’omakaja ja’atabu’abekaja mija imajīkareka jīibaji simajīņu. I’supakaja űo’imajaka okamirāmarīaja maimarika Tuparāte yapayu. ¹⁶“Jia natīmiarāka imawa’ri Jesucristore nayī’rirāņu je’e naro’sioka aűeyari”, āriwa’ri i’supaka rōmijāro’si űaņu. I’supakajaoka sime īmirījaro’si.

¹⁷Rakakaja maimaokaro’si Tuparāte mare ja’ataeka. Supa imarī mare kiwā’maeka űoto maimara’aeka upakaja maimarijarijīkareka jia sime. Jesūre yī’yurāte rēnurō’ōrā yeyaika rakakaja iroka nare yibojarījayu. ¹⁸Īrārimarā Jesūre nayī’rirā baaeka rūpubajirā judīotatarā imarī, circunciōn baatīkarā imarā. “Mae Jesūre yī’yuka imarī circunciōn kurare yire baakoűeka yo’arāņu”, āririka imabeyua. Īrārimarā Jesūre nayī’rirā baaeka rūpubajirā judīorākamarīrā imarī, circunciōn baaberīkarā imarā. “Jesūre yī’riwa’ri circunciōn yibaaerā judīotatakaki jayaokaro’si”, āririka imabeyua. ¹⁹Circunciōn baaekarā, circunciōn baaberīkarā maimajīkaoka marā imabeyua. Tuparāte mare jā’meka upakaja baarika sime imatiyaika. ²⁰Supa imarī Tuparāte

mare wā'maeka poto maimara'aeka upaka maimarijariye'e. ²¹Mia, Jesúre y'i'yurā imariṗotojo aṗerāte ba'irabeṗjibaraka “Ba'itaka napoyarā yija ime”, mija āriā'si. I'supaka simako'omakaja mijare naja'atarākareka ṗuri wājiaja mija ṗoṗe. ²²Ikupaka sime: Aṗerāro'si ba'irabeṗjirimaja[‡] mija imakoṗeṗjika marā imabeyua. Jesúre y'i'yurā mija jarirūki ruṗubaji ba'iaja baariroka y'i'yurā mija imaeka. Maekaka ṗuri Jesúrirā mija imamaka, i'supaka mija imakoṗeka kija'ataekarā mija ime kiyapaika upaka baaokaro'si. I'supakajaoka aṗerāte ba'irabeṗjirimajamarīrāoka, kire y'i'yaokaro'si mijare kiwāmamaka ṗuri kiro'si ba'irabeṗjirimaja upaka mija ime mae. ²³Ba'iaja Jesúre jūaeka wapa kirirā maimaerā Tuparāte mare wā'maeka. Supa imarī Tuparā i'rikaja kime Maipamaki imatiyaiki. I'supaka simamaka, “Jia Tuparāka mija imarijitoye'e yija ānu upakaja mija imabe”, ānurāte mija y'i'ria'si. ²⁴Mija ā'mitiṗe yijeyomarā. Tuparāte mare wā'maeka poto maimaeka upakaja maimamiri'rikawa'rijikareka jia sime. I'supaka maimamaka jijimaka Tuparāte maka imarijarirānu.

²⁵Mae ṗaperapi yire mija jēriapūarapakakaka mijare yibojaerā baayu ate. “Ikupaka tīmamarirāre, rōmimarīrāteoka Maipamakire nare jā'meyu”, āriwārūbeyuka y'i. I'supaka simako'omakaja Jesúre yire jeyobaarijayuapi yipupajoaikakaka wājiroka mijare yibojaerā baayu. Supa imarī yire mija ā'mitiripēarika yiyapayu. ²⁶“Cristore mija y'i'yuaṗi āriwa'ri ba'itakaja jiamarīapi mijare nabaata'arijayua simamaka rōmimarīa mija ima upakaja mija imarijarijikareka jia sime”,

ñariṗupajoayu. ²⁷“Rōmie'etika imarā, mija rōmia mija ja'ata'si. Rōmimarīa imarā rōmie'erika pakataṗekaja mija imabe”, mijare ñānu. ²⁸I'supaka ñānu simako'omakaja i'rika imirīji rōmie'erika yapaṗjikite rōmie'eṗjika marā imabeyua. I'supakajaoka tīmariyapaiko, ba'iaja baawa'rimarīa kotīmariarānu. Ka'wisika jūarijayurā maime maekaka. I'supaka simamaka rōmika jaritkarā, tīmiaika jaritkarāro'si ka'wisibaji simarānu. I'supaka mijaro'si sima'si āriwa'ri “Rōmimarīaja mija imarijarijikareka jia sime”, āriwa'ri i'supaka mijare yibojayu.

²⁹Mija ā'mitiṗe yijeyomarā. “No'ojirāmarīaja sajariwa'yu ō'ōrā maima ṗurirūkia. Supa imarī aṗeakaka pupajoatiyabekaja Cristorika maba'iraberijariye'e”, āriwa'ri ikupaka mijare yibojayu: Rōmika imarā rōmimarīrā upakaja kirika mija ba'iraberijape. ³⁰Ba'iaja pupayurā, ba'iaja mija ṗupayu takaja pupajoabekaja mija imabe. Jijimaka imarāoka, jijimaka imarikatakaja mija puparibekaja mija imabe. I'supakajaoka waruaka rikimaka wapaṗjirijayurā, sarekaja puparibekaja mija imabe, “Ō'ōrā ñoaka ōña imarūkimarīrā maime”, āriṗupajoawārūirā imarī. ³¹“Maekaka ritaja mabaarijayua, ritaja ima maikaoka imajiparūkimarīa sime”, ānurā imarī, sareka pupajoatiyabekaja maimaye'e.

³²Ba'iaja mija puparirika yiyapabeyu. Maipamakirika ba'irabeiki ṗuri rōmimarīka imarī, Jesúre yapaikakaka takaja pupayuka. ³³Rōmika imaki ṗuri kirūmure jia jijimaka kika imaerā jia koka imarikakaka pupajoarijayuka. ³⁴Īakōrī je'e, ikupaka sime kiro'si: Tuparāte yapaika upaka, supabatirā kirūmure yapaika upakajaoka pupajoarijayuka kime. I'supakajaoka sime

rōmijāro'si. Tīmiamarīrā maipamaki Jesucristorika ba'iraberika pūpajoairā, “Ritaja kiro'si yija baarijayua īatirā jījimaka Cristore imarū”, āririka pūpajoarijayurā. Tīmiairā pūri natīmiarāte jia jījimaka imaerā nimarūkiakakao pūpajoarijayurā.

³⁵“Mija tīmiaria'si, i'supakajaoka mija rōmie'ea'si”, mijare āribeyuki y'i. Tuparāte yapaika upakaja jia mija imarika yapawa'ri i'supaka mijare űaņu, aperō'ōrā mija pūpajoakoreka.

³⁶Bikijarāja kirūmuro'si ki-jai-pāātikakote īrikate e'ebeyua simamaka, “Kopakaja pakiaiko kojayu mae, kore ye'epaye'e”, āri-pūpajoawa'ri kore ke'ejika marā imabeyua. ³⁷Apika pūri kipūpaka kire āņu upakaja rōmimarīaja kimajika marā imabeyua. Maki jājiapi kire jā'meberijiki imarī, kiyapaika upakaja jo'ribekaja kimarū āriwa'ri. Supabatirāoka rōmimarīaja imarika rakajepāāwārūtirā i'supaka kimajika jia sime. ³⁸I'supaka simamaka kirūmuro'si imatikakore e'eiki pūri jia baaiki. I'supaka simako'omakaja rōmimarīaja imarika pūpajoaiki imaki satērīwa'ribaji jia pūpajoaiki.

³⁹Tīmiaika jaritikako kotīmite ōña imaņujukā'aja apikaka imaberijiko. Kotīmite reyajika be'erō'ōpi pūri, apika Jesūre y'i'yukakajaoka kotīmiarijikareka jia sime. ⁴⁰I'supaka simako'omakaja apikate tīmiaririka pūpajoabekaja koimajika jii-baji koimajīņu yireka. Yī'oka Espīritu Santore yire jeyobaaikapi i'supaka āririjiyuka.

**Aperāte jia imarūkia pūpajoabekaja,
“Dakoa jājibaarika imabeyua
vijaro'si”, āparaka ba'iaja
aperāte mija baarūjea'si**

8 Wapūju imaja jērāka jiyipūpay-eeewa'ri wa'iro'si ri'ia sawājītāji jī'aika upaka napāārijayuakaka pāperapi yire mija jērīapūarapaka

mijare yibojaerā baayu mae. “Wapūju napūpajoaika upakaja nabaakea sime”, āriwārūrā maime. I'supaka simako'omakaja “Aperāte tērīwa'ribaji ōnurā yija pūri”, ārikopeirā mija ime. I'supaka pūpajoabekaja, jia wayuābu'abaraka majeyobaabu'arijariye'e. ²“Jia dakoa jariwa'rimarīaja ōri-pūairā jaritika-rā yija ime”, āparaka wapūju jaiirā jia ōri-pūabeyurā imarā ru-pu. ³Aperā pūri, jījimakapi Tuparāte noņua imarī, “Yirā nime”, kēņurā nime.

⁴“Wapūju imaja jērāka jiyipūpay-eebaraka wa'iro'si ri'ia naji'aekakaka maba'ajika”, mija āņuakaka mijare yibojaerā baayu mae. “Wapūju imaja jiyipūpaka noņua ōñimarīa sime. Tuparā īrikaja imaki imatiyaiki”, āriwārūrā maime. ⁵Wapūju imaja jiyipūpayeerimaja pūri “Wejepemarā ōika, ka'iarā ima oka majiyipūpay-eerūkia sime”, narīpūpajoako-peyu. Rita naņu, rikimakaja sime wapūju imaja najiyipūpayeeko-peika. ⁶I'supaka napūpajoaika simako'omakaja, “Mapaki Tuparā īrikaja imaki majiyipūpayeetiyarūkika. Ritaja pō'ijiaekaki imarī, kiyapaika upakaja mabaerā mare kīpō'ijiaeka. I'supaka simamaka Jesucristo īrikaja kime Maipamaki. Ikipi āriwa'ri ritaja jia wejea Tuparāte baaeka. Supabatirā ikipi āriwa'ri ōña imajiparika maro'si ima”, āri-pūpajoairā maime.

⁷I'supaka mapūpajoako'omakaja aperimarā Jesūre yī'yurā imari-potojo jia sakaka ōri-wapu'abeyukajirā. Jesūre yī'yurā nimaerā baaeka ru-pubajirā wapūju imaja jērāka najiyipūpayeeka. “Pō'imaja baarirata sime”, āriwārūbeyurā nime ru-pu. Supa imarī tuparāreka je'awa'ri “Ba'arika napāāko-peka mirāka yija ba'aika sajiyipūpayeewa'ri yija baayu”, narīpūpajoayu. I'supaka pūpajoawa'ri

sanaba'akopeika “Kire yi'ririija'ataiki upaka yibaayu Tuparāte iamaka”, ānūrā najayu. ⁸I'supaka simako'omakaja ba'irijia maba'aika, maba'abeyuaoka imatiyabeyua sime Tuparāro'si. “Samaba'abesarākareka Tuparāte mare wayuīarānu”, ārīrika puri imabeyua. I'supakajaoka “Samaba'arākareka jījimaka Tuparāte maka imarānu je'e”, āñaokaro'simariāoka sime. ⁹“Dakoa mare jājibaabeyua”, ānūrā mija imako'omakaja mija yapaika upakaja imarika mija rakajebe. I'supaka mija imamaka jia Tuparāte yi'riwapu'abeyukajirāte ĩajikareka, mija ima upakaja nabaajīnu je'e. “Tuparāreka jia sime, jiamariā sime je'e”, ārīwārūbeyurā nimamaka ba'iaja nare mija baaruputaika. ¹⁰Ikupaka sime: Jia ōrīwārūirā imawa'ri “Wapuju imaja jērākaro'siji ri'ia napāākopeka mirāka samaba'aye'e”, ārīwa'ri ba'arī sajjiyupayeeriwi'iarā mija kākayu. I'supaka samija ba'amaka ĩawa'ri, “Naba'aika upakaja sayiba'arānu yiro'sioka”, jia Tuparāte yi'riwapu'abeyukajikate ārīrānu kiro'si. ¹¹I'supaka simamaka “Wapuju imajaro'si ri'ia napāākopeka mirāka maba'ajika marā imabeyua”, ārīwa'ri, mija ba'amaka ĩatirā, jia Tuparāte yi'riwapu'abeyukajikate saba'awa'ri ba'iaja kibaape'ayu ate. “Jia ōrīwārūirā yija”, ānūrā imari'ipotojo mija jeyomakiro'si ba'iaja kibaaika wapa Cristore reyaĭjika simako'omakaja ba'iaja kire mija baarupatayu. I'supaka baawa'ri Cristore kiyi'rikopeika ja'atitirā mamari kimaeka mijirāja kijayua ba'itakaja sime. ¹²I'supaka baawa'ri ba'iaja Jesucristore yi'yurāte mija baarupatayu. “I'supaka yija baamaka, ba'iaja yijaro'si simarānu”,

ārīwārūripotojo, i'supaka mija baaika ĩatirā i'supakajaoka aperature baayu. I'supaka mija baaika naro'si takajamarīa ba'iaja ima. “Yirirāte ba'iaja nabaaiika simamaka, i'supakajaoka yire nabaayu”, mijareka Cristore ārīpupajoayu. ¹³Supa imari ikupaka mijare nānu: “Ritaja yibaajika ĩaji'atirā yibaaiika upakaja baawa'ri ba'iaja apikate jūaa'si ārīwa'ri i'supaka yibaaberijīnu.”

**“Apóstolmarīka Pablote ime”,
ārīkarāte “Ikupaka
sime”, Pablote ārika**

9 Ritaja Tuparāte mare jājibaabeyua yibaajikareka, marā imabeyua. ¿Apóstolmarīka nime bai je'e? ¿I'supakajaoka maipamaki Jesúre ĩaeka mirāmarīka nime bai je'e? I'supakajaoka apea, “Pablote wārōmaka āmitiritirā Jesúre mayi'riū'murape”, ¿mija ārībeyu bai? [¶] ²“Apóstolmarīka Pablote ime”, aperature āriko'omakaja mijareka puri i'supaka pupajoarika imabeyua je'e. Yiwārōrapaka āmitiritirā Jesúre mija yi'rapaka simamaka, “Cristo pūatarimaki kime Pablo”, ānūrā mija puri.

³⁻⁴Po'imajare yire kērājaimaka āmitiritirā ikupaka nare yiyi'yu: Apóstolrāka yija imakaka mija pupajoabe. Mijare wārōrimaja yija imamaka, yijare mija ji'aika, okoa yijare mija siaika e'toririmaja yija ima mija ōnu. ⁵⁻⁶Mia, apóstolrāka, Pedro, Jesús be'erō'ōkarā narōmiapitiyika Jesúre yi'yurāte turirijayu poto nare jeyobaarūkirā. Supa imari ritaja nare mija jeyobaaika upakajaoka mija baarūkirā yija ime. Apóstolrāka imari, mijare yija wārōko'omakaja ¿yijare ruku mija jeyobaaberijīnu bai je'e? I'supaka simako'omakaja, Bernabéka ba'irabetirā

[¶]9:1 Pablo está afirmando que él es apóstol. Algunos en Corinto, por alegar que Pablo no era un apóstol, no prestaron atención a sus instrucciones y enseñanzas.

yija yapaika yija tōporijayu. ⁷ Mija ōpe. Waṗa tōpoirā nime surararāka. I'supakajaoka, iyaka ōteiki sarikayu ṗoto ꞑkākāerāmaria sakiōteyu bai je'e? Apea mia: Oveja ĩarĩrĩrimaji sūpeokoa kibikerijayu ṗoto ꞑsukuberijiki bai je'e mijareka? ⁸⁻⁹ I'supakamarĩa sime, maba'irabeikapi āriwa'ri sawaṗa matōpoyu. Yija takajamarĩa imarā i'supaka añurā. Tuparārika bojariroka o'oeke ṗũnurāoka i'supakaja sabojayu. Tuparā ikupaka Moisés imaekakite kio'orũjeka: "Trigo yapea wa'ibikirāwēkoa rĩ'kati'baaurĩrāka 'Sakaka kũpaji kiba'arũ', āriwa'ri kiōmea mija ṗi'pea'si", āriwa'ri sabojayu Tuparā oka ṗũnurā. "Wa'ibikirāwēko takaja jia kimarũ", āriwa'rimarĩa i'supaka Tuparāte bojaeka. ¹⁰ Po'imajaro'si ṗariji ṗupajoawa'ri i'supaka Tuparāte bojaeka. Ā'mitirikōrĩ je'e: Rioa ba'iraberimaja, supabatirā trigo yapea ka'rerimajaoka "Sakaka kũpaji yitōpoye'e yiro'sioka", āriṗupajoawa'ri sanaba'irabeyu. ¹¹ Supa imarĩ Tuparārika mijare wārōũ'muraparā imarĩ, "Mare najeyobaarũ", mijareka yija āriṗupajoaika, ꞑjiamarĩa sime bai je'e? ¹² Aṗerā Jesucristorika wārōrimajare "Mare wārōrimaja nimarũ", āriwa'ri "Nare majeyobaerā", āriṗupajoairā mija ime. I'supaka mija ṗupajoaika simamaka, "Mamaritaka mare wārōũ'muraparā nime Pablorāka. Supa simamaka nare majeyobaatiyaye'e", aṗerate tēriwa'ribaji yijareka mija āriṗupajoatiyarũkirā yija ime. I'supaka simamaka "Yijare mija jeyobaabe", mijare yija āriṗjika, jia simakoṗeyu. I'supaka simako'omakaja, mijare yija jēneberape. "Niñerũ tōpoerā Pablorākare Jesũrika bojariroka wārōyu", ṗo'imajare āriṗupajoarikareka yija wārōika na'mitiripēaberijāēka. Supa imarĩ rĩkimakaja yija yapaika imako'omakaja sarakajepāāwa'ri

mijare yija jēneberape. ¹³ Tuparāte jiyiṗupaka ōriwi'iarā wa'iro'sia ṗo'imajare kiro'si tarijayu. Sajāātirā kiro'si najoeĩjirijayuakakaja torā ba'iraberimajare ba'arijayua jia ōñurā mija ime. Bikijarāja "Yire najoeĩjirākakaka naba'arāñu", Tuparāte āritika. ¹⁴ I'supakaja sime Jesũrika bojariroka wārōrimajaro'si. Maipamaki Jesũre ārika "Nawārōeka waṗa kopakaja nare jeyobaarũkirā nime naka wārũekarā." ¹⁵ "Tuparā ṗũatairāre majeyobaaye'e", ārika simako'omakaja ĩrākurioka mijare yijēneberape. Yiwārōriwaṗa mijare jēnebeyuka imarĩ, kēsia yijĩrĩkōpejika marā imabeyua yiro'si. Ikuṗaka mijaro'si yo'oika "Yire mija ijibe", āriwa'rimarĩa sayo'oyu. "Waṗamarĩaja Jesũrika bojariroka yibojataparijayu", āriwa'ri jĩjimaka ñime.

¹⁶ I'supaka ṗupajoaiki imariṗotojo Jesũrika bojariroka ṗo'imajare wārōiki imarĩ, "Jiitaki ñime", ñariṗupajoabeyu. Kirika yibojatapaerā Jesucristore ṗũatariki imarĩ, yire kijā'meka upakaja baarijarirũkika ñime. Po'imajare kirika yiwārōberirikareka yire kijā'meka upaka baabeyuka ñimajĩñu. ¹⁷ Ñoñu upakaja ṗupajoatirā yiwārōrikareka ṗuri, "Sawaṗa yire nijirũ", ñarijāēka. I'supakamarĩa sime. Cristore yire jā'meka upakaja baaike imarĩ, aṗerate yiwārōrijayu. Supa imarĩ yire najeyobaamaka, supabatirā najeyobaaberikōpemakaoka nare yiwārōrijarirāñu. ¹⁸ Ikuṗaka sime yiro'si: Sawaṗa tōporikōṗakaja, "Kire ā'mitiripēairāre Tuparāte tārũ", āṗaraka yiwārōyu. Supa imarĩ mijare yiwārōika waṗa yiwapajēnejika simako'omakaja mijare yiwapajēneberape. I'supaka baaike imarĩ, jĩjimaka ñime.

¹⁹ Supa imarĩ yire nawapaĩjibeyua simamaka marākā'ā baatirā ṗo'imajare

yire jā'mewārūbeyu. I'supaka simako'omakaja jia pūpaiki imarī, “Rīkimabaji pō'imaja Jesucristore na'mitiripēarijarirū”, āriwa'ri i'supaka yibaayu. ²⁰ Mija īabe: Judiotatarāka nīma poto, nima upakaja nīmarijayu. I'supaka nīmamaka “Jesūrika bojariroka nare yibojarāka poto yire ā'mitiripe'yorimarīaja, sanayi'rirū”, āriwa'ri i'supaka nīmarijayu. I'supakajaoka Moisés imaekakite jā'meka yi'yurāka nīma poto nupakaja nīmarijayu. I'siakaka yi'riberirūkika imaripotojo Jesúre na'mitiripēarika yapawa'ri, i'supaka yibaayu. ²¹ Judiotatamarirā imarī Moisére jā'meka ōribeyurāte Jesūrika bojariroka yibojarijayu. Naka nīma nupakaja baaripotojo, Tuparāte īamaka ba'ia baabekaja, Jesucristore yapaika upakaja yibaarijayu “Jia Jesucristore nayi'rirū”, āriwa'ri. ²² Jia Tuparārika ōriwapu'aberiwa'ri “Iroka takapi imawa'ri jia kika maimajīnu je'e”, ānūrāka nīma poto, nupakaja nīmarijayu. Ritaja najājibaaikakaka niaika wājītāji baabeyuka yi'i. Jia naka nīmamaka, yiwārōika ā'mitiritirā “Jiibaji Jesucristore na'mitiripēarū”, āriwa'ri i'supaka naka nīmarijayu. Pō'imaja apetatarāka nīma poto nupakaja nīmarijayu. I'supaka yibaarijayu “Kire ā'mitiripēairāte Jesúre tāārānu”, āriwa'ri yiwārōika ā'mitiritirā īrārimarāre kire yi'yaokaro'si. ²³ “Kire ā'mitiripēairāte Jesúre tāārānu”, ānuakaka pō'imajare ā'mitiripataokaro'si i'siakaka yiba'irabeyu. “Napītiyika yijare jia Tuparāte baarū”, āriwa'ri i'supaka yibaarijayu.

²⁴ “Tuparā pō'irā jā yija tōporānu”, āriwa'ri kiyapaika upakaja baabaraka

mija imarijape. Ā'mitirikōrī je'e. Rīrīrika pō'imajare koyu poto, rīkimarāja nime rīrīrimaja. Nakaki īrīkaja imaki tērīrūkika. Iki imaki jājia rīrītirā aperāte rūpūbajirā eyaiki imarī, sawapa tōpoiki. Mamarī eyaū'muiki upaka jia okajājiapi Tuparāte yapaika upakaja baabaraka mija imabe. ²⁵ Narīrīrā baaika rūpu “Aperāte yitēriye'e”, āriwa'ri īrārimi upakaja narīrīkoririjayu. Rīrīkoaparaka ka'wisitaka najūayu sawapa tōpoerā. Supa imarī rīparaka tēnukate pūnuakaka kīkeka bu'ya nijiyu kirupūko'arā tuaokaro'si. Pūnuakaka imarī, nōaka imarūkimarīa sime. I'supakamarīa sime maro'si pūri. Sawapa imajīparūkia mo'abaraka maimarijayu. ²⁶ “Ikupaka yibaarika Tuparāte yapayu”, āripūpajoawārūtirā Tuparārika yiba'irabeyu. Īrīka wapuju rīrīkopeiki upakamarīa yibaayu. Apea īakōrī je'e. Īrīkaka yitutebu'ajika poto, wapuju kotorō'ōrāja tuteberijiki yi'i. “Ikupaka Tuparāte yapayu”, āriwārūtirā kirika yiba'irabeyu. ²⁷ I'supaka nīmarijayu nare yiwārōeka be'erō'ō i'yoa yipō'ia yibaakoreka. Supa imarī “Jia Tuparārika yiba'iraberū”, āriwa'ri ka'wisijūariipotojo yirakajepāarijayu. Jia kirika yiba'irabeika wapa kipō'irā yitōpoye'e āriwa'ri.

Bikija judiotatarāte baaeka majaroka ōnūrā imarī, nupakamarīa maimaye'e Tuparāte yi'riwa'ri

10 Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Bikija judiotatarā nēkiarā imaekarā majaroka mija ye'kariria'si. Nimaupatiji oko ūmakakarokapi^{§§} Tuparāte nare rūputawa'rika. Supabatirā Egiptoka'iaakarāre ru'paraka Okojūaka wāmeika riapakiaka ū'puapi natērīwaata'yaokaro'si nare

§§ 10:1 En el desierto Dios guió a los Israelitas durante el día mediante una columna de nube. Véase Éxodo 13.21, 14.19-22

kijeyobaaeka. ²I'supaka Riapakiaka Okojūaka wāmeika tērīwaata'riwa'ri, oko ūmakakarokapi turitapawa'ri Moiséte bojaeka ā'mitiripēairā najarika. Cristore yi'riwa'ri rupuko'a majūjerūjeika upakaja naro'si simaeka. ³Supabatirā imipi Tuparāte nā'atarijarika manā nimarakamakiji naba'arjarika. ⁴I'sia be'erō'ō okoa nare jitomaka, āta watōpekapi Tuparāte okoa jururūjeika sanukuokaro'si. Sukutirā, natārīka. Āta watōpekapi okoa juruika takajamarā nare tāāeka. Kire jērāko'abeyurā nimako'omakaja na'yu upakaja Cristore nare īarīrīka imarī, ikiji i'supaka naro'si baaījikaki. Īakōrī je'e: I'sia āta upaka Cristore imaeka. ⁵Tuparā īrīkaja kibaawārūikapi ba'arika, okoa nare kījika simako'omakaja rīkimarāja Tuparāte yapaeka upaka nabaaberika. Ba'iaja nabaarjarika simamaka, jījimaka Tuparāte naka imaberika. Supa imarī kire nayi'riberika pī'iwa'ri pō'imajamatorā nareyarjarika.

⁶"I'supaka yija nēkiarāre jūaeka", āriwārūripotojo nabaaka upaka baabekaja maimaye'e. ⁷Supa imarī wapūju imaja jērāka īrārimarā yija nēkiarāte jiyipupayeeka upaka mija baa'si. Ritaja nimarjarika mirākakaka Tuparā majaropūnūrā ikupaka sabojayu: "Wapūju imaja jiyipupayeabaraka, ukurūkia ukuwejabiparaka, ba'abaraka nimaeka. Supabatirā ba'iaja baawā'imaparaka nabayatāāeka", āriwa'ri sabojayu. ⁸I'supaka baawa'ri imirīja rōmi-jāpitiyika ba'iaja baawā'imaparaka nimaeka. Sapi āriwa'ri 23,000 rakamarā īrārimiji nareyapataeka. I'supaka najūaeka ōnūrā imarī nabaaka upaka baabekaja maimaye'e. ⁹Ika rupubajirā, ba'iaja nabaarjarika simako'omakaja "Maipamakite ba'iaja mare baabesarānu", āriwa'ri īrārimarā yija nēkiarāre baaeka upaka mabaaberiyē'e.

I'supaka ba'iaja nabaaka īawa'ri ānāka napō'irā kipūataeka sapi īrārimarāre jīnāokaro'si. ¹⁰Ikupaka sime apea īakōrī je'e: Nipamaki kimaerā Tuparāte wā'maekakire nakērājaika īrārimarā. "Moisére kiwā'maberiri imakoperape Tuparā", āriwa'ri ba'iaja nabaaripareaja īrīka āngel Tuparāte pūataeka nare kiriataokaro'si. I'supaka najūaeka simamaka nabaaka upaka baabekaja mija imabe.

¹¹Ritaja yija nēkiarāro'si simaeka upakaja o'oea sime Tuparā oka pūnūrā. Wejetiyia eyaerā baawa'ri i'supakajaoka maro'si sime ika majaroka. I'supaka najūaeka ōrītirā, nabaaka upaka ba'iaja mabaakoreka kiripūnūrā o'oea sime. ¹²Supa imarī "Tuparāte yi'ririkakaka jia ōrītirā imarī, ba'iaja mabaabeyu", āriripotojo ba'iaja baarika marakajejīnu. ¹³Supa imarī "Ba'iaja baarika yijare jitoika upaka jūabeyurā je'e aērā", mija āripupajoaika, ritamarā sime. I'supakajaoka sime aērāro'sioka. Mijare kērīka upakaja jeyobaarūkika kime Tuparā. Supa imarī "Ba'iaja baarika yijare jitoika", āripupajoaripotojo, mija pūpaka mijare ānu upaka baabekaja mija imawārūrijayu. Ba'iaja baarika mijare jitokoperāka poto kirika Tuparāte mijare ja'atarānu. I'supaka kibaamaka samija rakajepāārānu.

¹⁴Supa imarī ikupaka mijare nānu yijeyomarā. Ba'iaja wapūju imaja jērāka pō'imajare jiyipupaka ōnuā īapēabekaja mija imabe. ¹⁵Jia ōripupakirā imarī, "Rita Pablote mare bojayu", āripupajoawārūirā mija ime. ¹⁶Piyia Jesūre ba'aekakaka pūpajoabaraka maba'arāka poto, "Yiriwea sime iyaokoa", āparaka maro'si kija'ataeka simamaka iyaokoa mapibaukurijayu. Supa imarī sukuerā baaeka, "Jia mibaayu Jesús. Ba'iaja yija baaika wapaījirā yijaro'si

mireyaeka”, āñaokaro'si marērīrijayu. I'supaka mabaaiika simamaka “Kirirā maime”, marīrijayu. Supabatirā “Yipo'ia sime pan”, āriwa'ri maro'si sakija'ataeka simamaka, sapibaba'aerā baaeka, “Yapua tetaekarā Jesúre maro'si reyañjikatarā maime”, mañu. ¹⁷ Jesúrirā maima simamaka ĩrātokakaja pan mapibaba'arijayu. I'supaka mabaaiika simamaka, rikimarā imaripotojo Tuparāka ĩrika ta'iarāja imarā maime.

¹⁸ Israel ka'iakarāre baarijaya pupajoaikōrī je'e. Wa'iro'si ri'ia Tuparāte najoeñjirijayukakaja kúpajī naba'arijayu. I'supaka ba'airā imarī ĩrika upakaja Tuparāte jiyipupayeerī nime. ¹⁹ I'supaka simako'omakaja “Wapuju imaja jērāka po'imajare baaeka simamaka, wa'iro'si ri'itakaja sanijirijayua, imatiyabeyua sime”, āriwa'ri i'supaka mijare ñañu. ²⁰ Iku'paka simatiyayu mijare yibojaika: Tuparāte ōribeyurā wapuju imajaro'si ri'ia napāāika poto Satanārika ima jiyipupayeewa'ri supa nabaayu. Supa imarī i'supaka baairāka jeyoaparaka mija ba'aika poto Tuparāte jiyipupayeerikopakaja, Satanārika ima jiyipupaka mija ōñu. Supa imarī i'supaka mija baaika yiyapabeyu. ²¹ Maipamaki Cristore reyaekakaka pupajoawa'ri iyaokoa pibaukubaraka, pan pibaba'abaraka imarijaurā maime kirirā imarī. I'supaka imarā imarī, wapuju imaja jiyipupayeeriwi'irā ba'arika napāāikakaka ba'abekaja, ukubekajaoka mija imabe Satanārika imapitiyika mija jeyoarikoreka.

²² “Yirirā imaripotojo ba'irāka najeyoarijayu”, āriwa'ri Maipamakire boebarirūjebekaja maimaye'e. Kire tērīwa'ribaji baawārūbeyurā imarī ba'iaja mijare kibaarūkiareka tāriwārūbesarāñurā mija ime.

Aperāoka jia nimaokaro'si maro'si wājitāji takaja pupajoabekaja maimaye'e

²³ Mia je'e, ikupaka imaja yi'yurā mija ime: “Tuparāreka marā imabeyua yijaro'si yija yapaika upakaja baarika”, āriwa'ri mija bojayu. I'supaka mapupaka mare āñua simako'omakaja ritaja mabaariyapaika mare jeyobaabeyua sime. I'supakajaoka Tuparāte yapaika baairā majayaokaro'si ritaja mabaariyapaika mabaajika poto mare jeyobaabeyua sime. ²⁴ Supa imarī jia maimarūkitakaja pupajoabekaja aperāte jia imaokaro'si nare jeyobaarikaoka mapupajoaye'e.

²⁵⁻²⁶ Mia, ika ka'iareka ima ritaja Tuparāte po'ijiaeka sima imarī dika jariwa'ririmarīaja kirika oyiaja sime. Sapi āriwa'ri ritaja maba'aika jia oyiaja ima. I'supaka simamaka wa'iro'si ri'ia a'pea ritaja nawapajirō'ō “¿Wapuju imaja jiyipupayeeriwi'ikakamarī bai sime?”, āriwa'ri jērīabekaja sawapajitirā, mija yo'aba'abe.

²⁷ Jesúre yi'ribeyuka, “Yipō'irā mija ba'arape”, āriwa'ri, mijare kibojarāka, mija a'rirāka, kiruputaba'arāka upakaja kire yi'ribi'abekaja mija ba'abe. Supabatirā “¿No'okaka sime ika ri'ia?”, āparaka jērīabekaja samija ba'abe. ²⁸ Supa simako'omakaja “Wapuju imaro'si napāāika mirāka simamaka ba'iaja sime je'e a'peyari”, ĩrikate mijare āri'ārāreka, kire wayuāwa'ri, mija ba'a'si. I'supaka mija baamaka kiwayupi'ribesarāñu. ²⁹⁻³⁰ “Ritaja ba'arika oyiaja sime”, mija āñua simako'omakaja, “Samija ba'a'si', āñukate ba'iaja puparia'si”, āriwa'ri i'supaka mijare ñañu.

Mija ā'mitipe. “Ritaja maba'aika marā imabeyua”, āñuka imarī, aperāte ba'iaja baawa'rimarīa sayiba'aika imarī, ¿dako baaerā ĩrārimarā jajairipareaja

sayiba'aja'atajiñu je'e? Supabatirã ba'aerã baaeka “Jia mibaayu Tuparã”, ñaririjayua simamaka ba'iaja yireka jairijaririka imabeyua. ³¹ Ikupaka simatiyayu mija ñabe. Ritaja maba'aika rakakaja, maba'abeyu potooka, mukurijayu rakakaja, i'supakajaoka ritaja mabaarijayu rakakaja, Tuparãte yapaika upaka oyiaja mabaarijariye'e ðo'imagare jiyipupaka kire õñaokaro'si. ³² Supa imarĩ “Jia Jesucristore nayi'rirũ”, ãriwa'ri judiotatarã, judiotatamarĩroka, aperiã Jesũre yi'yurãre ba'iaja mija baaruputakoreka, jia mija pupajoabe. ³³ Yi'i puri ikupaka pupajoaiki: Ritaja yibaaika jijimakapi ðo'imagare ñarika yiyapayu. Supa imarĩ ñimarũkia takaja yipuparibeyu. “Jesũre ã'mitiripẽawa'ri jia ðo'imagare imarũ”, ãriwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurõ'orã na'rirũkia imakopeikareka Tuparãte nare tãarika yiyapayu.

11 Jesũre wã'maekaki imarĩ kire ã'mitiripẽawa'ri kimaeka upakaja yibaayu yiro'si. Supa imarĩ yibaaika upakaja mija baabe mijaro'sioka.

“Marẽrĩrijayu poto ikupaka rõmijãte baajika jia sime”, ãñua

² Mija ã'mitiþe yijeyomarã. Mijare yiwãrõrapaka upakaja baarijayurã mija ime. Supa imarĩ samija ye'kariribeyua simamaka jijimaka ñime. ³ Apea ikupaka ima mija õrĩrika yiyapayu. Ìmirija ruþuko'amaki kime Jesũs. I'supakajaoka rõmijãro'si nime natĩmarã. I'supakajaoka Jesũs ruþuko'amaki kime Tuparã. ⁴ Narẽriwi'iarã Tuparãte najaiika poto, kirika kiro'si bojaijibaraka sayapãiapĩ narupuko'arã ja'apeabekaja ñimirjare jairijayu. Ìrika puri kirupuko'a kija'apearikareka “Yirupuko'amakimarĩka kime Cristo”, ãñu upaka kire jiyipupayebeyuka upaka kibaayu. ⁵ Rõmijã puri, Tuparãte jaibaraka, kirika bojariroka kiro'si

bojaijibarakaoka, narupuko'arã sayapãiapĩ ja'apeaeka imarũkirã nime. Rõmo korupuko'arã ja'apeabeyuko puri kotĩmite jiyipupaka õribeyuko upaka kobaayu. Korupua wi'epatekako upaka i'yoa imako. ⁶ I'supaka simamaka korupuko'arã ja'apearika yapabeyuko puri, sarekaja korupua kowi'epatapurũ. Sapi ãriwa'ri “Jiamarĩa yiro'si sime”, ãñuko imarĩ, korupuko'arã koja'apearũ. ⁷ I'supaka simako'omakaja narẽriwi'iarã Tuparãte najairãka poto ñimirja puri narupuko'arã ja'apearũkimarĩrã imarã Tuparãte kirika upakaja kipo'ijiaeka maimamaka. I'supaka mare kibaaeka simamaka “Ritaja jia baaiki Tuparã”, mañu. I'supakajaoka ñimirjika rĩmu imarĩ, korupuko'arã ja'apeaiko koime “Kore imaruputarimaji kotĩmite ime”, mañaokaro'si. ⁸ Ikupaka sime: Ìmirijire Tuparãte ðo'ijiaeka poto rõmo yatawi'iũ'apimarĩa kire kipo'ijiaeka. Rõmore puri ñimirji yatawi'iũ'a e'etatirã kipo'ijiaeka. ⁹ Supa imarĩ, ñimirjite jeyomarĩa imamaka, ñawa'ri rõmore Tuparãte ðo'ijiaeka. Rõmore, jeyomarĩa imamaka, ñawa'rimarĩa. ¹⁰ Supa imarĩ “Yijare imaruputarimaja imarĩ, yija ruþuko'amarã nime yija jeyomarã”, ãriwa'ri narupuko'arã ja'apeatirã, narẽriwi'iarã najaiika poto jia sime rõmijãro'si. Supabatirã i'supaka nabaamaka ñawa'ri “Jia sime”, ángelrãkare ãñaokaro'si, narupuko'arã rõmijãre ja'apearũ. ¹¹ I'supaka simako'omakaja, maipamaki Jesucristore yi'yurã imarĩ, rõmijã naro'siji, ñimirja naro'sijioka imaberijirã. Ìrãtiji þupariwa'ri jeyoaparaka imarũkirã maime. ¹² ã'mitirikõrĩ. Ìmiriji yatawi'iũ'apĩ rõmore Tuparãte ðo'ijiaeka. I'supaka simako'omakaja rõmijãpi ðo'ijiyurã maime. Ìparãwã'taja Tuparãte ðo'ijiaekarã oyiaja maime.

¹³ Jia pupajoaeka mija imabe. Rēririw'iarā sayapāia rupuko'arā ja'apeabekaja Tuparāte kojaijika ζyaje jia simajiñu je'e mijareka? Jēno'o jiamarā simajiñu. ¹⁴ Supabatarōoka, "Rupua jībeyurā watopekārā īrīka imirijite rupua jījīka i'yoa simajiñu kiro'si", āriḡupajoapatairā maime. ¹⁵ Rōmore puri rupua űoaka kojīimaka jiyuriko kore maiyu. Supa imarī rupua űoaka jīi'wa'ri korupuko'arā ja'apeaiko koime. ¹⁶ Ika mijare yibojaika ā'mitiriyapaberwa'ri "I'supakamarā sime", īrārimarāre ārīrākareka ikupaka nare űarīrāñu: Yija upaka aḡea wejeareka Jesūre ā'mitiripēabaraka imarā "Nare yija bojarijayua yī'riwa'ri īrātiji oyiaja simaupakaja sabaarijayurā nime", ārīwa'ri yibojayu.

"Jesūre piyia ba'aeka upaka ba'abaraka ba'iaja mija baabu'arijayu", Pablote nare ārika

¹⁷ Mae ate ika mijaro'si yo'oyu: Tuparāte jiyipupayeekaro'si rērītīrā jia imarikopakaja ba'iaja mija baabu'arijayua simamaka "Jia oyiaja baairā mija ime", mijareka űarībeyu. ¹⁸ "Narērīrijayu poto īrātiji pupajoaberwa'ri ba'iaja naro'si simarijayu", nañua mija majaroka űa'mitiyu. "Rita sime je'e aḡeyari", űarīpupajoayu. ¹⁹ Jia īrātiji imabu'aberwa'ri mija pibikoḡejika marā imabeyua je'e. Mija rakakaja mija ārīpupajoairoka űrīwārūtīrā, "īrā nime wājia pupajoatīrā Tuparāte yapaika upakaja baairā", marīwārūyu. ²⁰ Jesūre piyia ba'aeka upaka rērītīrā mija ba'aika poto mija wājītāji takaja pupajoairā imarī, Maipamakire jiyipupayebeyurā upaka mija baayu. ²¹ Īaikōrī je'e. Ba'arika mija ba'aika poto wayuoka baairāte pibabekaja mija ba'ayu "Yijarikaja sime", ārīwa'ri. I'supaka mija baamaka, ba'arimarā imarāre

kēsirabarijayu. Aḡerā puri jia rīkimaka ba'atīrā, jījimakapi ukuwejabiririjayurā. ²² ζJia sime bai je'e? Mijaro'siji ba'arika mija yapaye'e mija wi'iarā a'ritirā mija ba'abe. Aḡerā jia ba'atōpobeyurāte ĩaika wājītāji mija ba'aika ba'iaja i'yoa nare mija jūarūjeyu. Supabatarā Jesūre ā'mitiripēairā nimako'omakaja nare ĩarīpe'yoirā upaka mija baayu. I'supaka mija baaika űrīwa'ri, "Jia baairā mija ime", ζmijare űarīrāñu bai je'e? Jēno'o, jiamarā sime.

Ikupaka sime piyia Jesūre ba'aekakaka

(Mt 26.26-29; Mr 14.22-25; Lc 22.14-20)

²³ Maipamakire yire wārōekakaka, kopakaja mijare yiwārōtrape. I'supaka simako'omakaja mijare sayibojaerā baayu ate. Maipamaki Jesūre nañi'aerā Judare bojajāēka űami, pan Jesūre e'erikaeka. ²⁴ Se'erikatīrā, "Jia mibaayu Tuparā", kērīka. Sañakatarutīrā ikupaka kika wārūrimajare kērīka: "Āja'a, mija ba'abe. Ika sime yipo'ia. Mijaro'si yireyarāñu. Yireyarāka be'erō'ō mijaro'si yibaaeka mirāka mija pupajoabe. Yire pupajoarīja'ataberwa'ri ikupakaja rērībaraka samija ba'arijape", kika wārūrimajare kērīka. ²⁵ Naba'aeka be'erō'ō i'supakajaoka iyaokoko'a Jesūre e'erikaeka. Torājīrā ikupaka nare kērīka: "Āja'a, mija ukube. Mijaro'si riwejurubaraka yireyarāñu. 'Kiriweapi ārīwa'ri ikupaka jia po'imajare yibaarāñu', Tuparāte ārika upakaja simarijarirāñu mae. Yireyarāka be'erō'ō mijaro'si yibaaeka mirāka pupajoabaraka yire ye'karīpekaja ikupaka rērītīrā samija ukurijape", nare kērīka. ²⁶ Pan maba'arāka, iyaokoa mukurāka kopakaja maro'si Jesūre reyaeka. Maipamakire etarākarō'ōjīrā jērāika, ikupaka baawa'ri maro'si Jesūre reyaekakaka po'imajare mija baabeayu.

**Ikupaka baatirā piyia Maipamakire
ba'aekakaka maba'aye'e**

²⁷ Ikupaka simatiyayu: Jesúre ā'mitiripēairāte wayuūabeyuka imaripotojo Maipamakire piyia ba'aeka upaka kibaajika, jiamarā baaiki kime. Isupaka baaiki pūri maro'sitaka Maipamakire riwejurubaraka reyaeka ōrīwārūberīwa'ri, ba'iaja kibaayu. ²⁸ Isupaka simamaka Maipamakire piyia ba'aekakaka ba'aerā baaeka, ukuerā baaekaoka jia maṗupajoaye'e. “Cristorirāre wayuūabekaja ba'itakaja nare yibaayu”, maṗupakapi marījikareka, ba'iaja nare mabaarijaya maja'atajīnu. ²⁹ Jesurirāre wayuūabeyurā imaripotojo ṗan waṗuju maba'amaka, iyaokoa mukumakaoka ba'iaja Tuparāte mare jūarūjerānu. ³⁰ Isupaka simamaka waṗuju saba'ekarā rikimarāja mija rūetaayu. Isupaka imawa'ri īrārimarāre reyarijaya. ³¹ Maba'aerā baarāka rupu maimakaka ṗupajoatirā aṗerāte mawayuūabeyua maja'ataye'e. Isupaka mabaamaka sawaṗa Tuparāte mare waṗajēnebesarānu. ³² Maipamakite ba'iaja mare jūarūjeyu ate ba'iaja mabaape'akoreka. Isupaka baawa'ri kire yi'ribeyurāte ba'iaja baarūkirimi seyarāka ṗoto naka ba'iaja mare kijūarūjebesarānu.

³³ Yijeyomarā, Jesúre piyia ba'aekakaka ba'aerā baaeka mija rērīrāka, īrika jariwa'ririmarāja īrātiji jajumarāja mija ba'abe. ³⁴ Mija wi'iapī jia űa'pirika ba'atirā rērīriwi'iarā mija a'ṗe kēsia torā mijare baakoreka. Rērīriwi'iarā mija ba'aika pūri jia mija űa'piokaro'simarāja ima. Isupaka īrātiji jia jajumarā mija ba'arākareka ba'iaja Tuparāte mijare baabesarānu. Mija ṗō'irā eyatirā aṗeakaka mijare yibojarānu.

**Jia kirika maba'irabewārūrā
Espiritu Santore mare ja'ataika**

12 Mae aṗe aṗerapī yire mija jērīaṗūataeka mijare yibojærā baayu. Jia ṗupajoabaraka Cristorika maba'irabewārūrā Espiritu Santore mare ja'ataekakaka mija ōrīrika yiyapayu yijeyomarā.

² Jesúre mija yi'rīrā baaeka rupubajirā, Satanārīka ṗakirioka yi'rira'ekarā imarī, waṗuju imaja jērāka jiyeka maka jaibeyua mija jiyipupayeeka. ³ Supa imarī ikupaka mijare yibojau'muyu: “Ba'iaja Jesúre jūarū”, āribeyuka kime Espiritu Santore kireka űa'rījāikamaki. Supabatirā Espiritu Santore jeyobaaikapī takaja “Maipamakitaki kime Jesús”, īrikate ārīwārūrījayu.

⁴ Cristorika īrika upakaja maba'irabewārūokaro'si kirika Espiritu Santore mare ja'atayu. Rakakaja mabaarūkia mare kija'ataika simako'omakaja Espiritu Santo īrikaja imaki mare saja'atarimaji. ⁵ Tuparāte yapaika upakaja Maipamakirika maba'irabeyu. Rakakaja kirika maba'irabeika simako'omakaja Maipa-maki īrīkaro'siji maba'iraberijayu. ⁶ Kirika Tuparāte mare ja'atayu, Jesúre yi'yurāte jia majeyobaokaro'si. Marakakaja aṗeba'ikaka kija'ataika imako'omakaja, Tuparā īrikaja i'supaka baaiki. ⁷⁻⁸ Ikupaka Espiritu Santore rakakaja mare ja'ataeka majeyobaabu'awārūokaro'si: īrārimarāre “Jia ṗupajoatirā bojawārūrā nimarū”, āriwa'ri norīwārūokaro'si Espiritu Santore nare ja'atayu. Aṗerā pūri Tuparāte kirika jia nare ōriwawu'atarūjeyu, “ṗo'imajare sanabojawārūrū”, āriwa'ri. ⁹ Aṗerā imarā “Yija jēneika upakaja Tuparāte yi'rīrijarirānu”, ānurā. Jīnurāte natāawārūrā kirika Espiritu Santore

ja'ataekarā nime aḗerā. ¹⁰ Espírítu Santo kirikapi aḗerāte jeyobaaiiki maikoribeyua nabaabeawārūerā. Aḗerā “Nare yibojaika ā'mitiritirā yiro'si bojawaḗu'atarimaja nimarū”, āriwa'ri kirika Espírítu Santore nare ja'atayu. Aḗerā imarā, “Īi kime Espírítu Santore jā'meikapi jaiki. Īi ḗuri Satanārika ima kire jā'memaka i'supaka jaiki”, nariwārūokaro'si Espírítu Santore nare jeyobaayu. Na'mitiribeyua aḗerā oka imakopeikaja najaiwārūerā Espírítu Santore jeyobaayu aḗerāte. I'supakajaoka na'mitiribeyua simako'omakaja aḗerāte jaika upakaja nabojarikatawārūerā kijeyobaayu aḗerāte. ¹¹ Īrikaja kime Espírítu Santo kirikapi mabaarijaju rakakaja mare ja'ataiki. Kiyapaika upaka oyiaja mabaawārūerā i'supaka mare kijeyobaayu.

Īrātijimarīā imaripotojo Īrika upakaja imarā maime ānurō'ō

¹² Maḗo'iarā ritaja imaripotojo Īrā ḗo'iji sime. Ā'mitirikōri je'e. Pítaka, ḗakoa, ā'mua, ūḗua ritaja ima maḗo'iarā. I'supakajaoka maime Jesucristore ā'mitiripēairā. Rikimarāja imaripotojo Cristore oyiaja ā'mitiripēairā imarī, jeyobaabu'abaraka Īrika upaka oyiaja imarā maime. ¹³ Ritaja tatarā maime. Judíotatarā, judíotatamarīāoka, supabatirā aḗerāte ba'irabeijirā imarī, nayapaika upaka baawārūbeyurā, aḗerā imarā nabaariyapaika upaka baawārūrijayurā. I'supaka maimako'omakaja ruḗuko'a majūjerūjeka ḗoto Īrika ta'iarāja Espírítu Santore mare imarūjeka. Jesucristore ā'mitiripēatirā Espírítu Santore ḗa'rījāikarā oyiaja majarika.

¹⁴ Īrā ḗo'iji maḗo'ia imaripotojo ritaja sime sareka. ¹⁵ Ūḗua jaika

imarikareka, “Pítaka upakamarīa ḗima simamaka, ḗo'iarekamarīa ḗime”, ārikoḗeko'omakaja ḗo'iarekaja ima sime. ¹⁶ I'supakajaoka ā'mua jaika simarikareka, “Ḗakomarīa ḗima simamaka, ḗo'iarekamarīa ḗime”, āriripotojo ḗo'iarekajaoka ima sime. ¹⁷ Ḗakotoajo maḗo'ia imarikareka, dakoapi ma'mitiriberijāēka. Ā'mutakaja simarikarekaoka dakoapi mawīḗberijāēka. ¹⁸ Ikuḗaka sime. Maḗo'ia imarūkia kiyapaeka upakaja Tuparāte mare ḗo'ijiaeka. I'supakajaoka sime Jesucristore yl'yurāro'si. “Rikimarāja imaripotojo Īrātata upaka nimarāñu”, Tuparāte āritika sime. ¹⁹ Īrāba'ikakaja* maḗo'ia imarikareka ḗo'imarīa simajāēka. ²⁰ Ikuḗaka simatiyayu: Maḗo'iareka ritaja mareka simako'omakaja Īrāḗo'iji sime maḗo'ia. I'supakajaoka maime Jesúre ā'mitiripēairā. Rikimarāja imaripotojo Īrika upaka oyiaja ḗupajoawa'ri jeyobaabu'airā maime.

²¹ Ḗakoa jaika imarikareka “Yire jeyobaabeyua sime pítaka”, sārīberijāēka. I'supakajaoka ruḗuko'a jaika imarikareka “Yire jeyobaabeyua sime ūḗua”, sārīberijāēka. ²² Ikuḗaka sime: Maḗo'iakaka ima “Dako waḗamarīa sime yiro'si”, mañurō'ō simakoḗeko'omakaja imatiyaika sime. ²³ Maḗo'iareka ima “Jiyurimarīa sime”, āriḗupajoawa'ri jībaji aḗerāte sayoiokaro'si jia samairīrijayu. I'supakajaoka aḗea maḗo'iareka ima ritaja ḗo'imajare ĩakoreka jariroaka jāātirā oyiaja maime. ²⁴ I'supaka simako'omakaja Īrārikō'rīmato ima maḗo'iareka sārīrīrimarīaja jariroaka rā'rīta'apatabeyurō'ō. Kiyapaeka upakaja maḗo'ia Tuparāte mare ḗo'ijiaeka. I'supaka kibaeka simamaka maḗo'iareka ima “Imatiyabeyua sime

* 12:19 Por ejemplo, si el cuerpo fuera compuesto solamente de ojos, o de orejas.

jiro'si", mañua simakopekoma makaja jibaji mairinuro'õ sime. ²⁵ Ma'oiareka ritaja mareka simako'omakaja iratiji oyiaja sajeyobaabu'ayu. Isupakajaoka maima maro'si. Rikimaraja maima simako'omakaja irika upakaja pupairã imarã, majeyobaabu'arijaju. ²⁶ Irãkõ'rímato ma'oiã mare yi'arãka poto mare yi'abeyurõ'õ pariiji sayi'apatayu. Supabatirã irãkõ'rímato ma'oiã jiyurika po'imajare iaikapi ritaja jijimaka maima. Isupakajaoka maima Jesure amitiripeairã maro'si. Maka imakite ba'iaja puparirãka, maimaupatiji kika ba'iaja mapupari-patarãnu. Supabatirãoka maka imakite jijimaka imarãka, maimaupatiji kika jijimaka maimapatarãnu.

²⁷ Ikupaka simatiyayu: Jesurika ba'irabearaka jeyobaabu'arijayurã imarã, irika ta'iarãja Jesús po'iupakaja imarã maima. Isupaka simamaka irika upakaja imatiyairã oyiaja maimarijaju. Maka imaki irikate maro'si ototoirãka maimaupatiji Jesurika ba'irabeirãro'si jiamarã simarãnu. ²⁸ Isupaka Jesús po'iupaka irika ta'iarãja maimamaka, irika jariwa'ririmarã kirika ba'iraberika Tuparate mare ja'atayu majeyobaabu'aokaro'si. Mamaritaka irarimarãre Tuparate wãmaeka apõstolrãka nimaokaro'si. Isupaka kibaakea narokabajirã irarimarãre napuparõ'õpi nare kãnua kiro'si bojaijirimaja nare kimarujeyu. Narokajite aperiã kirika bojariroka wãrõrimaja, supabatirãoka aperiã Tuparã irikaja kibaawãrũika maikoribeyua bearũkirãro'si nare kimarujeyu. Isupakajaoka aperimarã jinurãte tãarimaja nare kimarujeyu. Aperiã imarã aperiãte jeyobaarũkirã, supabatirã Tuparate yi'yurã jia natiyiaja ba'iraberuputarimaja nimaerã aperi-marãre kijeyobaarijaju. Isupakajaoka apetomaja oka namitiribeyua

imakopeikaja najaiwãrũerã kijeyobaayu. ²⁹ Irãba'ikaka takaja kiro'si maba'iraberãmarã Tuparate ritaja ima mare ja'atayu. Amitirikõri je'e: Irika ta'iarãja Jesucristorika bojataparimaja oyiaja marãre maima. Isupakajaoka irika ta'iarãja Tuparate mare õrũrũjeika kiro'si bojaijirimaja oyiaja marãre maima. Supabatirã irika ta'iarãja kirika bojariroka wãrõrimaja oyiajamarã maima. Isupakajaoka irika ta'iarãja Tuparã upaka maikoribeyua baabearũkirãmarãre maima. ³⁰ Irika ta'iarãja jiririmajare tãarimaja oyiaja marãre, supabatirã irika ta'iarãja majaiwãrũbeyua oka imakopeika jaiwãrũrimaja oyiaja marãre maima. Najaika amitiritirã, "Ikupaka arũrika nañu", arũwãrũrimaja oyiaja marãre maima. ³¹ "Jia jeyobaabu'aokaro'si Espiritu Santore mare jeyobaaikapi imatiyaika yibaariyapayu", arũwa'ri Tuparate mija jẽnebe. Isupaka mija baarãkareka jia simarãnu.

Isupaka mija arũrũkia simako'omakaja tẽriwa'ribaji imaroka mijare yiwãrõerã baayu mae.

Aperãte mawayuãjika, ika sime imatiyaika

13 Ritaja apetomaja oka jairã imaripotojo, supabatirã anglãrãkare jaika pariiji jaiwãrũirã imaripotojo, aperiãte wayuãibeyurã maimajika, "Dakoa wapamarãja najaiyu", po'imajare mareka arũjinũ. ² Tuparãro'si bojaijirimaja maimaokaro'si ritaja mare kiõrũrũjerikareka, aperiãte mawayuãberijika, dakoapi arũwa'ri imatiyairã maimaberijããeka. Isupaka imarã imarã kareõ'õpi ritaja imarũki-akaka mare kibojarikareka, supabatirã ritaja Tuparate mare ja'ataika morũrikarekaoka, dako wapamarã simajããeka. Supabatirãoka jia Tuparate yi'riwa'ri "Ika pusia miwãrũkabe

Tuparā”, mapakā’ā kire mañu upakaja kiyi’rijika simako’omakaja apherāte mawayuīaberijika, dakowapamarīa simajiñu. ³Wayuoka baairāte jeyobaawa’ri marikaika ritaja ijiripotojo, apherāte mawayuīaberijika, dakoa sawapa Tuparā pō’irā matōoberijīñu. Tuparārika bojariroka wārōrika maja’atabepakā’ā “Tuparā majamarāre yire joeriataparū”, marijika simako’omakaja apherāte mawayuīaberijika, dakoa sawapa jia matōoberijīñu.

⁴Mija ĩabe. Ikupaka sime wayuīabu’arikakaka: Po’imajare ba’iaja mare baako’omakaja, sarakajepāāekaja maimaye’e. Sarakajepāāirā imarī, nare boebaririka imabeyua. Supabatirā “Aperā yijare jībaji imarā”, ārīwa’ri nare āmijīabekaja maimaye’e, ritaja imarā rokarā maimaokaro’si. ⁵Po’imajare i’yopi’rikoreka niaika wājītāji ba’iaja nare mabaabeabesarāñu. Supabatirā maro’si wājītāji takaja jia pupajoabekaja jia po’imajare imarikakaka pupajoarika sime. I’supakajaoka ba’ijikaja mare napakā’ā nare boebaririmarīa sime. Apea i’supakajaoka apikate mare ba’iaja baako’omakaja ñoaka sapi boebaka imapañarimarīa sime. ⁶Po’imajare ba’iaja baaika ĩatirā, “Ba’iaja baairā nime”, āparaka jījimaka imarimarīa sime. I’supaka imabekaja Tuparāte yapaika upakaja baairā imarāte ĩatirā jījimaka maimarāñu. ⁷Wayuīar-īpupakirā imarī, apherāte ba’iaja mare baako’omakaja nareka majaibeyu. Jia nare pupajowa’ri “Ōrīpūarūkirā nimamirīrikawa’rirāñu je’e ruḡu”, marīpupajoayu. Ba’iaja rakajepāābaraka apherāte wayuīarija’atarika imabeyua.

⁸Wātaka po’imajare ōrīrika ja’atarūkimarīa sime. Tuparāte

mare āñua kiro’si mabojaijika puri tiyirāka. I’supakajaoka simarāñu po’imaja oka majaibeyua Tuparāte mare jairūjeika, supabatirā morīrā Tuparāte mare ja’ataeka. ⁹Ikupaka sime: Maekaka ōrīpūarika Tuparāte mare ja’ataika simako’omakaja ritaja ōrīpatabeyurā maime. I’supakajaoka mare kiōrīrūjeika kiro’si mabojaijirūkia morīpatabeyuaoka. ¹⁰I’supaka maima simako’omakaja kipō’irā maeyarāka poto puri jia ōrīwārūtīyairā Tuparāte mare jarirūjerāñu. Supa imarī i’sirīmi seyarāka poto maekaka morīkopeika wapamarīa jarirāka.

¹¹Mija ĩabe: Me’rī ñimaeka poto, ritaja jia yijaiwārūberika ruḡu. Supabatirā, yīpupaka, supabatirā ōrīwapu’atarikakakaoka, i’supakaja simaeka ruḡu yiro’si. Pakiariwa’ri yime’rārī ñimaeka upakamarīa ñimarijayu mae. ¹²I’supakajaoka maekaka maro’si simañuju ruḡu, ritaja Tuparārika morīwārūbeyua simamaka. Ūperia majakapi mapema mayaakopeika upakaja maime Tuparārikakaka jia morībesarāka. I’supaka simako’omakaja ñamajī Tuparā pō’irā eyatirā, kire mairāñu. I’sia poto mare kiōrīpataika upakajaoka kire morīwārūpatarāñu maro’sioka.

¹³I’supaka simamaka maekarakaba’ikaka ima maekaka mabaarījarirūkia. ĩakōrī je’e: Jia Tuparāte āmitiripēarijaparaka maimarijariye’e. Supabatirā “Kipō’irā maeyarāka poto mare kēñu upakaja jia mare kibaarāñu”, ārīpupajoabaraka imarijarirūkia sime. I’supakajaoka po’imajare jia wayuīabaraka maimarijariye’e. Maekarakaba’ikaka mabaarījarirūkia imako’omakaja wayuīabu’arikakaka sime tērīwa’ribaji imatiyaika.

**Tuparāte mare jeyobaamaka
ikupaka mabaabu'aye'e**

14 Supa imarī pō'imajare jia mawayūarijariye'e. I'supakajaoka "Pō'imajare miro'si yija bojaijwārūerā yijare miōrūrūjeika yijare mija'atabe", āparaka Tuparāte mija jēnebe. ²Ikupaka sime: Rērītirā nimarō'orā oka kiōribeyuapi jaikite pō'imajare āmitiriwārūbeyua. Kipupaka simamaka Tuparā ĩrikateje sapi kijaiyu. ³Apika pūri Tuparāte kire bojarūjeika pō'imajare bojaiiki. Kire āmitiritirā, jībaji Tuparāte nayi'rirāñu. I'supakajaoka jia okajājia imatirā Tuparāte yapaiika upaka nabaaokaro'si, supabatirā jipuparā nimaerā i'supaka kibojayu. ⁴Oka kiōribeyuapi Tuparāte jaiki, i'supaka kibaaika kiro'si takaja jia sime. Tuparārika na'mitiyuapi āperāte bojaikite pūri sā'mitiritirā jia pō'imajare sōriwapu'atarijayu. I'supaka kibaaika simamaka jia Jesūre yi'yurāte kiwārōrijayu.

⁵Īrika jariwa'ririmarā āpetatarā oka mija ōribeyua imakopeika mija jaiwārūrikareka, jia simajāāeka yiro'si. I'supaka jia simako'omakaja āperā oka kiōribeyua kijaika tēriwa'ribaji imatiyaika sime Tuparāro'si bojaijirika. Āperā oka kijaiika pō'imajare āmitiriwārūbeyua ĩrika bojarikatarimajite imajika pūri jia sime. ⁶Mija āmitiṗe yijeyomarā. Mija pō'irā eyatirā mija āmitiribeyua yijaijika, dako wapamarā mijaro'si simajīñu. Tuparāte yire ōrūrūjeika mijare yibojajika pūri jia mijaro'si simajīñu. I'supakajaoka sime Tuparārika mija āmitiyurokapi yiwārōika.

⁷Āmitirikōri je'e. Īrikate ma'saka jia pūpūwārūbeyua āmitiritirā, "I'siroka kipupuyu", āriwārūbeyurā maimē. I'supakajaoka arpa wameikapi bayaoka jia kibirewārūbepakā'ā, "I'siakaka

kibireyu", marīwārūberijīñu. ⁸Apea ima. Surararākare akarimajire tromṗeta wāmeika jia kipupuwārūberijika, namajamarāka jīrīrā imatikaja nimawārūberijīñu. ⁹I'supaka sime, āpetatarā oka mija ōribeyua mija jaikopeika āmitiriwārūberiwari, "I'supaka ārīrika nañu", āperāte āriwārūberijīñu. I'supaka simamaka, wapūju ko'torō'orāja jairā upakaja mija baajīñu. ¹⁰Rita sime, ika ritatojo wejeareka ritajatata pō'imaja rakakaja noka najaiyu. I'supaka simako'omakaja ĩrātataja imarā imarī najaiika āmitiribu'awārūirā. ¹¹I'supaka simako'omakaja majeyomarākaki nā'mitiribeyuapi yika kijaijika ĩrātiji yija āmitiribu'abepakā'ā, "Āpetomaji upaka kime", nārīrāñu. I'supakajaoka yireka kipupajoarāñu kiro'sioka. ¹²I'supaka mijaro'si simakoreka, Espiritu Santore ja'atarijayu yapairā imarī, "Jesūre yi'yurāte yija jeyobaarūkia yijare mija'atarika yija yapayu", kire mija āririjape.

¹³I'supaka simamaka āperāte jeyobaarika pūpajoairā imarī, "Espiritu Santo yire jeyobaaikapi āperā oka nōribeyua yijaiko'omakaja āperāte jia sayibojarikataokaro'si mirikakaka yire mija'atabe", āparaka Tuparāte mija jēnerijape. ¹⁴Ikupaka sime: Tuparāte jiyipupayeebaraka āperā oka nōribeyua yipupakarā yire nārījāikapi upakaja kire jairipotojo, "I'supaka yijaiyu", nārīwārūbeyu. ¹⁵I'supaka simamaka ikupaka mabaaye'e: Āperikuri āperā oka moribeyua mapupakarā mare nārījāikapi upakaja Tuparāte majairi-jariye'e, i'supakajaoka mabayakoyaye'e. Āperikuri pūri morīwapu'ataikapi kika majairijariye'e, i'supakajaoka kiro'si mabayakoyarijarirāñu. ¹⁶Ika mijare yibojaiika upakaja mija baabe. I'supaka mija baaberijikareka, sā'mitiriberiwa'ri "Jia mibaayu Tuparā", mijare

ā'mitiririmajare āriwārūberijīnu. ¹⁷ Kire jiyipupayeabaraka, “Jia mibaayu Tuparā”, jia mañua simako'omakaja, majaiika ā'mitiriberiwa'ri jiiibaji kire nayi'riwārūbeyu. ¹⁸ Mijare tēriwa'ribaji nōribeyua oka imakopeika jaiwārūiki ñime. I'supaka imaki imarī, “Jia mibaayu Tuparā”, sapi kire ñañu. ¹⁹ I'supaka simako'omakaja Jesúre yi'yurāka rēritirā diez mil rakaroka na'mitiribeyuapi nare yijaijika dakowapamarāja simajīnu. Na'mitiriwārūikapi pūri ĩrāpitarakarokatakaja nare yibojako'omakaja sanōriwārūjika jiiibaji sime yiro'si.

²⁰ Me'rāka jia ōriṗūabeyukajirā upaka mija pūpajoa'si yijeyomarā. I'supaka simako'omakaja me'rārijaka ba'iaja baakoribeyurā upaka Tuparāte yapaika pūpajoabaraka pakaiyurā upaka jia mija imabe. ²¹ Mija ĩabe, ikupaka Tuparā majaropūñurā sabojayu: “Judiotatarā pō'irā apetomajare yipūatarāñu aṗea okapi nare najaiokaro'si yire ā'mitiribeyurā nimamaka. I'supaka nare yibaako'omakaja, yire nayi'ribesarāñu ruṗu”, āriwa'ri sabojayu Tuparā oka pūñurā. ²² Supa imarī i'supaka Tuparāte mare jairūjeka “Wēkomaka yijare baarāki Tuparā”, kire ā'mitiriripe'yoirāte āriwārūokaro'si. Maro'si pūri kirika Tuparāte mare ōrīrūjeika mabojamaka “Maka kime”, mariwārūyu. ²³ I'kupaka sime: Mija rēñurō'ōrā aṗerā oka mija ōrībeyua ĩrīka upakaja jaiabaraka mija imajika poto, Jesúre yi'ribeyurāte mija pō'irā eyajīnu. I'supaka mija jairijayu poto ĩakoribeyurā imarī, “Wejabisimajataka ĩrāre ime”, mijareka narīrāñu. ^{24–25} I'supaka baabekaja Tuparāro'si bojaijibaraka mija imarō'ōrā ĩrīka Jesúre yi'ribeyuka kākatirā, Tuparāte mijare ōrīrūjekarō'ōjirāja mija bojarāka jia sakiōriwārūpatarāñu.

Supa imarī, “Ba'iaja baatiyaiki ñime. Ya'erō'ōrā yipupajoakopeika Tuparāte ōñua”, kērīrāñu. Supabatirā Tuparāte jiyipupayeewa'ri ñukurupatirā, “;Mijaka Tuparāte ime mirākiyu!”, kērīrāñu.

Jesúre yi'yurāka rēritirā, ikupaka Tuparāte majiyipupayeeye'e

²⁶ Mija ā'mitipe yijeyomarā. I'kupaka mija baarijape mija rēririjarirāka poto: ĩrārimarā imarā bayakoyariyapairā. Aṗerā imarā wārōrika yapairā. Supabatirā Tuparāte nare ōrīrūjeika bojariyapairā nime aṗerā. Aṗerimarā imarā norībeyua simako'omakaja aṗea okapi jairika yapairā. Supabatirāoka imarā sabojarikatariyapairā. Ritaja mija baarijayuapi Jesúre yi'yurāte jiiibaji kire nayi'yaokaro'si nare mija jeyobaarijarijika jia sime. ²⁷ Aṗerā oka mija ōrībeyua mija jairiyapaye'e, ĩṗarā, maekarakamaki rō'ōjirāja samija jaibe. ĩrīka mamarī, aṗika kirokajirā mija jairijape. Ma'mitiribeyurokapi jaikite jairāka be'erō'ō aṗika sabojarikatarāñuka, aṗerāte sā'mitiyaokaro'si. ²⁸ Bojarikatarimajire imabesarākareka, mija rēñurō'ōrā aṗerokapi jaibekaja mija imabe. ĩrārimarāja aṗerō'ōrā Tuparāka i'supaka mija jairijape. ²⁹ I'supakajaoka, Tuparāte mijare ōrīrūjeika mija bojariyapārāka, ĩṗarā, maekarakamaki rō'ōjirā mija jaibe. ĩrīkaja mamarī aṗika kirokajirā mija jairijape. I'supaka mija jaimaka aṗerā Jesúre yi'yurā jia sā'mitirirāñurā, “Rita, Espiritu Santore kire ōrīrūjekapi kijaiyu”, narīwārūrāñu. ³⁰ ĩrīkate jaika poto aṗika sā'mitirirupakite kijairūkia Tuparāte kire ōrīrūjekikareka, mamarīji jaiūmuikite okata'rijīnu aṗikate jaiūmuokaro'si jia sime. ³¹ ĩrīkaja mamarī kirokajirā aṗika Tuparāro'si bojaijirimajare jaimaka ĩrīka jariwa'rimarāja mija

jaiwārūrijarirānu. I'supaka mija baarāka, jii'baji Tuparārika ōriwa'ri okajājia pupaparaka jia mija imarānu. ³²Tuparāro'si bojaijirimaji pūri, sakibojarūkirō'ōjite ta'awārūiki kipupayariji. Aperāte jairāka poto okamarāja kime ruḡu. ³³Rukubaka baarika yapabeyuka kime Tuparā. Supa imarī ritaja jiyipupaka ōri'bu'abaraka mija rēririjarirāka jia simarānu.

I'supaka oyiaya aperā Jesúre yi'yurāte baarijaya sime narērīrijayurō'ō rakakaja. ³⁴Rērītirā mija imarāka poto, jairī wiriwa'ribekaja imirijate jaikatakaja ā'mitirirūkirā nime rōmijā. Kotīmite ā'mitirirūkiko koime, i'supakaja Moiséte o'oeka simamaka. ³⁵Kojērīariyapajika, nawi'iarā pē'rieyatirā kotīmite sakojērīarū. Mia, narērīriwi'iarā īrāko rōmore jairāka, “¿Dako baaerā i'yopipekaja kojaiyu?”, aperāte ārīpupajoarānu.

³⁶¿Marākā'ā mija pupajoayu je'e? Mamarī Tuparārika bojaū'muekamarīrā mija ime. I'supakajaoka mija tarāja kirika bojariroka yi'rikamarīrā mija ime. I'supaka simako'omakaja ¿aperā Jesúre yi'yurāte baarijayu upaka baarūkimarīrā mija ime bai je'e? Jēno'o i'supakamarīa sime. ³⁷“Tuparāte yijare kiōrīrūjeika bojaijirimaja yija ime”, ānūrā imarā je'e torā. I'supakajaoka “Kirikapī ba'irabeokaro'si Espiritu Santore yijare ja'atayu”, aperā ānūrā mijakarā. “I'supaka kijeyobaairā yija ime”, ānūrā nimaye'e, “Maipamakire jā'meika upakaja Pablote maro'si o'oyu”, naro'sioka narīrū. ³⁸“Maipamakire jā'meka upakamarīa Pablote bojayu”, ānūkate, “Kipupajoaika upakaja kijaiyu”, Tuparāte kireka ārīrānu.

³⁹Mija ā'mitipe yijeyomarā. Ikupaka simatiyayu maimarūkia: “Tuparāte yire ānuā bojawārūiki nimaerā yire kijeyobaarika yiyapayu”, āparaka kire mija jēnebe. I'supaka simako'omakaja,

aperā oka na'mitiribeyua jairāte jājibaarūkimarīa sime. ⁴⁰Mija rēririjayu rakakaja, jia oyiaya mija imabe rukubaka baabekaja.

**Jesúre reyaripotojo, ōnia
kijaripe'rikakaka jii'baji
Pablote nare bojajiika ate**

15 Yijeyomarā, Jesúrikakaka mijare yiwārōrapaka jia mija ōrīrika yiyapayu. Ika majaroka bikija mija yi'riū'mutika sime. Sayi'rikarā imarī, jia Jesúre yi'ririjayurā mija imarijayu. ²Mijare yiwārōrapaka ā'mitiripēawa'ri Cristore mija yi'riri'jata'abesarākareka ba'iaja mija jūarūkia imako'peikareka Tuparāte mijare wayu'iarānu. I'supaka mija baabesarākareka, dakowapamarīa kire mija yi'rikopeika jarirāka.

³Imatiyairoka mijare yiwārōrape Cristore mamarī yire sawārōrapaka upakaja. Ikupaka sime īakōrī je'e: Ba'iaja mabaaike wapa Cristore reyaekakaka mijare yibojarape. I'supaka Tuparā majaropūnūrā bojatika upakaja sajarika. ⁴“Āta wi'iarā kire natako'omakaja, maekarakarīmi be'erō'ō Tuparāte ōnia kire jarirūjeka ate”, āriwa'ri bikija sabojatika Tuparārika o'oeka pūnūrā. ⁵I'supaka simamaka ōnia kijarika be'erō'ō Pedrote kire īaeka. I'sia be'erō'ō ī'pōū'puarāe'earirakamaki kika wārūeka mirārā pō'irā kipemakotowirika mae. ⁶I'sia be'erō'ō 500 rakamaki bo'ibajirā kire yi'yurā imaekarā pō'irā keyaeka. I'supaka kibaaeka īaeka mirārā, rikimarāja ōnia imarā ruḡu. Īrārimarā pūri reyatarā. ⁷I'supaka simaeka be'erō'ō Santiago pō'irāoka keyaeka. Sabe'erō'ō nimaupatiji kirika bojariroka nabojatapaerā kijā'mekarā pō'irāoka keyaeka.

⁸Nabe'erō'ōpi yireoka kipemakotowirape. Aperā apōstolrākare kiwā'maeka upakamarīa apōstol yire

kimarūjerape. ⁹“Yire tērīwa'ribaji imatiyairā apherā apóstolrākare ime”, nārīpupajoayu. Mia, Jesúre y'i'yurāte ba'iaja baaiki nīmaeka ru. I'supaka nīmako'omakaja apóstol nīmaokaro'si Tuparāte yire wāmaeka. ¹⁰Yire wayuūawa'ri, kirika ba'iraberimaji nīmaokaro'si Tuparāte yire jā'meka. Jiitaka yire kibaaeka simamaka kirika jia yiba'irabeyu. Sapī āriwa'ri “Yirika bojataparimaji kimarū āriwa'ri kire yipūatakopeka”, yireka āribeyuka Tuparā. Apherā apóstolrāka imarāte pemawa'ribaji Tuparārika ba'irabeiki nīmaeka jia Tuparāte yire jeyobaaeka takapiji. ¹¹Apóstolrākare Tuparārika mijare wārōeka, supabatirā mijare yiwārōrapakaoka, marākā'ā imabeyua īrātiji ima simamaka. Sā'mitiritirā samija y'rape.

Mareyarāka simako'omakaja ōnia Tuparāte mare jaripe'rirūjerānu

¹²Apóstolrāka īrātiji oyiaja bojairā yija ime. “Kireyaeka simako'omakaja ōnia Cristore jarika ate”, āriwa'ri yija bojarijayu. Mijare sayija bojako'omakaja dako baaerā “Ōnia jaripe'rirūkimarīrā maime mareyarāka be'erō'ō”, īrārimarā tokarāre ānu je'e? ¹³Īakōrī je'e: Reyariṗotojo ōnia jaripe'rirūkimarīrā maimaberirikareka karemarīa Cristore ōnia jaripe'riberijāāeka. ¹⁴I'supaka simaberirikareka kirika bojariroka yija wārōika jiamarīa imajāāeka. Supabatirāoka dakoa wapamarīaja Cristore mija y'rijāāeka. ¹⁵Reyariṗotojo ōnia jaripe'ririka imaberirikareka Tuparāreka mijare pakirimaja yija imajāāeka, “Ōnia Cristore kijaripe'rirūjeka”, āparaka. ¹⁶I'supakajaoka reyarijayurāte ōnia jaripe'ririka imaberirikareka, Cristooka ōnia jaripe'riberijāāekaki. ¹⁷I'supaka Jesúro'si simaberirikareka wapuju

kire mija y'rijāāeka. I'supakamarīa simarikareka ba'iaja mabaaikareka Tuparāte mare wayuūaberijāāeka. ¹⁸I'supakajaoka ōnia Cristore jariberirikareka, kire y'rikarā mirārā reyaekarā ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā na'rika. ¹⁹I'supaka simarikareka, pakirika y'rikoṗewa'ri, “Jesucristo upaka, Tuparāte ōnia mare jaripe'rirūjerānu”, āriwa'ri ōnia maimatiyikuriji jia kire y'riirikareka jiamarītaka simajāāeka. Ba'iaja jūariṗotojo kire y'rija'atabeyurā imarī, wapuju kire y'rikoṗeirā maimarikareka, ritaja ṗo'imaja pemawa'ribaji mare nawayūūājāāeka.

²⁰I'supakamarīa sime. Cristore reyaeka simako'omakaja Tuparāte ōnia kire jarirūjeka. Supa imarī iki imaki mamarī ōnia jaripe'riū'muekaki. I'supakajaoka kire y'i'yurā upatiji i'supaka oyiaja jarirānurā. ²¹Mamarī imaū'muekakire ba'iaja baaekapi āriwa'ri reyarika imaū'mueka ṗo'imajaro'si. I'supaka simako'omakaja Jesúre maro'si reyaījiekapi āriwa'ri ōnia jaripe'rirūkia maro'si ṗo'ijirika. ²²Adán imaekaki riparāmerā imarī, reyarūkirāro'si oyiaja maime. I'supaka simako'omakaja Cristore y'riwa'ri kirirā majarika simamaka Tuparāte mare ōnia jarirūjerānu. ²³Supa imarī sōritikaja maimarijayu. Cristo imaki reyariṗotojo wāārō'ōrāja mamarī ōnia jaripe'riū'muekaki. Nāmajī ketarāka ṗoto kire y'rika mirārāte i'supakajaoka naro'si simarānu. ²⁴⁻²⁵Ritaja Tuparāte īaripe'yomijipi jā'meirāte kitērīrāka be'erō'ō wejetiyia seyarānu. I'supaka nare baatirā “Kopakaja yimajāmarāre yitērītiyu. Mae miyapaika upakaja ritaja mijā'mebe”, Kipaki Tuparāte kērīrānu. I'supaka Cristore baarānu “Nare mitērītiyarānurīmi rō'ōjirāja ritajare jā'merimaji mire nīmarūjerānu”, Tuparāte kire āpakā'ā. ²⁶I'supaka

simarāka poto po'imajare reyaika p̄ariji Cristore tiyetarānu. Sapi āriwa'ri ritaja majamarāika maimaoka tiyipatarāka. ²⁷Mia je'e, ikupaka sabojayu Tuparārika o'oea pūnūrā: "Ritaja ipamaki imarūkikaro'si Tuparāte kire pūataeka", āriwa'ri sabojayu. I'supaka simako'omakaja Tuparāte p̄uri jāmebeyuka kime Cristo, "Ritajate yiro'si mijāmebe", kire kērīka simamaka. ²⁸Supa imarī ritaja kimajamarāre Cristore tērīrāka be'erō'opi nimaupatireje jāmerimaji kijarirānu. Supabatirā "Mae n̄ipamaki mime", Tuparāte kērīrānu. I'supaka kire kēpakā'ā ritaja dika jariwa'ririmarīa ipamaki Tuparāte jarirānu.

²⁹"Reyaripototaka ōnia jaripe'rika imabeyua", aperature ārikopekakaka mijare yibojaerā baayu mae. I'supaka āriṗupajoaripototojo ḡdako baaerā aperature reyaekarāro'si rupuko'a najūjerūjeyu īrārimarā je'e? Reyaekarā ōnia jaripe'rika imaberirikareka p̄uri, wapuḡu dakowapamarīaja rupuko'a naro'si najūjeijikopejāēeka. ³⁰Yijaro'si p̄uri, Tuparārika yija wārōika poto werika sime, rikimarāja yijare jāārika ri'kairāte imamaka. ḡMarākā'ā āriwa'ri werika yijaro'si simako'omakaja sayija wārōrija'atabeyu ruḡu bai je'e? ³¹Rita mijare nānu yijeyomarā. Īrārimi jariwa'ririmarīaja yire jāārika nari'kayu. I'supaka yiro'si simako'omakaja mijare yiwārōikapi jia Jesucristore mija yi'yua simamaka j̄ijimaka n̄imarijyuaoka rita ima. ³²Ēfesowejearā yiwārōrapaka poto, yaiwēkoa boebaitaka ima upaka imawa'ri yire jāārika ri'kakoperaparā yire yi'ririyaḡberaparā. I'supaka yire nabaamaka "Reyaripototojo ōnia majaripe'rirūkia imabeyua", ānuka n̄imarikareka dako baaerā ba'iaja j̄uaripototojo nare wārōka'wisijūaberijāēekaki yi'i. Reyaripototojo ōnia majaripe'rirūkia imaberirikareka p̄uri "Noaka ōnia

imarūkimarīrā maime. Supa imarī ōnia maimatiyikuriji mayapaika upakaja ukubaraka, ba'abaraka maimaerā", āparaka Jesūre yi'ribeyurāte baika upakaja baairā maimajāēeka maro'si.

³³I'supaka simamaka wapuḡu boḡapakirimajare mija āmitiripēa'si. Ikupaka sime: Ba'iaja baairāka mija jeyoarirāka, jia baarijayurā imaripototojo nuḡaka ba'iaja baairā mija jarirānu mijaro'sioka. ³⁴Jia wājirokapi mija p̄upajoape'awa'ri ba'iaja baarika mija ja'atabe. Mija p̄oirā īrārimarā Tuparāte ōribeyurā imarā je'e. Mija i'yoḡi'yaokaro'si i'supaka mijare nānu.

Ikupaka simarānu mapo'ia ōnia majaripe'rirāka be'erō'ō

³⁵"Reyaripototojo ōnia reyaekarāte jaripe'rirānu", nānuua simako'omakaja, ikupaka īrārimarāre jērīajīnu je'e: "ḡMarākā'ā simamaka reyaeka imaripototojo napo'ia ōnia jaripe'ritiyarāka ruku? I'supakajaoka ḡmarākā'ā ioirā nimarānu ruku kopakaja rabaekarā imaripototojo?", nānu. ³⁶I'supaka yire jērīairā jia p̄upajoabeyurā imarā. Ikupaka sime iakōrī je'e: Ōterikiyaḡea moteika sajetakaja rabaika. I'supaka simako'omakaja satōsirō'ōrā imapi saḡu'yu. Sajea rababerijikareka, marākā'ā baatirā saḡu'riberijīnu. ³⁷Īakōrī je'e: Trigo wāmeika ōterikia, sayapeapi motemaka saḡu'yu, samoteika upakamarīa. ³⁸Samoterāka be'erō'ō pu'ritirā Tuparāte yapatika upakaja saḡayu. Supa imarī ōterikiba'i ima upakaja saḡu'ririḡayu saro'si. ³⁹Supabatirā i'supakajaoka sime ika. Āmitirikōrī je'e: Wa'ia, wa'iro'sia, wīnaka, po'imajaoka īrīka ta'iarā oyajamarīa po'ikirā maime. ⁴⁰I'supakajaoka mabo'ikakurirā imarūkiaro'siji Tuparāte torā po'ijiaeka. Supabatirā ō'ōrā imarūkirāteoka kibaeka.

Īrātijitakamarāja imariṭotojo īpaba'iwā'taja jiyurika sime. ⁴¹ Aiyate yaaika upakamarā kiyaaboayu nāmikaki aiya. I'supakajaoka sime tā'pia saro'si. Tā'pirāka natiyiaja rakaka oyiaja ya'tairā nime.

⁴² I'supakajaoka maimarānu maro'si. Reyaekakite mayayerāka be'erō'ō kipo'ia rabarāka. I'supaka simako'omakaja Tuparāte ōnia kire jarirūjerāka be'erō'ō pūri, imajiparūkikaja imarī, apekurioka reyarūkimarīka kimarānu. ⁴³ Reyaekakite mayayeika, jiamarā ima kipo'ia mayayeyu. I'supaka simako'omakaja ōnia kijaripe'rirārō'ōjirā pūri jia jiyurika, rikitubaka kipo'ia jarirāka. ⁴⁴ “Jia ika ka'iareka nimarū”, āriwa'ri Tuparāte mare po'ijiaeka. I'supaka simako'omakaja mareyarāka be'erō'ō ōnia mare kijarirūjerāka poto jiihaji kika imarūkirā maima. Ō'ōrā ōnia maima mapo'ia. I'supaka simamaka Tuparā pō'irā eyatirāoka aṭeupakakaka po'ia maimarānu, torā jia imarūkia.

⁴⁵ Ikupaka sabojayu Tuparā majaropūnūrā: “Mamarītaka Adán wāmeiki po'imajire Tuparāte po'ijiaeka. Supabatirā ōnika kire kimarūjeka”, āriwa'ri sabojayu. Cristo pūri, Adán upakamarā imaki, mareyarāka poto Tuparā pō'irā ōnia mare imajiparūjerimaji kime. ⁴⁶ I'supaka simako'omakaja ō'ōrā mapo'ia ima sapiji ōnia mabo'ikakurirā kika maimajiparūkimarā sime ruṭu. Mareyarāka be'erō'ō mare kija'atarānu po'i imarāka pūri mabo'ikakurirā kika maimajiparūkia. ⁴⁷ Mamarī imaū'muekakite ka'iaṭi Tuparāte po'ijiaeka. Sapi āriwa'ri ō'ōrā imarūkikaro'siji kimaeka. Kibe'erō'ō Cristo pūri mabo'ikakurikaki imaki. ⁴⁸⁻⁴⁹ Ika ka'iareka imarā maimamaka, Adán po'ia imaeka upakaja sime mapo'ia. Īmirā Tuparā pō'irā ōnia majarirāka poto pūri, Jesúpo'ia upakaja

mapo'ia imarāka. I'supaka maro'si simamaka, kiupaka maimarijariye'e mae.

⁵⁰ Ikupaka mijare yibojaerā baayu yijeyomarā: Maekaka ima mapo'ia wejeje'rākaja imarūkimarā imarī, Tuparāte ritaja jā'merō'ōrā imabesarāka.

⁵¹ Mija ā'mitiṭe. Po'imajare ōriberika mijare yibojaerā baayu. Cristore pe'rietaerā baarāka ruṭu ritaja reypataekarāmarā maimarānu. I'supaka simako'omakaja īrīka upakaja Tuparāte mapo'ia o'apatarānu.

⁵² Ikuparō'ōpiji mapīrūtaika upaka mapo'ia Tuparāte o'arānu. Tromṭeta wāmeika okaarirāka poto, “Wejetiya seyayu mirākiyu”, marīwārūrānu. Sokaarirāka poto reyakopekarāre mamaka napo'iaṭi ōnia jaripe'rirānu. I'sirīmi ōnia imarānūrāteoka napo'ia Tuparāte o'arānu. ⁵³ Maekaka mapo'ia ima rabarūkia ima simamaka kika ōnia maimajiparūkiaṭi Tuparāte mare so'arānu. I'supaka kibaarānūrā imarī apekurioka reyarūkimarā maimarānu. ⁵⁴⁻⁵⁵ I'supaka Tuparāte mare baarānu kimajaropūnūrā sabojaeka upakaja simamaka. Mia je'e: “Mapo'ia mare o'awa'ri po'imajare reyaika Tuparāte tiyetamaka, reyarika imabesarāka. Supa simamaka ‘Yija reyarānu’, āriwa'ri kikirika imabesarāka maro'si”, sabojayu. ⁵⁶ Ba'iaja baawa'ri mareyarānu. Tuparāte jā'meika yi'ribeyurāte reyarika simamaka i'supaka mare sariatayu. ⁵⁷ I'supaka simako'omakaja maipamaki Jesucristopi ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rirūkia imakopekareka mare kitāāmaka “Jiitaka mibaayu Tuparā”, jijimakapi kire marīrijayu.

⁵⁸ I'supaka simamaka puparukubekaja, jia Jesucristore yi'paraka mija imabe yijeyomarā. Supabatirāoka “Wapuju Tuparāro'si yija

ba'irabekoꝑeyu", āriṗupajoabekaja, jiaṗi kirika mija ba'iraberijape.

Aperāte jeyobaaokaro'si niñerū rēarika

16 Aperā Jesúre yi'yurāte jeyobaabaraka niñerū mija rēarūkiakaka mijare yijaierā baayu mae. Jesúre yi'yurā Galacia ka'iakarāre yibojarapaka upakaja mija baajikareka jia sime mijaro'sioka. ² Ikupaka mija baabe: Domingo rakakaja mija tōporijayu upaka kūpajiritirijaka mija jierijape. I'supaka mija baarijayua simamaka, yeyarāñurūmi imatikaja simarāñu. ³ Mija pō'irā eyatirā, Jerusalénrā niñerū e'ewa'rirūkirāte "Īrā nime se'ewa'rirūkirā", mija ārirāñu. Supa imarī "Jiirā pō'imaja nime. Nare mija e'etope", āriwa'ri pāpera nare yo'oijirāñu Jerusalénkarāre nabeaeyarā. ⁴ "Naka ya'riye'e je'e", nariṗupajoarākareka, naka ya'rirāñu.

Corintowejearā a'ririka Pablote pupajoaeka

⁵ Ō'ōṗi a'ritirā Macedonia wejearā yeyarāñu. Topi turitapabaraka mija wejea Corintorā yeyarāñu. ⁶ Noapañaka mija pō'irā nīmarāñu je'e aꝑeyari. Pu'ejē'rākarō'ōjirā torā nīmarāñu je'e aꝑeyari. I'sia be'erō'ō aꝑea wejea yiyapairō'ōrāja ya'yaokaro'si yire imabeyuakaka yire mija ijijeyobaarākareka jia simarāñu yiro'si. ⁷ Jajuṗi mija pō'irā ĩawa'ririka yaꝑabeyuka yi'i. I'supaka simamaka, karemarītaka Maipamakire yaꝑarāka poto ñoaka mija pō'irā nīmarāñu je'e. ⁸⁻⁹ I'supaka simako'omakaja Éfeso wejearā yituirāñu Pentecostés baya o'rirāñurō'ōjirā. Ō'ōrāja nīmariyaꝑayu ruṗu rīkimarāja yiwārōika ĩape'yoirāte imako'omakaja, rīkimarājaoka Tuparārika yiwārōika jia sana'mitiriyapaika simamaka.

¹⁰ Timoteore mija pō'irā eyarāka poto jia kire mija baabe mijare kīkibekaja kimaokaro'si. I'supaka kire mija baabe yupakajaoka Maipamakirika ba'irabeiki kimamaka. ¹¹ Ba'iaja kire baabekaja kire mija e'etope. Supabatirā jia kire mija jeyobaabe yipō'irā ĩari ketaokaro'si. "I'supaka kire mija baabe", ñañua simamaka ketarika yita'ayu, aꝑerā Jesúre yi'yurāpitiyika.

¹² "¿Marāpate majeyomaki Aꝑolore etarāñu ate?", āparaka pāperapī yire mija jēriaeka nīarape. Supa imarī aꝑerā Jesúre yi'yurāka mija pō'irā turirī keyaokaro'si kire yipakatarikoperape. I'supaka yibaako'omakaja, "Torā ya'ririka Tuparāte yaꝑayu maekaka", kēriṗupajoabeyu ruṗu. Supa imarī "Mae ya'rījikareka jia sime", kēriṗupajoarāñurūmi mija pō'irā turirī ke'rirāñu je'e.

Piyia jia Pablote nare bojatiyaeka

¹³ Jia pupajoatirā rakajetika'rāja mija imabe. Supabatirā maipamaki Jesucristore yi'ririja'atabekaja, okajājiṗi mija pupajoabe. ¹⁴ Rakakaja ritaja mija baarijayua aꝑerāte wayuīarikapitiyika oyiaja samija baarijape.

¹⁵ Estéfanas imaki, kika imarāpitiyika Acaya ka'iakarā mamarītaka Tuparārika yibojarapaka yi'riū'muraparā. Supa imarī maekaka aꝑerā Jesúre yi'yurāte jeyobaarimaja imarī, i'supakajaoka nabaarijayu narō'si. I'supaka simarapaka ōñurā mija ime. ¹⁶ I'supaka simamaka jiaṗi nare mija yi'ririjaririka yiyapayu. I'supakajaoka naka Tuparārika ba'iraberimajaka jia mija imarika yiyapayu.

¹⁷ Mija tā'omaja Estéfanas, Fortunato supabatirā Acaicotatarāre etamaka jia jījimaka nīme. Mija pūri yoꝑi imarā imarī, yire jeyobaawārūbeyurā. I'supaka simamaka mija pō'ikarā yipō'irā etairā tarāja puri yire jeyobaairā. ¹⁸ Oka-

jājia mija imaerā mijare najeyobaaika upakaja yipō'irā etatirā okajājia nīmaerā yire najeyobaayu. I'supaka baairāte majiyipupayeejīkareka jia sime.

**“Jia nīmarū pō'imaja”,
Pablote āriṗūaeka**

¹⁹ Asia ka'iaakarā Jesúre y'i'yurā, “Jia nīmarū”, mijare āriṗūairā. Aquila, kirūmu Prisca, supabatirā nawi'iarā Maipamakire y'i'riwa'ri rēñurāoka, “Jia nīmarū”, mijare āriṗūairā. ²⁰ Ō'ōkarā mupaka Jesúre y'i'yurāoka, “Jia nīmarū”, mijare āriṗūairā naro'si. Tuparāte y'i'yurā imarī, jia jījimakapi mija jēñetoribu'abe.

²¹ Y'i' Pablo, ñoñu upakaja “Jia nīmarū”, āriwa'ri ikupaka yipitakapi mijaro'si yo'opūayu.[†]

²² Torā maipamaki Jesucristore yapabeyurāte “Ba'iaja Tuparāte nare baarū”, āriwa'ri i'supaka mijare ñañu. “No'ojirāmarīaja Maipamakire pē'rietarūkirīmi seyaparū”, āriwa'ri yapatiyaiki ñime.

²³ “Jia maipamaki Jesúre mijare baarijarirū”, mijare ñariṗūayu. ²⁴ I'supakajaoka “Jesucristore ā'mitiripēairā mija imamaka, jimarītakaja nare yiwayuñayu”, mijareka ñariṗūatayu. I'tojirāja sime ruṗu.

[†]16:21 Después de dictar la carta a otra para escribir, Pablo añade su firma para que los lectores sepan que la carta realmente es de él. (Véase 2 Tesalonicenses 3.17)

Segunda carta de San Pablo a los

Corintios

**Ate Corintowejeakarāro'si
Pablote pāpera pūataeka**

1 ¿Yaje mija ime yijeyomarā? Yi'i Pablo, yijeyomaki Timoteopitiyika, “Jia nimirā”, mijareka yija ānu. Tuparāte yire jā'meikapi āriwa'ri Jesucristorika bojariroka bojataparamaji nime*. Corintowejeareka supabatirā Acayaka'iarāoka imarā Tuparāte jiyipupayeekaro'si rērīrijayurāro'si ika pāpera yipūatayu. ²Mapaki Tuparā, supabatirā maipamaki Jesucristopitiyika jia mijare nabaarū. Supabatirāoka jia pūpaparaka mija imakaro'si mijare najeyobaarū.

**Pablote ba'iaja jūako'omakaja
Tuparāte kire jeyobaaeka**

³Maipamaki Jesucristo Pakika jijimaka imawa'ri “Jia mibaayu Tuparā”, kire yija āririjayu. Mapaki imarī, mare kiwayuūayu. Supabatirā ba'iaja mapuparirijayu poto mare jeyobaaokaro'si maka imaki kime Tuparā. ⁴Ritaja ka'wisika yijaro'si simako'omakaja ba'iaja yija pūparikoreka yijare jeyobaaerā Tuparāte yijaka imajipe. Supa imarī yijare kijeyobaaika upakaja aperi ka'wisika jūairāte ba'iaja napuparikoreka nare yija jeyobaawārūyu. ⁵Cristore yi'yurā imarī, ba'iaja kijūaeka upakaja yija jūayu yijaro'sioka. I'supaka simako'omakaja Cristorirā yija imamaka, ba'iaja yija pūparikoreka Tuparāte yijare jeyobaayu. ⁶Jesucristorika bojariroka bojaripareaja ba'iaja yija jūarijayu. I'supaka simako'omakaja,

sayija rakajepāārijayu jia mijare jeyobaaokaro'si. I'supaka mijaro'si yija imamaka Cristore mija yi'yua ja'atabeyurā mija imarijarirānu. Ba'iaja yija jūarijayu poto Tuparāte yijare jeyobaarijayu. I'supaka yija imarijayua oñurā imarī, ba'iaja jūariopotjo okajāia imawa'ri samija rakajepāāyu mijaro'si. ⁷Yija upakaja Cristore yi'yurā imarī, ba'iaja jūarijayurā mija ime. Supa imarī “Yijare kijeyobaaika upakaja Tuparāte nare jeyobaarānu, jia kire nayi'yaokaro'si”, mijareka āriṣupajoairā imarī, ba'iaja yija pūparibeyu.

⁸Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Asia ka'iarā tuparaka jimarā ba'iaja yija jūarapakakaka mija ōririka yija yapayu. Jimarītaka ba'iaja jūawa'ri, okajājimarā sarakajepāāwārūbeyurā rō'ōjirāraja yija jarape. Supa imarī “Reyarūkirāja yija ime je'e mae”, āriṣupajoabaraka ba'iaja yija pūparape. ⁹Supabatirā “Najāārūkirāja yija ime”, yija āriṣupajoarape. Supa imarī yija pūpayariji marākā'a yija po'ia iarīrīwārūbeyu. I'supaka simako'omakaja “Reyaekarā imakopeirāte pariṣi oñia jaripe'rirūjeiki imarī, Tuparā īrikaja imaki yijare iarīrīwārūiki”, yija āriwārūerā i'supaka yijaro'si simarape. ¹⁰“Yija reyaerā baayu”, yija āritirapakarā werikareka Tuparāte yijare o'atarape. Supa imarī, “Namajioka i'supaka oyiaja Tuparāte werikareka yijare baajiparijarirānu”, āriṣupajoawa'ri ba'iaja yija pūparitiyabeyu. ¹¹I'supaka yijaro'si simaerā Tuparāte mija jēñeijirijayuapi āriwa'ri yijare kijeyobaarijayu. Jia Tuparāte yijare jeyobaamaka iawa'ri, “Jia mibaayu Tuparā. Mire yija jēñeika upakaja mibaarape Pblorākarō'si”, rikimarāja po'imajare kire āriṣānu.

*1:1 Apóstol

Ikupaka simamaka Corintowejearã Pablote a'riberika

¹² Apea ikupaka pupajoawa'ri jijimaka yija ime. “Tuparãte yapaika upakaja wãarõ'orãja po'imajare jia yija baarijayu, nare pakibekaja”, yija puparõ'opi yija arĩpupajoayu. Ika wejeareka imarã wapuju pupajoatirã nawãrõika upaka mijaka yija imawãrübeyu. I'supakamarã sime, Tuparãte yijare jeyobaamaka jia mijaka yija imawãrurijayu. ¹³ Supa imarĩ rukubaka mija pupajoaokaro'simarã pãpera o'otirã mijaro'si sayija pũatarijayu. Yija wãrõika jia mija õñaokaro'si mijaro'si sayija o'oyu. ¹⁴ Ika mijare yibojaika, “Pablo kijeyomarãpitijika wãjia bojairã nime”, jia arĩwãrübeyukajirã ĩrãrimarãre ime ruðu. ĩrãrimi jia yijare õritirã “ĩrã puri jitaka yijare wãrõekarã”, yijareka nimaupatiji narĩrika yija yapayu. I'supakajaoka maipamaki Jesucristore pe'rietarãnurĩmi “Jia yijare a'mitiriwa'ri mire nayl'rika”, jijimakapi kire yija arĩrãnu.

¹⁵ “Jia yika nime je'e. Supa imarĩ Macedonia ka'iarã ya'rirãka poto napõ'ipi yo'rirãnu mamarĩ”, narĩpupajoakoperape. I'supaka yibaarikareka ĩpakuri mija põ'irã eyawa'ri jibaji mijare yijeyobaajãeka. ¹⁶ “Macedonia ka'iarã ya'rirãka poto napõ'i ñimatawa'rirãnu, supabatirã yipe'rirãka potooka i'supakajaoka yibaarãnu ate”, narĩpupajoakoperape. “Judeaka'iarã yeyawãrũokaro'si Corintowejekarã yire jeyobaarãnurã”, narĩpupajoarape. ¹⁷ “¿Jia pupajoarimarãja i'supaka yijare kërãpe bai je'e”, yireka mija arĩpupajoayu bai? Tuparãte õribeyurã puri nañu upakaja baabeyurã imarĩ, “A'ã, i'supaka yibaarãnu”, arĩripotojo ñamajĩ ate “Jẽno'o, ape upaka yibaarãnu”, añurã. I'supaka arĩbeyuka

ñime yi'i puri. ¹⁸ Kẽnu upakaja baaiki kime Tuparã. I'supakajaoka, “Ikupaka yibaarãnu”, ñañua ape upaka baabeyuka ñime. ¹⁹ Kẽnu upakaja baarijayuka Tuparã Maki Jesucristo. Supa imarĩ “A'ã ikupaka yibaarãnu”, arĩripotojo, ape upaka baabeyuka kime. Kirika bojariroka mijare yija wãrõrijayu, yi'i Pablo, Silvano supabatirã Timoteopitiyika. I'supaka simamaka “Ikupaka yija baarãnu”, arĩripotojo ape upaka yija baabeyu yijaoka. ²⁰ “Ikupaka jia yibaarãnu yirirãte”, kërĩka upakaja ritaja Tuparãte baaeka Kimaki Jesucristopi arĩwa'ri. Supa imarĩ jia Jesucristopi mare kibaarijayua õñurã imarĩ “Rita, kërĩka upakaja baaiki kime”, arĩwa'ri Tuparãte majiyipupayeerijayu. ²¹⁻²² Jesucristore mayi'yua maja'atakoreka Tuparãte mare jeyobaayu. Supa imarĩ ikijioka kime Jesucristorirã maimaokaro'si mare wã'maekaki. Supabatirã kirirã maima beaokaro'si Espĩritu Santore mapupakarã kiña'ajãeka. I'supaka kibaamaka, “Jia yirirãte yibaarãnu”, kërĩka upakaja Tuparãte mare baarãnu”, marĩpupajoayu.

²³ “Mija põ'irã ya'rirãnu”, ñarãpaka mijare pakiberapaki yi'i. Okajãjiapi mijare okajãriyapaberĩwa'ri mija põ'irã ya'riberape ruðu. Tuparãte ĩaika wãjitãji ikupaka mijare ñañua rita sime. ²⁴ Mijare okajãtikarã imaripotojo, “Ikupaka mija baabe, ikupaka puri mija baa'si”, arĩwa'ri mijare jã'meriyapabeyurã yija. Cristore yi'ritikarã mija imamaka, jiji-maka mija imaokaro'si wãrõbaraka mijare jeyobaarika yija yapayu.

2 Bikija mija põ'irã eyatirã, mija pupape'rirã okajãjia mijare yijaimaka ba'iaja mija puparape. I'supaka simako'omakaja, “Tuparãte yapaika upaka baabeyurãte puri yokajãrãnu je'e ruðu”, narĩpupajoarape. I'supaka simamaka “Ba'iaja

napuparia'si ate", āriwa'ri mija pō'irā turirī ya'ribeyukaji ruḡu. ²Jjimakaja yire imarūjerimajaja mija ime. Supa imarī okajājiapi mijare yijajjika ba'iaja pūpariwa'ri, marā aḡerā jjimakaja yire imarūjerimajaja imaberijjīnūrā. ³"Iḡupakaja napuparijīnū", āriwārūtirā ba'iaja mija pūparirika yaḡaberiwari mija pō'irā ya'ribeyu ruḡu. Mija pō'irā yeyarūki ruḡu mijaka okajierika yaḡawa'ri "Iḡupakaja mija baabe", āparakaja pāpera takajaja mija pō'irā yipūatarape. Okajietirā ba'iaja pūpāpekajaja jjimakaja yire pūparirūjerukirā mija imaokaro'si mijare sayipūatarape. Supa imarī "Napō'irā yeyarāka poto jia simamaka ĩatirā jjimakaja nimarānū je'e naro'sioka", nārīpūpajoayu. ⁴I'sia pāpera mijaro'si yo'orapakaja poto jimarīa ba'iaja yipūparape yoraparō'ōjirā. Supa simako'omakajaja sīatirā ba'iaja mija pūpayaokaro'simarīa pāpera mijare yipūatarape. "Jia mare wayuīaiki kime Pabla", mija āriwārūokaro'si mijare sayipūatarape.

Ba'iaja mare baakoḡerapākiteoka mija wayuīabe, Pablote ārika

⁵Ba'iaja mija watoḡekarā baarapākite jia imarika yaḡawa'ri jājia kire mija baarapākakakaja mijaro'si yo'oerā baayu mae. Ba'iaja kibaarapakaja ā'mitiritirā, ba'iaja yipūparapakaja simamaka sapemawa'ribaji mija imarape je'e, mijaro'sioka. Iḡupakaja simako'omakajaja "Ba'itakajaja mijare pūparirūjetiyaberapāki kimarape je'e", nānū ba'itakajaja kijūarika yaḡaberiwari. ⁶Ba'iaja kibaarapakaja simamaka mija rērāpakaja poto "Iḡupakaja kire mabaaye'e kipūpape'yaokaro'si", mija ima upatipānakajaja āritirā iḡupakaja kire mija baarape. Iḡupakaja simamaka maekakaja pūri pūpape'yukaja kijayua simamaka kopakajaja samijaja ja'atabe. ⁷Iḡupakaja kire baabekajaja, ba'iaja kibaakoḡekareka

ye'kariritirā jia kire mija jeyoape ate. Iḡupakaja kika mija imabe, tērīritakajaja ba'iaja pūpariwa'ri "Marākā'ā baatirā jia naka imawārūbeyukaja yi'i", kērīpūpajoakoreka. ⁸Kikaja mija jeyoapakā'ā, "Rita yire nawayuīayu ate", kēnaokaro'si iḡupakaja kika mija imarika yiyapayu. ⁹Kire yibaarūjerapakaja upakajaja mija yi'rirā pāpera mijare yipūatarapakaja imarī, "Maekakakaja nare nānū upakajaja baairā nime", mijareka āriḡupajoaiki nime. ¹⁰Supa imarī ba'iaja baakoḡekakite ba'iaja baekaja mija ye'karirārkareka iḡupakajajaokaja simarānū yiro'sioka. Yire ba'iaja kibaaikaja imakoḡejikaja sareka kire yiyayuīajjīnū. Īrika upakajaja jjimakaja mija imarika yaḡawa'ri Cristore ĩaika wājītājaja iḡupakaja nimarījayu. ¹¹Kire mawayuīaye'e, ba'iaja pūpawa'ri Satanāre yaḡaikaja upakajaja kibaa'si. Iḡupakajajaokaja maro'si sima'si, majeyomakite mawayuīajjīnū. Satanāre mare pākiriyaḡaikakakaja ōnūrā maime.

Corintokarā majaroka Pablote ā'mitiririyapāekaja

¹²Trōadewejeearā yeyarapakaja poto Maiḡamakire yire jeyobaaikapaja āriwa'ri imatikajaja pō'imajare imarape yire na'mitiyaokaro'si. Supa imarī Jesūrika bojarirokaja nare yiwārōmakaja jjimakapaja tokarāre yire ā'mitirape. ¹³Iḡupakaja simako'omakajaja Trōaderā majeyomakaja Titore imabepakā'ā ba'iaja yipūparape. Torājirā mae, tokarāre yimajarokaja bojaweatirā Macedoniakaja'iarā ya'rape Titore mo'arī.

¹⁴Ba'iaja yipūpariko'omakajaja Cristorirā yijaja imamakaja dakojaja imabeyuaja yijare tērīrūkia mae. Supa imarī "Jiitakaja mibaayu Tuparā", āparakaja jia yijaja pūparījayu. Supabatirā Cristorikaja bojarirokaja bojapibarimajaja yijaja imaokaro'si Tuparāte yijare

pūataeka ritaja pō'imajare sōñaokaro'si. I'supaka simamaka īrākō'rīmato jariwa'ririmariāja sayija bojatapamaka ā'mitiritirā, Cristore nayi'yu. Īakōrī je'e, ikupaka sime: Mapaōmea majoeika poto ritaja sajisia pibika ritaja pō'imajare wīlka upaka simarijaju. ¹⁵ Cristorika bojariroka yija bojapibamaka ĩawa'ri jījimaka Tuparāte yijaka ime. Kirika yija wārōtapa, Tuparā pō'irā a'rīrūkirā, supabatirāoka ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rīrūkirā p̄ariji sā'mitiririjayurā. ¹⁶ Cristore yi'riberirika ima, "Ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'ririwapakā", āriwa'ri nare yija bojamaka nayi'ribeyu Cristorika yija wārōika ā'mitiririyapabeyurā. Tuparā pō'irā a'rīrūkirāro'si p̄uri nare yija wārōika nayi'yu ōñia nimajiparūkiroka naro'si simamaka. I'supaka Cristorika yija wārōrijayua p̄emawa'ribaji imatiyaika simamaka Tuparāte yijare jeyobaaberirikareka, marākā'ā baatirā wājia sayija bojawārūberijāāeka. ¹⁷ I'supaka ñañua simako'omakaja, rīkimarāja nime niñerū tōporiyapawa'ri takaja Cristorika bojariroka wārōtaparimaja. Nupaka baarijaribeyurā yija p̄uri. Jesūrīrā imarī, kirika bojariroka p̄akirimariāja pō'imajare wārōerā Tuparāte pūatairā yija ime. I'supaka p̄upajoairā yija ima simamaka kīaika wājitāji wājīrokapi yija wārōrijaju.

**"Mamarī imara'aekakukukaka
be'erō'ō mamakukukaka majaroka
mayi'ririarijirūkia ikupaka
sime", Pablote ārika**

3 I'supaka yo'oko'omakaja "Yija imarā imatiyarimaja", āriwa'rimariā i'supaka mijare yija bojaju. Aperā wārōrimaja p̄uri "Imatiyarimaja yija ime", ārikoperijayurā. Mija pō'irā netarijaju poto p̄apera naro'si aperāte o'oeka mijare nabearijaju.

I'supaka mijare nabeaika p̄apera ima, "Jia wārōirā nime", āriwa'ri nawārōirō'ōkarāre no'orūjerijayua. I'supakajaoka aperō'ōrā na'yu poto mijare nawārōikakaka p̄apera no'orūjerijaju. Yija p̄uri, i'supaka baabeyurā. ² Mijaja imarā "Jia wārōirā yija ime", āparaka p̄apera yija bearūkirā upaka yijaro'si imarā. Yija wārōika yi'riwa'ri ba'iaja mija baaika ja'atitirā ap̄eupaka mija o'amaka ĩatirā, "Jia Cristorika bojariroka Pablōrākare nare wārōyu", ritaja pō'imajare āri'pupajoarijaju. I'supaka mija baaika yija p̄upakarā sayija ōñu. ³ Cristo p̄apera maika upaka imarā mija ime. Kirika bojariroka yija wārōikapi āriwa'ri Cristore mija p̄upaka jia o'aika ritaja pō'imajare ĩawārūpatayu. Aperā wārōrimaja p̄apera o'oeka narikaika upakamarīa mija ime. Tuparā, ōñia imajiparimaji Espiritu Santore mija p̄upakarā mijare kiña'ajāāeka simamaka i'supaka sime. Moisés imaroyikakiro'si ātapāiarā Tuparāte o'oeka upakamarīa sime mae. I'supakamarīa simamaka mapupaka Espiritu Santojo mare o'arijayuka.

⁴ Jia mijare yija wārōerā Cristore yijare jeyobaayu. I'supaka simamaka "Nare yija wārōikapi āriwa'ri Cristore yapaika upaka baairā nime", Tuparāte ĩaika wājitāji yija āriwārūyu. ⁵ I'supaka jījimaka yija āñua simako'omakaja yija p̄upayariji yija ōñuapi āriwa'rimariā jia yija wārōyu. Tuparāte yijare jeyobaaikapi āriwa'ri takaja ritaja yija baawārūyu. ⁶ Tuparājaoka imaki kimajaroka mamakukukaka bojaijirimaja yija imaokaro'si yijare jeyobaaiki. Supa imarī "Yimakire ā'mitiripēairāte yitāārāñu", Tuparāte āñua bojaika sime mamakukukaka majaroka. Supa imarī bikija Moisés imaroyikakite o'oeka āriroyika upakamarīa yija wārōyu mae. Espiritu

Santopi āriwa'ri maṗupaka o'amaka kire mayi'rirūkiakaka sabojayu mamakukukaka majaroka. Bikija Tuparāte jā'meka o'oeka yi'rikopeirā ɸuri nareyarāka be'erō'ō kika imajipabesarāñurā. I'supakamarīa sime mamakukukaka majaroka yi'yurāro'si ɸuri. Espiritu Santore nare ña'rījāimaka Tuparāka ōñia nimajiparāñu āriwa'ri sabojayu.

⁷⁻⁸ Kijā'meika āta ɸaiarā o'otirā, Moisés imaroyirekate mamarī Tuparāte kire saja'ataeka. I'sia kire kija'ataekarīmi Tuparāte kīaeka be'erō'ō simamaka jimarī jājia Moisés ɸema yaaboaeaka. I'supaka simamaka Israeltatarā marākā'ā baatirā sarakajepāāberīwa'ri kīɸema niariyapaberika. Bikija Tuparāte jā'meka jītaka simaeka. I'supaka simaeka kopakaja Moisés ɸema jājia yaaboaeaka. Supa imaripotojo īrārīmi upakaja sariririjarika. Bikija Tuparāte jā'meka o'oeka jājia yaaboakapitiyika ɸo'imajaro'si kire sakija'ataeka simako'omakaja sayi'riwārūberīwa'ri, Tuparā ɸō'irā ɸo'imajare a'riberika āriwa'ri sabojayu. Mamarī kijā'meroyika yaaboakapitiyika sakija'ataeka simako'omakaja satērīwa'ribaji jia sime ika mamakukukaka majaroka. Supa imarī ōñia imajiparūkiakaka Espiritu Santore maro'si e'era'aeka. I'supaka ima imarī, ñamajī aɸerikurioka ɸurirūkimarīa sime. ⁹ Bikija Moisés imaroyikakite kijā'merūkia Tuparāte kire ijīkakaka ɸuri sayi'riberīwa'ri “Tuparāte yapaika upaka ɸo'imajare baabepakā'ā ba'iaja nare kimarūjerāñu”, sāñu. I'supaka imaripotojo jājia yaaboakapī setaeka. Ika mamakukukaka majaroka ɸuri Tuparāte īaika wājītāji wājia ɸo'imajare imarūjerikakaka mare bojaika. Supa imarī bikijakaka jājia yaaboakapī setako'omakaja mamakukukaka ɸuri

tērīwa'ribaji imatiyaika majaroka sime. ¹⁰ Jia simaroyika mamarī Moiséte jā'meroyika. Supa simako'omakaja satērīwa'ribaji imatiyaika sime ika mamakukukaka majaroka. I'supaka maṗupajoaika simamaka, “Mamarī imara'aeka majaroka imatiyabeyua sime mae”, marīɸupajoayu. ¹¹ Ōoaka imarūkimarīa imaripotojo Moiséte jā'meroyika jājia yaaboaika watopekapi etaeka. I'supaka simamaka, ika mamakukukaka majaroka Tuparāte mare ja'ataeka ɸuri imajiparūkia imarī, tērīwa'ribaji imatiyaika sime.

¹² “Imajiparūkia sime”, jia ōriwārūirā imarī, kīkirimarīaja ɸo'imajare sayija wārōrijayu. ¹³ Imajiparūkia simamaka, Moisés imaroyirekaki upaka yija imabeyu. Kīɸema jājia yaaboaeaka yaririjarika Israelkarāre īakoreka sayapāiapi kīɸema kirārīta'aroyika. Kīɸema jājia yaaboaeaka yaririjarika ārīrikopakaja mamarī Moiséte jā'meroyika tiyirijayu. ¹⁴ I'supaka simarījariko'omakaja Israelkarā ɸuri satiyirijayua ā'mitiripēaberikarā imarī, maekakaoka i'supakaja imañujurā ruɸu. I'supaka imarā nimamaka, Moiséte jā'meroyirekakaka niaika ɸoto, “Kopakaja Tuparāte satiyetaeka”, āriwārūbeyurā nime. I'supaka imabekaja, Cristore takaja yi'yurā nimajīkareka ɸuri jia sanorīwārūjīñu. ¹⁵ I'supaka imaripotojo maekaka ɸarīji Moiséte o'oeka wārūripotojo sanorīwārūbeyukaji ruɸu. ¹⁶ I'supaka simakoɸeko'omakaja Maipamakire īrārīmarāre yi'rīū'mumaka īatirā nare kijeyobaayu “Saniawārūrū”, āriwa'ri. ¹⁷ Espiritu Santopi āriwa'ri Maipamakire mare jeyobaayu. I'supaka mare jeyobaabarakaka maka kimarijayua simamaka, Moiséte jā'meroyika mayi'rikopeka ja'atirā, Cristore yapaika upakaja baawārūirā maime mae. ¹⁸ Kopakaja jia

sōriwapu'atairā jariwa'ri, Maipamakire pūpajoarijaparaka, tērīwa'ribaji kima morīwārūrījaju mae. I'supaka maimapi īrārīmi upakaja jīibaji Maipamaki upakaja maimarijarirā Espiritu Santore mapupaka mare o'arijaju.

4 Yijare wayuīawa'ri, yijare wā'matirā kimajaroka mamakukukaka po'imajare wārōrimaja Tuparāte yijare imarūjeka. I'supaka simamaka, ba'iaja aperi-kuri yijaro'si simarijaju imako'omakaja, sayija wārōrija'atabeyu. ²Supa imarī apearāte kareaja i'yoa baarijaju upaka baabeyurā yija ime. I'supakajaoka “Jia po'imajare yijare yi'rirū”, āriwa'ri wapūju nare pakibeyurā yija ime. I'supaka imarā imarī, Tuparārika bojariroka apemijipi so'atirā yija ōñu upakaja yija pūpajoaika wārōbeyurā yija ime. Supa imarī Tuparāte īaika wājītāji jia wājiroka norīwapu'atawārūirokapi po'imajare Tuparārika yija wārōyu. I'supaka yija baamaka “Pakibeyurā nime”, po'imajare yijareka āriwārūyu. ³I'supaka yija wārōika simako'omakaja “Pablorākare wārōika īrārīmarāre ōriwapu'atabeyu”, āñurā mija ime īrārīmarā. I'kupaka sime: Maipamakire yi'ririyaḡaberiwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurō'orā a'rirūkirā imarī, yija wārōika norīwapu'atawārūbeyu. ⁴Cristore nayi'ribeyuapi āriwa'ri po'imajare kipakika upakaja Satanāre nare imarūjerijaju ruḡu. Supa imarī Jesūrika tērīwa'ribaji imatiyai-ki bojariroka ōriwapu'atabeyaka nare kimarūjerijaju. I'supaka nimarijaju simamaka, “Tuparāte ima upakaja Jesūre ime”, narīwārūbeyu. ⁵Jesu-cristore jiyipupaka ōñurā imarī, yija baarijajuakaka takaja pūpajoabaraka po'imajare wārōbeyurā yija. “Imatiyai-rā Pablorākare ime mirākiyu”, mija āri-rika yaḡaberiwa'ri i'supaka yija baabeyu. I'supaka baabekaja “Jesucristo kime

Maipamaki”, āparaka yija wārōrijaju. Supa imarī mijare īariḡparaka yija ba'irabeijirā Jesūre yijare pūataeka simamaka, kiyapaeka upakaja yija baarijaju. ⁶Tuparā puri ika wejea rubu'ataeka, neia simakoḡekareka saborirūjekaki. I'supakajaoka Cristore yija ōriberikoḡekareka, yijare kire kiōriwārūrūjeka. Supa imarī Jesucristore yija yi'pakā'ā Tuparāja tērīriki kimaoka yija pūparō'orā yijare ōrirūjerapaki.

⁷Tērītakakaka Tuparārika bojarī kipūataekarā imariḡotojo “Tērīrirā yija ime”, āribeyurā yija. Īakōri je'e: Wapajā'rīmarīa jotoka'i jototōsīarā wapajā'rīa jāma upaka imarā yija ime. I'supaka simamaka yija pūpakarā Tuparārika yijareka imarā yija ime. Supa imarī “Napūpajoaikapimarīa wārōrimaja nime. Tuparā tērīrikaja imakite nare jeyobaaikapi jia nabaayu”, po'imajare yijareka āriwārūyu mae. ⁸Po'imajare Jesūrika bojariroka wārōripareaja, īrākuri-marīa ba'iaja yija jūarijaju. I'supaka simako'omakaja, sarāja sayija ja'atarījaribeyu. I'supakajaoka “¿Marākā'ā yija baarāñu mae?”, āriḡpajoako'omakaja “Tuparāte yijare ja'atayu”, āribeyurā yija ime. ⁹Rikimarāja yijare ā'mijīairāte imako'omakaja Tuparā puri yijare ja'atabeyuka. Īrākuri-marīa yijare jāarika ri'kakopeirā imarī, yijare nakāmibaaeka simako'omakaja Tuparāte yijare jeyobaaika simamaka yijare najāāwārūbeyu. ¹⁰Yija turirījajurō'ō rakakaja nime īrārīmarā yijare jāarika ri'karījajurā. Jesūre najāāeka upakajaoka yijare najāāriyaḡayu. I'supakajaoka ba'iaja kijūaeka upakaja jūariḡotojo jia sayija rakajepāāmaka īawa'ri, “Napūpakareka Jesūre imamaka, kirikapi i'supaka nime”, po'imajare āriwārūokaro'si supa yija imarijaju. ¹¹Jesūrika

bojariroka yija wārōripareareka, īrārīmi upakaja yijare jāārika nari'kaika watopekarekaja yija imarijau. I'supaka yijaro'si simako'omakaja “Jesúre napupakareka imapi āriwa'ri kiupaka jia sanarakajepāārijau”, yijareka po'imajare āriwārūokaro'si i'supaka yija jūarijau. ¹²I'supaka ba'iaja yija jūaika simako'omakaja, yija wārōika ā'mitiritirā samija y'iyuapi āriwa'ri Tuparāka ōnia mija imajiparānu.

¹³I'supaka simamaka ba'iaja yija puparibeyu. Mija ĩabe, ikupaka sānu Tuparā majaropūnu o'oeakarā: “Tuparāte y'iyuka imarī, kirika bojariroka po'imajare yiwārōyu”, īrīkate ārika. I'supakajaoka yija pupajoayu yijaro'si. Tuparāte ā'mitiripēairā imarī, kirika bojariroka ja'atarimarīaja yija wārōrijau. ¹⁴I'supaka pupajoirā imarī, po'imaja yijare jāārika ri'kakopeika yija kīkibeyu. Maipamaki Jesucristo reyaekakite ōnia Tuparāte jaripe'rirūjeka ate. Supa imarī Jesūrīrā yija imamaka, “Yija reyakopekō'omakaja ōnia Tuparāte yijare jaripe'rirūjerānu ate”, yija āripupajoayu. I'supakajaoka mijare kibaarānu. Supabatirā kimarō'orā Tuparāte mare e'ewa'rīrānu. ¹⁵Supa simamaka, “Jia mijaro'si simarū”, āriwa'ri ba'iaja jūaripotojo Tuparārika bojariroka mijare yija wārōrijau. I'supaka yija baaiika simamaka īrārīmi upakaja rikimabaji Jesucristore y'iyurā po'imajare imarijau. Kire nay'iyuapi āriwa'ri jia Tuparāte nare baamaka “Mare wayuāiki imarī, jia Tuparāte mare baayu”, narīrijau. Supa imarī “Tērīrikaja imatiyaiki kime”, āriwa'ri po'imajare kire jiyipupayeerijau.

¹⁶I'supaka simamaka ba'iaja pupapekaja Jesūrīka bojariroka ja'atarimarīaja yija wārōrijau. Yija po'ia ba'iaja jūabaraka rūetaka sajarir-ijariko'omakaja īrārīmi upakaja yija

pupaka okajājia imaokaro'si Tuparāte yijare jeyobaarijau. ¹⁷Ritaja wejea yija turitaparō'ō ba'iaja yija jūarijau puri wejejērākaja imarūkimarīa sime. Supa yija jūako'omakaja, “Kika ōnia yija imajiparūkia puri tērīwa'ribaji jia imarūkia sime yijaro'si”, āripupajoawa'ri, maekaka jimarī ba'iaja yija jūakopeika marā imabeyua yijaro'si. ¹⁸Supa imari ika ka'iareka yija ĩarijau puri purirūkia sime. I'supakamarīa yija ĩabeyua puri imajiparūkia ima. I'supaka simamaka, maekaka yija ĩarijau pupajoatijabekaja yija ime. Mabo'ikakurīrā maimarūkiakaka puri sīaberiripotojo sayija pupajoatijarijau.

5 Ika mapo'ia wejejērākaja ōnia imarūkiro'simarīa sime, űojimarīji reyarūkia. I'supaka simako'omakaja “Mareyarāka be'erō'ō ōnia mare jaripe'rirūjetirā mapo'ia Tuparāte mare o'arānu”, marīpupajoayu. I'supaka mare kibaarūki po'ipuri maekaka mapo'ia ima upakamarīa imarāka, ōnia imajiparūkia imarī. ²Ika ka'iareka imabaraka ka'wisika majūarijau poto Tuparā pō'irā mamaka po'ia puri imarika mapupajoarijau. ³Yiapupaka takapījimarīa Tuparā pō'irā maimarāka simamaka i'supaka űānu. Mamaka po'ia mare kio'arākapi kīpō'irā maimarānu. ⁴Ba'iaja imarikareka rūnūrā imaripotojo dakoa okamirāmarīaja apēkukurā imarika maimarīpupajoayu. I'supaka mapupajoaika, “Po'imarīrā maimariyapayu”, āriwa'rimarīa samapupajoayu. Wārō'orā maima ja'atitirā, reyariba'ikakamarīa po'ikirā maimariyapayu. ⁵Supa imarī mareyarāka be'erō'ōpi, po'ia mare kija'atarākapi maimaokaro'si Tuparāte mare po'ijiaeka. Supa imarī “Tuparā imaki i'supaka mare baarūkika”, marīwārūokaro'si Espīritu Santore mare kiña'ajāāeka.

⁶ I'tojitepi āriwa'ri maka kima moñua simamaka, Tuparāte mayi'yu. Ō'ōrā maima poto pūri, maipamakiki Jesucristo pō'irā maimabeyua simako'omakaja “Mareyarāka be'erō'ōpi pūri kika maimarāñu”, jijimaka maririjayu. ⁷ Maekaka wāārō'ōrā kire maibeyukajia simamaka i'supaka mañu. Jesūre yi'yurā imarī, “Mare kērika upakaja maro'si simarāñu”, maripupajoayu samaibeyua simako'omakaja. ⁸ Supa imarī “Tuparāte ārika upaka baaiiki imarī mapo'ia mare kio'arāñu”, mañu. I'supaka simamaka, reyatirā sarekaja Maipamakika maimariyapakopeyu. ⁹ I'supaka pupajoaripotojo ika ka'iareka ōñia maimatiyikuriji jijimaka kīajiyuika mabaarijayu. Ō'ōrā maima poto mabaarijayu upakajaoka mareyarāka be'erō'ōpi maimarāñurō'ōrā mabaarāñu. I'supaka imarijarirūkirā maima. ¹⁰ I'supaka simamaka ritaja ika wejeareka kiro'si mabaaijika i'rārīmi Cristore iārāñu. I'supaka kibaarāñurīmi jia, ba'iaoka kiro'si mabaaijika ko'apitorāja sawapa matōporāñu.

Ikupaka sime Tuparāka jia imarika

¹¹ I'supaka kiro'si yija baaijika “Kiarūkia sime”, āriwa'ri Tuparārika bojariroka pō'imajare yi'yaokaro'si jia oyiaja nare yija wārōrijayu sayija ōriwārūrō'ōjirāja. I'supaka yija baaiika, supabatirāoka kiyapaika upakaja yija imarijayua ōñuka Tuparā. I'supaka simamaka samija ōñu je'e mijaro'sioka. ¹² Mija iabe. “Jiirā nime”, yijareka mija āñaokaro'simarīa i'supaka mijare yija bojayu ate. I'supaka baabekaja “Pablōrākare wapuju mija jaiyuyeyu”, yijare jaiyuyeirāte mija āñaokaro'si mijare sayija bojarijayu. Ikupaka nime yijare jaiyuyeirā: “Jia wārōrimaja nime”, pō'imajare nareka āñaokaro'si nawārōrijayu. I'supaka baaripotojo “¿Yaje yija puparō'ōpi pūri jia

Tuparāka yija ime?”, narīri imakopeyu. ¹³ Tuparāte yijiyipupayeeiyaripareaja “Wapuju wejabiritikakiji kime Pāblo”, i'rārimarāre yireka ārikopeika, marā imabeyua yiro'si. I'supaka narīko'omakaja “Jia ōripūairā imarī, Tuparārika bojariroka jia yijare nawārōrijayu”, yijareka mija āripupajoajika jia sime. Jia mijare jeyobaaokaro'si i'supaka yija baayu. ¹⁴ “Cristore mare wayuūtiyayu”, āripupajoairā imarī, jēritarimarīaja kirika bojariroka yija wārōrijayu. Mare wayuūawa'ri ba'iaja mabaaiika wapa maro'si kireyaaijika simamaka, kika reyaekarā upakaja maima maro'sioka. ¹⁵ Ritaja pō'imajare wayuūawa'ri ba'iaja nabaakeka wapa Jesūre naro'si reyaaijika. Ikijioaka imaki reyariipotojo ōñia jaripe'rikaki. Supa imarī “Jijimaka maimarūkia takaja pupajoabekaja maimaye'e mae”, āripupajoawa'ri kīarijiyuika takaja mabaarijariye'e.

¹⁶ Supa imarī pō'imajare iatirā “I'supaka nime”, Tuparāte ōribeyurāte ārika upaka yija āribeyu mae. Cristore yi'ribeyukajirā yija imaroyirapaka poto pūri “Mupakaja imaki kime”, kireka āripupajoairā yija imaroyirape. Maekaka pūri jia Cristore yi'yurā imarī, ape upaka kireka yija pupajoayu. ¹⁷ Supabatirā Jesucristoriki pūri Tuparāte kipupaka o'aekaki imaki. Bikija kimaroyika mirākareka apeupaka kipupaka o'aekaki imarī, mamarokapi oyiaja pupajoaiki kime mae. ¹⁸ Tuparā i'rīkaja imaki mapupaka o'aiki. Bikija pūri kire jo'ata'arimaja maimaeka simako'omakaja Jesucristore reyaekapi āriwa'ri “Jia yika mija imabe”, Tuparāte mare ārika. Supa imarī i'sia majaroka pō'imajare yija wārōikapi jia kika nimaerā, nare bojarimajaro'si yijare kipūataeka. ¹⁹ Mija iabe, ikupaka sime pō'imajare yija wārōika: Ritaja pō'imaja Tuparāte jo'ata'arimaja upaka

nimako'omakaja jia kika nimarika kiyapaeka. Supa imarī ritaja ba'iaja nabaaiika wapa Jesucristore narosi reyajiokaro'si kire kipūataeka. Supabatirā kire navy'yuapi āriwa'ri dakoa oka nare imabeyua Tuparāte iaika wājitāji. Supa imarī jīmakapi kirirā nare kimarūjeyu. Ika majaroka ritaja po'imajare yija wārōtapaokaro'si Tuparāte yijare pūataeka. ²⁰ I'supaka simamaka Cristoro'si kirika bojariroka bojaijirimaja yija ime. Po'imajare yija bojaika Tuparāja etatirā kibojari kopakaja nare sayija bojayu. I'supaka yija ima simamaka, "Kirika bojariroka yi'riwa'ri jia kika mija imabe", po'imajare yija āñuapi āriwa'ri Tuparāte nare okajārijayu. ²¹ Mija iabe. Īrākurioka ba'iaja baakoribeyuka Jesúre imako'omakaja, ba'iaja baarimaji upaka reyarūkika Tuparāte kire imarūjeka. I'supaka kibaaekapi ba'iaja mabaaiika wapa kiwapakoyika simamaka "Ba'iaja nabaaiikapitivyika nimabesarāñu mae Yimakirirā imarī", mareka Tuparāte āñu.

6 Tuparāte yijare jeyobaamaka kimajaroka wārōrimaja imarī, ikupaka mijare yija āñu: "Mijare wayuūabaraka, jia Tuparāte mijare baaika simamaka jia kire ā'mitiripēarijaparaka mija imabe. Kire mija yi'ripakiwā'imarīa'si." ² Mija iabe, kimajaroka o'oeka imapi ikupaka kērīka:

"Mijare yijeyobaarūkirīmi seyaeka poto, mija jēñerijayua ā'mitiritirā jia mijare yijeyobaaeka ba'iaja mija jūaekareka mija wapu'yaokaro'si", āriwa'ri sabojayu.

Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Maekaka puri po'imajare ā'mitiritikaja, supabatirā ba'iaja nabaaiikareka nare tāāerā imatikakiji Tuparāte imarijayu. Supa imarī maekaka puri, kire najēñerāka upakaja kibaarāñu.

³ Kirika bojariroka wārōtapaabaraka ba'iaja yija baabeyu, "Pakirimajaroka nawārōyu je'e", po'imajare yijareka āri'a'si āriwa'ri. ⁴ Supa imarī "Rita sime, wājia Tuparāro'si ba'irabejirimaja nime", po'imajare āñaokaro'si Tuparāte yapaika upakaja baabaraka yija imarijayu. Supa imarī Īrākurimarīa ba'iaja aperāte yijare baako'omakaja nare yija ruwuwapae'ebeyu. I'supakajaoka ba'iaja yija jūarijayu poto, sarekaja pupapekaja Tuparāte yapaika upakaja baabaraka yija ime. Mija iabe, ikupaka sime ba'iaja yija jūarijayua: ⁵ Yijare napajerijayua, wēkomaka imariwi'iarāoka Īrākurimarīa yijare natatikopeyu. Aperikuri boebarā oyiaja rērītirā, piperikapi "Nare majāāerā", āparaka nakasererijayu. Supabatirā rikimakaja ba'iraberika yijaro'si imamaka, jimarīa aperikuri yija rūrīrijayu. I'supakajaoka nāmiareka kāpekaja yija imarijayua, aperikuri ba'arika imabeyu potooka yija kēsirabarijayu. ⁶ Ritaja i'supaka ima yija rakajepāarijayua iawa'ri, "Rita sime Tuparāte yapaika upakaja Pablorākare baarijayu", po'imajare yijareka āñu. I'supaka simamaka, jiiuparā imarī, jiirokapi yija imarijayu. I'supakajaoka jia Tuparārika bojariroka oñurā yija ime. Supabatirā yija yapabeyua po'imajare yijare baako'omakaja sayija rakajepāarijayu. Tuparāte yapaika upakaja baairā imarī, jia po'imajare wayuūawa'ri, nare yija jeyobaaayu. Espiritu Santore yijareka nā'rijāika imarī, kirikapi jia yijare kijeyobaarijayu. I'supakajaoka pakirimarīa, po'imajare wayuūairā imarī, jia nare yija baarijayu. ⁷ Tuparāte yijare jeyobaaekapi kimajaroka bojaika upakaja sayija wārōrijayu kiyapaika upakaja simaokaro'si. I'supaka kirika bojariroka yija wārōrijayu poto, jia yija imamaka iawa'ri "Jiupupairā imarī, rita

yijare nabojayu”, narĩrãñu. ⁸Ĩrãrimarã imarã yijare jiyipupayeeirã, apermãrã puri jẽno'o. I'supakajaoka ĩrãrimarã “Jia baarijayurã nime”, ãñurã imaripototo, apermã puri i'supaka ãribeyurã. Tuparãte pũataekarã yija imako'omakaja “Wapũju pakirimaja nime”, ĩrãrimarãre yijareka ãrĩkoyeyu. ⁹Rikimarãjaoka nime yijare õrĩripototo, “Ba'iratarã nime”, yijareka ãñurã. “Reyarũkirãja nime”, yijareka narĩko'omakaja, õña yija ime ruũ. I'supakajaoka jimarĩa ba'iaja yijare nabaika simako'omakaja reyabeyukajirã yija ime ruũ. ¹⁰I'supaka simamaka apermãrã jimarĩa ba'iaja puripototo Maipamakire jia yijare baarijayua pupajoawa'ri jĩjimaka yija imarijayu. I'supakajaoka wayuoka baairã imaripototo Tuparãrika bojariroka yija wãrõĩkapi ãrĩwa'ri rĩkimarã jia Tuparãte nare baarũkiakaka natõpoyu. Maekaka dakomarĩrã yija imako'omakaja Jesũrirã yija imamaka, ritaja jia oyiaja kirika Tuparãte yijare ja'atayu.

¹¹Mija ã'mitipe yija jeyomarã, Corintowejeakarã. Ritaja yija pupajoaika ya'erimarãja mijare yija bojayu, mijare wayuĩatiyairã imarĩ. ¹²I'supaka mijaka yija imako'omakaja mija puri rakajermakiji yijaka imarã. ¹³Ĩrĩka kimakarãte wãtawarĩ naka kijaika upaka mijare yija bojarijayu. Supa imarĩ ba'iaja imabekaja mijare yija wayuĩaika upakaja yijare mija wayuĩabe mijaro'sioka.

¹⁴Cristore yiribeyurãka rĩrãkibiritiirã mija ima'si. Tuparãte yapaika upaka baairã, ba'iaja baarijayurãpitiyika ĩrãtiji pupajoabaraka imawãrũberijirã. Mia je'e i'siroka morĩwãrũokaro'si sime neirõ'õ boirõ'õka rukubaka imaberijĩka ãñua. ¹⁵I'supakajaoka, Cristo majamaki imarĩ, kika ĩrãtiji pupajoawãrũbeyuka kime Satanãs. I'supakajaoka Cristore yiyurã kire yiribeyurãka ĩrãtiji pupajoabaraka imawãrũbeyurã.

¹⁶Napupaka nare ãñu upakaja pupajoatirã wapũju imaja jẽrãka nabaaka jiyipupaka noñua Tuparãte jiyipupaka õrĩrĩwi'iarã imaberiri imakopeika. I'supakajaoka sime maro'si. Tuparã õña imajipaki mapupakarã ña'rĩjãitĩkarã imarĩ, i'supaka wapũju ima jiyipupayeerãka jeyoaritiyabekaja maimaye'e. Mia, Tuparãja ikupaka bojaekaki kimajaropũñurã:

“Yire yiyurã pupakareka ñimajiparãñu. Nimarõ'õpiji naka ñimarijarirãñu. Supa imarĩ najiyipupayeerũkika ñimãrãñu. I'supakajaoka yirirã ñimãrãñu narõ'si”, ãrĩwa'ri sabojayu kimajaropũñurã.

¹⁷Ikupaka kẽnu aepa:

“Yirika yiribeyurãka ĩrãtiji pupakirã mija ima'si. Supabatirã nare mija jeyoaritiya'si, yiyapabeyu upaka naka mija baakoreka. Ñãñu upakaja mija baarãkareka, yirirã mija imamaka, jĩjimaka mijaka ñimãrãñu”, mare kẽnu.

¹⁸I'supaka mijare yibaarãñu Mijapaki upaka imawa'ri. I'supaka mijare yibaamaka yimakarã mija imarãñu”, ãrĩwa'ri kibojayu Maipamaki ritaja tẽrĩwa'ribaji imatiyaiki.

7 Mija ã'mitipe yija jeyomarã. I'supaka Tuparãte mare bojaeka maro'siji ima. Supa imarĩ Tuparãte ãika wãjitãji ba'iaja baariyapaberĩwa'ri kiyapabeyua, supabatirã mapupajoaika upakaja baabekaja maimaye'e. Ritaja i'supaka imarijayua ja'atitirã, Tuparãte oyiaja jiyipupayeewa'ri, kiyapaika upakaja baabaraka maimaye'e.

Kire nayĩpakãã, jĩjimaka Corintowejeakarãka Pablote imaeka

²Yija jeyomarã, yijare mija wayuĩabe. “Ba'iaja baairã nime”, ĩrãrimarãre yijareka ãrĩko'omakaja, nĩrãreoka yija yapaika upaka ba'iaja

baaberaparā yija. I'supakajaoka apherāte ba'iaja baarūjekoribeyurā yija ime. Supabatirāoka yijaro'si niñerū tōporika yapawa'riji pō'imajare wapuju pakiberaparā yija. ³“I'supaka yijareka jairā mija ime”, āriwa'rimarīa mijare sayibojayu. Kopakaja jimarīa mijare yija wātatiyayu bikija mijare ñarītirape. I'supaka simamaka, mijaka yija imarijayua, yija reyarānu rō'ōjirāraja mijare yija wayuārija'atabesarānu. ⁴I'supaka simamaka, “Nare yibojaika upakaja yire nayl'rirānu”, mijareka ñarīpupajoayu. “Jia Tuparāte yapaika upakaja baairā nime Corintowejeakarā”, āri'pupajoawa'ri jījimaka mijaka ñime. Supa imarī ba'iaja yija jūarijayua simako'omakaja jīitakaja yīpupayu.

⁵Tróaderō'ōpi Macedonia ka'iarā yija etarapaka be'erō'ō īrākurioka jīpañaka jērītakoribeyukajirā yija imarape. I'supakajaoka yija eyairō'ō rakakaja ba'iaja oka yijare imarijariroyirapaka. I'supaka simamaka, jimarīa tokarāre yijaka okabojiroyirape. Ba'iaja pūparirika yijaro'si simarijariroyirape apea. ⁶I'supaka yijaro'si simarijariroyirapaka simako'omakaja Titore yija pō'irā etamaka jia yija pūparape. Ba'iaja pūparijayurāte okajājia imarūjeiki imarī, Tuparāte yijare jeyobaarape. ⁷Titore ō'ōrā etarapakapi takaja āriwa'rimarīa jījimaka yija ime. Mija pō'irā kimarapaka poto, jia mija imamaka kīarapaka imarī jījimakapi ō'ōrā ketarape. Sapi āriwa'ri jījimaka yija ime yijaro'sioka. Iku'paka Titore yijare bojaetarape: “Ba'iaja yija ima ā'mitiritirā Pablote ba'iaja pūpayu', āriwa'ri i'supakajaoka Corintokarāre ime naro'si. Supa imarī jimarīa mire niariyapayu. Supabatirāoka mire wātawa'ri miyapaika upakaja nabaarijayu”, āriwa'ri kibojaetarape. Sā'mitiritirā, tērīwa'ribaji jījimaka ñime mae.

⁸Supabatirā bikija pāpera mijare yīpūatarapaka īatirā ba'iaja mija pūparapakakaka ña'mitirape. I'supaka simako'omakaja “I'sia pāpera yīpūataberiri imakoperape”, āri'pupajoabeyuka yī'i. Pāpera mijare yīpūatarapaka poto “Sīatirā ba'iaja na'pūparirānu je'e”, ñarīpupajoakoperape. I'supaka simako'omakaja, ba'iaja mija pūparapaka ñojimarīji mijareka so'rape. ⁹Supa imarī siatirā ba'iaja mija pūpuyuapi āriwa'rimarīa jījimaka ñime. Iku'paka sime ā'mitirikōri je'e: “Ba'iaja baarika ja'atitirā Tuparāte yapaika upaka oyiaja nabaarijayu mae”, kērīetarapaka ā'mitiriwa'ri jījimaka ñime. I'supaka simarika Tuparāte yapamaka i'supaka mijaro'si simarape. Supa imarī jiaro'si imarapakaja ba'iaja mija pūparika simamaka, “Yija pāperapi ba'iaja nare yija baaberape”, yija āri'pupajoayu. ¹⁰Ba'iaja mabaaike īatirā ba'iaja Tuparāte mare pūparirūjeyu. I'supaka kibaamaka, saja'atitirā kiyapaika upaka oyiaja mabaao'karosi i'supaka mare kibaayu. I'supaka simamaka ba'iaja mabaaike ye'kariatirā, tūmarīji mare kibaarūkia imareka mare sakitāāyu. Sapi āriwa'ri ba'iaja pūparijaribeyurā maime. Topi Tuparāte yī'ribeyurā pūri, ba'iaja nabaaikeka ba'iaja pūparipotojo “Sayija ja'ataerā yijare miwayuābe”, Tuparāte āribeyurā. Supa imarī kipō'irā a'rirūkimarīā ñime. ¹¹Ā'mitirikōri je'e. Tuparāte yapaika upaka mijaro'si yo'orapaka īatirā, ba'iaja mija pūparape. I'supaka imaripotojo jia yijaka imariyapawa'ri ñojimarīji iku'paka mija jarape: “I'tojirāja, ba'iaja mibaarijayua mija'atabe”, mija watopekareka imakite mija ārape. Supabatirā “¿Dako baaerā ñoaitakaja 'Sareka kimaparū', āri'rūjeirā upaka mabaarape jee?”, āparaka i'yopiyurā mija jarape. “Ñojimarīji oka yija jieberiripareaja, tūmarīji

Tuparāte yijare baarāñu je'e", mija ārīpupajoarape. I'supaka imarā imarī yire jiyipupaka ōrīwa'ri jimarīa yire mija ĩariyapayu. Supa imarī mija watopekara ba'iaja baarapakite tīmarīji mija baarape ki'yopiyaokaro'si. Supa jia baaraparā mija imamaka dakoā oka imabeyua mijaro'si mae. ¹²I'supaka mija baarūkiakaka mijaro'si yo'orapaka simako'omakaja ba'iaja baarapakite, supabatirāoka sajūarimajire takaja pūpajoawa'rimarīa sayo'orape. Tuparāte ĩaika wājītāji "Rita, jia Pablote majiyipupayeyu", āñurā mija jayaokaro'si mijaro'si sayo'ojirape.

¹³Supa imarī yipapera ĩatirā jia yire mija yi'yua ā'mitiritirā okajājia yija jayu. Supabatirā, jaibaraka mijaka Titore imarapaka simamaka, jia pūpayuka kime mae. Jijimaka kimamaka ĩawa'ri, tērīwa'ribaji jījimaka yija jayu mae. ¹⁴Mija pō'irā ke'rirā baarapaka poto "Jia mire e'etoritirā, Corintokarāre mire yi'rirāñu", Titore nārītirape. Kire nārāpaka upakaja mija baarape. Supa imarī dikapi ārīwa'ri kirokapi i'yopi'ribeyuka yi'i mae. "Jia mire nabaarāñu", ārīwa'ri Titore yija bojarapaka rita kire yija ārāpe mirākiyu. I'supakajaoka ĩrākuri upakaja mijare yija bojarapaka rita simarape. ¹⁵Jia kika imarika yapawa'ri jiyipupakapi kire mija e'torape. Supabatirā jiajaoka kire mija yi'rape. Ritaja i'supaka kire mija baaeka mirāka pūpajoabaraka jībaji mijare kiwayūarijayu mae. ¹⁶Supa imarī "Tuparāte yapaika upaka oyiaja baabaraka nimarāñu", āparaka jījimaka mijaka ñime mae.

Wayuoka baairāte jījimakapi majeyobaaye'e

8 Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Ritaja Macedoniakarā¹ Jesúre yi'yurā majaroka mijare yija bojaerā baayu. Nare wayuūawa'ri jia Tuparāte nare jeyobaaika upakajaoka aperedite jia oyiaja nabaarijayu naro'si. ²Rikimakaja ba'iaja aperedite nare ka'wisijūarijeko'omakaja jījimaka nime. Supabatirā wayuokatakaja baairā imaripototojo aperedite jeyobaarika pūpajoawa'ri rikimarāja niñerū narēarape. ³I'supaka jījimakapi narēarapaka yiñakoapi ñinarapaka simamaka, "Rita sime", ñañu. Nijirūkia imarō'ōjirāja ĩjiripototojo wayuoka baairāte wayuūawa'ri, narikataka tuikopeikakaka pariji nare nijirape. Nare sayijēberiko'omakaja wayuoka baairāte jeyobaawa'ri niñerū yire nijirape napō'irā saye'ewa'yaokaro'si. ⁴"Jesúre yi'yurā wayuoka baairā Jerusalénreka imarāte yija jeyobaayu. Supa imarī ika niñerū naro'si mija e'ewa'pe", āparaka yijare sanaja'atarape, nare jeyobaatiyawa'ri. "I'supaka nare jeyobaatirā jījimaka yija imarāñu", ārīwa'ri i'supaka nabaarape. ⁵"Ō'ōjirāja najeyobaakoopedite marā imabeyua", yija ārīpupajoarape sanarēarā baarapaka rūpu. I'supaka yija pūpajoarapaka simako'omakaja satērīwa'ribaji jia nabaarape. Sanarēarā baaeka ikupaka narāpe mamari: "Jesús, yija ĩpamaki, miyapaika upakaja yija baarāñu." Supabatirāoka Tuparāte yapaika upakaja baairā imarī, "Yijare mija bojarāka upakaja yija yi'rirāñu", narāpe yijareoka. ⁶Supa imarī mijaro'sioka jījimakapi niñerū rēabaraka mija

¹8:1 Corinto se encontró en la provincia de Acaya. Macedonia era una provincia al norte de Acaya. Véase el mapa.

ima e'ebaraka Titore imaerā torā kire yija pūatarape. Ikijioka imaki mamaritaka niñerū rēarikakaka mijare jaiū'murapaki. I'supakajaoka jījimakapi samija rēaweacerā “Nare kijeyobaarū”, āriwa'ri mija pō'irā kire yija pūatarape. ⁷Supa imarī tēriwa'ribaji Tuparārikakaka jia ōñurā imarī, i'supaka jia tokarēre mija jeyobaabe. I'supakajaoka “Rita āñuka kime”, āriwa'ri, Jesucristore oyiaja jia mija y'ririjayu. Supabatirā kirika bojariroka ōñurā imarī, jia samija bojawārūyu. I'supaka baabaraka jimarīa po'imajare jeyobaairā mija ime. Supabatirāoka yijare jia wātatiyairā mija ime. Supa imarī wayuoka baairāte tēririkaja wayuūawa'ri jia nare mija jeyobaabe.

⁸Mijare jā'merimarīa sime, bojarika simamaka i'supaka ñañu. “Jerusalén-reka imarāte yija jeyobaarāñu”, āriwa'ri Macedoniakarāre yijare ārāpaka mija ōririka yapawa'ri mijare sayibojayu. Sā'mitiritirā “Maro'sioka nare majeyobaacerā”, mija āririka yapawa'ri i'supaka mijare yibojayu. I'supaka nare mija jeyobaamaka iatirā, “Ritaoka apherāte wayuūairā nime”, mijareka ñariwārūrāñu. ⁹“Jia mare baalki kime maipamaki Jesucristo”, āriwārūrā imarī, wayuoka baairāte jeyobaarika pūpajoairā mija imabe. Tuparāte imarō'orā tēriwa'ribaji imatiyaiki imaripotojo mijare wayuūawa'ri saja'atitirā po'imaji kipo'ijirika. Ika ka'iarā kimaripareaja wayuoka baalki upaka kimaeka. I'supaka kimaeka, jia Tuparāka dakoa jariwa'ririmarīaja mija imaokaro'si.

¹⁰Jia mija imarika yapawa'ri mijare yokajāāerā baayu. Bikija o'rapajē'rārā mija baaū'murapakarā ate mija pūpajoarika yiyapayu. “Wayuoka baairāte majeyobaacerā”, āriwa'ri apherā rupubajirā jījimakapi

niñerū mija rēau'murape. ¹¹Mamarī jījimakapi samija baaū'mutirapaka upakajaoka mija rikaikarō'ōjirāja ijibaraka jījimakapiji samija rēawearika yiyapayu. ¹²Marikaika ko'apitorāja maijijika jia sime. Jeyobaarika yapawa'ri sakijika simamaka Irātiji oyiaja sime Tuparāro'si. Marikaika tēriwa'ribaji mare jēnebeyuka kime Tuparā.

¹³Mija rikaika pemawa'ribajirā apherāte jeyobaatirā wayuoka mija baerāmarīa i'supaka mijare ñañu. Irātiji mija imaokaro'si i'supaka mijare ñañu. ¹⁴Mija pūri maekaka wayuoka nabaaika poto rikimakaja mija rikayu. I'supaka simamaka nare mija jeyobaabe. Ñamaji wayuoka mija baarāka poto Irā ate rikimakaja rikarāñurā je'e aperyari. I'supaka simajikareka mijare najeyobaarāñu. Supa baawa'ri Irātiji rikaokaro'si jia mija jeyobaabu'arāñu. ¹⁵I'supakajaoka Tuparā majaropūñurā Moisés imaroyikakite bojaeka ikupaka āñua: “Rikimakaja maná ayeekarā, kūpaji ayeekarāte sanapibaeka. Supa imarī kūpaji ayekopekaro'si nayapaeka upakaja simaeka, supabatirā rikimaka ayeekarāro'sioka sapiyia tuiberika”, āriwa'ri sabojayu.

“Titorākare jia mija e'etope”, Pablote ārika

¹⁶Mijare yijeyobaariyapaika upakajaoka Titore mijare jeyobaariyapayu kiro'si. Tuparāte i'supaka kire pūpajoarūjeka simamaka “Jia mibaayu Tuparā”, kire ñañu. ¹⁷“Nare jeyobaaokaro'si napō'irā me'pe ate”, kire ñapakā'ā, jia jījimakapi Titore yire yirape. I'supaka kire ñarībeyukajikā'āja, jimarīa mija pō'irā a'riryapatikiji kimarape. Supa imarī kiyapaika upakaja mijare iarī ke'rirā baayu mae.

¹⁸Titoka Irīka majeyomakite mija pō'irā yija pūatayu. Mija ōñuka

imarī, Jesucristorika bojariroka jia bojawaṗu'atawārūiki kimamaka ritaja Jesucristore ā'mitiripēairā jia jiyipupaka kire noñuka kime. ¹⁹ Namajī Corintopi niñerū yija e'ewa'rirāka ṗoto, Jerusalénrā yijaka ke'rirā kire napūatarape. Torā eyatirā wayuoka baairāte jeyobaawa'ri niñerū yija ijirāñu. I'supaka yija baamaka ĩatirā, “Ritaoka wayuoka baairāte jeyobaairā nime Jesúre yi'yurā”, yijareka ṗo'imajare āriṗupajoarāñu. I'supaka imawa'ri maipamaki Jesucristore najiyipupayeerāñu. ²⁰ “Rikimakaja niñerū narēarapaka jia naba'iaribeyu”, āriwa'ri yijareka nakērājairika yapabeyurā yija. I'supaka simakoreka ĩrīka yijaka a'rirūkika imatiiki. ²¹ Ba'iaja yijare nakērājairika yapaberwa'ri jia oyiaja Tuparāte ĩaika wājītāji yija baarāñu. Supabatirā ṗo'imajare ĩaika wājītāji i'supakajaoka yija baarāñu.

²² Supabatirā imaki apika majeyomaki mija ṗō'irā naka yipūataerā baaiki ate. Kire oñurā imarī, “Jia ba'irabeiki kime”, yija āñu. ĩrākurimarā jia jeyobaatiki kimamaka i'supaka yija āñu. “Jia yi'yurā nime Corintowejeakarā”, Titore āṗakāā ā'mitiritirā mijare jeyobaarī ke'ririyaṗatiyayu mae. ²³ Supa imarī Titore, aṗerā ĩṗarā majeyomarāṗitiyika mija ṗō'irā yipūatarāñu. Jia Titore oñurā mija ime. Yijeyomaki imarī, yupakaja mijare kiwārōrijayu. Kika ĩṗarā nime aṗerā majeyomarā jia Jesúre yi'yurā. “Jia Jesucristore nayi'yu”, āriwa'ri Macedoniakarāre kika ṗūataekarā nime. I'supaka nimamaka ĩatirā jia Cristore jiyipupaka noñu nimaṗatiji. ²⁴ Mija ṗō'irā neyarāka ṗoto jia nare mija e'etorika yiyapayu. I'supaka mija baamaka, “Ritaoka nare yaṗairā nime”, Macedoniakarāre āriṗupajoarāñu. I'supaka simamaka “Corintokarāre jia nare e'etorirāñu”,

Pablote yijare ārāṗaka rita sime”, narīṗupajoarāñu.

9¹⁻² “Jesucristore yi'yurā wayuoka baairāte jeyobaakaro'si jiapi niñerū narēayu”, mijareka āñuka imariṗotojo mijaro'si sakaka yo'oerā baayu ruṗu. Acayaka'iareka Corintorā imarāte bikija o'rapajērā wayuoka baairāte mija jeyobaarika ṗupajoaū'murapakakaka jījimakapi o'ōrā Macedoniaka'iakarāre yibojarijayu. I'supaka yibojaika ā'mitiritirā jījimaka jariwa'ri “Maro'sioka i'supakaja wayuoka baairāte majeyobaaye'e”, āparaka rikimarāja Macedoniaka'iakarāoka jījimakapi niñerū ĩjiriyaṗairā. ³⁻⁴ I'supaka mijare āriṗotojo yirupurō'ō Titorākare mija ṗō'irā yipūataweiyu niñerū rēaweirika mijare najeyobaaokaro'si. ĩrārimarā Macedoniakarāre yika jeyoariwa'rirāñu je'e aṗeyari. I'supaka simamaka Titorākare mijare jeyobaarāñu “Rita sime wayuoka baairāte jeyobaaokaro'si niñerū rēaweitarā nimatiyu', yijare merāṗaka simako'omakaja, niñerū narēaweabeyu ruṗu”, Macedoniakarāre yija eyarāka ṗoto yijare āriṗoreka. “Jia wayuoka baairāte jeyobaarika yaṗairā nime”, aṗerāte yija āñua simako'omakaja i'supaka mija baabesarākareka nawājītāji i'yoa yija jūarāñu. Supabatirā i'supakajaoka mija jūarāñu je'e mijaro'sioka. ⁵ I'supaka simakoreka “Yirupu a'riweitirā nare mija jeyobaaweiaṗe”, āriwa'ri majeyomarā Titorākare mija ṗō'irā yipūataweiyu. Niñerū mija rēau'murapaka mija rēaweakaro'si mijare najeyobaarāñu. Supa imarī torā yeyarāka ṗoto, sarēaweatika mija imarāñu. Supabatirāoka “Nōjimarīji samaĳirika Pablote ṗakatayu”, āririka imabesarāka. Jia wayuoka baairāte jeyobaariyaṗawa'ri jījimakapi mija ĩjirijarirākareka jia simarāñu.

⁶Nare ijirā baaeka ikupaka mija pūpajoabe: Rikimaka ba'arika ōtebeyuka kūpajiji ba'arika rikaiki. Rikimaka ba'arika ōteripupaiki puri rīkimakaja ba'arika rikaiki. Ikupaka ārīrika sime samarījīkareka: Rita jia wayuoka baairāte jeyobaarika yapawa'ri ijirijayukate jia Tuparāte jeyobaarānu. Kirikaika wataripotojo kūpajī ijikite puri kūpajī sawapa Tuparāte ijirānu. ⁷Supa imarī “Ō'ōjirāja yija ijirānu”, mija ārīpūpajoairō'ōjirāja mija ijirijape. Wataripotojo mija ijījīkareka puri jiamarīa simajīnu. Supabatirā mija ijiriyapaberiko'omakaja apikate mijare pakatapakā'ā ā'mitiritirā, mija ijījīkaoka jiamarīa sime. Mija pūpakarāja ijirika yapawa'ri mija ijījīka puri jia sime. Jijimakapi aperature jeyobaarijaturāka jijimaka Tuparāte ime. ⁸I'upaka simamaka mija yapaika pemawa'ribaji mijare kija'atarānu jia aperature mija jeyobaarijayaokaro'si. Jia nare mija baamaka iatirā mijare kija'ataika īrākuri upakaja dakoa jariwa'ribesarāka mijaro'si. ⁹Mija iabe. Ikupaka sānu Tuparā majaropūnūrā o'oeka: “Tuparāte jiyipūpayeeiki imaki kirikaika watarimarīaja wayuoka baairāte jeyobaarijayuka. Supa imarī jia kibaaeka mirāka ye'karirimarīaja jia Tuparāte kire baajiparānu”, ārīwa'ri sabojayu.

¹⁰Tuparā imaki ōterikiyapea moterūkia maro'si imarūjerijayuka. Ikijioaka imaki ōterikiyapeapi ba'arika po'imajare imaokaro'si baarijayuka. I'upaka baaike imarī, ritaja jia mijare kija'atarijayu, sapi aperature jia mija jeyobaarijayaokaro'si. I'upaka mija jeyobaarijayuapi ārīwa'ri rīkimarāja aperature jia imarūjeiki kime Tuparā. ¹¹Supabatirā dakoa jariwa'ririmarīaja rikatirā jia aperature īrākuri upakaja mija jeyobaarūkia mijare kija'atarānu. Supa imarī torā eyatirā mija jeyobaaike

nare yija ja'atarāka poto, “Jia mibaayu Tuparā”, āparaka kire najiyipūpayeerānu.

¹²Ika mija ijikapi jia majeyomarā Jerusalénrā wayuoka baairāte mija imarūjerūkitakajamarīa simarānu. Supabatirāoka i'upaka mija baaikepi ārīwa'ri, “Jia mibaayu Tuparā”, āparaka jibaji kire najiyipūpayeerānu. ¹³I'upaka mija baamaka, “Wapuju pakibekaja ritaitaka Jesurika bojariroka yi'yurā nime”, mijareka narīpūpajoarānu. Supabatirā nare jeyobaatirā, i'upakajaoka aperature mija jeyobaarāka simamaka, jia Tuparāte najiyipūpayeerānu. ¹⁴Supabatirāoka “Mare najeyobaaerā Tuparāte nare jeyobaarapakapi, ārīwa'ri jia mare nabaayu”, narīrānu. I'upaka simamaka “Jia yijare nabaayu”, ārīwa'ri jia jijimaitakapiji Tuparāte mijaro'si najēneijirijarirānu. ¹⁵Jia nare baarūkirā mija ima pūpajoatirā jijimaka nime. I'sia tērīwa'ribaji jia mare baawa'ri Kimakire Tuparāte maro'si pūataeka. Sōnūrā imarī, dika apea marākā'ā ārīrika imabeyua maro'si. Supa imarī maimaupatiji “Jiitaka mibaayu Tuparā”, kire marīrijariye'e.

“Tuparāte yire jā'meka upakaja kirika bojariroka yiwārōrijayu”, Pablote ārīka

10 Yi'i Pablo, oka mijaka jierika yapaiki imarī, ika mijare yibojaerā baaike mija ā'mitiririka yiyapayu. Po'imajare wayuūarimaji imarī, jiapiji Jesure nare jairoyika upakaja mijaka yijairiyapayu yiro'si. Tokarā īrārimarā ikupaka yireka ānūrā: “Maka kima poto kīkirimakiji maka Pablote jairijayu. Aperō'ōrā imatirā pāperapi maro'si kio'oika poto puri okajājīapi maro'si sakio'oyu”, āparaka yireka najaiyuyerijayu. ²I'upaka simamaka wapuju ba'iaja yireka jairāte

mija ā'mitiritiya'si. Yire mija yi'ritiyabe, sapi āriwa'ri mija pō'irā eyatirā okajājia mijare yijaikoreka. I'supaka mijare yijaiberikoperākaoka, “Jesucristore yi'ribeyurā upaka Pablote ime”, āñurāte pūri okajājiapi jairika yipupajoayu. ³Rita sime, mija upakajaoka pō'imaja yija ime yijaro'sioka. Jesucristore yi'ribeyurāka yija imarijayua simako'omakaja nimarijayu upakataka baarijaribeyurā yija ime. I'supaka simamaka, noñu upakaja pūpajoatirā pō'imajare okabojirijayu upakamañia pakirimiji majaroka yija jaita'ruirijayu. ⁴Tuparāte yi'ribeyurāte jia jaikoŕeika upakamañiaja tēriwa'ribaji Tuparārikapi pō'imajare yija wārōrijayu. I'supaka nare yija wārōmaka, “Wapūju pakirimiji majaroka yija yi'rikoŕeyu rukuya”, pō'imajare āriwārūrijayu. I'supakajaoka ritaja pakirimiji majaroka yi'yurāte yijare okae'emakaoka nare yija okatērijayu sanaja'ataokaro'si. ⁵“Tuparārika jia wājia imamiji ā'mitiritirā jia kire norirū”, āñurā imarī, jia napupajoakoŕeikapi wārōrimajare yija okatēriwārūyu Tuparāte jeyobaaikapi. Supabatirā “Aŕerā jībaji pūpajoairā yija ime”, āriŕupajoawa'ri, napupajoaimiji Tuparāte nare ōrirūjebeyua sime. Supa imarī yija wārōika yi'riwa'ri, napupape'yu. Supabatirā Tuparāte yijare jeyobaamaka, Cristore yapaika upaka oyiaja pō'imajare yija pūpajoarūjerijayu. ⁶Mija pō'irā yija eyarāka poto Jesucristore yapaika upakaja mija yi'rirāka jia simarāñu. Kire yi'ribesarāñurāte pūri sawapa yija yaparāka upakaja yija baarāñu. ⁷Mija pō'irā ima mija iawārūbe: Īrārimarā mija watoŕekarā “Jesucristore pūataekarā yija ime”, āñurā. I'supaka āñurā imarī, “Pālorāka Jesucristore pūataekarājaoka imarā naro'si”, narirū. ⁸“Maipamaki

Jesucristore pūataekarā imarī, mijare okajāābaraka yija wārōyu”, ñañu. I'supaka mijare ñapakāā “Yire na'mitiripēarū”, āriwa'ri i'supaka mare kēñu”, yireka mija āriŕupajoayu je'e. “Cristore mija yi'yua bitatarikopakaja jībaji Cristore mija yi'ririjayaokaro'si mijare yija jeyobaaerā, maipamaki Jesucristore yijare pūatarape”, ñañu. I'supaka simamaka “Cristore pūataekakimarika Pablote ime”, wapūju yireka āñuapi maki yire i'yoŕi'rirūjewārūbesarāki. ⁹“Makikirika yapawa'ri papeŕapi okajājia mare kijaipūarijayu”, mija āriŕupajoajikareka i'supakamañia sime. ¹⁰Mija iabe. Īrārimarā mija watoŕekareka imarā yire jaiyuyebaraka, ikupaka āñurā: “Papeŕa mare kio'oikapi okajājia jairipotojo maka kima poto pūri wayuoka Pablote baaroyi”, nañu. “Supabatirāoka yijare kiwārōroyika poto, ā'mitirijiyubeyua upaka kijaikoŕeroŕi”, āŕaraka yire najaiyuyerijayu. ¹¹I'supaka yireka jairijayurā: “Maka kimabeyu poto papeŕapi okajājia mare kijaika upakajaoka maka kimarāka poto mare kibaarāñu je'e”, narirū.

¹²I'supaka simako'omakaja mija pō'irā Īrārimarā “Tēririrā marakāā mabaaberijika yija ime”, napuparō'opi āñurā. Supabatirā “Aŕerāte tēriwa'ribaji Tuparāro'si jairimaja yija ime”, āñurā nime, i'supakataka āririka ŕeyoiki yi'i pūri. Natiyiaja nima iajiyutirā, i'supaka naririjayu. I'supaka napupaka imarā imarī, rukubaka napupajoayu. ¹³I'supakajaoka “Ritaja Īrāweje jariwa'ririmarija pō'imajare yija wārōerā Tuparāte yijare pūataeka”, āriŕbeyurā yija. Ikupaka sime: Jesucristorika wārōrimajamatorā Tuparāte yijare pūataeka imarō'ō watoŕekareka sime Corintowejea. Supa imarī “Kijā'maikapi mijare yija wārōyu”, mijare yija āririjayu

rita ima. ¹⁴Mijare yija wārōmaka, “¿Dako baaerā Pablorākare mija ā'mitiyu?”, mijare narīko'omakaja, nare rupubajirā Jesúrika bojariroka mijare yija wārōū'murape. Mija pō'irā Tuparāte yijare pūataberirikareka pūri, “Mijare wārōirā yija ime”, mijare yija āriberijāaeka. I'supakamarīa sime. Mijare wārōrimaja yija imaerā Tuparāte mija pō'irā yijare pūataeka. ¹⁵Supabatirāoka Irārimarāre jaiko'peika upakamarīa yija jaiyu. Aperāte nare wārōmaka Jesucristore pō'imajare yi'yua iatirā “Nare yija wārōmaka i'supaka nime”, āripakirijaribeyurā yija. Ikupaka yija yapayu: Jia Jesucristore yi'yurā mija jarirāka rīkimabaji pō'imajare Jesúrika bojariroka yija bojarānu. ¹⁶Supa imarī i'supaka simarāka poto mija a'riwa'ribajirā imarāte Jesucristorika bojariroka bojarī a'ririka yija yapayu. Wārōrimajamatorā yija eyarāka, Jesúrika bojariroka ā'mitirikoribeyurāte sayija wārōrāka poto “Ikupaka jia nare yija wārōrape”, yija ārijika jia sime. ¹⁷I'supaka jījimakapi nabaarijayuakaka Irārimarāre jaiko'peko'omakaja, ikupaka sabojayu Tuparā majaropūñurā o'oeka: “Mapupayariji mabaaiakakaka jījimaka bojabekaja Tuparāte maro'si baarijayuakaka takaja jījimakapi mabojarijariye'e”, āriwa'ri sabojayu. ¹⁸Supa imarī Irīka “Jia wārōiki nime”, kērīko'pejika, dakowapamarīa sime. “Tī kime jia wārōiki”, Tuparāte ārijijayukate pūri, “Jitaki kime”, marīwārūyu maro'sioka.

**“Pakirimiji majaroka wārōrimaja
Tuparāte pūataekamarīā
nime”, Pablote ārika**

11 “Imatiyaiki nime”, āparaka aperāte bojabaraka ōripūabeyurāte ānu upaka yi-jaiko'omakaja yire mija ā'mitiripēarika

yiya'payu ru'pu. I'supaka mija pō'irā pakirimiji majaroka wārōirāte ā'mitiparaka mija rakajepāāika upakaja yireoka mija rakajepāābe ru'pu. ²Jesucristore takaja mija ā'mitiripēarijaririka yiyapayu. Ā'mitirikōrī je'e: Irāko rōmo apikaka baakoribeyuko kotīmi imarukikaka takaja kopupajoayu. I'supaka koima upakajaoka Cristore oyijaja ā'mitiripēairā mija ime. Yi'i imaki i'supaka mija imaerā mamarī mijare wārōū'murapaki. Supa imarī Tuparāte pupajoaika upakajaoka mijare yipupajoayu yiro'si. “Jesúre na'mitiripēarija'ata'si”, āriwa'ri i'supaka nīmarijayu. ³Mia. Bikija Satanāre āñakarā nā'rījāitirā Eva imaroyikakote jia kijai'pakika. “I'supakajaoka nare kibaarānu je'e a'peyari”, mijareka nāripupajoayu. “Jia Jesucristore ōñurā imaripotojo pakirimiji majaroka ā'mitiritirā Cristore jia nayi'ribesarānu je'e”, āparaka ba'ijaja mijareka yipupayu. ⁴Ikupaka sime: Aperā wapuju katorō'ōpiji wārōrī netamaka, “Ikupaka Jesúre ime”, nārīka upakamarīa nawārōko'omakaja jījimakapi nare mija ā'mitiyu. I'supakajaoka yija wārōika ā'mitiripēawa'ri Espiritu Santore mijare nā'rījāikarā imaripotojo, kima upakamarīakakaka mijare nabojapakā'ā “Rita, i'supaka kimekā'ā”, mija ānu. Supabatirāoka “Ikupaka ba'ijaja mabaaika wapa Jesucristore maro'si wapa'ijika”, nārīka upakamarīa nawārōko'omakaja nare mija ā'mitiririjayu. ¿Dako baaerā jījimakapi napakimajaroka mija ā'mitiyu je'e? ⁵“Tuparāte pūataekarā aperāte tērīwa'ribaji ōñurā yija ime”, āparaka nawārōrijariko'peyu. I'supakaja āñurā imaripotojo “Yibo'ibajirā imabeyurā nime”, nāripupajoayu. ⁶Jia jaiwārūtiyairāte jaika upaka jaiberiripotojo Tuparārika bojariroka jia wājia ōñuka nime. I'supaka

simamaka kimajaroka jia mijare yibojawapu'atawārurape. Īrākurimarīa yire ā'mitirika mirārā imarī, “Jia Tuparārika ōnuka Pablote ime”, yireka ārīwārūrā mija ime.

⁷Tuparārika bojariroka mijare yiwārōrapaka poto sawapa mijare jēneberapaki yī'i. I'supaka yibaamaka, “Imatiyairāte baaika upakamarīa baaiki kime”, āparaka yireka mija jaiyuyeyu je'e. “Tuparāka jia nimarū”, ārīwa'ri wapamarīaja jia mijare yijeyobarape. ¿Yaje jiamarītakaja sime je'e i'supaka mijare yibaarapaka? Jēno'o, jia baawa'ri i'supaka mijare yibaarape. ⁸Aperā Jesúre ā'mitiripēairāte niñerū yire pūatarapaka e'etoritirā mijare wārōbaraka nimarape. Mijare jēnebeyuka nīmako'omakaja, apetata Cristore yī'yurā yire sapūataraparā. ⁹Mija pō'irā nimarapaka poto wayuoka yibaarape. I'supaka imariṗotojo mija pō'irā jia nimaerā, “Yire mija jeyobaabe”, mijare ārīberapaki yī'i. Macedonia ka'iakarā Cristore yī'yurā mija pō'irā eyatirā jia nīmawārūrā wayuoka yibaaika yire nijirape. Īrākurioka niñerū mijare jēnekoriberapaki yī'i. Maekakaoka i'supakaja nime ruṗu. ¹⁰Jesúre wājia yipupaka jarirūjekaki imarī, wājia kibojaeaka upakaja mijare yibojayu yiro'sioka. “Mijare sawapa jēnebekaja yiwārōrijayu”, ñañu. I'supaka ñañuapī jījimaka nime. I'supaka nīmamaka Īrārimarā Acayaka'iakarā Corintorā imarāte yire jaiyuyekopeika marā imabeyua. ¹¹Mijare jēnebeyuka imarī, ¿mijare wayuābeyuka nime bai je'e? Jēno'o i'supakamarīa sime. Jimarīa mijare wayuāiki imarī, i'supaka yibaayu. Tuparāoka jia sōnuka i'supaka mijaka nima.

¹²Supa imarī mijare wapa jēnerimarīaja yiwārōrijarirāñu. Wapuju pakirika wārōrimaja pūri sawapa

mijare jēnerijayurā. “Tuparāro'si Pablorākare ba'irabejīka upakaja yija ba'iraberijayu”, narīpakika mija ārīwārūrōkaro'si, wapamarīaja mijare yija wārōrijayu. ¹³Tuparāte apóstolrākamarīā nime i'supaka baairā. Pakirimaja imarī, “Jesúrika bojariroka yija wārōerā kipūataekarōoka yija ime yijaro'si”, narīpakirijayu. ¹⁴I'supaka narīrūkia ōritikaja nimarape. Satanāsoka ángelrāka jia baairā upaka pēmakotowiyuka aperikuri, pō'imajare pakiokarō'si. ¹⁵I'supaka kimarijayua simamaka, “Kire yī'yurā pūri kopakaja kiupaka jayurā”, mijare ñañu. Supa imarī “Tuparāro'si yija jā'meika simamaka ikupaka mija baabe jia kika mija imaokaro'si”, ñañu Satanáro'si ba'irabejīrimaja pō'imajare pakibaraka. I'supaka nabaaikapī “Jia Tuparāro'si ba'irabejīrā nime”, pō'imajare ārīpupajoarika nayapayu. Ba'iaja nabaaika wapa tērīrikaja Īrārimī ba'iaja jūarūkirā nime.

**“Jesúro'si ba'irabejīrimaji imarī,
ba'iaja yijūarape”, Pablote ārīka**

¹⁶Ikupaka jairimaji marīka imariṗotojo Īrīka “Ikupaka jia baaiki nime”, ārīwa'ri bojatarimarimaji upaka yijairā baayu. I'supaka yijaikoṗeko'omakaja, “Jia ōrīpūabeyuka kime Pablo”, yireka mija ārīpupajoa'si. I'supaka simaberikōpērākaoka “Jia ōrīpūabeyuka upaka Pablote jaiyu”, yireka mija ārīkoṗeko'omakaja, i'supaka yijairāñu. Kopakaja pakirimajaroka wārōrimajare ā'mitiyurā mija ime. Supa imarī nare mija ā'mitiririjayu upakaja yire mija ā'mitiṗe ruṗu. ¹⁷Ika mijare yijaika upakamarīa mijare jaijīki maipamaki Jesucristo pūri. Kiupaka jaibekaja ōrīpūabeyurāte jairijayu upaka yijaiyu. ¹⁸Ritaja wejeareka imarā upaka “Ikupaka jia baairā yija ime”, añurā mija watoṗekarā

ima simamaka nupakaja mijare yijairā baayu yiro'sioka. ¹⁹“Jia ōñurā yija ime”, āñurā imakoperipotojo “Tuparāte pūataekarā yija ime”, āparaka ōrīpūabeyurāte jaikaja mija ā'mitiripēarijau. Supa imarī yireoka mija ā'mitirirāñu je'e. ²⁰Napoyarā upaka mijare naba'iariko'omakaja nare mija e'etoririjau. “Mijare yija wārōika wapa yijare mija wapañibe”, mijare narīrijaua akata'abekaja nañu upakaja nare samija ijirijau. Supabatirā jia nimarijarirūkitakaja pūpajoatirā nayapaika upakaja mijare nabaarūjerijau. Supabatirāoka mija iparimarātārā upaka mijare naba'iaririjau. I'supakajaoka jia nare mija yi'ribeyu pareareka mijare napemapaarijau. Ritaja i'supaka mijare nabaako'omakaja sarūpekaja nawārōika mija ā'mitiripēarijau. ²¹“Okajājimarirā nime”, yijareka mija āñurā imarī, mijare nabaarijau upakaja yija baawārūbeyu. ¿I'supaka mijare yija baabeyua, jiamarīa ruku sime je'e mijaro'si? Mae ate īrārīmarā “Ikupaka jia baairā yija ime”, āparaka bojataparimaja upaka mijare yijairā baayu. I'yorimarīaja i'supaka nañua simamaka, i'supakajaoka yijaiye'e yiro'sioka.

²²Hebreotatarā imarī, “Aperāte tēriwa'ribaji imatiyairā yija ime”, nañu. I'supaka narīkōpeika marā imabeyua, hebreotatakijioka nime yiro'si. Apea “Israelka'iakarā imarī, Tuparārīrā yija ime”, nañu. Yi'ioka Israel ka'iakakiji nime yiro'si. Supabatirā “Abraham riparāmerā yija ime”, nañu. Abraham rīparāmijioka nime yiro'sioka. ²³Supabatirāoka “Jia Jesúro'si ba'irabeñijirā yija ime”, nañu. (I'supakaja ōrīpūabeyuka upaka yijairijau yiro'si). Nare pemawa'ribaji Jesúro'si ba'irabeñirimaji nime. Mija iabe. “Cristoro'si yija ba'irabeñiyu”,

wapuju nañua simako'omakaja yi'i pūri jimarītakaja kiro'si ba'irabeñijirijayuka. Supabatirā nare pemawa'ribaji wēkomaka imariwī'iarā pō'imajare yire tarijau, Tuparārika yiwārōriparea. I'supakajaoka nare tēriwa'ribaji yire napajeroyirape. Supabatirāoka īrākuriimarīa yire jāarika nari'kakoperape. ²⁴Īrāpitarakakuri yire nañi'arape. Yire nañi'aroyirapaka rakakaja treinta y nueve rakakuri ajeapi yire napajeroyirape. ²⁵Supabatirā maekarakakuri tīmarītakaja yapuapi yire napajerape. Supabatirā yire jāērā īrākuri ātañi yire najāābarekoperape. Sapi ya'rapaka wapuru maekarakakuri nā'mirapaka. Īrākuri yīnā'mirapaka poto īrārīmi supabatirā īrā nāmi riapakiakareka yapuarā nī'ajītkaki nīmarape. ²⁶I'supakajaoka jimarītakaja Tuparārika bojariroka wārōtapabaraka yituriroyirape. I'supaka turitapabaraka tēririkaja werika yijūarijau. Ā'mitirikōrī je'e. Riaka werikirō'ō, kareba'arimajare werika imarō'ō yituritaparoyirape. Supabatirā yitā'omaja imaripotojo werika imarā pō'irā, supabatirāoka apetatarāte werika imarō'ōrā yituritaparoyirape. I'supakajaoka wejea jo'baka werika imarō'ōrā, wejemato, riapakiaka werika imarō'ōrāoka yituritaparape. Supabatirā wapuju “Jesúre ā'mitiripēairā yija ime”, āñiripotojo werika imarā watopekarā yituritaparape. ²⁷Niñerū yiba'ariwapa tōpoerā ka'wisika ba'irabearaka īrākuriimarīa kāñirimarīaja yiwārīroyirape. I'supakajaoka īrākuriimarīa ba'arika, okoa jia yiro'si imaberiroyirapaka imamaka, apērikuri pūri kē'sitakaja nīmaroyirape. I'supakajaoka rīkimaka jariomarika nīmarapaka simamaka jimarīa jijia yijūaroyirape.

²⁸I'supaka nīmakaka takajamarīa ba'iaja yipuparape. “¿Marākā'ā

nime ruku apewejeakarā Jesúre ā'mitiripēairā? ¿Yaje rita jia kire nayi'ririjayu ruku?", āriṗupajoabaraka jimarā ba'iaja yipuparijayu. ²⁹Jesucristore jia ā'mitiripēatiyabeyurā imarī, ba'iaja baabaraka, ba'iaja napupayua űaika ṗoto, nupakaja ba'iaja pupayuka űime yiro'sioka. Supabatarā Jesúre ā'mitiripēaikite ba'iaja baarūjeirāka ṗuri boebaka űime. ³⁰Yibaaikakaka jairika yiro'si simajikareka ritaja ka'wisika yire so'rapakakaka ā'mitiritirā "Okajājimariki kime", ĩrārimarāre āñuakaka yijairā baayu. ³¹Ika mijare yibojaika, "Rita Pablote āñu", Tuparāte yireka āriwārūyu. Maipamaki Jesús Paki majiyipupayeejiparūkika kimamaka, kīaika wājītāji ritaitaka mijare yibojayu. ³²Ikupaka yijūarape: Damasco wāmeika wejearā űimaraṗaka ṗoto, "Pablote űi'atirā wēkomaka nabaarū", āriwa'ri, wejeta'irō'ōrā ima koperekarā surararākare kipūatarape, tokaki ĩpi Aretas rokajite jā'merimaji. ³³Yire wēkomaka nabaarika yapariṗotojo yire nare kiñi'arūjewārūberape. ĩsia wejea ta'tekarā kūṗajika kopereka imaraparō'ō ṗi'upakapi yire jāātatirā aṗepē'rōtorā yijeyomarāre yire ruetarape. Okajājimarika imariṗotojo i'supaka Tuparāte yire jeyobaaraṗaka simamaka topi yiru'rape.

Makārārūñuroka upakapi Tuparāte imarō'ō Pablote kīarūjerape

12 Napupayariji pupajoatirā ṗakirimajaroka wārōrimajare mijare bojarika yiyapabeyu. ĩsupaka simako'omakaja "Tuparāte ṗūataekaki Pablote ime", yireka āñurā mija jariberiko'omakaja makārārūñuroka upakapi Maipamakire yire beaeka mirākakaka mijare yibojaerā baayu mae. ²⁻³Bikija mabo'ikakuri ṗiyikuku kimarō'ōrā Tuparāte yire e'eeyaraṗaka be'erō'ō botarakaou'puarāe'earirakakuri

wejejē'rāka seyawa'yu mae. Torā yire ke'eeyaeka, "ĩsupaka baatirā yire ke'eeyaeka", āriwārūbeyuka yi'i. ¿Yaje rita ritikataka yire ke'ewa'rape jee, yipupakatakaja ke'ewa'rape je'e aṗeyari? Tuparā ĩrikaja sōñuka. Rita sime, "ĩsupaka baatirā yire ke'eeyaeka", āriwārūberiripotojo "Jiirō'ōrā Tuparāte yire e'eeyaeka", űaṇu ate. ⁴Torā yeyaraṗaka ṗoto ṗo'imaja okapi mabojawārūbeyua űa'mitirape. Torā űa'mitirika mirāka yire bojarūjebeyuka Tuparā. ⁵ĩsupaka yiro'si simaraṗakapi "Ōriṗūatiyaiki űime", ārijika upaki imakoperipotojo supa űarībeyu. Yipupayariji ṗo'imajare yijaika ṗoto tēririmarika űima nare yijairijayu. ⁶"Ikupaka yiro'si simaraṗe", āṗaraka jijimakapi ṗo'imajare yibojataparikareka, ṗakirimaji upakamarā űimajāēeka ṗakirimajaromarā bojaiki imawa'ri. ĩsupaka simako'omakaja, "Ikupaka yiro'si simaraṗe", āriwa'ri tēriritaki upaka jijimakapi ṗo'imajare sabojatapabeyuka yi'i, "Aṗerā ṗemawa'ribaji ōriṗūatiyaiki Pablote ime", yireka naririka yapaberwa'ri. ĩsupaka űimaberiko'omakaja jia yibaarijayua ĩatirā, i'supakajaoka yiwārōrijayua ā'mitiritirā, yire noririka ṗuri yiyapayu. ⁷Makārārūñuroka upakapi Tuparāte yire bearapaka tēririkaja imatiyaikakaka imaraṗaka. ĩsupaka bearipotojo, "Aṗerāte tēriwa'ribaji imatiyaiki űime", naririka yapaberwa'ri Satanārikakaka ya'rarika yire rīkarapakareka Tuparāte yire ĩarīrīberape. Supa imarī ṗota mare ṗaaike be'erō'ō maka'wisijūarijayu upaka yire simarijayu. ⁸"Yiya'raika yire mibayabe", āriwa'ri maekarakakuri Maipamakire yijēnekoperape. ⁹ĩsupaka kire űapaṗakā'ā, ikupaka yire kiyi'rape: "Jēno'o, mire yibayaberiko'omakaja, mire yiwayu'iaikapi āriwa'ri yijeyobaaike takaja miyapayu.

Mia, marākā'ā baaberijika mima poto jibaji mika imawa'ri mire jeyobaarimajiro'siji nime", kērāpe. Supa imarī i'supaka nīmakaka jījimakapi yijairiyayu. I'supaka simako'omakaja, "Cristorika kire ja'ataikapi jia kiro'si Pablote ba'iraberijayu", pō'imajare yireka āriwārūyu mae. ¹⁰I'supaka simamaka Cristoriki imarī, marākā'ā baaberijiki imaripotojo yipupaka pūri jia ima. Īrākurimarīa ba'iaja pō'imajare yire jaiwā'imarāpe "Ki'yopi'rirū", āparaka. Supabatirāoka yiyapaika imaberiroyirapaka yiro'si. I'supakajaoka Īrākurimarīa jajua pō'imajare yire baata'arape. Supabatirā Jesūrika bojariroka yiwārōmaka, Īrākurimarīa ka'wisika yijūarape. I'supaka simako'omakaja jījimaka nime āriṗupajoabaraka, "Marākā'ā baawārūberiwari imarīa imarāka Cristore jeyoariyapatiyayu." I'supaka simamaka rikitubamarīa nīmakopeikareka jia Cristore yire jeyobaayu.

Corintowejekarāre pūpajoabaraka, ba'iaja Pablote pūparika

¹¹Kopakaja ōriṗūabeyuka upaka yimajārobojaweyayu. "Yija pō'irā Tuparāte pūataekaki imarī, mare wārōrimaji Pablote ime", mija āribeyua simamaka nōnu upakaja i'supaka mijare nānu. "Wapamarīki Pablote ime", Tuparārika wārōkopeirāte yireka ānu upakaja nīmajāāeka Tuparāte yire jeyobaaberirikareka. I'supaka simako'omakaja "Jiitaka wārōrimaja nime", mija ārikoṗeirā yire pēmawa'ribajimarīrā nime. Supa imarī "Tuparāte kire jeyobaamaka jia Pablote mare wārōyu", mija āriiri imakoperape. ¹²Mia, mija pō'irā nīmarapaka poto apōstol imarī maikoribeyu upaka ima mijare yibearijarape. Īrākurimarīa samija iaeka simamaka "Rita oka,

Tuparāte pūataekaki Pablote ime", yireka mija āriiri imakoperape. ¹³"Aperā Jesucristore ā'mitiripēairāte jiyipupayeeripotojo, mare pūri Pablote jiyipupayeebeyu", mija ānuā ḡrita sime bai je'e? "Yire mija jeyobaabe jia nīmaerā", aṗerāte nārāpaka upaka mijare āriberapaki imaripotojo Īrātiji oyiaja jiyipupaka mijare nōnu. I'supaka simako'omakaja "Aperāte kijēnerapaka upakaja, yijare kijēneri imakoperape", āriwari yireka mija jairiyayu. ḡYaje rita ba'iaja mijare yibaarape je'e? Ba'iaja mijare baaberapaki imarī, marākā'ā baatirā "Jiamarīa yibaarapakareka yire mija wayūiabe", mijare nārīwārūbeyu.

¹⁴Īpakuri mija pō'irā yituritika. Supa imarī maekarakakurireka mija pō'irā turirī a'yaokaro'si mae puritaka yipupajoaūmuyu ate. Ā'mitirikōrī je'e: Makarāirā pūri namakarāte yapaika tōpoerā niñerū jierijayurā. Me'rārījaka pūri napakiarāro'si i'supaka baabeyurā. Topi āriwari yimakarā upaka yireka mija imamaka, mija pō'irā nīmarāka poto niñerū mijare jēnebesarāki yi'i. Mijare pūri jia yika mija imarika yiyaparānu, jia mijare yiwārōrimirīrikawa'yaokaro'si. ¹⁵Mijare wayūiawa'ri mijare yijeyobaariyapayau. "Jesūre na'mitiripēarū", āriwari ritaja yibaawārūika upakaja rūritiyaika rō'ōjirā mijare yijeyobaarijarirānu. Jia mijare wayūiaiki nīmamaka yire mija wayūiabesarākareka, ba'iaja yipuparirānu.

¹⁶Mijaka nīmarapaka poto dakoa mijare yijēneberapaka ōnurā mija ime. I'supaka simako'omakaja, "Ritaja pakirika jia ōnuka imarī, Pablote mijare pakiyu niñerū mijare karee'eokaro'si", Īrārimarāre yireka ānu je'e. ¹⁷"Maṗō'irā kipūataraparāpioka Pablote mare pakika", ḡmija āriṗupajoayau bai je'e? Jēno'o mijare pakiberapaki yi'i. ¹⁸Titore apika Jesūre ā'mitiripēaikipitiyika

mija pō'irā yipūatarape niñerū mija rēawearika najeyobaaokaro'si. ¿Yaje Titore mijare pakirape je'e? Jēno'o mijare pakikoriberapaki kime. Yupakaja jia pūpajoaiki imarī, mijare jeyobaariyapawa'ri jia Tuparārika bojariroka mijare kiwārōeka, niñerū mijare jēnebekaja.

¹⁹“Ba'iaja baabeyurā nime”, yijareka āriwa'ri jijimaka yijaka mija imaokaro'si takajamarīa, i'supaka mijare ñaņu. Ikupaka simatiyayu, ĩakōrī je'e: Jesúrīrā imarī, kiyapaika upakaja mijare yija jairiyayu Tuparāte ĩaika wājītāji. Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Ritaja mijare yija bojarījayua, “Jiibaji Jesúre na'mitirīpēarijarirū”, āriwa'ri mijare sayija bojayu. ²⁰Mijareka pūpajoabaraka ba'iaja yipūpariyayu. “Mija pō'irā yeyarāka poto ba'iaja baabaraka mija imarāka ñiaeyarāņu je'e apeyari”, mijareka ñarīpūpajoariyayu. Wapabu'abaraka, supabatirā apherāte oakīparaka mija imarāka ñiaeyarāņu je'e. I'supakajaoka boebaparaka, supabatirā rakakaja napūpajoaika upakaja baawa'ri jia jeyoaribekaja mija imariyayuaoka ñiarāņu je'e. I'supakajaoka okabaapakibu'abaraka, supabatirā wapūju jaijairika baabaraka mija imarāka ñiarāņu je'e. Apherāte tēriwa'ribaji pūpajoairā upaka baabaraka, supabatirā rakakaja pūpajoawa'ri rukubaka mija rēņu ñiaeyarāņu je'e apeyari. Supabatirā, “Jesúre yapaika upakaja baabekaja nimaņuju je'e”, ñarīpūpajoaika upaka mija imamaka ĩatirā mijaka yiboebairāņu. I'supakajaoka jijimaka yika mija imabesarāņu mijaro'sioka. ²¹Ate mija pō'irā yeyarāka poto ba'iaja baabaraka mija ima ñiaeyarākareka “Nare yiwārōrapaka upakaja yi'ribeyurā nime”, āriwa'ri Tuparā wājītāji yi'yopi'rīrāņu. Supabatirā “Bikija rikimarāja ba'iaja nabaaka

saja'atabekaja dajaka nabaariyayu je'e apeyari. Supabatirāoka ba'iaja rōmijāte nabaariwā'imarīriyayu. I'supakajaoka napūpajoariyayu upakaja wāārō'ō ba'iaja nabaariyayu rupu”, āparaka ñiaeyarāka, ba'itakaja yipūparirāņu.

Ika pāperapi piyia jia Pablote nare okajāēeka

13 Ika ya'rīrā baaikapi maekarakakuri mija pō'irā yeyarāņu. Torā eyatirā Tuparā majaropūņu o'ekarā āņu upakaja yibaarāņu. Mia je'e: “Īrīkate ba'iaja baamaka ĩaekarā jaijeyobaabaraka ĩparā, maekarakamarā 'Rita sime. I'supakatakaoka kibaarape', āñurāte imajīkareka, okajierika sime kika”, āriwa'ri sabojayu. ²Bikija ĩpakuri mija pō'irā yitupapakareka, ba'iaja baairāte jia yokajāārape “Ba'iaja nabaaike naja'atarū”, āriwa'ri. Mae mija pō'irā imaberiripotojo pāperapi, “Ba'iaja mija baaika mija ja'atabe”, ñaņu ba'iaja baarijayurāte. Apherāpitiyika ba'iaja baabaraka nimamaka ñiaeyarākareka, ba'iaja nabaaike wapa tīmarīji nare yibaarāņu. ³“Rita Cristore oñuapi mibojariyayu', yija āriwārūokaro'si, kirika yijare mibeabe”, mija āñua sime. I'supaka simamaka, kirikapi tīmarīji nare yibaamaka ĩawa'ri “Cristore jā'meika upakaja kirikapi jairiyayuka Pablote ime”, yireka mija āriwārūrāņu je'e. Okajājimarīa imabeyuka Cristo mijaka. Ba'iaja baairāte jiamarīa jūaokaro'si kirika baabearimaji kime. ⁴Mupaka pō'iki imaripotojo, yapua tetaekarā kire napatakīaeka simamaka, okajājimariki upaka Cristore reyaeka mija oñu. I'supaka kire nabaako'omakaja, Tuparārikapi āriwa'ri oñia kime mae. Cristorirā imarī, kiupakaja okajājimarīrā yija ime pō'imajare yijare ĩamaka. I'supaka simako'omakaja kirirā imarī,

Tuparārikapī āriwa'ri kiyapaika upakaja yija baarijayu. I'supaka imarā imarī, sapī āriwa'ri mija pō'irā ba'iaja baairāte tīmarīji yija baarānu, jia nayi'rirū āriwa'ri.

⁵⁻⁶Mija īabe. Cristore mija yi'yua pūpajoatirā “¿Yaje rita Jesucristore yi'yurā maime?”, mija āriūpūpajoabe. “¿Mija pūpakareka Cristore nā'rījāikarā mija ima ōribeyurā mija bai je'e?” Topi pūri “Jesūre maūpakarā nā'rījāiberikarā maime”, ānurā pūri kire yi'ribeyurā nime. I'supaka simako'pekō'omakaja “Jia kire yi'yurā yija ime', ānurā mija ime”, mijareka nāriūpūpajoayu. Supa imarī mamarītaka kirika bojariroka mijare yija bojarapaka ā'mitiritirā jia kire mija yi'rapaka simamaka, “Rita, Cristore nare ōrīrūjeikapī Pablorākare yijare bojarijayu”, āriwārūirā mija ime. ⁷Ba'iaja baabaraka mija ima yija īaeyarākareka, Cristore yijare sajā'metika simamaka, jiamarīa mijare yija jūarūjerānu. I'supaka mijare yija baarākareka “Cristore nare jā'meikapī i'supaka Pablorākare mare baayu”, mija āriwārūrānu. I'supaka mijare baariyapaberiwa'ri ba'ia mija baakoreka Tuparāte mijaro'si yija jēneijirijayu. Supa imarī Tuparāte yapaika upakaja mija baarākareka pūri, ba'iaja mijare yija baabesarānu. Supa mijare yija baabepakāā īatirā “Yaje rukuya Cristore jā'meikapī tīmarīji yijare nabaatiyājīnu”, yijareka mija āriko'pejikaoka, marā imabeyua yijaro'si. I'supaka simako'omakaja kiyapaika upaka oyiaja mija baaritakaja yija yapayu. ⁸Supa imarī mija pō'irā yija eyarūki ru'pū kiyapaika upakaja baatikarā mija imarākareka pūri kijā'meikapī ba'iaja mijare yija jūarūjebesarānu. Kiyapaika upakaja Cristore yijare jā'metikarā imarī, mijare jeyobaarimaja yija ime, ba'ia upakaja

mijare baabekaja. ⁹Supa imarī mija pō'irā eyatirā, jia Cristore yi'yurā mija ima īawārūtirā okajājiapī mijare yijaibesarānu. “Okajājimarīrā imarī, Cristorikapī Pablorākare beabeju”, yijareka mija āriko'pejika, marā imabeyua yijaro'si. Jia mija yi'pakāā īawa'riji, jia jījimaka imarūkirāja yija ime. Supabatirā “Mire ā'mitiripēawa'ri miyapaika upaka oyiaja nabaarū”, āriwa'ri, Tuparāte mijaro'si yija jēnerijayu. ¹⁰I'supaka simamaka mija pō'irā eyatirā, okajājiapī mijare yijairiyapabeju. Supa imarī ya'rirā baaika ru'pū, ika pāpera mijare yipūtatayu jībaji Jesūre yi'paraka mija imaokaro'si. I'supaka mijare baarimaji nīmaokaro'si Maipamakite yijare jā'meka. Supa imarī kire mija yi'yua bitatarikopakaja jībaji kire mija yi'riri'jayaokaro'si mijare yija jeyobaarijayu.

¹¹Ō'ōjirāja mijaro'si yo'oyu yijeyomarā. Jia mija imabe, Jesūre yapaika upaka oyiaja baabaraka. Ritaja ika pāperapī mijare yibojaika jia ā'mitiripēabaraka mija imabe. Irīka upakaja pūpajoabaraka, oka imarijarirākaoka jiapī sajiebaraka mija imabe. I'supaka mija baamaka, Tuparā, mare wayu'arimajire, mijaka imajiparānu. Supabatirā jījimaka mare imarūjeiki kime. ¹²Jesūre ā'mitiripēairā imarī, mija rē'rīrijayu poto jia jījimakapī jēnebu'abaraka mija imarijape.

¹³Ō'ōkarā Jesūre ā'mitiripēairā, “Jia nimarū”, āriwa'ri oka mijaro'si napūtatayu. ¹⁴“Jia nare mibaabe”, āriwa'ri maipamaki Jesucristore mijaro'si yijēneyu. “Supabatirā Tuparāte mijare wayu'iaika jia ōnurā mija imaokaro'si, supabatirāoka Espiritu Santo jia mijaka imajiparijaya kimarū”, āriwa'ri ritaja mijaro'si yijēneijirijayu yijeyomarā.

I'tojirāja sime ru'pū.

*Carta de San Pablo a los***Filipenses****Pablo, kijeyomaki Timoteopitiyika
Filiposwejeakarãro'si
papera napũataeka**

1 Yijeyomarã Filiposkarã, Jesucristore jia baaikapi kirirã imarijayurã, supabatirã kire yi'yurãte imaruputarimaja, i'supakajaoka nare jeyobaarimaja “Jia mija imabe”, ãriwa'ri oka mijaro'si yija pũatayu. Yi'i Pablo, yijeyomaki Timoteopitiyika mijaro'si sayija pũatayu Jesucristoro'si ba'irabejirimaja imarĩ. ²Supa imarĩ, Mapaki Tuparã, supabatirã maipamaki Jesucristoreoka “Jia dako okamirãmarĩaja nimarũ”, ãriwa'ri jia nare mija jeyobaabe”, ãparaka mijaro'si nare yija jẽnerijayu.

**“Filiposwejeakarã Jesucristore
ã'mitiripẽairãte jia mibaayu
Tuparã”, Pablote ãrika**

³Mijareka yipupajoarijayu rakakaja “Jia mibaayu”, Tuparãte narĩrijayu. ⁴⁻⁵Supabatirã Tuparãte mijaro'si yijẽneika rakakaja j̄jimakapi kire yijairijayu. Tuparãte mija yi'riũ'muekarõ'õjitepi, maekakaoka aperature Jesurika bojariroka bojatapabaraka yire mija jeyobaarijayua simamaka i'supaka yibaarijayu. ⁶Rita sime, jia Tuparãte mija pupaka baaũ'mutika simamaka, kiyapaika upakaja mija imamirĩrikawa'yaokaro'si mijare kijeyobaarijarirãnu, Jesucristore etarãnurĩmi rõ'õjĩrãrãja. ⁷Mijare wãtaiki imarĩ, i'supaka mijareka yipupajoayu. Yire jeyobaariupakirã imarĩ, ĩrãkurimarĩa yiyapaika yire mija pũatarijayu. Mia je'e, wẽkomaka imariwi'iarã imaripotojo Jesurika bojarirokakaka yapabeyurã wãjitãji

“Ikupaka sime”, ãriwa'ri nare okae'ebaaraka, yibojajirijayu. I'supaka yibaayu po'imajare yibojawãrõrũkia Tuparãte yire ja'ataeka simamaka. I'supaka ñimarijayua simamaka jia ñimaokaro'si yire mija pũatarijayua jia sime. ⁸Jesucristore wãtaka mijare õnuapi ãriwa'ri i'supakajaoka mijaka ñima Tuparãte õnuu. I'supaka imaki imarĩ jimarĩa mijare ñariipakatayu ate. ⁹⁻¹¹I'supaka imawa'ri, ikupaka Tuparãte mijaro'si yijaiĩjirijayu. “Jia mire õrĩrijaparaka miyapaika upakaja imamirĩrikawa'yurã imarĩ jĩibaji wayuĩabu'airã nimarũ. I'supaka imawa'ri miyapaika upaka imarika najẽrãko'arũ”, ãriwa'ri Tuparãte mijaro'si yijaiĩjirijayu. I'supaka yiyapayu “Jia baarijaririka ja'atabekaja nimarũ”, ãriwa'ri. Supa mija imamaka ĩatirã “Dakoa okamirãmarĩaja jia yika nima nareka ñõnu”, Cristore pe'rietarãnurĩmi mijareka kẽrĩrika yiyapayu. Supabatirãoka Jesucristore mijare jeyobaaikapi “Tuparãte yapaika upakaja baarijayurã nimarũ mae”, mijareka ñãnu. Supa imarĩ mijare kijeyobaamaka ĩatirã, “Tẽriwa'ribaji jia baaiki Tuparãte ime”, ãparaka aperature kire jiyipupayeokaro'si naro'sioka kire yijaiĩjirijayu.

**“Rĩkimarãja Jesucristorika
bojariroka ã'mitiripẽairãte
ime”, Pablote ãrika**

¹²Yijeyomarã, Jesurika bojariroka yiwãrõripareareka ba'iaja yijũaika simako'omakaja, po'imajare yibojarija'atabeyua sime. I'supaka yiro'si simako'omakaja rĩkimarãja aperature yibojaiika ã'mitiriwãrũtirã kire nayi'ririijayuakaka jia mija õrĩwãrũbe. ¹³Mia je'e, “Cristore kiyi'yu pi'iwa'ri wẽkomaka imariwi'iarã kime”, ika wejea ĩpamaki wi'ia ĩarĩrĩrimaja surararãkare yireka

ārīrijayu. Supabatirā po'imaja ritaja ika wejeareka imarāoka i'supaka yireka pupajoarijayurā. ¹⁴Supa imarī, Cristore y'iririja'ataberiwa'ri wēkomaka imariwi'iarā nīma ōriwa'ri, rikimarāja ika wejearā Maipamakire y'i'yurā jībaji kirika bojarijayurā ba'iaja jūarika kīkibekaja.

¹⁵I'supaka simako'omakaja, ĩrārimarā pūri, "Wēkomaka imariwi'iarā Pablote ima marā imabeyua", ānurā. I'supaka ānurā imarī, "Pablote bojaikakaka ā'mitiriberiwa'ri rikimabaji yijare ā'mitiripēairāte imarānu je'e", nañu yibaarijayuakaka oakiyurā. Apeṛā pūri jia yika imawa'ri jīapi Cristorika bojariroka bojarijayurā. ¹⁶I'supaka yire wayuūairā imarī, "Tuparāpi āriwa'ri wēkomaka imariwi'iarā Pablote ime. Supa imarī Romawejeakarā ĩparimarā Cristorika bojariroka bojarika nayapabeyua simako'omakaja Pablote sanajērīamaka, nawājītāji jia y'riwārūiki kime", ānurā nime. ¹⁷Apeṛā imarā yire pemawa'ribaji imarika yapakopewa'ri "Cristorika bojariroka yija wārōmaka yijare takaja ā'mitiripēairāte imarānu je'e. I'supaka simamaka sā'mitiritirā yijare oakiriwa'ri, wēkomaka imariwi'iarā kimarō'ōpi ba'iaja Pablote pūparirānu", narīkoṛeyu.

¹⁸⁻¹⁹I'supaka nabaarijayua marā imabeyua yiro'si. Ritaja Cristorika bojariroka nawārōrijayuapi āriwa'ri jījimaka nīme. I'supaka imarijayuka imarī, "Tuparāte yiro'si mija jēñejimaka, supabatirā Espīritu Santore yire jeyobaamaka pariĵi ritaja yijūaika jia oyiaja yiro'si sawapu'rirānu", nārīpupajoayu. ²⁰I'supaka pūpajoaiki imarī, ĩparimarā wājītāji naka yijairāka poto, "Dakoa i'yomarāja jaiki nīmarījarirānu", ānuka nīme. Supa imawa'ri Cristorika bojariroka jia wājia yibojarijariroyika upakaja

nare sayibojariyapayu. Supa imarī yire najērīawearāka poto, yire najākoṛejika, yire naṛoatajikaoka, marā imabeyua yiro'si. Ritaja yibaarijayua Cristore jiyipupayeerūkiakaka simarika yiyapayu. ²¹⁻²²Supa imarī, yire najābesarākareka ritaja yibaarijayuapi jia Cristore jiyipupayeabaraka po'imajare imarika yiyapayu. Yire najākoṛepākaoka jībaji yiro'si simarānu Cristoka jia imarūkika nīma simamaka. I'supaka simako'omakaja yire naṛoatarākarekaoka, Cristorika bojariroka yibojamaka rikimarāja sā'mitiripēarānu. Supa imarī, "¿Dika jītaka imatiyaika je'e?", āriwārūbeyuka nīme. ²³I'supaka simamaka "Ika ĩpaba'iwā'taja jia yiro'si ima", nārīwārūbeyu. I'supaka simako'omakaja reyatirā mabo'ikakurirā jībaji kika imarika simarānu je'e yiro'si nārīpupajoarijayu. ²⁴I'supaka yipupaka imako'omakaja mijare jeyobaabaraka ōñia imarika yiyapayu jībaji mijaro'si simaerā. ²⁵Supa imarī "Jībaji Tuparāte yīparaka jījimaka kika nimaokaro'si nare wārōbaraka, naka nīmarānu ate", āriṛupajoaiki nīme. ²⁶Toṛi wēkomaka imariwi'iarā nīma be'erō'ō mija pō'irā yeyarāka poto, "Wēkomaka imariwi'iarā kimaraparō'ōpi Pablote mīpoaeka jītaka kire mibaayu", Jesucristore āparaka jia jījimaka mija imarānu.

²⁷⁻²⁸I'supaka simako'omakaja, wēkomaka imariwi'iarā yiro'si simarāka upakaja simakoṛepāka marā imabeyua. Jia Cristorika bojariroka y'i'yurā imarī, sabojaika upakaja jia baabaraka mija imarijape. I'supaka mija baabe mija pō'irā yeyarāka uparāka, yeyabesarākarekaoka jia ĩrātīji pūpajoairā imawa'ri, Cristore y'iririja'atabeyurā mija ima nōñaokaro'si. I'siapi āriwa'ri, apeṛāte mijare okabaako'omakaja ĩrīka ta'iarāja imarā imarī, Jesurika bojariroka

mijare yiwārōrapaka upakaja mija imarijayua ñorīrāñu. I'supaka imarā imawa'ri ba'iaja mijare baarijayurā ruḡu wayupī'ribekaja mija imabe. I'siareka mija ima ĩatirā “Rita, Tuparāka ōñia imajiparūkirā nime. Yija puri ba'iaja nare jaiwā'imañurā yija imariḡareareka, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā imarā”, narīḡupajoarāñu. Mijare yibojaika upatiji Tuparātakiji imaki ritaja sabaarimaji. ²⁹I'supaka imaki imarī, jia mijare baawa'ri kirirāro'si Tuparāte mijare wā'maeka, “Yimakire yi'paraka nimarū, supabatirāoka jia kire yi'riwa'ri ba'iaja jūabaraka nimarū”, āriwa'ri. Supa imarī kire mija yi'yua ja'atabekaja mija imamaka ĩatirā aḡerāoka Cristore yi'rirāñurā. ³⁰Supa imarī mija pō'irā ñimarapaka ḡoto ba'iaja yire nabaarapaka mija ĩarapaka upakaja jūairā mija ime mijaro'sioka mae. I'supakajaoka ō'ō Romawejearā aḡerāte ba'iaja yire baaika majaroka mija ā'mitiyu ate.

**“Tērīriki imariḡotojo
'Imatiyaiki ñime’, āriberikaki
Cristo”, Pablote ārika**

2¹⁻²Kirirā mija imamaka, jia ḡupaparaka mija imaokaro'si Cristore mijare jeyobaayu. I'supakajaoka mijare kiwātayu ĩamarāja mija imakoreka. Supabatirāoka rīrākibīparaka Espīritu Santore mijaka imarijayu. Topi jia Cristore mare wayuīaika simamaka jījimaka ñimaokaro'si ikupaka mija imarika yiyapayu: Mija jeyomarāka ĩrātiji ḡupakirā mija imabe. I'supakajaoka ritaja mija imaupatiji, jia wayuīabu'abaraka ĩrīka ta'iarāja imawa'ri, Cristore yapaika upakaja ĩrārokarekaja ña'rīyaarīji ḡupajoairā mija imabe. ³Aḡerāte ḡemawa'ribaji imarika yaḡabekaja mija imarijape. I'supakajaoka “Po'imajare

yijare jiyiḡupayeerū”, āriwa'ri mija baaikakaka mija jai'a'si. I'siroka ḡupajoaberwa'ri “Yijare tērīwa'ribaji imatiyairā nime je'e aḡeyari aḡerā”, āriwa'ri jiyiḡupaka nare mija ōrīrijape. ⁴Mijaro'si takaja jia mija imarūkia ḡupajoabekaja aḡerāte jia imarūkiakakaoka mija ḡupajoarijape.

⁵I'supaka mijare ñañu Jesucristore imaekarokapiji ōritirā kiupaka mija imarijayaokaro'si. ĩākōrī je'e, ikupaka sime:

⁶Tuparāka ĩrātiji imariḡotojo, “Tērīriki Tuparāte ima upakaja ñima yija'atabesarāñu”, āribeyuka Cristore imaeka.

⁷I'supaka āribekaja, tērīwa'ribaji kima ja'atatirā, ḡo'imaji kiḡo'ijirika. Supabatirā ba'irabejīrimaji imatiyabeyuka upaka kijarika.

⁸Supa imarī ika ka'iarā kimaeka ḡoto, “Yire ḡemawa'ribajika mime”, āñuka upaka Kīpakire kiyi'ririjarika. I'supaka imaekaki imarī, ba'iaja baarimajare najāāroyika upaka yaḡua tetaekarā kire napatakīaeka, sarā kireyaokaro'si ḡariji Tuparāte kiyi'rīka.

⁹Supabatirā kireyaeka be'erō'ō ōñia kire jariḡe'rirūjetirā, ikupaka Tuparāte kire ārika: “Ritaja ima ḡemawa'ribajirā jiyiḡupaka ōrīrūkika mimabe. Supa imarī ritaja imarā ḡemawa'ribaji ĩpi mimarāñu”, kire kērīka.

¹⁰I'supaka Tuparāte kire ārika seyarāka ḡoto nimaupatiji kiḡo'iji'aekarā: Mabo'ikakurirā imarā, ō'ōrā imarāoka, ka'irokareka imarā ḡariji Jesūre najiyiḡupayeerāñu.

¹¹Nawājītāji kimarāka ḡoto “Ritaja imarā ĩḡamaki Jesucristore ime”, wāārō'ōrāja ritaja imarāte kire ārīrāñu. I'supaka baawa'ri Kīpaki Tuparāteoka jiyiḡupaka norīrāñu.

**Jesucristore imaekarokapi ōrītirā
sapiji mija imarijape kire
yi'ribeyurā wājītāji**

¹² Yijeyomarā, i'supaka Cristore baaeka pūpajoawa'ri i'supakajaoka Tuparāte mija yi'rijīnu. Mija pō'irā nīmarapaka poto jia kire yi'yurā mija imamaka nīarape. Maekaka pūri mija pō'irā nīmabeyua simamaka torā nīmarapaka poto jia kire mija yi'rapaka upakaja jīibaji kire yi'paraka mija imarika yiyapayu. Supa imarī ba'iaja mija jūarūkiareka Tuparāte mijare satāāeka simamaka kire kīkibaraka, kiyapaika upakaja mija baarijape. ¹³ I'supaka mijare nānu “Yiyapaika takaja baariṗupakirā nimarū”, āriwa'ri Tuparāte mijare jeyobaarijayua simamaka.

¹⁴ Ā'mitirikōrī je'e: Mija baaika upakaja, ba'iaja jaibu'abekaja, jījimakapi mija imarijape. ¹⁵⁻¹⁶ I'supaka mijare nānu, oka baabekaja, jia wājiroka oyiaja baarijayurā mija imaokaro'si. Supa imarī ika wejeareka ba'iaja baarimaja watopekara imariṗotojo, “Tuparāte yapaika upaka baairā nime. Dakoa oka imabeyua nareka”, mijareka narīrānu. I'supaka jia baairā mija imarākareka, Tuparāte yapairoka nare mija bearānu. Supa imarī Cristore pērietarānu'rimi “Nare yibojaeka upakaja baarijayurā nime”, āparaka jījimakapi kire sayibojarānu. ¹⁷⁻¹⁸ Tuparāte yapaika upakaja Jesūrika bojariroka yibojariṗareaja, yire najāārūjerānu je'e aṗeyari.[§] I'supakajaoka sayi'yurā imawa'ri, ba'iaja mija jūarijayua simako'omakaja mijaka jījimaka nime. I'supaka imaki imarī i'supakajaoka yika mija imarika yiyapayu yiro'si.

**Timoteo, Epafroditopitiyika i'parāte
Filiposwejarā Pablote nare
pūataripupajoaeka**

¹⁹ Maipamaki Jesúre yaparāka upakaja, nōjimarīji mija pō'irā Timoteore yipūatarānu je'e, yimajaroka mijare kibojamaka jia mija pūpayaokaro'si. I'supaka simarākareka ō'ōrā ate kipe'rietarāka poto mija majaroka yire kibojamaka ā'mitiritirā jia yipūparirānu yiro'sioka. ²⁰ Jia mija imarika pūpajoatiyaiki kimamaka, mija pō'irā kire yipūatariyapayu. Maki aṗika kiupaka pūpajoaiki imabeyuka ō'ōrā. ²¹ Aṗerā pūri narīmijitakaja nimarūkiakaka pūpajoabaraka imarā. I'supaka imawa'ri Jesucristore yapaika upaka baarijaririka pūpajoabeyurā nime. ²² I'supaka pūpajoairāte ima simako'omakaja, “Timoteo pūri Jesucristore yapaika upakaja baarijayuka”, āriwa'ri mija ōnuka kime. I'supaka kireka mija ōnua imarī, “Kimaki upakaja jia Pablote kijeyobaarijayu, rīkimabaji Cristorika bojariroka yi'yurāte imarika yapawa'ri”, kireka ānurā mija ime. ²³ Supa imarī, “Ikupaka iṗarimarāre yire baarānu”, nārīwārūrāka poto, Timoteore mija pō'irā yipūatarānu yimajaroka mijare kibojaerā. ²⁴ Supabatirā “Yi'ioka nāmaji napō'irā ya'rīrānu je'e aṗeyari”, nārīpūpajoayu. I'supaka yibaajika, nīpamakire yire jeyobaarakapi āriwa'ri supa simarānu.

²⁵ Majeyomaki Epafroditore yire jeyobaerā mija pūatarapaka jia sime. Yijūaika upakaja ba'iaja jūaiki kime kiro'si Cristorika bojariroka wārōrimaji imarī. Supabatirā “Cristorika bojariroka mija boja'si”, sā'mitiripe'yoirāte ānuua imako'omakaja, yire jeyobaarimaji

§2:17-18 Pablo compara su posible muerte con una ofrenda a Dios. También considera la fe de los filipenses como un ofrenda a Dios.

kime Epafrodito. Jia yire jeyobaarimaji kimako'omakaja mija pō'irā kire yipe'ataerā baayu.

²⁶ Ikupaka sime: “Wāmarīa yijarapaka majaroka āmitiritirā, ba'iaja Filiposkarāre pūpayu je'e”, āriwa'ri ba'iaja pūpayuka imarī, mijare iarika kiyapayu. ²⁷ Rita simarape, kūpajīkaro'siji kireyarūkia jariwa'rikopeko'omakaja Tuparāte kire wayuūamaka kitārāpe. Yire pariiji wayuūawa'ri, “Wēkomaka imariwi'iarā kima poto ba'iaja kīpūpayua pēmawa'ribaji Epafroditore reyamaka ba'iaja Pablote pūparia'si”, āriwa'ri, Tuparāte kire tārāpe. ²⁸ I'supaka simamaka űojimarīji mija pō'irā kire yipe'ataerā baayu. Supa imarī jia dakoa risirika ba'ijūberikaki upakaja mija pō'irā keyamaka iatirā jījimaka mija imarānu. I'supaka kire yipe'atarāka be'erō'ōpi pūri, ba'iaja pūparitīyabekaja űimarānu yi'ioka. ²⁹⁻³⁰ űoakurirā mija ima simamaka marākā'ā baatirā Cristorika bojariroka yiwārōika yire mija jeyobaawārūbeyu. “Kire kijeyobaarū”, āriwa'ri mija pūatarapakī pūri jia yire jeyobaai. I'supaka imaki imarīpotojo koiteje kireyakoperapaka simamaka jia jiyipūpaka kire mija ōpe. Jia jājika mija pō'irā keyamaka jījimakapī kire mija e'etōpe mija upakaja Maipamakiriki kima simamaka. Supabatirā, i'supakajaoka jia jiyipūpaka mija ōpe kiupaka imarāte.

Maipamaki Jesucristore ōrīrika sime ritaja ima pēmawa'ribaji imatiyaika

3 Yijeyomarā, jia jījimaka mija imabe “Jesucristorirā yija ime”, āriwa'ri. Bikija mijaro'si yo'orapakakaka, maekakaoka jiapī so'otirā mijare yipūatayu ate, sīatirā wapuju

pakirimajaroka bojarimajare mija yi'rikoreka. ² Werika yaiwēkoa** upaka ba'iaja baairā nime. Supa imarī pakirikapī sawārōrimajare rakajekaja mija imabe. Supabatirā “Tuparārīrā imaokaro'si circuncisión baarika sime”, narīpakirijayu. ³ “Circuncisión baekarā imarī Tuparārīrā yija ime”, narikopeika. Maa pūri Tuparārīrā maime. Cristore yi'yurā pūri Espīritu Santore mare jeyobaamaka Tuparāte jia jiyipūpaka morīrijayu. Supabatirā Jesucristore majiyipūpayeeyu “Maro'si kireyakapī Tuparāte mare wayuūarijayu”, āriwa'ri jījimaka maimarijayu. “Mapo'ia mabaaiikapī āriwa'ri Tuparārīrā majarirānu”, āribeyurā maime. ⁴⁻⁵ Karemarīa yiñekiarāte pūpajoaekaroka yipūpajoarikareka “Moisére jā'mekakaka aperature yi'yua pēmawa'ribajirā jia sayi'yuka űime”, ānuka űimajīnu. Īakōrī je'e, ikupaka űimaeka bikija: “Tuparārīki kimarū”, āriwa'ri i'potēnarirakarīmi yipō'ijirika be'erō'ō circuncisión yire nabaeka. Benjamīn imaekakaki riparāmi űime judfotataki imarī. Supabatirā apīka yiñekijioka kimaeka Abraham. Īrātomajaja nimaeka yiñekiarā. I'supaka imaekarā imarī, judfotatarā tiyaja tīmiaribu'atirā namakarārīkaki imarī, judfotataki takīji űime. Supa imarī fariseokaka pūpajoaiki űimaeka. I'supakajaoka Moisés imaroyikakite Tuparāte jā'mekakaka jia jiyipūpaka sōparaka sayi'yuka űimakopeka ruṑu. ⁶ I'supaka sayi'ritiyawa'ri, “Cristore yi'yurā pūri Moiséte jā'mekakaka riatarika pakatayurā imarā”, āriṑūpajoakopebaraka jimarīa ba'iaja nare baawā'imañuka űimaroyika. I'supaka űimamaka, “Moiséte jā'meka yi'ribeyuka Pablote ime”, marā yireka

**3:2 Los judíos llamaban a los no judíos perros. Pero Pablo dice que estos maestros judíos realmente son los perros por tratar de imponer la circuncisión y otros ritos a los cristianos.

ārīberioyirekarā. ⁷⁻⁸ I'supaka nīmaeka simako'omakaja “Sapi āriwa'ri, jījimaka Tuparāte yika ime”, āribeyuka nīme mae. Maekaka puri Cristore yi'yuka nīmamaka bikija nīmakoperoyirapaka wapamarīa ima. Supabatirāoka maipamaki Jesucristore ōrīrika ritaja tēriwa'ribaji ima simamaka ritaja imakoepika wapamarīa ima yiro'si. Jiibaji kire ōrīriyapawa'ri, “Ritaja yibaaroyirapaka mirāka jia Tuparāka nīmarūkiro'simarīaja sime mirākiyu”, āriwārūiki nīme mae. Supa imarī ritaja yiro'si jītaka imaeka mirāka ja'ataekaki nīme, Cristorikitakaja jayaokaro'si. ⁹ Kiriki imarī, “Moiséte jā'meka yi'riwa'ri Tuparāka jia nīme”, nārībeyu. Cristore yi'riwa'ri takaja puri jia Tuparāka nīme. Sapi āriwa'ri Tuparā nākoreka ba'iaja baabeyuka nīme mae. ¹⁰ Supa imarī, ikupaka simamaka jiibaji Cristore nōrīriyapayu: Reyari'potojo Tuparāte ōnīa kire jarirūjekapi āriwa'ri kiyapaika upakaja nīmarīyapayu. Supabatirāoka kika rīrākibiyuka imarī, ba'iaja Cristore jūaeka upakaja Tuparāte yi'riwa'ri ba'iaja yijūarākareka, marā imabeyua. I'supaka imawa'ri Cristore reyaeka upakaja jia Tuparāte yiyi'riri'yapayu yireyarāka rō'ōjirā. ¹¹ I'supaka nīme, “Yireyarāka be'erō'ōpi ōnīa Tuparāte yire jarirūjerānu”, āriwa'ri.

“Tuparāte yapaika upaka oyiaja baabaraka maimaye'e”, Pablote ārika

¹² Ritaja mijaro'si yo'oika “Yi'i puri kopakaja sayi'ripatatirā Tuparāte yapaika upakaja jaritiki mae”, āriwa'rimarīa nānu. I'supaka simamaka, Cristore ima upakaja imarika yapawa'ri kiyapairokapi nīmarījayu, saja'atabekaja. I'supaka yibaarījayu kiupakaja jia baai'ki nīmaerā yire kiwā'maeka simamaka. ¹³ Mija ā'mitipe yijeyomarā. “Cristore ima upaka

takaja jaritiki nīme”, āribeyuka yi'i. Ikupaka sime: Jia sareka baabaraka nīmaroyirapaka puri pupajoarīja'atarījayuka nīme. Sapupajoabekaja yirupurō'ō Cristore yapaika upaka oyiaja yipupajoarījayu. Kiyapaika upakaja yibaaokarāka rō'ōjirāja yibaarānu. ¹⁴ Cristore imarokapi imaki jaririka yapawa'ri, ōnīa nīmatiyikurīji i'supaka baarika ja'atabeyuka nīme. I'supaka baawa'ri, sawapa yitōporānu Tuparā pō'irā yeyarāka poto. Supa imarī Jesucristore yiro'si reyaeka simamaka mabo'ikakurīā Tuparāte yire imarūjerānu ōnīa Jesūka nīmajīpaokaro'si.

¹⁵ Supa imarī, yipupajoaika upaka oyiaja mija pupajoabe ritaja jia Cristore yi'yurā upatiji. I'supaka imari'potojo aperi'ōpañakarā mija pupajoaika waarīkajīkareka jia samija ōnaokaro'si Tuparāte mijare jeyobaarānu. ¹⁶ Mia je'e: Tuparāte yapaika morīwapu'atatika rō'ōjirāja kiyapaika upakaja maimaye'e.

¹⁷ Yijeyomarā, supa imarī, Tuparāte yapaika upaka nīmara'aeka upakaja mija imarijape mijaro'si. Mija wājitāji yija baarapaka upakaja torā imarāte baarijapakā'a nareka īaji'abaraka mija imabe. ¹⁸⁻¹⁹ Īrārimarā puri “Cristore yi'yurā yija ime”, āri'ripotojo, ba'iaja imarijayurā. Supabatirāoka ba'iaja baarika maja'ataokaro'si yapua tetaekarā Cristore reyaekakaka wapamarīa upakaja naro'si sime. Tuparāte yapaika upaka baabekaja, napupakapi nabaarījitoika upakaja baarijayurā nīme. Supabatirāoka, i'yorimarīaja jījimakapi najeyomarāre sanabojarijayu. I'supaka nabaarījayu Cristore yi'ribeyurāte baai'ka takaja pupajoairā imarī. I'simijipi āriwa'ri ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rīrūkirā nīme. I'supaka nīmarījayuakaka Īrākūrimarīa mijare yibojatika upakaja,

mijare sayibojape'ayu ate ba'iaja nareka p̄p̄ariwa'ri. ²⁰ Jesucristore y'i'yurā maimamaka, maro'si p̄uri i'supakamarīa sime, mabo'ikakuri maimajiparūkīrō'ō maro'si ima simamaka. Supabatirāoka “Mabo'ikakurirō'ōpioka maipamaki Jesucristore i'tarānu ba'iaja majuarūkia imaekareka mare tāārī”, āriṣupajoawa'ri j̄ijimaka maime. ²¹ Supa imarī maṣo'ia reyarūkia imakopeika kio'arānu jiika kima upaka simaokaro'si. I'supaka mare kibaarānu ritaja baawārūpataiki imarī.

4 Supa imarī, yijeyomarā, jia mija ā'mitipe. Mijare wātaka ōnuka imarī, jimarīa mijare ṅariyapayū. J̄ijimakapī mijareka ṅariṣupajoarijāyū. I'supaka mijare yo'oika upakaja jia maipamakire Jesucristore jia yī'paraka mija imarijape.

“Mijare yiwārōrapaka upakaja jia Cristore yī'paraka mija imarijape”, Pablote ārika

² Jiamā mijare ṅānu Evodia, S̄intiqueṣit̄iyika i'p̄akorāwā'taja i'rāko upakaja mija p̄upajoabe, Maipamakire y'i'riwa'ri kirirā mija ima simamaka. ³ Supa imarī tokaki, jia yire jeyobaarapaki, jia Evodia, S̄intiqueṣit̄iyika i'p̄akorāre mijeyobaabe oka najiebu'arū āriwa'ri. I'supaka ṅānu Cristorika bojariroka bojabaraka torā ṅimarapaka ṣoto jia yire jeyobaaraparā nimamaka. I'supaka yika nimarapaka ṣoto imarapakioka Clemente, supabatirā ritaja aṣerā yire jeyobaarimaja. Yire jeyobaaraparā, “Ikarakamarā nime yika imajiparūkīrā”, āriwa'ri nawāmea kipō'irā Tuparāte o'ojī'aeakarā.

⁴ Mija īabe. Maipamakirirā mija ima p̄upajoawa'ri mija j̄ijimaape. Supabatirā i'sirokaoka ate mijare ṅariṣe'ayu j̄ijimaitakaja mija imarijape āriwa'ri. ⁵⁻⁶ Supabatirāoka jia oyiaja aṣerāte mija baarijape “Jiip̄aparā nime”, ritaja mijareka naṅaokaro'si. Ikuṣaka mija

ōpe: No'ojirāmarīaja sajariwa'yu ō'ōrā Maipamakire etarūkia.

Sapi āriwa'ri wayupiribekaja mija imabe. Ba'iaja p̄uparikopakaja mija yaṣaikareka Tuparāte jēṅebaraka mija imarijape. Maṅu upakaja ā'mit̄iyuka kimamaka, “Jiitaka oyiaja yire mibaayu Tuparā”, kire āṣaraka mija imarijape. ⁷ Ka'wisika jūariṣotojo ba'iaja p̄upapekaja mija imaerā, Tuparāte mijare jeyobaarijarirānu Jesucristorirā mija imamaka. Supa imarī ka'wisika jūariṣotojo “¿Marākā'ā simamaka ba'iaja p̄upapekaja sareka maime?”, āṅurā mija imarānu.

⁸ Yijeyomarā, ikuṣaka sime: Wājimijikaka oyiaja p̄upajoabaraka mija imarijape. I'supakajaoka ṣo'imajare jiyip̄upaka ōr̄irikakaka, jiiroka takapī oyiaja imarikakakaoka mija p̄upajoabe. Supabatirā jiitakaja ima simamaka j̄ijimaka ṣo'imajare ā'mit̄iyu oyiaja p̄upajoabaraka mija imabe.

⁹ Supabatirāoka, mijare yiwārōrapaka upakaja baabaraka mija imabe. Ritaja yibaarapaka, mijare yijairapakaoka kopakaja ōṅurā mija ime. I'supaka baabaraka mija imarākareka okamirāmarīaja mijare imarūjebāraka Tuparāte mijakaja imajiparijarirānu.

Filiposkarāre kire jeyobaamaka j̄ijimaka Pablote imaeka

¹⁰ Jia yire mija baayu, yire wayuīawa'ri yiyapaika yire mija p̄ūataika. Supa imarī, j̄ijimakapī “Jiitaka yire mibaayu”, Tuparāte ṅānu. ṅoaka yire ṣapūataerā mija ba'erapaka simako'omakaja “Marākā'ā ṣapūataberiwa'ri ṣupa nabaarape je'e”, mijareka ṅariṣupajoayū. ¹¹ “Jimarītakaja sayiyapakoperape”, āriwa'rimarīa i'supaka ṅānu, rikimaka yirikajika, dakomarīa ṅimakopeikaoka yiyapaika upakaja j̄ijimakapī oyiaja imawārūtikaki ṅime. ¹² I'supaka

simamaka yiba'arũkia ima poto, simabeyu potooka Cristore yire jeyobaaika simamaka okamirãmarĩaja ñimarijaju. Supabatirãoka wayuoka baaiki ñima poto, yiyapaika yireka ima potooka jĩjimaka oyiaja ñime. ¹³ Cristore yire jeyobaamaka, ritaja ka'wisika, ka'wisimariãoka i'supaka imawãrutikaki ñime. ¹⁴ I'supaka ñimako'omakaja yire jeyobaawa'ri niñerũ yire mija pũatarapaka jĩtakaja yire mija baarape.

¹⁵⁻¹⁶ Filiposkarã, yire mija jeyobaarakapi ãriwa'ri mija ka'ia Macedoniapi ya'rape aperi'õrã wãrõtapaokaro'si. Mamarĩtaka Cristorika bojariroka yi'yurã mija jarapaka be'erõ'õ i'supaka yire mija jeyobaarape. Aperi'õkarã pũri nare yiwãrõmaka Cristore ã'mitiripẽaraparã imaripotojo, i'supaka yire jeyobaaberaparã. Mija pũri, Tesalõnicawejeearã ñimarapaka poto i'rãkurimarĩa niñerũ yire pũataraparã. ¹⁷ "Ate i'supakajaoka niñerũ yire mija pũatajiparika yiyapayu", ãriwa'rimariã i'supaka mijare ñaũ. Jia yire mija baamaka sawapa jia Tuparãte mijare ja'atarika pũri yiyapayu. ¹⁸ Yire mija

pũatarapaka pũri simaja Epafroditore yire ijirape. Yire sakijirapaka poto sañiamaka yipupajoarapaka pemawa'ribajirã yiro'si mija pũataeka mirãkirape. I'supaka mija baarakapapi ãriwa'ri jia jĩjimaka Tuparãte mijaka ime. ¹⁹ Supabatirã ritaja jia oyiaja ima ipamaki kime Tuparã. I'supaka imaki imarĩ Jesucristorirã mija imamaka ritaja mija yapaika upakaja mijare ijirimaji kime. ²⁰ I'supaka simamaka Mapaki Tuparãte jĩjimakapi majiyipupayeejipaye'e. I'supaka oyiaja simarijarirũ.

"Jia pũ'imajare imarũ", Pablote ãrika

²¹ Mae torã imarã, Cristore ã'mitiripẽairãro'si "Jia mija imabe", ãriwa'ri oka yipũatayu. Supabatirã yika Jesũre yi'paraka imarãoka i'supakajaoka mijaro'si pũatairã. ²² I'supakajaoka ritaja Cristore yi'yurã õ'õrã imarãte mijareka ãũ. Supabatirã Romakaki ipiro'si ba'iraberimaja Cristore yi'yurã i'supakajaoka ãñurã.

²³ Jia maipamaki Jesucristore mijare baarijarirũkirãro'siji mija imarũ mijareka ñaũ.

I'tojirãja sime ruũ.

Primera carta de San Pablo a los

Tesalonicenses

**Tesalónicawejeakarã'o'si
Pablote papera pũataeka**

1 ¿Yaje mija ime Tesalónicawe-
jeakarã? Yi'i Pablo, supabatirã
majeyomarã Silvano, Timoteopitiyika
ika papera mijaro'si yija pũatayu.
I'supaka mijaro'si sayija pũatayu Mapaki
Tuparãrirã, supabatirã maipamaki
Jesucristorirãoka mija imamaka.
I'supaka simamaka Mapaki Tuparãte jia
mijare baarũ, jia mija imaokaro'si.

**Tesalónicakarã Jesúrika bojariroka
jia ã'mitiripẽaekarã**

²⁻³ I'supakajaoka mijaka jijimaka
imawa'ri, “Jia mibaayu Tuparã”,
mijaro'si kire yija ãrĩrijayu. I'supaka
mijaro'si yija baarijayu, mijaka yija
imaroyirapaka poto, Jesucristore
yi'yurã imarĩ, jia kiro'si mija
baaroyirapaka yija õnuã simamaka.
Ã'mitirikõrĩ je'e: Wayuĩabu'airã
imarĩ, jia mija jeyobaabu'aroyirape.
I'supakajaoka “Rita sime maipamaki
Jesucristore ate pe'rietarũkia”,
ãñurã imarĩ, ba'iaja jũarika mija
rakajepããriariroyirape. I'supaka
mija imamaka, I'rãkurimarĩã Mapaki
Tuparãte mijaro'si yija jẽñeĩjirijayu.
⁴ Mija ã'mitipe yijeyomarã, Tuparãte
mijare wayuĩarijayu. I'supakajaoka
“Tuparãte nare wã'maeka”, yija
ãrĩpupajoayu mijareka. ⁵ Jesucristorika
bojariroka mijare yija wãrou'murapaka
poto okatakapimarĩã mijare sayija
wãrõrape. Espĩritu Santore yijare
jeyobaarapakapi ãrĩwa'ri jia mijare

sayija wãrõrape. I'supaka yija baarapaka
simamaka “Rita sime ika majaroka”,
ãrĩpupajoawãrũraparã imarĩ, samija
ã'mitiripẽatiyarape. Supabatirãoka
mija põ'irã yija imarapaka poto jia
yija baaroyirapaka iaraparã imarĩ,
“Jia maimaokaro'si mapõ'irã netarape.
Ritaitaka oka namajaroka ma'mitiriroyi
mirãkiyu”, ãrĩwãrũraparã mija ime.
I'supaka pũajoaraparã mija imamaka,
“Tuparãte wã'maekarã nime”, mijareka
yija ãrĩpupajoayu.

⁶ Tuparãrika bojariroka mija
yi'pakã'ã iawa'ri, aperlãte ba'iaja mijare
baako'omakaja, Espĩritu Santore
jeyobaarapakapi ãrĩwa'ri jijimakapi
samija ã'mitirape. “Pablorkaro'si,
Jesúro'sioka i'supakaja simaeka”,
ãrĩwãrũwa'ri, jijimakapi sã'mitiritirã
samija yi'rape mijaro'sioka. ⁷ I'supaka
mijaro'si simarapaka simamaka
Macedonia^{††} ka'iareka imarã supabatirã
Acaya ka'iarãoka jia mija imaroyirapaka
iaji'araparã imarĩ, mija upakajaoka
tokarã Jesucristore ã'mitiripẽarijayurãte
baaroyirape naro'si. ⁸ Supã imarĩ
Maipamakirika bojariroka Macedonia
ka'iakarã, Acaya ka'iakarã takajamarĩã
imaraparã sã'mitiraparã. Supabatirã
“Jesúrika bojariroka jia yi'yurã nime”,
mijareka narĩpupajoarijayu. I'supaka
simamaka, aperlãte dirokapi ãrĩwa'ri
rikimaitakaja yija bojaberijika sime,
kopakaja ritaja sana'mitiriwãrũtiika
simamaka. ⁹⁻¹⁰ I'supaka simamaka,
“Jesucristorika bojariroka nare mija
wãrõeka jia Tesalónicakarãre yi'yu”,
ãrĩwa'ri yijare nabojayu. “Wapũju imaja
jẽrãka jiyipupaka norĩkoperoyirapaka
ja'ataraparã nime, Tuparã õñia
imakite takaja jiyipupayeewa'ri.
Supabatirãoka Tuparã Maki, Jesús
mabo'ikakurirã maekaka imaki õ'õrã

^{††}1:7 Provincia (o departamento) romana en Grecia. Tesalónica se encontró en Macedonia en el norte de Grecia. Acaya fue el departamento al sur de Macedonia.

etarükika kime. Ikiji imaki ðo'imajare kire jãäeka simakoþeko'omakaja õña Tuparãte kire jarirũjeka. Supa imarĩ ba'iaja wẽkomakareka maimarũkia imakoþeikareka Jesũre mare tãäeka. I'supaka simamaka jia Tuparãka imarã imarĩ, Jesũre etarũkia jĩjimakapi ta'abaraka maimaerã', äparaka ðo'imajare bojabaraka nimarijaju", äriwa'ri yijare nabojayu.

Tesalónicawejearã Pablote ba'irabeka

2¹⁻²Mija ä'mitipe yija jeyomarã. Mija ðo'irã eyarĩ yija a'rapaka þoto Filiposwejearã mamarĩ yija eyau'murape. Torã yija imarapaka þoto yijare jiyipupayeebekaja jimarĩa ba'iaja yijare nabaarape. Mija wejearã yija eyarapaka þoto rikimarãja yijare jo'ata'airãte imako'omakaja okajãjia yija imaokaro'si Tuparãte yijare jeyobaarape. Supa imarĩ, "Ika majaroka mija bojapibarika yija yapabeyu", mija wejeakarãre yijare ärikoþeko'omakaja, kirika bojarirokakakapi kikirimarãja mijare yija bojarape. Supa yija baarapaka õritiirã imarĩ, "Jia maimaerã Pablörãkare mare wãrõrape. Mapõ'irã nimarapaka þoto rikimarãja ðo'imaja Jesucristorika bojariroka yi'rãparã", yijareka äñurã mija ime. ³I'supaka simamaka wapuju jairimirãkamarĩa mijare yija majarobojaroyirape. Rita imaroka mijare yija wãrõrape. Supabatirã mijare yija þakiberape. Jia yija tõþokaro'si ba'iaja þuparirokapi-marĩa mijare yija bojarape. ⁴Yijare õriwãrũilki imarĩ, "Yiyapaika upakaja baairã nime", yijareka äriþupajoekaki Tuparã. Supa imarĩ yijare kipũataeka kirika bojariroka yija wãrõokaro'si. I'supaka simamaka kiyapaika upakaja yija baarijaju. Ä'mitirikõri je'e: ikupaka sime: Tuparãte jĩjimaka yijaka imarika takaja yaparijayurã yija ime. Jĩjimaka ðo'imaja yijaka imarũ äriwa'rimarĩa

nare yija wãrõyu. ⁵Yija wãrõrapaka mija ä'mitirijiyuokaro'si wapuju jia mijaka jaiberaparã yija. I'supakajaoka niñerũ sawapa tõþokaro'simarĩa mijare sayija wãrõrape. Tuparãte yijare ãika wãjitãji rita mijare äñurã yija ime. ⁶Supa imarĩ "Jiitarã mija ime", ðo'imajare yijareka äñaokaro'simarĩa mijare sayija wãrõrape. ⁷Apõstolrãka yija imako'omakaja, mijare ja'merũkirã uparã yija imakoþerape. I'supaka baarimarãja rõmo komakarãte wayuãiko imarĩ nare kowãtaika upakaja mijare yija baarape. ⁸Mijare wayuãawa'ri jĩjimakapi Tuparãrika bojariroka mijare yija wãrõriyãpati-yarape. I'siatakajaro'simarĩa, ritaja yija baawãrũikarõ'õjĩrãja mijare yija jeyobaariyãparape, mijare wayuãairã imarĩ. ⁹Mija ä'mitipe yijeyomarã. Mija ðo'irã yija imarapaka þoto jãjia yija ba'iraberapaka mija õñu. Yija ba'iraberiwatoþekarekaja Tuparãrika bojariroka mijare yija wãrõrape wapamarãja. Nami, ãmi þariji i'supaka yija baarape yija yaparapaka mijare jẽñekoreka.

¹⁰Mija ðo'irã yija imarapaka þoto jia oyiaja mijaka yija imaroyirape. I'supaka imaroyirãparã imarĩ, Tuparãte yãpaika upakatakaja yija baarijariroyi-rape. I'supaka yija imamaka ãawa'ri, "Jia oyiaja baarijayurã nime", yijareka äñurã mija ime. I'supaka simamaka yijare mija ãika upakajaoka Tuparãte yijare ãayu kiro'si. ¹¹Supa simamaka "Jiitakaja yijare nawãrõrape", yijareka äñurã mija ime. Supa simamaka ãriika kimakire wayuãika upakaja jia mijare yija baamaka mija õñu. ¹²I'supaka baarãparã imarĩ, jia þupãparaka okajãjia mija imaerã "Tuparãte yãpaika upaka oyiaja mija baarijape jĩjimaka mijaka kimaokaro'si", äparaka mijare yija bojaroyirape. I'supaka mijare yija bojaroyirape jiitakapi mijare kiwã'mayu

kijā'merūkirā mija imaokaro'si. Supa-batirā mijare kiakayu tērīwa'ribaji kima mija ōñaokaro'si.

¹³Supa imarī, Tuparārika bojariroka mijare yija bojarapaka poto, “Napupaka nare āñua pūpajoapakitirāmaria yijare nawārōrape. Rita Tuparārika bojariroka sime”, āriḡpūpajoairā mija imarape. Rita mija pūpajoayu, Tuparārika bojariroka sime. Sayi'yurā mija imamaka, kiyapaika upaka oyijaja mija baawārūerā mijare kijeyobaarijaju. I'supaka simamaka, mijare pūpajoawa'ri, “Jia mibaayu Tuparā”, kire yija āririjaju. ¹⁴Yijeyomarā, Judeaka'iaakarā, Jesucristore jiyipupaka ōñaokaro'si rērīrijayurā upaka mija jayu mae. Mija wejeakarāre ba'iaja mijare baata'amaka ba'iaja mija jūarijaju upakajaoka najūarijaju Judeaka'iarā Jesucristorirā naro'si. ¹⁵Ā'mitirikōrī je'e: Judīorāka kire yi'riberikatata nimaeka maipamaki Jesucristore jāāekarā. Nañekiarāoka i'supakaja baarijarikarā Tuparāro'si bojaijirimaja imaroyirekarāte. I'supaka baara'aekarā upaka imarā maekakaoka īrākurimaria nawejeapi yijare pōatarijayurā. I'supaka imarā imarī, ritaja pō'imajare majamarā nime. Supa imarī ba'iaja Tuparāte naka ime. ¹⁶Ritaja pō'imaja majamarā imarī, “Judīotatarāteoka Jesúre tāāriyapayu”, āriwa'ri nare yija bojamaka judīotatarāre yijare sabojarijebeyu. Rīkimakaja ba'iaja nabaarijaya imatika imako'omakaja īrārimi upakaja ba'iaja nabaarijaju. Bikijarāja i'supaka nabaarijarika īara'aekaki imarī, “Ba'iaja nabaarijaju wapa ba'iaja nare yijūarūjerūkirīmi no'ojīrāmaria sajariwa'yu sarā seyarūkia”, Tuparāte āriḡpūpajoayu.

Tesalónicawejeakarā pō'irā turipe'arī Pablote a'ririyaḡaeka

¹⁷Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mijare yija pē'ritaparapaka be'erō'ōpi no'ojīrāmarīaja mijareka yija pūpajoarape ate. Mija pō'irā imaberiripotojo yija pūpakapi pūri mija pō'irā imarā upakaja yija imarape. Supa imarī, ate jimarā mija pō'irā a'rirā yija rutukoḡerape. ¹⁸Yi' Pablo īrākurimaria mija pō'irā a'ririka yirutukoḡerape. I'supaka nīmakō'omakaja, Satanāre yiro'si satā'teroyirape. ¹⁹I'supaka mijareka pūpajoairā imarī, maipamaki Jesúre etarāka poto, ikupaka kire yija āriḡrāñu: “Tesalónicakarā mirika bojariroka nare yija wārōrapaka poto, jia sayi'raparā. Supa imarī, ja'atarimarija jia sayi'rimiriḡrikawa'yurā nime”, āriwa'ri jījimakapi kire yija bojarāñu. I'supaka kire bojarūkirā imarī, mijaka yija imariyapayu ate. Aḡerā tērīwa'ribaji mijareka pūpajoawa'ri, jījimaka yija ime. ²⁰Rita sime, jia mijareka pūparitirā jījimaka yija ōñurā mija ime.

3¹⁻²I'supaka simamaka mija majaroka ā'mitiririka yaḡairā imarī, sarakajepāawārūberīwa'ri yija jeyomaki Timoteore mija pō'irā yija pūatarape. Yupakajaoka Tuparāte ba'irabeijirimaji imarī, Jesucristorika bojariroka bojataparimaji kima ōñurā mija ime. I'supaka imaki kimamaka, jīibaji Jesucristore mija yi'yaokaro'si, supabatirā ba'iaja jūariḡotojo, sarakajepāāekaja mija imaokaro'si mija pō'irā kire yija pūatarape. Yija īḡarā pūri Atenas wāmeika wejearā tuiraparā. ³Ba'iaja jūawa'ri, ba'iaja napuparia'si āriwa'ri Jesucristorika bojariroka mija ja'atakoreka mija pō'irā kire yija pūatarape. Ā'mitirikōrī je'e: Jesúre yi'yurā maimamaka, aḡerāte ba'iaja mare baayu. “I'supakaja yire yi'yurāro'si

simarāñu”, Tuparāte āritika simamaka, kire yi'paraka sarakajepāārūkirā maime. ⁴I'supakajaoka mijaka yija imarapaka poto “Jesúre yi'yurā mija imamaka, ba'iaja aperature mijare baarāñu”, āriwa'ri mijare yija bojatirape. Mijare yija bojarapaka upakaja mijaro'si simarapaka simamaka, jia sōriwārūtīkarā mija ime mae. ⁵I'supaka simamaka “Jesucristore naja'ataokaro'si Satanare kopakaja nare pakitirape je'e apeyari”, āriwa'ri ba'iaja mijareka yipuparape. I'supakajaoka “Nare kitērīrākareka wapuju wapamarīa nare yija wārōkoperapaka jarirāka je'e apeyari”, mijareka nāri'pupajoarape. I'supaka jūairā mija imamaka, mija majaroka ōrīrika rakajepāāwārūberīwa'ri Timoteore mija pō'irā yipūatarape.

⁶Mae mija pō'irā turapaki Timoteore ō'ōrā pe'rietayu. Supa imarī ō'ōrā etatirā mijamajaroka yijare kibojayu. I'kupaka kēñu: “Jesucristore jia yi'ririjayurā nime rupu, āriwa'ri. Supabatirā i'supakajaoka wayuūabu'airā nime. ‘Mijareka jia yija pūpajoayu’, nañu”, āriwa'ri yijare kibojatayu. Supabatirāoka “Yijare mija iariyaparījayu upakajaoka mijare iarika yija yapakoperoyi', nañu”, āriwa'ri kibojayu. ⁷I'supaka mijareka kēñua ā'mitiritirā “Jesúre nayi'ririja'atabeyu mirākiyu”, āriwa'ri ba'iaja jūarijayurā imarīpotojo jīimaka yija ime. ⁸“Cristore jia'pi yi'riñujurā nime rupu”, kēpakā'ā ā'mitiritirā jia yija pūpayu mae. ⁹I'supaka mija imamaka, mijareka pūpajoabaraka, “Jia mibaayu Tuparā”, yija āri'rija'atabeyu. I'supakajaoka Tuparāka yija jaika poto, “Jesucristore jia yi'yurā nimamaka jia mibaayu”, āri'pūpajoawārūtīrā jia jīimaka mijare yija ōñu. ¹⁰Īmiareka, nāmiareka pari'ji Tuparāte yija jēnerījayu, mija pō'irā yija eyaokaro'si yijare kijeyobaaerā. Mija pō'irā yija

a'ririya'payu, jībaji Jesucristore mija ā'mitiripēaokaro'si mija ōribeyua mijare yija wārōerā.

¹¹Mija pō'irā iari' yija a'rirā Mapaki Tuparā, supabatirā maipamaki Jesucristore jia yijare jeyobaarū. ¹²Jībaji wayuūabu'abaraka mija imarijarirā Maipamakire mijare jeyobaarū, i'supakaja mijaro'sioka aperature mija wayuūaerā kijeyobaarū. I'supaka mijare kibaarū, mijare yija wayuūamirirīkawayu upakaja mija imaokaro'si. ¹³I'supaka maipamaki Jesúre yija jēñeyu, jia oyiaja mija baaerā kijeyobaaokaro'si. I'supaka mijare kijeyobaamaka, wājia pūpajoairā mija imarāñu. Supa imarī, maipamaki Jesúre, kirirāka pe'rietarāñurīmi, Mapaki Tuparāte iarāka wājītāji, dakoa okamirāmarīaja mija imarāñu. I'kupaka oyiaja simarijarirū.

Tuparāte jia iajiyuikakaka

4 Mae ate yija jeyomarā, a'pea mijaro'si yo'oe'ā baayu. “I'kupaka mija imarākareka, jīimaka Tuparāte mijaka imarāñu”, āriwa'ri mijare yija wārōrape. “I'supakaja imarijayurā nime rupu”, mijareka yija āñu. Kiyapaika upaka oyiaja jībaji mija baarijaririka yija yapayu. I'supaka mijare yija okajāarijayu mijare yija wārōokaro'si Maipamakire yijare jā'meka simamaka.

²Maipamaki Jesúre yijare jā'meka upakaja yija wārōrapaka ōritīkarā mija ime. ³Supa imarī rōmimarika, tīmiamarīko, supabatirā rōmiki, tīmiaiko, ba'iaja baabu'arika imabeyua. Kirirā mija ima simamaka, kiyapaika upaka oyiaja mija baarika Tuparāte yapayu. ⁴⁻⁵Mija rōmimarīrā, tīmiamarīrāka wapuju baabekaja mija imabe. Tuparāte yi'ribeyurā pūri, ba'upakaja baariwā'imarīrijayurā. Nabaai'ka upaka baabekaja mija imabe mija pūri. I'supaka baabekaja,

rakajepãarikakaka òrìwãrũirã mija imabe. I'supaka imarã imarĩ Tuparãte yapaika upakaja baabaraka pò'imajare jiyipupaka ònurã mija imarãnu. ⁶Supa imarĩ, i'supaka ba'iaja mija baawã'imarã'si, rirãkibiparaka mijaka imarãte ba'iaja mija baakoreka. "I'supaka baairãte ba'iaja Tuparãte baarãnu", ãrìwa'ri mijare yija bojatirape. ⁷Ba'iaja mabaerãmaria Tuparãte mare wã'maeka. Kirirã imarĩ, kiyapaika upaka oyiaja baabaraka maimarika kiyapayu. ⁸Tuparãte yi'yurã imaripotojo, ika yija wãrõika yapabeyurã, yijare takajamarãa iaripe'yoirã. I'supaka imawa'ri Tuparãteoka yi'ribeyurã nime. Espiritu Santore Tuparãte mijareka ña'ajãaeka, ba'iaja nabaaike naja'atarũ ãrìwa'ri.

⁹Mija ã'mitipe, wayuĩabu'arikakaka mijare yibojaerã baayu. Mija wayuĩabu'aokaro'si Tuparãte mijare wãrõtika simamaka yija puri, dakoa ãrìwa'ri sakaka mijaro'si o'obeyurã. ¹⁰Rita, jia wayuĩabu'airã mija ime. I'supaka imarã imarĩ, ritaja Macedonia ka'iareka Jesũre yi'yurãte jia mija wayuĩayu. I'supaka simamaka, jibaji nare mija wayuĩamirĩrikawa'ririka yija yapayu. ¹¹I'supaka oyiaja dakoa okamirãmariaja, mija pũpayariji jia mija imabe. Supabatirãoka ba'irabebaraka imarãte ba'iaja baata'abekaja mija imabe. I'supaka baabekaja jia imaerã mija pũpayarijikaja ba'irabebaraka mija imabe mijare yija bojaeka upakaja. ¹²I'supaka mija baarãka dakoa wayuoka baaberwa'ri aperiãte ba'iaja baata'abekaja mija imarãnu. I'supaka mija baamaka ãtirã Jesũre yi'ribeyurã pariiji jia jiyipupaka mijare norĩrãnu.

Ikupaka sime Maipamakire pe'rietarũkia

¹³Mija ã'mitipe yija jeyomarã. Jesu-
cristore yi'rika mirãrãte reyaekakaka

mijare yija bojaerã baayu, ba'iaja mija pũparikoreka. "Reyakoperipotojo ònia najaribesarãnu ate", ãrìwa'ri narupurõ'ò jijimakapi pũpajoabekaja nime Tuparãte yi'ribeyurã puri. Supa imarĩ wayupi'ritiyairãja nime. Nimaupaka mija imarika yija yapabeyu. Mija puri "Jesũre yi'rika mirãrã imarĩ reyaekarã ònia jaritirã Tuparã pò'irã a'rirãnurã", ãrìpũpajoairã. ¹⁴"Jesũre reyaripotojo ònia Tuparãte kire jaripe'rirũjeka", ãrìpũpajoawãrũirã imarĩ, "Jesũre ã'mitiripẽaeka mirãrãteoka ònia Tuparãte jaripe'rirũjerãnu. Supabatirã mabo'ikakuripi Jesũre pe'rietarãka poto, kika nare ke'ewa'rirãnu", ãrìwãrũirã maima.

¹⁵Maipamakite yire òrĩrũjekakaka sime ika mijare yibojaika. Maipamakire pe'rietarãrimi kire yi'rika mirãrã reyaripotojo ònia jaripe'ritirã, kipõ'irã a'rirãnurã. Ò'orã ònia imañujurãoka naka ãrãtiji oyiaja kipõ'irã a'rirãnurã. ¹⁶Ikupaka simarãnu: Maipamakire jã'memaka mabo'ikakuri jãjia okaarirãka. Supabatirã ãngelrãka ãpa-makite jãjirokapi jairãnu, i'supakajaoka Tuparã trompeta okaarirãka. I'supaka sokaarirãka watopekapi maipamaki Jesucristojo ruira'arãki mabo'ikakuripi. Oko ùmakakarã kimarãka poto kire ã'mitiripẽaeka mirãrã reyaekarãte ònia jaripe'rirãnu. ¹⁷Supabatirã Jesũre ã'mitiripẽairã ònia imarãteoka ònia kijarirũjeirãpitiyika oko ùmakaka imarõ'orã Tuparãte mare akamiarãnu. Torã a'ritirã Maipamakika mako'apirãrãnu, kika imajipaokaro'si. ¹⁸I'supaka imarũkia ònurã imarĩ, jia rikitubakapi sakaka jaibu'abarakã mija imabe. "I'sia poto reyaeka mirãrã maka òniaja nimarãnu ate mirãkiyu", ãnurã imarĩ ba'iaja pũparitiyabekaja mija imabe.

**Jesúre pe'rietarúkia
ta'atikaja maimarijariye'e**

5 Yijeyomarā, “Tsirīmi ketarānu Maipamaki. Isijērā rō'ōjite simarānu”, āriwa'ri mijaro'si āri'oobeyuka yi'i. ²I'upaka nānu “Tsirīmi Jesucristore etarānu je'e', āriwārūberirika sime”, āririka ōnurā mija imamaka. “Ttojite mawī'iarā kareba'arimajire etarānu”, marīwārūbeyu upaka sime Maipamakire etarúkia. ³I'sia poto, “Kopakaja dakoa jūarūkimarīrā maimē”, āriwa'ri pūpajoabaraka pō'imajare imatirāka poto, ikuparō'ōpiji ba'itakaja naro'si simarānu. I'upaka najūarāka poto, marākā'ā baatirā īrikaoka nakaki ru'riwārūbesarāki. Ā'mitirikōrī je'e: Ikuparō'ōpiji rōmore makarārīrā pakatayu upaka simarānu. Makioka satá'tebesarāki. ⁴⁻⁵Yijeyomarā mija pūri, ketarúkia ōritikarā imarī, ikuparō'ōpiji ketarāka poto pūpatabesarānurā. Jesúre yi'ribeyurāro'si pūri morībeyu poto, nāmi kareba'arimajire etaika upakaja simarānu. Nima upakamarīa imarā imarī, ketarúkia ta'airā mija. ⁶I'upaka simamaka, kārītikarā upakamarīa, Maipamakire etarúkia ta'atikaja maimaye'e. Supabatirāoka Tuparāte yapabeyuakaka rakajekaja maimaye'e. Tuparāte ōribeyurā pūri kārītikarā upakaja imarā ketarúkia ōribeyurā imarī. ⁷Ā'mitirikōrī je'e: Tuparāte yi'ribeyurā, nāmi makānu poto morībeyu upaka, Jesúre pe'rietarúkia ōribeyurā nime. I'supakajaoka nāmi ukuwejabyurāte rakajebekaja ima upakaja nime. ⁸Tuparāte yi'yurā pūri, boirō'ō simamaka jia ritaja ĩairā upaka imarā maimē. I'upaka maima simamaka, kiyapabeyua rakajekaja, jia oyiaja baabaraka maimaye'e. “Kēnu upakaja baaike kime Jesús”, āriwa'ri

jia kire mayi'riye'e. Supabatirāoka jia mawayuīabu'aye'e. “Jesúre yi'yurā maimamaka ba'iaja mabaaike wapa Tuparāte ba'iaja mare baabesarānu”, āriwa'ri pūpajoawetikaja maimarānu. I'upaka oyiaja pūpajoabaraka maimarijariye'e Satanāre ba'iaja mare baata'akopeka mayi'rikoreka. ⁹“Ba'iaja nabaaike wapa ba'iaja nare yibaarānu”, āriwa'rimarīa Tuparāte mare wāmaeka. Maipamaki Jesucristore reyaekapi āriwa'ri mare sawapa kijēnebesarānu. ¹⁰Jia mare baawa'ri maro'si kireyaeka kika maimajipaokaro'si. Supa imarī, kipe'rietarānurīmi ōnia imarāte, reyaekarāteoka mare ke'ewa'rirānu kika maimajipaokaro'si. ¹¹I'siakaka ōritirā imarī, jaibu'abaraka, jeyobaabu'abaraka, jijimakapi rikitubaka mija imarijape.

Piyiroka Pablote nare okajāēka

¹²⁻¹³Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mija pō'irā imarā imaruputarimaja, “Jesucristore yapaika upaka mabaarijariye'e”, āriwa'ri mijare okajāārijayurā. I'upaka jia mijare nimaruputaika simamaka jiyipupaka nare mija ōrīrika yiyapayu. Nare mija wayuūarijape. I'supakajaoka ritajaka jia mija imabe.

¹⁴Yijeyomarā, mija pō'irā ba'irabebekaja imarāte, “Pupape'ritirā, mija ba'irabebe”, āriwa'ri okajājiapi mija bojabe. Mija pō'irā imarā ba'iaja pūparibaraka imarāte, jia okajājia napupajoakaro'si nare mija jeyobaabe. I'supakajaoka Tuparāte yapabeyuakaka rakajebeyurā, supabatirā jia Tuparāte yi'ribeyukajirāteoka mija jeyobaabe. Jajumarīaja jia jijimakapi ritajaka mija imabe. I'upaka mija imarijaririka yija yapayu.

¹⁵Jia mija pūpajoabe. Aperāte ba'iaja mijare baakoeko'omakaja nare mija ru'puwapa'e'ea'si. I'upaka baabekaja jia oyiaja mija imabu'abe. Supabatirā ritaja

wejeareka imabayurākaoka i'supakaja mija imarijape.

¹⁶⁻¹⁸ Tuparāte pupajoabaraka j̄jimaka mija imarijape. I'supakajaoka kika mija jairijayua mija ja'ata'asi. I'supakajaoka jia, jiamariāoka mijaro'si simarāka, “Jia mibaayu Tuparā”, kire mija ār̄irijape. Jesucristorirā mija imamaka, i'supaka mija baarika Tuparāte yapayu.

¹⁹ Mija watopekareka Espiritu Santore mijare jeyobaarāka poto kire mija ā'mitiripe'yoa'si. Īkōrī je'e: i'supaka mija baajika okoapi pekaō'toa yataika upaka mija baajīnu.

²⁰ I'supakajaoka, “Ikupaka Espiritu Santore yire ōr̄irūjeika”, ār̄iwa'ri Tuparāro'si bojaājir̄imajare bojaikakaka ā'mitiripe'yobekaja mija imabe.

²¹ Sā'mitiripe'yobekaja “¿Yaje rita Tuparārikataka najaiyu? Noñu upakaja pupajoatirā najaiyu je'e apeyari”, ār̄iwa'ri jia mija ā'mitipe ruḡu. “Rita Tuparārika najaiyu”, mija ār̄iwār̄ūr̄ār̄ō'jirā p̄uri nare mija yi'pe.

²² Ritaja Tuparāte yapabeyua mija ā'mitiripe'a'si.

²³ Tuparā imaki jia ña'r̄iyaar̄iji maimaokaro'si mare jeyobaarimaji. I'supaka simamaka ikupaka mijaro'si kire yija jēnerijayu: “Ba'iaja baabekaja jia oyiaja baabaraka nimarū', ār̄iwa'ri

nare mijeyobaabe. Supa imarī, mire takaja ā'mitiripeabaraka nare mimarūjebe”, ār̄iwa'ri kire yija ār̄irijayu. I'supakajaoka, “Jia oyiaja baabaraka Jesúre na'mitiripearū, kiyapaika upakaja pupajoabaraka nimarū”, ār̄iwa'ri Tuparāte yija jēneijirijayu. Supa imarī, maipamaki Jesucristore pe'rietarāñur̄imi dikaoka ba'iaja baabeyurā mija imarika yija yapayu. ²⁴ I'supaka maimaokaro'si, “Yire takaja mija ā'mitiripeabe”, Tuparāte ār̄ika. I'supaka mare jā'meiki imarī, kiyapaika upakaja mabaawār̄uerā jia mare jeyobaar̄ijar̄ir̄ūkika kime.

“Ō'jirāja sime, jia nimarū”, Pablote ār̄ika

²⁵ Yijeyomarā, yijaro'sioka Tuparāte mija jēneijibe.

²⁶ Mija rēr̄irāka poto j̄jimakapi mija jēñabu'abe, Jesúrirā imarī.

²⁷ Tokarā Jesúre ā'mitiripeairā imarā upatikaja rēr̄itirā, ika p̄apera nare mija jaibojabe. Ritaja sā'mitirika Maipamakire yapamaka i'supaka mijare yijā'meyu.

²⁸ “Maipamaki Jesucristore jia mijare baarū”, ār̄iwa'ri kire yijēnerijayu.

I'tojirāja sime ruḡu.

Segunda carta de San Pablo a los

Tesalonicenses

**Jesucristore yi'yurā
Tesalónicakarāro'si Pablote
pāpera pūataeka ate**

1 Jesucristore yi'yurā Tesalóni-cawejeakarā, ¿yaje mija ime? Yi'i Pablo, supabatirā majeyomarā Silvano, Timoteopitiyika ika pāpera mijaro'si yija pūatayu, Mapaki Tuparārirā, maipamaki Jesucristorirāoka mija imamaka. ²“Jia Tesalónicakarāre mija baabe”, āriwa'ri Mapaki Tuparāte, supabatirā maipamaki Jesucristoreoka mijaro'si yija jēnerijayu. I'supakajaoka yija baayu jia dako okamirāmarāija mijare nimarūjeokaro'si.

³Mija āmitipe yijeyomarā, jii'baji Jesucristore yi'riwa'ri, i'rārīmi upakaja jii'baji mija wayuūabu'arijayua simamaka “Jia mibaayu Tuparā”, kire yija āririjayu mijareka yija pūpajoaika rakakaja. Supa imarī, i'supaka Tuparāte yija āririjayua jia sime. ⁴I'supakajaoka, yija eyarijayurō'orā, apherā Jesúre yi'yurāte i'supaka mija imakaka jii'jimakapi yija bojarijayu. “Tesalónicawejeakarā jia Tuparāte yi'yurā imarī, kire yi'riri'atabeyurā. I'supakajaoka wayup'ribekaja, okajāija pūpajoairā nime, apherāte ba'iaja nare baako'omakaja, sanarakajepārijayu”, āriwa'ri nare yija bojayu. ⁵Tuparāte yi'yurā mija imamaka, apherāte ba'iaja mijare baayu. I'supaka simako'omakaja “Tuparāte ānu upakaja kibaarānu”, ānurā imarī kire mija yi'riri'atabeyu. Supa imarī “Ba'iaja nare imabeyua”, mijareka āriwa'ri ritajare kijāmerāka poto kika mijare kimarūjerānu. I'supaka Tuparāte baarūkia ōriwa'ri, “Rita, jia oyiaja baaiki kime”, āriwārūrā maime.

⁶Jia wājioyiaja baaiki imarī, ba'iaja mijare baairāte ba'iaja kibaarānu. ⁷Maekaka ba'iaja jūairā imari'potojo i'supaka oyiaja imajiparūkimarīrā mija ime, i'rārīmi sakitiyetarāka simamaka. I'supakajaoka yijaro'si ba'iaja yija jūakopeika kitiyetarānu. Maipamaki Jesús, kiāngelrāka tēritaka baawārūrāpitiyika ki'tarāka poto i'supaka kibaarānu. Mabo'ikakuripi ki'tarānu, pēka jūrēika upaka jāija yaaboaika watopekapi. ⁸Torājite Tuparāte ōriyapabeyurā imarī, Jesúrika bojarirokaoka ā'mitiripe'yoirāte ba'iaja kibaarānu. ⁹Ba'iaja jūajiparūkirā nimamaka, Maipamakire imarō'ō tá'teka oyiaja naro'si imajiparāka. Tēriwa'ribaji kirikapi jii'taka kiyaaboaika i'arūkimarīrāro'si nimarānu. ¹⁰I'supaka kibaarānu Jesúre ate etarānurīmi. Supa imarī jii'jimakapi kirirāte kire e'etorirānu. Kire i'atirā “Jiitaki kime. Tēriwa'ribaji jia mare baaiki kime”, āriwa'ri kire najiyipupayeerānu. Mijare yija wārōrapaka yi'yurā imarī, naka mija imarānu mijaoka.

¹¹Ika pūpajoawa'ri Tuparāte mijaro'si yija jēnejiparijayu. Kiyapaika upakaja baairā mija imaokaro'si mijare kiakaeka. Supa imarī, kiyapaika upaka mija baamaka i'awa'ri “Nare yakaikapi āriwa'ri yirirā najayua jia sime mae”, kēnaokaro'si, kire yija jēnerijayu. Supabatirā “Simaupatiji jia baarika nayapaika nabaawārūokaro'si nare mijeyobaabe. Supabatirā mire yi'riwa'ri nabaarijayua jia saweiokaro'si mirikapi nare mijeyobaabe”, āparaka kire yija jēnerijayu. ¹²I'supaka pō'imajare i'arāka wājitāji jia mija baamaka i'awa'ri maipamaki Jesucristore najiyipupayeerānu. Kirirā mija ima simamaka, i'supakajaoka mijare kibaarānu. Tuparā, maipamaki

Jesucristopitiyika jia mijare nabaamaka i'supaka mijaro'si simarāñu.

Ikupaka simarāñu Jesucristore etaerā baarāka ruḡu

2 Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Maipamaki Jesucristore etarāñu ate kika maimaokaro'si mare rēarī. I'supaka simarāka simamaka ketarūkirīmikaka mijare yiwārōerā baayu mae. ² Ikuparō'ōpiji, “Kopakaja Jesúre etarijē'raka seyatiyu”, āriwa'ri īrārimarāre mijare bojapakimaka ā'mitiritirā, ōrīpūabeyurā upakataka rukubaka mija ḡupajoa'si. Supabatirā “Rita mijare ñañu. Espiritu Santo yijare sōrīrūjerapaki”, narīpakikopemakaoka nare mija yi'ria'si. I'supakajaoka “Pāperapi Pablote yijare sabojayu”, napakā'ā nare mija ā'mitiripēa'si. ³ I'supaka mijare ārikopeirāte mija bojapakirūjea'si. Ketaerā baarūki ruḡu ikupaka simarāñu: Tuparāte ja'ataturā “Kimajamarā yija ime”, āriwa'ri ḡo'imajare kire yi'ribesarāñu. I'tojite Ba'iaja baarimijikaka jā'meikite etarāñu. Ikiji kime “Ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā yipūatarūkika”, bikijarāja Tuparāte ārikaki. ⁴ Ikupaka Ba'iaja baarimijikaka jā'meikite baarāñu: Ritaja jiyipupaka ḡo'imajare ōrīrijayua imakopeika nareka kijājibaarāñu. Tuparā majamaki kima imarī, “Tērīrikiji ñime, yire takaja mija ā'mitiripēabe”, ḡo'imajare kērīrāñu. I'supaka kipupaka ima simamaka Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā kākatirā imatiyairō'ōrā eyarupariturā, “Tuparāja yi'i”, kērīpakirāñu.

⁵ Mijaka ñimarapaka ḡoto i'supaka imarūkiakaka mijare yibojawārōtirape. “Ye'karibeyurā nimarijiyu”, mijareka ñarīpupajoayu. ⁶ Ba'iaja baarimijikaka jā'meiki i'tawārūbeyukajika maekaka. “Ikupaka simamaka ki'tawārūbeyu ruḡu. Ketarūkirīmi ruḡubajirāja

ketakoreka kire satá'teyu ruḡu”, āriwa'ri mijare yibojarapaka ōñurā mija ime. ⁷⁻⁸ Supa simako'omakaja, ḡo'imajare ōrīwārūbeyuapi, ba'iaja wejeareka Satanāre baaū'mutiyu. I'supaka baaripotojo, wāārō'ōrāja etarūkikate etawārūbeyu ruḡu. Kire tá'teikite kire īapēabesarāka ḡoto puri ritaja ḡo'imaja wājītāji Ba'iaja baarimijikaka jā'meikite etarāñu. I'supaka kima imako'omakaja maipamaki Jesúre kire tērīrāñu. Ketarāñurīmi tērīwa'ribaji kibaawārūika beawa'ri, kipuritarākapiji kire kiriatarāñu. ⁹ Ika yibojaka ruḡubajirā, ikupaka simarāñu: Satanārikapi āriwa'ri Ba'iaja baarimijikaka jā'meiki ritaja maikoribeyua ḡo'imajare beapakirī etarāki. ¹⁰ Ritaja ba'iaja baawārūiki imarī, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirāte sapi kipakirāñu. Tuparārika bojariroka yi'ririyaḡoberiwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā na'rirāñu. Kirika bojariroka nayi'ririkareka puri sapi natārīrūkia simajāēeka. ¹¹ Sanayi'riberika simamaka, Tuparāte rukubaka nare ḡupajoarūjerāñu Ba'iaja baarimijikaka jā'meiki pakirimajaroka nayi'yaokaro'si. ¹² Tuparārika bojariroka ā'mitiripēabekaja, jijimakapi ba'iaja baarijayurāte ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'yaokaro'si i'supaka kibaarāñu.

Ikupaka Jesucristore yi'yurāte ime

¹³ Mija ā'mitipe yija jeyomarā, jia Maipamakire wayūairā. Wejea kipo'ijiaeka ḡotorāja kitāārūkirā mija imaokaro'si Tuparāte wā'matīkarā mija ime. Supa imarī, Espiritu Santore mijare jeyobaaikapi ba'iaja baarika ja'ataturā, kirika bojariroka yi'riwa'ri ōñia mija imajipaokaro'si i'supaka Tuparāte baeaka. I'supaka mijaro'si simaeka ḡupajoawa'ri “Jia mibaayu Tuparā”, mijaro'si yija ārija'atabesarāñu. ¹⁴ Jesucristorika bojariroka mijare

yija wārōekapi āriwa'ri Tuparāte mijare wā'maeka. I'supaka simamaka, mabo'ikakurirā maeyarāka poto ritaja ima tēriwa'ribaji kirika maipamaki Jesucristore bearānu. I'supakajaoka simarānu mijaro'sioka kika.

¹⁵ Yijeyomarā, i'supaka imarūkirā imarī, Jesucristore mija yi'yua ja'atarimarīaja mija imabe. Ritaja wājīrokakaka mijare yija wārōrapaka, supabatirā pāperapi mijare yija o'orapakaoka mija āmitiripēarijape. ¹⁶⁻¹⁷ Jia Mapaki Tuparā mare baaiki, supabatirā mare wayuūaiki imarī, jījimaka pūpajoabaraka maimaerā mare kijeyobaaeka. “Kika ōnia maimajiparānu”, āriwa'ri sata'abaraka jia jījimaka mare pūparirūjeiki kime. Supa imarī, jia oyiaja baabaraka, ba'iaja jairimarīaja mija imaokaro'si mijare kijeyobaarū maipamaki Jesucristopitiyika.

“Yijaro'si Tuparāte mija jēneijirijape mijaro'sioka”, Pablote ārika

3 Mae piyia mijare yibojaerā baayu yijeyomarā. Nojimarīji Maipamakirika bojariroka aperiōrā yija bojapibaokaro'si Tuparāte mija jēnebe. Supabatirāoka kirika bojariroka āmitiriwa'ri jia jījimaka samija yi'rapaka upakaja aperiāte sayi'yaokaro'si. ² I'supakajaoka, ba'iaja baairāte ba'iaja yijare baakoreka, Tuparāte nare tā'terā yijaro'si kire mija jēnebe. I'supaka mija baabe rīkimarāja aperiā Jesucristore āmitiripēariyapabeyurāte ima simamaka. ³ I'supaka imarijaurāte ima simako'omakaja mare ja'atabeyuka kime Maipamaki. I'supaka imaki imarī kire mija yi'ririya'atakoreka mijare kijeyobaarānu. Supabatirā Satanāre ba'iaja mijare baakoreka, mijaro'si kire kitā'terānu. ⁴ “Kēnu upakaja baaiki kime Maipamaki. Supa imarī, kire yi'yurā

nimamaka, jia oyiaja Tesalōnicakarāre baawārūokaro'si nare kijeyobaarānu. I'supaka simamaka nare yija ārika upakaja nayi'ririyarirānu”, mijareka yija āririjayu. ⁵ Supabatirā “Tuparāte nare wayuūaika noriwārūrū. Supabatirāoka ba'iaja jūarihotojo mirakajepāaeka upakaja sanarakajepāawārūokaro'si nare mijeyobaabe”, āriwa'ri maipamaki Jesúre mijaro'si yija jēneijirijayu.

Maimaupatiji ba'irabebaraka oyiaja maimajikareka jia sime

⁶ Mija āmitipe yijeyomarā. Maipamaki Jesucristore mare jā'memaka, ikupaka mijare yija jā'meyu: I'rika Jesúre yi'yuka imarihotojo ba'iraberiyapabeyukaka mija jeyoaria'si. Yija wārōeka upaka baabeyuki kime. ⁷ Mija pō'irā yija imarapaka poto ba'irabebekaja imaberaparā yija. I'supaka yija baarapaka mija iarapaka simamaka, i'supakajaoka mija baabe mijaro'si. ⁸ Supabatirā mijaba'arika wapamarīaja yija ba'aberape. Mijare takaja jēnebekaja, īmiareka, namiarekaoka, jājia yija ba'iraberape yija yaparapaka yijare mija ijikoreka. ⁹ Mijare wārōrimaja yija imamaka, yijare mija jeyobaarūkirā imarihotojo mijare sayija jēneberape. Yijare iatirā “Nupakaja mabaaye'e maro'sioka”, mija ānaokaro'si supa yija baarape. ¹⁰ Mijaka yija imarapaka poto, “Ba'iraberiyapabeyuka puri ba'abekaja kimarū”, mijare yija ārāpe. ¹¹ I'supaka yija ārāpaka simako'omakaja “Maekaka I'rārimarā nawatopekarā ba'irabebekaja imarā. Supabatirāoka aperiā jia ba'iraberijayurāte najo'ayu're”, āriwa'ri yijare nabojayu. ¹² “Jia imaokaro'si, aperiāte jo'arimarīaja mija ba'irabebe mijaro'siji, mija ba'iraberiwapapiji mija yapaika mija wapaijiokaro'si”, āriwa'ri nare yija jā'mepūayu, maipamaki Jesucristore jā'meka upakaja.

¹³ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Jia mija baarijayua mija rūrīa'si. ¹⁴ Īrārimarā ika pāpera yo'oeka y'i'ribeyurā imarā je'e aḡeyari. I'supaka nimamaka “Īrā imarā Pablote jā'meika y'i'ririyaḡabeyurā”, āriwārūtirā naka mija jeyoaria'si. I'supaka nare mija baarākareka ni'yopi'rirāñu. I'supaka mija baabe naḡupape'rirū āriwa'ri. ¹⁵ I'supaka nare baariḡotojo nare mija majamarāria'si. Jesúre y'i'yurā nimamaka, nare mija okajāābe ba'iaja nabaarijarikoreka.

**“Jia mija imabe”, āḡaraka
Pablote naro'si o'otiyika**

¹⁶ Jia maimaokaro'si mare jeyobaaiki kime Maipamaki. I'supaka simamaka,

īrākuri upakaja jijimakapi jia mija imaokaro'si mijare kijeyobaarū. Supabaturā ritaja mijaka kimajiparū.

¹⁷ “Jia nimarū”, āḡaraka y'i' Pablo yipitakapi ika mijaro'si yo'oyu. I'supakaja satiyiyu pāpera yo'oika. I'supaka o'oiki ñime. Siawa'ri “Rita oka Pablote pūataeka sime”, mija āriwārūokaro'si. ¹⁸ Ritaja mija imaupatireje jia maipamaki Jesucristore baajiparū.

I'tojirāja sime ruḡu.

Carta de
Santiago

**Judíorāka Jesucristore yi'yurāro'si
pāpera o'otirā Santiagore pūataeka**

1 Yaje mija ime yijeyomarā. Tuparā, supabatirā maipamaki Jesucristore yapaika upakaja baarijayuka Santiago nime ika pāpera mijaro'si pūataiki. Ba'iaja jūawa'ri pibikarā, apetomaja watopekārā īpoū'puarāe'earirakatata judíorāka imarāro'si ika yo'oyu.

**Kire majēnemaka ōriwārūrika
Tuparāte mare ja'atayu**

²Mija ā'mitipe yijeyomarā. Ba'iaja jūarijayurā imaripotojo “Jia oyiaja yijaro'si simarāñu”, jijimaka āriṗupajoirā mija imabe. ³⁻⁴Supa imarī ba'iaja mijaro'si simarijariko'omakaja jiiibaji Tuparāte ā'mitiripēairā mija jaririjayu. I'supakajaoka “Kire may'i'rija'ataberiye'e”, āriwārūirā mija ime. Supa imarī ba'iaja mijaro'si simarijariko'omakaja, wayup'i'ribekaja kire yi'riwa'ri samija rakajepāārāñu. I'supaka imawa'ri jiiibaji Tuparāte yapaika upakaja imarā mija japakā'ā dakoa mijaro'si jariwa'ribesarāka.

⁵Supa imarī “Ba'iaja yijūaika poto, ikupaka nimarika Tuparāte yapayu”, mija āriwārūberiyē'e, kire samija jēnebe. I'supaka mija baamaka jiapī mijare sakiōrīrūjerāñu, ritaja nayapaika upaka ṗo'imajare jeyobaarimaji imarī. ⁶⁻⁸Topi ṗuri kire jēnebaraka, “Yijare sakiōrīrūjebesarāñu je'e aṗeyari”, mija āriṗupajoa'si. Ōrīkōrī je'e: Rukubaka ṗupajoabaraka imarijayurā īrārōkapiji nārīyaarīji imawārūbeyurā. Sapi āriwa'ri, “Tuparāte yija jēneika upakaja yijare sakija'atabesarāñu

je'e”, āñurā nimamaka, dakoa nare kiōrīrūjebesarāñu.

⁹Mija ā'mitipe aṗeroka: “Wayuoka baairā imaripotojo, Jesucristore yija ā'mitiripēaika simamaka, Tuparā nakoareka imatiyairā yija ime”, āñurā ṗuri jijimaka imarijayurā. ¹⁰Mia, ba'irījia rikimakaja rikairāoka, nōaka nare imarūjerūkimaria simamaka, Jesucristore yi'yurā jariwa'ri “Imatiyarimajamarīrā yija imaroyikā'ā”, āñurā ṗuri jijimaka imarijayurā. ¹¹Ōrīkōrī je'e: Nōaka ijia yaamaka taya jīñua. I'supakajaoka sō'ōrika jīriwa'ri jūjika saro'si. Supa imarī jiyurika sōibeyu. Maeje mijare yibojaweika upaka nime rikimaka ba'irījia rikairā. “Rikimabajī mayaparījayua matōpoerā”, āṗaraka sawapa niñerū mo'arīji reyarūkirā nime.

**“Ka'wisika jūaripotojo yire yi'riwa'ri
sarakajepāārijayurāte jia
yibaarāñu”, Tuparāte āñu**

¹²Ka'wisika jūarijayurā imaripotojo okajājirā imarī, samarakajepāārijayua iatirā “Jia yire nayi'yu”, Tuparāte mareka āriwārāñu. Supa imarī “Yika rīrākibiriwa'ri yire yi'rīrijayurāte ōñia imajīṗarika yija'atarāñu”, Tuparāte ārika simamaka jia mare kibaarāñu. ¹³Supa imarī ba'iaja mija baarījitoika, “Tuparā yire saajā'meiki”, āpekaja mija imabe. Tuparā imaki, ba'iaja baarijitobeyuka, supabatirā, ba'iaja mare baarūjebeyuka. ¹⁴⁻¹⁵I'supaka simako'omakaja, maṗupakarāja ba'iaja baarika ṗupajoatirā, “Jia simapajīñu je'e yiro'si”, marīrijayu. I'supaka maṗupajoaikapi āriwa'ri ba'iaja mabaarijayu. Supabatirāoka ba'ioyiaja baarijayurā maimarijarirāka, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rīrūkirā maimarāñu.

Tuparātaki p̄uri ba'iaja mare baarūjebeyuka

¹⁶ I'supaka simamaka, “Tuparāja yijare saǰāmeiki ba'iaja yija baakaro'si”, āriwa'ri pakirika mija p̄upajoa'si yijeyomarā. ¹⁷ I'supaka mare imarūjebeyuka imarī, jia Maṗaki Tuparāte mare baayu, kiyapaika upakaja maimamiririkawa'yaokaro'si. I'supaka baarimaji Tuparājaoka kime, aiyaka, tā'pia ritaja p̄o'ijiaekaki. Kip̄o'ijiaeka p̄uri sarā'rarika, sayaaboikaoka o'arijayua simako'omakaja Tuparā p̄uri kimarijayuareka o'abeyuka imarī, jia ima oyiaja mare ja'atajiparimaji kime. ¹⁸ Supa imarī kiyapairokapi kirika rita bojariroka mayi'pakā'ā ōñia kika maimajiparūkia Tuparāte mare ja'atatika. Supa imarī “Yirirā nimarū”, mareka kērītika simamaka ritaja kip̄o'ijiaekareka mamarījiji kire yi'riū'muekarā maime.

Tuparārika bojariroka ā'mitiritirā sima upakaja mayi'ririjariye'e

¹⁹ Yijeyomarā, ika mijare yibojaerā baika mija ye'kariritiya'si. Tuparārika rita bojariroka mijare jaibojarāñurāte jiaṗi mija ā'mitiripēabe. I'supakajaoka mija p̄upakareka ima űojimarītaka nare bojabekaja mija imabe. Supabatirā űojimarīji nare mija boebaria'si. ²⁰ Topi p̄uri waṗuju boebayurā maimarākareka, jiirokapi maimarika Tuparāte yapaika upaka majaribesarāñu. ²¹ I'supakajaoka ritaja ba'iaja baarika imakaka mija ja'atabe. Supabatirāoka “Tērīriki űime”, ārikoṗekite p̄upajoaika upaka p̄upajoabekaja mija imabe. I'supaka imawa'ri, Tuparārika bojariroka mijare kiōrīrūjeikakaka takaja jiaṗi mija yi'ririjape. I'supaka mija imarākareka p̄uri ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia imakoṗekareka Tuparāte mijare tāārāñu.

²²⁻²⁴ Ōrīwārūikōrī je'e: Ūperiapi īrīkate kipema yaeripotojo jiamarīa ima rū'rēbekaja ke'rirāka i'supakaja satuirāñu. űojimarī i'supakaja ima kiye'karirirāñu. I'supaka mija imajīñu Tuparārika bojariroka ā'mitiriripotojo samija yi'riberijikareka. Tuparārika bojariroka ā'mitiritirā sāñu upakaja yi'rirūkia sime. Supa mabaabesarākareka p̄uri, “Tuparāte yi'yurā yija ime”, mañua, moñu upakaja maṗakiyu. ²⁵ Tuparārika bojariroka jia wārūbaraka sayi'ririjayukate p̄uri, ba'iaja baarika kire saǰa'atarūjerijayu. Rita sime Tuparārika bojariroka. Supa imarī saye'kariribekaja, saǰāmeika upakaja baarijayukate, ritajareka jia kire sakijeyobaarijarirāñu.

²⁶ Aṗerimarā p̄uri “Tuparā űakoareka, kire jiyipupaka ōñurā imarī, kiyapaika upakaja baarijayurā yija ime”, āñurā. I'supaka āñurā imaripotojo ba'iaja najairijayua ja'atabeyurā imarī, noñu upakaja pakirimaja nime. I'supaka imarā nimamaka “Tuparāte jiyipupaka ōñurā yija ime”, narīkoṗeika waṗamarīa saǰayu. ²⁷ Maṗaki Tuparāreka ikupaka nime kire jiyipupaka ōñurā: Pakiamarīrā jarikarā wayuoka baairāte, supabatirā natīmiaka reyatapaekarāteoka jia jeyobaairā, i'supakajaoka ba'iaja baarimajare ima upaka jaribeyurā nime.

Īrātiji oyiaja jia jiyipupaka moribu'aye'e

2 Mija ā'mitiṗe yijeyomarā. Ritaja ima p̄emawa'ribajirā imatiyaiki maipamaki Jesucristore ima simamaka, jiyipupaka kire morīrijayu. “Jia kire yi'yurā yija ime”, āñurā imaripotojo, wayuoka baairāte wayuūabekaja, ba'irījia rīkimaka rikairāte takaja jia jiyipupaka ōrīrijayurā mija ime. ² Mia je'e: Karemarīa mija rērīrijayurō'ōrā īrīka waṗajā'rīakaka jariooka jāātirā,

sajeyoa^{‡‡} i'supakajaoka kipitawājoarā taka'ratatirā etaiki. Apika imaki wayuoka baaike imarī, jariromajaka jāātirā etaiki. ³⁻⁴Jia jariroaka jāātirā etaikite jiyipupaka ōriwa'ri, “Ikarā mirupabe”, mija ānu. Wayuoka baakite pūri, “Torāja mirīkamape, merīberiyē'e torāja mirupapabe”, mija āririjayu. I'supaka wayuoka baairāte ānurā imaripotojo, “Imatiyairā nime”, āriwa'ri jia rikimakaja ba'irījia rikairāte mija baairokapi pūri ba'iaja mija baayu. I'supaka simamaka ĩrātiji jiyipupaka ōribu'aberīwa'ri, ĩrika ta'iarāja imarijaribeyurā mija ime.

⁵Ate jia mija āmitipe yijeyomarā. “Yire mija āmitiripēabe”, Tuparāte ārikaroka yi'yurā rikimarāja nime wayuoka baaripotojo sayi'yurā. “Wayuoka baairā ba'iratarā nime”, Tuparāte yi'ribeyurāte nareka āririjayua imaripotojo, Jesucristore yi'yurā nimamaka, “Jiibaji kire yi'yurā najarirū”, āriwa'ri jia Tuparāte nare jeyobaarijarirānu. Supa imarī kērīka upakaja kika rīrākibiriwa'ri kire yi'ririwayurā kijāmerūkīrō'ōrā eyarūkīrā imarā. ⁶⁻⁷I'supaka kērīka simako'omakaja wayuoka baairāte jiyipupaka ōribeyurā mija ime. Wayuoka baairāreka i'supaka ōriripotojo, rikimaka ba'irījia rikairāte takaja jiyipupaka ōririjayurā mija ime. “¿Nāpareareka ba'iaja majūarijayu”, mija āriwārūbeyu bai je'e? Mia: Ba'iaja mijare baawa'ri iparimarā pō'irā mijare okabaarī ne'ewa'ririwayu. Supabatirā jīitakiji Jesūre imako'omakaja kirika bojariroka ā'mitiriripe'yowa'ri ba'iaja kireka jaiyuyeirā nime. Jesūrīrā imaripotojo ¿dikapi āriwa'ri jia nareka mija pupajoayu je'e?

⁸Ikupaka maipamaki Jesūre mare jā'meka: “Mipō'ia miwātaika upakaja

aperāteoka miwayuābe”, āriwa'ri sabojayu Tuparā majaropūñureka. I'supaka sareka ānu mija yi'rīrākareka jia baairā mija imarijarirānu. ⁹Ika mijare nānu ānurā imaripotojo, jia mijare eyairāte takaja mija wayuāamaka, “Mija ōnu upakaja ba'iaja baairā mija jayu, yijāmeika yi'ribeyurā imarī”, Tuparāte mijare ānu. ¹⁰Mare kijāmeika simaja yi'yurā imaripotojo, ĩrāba'i mayi'ribeyua imarākareka, “Ba'iaja baairā nime yijāmeika yi'ribeyurā imarī”, mareka kērīrānu. ¹¹Ikupaka sime apeba'i Tuparāte bojaeka: “Rōmikirā, i'supakajaoka tīmiakirā, aperiaka ba'iaja baawā'imapekaja mija imabe. Supabatirāoka pō'imajare jāābekaja mija imabe”, mare kērīka. Rōmikirā pūri i'supaka kērīka yi'paraka imarā, aperiaka ba'iaja baawā'imari'ribeyurā imaripotojo pō'imajare mija jāārākareka kijāmeika yi'ribeyurā mija imarānu. ¹²⁻¹³Ba'iaja baarika maja'ataokaro'si kirika bojariroka Tuparāte mare ōrīrūjeyu. I'supaka simamaka samayi'rika, mayi'riberikaoka ĩatirā simaupakaja sawapa mare kibaarānu. Supa imarī mokapi, maimabaayu upakaja aperiāte mija wayuāabe. Īakōrī je'e: Aperiāmare wayuāabekaja imarā, nare wayuāabekaja sawapa Tuparāte nare jēnerānu. Aperiāte wayuāabaraka imarā pūri “Wayuāarikapi Tuparāte yijare ĩarānu”, āriwa'ri jījimaka imarā.

**Jia baarijayurā maima ĩatirā,
“Rita jia yire yi'yurā nime”,
Tuparāte mareka āriānu**

¹⁴Mija āmitipe yijeyomarā. ĩrika “Cristore yi'yuka nime”, āriripotojo, Tuparāte yapaika upaka aperiāte kijeyobaabesarāka, dakowapamarā kijaikopeika jarirāka. I'supaka

simamaka “Cristore yi'yuka ñime”, kēñutakapiji Tuparāte tãārũkimarika kime.¹⁵⁻¹⁶ Ā'mitirikōrĩ je'e: Īrãrimarã mupaka Tuparāte yi'yurāte kēsia baajika, supabatirã jariroakaoka wayuoka nabaajika iaripotojo, “Ba'arika, jariroakaoka jia mija tōpoerã Tuparāte jia mijare baarũ”, ārĩrimĩrãkaja mija añua jiamarĩa sime. I'supaka ārĩripotojo nare jeyobaarĩpupamarĩrã mija imajika wapamarĩaja simajĩnu nare mija jaikoepika.¹⁷ I'supakajaoka sime Tuparāte yi'ririkakaka. “Tuparāte yi'yurã yija ime”, añurã imaripotojo aperedate jeyobaarĩpupamarĩrã nimajika, kire yi'riberiwari supa nabaajĩnu.

¹⁸ Yijaika yi'riberiwari ikupaka ĩrãrimarãre yire ārĩjĩnu je'e apeyari: “¿Yaje Tuparāte miyiritiyayu je'e mi'ioka?”, yire narĩjĩnu. I'supaka napakãã, “Ā'ã, Tuparãro'si jia yibaarĩjayuapi kire yi'yuka ñima mijare yibeayu”, nare ñarĩrãnu. I'supaka imaki imarĩ, jia nabaarĩjayua yire nabeabepakãã, “Jia Tuparāte yi'yurã nime”, nareka ārĩwãrũbeyuka yi'i. Yire puri ritaja jia yibaarĩjayua ĩatirã, “Rita, jia Tuparāte yi'yuka kime”, narĩwãrũrãnu.¹⁹ Napupajoaikapi puri “Īrĩkaja kime Tuparã”, ārĩpupajoairã nime. Rita sime. I'supaka rita ima najajika simako'omakaja aperedate wayuãbeyurã nimamaka, “Tuparāte yi'yurã nime”, nareka marĩwãrũbeyu. ĩakōrĩ je'e: “Īrĩkaja kime Tuparã”, ārĩpupajoairã nime Satanãrika ima naro'si. Sõnurã imaripotojo tararikapi kire nakĩkirĩjayu nare kiwẽkomabaarũkirã imarĩ.²⁰⁻²¹ Jia mija ã'mitipe õrĩpũarĩpupamarĩrã. Aperedate jeyobaabeyurã mija imamaka, dako wapamarĩa sime Tuparāte yi'yu

upaka mija imakopeika. Sõnurã mija imaerã mañeki Abraham imaroyikaki majarokakaka mijare yibojaerã baayu mae. Jia Tuparāte yi'yuka imawa'ri kimakireje kiro'si kijoejĩrã baakoepika. I'supaka kibaamaka ĩawa'ri, “Jiitakaja yi'yuka kime Abraham”, Tuparāte kireka ārĩka.²²⁻²³ Tuparāte jiitakarãja yi'ritiyaiki imarĩ kiyapaeka upakaja Abrahamre baaeka. I'supaka kibaekapi “Jiitakaja Tuparāte yi'rimirĩrikawa'yuki kijarika”, kireka ārĩwãrũirã mija ime. Bikijarã ikupaka Tuparã majaroka bojaĩjirimajire o'oeke: “Jia Tuparāte yi'yuka Abrahamre imaeka. Supa imarĩ ‘Dako okamĩrãmarĩaja jia yika kima ñoñu’, Tuparāte ārĩka”, sãñu. I'supaka kireka kērika be'erõ'õ Tuparāte yi'ritiyawa'ri kimakireje kiro'si kijãerã baakoepika simamaka Tuparã majaropũñurã o'oeke rita ima.[¶] Supabatirãoka “Yijeyomaki mime’, Abrahamre kērika”, sãñu.

²⁴ I'supaka Abrahamre baaeka õñurã imarĩ, “Tuparāte yija yi'yu’, mañujĩkatakapimarĩa jia kika majayu”, ārĩwãrũirã maima. Kire yi'riwa'ri, kiyapaika upakaja baabaraka maimarãkareka “Dakoa okamĩrãmarĩaja jia yika nima ñoñu”, Tuparāte mareka ārĩrãnu.²⁵ Ikupaka sime apea: Niñerũ e'eokaro'si ĩmirĩjaka ba'ajaja wã'imarĩrirõmo imaripotojo ikupaka Rahab imaroyikakote baaeka Tuparāte yi'riwa'ri. Judĩorãka ĩpamarãre pũataekarãre etamaka ĩatirã, “Mija majamarãre mijare jãã'si, yiwĩ'iarã mija ru'rikãkabe. Supabatirã ma'a mija ru'riwa'rirũkirõ'õ mijare yibojarãnu”, nare kōrika jia nare baawa'ri.^{§§} I'supaka kibaamaka ĩatirã, “Jiitaka baaiko koime”, Tuparāte koreka ārĩka.²⁶ Ōrĩkōrĩ je'e: Mapo'ia

¶2:22-23 Véase Génesis 15.1-6; 22.10-12.

§§2:25 Véase Josué 2.1-21.

õnimakimarĩa simajĩka dakoapi ārĩwa'ri õña imaberijĩka. I'supaka imarika upakajaoka sime, Tuparāte yapaika upakaja baaberikoperipotojo, “Kire yi'yurā yija ime”, marĩkopejĩka.

Ba'iaja jairikapi ārĩwa'ri rikimakaja ba'iaja mabaarijaju

3 Yijeyomarā, ĩrika upakaja Tuparārika bojariroka wārõrimaja oyiaja imarika mija pupajoa'si. ĩrārimarāja sawārõrimaja mija imajikareka jia simajĩnu. Ikupaka mija õnu: Tuparārika nare nawārõika upakaja nayi'riberijikareka, aperi pemawa'ribaji sawapa nare Tuparāte jēnerānu. ²Rikimakaja sime ba'iaja mabaaiika. I'supaka simako'omakaja, sarakajepāātĩrā jia jaibaraka imarā tarāja nime ritaja Tuparāte yapaika upakaja baawārĩrijayurā. ³Kūpajĩka marērõkaka imako'omakaja, sapi jaibaraka rikimaka ba'iaja mapoajiyeyu. Āmitirikõrĩ je'e: ikupaka sime ba'iaja majaika: Jo'baki kawarute imako'omakaja kūpajĩka perumijia kirijokopearā mapi'peikapi ārĩwa'ri kire mabaarũjeika upakaja yi'yuka kime. ⁴I'supakajaoka sime jo'baka kũmua saro'si. Wĩrõa jājia baeko'omakaja kūpajĩka wērũpāiapi samatemarĩkawārũyu, ma'ririypairõ'orā sa'ririka yapawa'ri. ⁵I'supakajaoka sime marērõkaka. Kūpajĩka simako'omakaja sapi ārĩwa'ri aperiareka ba'iaja majaiyu, “Imatiyairā imarĩ, aperiarete pemawa'ribajirā yija ime”, ārĩpupajoawa'ri. Mĩa, i'supakajaoka sime peka saro'si. Kūpajĩtakajĩkapi mawāĩika imariopotjo jo'baka riopakiaka sajoeyu. ⁶I'supaka sime marērõkaka. Sapi ba'iaja jaibaraka rikimarā aperiarete ba'iaja majuarũjeyu. Majaika āmitiritirā “Ritaoka ba'iaja baairā nime”, aperiarete mareka ārĩwārũrijaju. Ba'iaja jaiwa'ri maimarika mabitatarijaju. Supabatirā

aperāte ba'iaja baairā majarirũjeyu. Satanāre ba'iaja mare jairũjemaka, i'supaka maro'si simarijaju. ⁷Mĩa. Ritaja ba'irĩjia ima, wĩñaka, añaka, supabatirā riakakakaoka po'imajarũjewārũirā maime. ⁸I'supaka simako'omakaja ba'iaja majaika potjo, “I'supaka jaibekaja maimaye'e”, ārĩwārũbeyurā maime, sarakajepāawārũberiwari. I'supakajaoka añaka mare kukuika potjo sayi'aika upaka majajĩkapi ba'iaja aperiarete maimarũjeyu. ⁹⁻¹⁰I'supaka simamaka “Jia yijare mibaayu”, Mapaki Tuparāte añurā imariopotjo, “Ba'iaja najũarũ”, ārĩwa'ri aperiarete majairijaju. Yijeyomarā, i'supaka jaiyuyebu'abekaja maimaye'e, “Nima upakaja nimarũ”, ārĩwa'ri Tuparāte po'ijiaekarā maimamaka. ¹¹Õrikõrĩ je'e: ħOkoko'pea jia waria okoa potaika, jũ'akapitiyika rukubaka porijĩka rukuya mijareka? ¹²I'supakajaoka higuerajũki imariopotjo olivo wāmeika õterikirika upaka ruiberijĩka. I'supakajaoka iyaka, higueraika upaka rikariberijĩka. Supa imarĩ okoa rukubaka imabeyu upaka aperiarete ba'iaja jaibekaja maimaye'e yijeyomarā.

Tuparāte mare jeyobaamaka õrĩpupairā maimarānu

¹³Ĩrika mija põ'irā “Tuparāte yapaikakaka õrĩpupaiki nime”, añukate imajikareka jia oyiaja kibaajĩnu. I'supakajaoka aperiarete pemawa'ribaji imabekaja, jia nare kijeyobaarijarijĩnu. I'supaka kibaamaka ĩatirā, “Jia õrĩpupaiki imawa'ri, jia baawārũiki kime”, aperiarete kireka ārĩrānu. ¹⁴Aperiarete oakiriwa'ri nare mija ā'mijārāka, supabatirā aperiarete pemawa'ribaji imarika mijaro'si takajĩkaja pupajoariopotjo, “Jia õrĩpupairā yija ime”, āparaka jĩjĩmakapi aperiarete mija jaiko'peyu. I'supaka imawa'ri jia wājia imako'peikakaka

mija ā'mitiripe'yorijayu. ¹⁵I'supaka imarā Tuparāte yapaika upakamarīa pūpajoawa'ri, ōrīpupakirāmarīā nime. Wejeareka imarāte pūpajoairokapi nimarijayu. Supabatirāoka Espiritu Santore ā'mitiripēabekaja, ba'iaja napupaka nare ānuā Satanārikapi i'taika sime. ¹⁶I'supakajaoka nare oakīparaka aperedate na'mijiarāka, supabatirā "Nare pemawa'ribaji ōnūrā yija ime", narīrāka rukubaka pūpajoairā jariwa'ri, i'supakajaoka ritaja nayapaika upakaja ba'iaja baairā najarirānu. ¹⁷I'supaka mare simakoreka, ikupaka sime Tuparāte yapaika upaka imarikakaka: Jia oyiaja baabaraka, supabatirāoka jia aperedate imariyapawa'ri oka naka jiebaraka maimarijarirānu. I'supaka simamaka aperedate ānuā ā'mitiritirā, mayapaikatakaja pūpajoabekaja, jia nare mawayuīarānu. Supabatirāoka wayuīabu'awa'ri jia īrātiji jey-obaabu'abaraka maimarijariye'e. I'supakajaoka wapuju pakibu'abekaja, mañu upakaja baabaraka maimaye'e. ¹⁸Supabatirā aperedate jia imarijariwa'ri, oka jiebaraka jia natiyiaja nimaerā aperedate jeyobaarimaja pūri jīitakaja baairā imarā. I'supaka imarā nimamaka, najeyobaairāoka jia imarā jarirānūrā narō'si.

**Ba'iapupakirāre ima upaka
imarika yapaberīwa'ri Tuparāte
yapaika upaka maimaye'e**

4 I'supaka yi'ribu'abeyurā imarī mija tiyiaja jājirokapi ba'iaja jaibu'arika imarijayua mijaro'si. Īākōrī je'e: Mija pūpaka mijare ānu upakaja baariyapawa'ri Tuparāte yapaika upaka mija baabeyu. ²I'supaka imarā imarī mija yapaika upaka mijare imarūjebeyurāte mija ri'kakopeyu. Nayapaika upaka ima tōpowārūrāte īatirā nare mija oakiririjayu nupaka satōpowārūbeyurā imarī.

Marākā'ā baatirā satōpowārūbeyurā imarī, boebarīwa'ri okajājiapi mija pīpebu'arijayu. I'supaka mijaro'si sime mija yapaika Tuparāte mija jēnerijaribeyua simamaka. ³Kire mija jēnekopeika poto ba'iapiji kire mija jēneika simamaka mijare sakija'atabeyu. Mia je'e: Mijaro'sitakaja pūpajoabaraka Tuparāte mija jēnekopeyu, jījimaka mija imarūkitakaja pūpajoarijayurā imarī. ⁴I'supaka imawa'ri Tuparāte yapabeyurāte ima upaka mija ime mijaro'si. Tuparāte yi'ribeyurā pūri, ōnīa nimatiyikuriji nayapaika takaja pūpajoawa'ri ba'iaja baarijayurā nime. Nupaka pūpajoawa'ri ba'iapakaja Tuparāte baawā'imarīrimaja upaka mija jayu. ⁵Rita sime, Īākōrī je'e. Ikupaka sabojayu Tuparā majaropūnūrā kire bojājirimajire o'oeka: Mare kīpō'ijīaeka simamaka, "Yire oyiaja ā'mitiripēatiyairā nimarū", āriwa'ri Tuparāte mare wayuīayu. ⁶I'supaka simamaka "Jia pō'imajare yire ā'mitiripēarū", āriwa'ri nare jeyobaarika pūpajoarijayuka kime Tuparā. Rita nānu Īākōrī je'e: "Napupaka nare pakimakaja 'Ōritiyairā yija ime', ānūrāte jeyobaabeyuka kime Tuparā. 'Aperedate pemawa'ribaji imabeyurā yija ime', ānūrāte pūri jia kijeyobaayu", āriwa'ri sabojayu kimajaropūnūrā. ⁷I'supaka ima pūpajoawa'ri "Tuparā, nīpamaki mime", āriwa'ri kiyapaika upaka oyiaja baabaraka mija imabe. Sapi mija imarākareka Satanāre mija pē'yomaka mijare ba'iaja baarūjewārūberīwa'ri mijareka kiru'rīrānu. ⁸Tuparāka jīibaji rīrākīpāraka mija imarākareka jīibaji mijare kiwayuīarānu. Mija ā'mitipe ba'iaja baairā. I'supaka mijare baaiiki kimamaka ba'iaja mija baaiika ja'atatirā, jia oyiaja mija imarijape. I'supakajaoka ba'iaja pūpajoabekaja "Tuparāte yapaika takaja yija baarānu", āriwa'ri īrārokapiji nā'rīyaarīji mija imabe.

⁹Mia je'e: Ba'iaja baaripotojo j̄jimaka mija imarijaju. I'supaka imabekaja, "Ba'itakaja baairā yija ime", āparaka r̄omaritirā mija p̄upape'pe. ¹⁰Topi mae kireka p̄emawa'ribaji mija p̄upaka baabeyurā mija ima īatirā "Imatiyairā nimajiparū", Tuparāte mijareka ārirāñu.

**Majeyomarāre ba'iaja
jaiwā'imarībekaja maimaye'e**

¹¹Mija ā'mitipe yijeyomarā. Ba'iaja jaiwā'imarību'abekaja mija imabe. Supabatirā "Ba'iaja imawa'ri ba'iaja jūarūkirā nime", nareka mija ārir̄jaria'si. Ika mijare nāñua yi'pekaja ba'iaja mija jeyomarāreka jaiwā'imañurā mija imarākareka p̄uri, "Mija p̄o'ia mija wātaika upakaja āperāte mija wātabe", āriwa'ri Tuparāte j̄ā'meika yi'ribeyurā mija imarāñu. "Tuparāte j̄ā'meika yi'rirūkimarīa sime", āñurā upaka "Ba'iaja jūarūkirā nime", mija ārikopeyu. ¹²I'supaka simako'omakaja Tuparā ī'rikaja imaki "Ikupaka jia mija baabe", āriwa'ri mare j̄ā'mewārūiki. Supa imarī Tuparājaoka imaki ritaja p̄o'imajare baaika īawārūtirā, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā na'rirūkia imaekareka nare jeyobaaiki. I'supakajaoka, ikijioka imaki ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā p̄o'imajare p̄ūatarimaji. ǀTuparā ī'rikaja i'supaka baarimajire imako'omakaja mija jeyomarāreka "Ba'iaja baarimaja nime", āriwārūirā mija ime bai je'e?

**Tuparāte j̄erīabekaja kibo'ibajirā
upaka map̄upayariji
majē'rāko'aberijñu**

¹³Mia je'e. "Ireje ma'riberiyē'e, waeroka āpea wejearā a'ritirā ī'rākuri wejē'rākareka mawaruaka ījipatatirā r̄ikimakaja niñerū matōpoari", āparaka j̄jimaka mija imarijaju ī'rārimarā. I'supaka āñurāte yokajāāerā baayu mae. ¹⁴"Waeroka i'supaka yijaro'si

simarāñu", mija āriwārūbeyua sime. Ņoaka ōñia imarūkimarīrā maimē. Īakōrī je'e: Bikitojo namasika ruika űojimarīji riripataika upaka maimē. ¹⁵"Tuparāte yapajikareka, ōñia yija imatiyikuri ikupaka yija baarāñu, isiaoka yija baajīñu", mija ārirāka jia simarāñu mijaro'si. ¹⁶I'supaka simako'omakaja Tuparāte yapaika p̄upajoabekaja mija p̄upayariji mija baarūkitakaja bojarijaparaka j̄jimaka mija ime. I'supaka mija bojakōeika yapabeyuka Tuparā. ¹⁷Supa imarī ika mijaro'si yo'orijayua īatirā, "Ikupaka maimarika Tuparāte yapayu're", āriwārūripotojo samija baabesarākareka, ba'iaja baairā mija imarāñu.

**"Āperāte ba'iaja baawa'ri,
wayuoka baabeyurā ba'iaja
jūarāñurā", Santiagore ārika**

5 Dakoa wayuoka baabeyurā imaripotojo Tuparāte yi'ribeyurā, yire mija ā'mitiritiyabe. Ņamajī ba'iaja jūarūkirā imarī ba'itakaja p̄uparibaraka mija imabe. ²Mia je'e, ritaja mija rikaika rabaika upaka sime. Supabatirā, jia jariroaka mija rikakōeikaoka butu ba'arikaro'siji sime. ³Supabatirā mija oro, i'supakajaoka mija niñerū rikimakaja tōpotirā samija jietarupamaka bitamarīka upaka sajayu. I'supaka simamaka īawa'ri "Wayuoka baairāte sāpi najeyobaari imakōpeyu", āperāte mijareka ārirāñu. No'ojirāmarīaja wejetiyia seyarūkia jariwa'riko'omakaja rikimabaji niñerū mija mo'arijaju. Sāpi āriwa'ri ba'iaja baarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirāja mija ime. ⁴Āpea, mija ōteriki rioa ba'iraberimajare wapājibeyurā mija ime. I'supaka mija baaika īaiki kime Tuparā. Supabatirā "Jia naro'si yija ba'irabeko'omakaja, yijare nawapājibeyu", mijareka nāñua

ā'mitiyuka kime. ⁵⁻⁶Supabatiṛā ba'iaja baabeyurāteje mija okabaarijaju iparimarā wājitāji. I'supaka nare mija baaripareareka īrārimarā wayuoka baairāteje najāāroyika. I'supaka ba'iaja nare mija baamaka, marākā'ā mabaaberijika naro'si simamaka ba'iaja nare mija baaeka narakajepāāeka. Dika jariwa'ririmariāja rikairā imarī ōnia mija imatikurijikaja mija baariyapaika upakaja baarijayurā mija ime. Ikupaka sime ā'mitirikōrī je'e: Wa'ibikirāwēkoa najāāerā baaika ruṗu rikimakaja sanaji'ayu jia ūkirika sajarirāka ṗoto sajāāokaro'si. I'suparā mija imamaka “Ōnia nimarō'ōjitejika takaja jia nimakoṗeyu, ba'iaja jūarūkirā imaripotojo”, Tuparāte mijareka ānu.

Ba'iaja jūaripotojo Tuparāte yi'riwa'ri samarakajepāāye'e

⁷Yijeyomarā wātaka űoñurā, mae aṗea ate mijare yibojaerā baayu. Ā'mitirikōrī je'e: Aṗerāte ba'iaja mijare baariwā'imarīko'omakaja Maipamakire i'tarūkia ṗupajoabaraka kiyapaika upakaja baabaraka mija imarijape. Mia aṗea, ikupaka ōterikia ōterimajire ime: Sakiōterāka be'erō'ō ṗu'erō'ō seyarāka ṗoto “Jājia yiro'si jariwa'ri jia saruirānu je'e”, āriwa'ri jajumarāja sakita'ayu. ⁸I'supakajaoka mija imarijape mijaoka, Maipamakire ṗerietarūkia ta'abaraka kiyapaika upaka baarija'atabekaja. “No'ojirāmarāja sajarīwa'yu ṗo'imajare baaika mirāka īari ketarūkia”, āriwa'ri i'supaka mija imabe.

⁹Yijeyomarā, “Ba'iaja baarimajarata nime”, āṗaraka Tuparāte yi'yurāreka jaibu'abekaja mija imabe, sawaṗa Maipamakite ba'iaja mijare jūarūjekoreka. “No'ojirāmarāja sajarīwa'yu kipe'rietarūkia”, āriwa'ri i'supaka mijare űānu. ¹⁰Yijeyomarā, ā'mitirikōrī je'e. Ikupaka nimaeka Tuparāro'si bojaijirimaja: Ba'iaja ṗo'imajare nare

baako'omakaja, sarakajepāābaraka Tuparāro'si bojaijirijaparaka nimaeka. I'supaka nimaeka simamaka nimaeka upakaja mija imabe mijaro'si. ¹¹Ōrikōrī je'e: Ba'iaja jūaripotojo Tuparāte yi'riwa'ri sarakajepāārijayurāreka “Jiirā nime Tuparā űakoareka”, āñurā maima. I'supaka kimaeka Job imaroyikaki kiro'si. Īrāba'imarā ba'iaja jūaripotojo Tuparāte yi'riri'atābeyuka kimaeka. Supa imarī ba'iaja kijūaeka be'erō'ōṗi ṗuri jia imarika kitōṗoeka ōñurā mija ime. Supa simamaka “Mare wayuātiyaiki imarī, jia Tuparāte mare baarūkirā maima”, āñurā mija ime.

¹²Yijeyomarā ikupaka sime aṗea imatiyaikakaka: “Ikupaka yija baarānu”, mija ānu be'erō'ō simaupakaja mija baarijape. Rita mija āñua, “Tuparā ṗariji ōñuka yija āñua”, mija āriā'si. Supa imarī rita āririjayurā mija imamaka, “Jee”, mija āriṛāka, “Jēno'o”, mija āriṛākaoka, mijare nayi'rirānu. I'supaka imarā mija imamaka, sawaṗa Tuparāte mijare jēnebesarānu.

Ikupaka sime Tuparāte yi'riwa'ri kire jēnerika

¹³Aṗea mia. Ka'wisika mija jūaika ṗoto, “Tuparā, yire mijeyobaabe”, kire mija āririjape. I'supakajaoka jījimaka mija imarāka ṗoto Tuparāte jiyiṗupayeebaraka mija bayakoyabe. ¹⁴⁻¹⁵I'supakajaoka Īrikate wāmarā jarirāka ṗoto Cristorika yi'yurāte imaruṗutarimajare mija akabe. Nare mija akamaka wāmarā imaki ṗō'irā etatirā kūṗajī iyebaka kipo'iarā nabu'arānu. Supabatiṛā “Marākā'ā baawārūberīwa'ri Tuparā ṗuri kire tāārāki”, āriwa'ri kire najēnemaka, wāmarā imakite jājirānu. Supabatiṛā ba'iaja kibaaeka kireka imajikarekaoka sareka kire kiwayuāriānu. ¹⁶I'supaka wayuāi'ki Tuparāte imamaka ba'iaja mija baaika mija bojabu'abe. Samija

bojabu'arāka be'erō'ōpi mija tiyiaja Tuparāte mija jēnebe sareka mijare kijeokaro'si. Tuparāte yapaika upakaja jiiipuparā maimarākareka, kire majēneika upakaja jiapi mare ā'mitiritirā tērīwa'ribaji mare jeyobaarūkika kime. ¹⁷Tuparāro'si bojaijirimaji, Elías imaroyirekaki, mupaka po'imajiji imaekaki kiro'si. I'supaka imariṗotojo, Israel ka'iarā okoa jaririka yapaberīwa'ri Tuparāte kijēneka upakaja, maekarakakuri wejejērā apejērā nē'metājirō'ōjirā okoa jariberika. ¹⁸I'supaka simaeka be'erō'ō, torā okoa jaririka yapawa'ri Tuparāte kijēnemaka okoa jarika ate. I'supaka

sabaaeka be'erō'ōpi jia ōterikia ruika mae.

¹⁹⁻²⁰Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mija watopekarā īrīka Tuparāte yapaika upaka imarika ōrīriṗotojo saja'atawa'ri ba'iaja baarimaji jarijīkite, mija jeyobaabe. Jia Jesucristore yi'yuka kijariṗe'aokaro'si kire jeyobaaiki ṗuri jia kire baarāki. Ika jia mija ōpe: I'supaka jia kire kijeyobaamaka, rikimaka ba'iaja kibaaikareka Tuparāte kire saye'kariarānu. I'supaka simamaka kireyarāka ṗoto ba'iaja jūarika tiyibeyurō'ōrā ke'rirūkia imakopeikareka kire kitāārānu.

I'tojirāja sime ruṗu.

Primera carta de

San Juan

**Jesucristore yi'yurāro'si
Juanre o'oeaka**

1 Yijeyomarā, “Ikupaka Jesucristore ime”, āriwa'ri mijaro'si yo'oerā baayu mae. Ā'mitirikōrī je'e: Tuparāte ānu upakaja mare baabeaiki imarī, imajiparūkīrā mare imarūjerimaji kime. Supabatirāoka wejea pō'ijirirā baaeka rupubajirā imatikaki kime. Yija ōnu upakaja kire yija ā'mitirika, kire yija ĩaeka, supabatirā kire raberoyikarā imarī, i'supaka mijare sayibojayu. ²Kika yija imaroyika poto kire yija ĩaeka simamaka, “Rita sime”, āriwa'ri mijare sayibojae'rā baayu. Ā'mitirikōrī je'e: Iki Jesucristojo imaki mareyarāka poto ōnia kika mare imajiparūjerūkika. Supabatirāoka, Kipaki Tuparāka imajiparoyikaki kimaeka. I'supaka simamaka, Tuparāte yija pō'irā kire pūataeka kire yija ĩaokaro'si. ³I'supaka simamaka yija ĩaeka, yija ā'mitirika mirākaoka mijare yibojayu yijaka ĩrika upakaja mija pūpajoaokaro'si. Mapaki Tuparāte, Kimaki Jesucristopitiyika ĩrika upakaja napupaka ima upakaja pūpajoairā yija ime yijaro'si. Supa imarī, i'supakajaoka mija imarika yapawa'ri ikupaka mijaro'si yo'oyu. ⁴Ikupaka mijare sayibojayu ĩrika upaka oyiaja pūpajoatirā jijimaka maimaerā.

**Jia Tuparāka maimarijarirā,
ba'iaja baabekaja maimaye'e**

⁵⁻⁶Mija ā'mitipe. “Ba'iaja baariroka imabeyua Tuparāreka”, āparaka Jesúre yijare bojarape. Ikupaka sime: Ba'iaja baarijayurā imariṗotojo “Tuparāte pūpajoaika upakajaoka pūpakirā yija ime yijaro'si”, āñurā puri

jairimirākatakaja sajairiwā'imañurā. I'supaka imawa'ri, wājiroka ima yi'ribeyurā nime. ⁷I'supaka baabekaja Tuparāte pūpajoaika upaka jia oyiaja baabaraka maimarāka puri, ĩrika upakaja maimarijarirāñu. I'supaka simamaka Kimaki Jesucristore maro'si riwejurubaraka reyaĭjikapī āriwa'ri ritaja ba'iaja mabaarijayua mareka kiye'kariarijayu.

⁸“Ba'iaja baabeyurā yija ime”, āñurā puri, wapūju imaja yi'yurā imariṗotojo noñu upakaja napō'iaja p̄rebaarijayurā. ĩrājaoka imarā wājiroka pūpajoarika yapaberirijayurā. ⁹I'supaka baabekaja “Ikupaka ba'iaja yibaayu”, āparaka wāārō'ōrāja Tuparāte samabojarākareka, sakiye'kariarijarirāñu. I'supaka mare baatirā “Oka nare imabeyua mae”, mare kērīrāñu. I'supaka jia mare kibaarāñu wājirokapī kēñu upaka oyiaja baaiki imarī. ¹⁰“Ba'iaja baairā oyiaja pō'imajare ime”, Tuparāte āritika sime. I'supaka simako'omakaja “Ba'iaja baakoribeyurā yija ime”, āñurā puri “Tuparāte āñua pakirika sime”, āñurā upaka nime.

**Tuparāka maro'si maimakaka
jaiĭjirimaji kime Jesucristo**

2 Ā'mitirikōrī je'e. Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā mija ime. Supa imarī, ba'iaja mija baakoreka, ikupaka mijaro'si yo'oyu. Aperikuri ba'iaja mabaarijayua simako'omakaja, Jesucristore maro'si Mapaki Tuparāka jaiĭjirijayu. Tuparāte ĩarijiyuika oyiaja baaiki imarī, i'supaka maro'si baawārūiki kime. ²I'supaka baaiki imarī, ba'iaja mabaaika wapa maro'si kireyaeka, saṗi āriwa'ri ba'iaja mabaaika Tuparāte mare ye'kariarūkia simamaka. Maro'si takajamarā, ritaja pō'imajaro'si pariĭji i'supaka simaokaro'si supa kibaeka.

³ Ikupaka sime: Tuparāte jā'meika upakaja yi'riwa'ri, “Kire õnurā maimē”, marīwārūyu. ⁴ “Tuparāte õnurā yija ime”, ārīpotojo, kijā'meika yi'ribeyurā pūri, waṗuju pakirimaja nime. I'supaka nabaarijaju Tuparārikakaka wājia ima upaka imarijaribeyurā. ⁵ Tuparāte jā'meika upakaja baarijayuka pūri, kire yapatiyarīji yapaiki. I'supaka imawa'ri, “Tuparāka īrātiji pūpaika maimē”, marīwārūrānu. ⁶ Supa imarī, “Tuparāka īrātiji pūpakirā maimē”, mañaokaro'si Jesucristore imaroyika upakaja imarijaririka sime.

Bikijakaka jā'merika simako'omakaja mamaka upakaja jā'meika

⁷ Yijeyomarā, ika pāperapi maekaka jā'merikakaka pō'ijiyumarīa mijare yibojayu. Bikijarāja mawayuīabu'arūkia mija ā'mitiriū'mura'atikaja sime. ⁸ Maejekakamarīa simako'omakaja, pō'imajare wayuīabaraka Jesucristore imaroyika pūpajoatirā “Mamamiji yi'rimirīrikawa'rīrūkiaro'si sime”, marīwārūyu mae. Mijaoka sā'mitiripēairā imawa'ri aṗerāte wayuīairā mija imarijaju mae. Supa imarī, “Ba'iaja baarika ja'atitirā, mamaka jia imarūkia yijare beairā nime”, pō'imajare mijareka ānu.

⁹ Īrika, “Ba'iaja baabekaja Tuparāka īrātiji pūpajoabaraka nime”, ārīpotojo, Cristore yi'yukate īaripe'yoiki Tuparāka jia imabeyuka ruṗu. ¹⁰ Cristore yi'ririJayurāte wayuīaiki pūri, Tuparāte pūpajoaika upaka jia oyiaja baarijayuka kime. I'supaka imaki imarī, ba'ia pūpajoaberiwa'ri jia oyiaja Tuparāka kimarijaju. ¹¹ Supabatirā Cristore yi'yurāte īaripe'yoiki pūri Tuparāka īrātiji pūpajoabeyuka kime. I'supaka baarijari, Tuparārikakaka yi'ririYapabeyuka imarī, ba'iaja kibaarijarirānu. Ōrikōrī je'e: Neirō'ōrā mawejapayu upaka imaki kime.

¹² Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā, “Jesucristore reyaekapi ārīwa'rīji ba'iaja mabaaika Tuparāte mare saye'kariaeka”, āñurā mija imamaka, ika pāpera mijaro'si yo'oyu.

¹³ Pakiarimarā, jia Cristore yi'yurā imarī, mija ā'mitipe mijaro'sioka. Wejea pō'ijirirā baaeka ruṗubajirā imaū'muekakite õnurā mija imamaka, ika pāpera mijaro'si yo'opūayu. Mija ā'mitipe bikirimaja, kire yi'rimirīrikawa'yurā. Satanás, ba'iaja baarimajite īrāpē'rōtorāja taairā mija ime. I'supaka imarā mija imamaka, ika pāpera mijaro'si yo'oyu.

¹⁴ Yimakarā upaka wātaka ñoñurāro'si sayo'oyu ika, Maṗaki Tuparāte õnurā mija imamaka. Mija pakiarimarā, wejea pō'ijirirā baaeka ruṗubajirā imaū'muekakite õnurā mija imamaka, ika pāpera mijaro'si yo'opūayu. Mija bikirimaja, okajājirā imawa'ri, Tuparārika bojariroka jia yi'ririJayurā mija ime. Supa imarī, Satanás, ba'iaja baarimajite īrāpē'rōtorāja taairā mija ime. I'supaka mija imamaka, ika pāpera mijare yipūatayu.

¹⁵ Ika wejeareka ba'iaja baarimajare baarijayuakaka baarika pūpapekaja mija imabe. Supabatirāoka ba'irījia mija yapaikareka takaja mija pūparia'si. Wejeareka ba'iaja imakoṗeika yapatiyaiki pūri, Maṗaki Tuparāte yapabeyuka kime. ¹⁶ Ika wejeareka ba'iaja baarimajare pūpajoairokapi mija pūpajoa'si. Ā'mitirikōrī, ikupaka pūpajoairā nime: Ba'iaja baaritakaja yapawa'ri, naṗupaka nare ānu upaka ba'iaja nabaarijaju. Supabatirā ritaja ima jiyurika īawa'ri, ritaja rikarika nayapayu. I'supakajaoka “Mia. Dakoareka wayuoka baabeyuka nime”, ārīwa'ri jījimaka nare simapakirūjeyu. I'supaka ba'iaja nabaarijaya ika

wejeakarā ɸo'imajapiji ɸo'ijiyua imarī, Mapakirikamarīa sime.¹⁷ Ika wejeareka Tuparāte yi'ribeyurā, supabatirā bal'iaja nabaarijitoikaoka ɸurirāka. Tuparāte yapaika upaka oyiaja baairā ɸuri ōñia imajiparāñurā.

Rīkimarāja Cristore yapabeyurā imarā

¹⁸ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Kūpājiji sajariwa'yu wejetiyarā seyarūkia. I'supaka simaerā baarāka ruɸu "Cristore Jo'ata'aikite* i'tarāñu", āriwārūtikarā mija ime. I'supaka simarāka simako'omakaja, aɸerā rīkimarāja Cristore jo'ata'airā imatirijayurā maekakaoka. I'supaka simamaka, "Koyiaja sajariwa'yu wejetiyarā maeyarūkia", marīɸupajoawārūrijayu.¹⁹ Ikupaka nime, ā'mitirikōrī je'e: "Maka imakoperaparā Jesucristore mayi'yurokamarīa yi'rikopeirā nimarape", nareka āriwārūirā maimē. I'supaka imawa'ri mare nakōrōtaparape. I'supaka Jesucristore mayi'yu upakaja nimarikareka ɸuri mare nakōrōtapaberijāēeka. Supa nabaamaka, "Jesucristorirāmarirā nime", marīwārūrijayu.

²⁰ Mija ɸuri jia rita wājimijikaka Tuparārika ōñurā imarā. I'supaka mija ime Espiritu Santore mijareka Jesúre ña'ajāēeka simamaka. I'supaka mijare kibaēka simamaka, "Ika nawārōika rita sime, ika ɸuri ɸakirika ima", āriwārūirā mija ime.²¹ Rita ima ōribeyurā mija imamakamarīa ikupaka mijaro'si yo'oyu. Rita ima mija ōriwārūyu. I'supakajaoka rita wājimijikakamarīa īrārimarāre wārōrapaka ā'mitiritirā, "Pakirimaja nime", āriwārūirā mija imamaka, ika ɸaperapi mijare sayibojayu.²² Ikupaka nañu ɸakirimaja: "Jā'merūkika

Tuparāte wā'maekakimarīka kime Jesús." I'supaka ɸakirimaja Cristore jo'ata'airā nime. Supa imawa'ri "Jesús Pakimarīka Tuparāte ime, supabatirā Kimakimarīka kime Jesús", āñurā nime ɸakirimaja.²³ "Tuparāmakimarīka kime Jesús", āñuka ɸuri, Tuparārikimarīka kime. "Tuparā Makitaki Jesúre ime", āñuka ɸuri Jesús Pakika īrātijiji ɸupaiki kime.

²⁴ Cristorika bojariroka ā'mitiparaka mija imara'aeka ā'mitiripēabaraka mija imabe. I'supaka mija baarijarirākareka Jesús, Kīpakika īrātiji ɸupaparaka rīrāk-ibiritiirā mija imarijarirāñu.²⁵ I'supaka simarāñu, "Yire ā'mitiripēairā ōñia imajiparāñurā", Jesucristore mare āritika simamaka.

²⁶ Ā'mitirikōrī je'e: īrārimarā naɸupajoaika upakaja wapuɸu ɸakirika mijare wārōriyapairā. I'supaka ōñurā imarī, rakajekaja mija imaokaro'si ika ɸapera mijaro'si yo'opūayu.²⁷ Jesucristore mijareka Espiritu Santo ña'ajāēekarā imarā mija ɸuri. Mijaka imaki imarī, mijare wārōrimaji Espiritu Santore imarijayu. I'supaka imarā imarī, aɸerāte mijare wārōrika yapabeyurā mija ime. Dika jariwa'ririmarīa, ɸakirimarīaja Espiritu Santore mijare wārōrijayurā imarī, rita imatiyaika mijare kiwārōrijayu upakaja mija imarijape. I'supaka imawa'ri Jesucristoka īrātiji ɸupaparaka jia mija imarijape.

²⁸ Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā, ika jia mija ā'mitipe. Jesúka īrātijiji ɸupaparaka, kiyapaika upakaja jia mija imarijape. I'supaka mija baarijarirākareka, ate ketarāñurīmi kiñakoareka i'yopi'ribekaja mija imarāñu.

²⁹ "Tuparāte īarijiyuika oyiaja baaiiki kime Jesús", mija āriwārūika simamaka,

*2:18 El Anticristo

“Jia oyiaja baarijayurā nime Tuparā makarā”, āriwārūirā mija ime.

Tuparārirā maimakaka

3 Mija āmitipe. Mapaki Tuparā imaki mare wayuātiyaiki. I'supaka maka imawa'ri, “Yimakarā mija ime”, mare kēnu. Rita sime i'supaka mare kēnu, kimakarā tarājaoka maime. I'supaka simako'omakaja, rikimarāja nime ꝑo'imagja i'supaka maima iawārūbeyurā. Tuparāte ōribeyurā imarī, kimakarā maima niawārūbeyu. ²Mija āmitipe yijeyomarā. Tuparā makarā maime mae. I'supaka simako'omakaja kimakarā maimamaka, nāmaji aꝑeupaka mare kimarūjerūkia ꝑuri, mare kiōrīrūjebeyua sime. Maekaka sōribeyurā imariꝑotojo “Jesúre etarāñurīmi ꝑuri, kire iawa'ri kima upakaja maimarāñu”, āriwārūirā maime. ³“Rita, kima yija iārāñu”, āñurā ba'iaja baabekaja nimarijayu, “Cristore ba'iaja baakoribeyu upaka yija imariyapayu”, āriwa'ri.

⁴Ba'iaja baarijayurā ꝑuri Tuparāte jā'meika yi'ribeyurā imarā. Mia, kijā'meika yi'riberirika sime ba'iaja baarika. ⁵I'supaka simamaka, ba'iaja baakoribeyuka Jesucristore ima ōñurā mija ime. I'supaka imaki imawa'ri, “Ba'iaja nabaaike yiwapakoyimaka, ba'iaja baape'abekaja nimarū, āriwa'ri, ika ka'iarā ketaeka”, āriwārūirā mija ime. ⁶Jesúka rīrākibiritiirā imarā, ba'iaja baarijaribekaja nime. Ba'iaja baarijayurā ꝑuri Jesucristore jērākoaberiwa'ri kika i'rātiji ꝑuparibeyurā imarā. ⁷Yimakarā upakaja wātaka ñoñurā, “Ba'iaja mabaajika marā imabeyua”, mijare bojayurāte mija ā'mitiripēa'si. Tuparāte yapaika upakaja baarijayurā mija imajikareka, Cristo jia oyiaja baaike upaka mija ime. ⁸Ba'ioyiaja baarijayuka ꝑuri Satanāre kire jā'meika upakaja

baarijayuka imaki. I'supaka ñañu, wejea ꝑo'ijirirā baaeka ruꝑubajirā ba'iaja baarimajiji imara'aekaki Satanāre imatika simamaka. I'supaka imara'aekaki imarī ba'iaja ꝑo'imagjare kibaarūjerijayua riataokaro'si ō'ōrā Tuparā Makire etaeka.

⁹Ba'iaja baabeyuka Tuparāte imamaka, i'supakajaoka nime kimakarā naro'si. Jia oyiaja imarūkirā Tuparāte nare jarirūjeika simamaka ba'iaja baarūkimarirā nime. ¹⁰Ikupaka nime Tuparārirā, supabatirā Satanārirā. Mia je'e: “Jesucristore yi'yurā yija ime”, āriꝑotojo, Tuparāte iajiyubeyua baairā kirirāmarirā nime. Supabatirā Tuparāte yi'yurāte ba'iupakaja ōñurāoka kirirāmarirāoka imarā.

Īrātiji wayuābu'abarakā maimarijariye'e

¹¹Bikijarāja Cristore mija yi'riū'muekarō'ōjiteꝑi “Matiyiaja jia mawayuābu'arijariye'e”, āñua ōrītirā mija ime. ¹²Cañ imaekakite baaeka upaka mabaaberijīnu. Satanāre yi'riwa'ri jiiꝑupaki kibe'erō'ōkaki imaekakite kijāāeka. Ikupaka āriwa'ri kire kijāāeka. Ā'mitirikōrī je'e: Ba'ika imarī, “Jiika kime yirī”, āparaka kire ā'mijīawa'ri i'supaka kire kibaaeka.

¹³Mija āmitipe yijeyomarā. Ika wejeareka ba'iaja baarimaja imarāte mijare ā'mijiamaka, “Aya, ¿dako baaerā yijare na'mijiyu?”, āriꝑupajoabekaja mija imabe. ¹⁴Cristore yi'ribeyukajirā maimaroyika ꝑoto reyatarā upakaja maimaeka ruꝑu Tuparāte ñakoareka. Maekaka ꝑuri ōñia imajiparūkirā imarī, aꝑeupaka mapupaka mare o'aekarā maime. I'supaka maima ōñurā maime aꝑerā kire yi'yurāte mawayuārijayua simamaka. Nare wayuābeyurā ꝑuri reyatika upakaja imarā. ¹⁵I'supaka simamaka Cristore yi'yukate ā'mijīaike ꝑuri kire jāārimaji

upakaja kime, Tuparāte ĩamaka. Supabatirā “Po'imajare jāārimaji ōñia imajiparūkimarikaja kime”, āriwārūrā mija ime. ¹⁶Ikupaka sime: Jesucristore maro'si reyaekakaka ōñurā imarī, “Mare wayuīaiki kime”, āriwārūrā maime. Sōñurā imarī, i'supakajaoka apered kire yi'yurāte wayuīawa'ri mareyarāka rō'ōjirā jērāika nare jeyobaabaraka maimarijariye'e. ¹⁷Aperoka, kikoyiaja ba'irijia rikaiki, “Tuparāka rīrākibiritiiki ñime”, āriřipotojo Jesúre yi'yurā wayuoka baairāte jeyobaabeyuka kima simamaka i'supaka kērīkopeika pakirika oyiaja kiro'si jayua. ¹⁸Wātaka ñoñurā, rita jia aperedate wayuīariřupakirā imawa'ri nare majeyobaarijariye'e. Moka mirākapi takaja nare mawayuīakopejika řuri jiamarā sime.

Jesúre yi'yurā imarī Tuparāte kikibekaja imarika

¹⁹I'supaka nare wayuīariřupakirā imarī, nare jeyobaarijayurā nime. Supa imarī “Tuparāte rita wājia bojaika yi'ririřiyurā maime”, marīwārūrījayu. I'supaka simamaka Tuparāte ĩaika wājitāji kikirimarāja maimarijayu. ²⁰“Tuparārika bojariroka jia yi'riřeyurā yija ime je'e”, mařupaka āñuaja ba'iaja mařuparirākareka, “Jia Tuparāka maimabesarāñu je'e”, marīřupajoarijayu. Ba'iaja mařupayua simako'omakaja, sařemawa'ribaji mare wayuīaiki Tuparāte ime. Supabatirāoka maimarijayuakaka ritaja ōñuka kime. I'supaka imaki imarī, ba'iaja mařupayureka mare jeyobaawārūiki kime. ²¹Yijeyomarā, mija ā'mitipe. Moñu upakaja ba'iaja mařuparibesarākareka, kikibekaja maimarijarirāñu Tuparāte ĩaika wājitāji. ²²Supabatirāoka Tuparāte āñua yi'riwa'ri kiyapaika upakaja baairā maimamaka, kire majēñeika řoto

mayapaika upakaja mare kiyi'rirāñu. ²³Mija ā'mitipe, ikupaka Tuparāte mare jā'meka: “Yimaki Jesucristore yi'řaraka mija imarijape. Supabatirā mijare kijā'meka upakaja wayuīabu'abaraka mija imabe.” ²⁴I'supaka kērīka jiyiřupaka ōriřiyayurā řuri Tuparāte yapaika upakaja kika Irātiji řupajoairā imarī rīrākibiritirā imarā. Espiritu Santore mare kiña'ajāēeka simamaka, i'supaka maima moñu.

“¿Yaje rita Espiritu Santore jeyobaaikapitaka nawārōtiyayu je'e?”, āriwa'ri jia mija ā'mitirijape

4 Mija ā'mitipe yijeyomarā. “Tuparā oka bojařirimaja yija ime Espiritu Santore yijare jeyobaamaka”, āñurāte mija řō'irā etarāñu. I'supaka napakā'ā “¿Yaje rita oka Espiritu Santore nare jeyobaaikapī nawārōtiyayu je'e?”, āriwa'ri jia nare mija ā'mitipe. “Pakirimaja nimarākareka nare mayi'riberiyee”, āriwa'ri i'supaka mijare ñañu. Ika wejea sareka maima ritatojoreka rīkimarāja pakiriwārōrimajare ime. ²“Mařo'ia upaka kipo'ijirirā ika wejeareka Tuparāte pūataekaki kime Jesucristo”, āñua wārōrāñurāte řuri “Rita oka, Espiritu Santore jeyobaaikapitaka jairā nime”, nareka mija āriwārūrāñu. ³Ařerimarā řuri i'sirokapi wārōbeyurā imarī, Espiritu Santore jeyobaaikapimarā wārōirā nime. I'supaka nabaayu, Cristore Jo'ata'aikirikakaka wārōrimaja imarī. I'supaka simamaka “I'supaka ima wārōrimajare imarāñu”, āñua ōritikarā mija ime. Maekakaoka “Ika wejea ritatorekaja nimatiyu i'supaka ima wārōrimaja”, āriwa'ri mijare yibojayu. ⁴Mija ā'mitipe wātaka ñoñurā. Tuparārirā mija ime. Supabatirā pakimajaroka nawārōika mija ā'mitiripe'yoyu. Satanāre pakirika wārōrimajare jeyobaako'omakaja

Īrāpē'rōtorāja nare mija baayu Satanāre tēriwa'ribaji ōñuka kimamaka Tuṗarā. ⁵Tuṗarāte yaṗabeyumiji wārōrimaja ṗuri ṗo'imajare waṗuju ṗuṗajoairokaṗiji wārōirā. I'suṗaka nawārōmaka, ika ritatojo wejeareka imarāte nare ā'mitiripēayu Tuṗarāte ōriberiwari. ⁶Maa ṗuri, Tuṗarārirā maimē. I'suṗaka simamaka mawārōrijayua ā'mitiripēairā nime Tuṗarāte yi'yurā ṗuri. Tuṗarāte yi'ribeyurā ṗuri, mawārōrijayua ā'mitiripēyoirā. Suṗa imarī nawārōika ā'mitiritirā, "Ika rita bojariroka sime. I'sia ṗuri waṗuju ṗakirimajaroکا sime", āriwārūirā maimē.

Mare wayuārimaji Tuṗarāte ime

⁷Mija ā'mitipe yijeyomarā, mawayuāibu'arjariye'e, aṗerāte mare wayuāirūjerijayuki Tuṗarāte ima simamaka. Suṗa imarī wayuāibu'arjajayurā nime Tuṗarā makarā, suṗabatirā jia kire ōñurā nime. ⁸Po'imajare wayuārimaji Tuṗarāte imamaka, wayuāibu'abeyurā ṗuri kire ōribeyurā nime. ⁹Ikupaka Tuṗarāte maro'si baaeka mare wayuāiawa'ri: Kimaki Īriṗakaja imakiteje maro'si kipūataeka ōñia maimajiparū āriwa'ri. ¹⁰Ikupaka sime aṗerāte wayuāirika: Tuṗarāte mayāpaika upakamarā sime. Ikupaka sime, ĩakōri je'e: Tēriṗakaja mare wayuāiawa'ri Kimakire maro'si Tuṗarāte ṗūataeka kireyaekapi āriwa'ri ba'iaja mabaaiکا ye'kariaokaro'si.

¹¹Mija ā'mitipe yijeyomarā, i'suṗaka Tuṗarāte jimarā mare wayuāitiyaeka simamaka, mawayuāibu'ajjñu maaoka. ¹²Maki imabeyuka Tuṗarāte ĩaiki. I'suṗaka simako'omakaja mawayuāibu'ajikareka kika ĩrātiji ṗuṗakirā maimē. Suṗabatirā kiupakaja mare kijarirūjeyu. Suṗa imarī kire yaṗatiyarīji yaṗairā majayu. ¹³Tuṗarāte Espiritu Santore mare ña'ajāāeka simamaka, "Kika ĩrātiji ṗuṗakirā

maime, suṗabatirā kiupakaja mare kijarirūjeyu", āriwārūirā maimē. ¹⁴Suṗabatirā yija ĩaeka mirāka mijare yija bojaerā baayu. Ritatojo wejeareka imarāte tāārimaji imarūkikaro'si Kimakire maro'si ṗūataekaki Mapaki. ¹⁵"Tuṗarā Maki kime Jesús", āñurā ṗuri, Tuṗarāka ĩrātiji ṗuṗakirā nime. I'suṗakajaoka naka kime kiro'si.

¹⁶Tuṗarāte mare wātaika koritiirā imarī, mare kiwayuāiaka yiririjayurā maimē.

Mija ĩabe: Po'imajare wayuārijayuka kime Tuṗarā. Suṗa imarī, kiupakaja aṗerāte wayuārijayurā ṗuri, Tuṗarāka ĩrātiji ṗuṗakirā nime, suṗabatirā kiupakaja nare kijarirūjeyu. ¹⁷I'suṗaka imarā imarī, Tuṗarāte yaṗaika upakaja ṗo'imajare wayuāirā majayu. Suṗa simamaka ṗo'imajare kiwāmarāñurimi seyarāka ṗoto "Ba'iaja mare kibaarāñu je'e", āriwa'ri kīkibekaja maimarāñu, Jesucristore imarijarika upakaja ō'ōrā maimarijayua simamaka. ¹⁸Tuṗarāte yaṗatiyarīji yaṗairā imarī kire makīkibesarāñu. I'suṗaka imawa'ri kire makīkirūkia imakopeika ĩrāpē'rōtorāja mataayu. "Ba'iaja yibaaiکا waṗa ba'iaja Tuṗarāte yire baarāñu je'e", āriṗuṗajoairā ṗuri saruṗu kīkibaraka ba'iaja ṗuṗayurā. "I'suṗaka nimamaka jia kire yaṗatiyarīji yaṗabeyukajirā nime ruṗu", nareka mariwārūyu.

¹⁹Mamarīji Tuṗarāte mare wayuāiūmutika simamaka, kire, suṗabatirā ṗo'imajareoka yaṗatiyarīji yaṗarijayurā maimē maaoka. ²⁰"Tuṗarāka rīrākibiritiiki ñime", āriṗiṗotojo, aṗika kire yi'yukate ĩaripe'yoiki ṗuri ṗakirimaji kime. Wāārō'ōrā imarāte wayuāibeyuka ṗuri, wāārō'ōrāja imabeyuka Tuṗarāteoka yaṗawārūbeyuka kime. ²¹Ikupaka Tuṗarāte mare jā'meka: "Yire mija yaṗarākareka Jesūre yi'yurāteoka mija wayuāibe."

**Tuparā makarā imarī, kiyapaika
upakaja baarijarirūkirā maimē**

5 “Mare kitāāerā Tuparāte wā'maekaki kime Jesús”, āriwa'ri sayi'yurā pūri Tuparā makarā nime. Supabatirā Mapaki Tuparāte yapatiyarīji yapairā imarī, kire yi'yurāteoka nawayuūayu. ²I'supaka simamaka Tuparāte yapawa'ri i'supakajaoka kijā'meika ānu upakaja yi'riwa'ri “Kire yi'yurāte wayuūarūkirā maimē”, marīwārūriyayu. ³Tuparāte jā'meika yi'yurā imarī, “Tuparāte yapatiyarīji yaparijayurā maimē”, marīwārūyū. Supabatirāoka “Kijā'meika ka'wisitakamarīaja sime”, marīwārūyū. ⁴I'supaka mañu Tuparā makarā imawa'ri, wejearitorāja ima ba'iaja baarimijikaka īrāpē'rōtorāja mataariyayu. I'supaka ba'iaja baarimijikaka nabaaika upakaja mabaabeyu Jesucristore yi'riwa'ri. ⁵Supabatirā “Tuparā Maki kime Jesús”, āririjayurā imarā, wejearēka ima ba'iaja baabeyurā.

“Yimaki Jesúre ime”, Tuparāte ārika

⁶⁻⁸Ō'orā kimaeka poto maekarakaba'ikaka kireka ōriwa'ri “Tuparāte pūataekaki kime Jesucristo”, mañu. Mamari, okoapi Jesucristore kirupuko'a jūjerūjeka. Supabatirāoka sabe'erō'ōpi yapua tetaekareka riwejurubaraka kireyaeka. I'supakajaoka rita āñuka imarī, “Tuparā Maki kime Jesucristo”, Espiritu Santore mare āririjayū. Ika maekarakaba'i ōñurā imawa'ri, “Tuparā Maki kime Jesucristo”, marīwārūyū. Jesúre kirupuko'a jūjerūjeka, supabatirā yapua tetaekareka kiriwejurueka, Espiritu Santore mare bojarijayū maekarakawāme imariṗotojo īrātiji oyiaja sabojayū. ⁹Po'imajare mare āñua yi'rirūkia oyiaja sime. I'supaka simako'omakaja “Yimaki kime īī”,

Tuparāte ārikaroka takaja ima saṗemawa'ribajirā mayi'rirūkia. ¹⁰Tuparā Makire yi'yurā pūri, “Kimakireka Tuparāte bojaeka rita sime”, āriwa'ri napupakarā sōñurā nime. “Tuparā Makimarīka Jesúre ime”, āñurā pūri Tuparāte kireka bojaeka yi'ribeyurā nime. I'supaka āñurā imarī, “Wapūju pakirika sime ‘Yimaki Jesúre ime’, Tuparāte āñua”, narīrijayū. ¹¹Mija āmitipe, ikupaka sime Tuparāte kireka bojaekakaka: Kimakipi āriwa'ri ōñia mare kimajiparūjeka. ¹²Tuparā Makika īrātiji pūpakirā, ōñia kika imajipatiirā imarā. Kika īrātiji pūpamarīrā pūri kika ōñia imajipabeyurā.

**Bojajiibaraka piyia
Juanre naro'si o'oeaka**

¹³Tuparā Makire yi'yurā imarī, kika ōñia imajiparā mija ime. I'sia jia mija ōñaokaro'si ika pāpera o'otirā mijaro'si yipūatayū.

¹⁴I'supaka simamaka jia kika īrātiji pūpakirā imarī “Tuparāte yapairokapi kire majēñerākareka, mare kiā'mitiripēarāñu”, āñurā maimē. ¹⁵“Mare āmitiripēaiki kime Tuparā”, āñurā imarī, “Kire majēñeika upakaja mare ja'ataiki kime”, āriṗupajoairāoka maimē.

¹⁶Ikupaka sime aṗea: Īrika Jesúre yi'yuka, mija watoṗekakaki imariṗotojo ba'iaja kibaaika mija īrākareka, Tuparāte kiro'si mija jēñējibe. Ba'iaja jūarūkiwāpa imakoṗeikareka Tuparāte ye'kariariba'ikaka simaye'e i'supaka kiro'si mija baarāka. I'supaka kiro'si mija baamaka ba'iaja kibaaikareka Tuparāte kire wayuūarāñu ate jia kika kimaokaro'si. Aṗeba'i ba'iaja baarika ima, sawāpa ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkia. I'supaka īrikate baarākareka, “Kiro'si Tuparāte mija jēñebe”, mijare āribeyuka yi'i. ¹⁷Ritaja ba'iaja mabaaiika jiamarīa oyiaja

ima Tuparāte ĩaika wājitāji. I'supaka simako'omakaja, ba'iaja mabaaika simaupatimarĩa sime Maipamakire imarō'ō mare tá'terūkia.

¹⁸ Ikupaka moñu: Tuparāmakarā imarĩ ba'iaja baarijaribeyurā maime, Tuparā Makire mare ĩarĩñua simamaka. Supa imarĩ Satanare ba'iaja mare baarũjewarũbeyu. ¹⁹ “Tuparā makarā maime”, arĩwarũirā maime. Kire yi'ribeyurā ĩka wejearitatojoreka imarāte puri ba'iaja Satanare baarũjerijayu. ²⁰ Mia je'e, ikupakaoka

moñua sime: Ika maima ka'iarā Tuparā Makire po'ijirika. Supabatirā Tuparā imatiyaikite moñaokaro'si mare kiōrĩwarũrũjeka. Supabatirā Kimaki Jesucristoka ĩrātiji upakaja pupakirā imarijayurā imarĩ, Tuparārĩrāoka maime. Ikiji Tuparā kime, supabatirā ikijioka kime mare õña imajiparũjeiki. ²¹ Yijeyomarā, i'supaka kima õñurā imarĩ, wapuju po'imajare baapo'ijiaeka mija yi'ririjaria'si.†

I'tojĩrāja sime ruðu.

†5:21 Juan quería que los creyentes rechazen las enseñanzas falsas que no dicen la verdad de como es Jesucristo. Lo mismo como los ídolos de dioses falsos no muestran la verdad de como es Dios.

Apocalipsis

Makārārũuroka upakapi Jesucristore Juanre bojaeka

1 Ika p̄aperareka o'oeka bojaika ikuparō'ōpiji imarũkiakaka. I'supaka imarũkia kiyapaika upaka baarijayurāte sōñaokaro'si Kimaki Jesucristore sakija'ataeka Tuparā, nare sakibojaokaro'si. Supa imarĩ ángelte yipō'irā kipũataeka yire sakiōrĩwārũrũjeokaro'si. Juan, kiyapaika upaka baarijayuka ñime. ² Y'i Juan, yire p̄emakotowiritirā ángelte ritaja yire bearapakarō'ōjirāja yibojayu, sapemawa'ribaji pañakarāja p̄eawa'ri pakibekaja. I'supaka yiro'si simarape Tuparārika bojariroka Jesucristore yire ōrĩrũjemaka.

³ I'supaka ima ikuparō'ōpiji etararirāka simamaka ikupaka mijare ñañu mae. Supa imarĩ ika ñañua bojarimaja, supabatirā sayi'rirāñurāoka jia jĩjimaka imarijarirāñurā.

Īpotēnarirakaweje Jesũre y'i'yurā imaekarāro'si Juanre o'oeka

⁴⁻⁵ Mae, Asia ka'iarā ĩpotēnarirakawejeareka Jesũre y'i'ririaparaka imarāro'si ika yo'oyu y'i Juan. Supa imarĩ Tuparā, Jesucristo, Espĩritu Santopitiyika maekarakamarā jia mijare najeyobaarũ, jia naka mijare imarũjewari. Bikija imara'aekaki imarihotojo maekakaoka imarijayuka Tuparāte ime. I'supakajaoka ñamajĩ imajiparāki kime. I'supakajaoka Tuparāte jā'merupa wājĩtaji imarijayurā ĩpotēnarirakamarā imarā[‡]. Espĩritu Santo ritaja ōrĩpataiki kime

ārĩrikopakaja i'supaka kiwājĩtaji nimarijayu. Supabatirā Jesucristo imaki Kipakire āñua upakatakaja bojarimaji. I'supaka imaki imarĩ, reyaripotojo ōñia kijaripe'rika ate. I'supaka kibaau'muekapi ārĩwa'ri rikimarāja reyaripotojo sabe'erō'ō ōñia jaripearāñurā ate. Supa imarĩ ritatojo wejeareka ĩpamarāre jā'meiki kime. I'supakajaoka mare wātawa'ri maro'si riwejurubaraka kireyaeakapi ba'iaja mabaaika kiwapakoyika. ⁶ I'supaka mare kibaaeka simamaka, kijā'merũkirāro'siji maimarāñu. Supabatirā kurarāka upakajaoka Kipaki Tuparāte yapaika upakaja baarimaja maima. Supa imarĩ, "Ritaja ĩpamaki imarĩ dika jariwa'ririmariāja jā'mewarũpataiki kime. I'supaka kimamaka apea ima p̄emawa'ribaji jĩitakaja jiyipupaka morĩrũkika kime", āparaka jĩjimaka kika maimarijarirāñu. I'supaka oyiaja imarijarirũkikaro'si simarũ.

⁷ Ikupaka imarũkiaoka jia mija ōrĩri-jape, ĩakōrĩ je'e: Oko ũmaka watopekapi Cristore i'tarāñu. Ritatojo wejeareka imarā, supabatirā kire jāāekarā p̄arijioka ĩapatarāñurā i'supaka imarāka. "Ba'iaja yijare kijũarũjerāñu", ārĩwa'ri orirāñurā. I'supaka simarũ.

⁸ Ikupaka kibojayu: "Alfa,[¶] Omega upaka imaki ñime. Alfa ñime ñañu ritaja p̄o'ijiaekaki imarĩ. Supabatirā Omega ñañua 'Ñamajĩ wejea tiyirũjerũkika ñime', ārĩrika sime. Ritaja ima tērĩwa'ribaji imaki ñime. Bikija imara'aekaki imarihotojo maekakaoka imarijayuka ñime. Supabatirā y'i'ijiooka imaki imajiparijarirũkika", ārĩwa'ri Tuparāte bojaju.

[‡]1:4-5 Siete espĩritus

[¶]1:8 En el alfabeto griego, alfa es la primera letra y omega es la última.

**Juan, makārārūñuroka
upakapi Cristore kīaeka**

⁹Yi Juan, Jesucristore yi'yuka ñime mija jeyomaki imarī. Mija upakaja Tuparāte yire jā'mērūkikaoka ñime yiro'si. I'supaka imaki imarī, mija upakajaoka po'imajare yire ba'iaja jūarūjerijayu, Maipamakirirā upatiji i'supaka oyiaja jūarūkirā maima simamaka. I'supaka jūaripotojo Jesucristore ā'mitiripēaiki imarī, sayirakajepāāyu. Supa imarī Patmos wāmeirō'ō jūmurikarā yire nataarape Tuparārika bojariroka yibojarapaka pareaja wēkomakareka ñimaokaro'si. ¹⁰Domingorimi Tuparāte jiyipupayeebaraka ñimarapaka poto, Espiritu Santorikapi yire ña'ajāēekaki. Ikuarō'ōpiji makārārūñuroka upakapi yire kīarūjerape. I'supaka ñimarapaka poto yipēterō'ōpi trompeta napupuika jājia okaayurō'ōjirā jājirokapi īrīkate jaimaka ña'mitirape. ¹¹Topi mae ikupaka yire kērīkorape:

—Maekaka mire yibeaike pāperarā samio'obe. Supabatirā Asiaka'iarā Jesúre yi'yurā īpotēñarirakawejeareka imarāro'si samipūatabe. Ikupeka wāmeika sime wejea samipūatarūkirō'ō: Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardes, Filadelfia, supabatirā Laodiceakarā nime,— kērīkorape.

¹²Torājirā mae “¿Maki torā yire jaiki?”, āparaka jorowa'ri yiyoirape kire iarika yapawa'ri. Yoirā baakōrī īpotēñarirakabi peritēria yaaboaike orokaka baaeka imamaka ñiarape. ¹³Supabatirā sawatopekarā īrīka po'imaji upaka ioikite imarape. Kijariroaka saya upaka ima kiūpusikarō'ōjirā ñoaka jāāiki kimarape. I'supakajaoka orokaka

baaeka kikārīmaki wājītāji jāāpiaekaki kimarape. ¹⁴Supabatirā kirupuko'a kirupua boitaka sōirape. Kiñakoa puri peka jūrēika upaka oīrapaka. ¹⁵I'supakajaoka kiū'pua bronze najoika poto ya'taika upaka sōirape. Kijaika āta jājia we'rīrīkaika upaka okaarapaka. ¹⁶Supabatirā kipitaka ritapē'rōtopi īpotēñarirakamaki tā'pia kirikarape. Kirijokopeapi īpapē'rōtowā'taja opijieka sara wararapaka. Kipema jīitakaja aiyate yaaika upaka oīrapaka.

¹⁷Torājirā mae kire iakopekaja kiwājītāji ña'rītirā, jaiberijika, rī'meberijika yijarape. I'supaka yibaamaka kipitaka ritapē'rōtopi yire rabetirā, ikupaka yire kērāpe:

—Mikīkia'si. Ritaja po'ijiaekaki imarī, supabatirā ñamajī wejea tiyirūjerūkika ñime.[§] ¹⁸Ōñia imajiparūkika ñime, reyaripotojo ōñia yijaripe'rika be'erō'ō apekurioka reyarūkimarika ñima simamaka. I'supaka imaki imarī, nareyaikareka po'imajare e'etorirūkika ñime ōñia nimajipaokaro'si. Supabatirāoka topi nare ja'ajiyerūkimarika ñime. Supa imarī reyaeka mirārāte imarō'ō kopereka wierimajiji ñime,— yire kērāpe makārārūñuroka upakapi yipō'irā pemakotowiritirā.

¹⁹I'supaka yire āriweatirā ikupaka yire kērāpe ate:

—Maekaka, ñamajī imarūkiaro'si samiaika simamaka ika miaika upakaja samio'obe. ²⁰Mia, ritapē'rōto īpotēñarirakamaki tā'pia yirikaika iaripotojo, “I'supakaro'si simek'ā”, ārīwārūbeyuka mime. Ikupeka imarūkiaro'si i'supaka sime: īpotēñarirakamarā tā'pia miaika ima īpotēñarirakawejekarā yire ā'mitiripēarimajare imaruputarimaja

§1:17 La traducción en español dice: “Yo soy el primero y el último.” También en Apocalipsis 2.8 y 22.13, y Isaías 41.4; 44.6; 48.12

ārīrikopakaja. I'supakajaoka sime peritēria yaaboaike miaika. Īpotēnarirakawejērā yire yi'yurāte ime ārīrikopakaja sime,— yire kērāpe.

**Ēfeso wāmeika wejeareka
imaekarāro'si pāpera
o'otirā Juanre pūataeka**

2 I'tojirā, yire pemakotowirapakire ikupaka yire ārape ate:
—Ēfeso reka imaki yire āmitiripēarimajare imaruputarimajiro'si ikupaka mio'obe: "Īpotēnarirakamarā tā'pia rikaiki, i'siarakatērioka peritēri watopekārā turitapaki imarī ikupaka yibojayu: ² Āmitirikōri je'e. Ritaja mija baarijayua ōñuka ñime. I'supaka simamaka, po'imajare yire yi'ririka yapawa'ri mija ka'wisijūayu. I'supakajaoka aperature ba'iaja mijare baako'omakaja yire mija yi'riri'atabeyua jia ñoñua sime. I'supakajaoka 'Cristorika bojariroka bojarimaja yija ime', īrārimarāre āripakiko'omakaja, '¿Yaje rita nañu?', āñurā mija ime. Supa imarī nabaarijayua jia īawārūtirā, i'supakajaoka nawārōika āmitiritirā, 'Wapuju pakibaraka ba'iaja baairā nime', mija āñua ñoripataika sime. ³ I'supaka imarijayurā imarī, aperature ba'iaja mijare baako'omakaja yire āmitiripēari'atabeyurā mija ime. Ka'wisika imarijayuareka wayupipekaja sarakajepāarijayurā imarī, yire mija yi'yua ja'atabeyurā mija ime. ⁴ I'supaka simako'omakaja mamaritaka yire yi'riū'mubaraka yika mija rirākibirapaka upakamarīa imarā mija jayu mae. I'supaka simamaka mijaka jia jijimaka imabeyukajika ru'pu yi'i. ⁵ Supa imarī, yika rirākibiriwa'ri jia yire mija yi'riū'muraparō'ō pupape'ritirā, 'Jia mika yija imarapaka upakamarīa yija jayua ba'itaka sime', āñurā mija jape. Supa āparaka mamarī yika

jia imatiyawa'ri jia mija baarapaka upakaja mija baabe ate. I'supaka mija baabesarāka no'ojirāmarīaja mija peritēria yaaboabaraka imako'peika mijareka se'marī yetarāñu. I'supaka yibaarākareka yire jiyipupayeerimajare rērīrijaribesarāñu torā mae. ⁶ Mae mijare ñañu, jia yika mija imarapaka upakamarīa jayurā imari'otojo īrāba'i jia mija baayu ñiamaka. Nicolaitas tatarāte ba'iaja baaike mija īaripe'yoika jia sime. I'supakajaoka sime yiro'si. ⁷ Mija āmitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōripūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaika jia mija āmitipe. Ba'iaja nabaako'peka naja'atayu Satanāre īrāpē'rōtorāja baairā. I'supaka baarāñurāte Tuparā rioñe'metāji ōñioyapurika nare yiji'arāñu", āriwa'ri mio'obe,— yire kērāpe makārārūñuroka upakapi yire pemakotowirapakiki.

**Esmirna wāmeika wejeareka
imaekarāro'si pāpera
o'otirā Juanre pūataeka**

⁸ Sapemajirā ikupaka yire kērāpe ate:
—Esmirna wejearā yire āmitiripēarimajare imaruputari-majiro'si ikupaka mio'obe: "Ritaja po'ijiaekaki imarī, supabatirā ñamajī wejea tiyirūjerūkika ñime. Yi'ijioka imaki reyaripotojo ōñia jaripe'rikaki. I'supaka jarikaki imarī ikupaka mire ñañu: ⁹ Mia je'e. Ba'iaja mijare nabaamaka, jiamarīa mija jūarijayua ōñuka ñime. Supabatirā wayuoka baairā mija imaoka ñoripataika sime. I'supaka mija ima simako'omakaja Tuparāte mijare saja'ataekapi āriwa'ri, imatiyaika rikairā mija ime. I'supakajaoka 'Judiorāka imarī, Tuparārīrātakaja yija ime', āparaka, 'Ba'iaja baarimaja nime', āparaka mijareka kērājairimajareoka ōñuka ñime. I'supaka nabaayu Tuparāte yi'riberīwa'ri Satanāre

yapaika upaka baarijayurā imarī.
¹⁰Wēkomaka imariwi'iarā ba'iaja mija jūarijarirāka kīkibekaja mija imabe. I'supaka Satanāre nare pūpajoarūjemaka īrārimarāre torā natarānu. Yire mija ā'mitiripēaika mija ja'atarika yapakopewa'ri i'supaka mijare kibaata'arānu īpapitarakarimiro'ōjirā. I'supaka jūarihotojo mijare najāārākarō'ōjirāoka, yire mija ā'mitiripēarija'ata'si. I'supaka samija rakajepāārākareka, 'Ōña imajiparūkirā nimarū', mijareka nārirānu. ¹¹Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōripūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaika jia mija ā'mitipe. Ba'iaja jūarihotojo yire ā'mitiripēabaraka imarijayurā pūri, ba'iaja jūarika tiyibeyurō'ōrā yipūatarānurāka a'rirūkimarirā nime", āriwa'ri mio'obe,— yire pemakotowirapakire mijare bojayu.

**Pérgamo wāmeika wejeareka
 imaekarāro'si pāpera
 o'otirā Juanre pūataeka**

¹²Torājirā ate yire pemakotowirapakire ikupaka yire ārape:

—Pérgamo wejearā yire ā'mitiripēarimajare imaruputari-majiro'si ikupaka mio'obe: "Mia je'e ikupaka nānu īpapē'rōto opika sara rikaiki imarī. ¹³Ritaja mija imarijayua nīaika simamaka, Satanāre jā'meirō'ōrā mija imaoka nōripatayu. Torā imarihotojo yire yi'riwa'ri Satanāre ā'mitiripēabeyurā mija ime. Mia je'e, torā jia yire yi'riwa'ri Antipas wāmeikite yirika bojariroka bojaja'atabeyuka kimamaka, kire najāāeka. I'supaka tokarāre kire baako'omakaja yire mija yi'yua ja'atabeyurā mija imarape. ¹⁴⁻¹⁵I'supaka simako'omakaja Balaam imaroyirekaki, Balac

imaroyikate kiwārōekamijikaka yi'yurāte ā'mitiripēarijayurā nime īrārimarā mija pō'irā. Supa imarī jījimaka mijaka imabeyukajika yi'i. Mia je'e, ikupaka sime Balaamre wārōekamijikaka: 'Israelkarāre ikupaka mibojabe ba'iaja nabaakarō'si: "Jērāka jiyeka jiyipupaka ōriwa'ri, wa'iro'si ri'ia yija pāarijayua mija ba'arāka marā imabeyua. I'supakajaoka yija tā'omaja rōmitikaka mija yapaika upakaja mija wā'imarīkopebe", āriwa'ri Balaamre kire wārōeka. Bikija Israelkarāre Balaamre wārōeka yi'riwa'ri ba'iaja nabaakea. I'supakajaoka īrārimarāre mija watopekarā ba'iaja baarijayu Nicolaítas tatarāte wārōika yi'riwa'ri. ¹⁶I'supaka simamaka 'Pakirimajaroka ā'mitiripēawa'ri ba'iaja mija baa'si', nare āribeyurā mija imarākareka no'ojirāmarīaja mija pō'irā yeyarāka poto yirijokopearā sara imapi ba'iaja nare yibaarānu sana'mitiripēarija'atabepakālā.

¹⁷Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōripūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaika jia mija ā'mitipe. Ba'iaja nabaaike ja'ataeka imarāte pūri ba'arika maikoribeyua manā wāmeika yiji'arānu. Supabatirā āta boia mamaka wāmea sarā o'oeke ima nare nījirānu, so'oeke marāoka iawārūbeyua simarānu. I'supaka simako'omakaja se'etorirāki īrikaja siawārūrāki", āriwa'ri mio'obe,— makārārūnuroka upakapi yire pemakotowirapakire bojarape.

**Tiatira wāmeika wejeareka
 imaekarāro'si pāpera
 o'otirā Juanre pūataeka**

¹⁸Topi ikupaka makārārūnuroka upakapi pemakotowirapakire yire ārape ate:

—Tiatirarā yire ā'mitiripēarimajare imaruputarimajiro'si ikupaka o'otirā mipūatabe: “Peka jūrēika upaka yiñakoa ya'taiki nīme. I'supakajaoka, bronze najoemaka saya'taika upaka saya'tayu nū'pua', y'i Tūparā Makiji mijare yibojayu. ¹⁹Ritaja mija baika ōrīpataiki nīme. Supa imarī 'Po'imajare wayūarimaja, supabatirā yire ā'mitiripēairā nime', mijareka nārīrijayu. I'supakajaoka ritaja apherāte mija jeyobaaika ōrīpataiki nīme. Yire ā'mitiripēairā mija imamaka, ba'iaja apherāte mijare baarijayu. I'supaka mijare nabaako'omakaja yire mija ā'mitiripēaika ja'atabeyurā mija ime. I'supaka simamaka 'Mamarī yire nayi'riū'murapaka pemawa'ribaji jia baairā nime', mijareka nānu. ²⁰I'supaka simako'omakaja ikupaka mija baarijayu: Īrāko rōmo Jezabel wāmeikote ba'iaja jaiko'omakaja 'Kopakaja, mijaitiyibe mae', kore āpekaja wiriwirikā'āja kore mija ā'mitirikopeyu. Supa imarī mijaka jīitakaja jījimaka nīmabeyukaji ruḡu. Mia je'e ikupaka kōrīrijayu: 'Tūparāro'si jaijīrirōmojo nīme.' I'supaka imako imarī 'Apherāka mija yapaika upakaja mija wā'imarīkobebe. I'supakajaoka jērāka jiyipupayeewa'ri sapō'irā wa'iro'si ri'ia napāāika mija ba'akopejika', āparaka kobojapakirijayu. I'supaka kōpakā'ā ā'mitiritirā, rukubaka pūpajoirā jariwa'ri, yire yi'yurāte ba'iaja baayu. ²¹I'supaka simamaka ba'iaja kobaaika ja'atarika yapawa'ri, yita'akoperape ruḡu. I'supaka simako'omakaja, ba'iaja kowā'imarīrijayua ja'atariyapabeyuko koime. ²²Mia, i'supaka koima simamaka, 'Jimarīa wāmarīa jaritirā, kokārīpēyurūkiareka ba'iaja kojūapeyurānu', koreka nānu. Supabatirā koka wā'imarīrijayurā upatireje i'supakajaoka yibaarānu

i'supaka ima ja'atabekaja ni-marākareka. ²³Supabatirā kowārōika ā'mitiripēawa'ri i'sirokapi imari-jayurāteoka yiriatapatarānu. I'supaka yibaarāka iatirā, 'Ritaja maḡupajoika ōrīpataiki kime', yireka narīwārūrānu ika wejeareka yire yi'yurā upatiji. Supabatirāoka 'Maimarijayu upakaja, tērīrika ima, pemakapañakaja imaoka mare sakiwapajayu', mija ārīwārūrānu. ²⁴⁻²⁵Tiatirareka imarā Īrārimarā pūri kowārōika ā'mitiripēabeyurā. 'Ikupaka sime imatiyaika bojariroka makioka ōrībeyua', ārīwa'ri pakirirōmore wārōika ā'mitiripēarimajare mijare bo-jako'omakaja samija ā'mitiripe'yoyu. 'Imatiyaika bojariroka sime', narīpakiyu Satanārika simako'omakaja. I'supaka ima ā'mitiriripe'yoirā mija imamaka aḡea mijare jā'mebesarāki yi'i. Mae mijare nārīrā baika upakatakaja mija imarijape. Mia je'e: Yipe'rietarūkia ta'abaraka jia yire ā'mitiripēarija'atabekaja mija imarijape. ²⁶⁻²⁸Yire ā'mitiripēarija'atabekaja, supabatirā ōñia nimatiyikuri yiyapaika upaka baarija'atabeyurāte ikupaka nārīrānu: 'Ritaja wejeakarāre mijā'mebe', Yipakire yire ārīka upakaja, 'Ritaja wejeakarāre jā'meirā mija imarānu', nare nārīrānu. I'supaka simamaka Tūparāte yi'ririyaḡabeyurā ritatojo ika wejeareka imarāte wā'imakaja mija riatarānu. Supabatirā yire ā'mitiripēarija'atabeyurā mija imamaka, wārīrika ru'ara'aerā baika ḡoto tā'pia ōaika mijare yija'atarānu 'Ba'iaja baarika tēnurā nime', ārīwa'ri. ²⁹Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōrīpūariyapaye'e, Espīritu Santore yire jeyobaaikapī yibojaika jia mija ā'mitipe", ārīwa'ri mio'obe,— yire kibojarape.

**Sardes wāmeika wejeareka
imaekarāro'si pāpera
o'otirā Juanre pūataeka**

3 I'sia pemajirā ikupaka yire kērāpe ate:

—Sardes wejeareka yire ā'mitiripēairāte imaruṭutarimajiro'si ikupaka mio'oijibe: “Īpotēnarirakamarā upaka tēriwa'ribaji imatiyaiki Espiritu Santo pūpakapī baarijayuka nīme. Supabatirā Īpotēnarirakamarā tā'pia** rikaiki nīme. Mia je'e: Ritaja mija baaika ōrīpataiki nīme. Mijare ĩatirā 'Cristore jia yī'yurā nīme', pō'imajare mijareka āriko'omakaja yireka pūri yiyapaika upaka baabeyurā imarī, yire ā'mitiripēabeyurā upakaja mija ime. ²Jia mija pūpajoabe! Yire yī'ribeyurā upakaja mija jayua simamaka, jia pūpape'ritirā yire mija ā'mitiripēabe ate, yire mija yī'yua mija ja'atakoreka. Tuparā nakoarekaoka kiyapaika upakataka baabeyurā mija ime ruṭu. ³Supabatirā mamarī yirika bojariroka mija wārūū'murapakakaka jia mija pūpajoape'abe. I'supaka jia sōriwapu'ape'atirā, ba'iaja mija baaika mija ja'atabe. I'supaka mija baabesarākareka, ikuparō'ōpiji karee'erimajire etaika upakaja mija ōrībeyurō'ōpiji mija pō'irā etatirā mijare sayiwapajairānu. ⁴I'supaka simako'omakaja, Īrārimarā takaja imarā Sardereka ba'iaja baabeyurā. I'supaka imarā pūri jariooka ka'imariā jāāirā upaka imarā. Supa imarī 'Ba'iaja baaripe'yoirā imarī, jia boia jariooka jāāitirā yika nimarānu', nānuua jia sime. ⁵I'supaka simamaka imarāreje Satanāre ĩrāpē'rōtorāja baairāte jariooka jia boia yijāārūjerānu. Supa imarī 'Ikarakamarā nīme yika imajiparūkirā', pāpera pūnūrā ānuua yirū'rēbesarānu.

I'supakajaoka, Yipakire ĩarāka wājītāji, supabatirāoka kiāngelrākare ĩarāka wājītāji 'Yire yī'yurā nīme', nareka nārīrānu. ⁶Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yī'paraka imarijayurā. Jia samija ōrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapī yibojaika jia mija ā'mitipe”, āriwa'ri mio'obe,— yire kibojaraṭe.

**Filadelfia wāmeika wejeareka
imaekarāro'si pāpera
o'otirā Juanre pūataeka**

⁷—Topi ate Filadelfia wejeareka yire ā'mitiripēairāte imaruṭutarimajiro'si ikupaka mio'oijibe: “Tuparāpi imarijayuka imarī nānu upakaja baarijayuka nīme. Supabatirā ĩpi David imaroyikaki riparāmi imarī, kiupakajaoka Tuparārirāre jā'merimaji nīme. I'supaka simamaka ĩrīkate yijā'merūkirō'ōrā kākaokaro'si koṭereka yiwierāka, maki satātewārūberijiki. Supabatirāoka ĩrīkate sarā kākakoreka koṭereka yitāterāka maki wieberijiki. ⁸Ritaja mija baarijayua ōnuka nīme. Pō'imajare mijare ĩaikareka pūri 'Imatiyarimaja nīme', mijareka ārībeyurā. I'supaka mijareka nānuua simako'omakaja yiwārōeka jia yī'ririjayurā mija ime. Supabatirāoka aṭerāte kikiwa'ri 'Jesucristore yī'ribeyurā yija', āribeyurā mija ime. Mija ĩabe, maki mijare jājibaakoreka, koṭereka mijaro'si yiwieyu, yibojariroka mija wārōrijayaokaro'si. ⁹Mija ā'mitipe. Torā imarā pakirika jaibaraka 'Tuparārirā yija ime', āriripotojo Satanāre yapaika upaka baarijayurā. I'supaka imarā nimamaka nāmajī mija wājītāji nare yīnukuruṭarūjerānu mijare najiyipūpayeeokaro'si. I'supaka nare yibaarānu 'Jesucristore wātairā nīme', mijareka nānaokaro'si. ¹⁰'Ba'iaja

**3:1 Véase versículo 1.20. Los siete líderes de las siete iglesias

aperāte mijare baako'omakaja, yire ā'mitiripēabaraka mija imabe', mijare nārāpaka upakaja y'i'yurā mija ime. Supa imarī ritaja pō'imajare ba'iaja jūarijē'rāka seyarāka poto mijare iariaparaka nīmarijarirānu. I'tojīte ritatojo wejeareka imarāte iatirā 'Irā imarā ba'iaja jūawa'ri pūpape'ritirā yire ā'mitiripēairā, aperimarā pūri jēno'o bajijayurā', nārīwārūrānu. ¹¹ Mia, no'o'jīrāmarīa ikuparō'ōpiji eyarūkika nīme. I'supaka simamaka yire mija ā'mitiripēarijayua ja'atabekaja mija imabe. I'supaka mija imamaka, nīmajī jībaji Tuparāte mijare baarānu. Supa imarī ba'iaja baairāte mija ā'mitiripēa'si. ¹² Yire ā'mitiripēarija'atabesarānūrāte, Yipaki pō'irā yeyarūjerānu. Supa imarī Yipaki Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā bota ima upaka torā imajiparūkīrāro'si nīmarānu, topi porirūkīmarīrā. I'supaka nīmamaka, maekarakawāme nare yiwāmej'arānu. Ikupaka sime i'sia: Yipaki Tuparā wāmea, mamaka Jerusalén wāmea, supabatirā mamaka yiwāmea nareka yo'oeakarā nīmarānu. Ikupaka sime: Imipi Yipakire wejea mamaka ruetarānu. ¹³ Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yī'paraka imarijayurā. Jia samija ōrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaiika jia mija ā'mitipe", āriwa'ri mio'obe.—

**Laodicea wāmeika wejeareka
imaekarāro'si pāpera
o'otirā Juanre pūataeka**

¹⁴ Torājirā yire pemakotowirapakire ikupaka yire jairape ate:

—Laodiceawejeareka yire ā'mitiripēairāte imaruputarimajiro'si ikupaka mio'o'ijibe: “Yi'ipi āriwa'ri Tuparāte pūpajoaika upakaja simaokaro'si baarimaji nīme. Ritaja nārīka upakaja baawa'ri, wājiroka Tuparāte ima bojarijayuka nīme.

Supabatirā y'i'ipi āriwa'rijioka ritatojo ika wejeareka ima Tuparāte pō'ijaeka. I'supaka imaki kime, ika mijare bojaiiki', āriwa'ri naro'si mio'obe. ¹⁵ Ritaja mija baaiika ōrīpataiki nīme. Yire yī'riri'ija'atabeyurā mija imako'omakaja, 'Jiibaji kika marīrākībipakā'ā jia sime', yireka āribeyurā mija ime. I'supaka imarā imarī, ukurūkia ijitakamaria, supabatirā jijitakamaria upaka mija ime. I'supaka mija imarika yapabeyuka yī'i. ¹⁶ I'supaka yika imarā mija imamaka, jiamarīa imawa'ri, kopakaja mijare yija'ataerā baayu mae. ¹⁷ Mia, 'Ritaja Tuparārikakaka ōrīwārūrā maimae. Supa imarī rīkimakaja ba'irījia rikairā upaka imawa'ri, dakoa mare jariwa'ribeyua', mija ānu. I'supaka mija āriko'omakaja, yīnakoareka imatiyaika ōrīpūabeyurā mija ime jia yire ā'mitiripēabeyurā imarī. Ba'irījimarirā, supabatirā jariromarīrā, yoibeyurā upaka mija ime mijare nīaikareka. ¹⁸ I'supaka mija imamaka, ikupaka mijare yibojajerā baayu mae. Mija ā'mitipe, yire yī'ripēawa'ri jia okajājia mija imariyapaye'e, ba'iaja mija pūpaka ima ja'atatirā, yire mija jēnebe. I'supaka mija baamaka 'Tuparāte yapaika upakaja maimaye'e', ānūrā mijare nīmarūjerānu. Īakōrī je'e: I'supaka mija imamaka, oro rukuberika yireka waruayurā upaka yirika imatiyaikakaka mija ōrīwapu'arānu. Jariromarīrā imarī i'yoa jūarikopakaja jariroaka boia yire jēnetirā sajjāirā upaka mija imabe yīnakoareka ba'iaja baabeyurā mija imaokaro'si. I'supakajaoka jia iāokaro'si nīakoīkoa yapairā upaka kīkirimarīa mija imaokaro'si. ¹⁹ Mija ā'mitipe. Wātaka nōnūrā upatata yokajāāmaka, ba'iaja mija baaiika mija ja'atabe. Saja'atatirā yire takaja ā'mitiripēairā mija imabe. ²⁰ Mija iabe, 'Naka rīrākībiparaka nīmarū', āriwa'ri

mijare yakayu. I'supaka simamaka yoka ā'mitiripēatirā, 'Ā'ā, i'supakaja mika yija imarū', yire ānurāka jia nīmarānu. ²¹Supa imarī ba'iaja jūaripotojo yire ā'mitiripēarija'atabekaja imarijayurāte, mabo'ikakurirō'orā yire jā'mejeyobaarimaja nīmarūjerānu. Yipakire yi'ririja'atabeyuka imarī, kire jā'mejeyobaarimaji nīma upakaja nīmarānu yika naro'si. ²²Mija ā'mitipe ritaja wejereka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōripūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaika jia mija ā'mitipe", āriwa'ri mio'obe,— yire kibojarape.

**Ikupaka mabo'ikakurirā
Tuparāte jiyipupayeebaraka
nimamaka Juanre iäeka**

4 I'supaka simarapaka be'erō'ō ikupaka simarape ate: Mabo'ikakurirā kopereka wieka imamaka nīarape. Sañiarapaka poto trompeta jājia okaayu upakapi yire jaiū'murapakite ikupaka yire ārape ate: —Ō'orā mi'tabe, nīmajī imarūkiakaka mire yibeakaro'si,— yire kērikorape.

²Topi mae makārārūnuroka upakapi nīmarapaka poto mabo'ikakurirā Espiritu Santore yire eyarūjerape. Torā eyatirā ipi ruparikūmuareka^{††} īrīkate rupamaka nīarape. ³Āta jaspe, supabatirā cornalina ya'tarika ima upaka ya'taiki kimarape torā ruparapaki. Torā ruparapaki wā'tarā ne'epurea, esmeralda wāmeika āta upaka ya'taika imarapaka. ⁴Supabatirā kiruparaparō'orā īrīka po'imaji baatirā botarakamaki pakiarimarā saya boia jāātiirā kiwā'tarā narākuruparape ruparikūmuapitiyika. Iparimarāro'si simarape ruparikūmua. Supabatirā orokaka baeka bu'ya tuaekarā

nimarape. ⁵Supabatirā nañe'metāji nipamakire ruparapakūmuipi wīpoa yaajiyeika upaka sabaarape. I'supaka baawa'ri jājitaka wīpoa jaika upaka sokaarape. Kiruparapaka wājītāji īpotēnarirakabi peka jū'rēika imarapaka. I'supaka peka jū'rērapaka Espiritu Santo kopakaja ima simarape. ⁶I'supakajaoka Tuparā ruparikūmuwājītāji riapakiaka jia waria okoika imarapaka.

Supabatirā, botarakamarā maikoribeyu upaka ioirā watopekarā kiruparape. Napemape'rōtopi, napēterō'ōpioka rikimakaja nākokirā nimarape. ⁷Mamarī ōiū'murapaki yaia león upaka ioika imarapaki. Apika imarapaki wa'ibikirāwēko upaka ioiki. Kibe'erō'ōjīte kimarape po'imaja pema upakaja pemaiki. Piyika imarapaki awapakiaka wiyu upaka imaki. ⁸Maikoribeyurā upaka ioirā nimarapaka imarī, īrōtēnarirakato kajekirā nimarape. Napo'iareka rikimakaja nākoirā nimarape, nakajerokarō'ōpioka. Īmi, nāmi pariiji Tuparāte jiyipupayeebaraka ikupaka nabayakoyarijau:

—Ba'iaja baakoribeyuka mime. Ba'iaja baakoribeyuka mime. Ba'iaja baakoribeyuka mime. I'supakajaoka ritaja ima tēriwa'ribaji imaki mime. I'supakajaoka bikija imara'aekaki imari'potojo, maekakaoka imarijayuka mime. Supabatirā mi'ijioika imaki imajiparijarirūkika,— āparaka nabayakoyarape.

⁹Īpire kiruparikūmuarā rupamaka iatirā kire jiyipupayeebaraka ikupaka narīrijayu:

—Ritaja ima pemawa'ribajirā jīitakiji mime. Supa imarī mi'ī īrīkaja tērīrikaja jiyipupaka ōrīrūkika

^{††}4:2 En la Biblia el trono de un rey es un símbolo de autoridad y poder.

mimarijaju. Jiitaka mibaayu,—
āparaka reyariba'imarika imakite
najiypupayeeyu.

¹⁰ Īrākurimarīa i'supaka baabaraka
nima poto veinticuatro rakamarā
pakiarimarā kiwājītāji mo'ipāñawa'yurā
reyariba'imarika imakite jiyipupayee-
baraka. Supabatirā nabu'ya orokaka
baeaka e'etatirā kiwā'tarā pāājiyetirā
ikupaka kire naririjayu ate:

¹¹—Yija ipamaki Tuparā, mi'i ĩrikaja
imaki jiyipupaka yija ōrīrūkika.
Supabatirā mi'ijioka imaki ritaja
pō'ijiaekaki, miyapaeka upakaja
mipō'ijiaeka ritaja imañujua
rupu. I'supaka simamaka ikupaka
pō'imajare mire āririjarirūkika
mime: “Ritaja ima pemawa'ribajirā
jiitakiji imarī, mi'i ĩrikaja tērīrikaja
jiyipupaka ōrīrūkika mime.
I'supakajaoka ritaja jā'merimaji
mime”,— kire narāpe.

Papera bupeka wierimaji

5 I'supaka simarapaka be'erōō ipire
kiruparikūmarā rugarapaki pitaka
ritapērōtopi papera bupeka kirikamaka
ñiarape. Sapemarā, sarokapioka
o'oeaka, supabatirā ĩpotēnarirakaba'i
papatāteka simarape sareka. ²Topi
mae āngel tērīwa'ribaji imatiyaiki
pemakotowiritirā ikupaka ārāpaki:

—¿Maki imaki Tuparā ñakoareka,
ika papera bupeka papatāteka bebe-
tirā sawierūkika?— āriwa'ri jājirokapi
kijērīakoperape.

³⁻⁴ I'supaka kērīko'omakaja ni'ioka,
imīrā imaki, ika wejeareka imakioka,
supabatirā marokakakurikakioka
sawierūkika Tuparā ñakoareka
imaberapaki. ĩrika sīatirā jairimajire
imabepakā'ā ĩawa'ri jimarīa yorape.
⁵ I'supaka ñimamaka ĩatirā, ĩrika
pakiaki ikupaka yire bojarapaki:

—Ītojirāja mioritiyibe. Ō'ōrā
miyoibe mae. Ō'ōrā ĩrīkate ime
Satanāre tērīkaki. León jājika upaka ĩpi
marākā'ā mabaaberijiki Judātatarākaki,
supabatirā David ĩpi imaroyirekaki
riparāmi imarī, ĩpotēnarirakakuku
papera papatāteka wierūkika kime,—
āriwa'ri yire kibojarape.

⁶ I'supaka simarapaka poto,
pakiarimarā watopeka, supabatirā
botarakamarā maikoribeyu upaka
imaraparā watopekarā, ĩpi rugarikūmua
imaraparō'ōrā ĩrika Oveja weiwa'yua
upaka ĩoikite^{††} imarape. Po'imajare
kire jāēeka kāmia kire imako'omakaja
ōñia imakite ñiarape. Supabatirā
ĩpotēnarirakabi wakaiki kimarape
okajājiki imarī. Topi i'sirakaojoka
ñakoika kimarape. Espiritu Santo,
tērīritakire ika ka'ia ĩrākō'rīmatomarīa
Tuparāte pūatayu ārīrikopakaja
simarape kiñakoa. ⁷Topi mae Tuparā
rugarikūmurō'ōrā ke'rape papera
bupeka e'erī. Sarā keyarapaka poto kipi-
taka ritapērōtopi Tuparāte kire sījirape.
⁸ I'supakajaoka botarakamarā maiko-
ribeyu upaka imaraparā, supabatirā
veinticuatro rakamarā pakiarimarā,
kiwājītāji namo'ipāñawa'rape kire
jiyipupayeewa'ri. Nimarakamarāja
baya koyabaraka nabirerijayua
arpa rikatirā, i'supakajaoka orokaka
seroa narikarape. Sareka sajāitarape
samajoemaka jia jījīsia ooika.
Sanajoeika ūmakaka mirīwa'yua,
Tuparāte yi'yurā kire najēñerijayu
upakaja imarapaka. ⁹⁻¹⁰ Supabatirā
kiwājītāji mo'ipāñawa'raparā ikupaka
mamaroka ma'mitirikoribeyua
bayakoyaraparā:

—Po'imajare mire jāēeka. I'supaka mire
nabaako'omakaja ritaja wejeareka
imarā pō'imajaro'si, i'supakajaoka
ritaja pō'imajatatarāte imabayu

^{††}5:6 El cordero representa a Jesucristo.

upakaja, supabatirā noka ima upakaja jaibaraka imarāte mireyaeka riweapi āriwa'ri ba'iaja nabaaka miwapakoyika, Tuparārirā nimaokaro'si. I'supaka mibaaeka simamaka kurarāka upakaja, Mipaki Tuparāte yapaika upakaja baairā nime naro'si. Supabatirāoka mi'ipi āriwa'ri ritatojo wejeareka imarāte jā'mewārūkirā nime. I'supaka simamaka mi'ijioka imaki pāpera bupeka wierūkika,— āparaka nabayakoyarape.

¹¹ Torājirā ate, Tuparā ruparikūmu wā'tarā botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparā, supabatirā veinticuatro rakamarā pakiarimarāre ima pēterō'ōpi, narupurō'ōpioka rikimarāja āngelrāka imaraparāre bayakoyarape. Rikimarāja majoapataberijīnūrā nimamaka nīarape. ¹² Topi mae jājirokapi ikupaka nabayakoyarape:

—Po'imajare ba'iaja baaikareka nare tāāwa'ri, Oveja weiwa'yua upaka imakite reyaeka. I'supaka baaekaki imarī tērīriki, supabatirāoka jia wājia oñuka kime. I'supakajaoka dika jariwa'ririmarīa jā'mewārūiki kimamaka, ritaja kirika oyiaja sime. I'supakaja imaki imarī kire oyiaja jiyipupayeerūkika kime. Supabatirā “Ritaja ima tērīwa'ribaji jītakiji kime”, po'imajare ārīrūkika Oveja weiwa'yua upaka imakite ime,— āparaka jiyipupakapi āngelrākare kireka bayakoyarape.

¹³ Supabatirā ritaja oñirā Tuparāte po'ijiaekarā mabo'ikakurirā imarā, o'ōrā imarāoka jaimaka nā'mitirape. I'supakajaoka ka'ia watopekarā imarā, okowatopekareka ima pariiji jaimaka nā'mitirape. Supabatirāoka Tuparā, Oveja weiwa'yua upaka imakite pariiji jiyipupayeabaraka ikupakā'ā nabayakoyarape:

—Īpi kiruparikūmuareka rupakite, kiwā'tarā Oveja weiwa'yua upaka imakiteoka majiyipupayeerūkiri nime. Jiyipupaka mijare o'rīrijariwa'ri, “Jiitarā mija ime”, ritaja mijare narīrijarirū. Ritaja ima pēmawa'ribajirā jīitarāja, supabatirā ritaja jā'merimaja imarijayurā mija ime. I'supaka oyiaja simarijarirū,— nareka najaiokopakā'ā nā'mitirape.

¹⁴ Topi mae,

—I'supaka oyiaja baarijarirūika simarū,— botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparāte ārīkorape.

Supa imarī i'tojiteje, ĩpiruparikūmuarā ruparapakite, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakite jiyipupayeewa'ri veinticuatro rakamarā pakiarimarāre nawājītaji mo'ipāñawa'rape.

Īrōtēnarirakaba'i sapapatāteka ima pāpera bupeka

6 I'supaka simarapaka be'erō'ō Oveja weiwa'yua upaka imakite, mamarīkakuku pāpera bupeka pāpatāteka kiwiemaka nīarape. Torājirā mae, botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparākaki wīpoa jājitaka jā'mitaika upaka jaibaraka ikupaka ārapaki:

—Mi'tabe.—

² I'supaka kēpakā'ā ĩapūataerā baakōri, ĩrīka kawaru boikate i'tarijapakā'ā nīarape. Kipemarā tuyurapaki tēmupāia rikatirā, kirupūko'arā bu'ya Tuparāte kire tuaekaki kimamaka nīarape. Sapi āriwa'ri tērīrimaji imarī, apeka'iarā imarāte tērīrijari ke'rape mae.

³ Supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki ate apekuku pāpera bupeka pāpatāteka kiwierapaka poto ikupaka apika maikoribeyu upaka imarapakite ārīkorape:

—Mi'tabe.—

⁴I'supaka kēpakā'ā kawaru jū'akite i'tarijapakā'ā ñiarape. Kipemará tuyurapakite sara po'imajare jāārūkia Tuparāte ijikakite imamaka ñiarape. Po'imajare jāābu'abaraka imaokaro'si Tuparāte jā'mekaki kimarape.

⁵I'kire a'ritaparapaka be'erō'ō Oveja weiwa'yua upaka imaki apekuku pāpera bupeka pāpatāteka kiwierape. I'tojite ate apika maikoribeyu upaka imarapakite ārikorape,

—Mi'tabe.—

Torājirā yoirā baakōrī kawaru neikate ñiarape. Kipemará tuyurapaki no'ojirā rikia jērābaarūkia rikaiiki kimarape. ⁶Supabaturā maikoribeyurā upaka imaraparā watopekapi ikupaka sārīkorape kawaru pamarā tuyurapakite:

—Trigo, supabaturā cebada ijitirā kūpajirīti niñerū sawapa e'erūkia samijarirūjebe. I'supaka simamaka īrārīmi ba'iraberiwapa īrāwajojikaja trigo tōporika simarāñu. I'supakajaoka simarāñu īrārīmi ba'iraberiwapa maekarakawajojika cebada tōporika simarāñu. I'supaka simako'omakaja, olivopitiyika, iyaka īpaba'i oterikia mirūetarirūjebesarāñu. Iyaokoa, olivo iyebaka yo'arūkiaoka wapajā'rīmaria mijarirūjerāñu,— āparaka sajaikorape kawaru pamarā tuyurapakite.

⁷I'kire a'rapaka be'erō'ō, apekuku pāpera bupeka pāpatāteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. I'supaka kibaarapaka be'erō'ōjite ikupaka piyika maikoribeyu upaka imarapaki ārikorapaki:

—Mi'tabe.—

⁸Supa kērāpaka be'erō'ōjite, po'ibosirika jūaiki upaka ioika poyaiiki kawarute ñiarape. Kipemareka tuyurapaki reyarika jā'merimaji wāmeiki kimarape. Kibe'erō'ō imarapaki, “Reyaeka mirārāte imarō'ō”,

wāmeiki kimarape. I'supaka nimarapaka poto ikupaka Tuparāte nare ārikorape:

—Ika wejeareka imarā po'imaja pitā'muapi, kēsiapi, risirikapi, makapoyamajakapioka mija jāāpatabe. I'supaka baawa'ri ritaja po'imajare botarakario'ro pibatirā īrāo'ro purirāñu,— kērīkorape.

⁹Torājirā ate apekuku pāpera bupeka pāpatāteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. Supa kibaarapaka poto joeijiritērī wātarā najāāekarāte imamaka ñiarape. I'supaka torā nimamaka ñiaraparā oñia nimaeka poto Tuparā majaroka wārōbaraka “Jesúre yi'yurā yija ime”, nañua ja'atabeyurā nimamaka Tuparāte ā'mitiripēabeyurāre jāāekarā nimarape. ¹⁰Īrā mae jājirokapi ikupaka ārāparā:

—Ritaja jā'merimaji, īrākuri ba'iaja baakoribeyuka mime, supabaturā wājia bojarijayuka imarī, meñu upakaja baaiiki mime. I'supaka simamaka, yijare jāāraparāte ba'iaja baamaka iatirā, “Ba'iaja imarika tiyibesarāka mijaro'si”, nare merīrūkia, ¿no'ojirā yaje sarā seyarūkia jariwa'yua?— kire narāpe.

¹¹I'supaka napakā'ā saya upaka jariroaka jia boia nare kijirape. Nare sijitirā,

—Jajua baabekaja mija imabe. Aperā imañujurā ruḡu mija upakaja yimajaroka bojarimaja. Sapi'iwa'ri ba'iaja baarimajare nare jāārūkirā nime,— Tuparāte ārāpe.

¹²Torājirā ate, apekuku pāpera bupeka pāpatāteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. I'supaka kibaarapakarō'ōjite jājia ka'ia iyirapaka. I'supaka sabaarapaka poto imikaki aiyate ta'sikā'aja ririwarape. Supabaturā ñamikaki jū'aitakaja riwerō'ōjirā jarapaki kiro'si. ¹³Supabaturā tā'pia ka'iarā jūjirapaka, rikimaka higerarika wīrōa baepatemaka jūjika upaka. ¹⁴Torājirā mae wejepema ñe'metājirā

ta'ritatirā sarirape. I'tojiteje pusia, jūmurika imakoꝑeikaoka aꝑerō'ōrā oyiaja Tuparāte wiatapatarape. ¹⁵ I'supaka simamaka āta wi'iarā, pusiareka āta watoꝑekarā ꝑo'imajare ru'rape. Īparimarā, supabatirā jā'merimaja, imatiyarimaja, imatiyabeyurāoka, supabatirā aꝑerāro'si ba'iraberimaja, aꝑerāro'si ba'irabeijibeyurāoka, sareka naru'rikākarape. I'supakajaoka rīkimaka niñerū rikairā, wayuoka baairāꝑitiyika ritaja ꝑo'imajare sarā ru'rape. ¹⁶⁻¹⁷ Supabatirā ikupaka pusia narāpe mae:

—Yijare mika'ratātebe ĩꝑi ruꝑarikūmuarā ruꝑarapakite yijare ĩatōꝑokoreka. Supabatirāoka Oveja weiwa'yua upaka imakite ba'iaja yijare jūarūjekoreka. Koꝑakaja i'supaka ꝑo'imajaro'si imarūkirīmi yijare seyayu mae. I'supaka simamaka ni'ioka sareka ru'riwārūbesarāki,— āꝑaraka pusia najairape.

**144,000 rakamarā Israel
ka'iakarāre Tuparāte ĩarīrīrāñu**

7 Torājīrā mae botarakamarā āngelrākare ñiarape. Īrīka jā'ātīꝑērōtopi rīkamarapakī. Apika wayeruꝑitīkapi, apika rīkamarapakī wejerīrīkapi. Supabatirā apika aꝑeꝑērōto wejerīrīkapi rīkamarapakī. I'supaka rīkamaritirā wirōa riabo'i, yaꝑubo'irā, ka'iarā baekoꝑeikaoka nabaetiyrūjerape. ² Torājīrā apika āngel jā'ātīkapi i'tamaka ñiarape, Tuparā, oñia imajīꝑarimaji wāmea kio'oꝑj'arūkia^{¶¶} rikatirā. Supabatirā aꝑerā āngelrāka riapakiaka, ka'ia Tuparāte ba'iaja baarūjekarā ꝑō'irā etatirā jājirokapi ikupaka nare kērāpe:

³—Yaꝑua, riaka, ka'ia mija bitata'si, Tuparāte yaꝑaika upakaja baarimaja kū'arā kiwāmea yija o'oꝑj'arāñu ruꝑu.

I'supaka nare yija baarāka be'erō'ōꝑi ꝑuri, samija bitataꝑuarāñu,— nare kērāpe.

⁴⁻⁸ Torājīrā mae,

—Nimaꝑatiji ꝑuri 144,000 rakamarā nime Israelkarā Tuparā wāmea yija o'oꝑj'arūkirā,— sārīkorapaka ña'mitirape.

Ā'mitirākōrī je'e: ikupaka wāmeirā nimarape ĩꝑoū'ꝑuarāe'earirakatata imaraparā: Judā imaroyirekaki tatarā doce mil rakamarā imaraparā. Topi aꝑerā i'siarakamarā oyiaja nimarape ikupaka wāmeirā:

Rubén,
Gad,
Aser,
Neftalí,
Manasés,
Simeón,
Leví,
Isacar,
Zabulón,
José,
Benjamín

Īꝑoū'ꝑuarāe'earirakatata nimarape. Īrātata upakaja doce mil rakamarā nimarape.

**Rīkimarāja saya boia jāāirā Tuparāte
jīyīꝑuꝑayeebaraka imaraparā**

⁹ I'sia be'erō'ō Tuparā ruꝑarikūmu wājītāji, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki wājītāji rīkimarāja ꝑo'imajare rīkamapakā'ā ñiarape. Īrāka'ikarāmarīrā, ĩrāwejekarāmarīrā, ritaja ꝑo'imaja oka jairā, supabatirāoka ritaja ꝑo'imajatata upatīkarā nimarape. Supa imarī marākā'ā baatirā majoꝑuaberījīñurā nimarape. Nimaꝑatiji saya boia jāātīrā ne'ejījoa ĩoika rikabaraka nimarape. ¹⁰⁻¹¹ Topi mae jījimaka imawa'ri jājirokapi ikupaka narāpe:

^{¶¶}7:2 El sello de Dios

—Tuparāte jā'mebaraka rupari-jayurō'orā rupaki, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakipitiyika īparāwā'taja jiamariareka mare tāārimaja nime,— napakā'ā nā'mitirape.

I'supaka pō'imajare āñukā'āja, Tuparā ruparikūmu wā'tarā botarakamarā maikoribeyu upaka imarāte imarape. Supabatirā veinticuatro rakamarā pakiarimarāre ima pēterō'ōpi, narupurō'ōpioka ritaja ángelrākare rīkajiyerape. Topi nimaupatiji kiruparikūmu wājitāji Tuparāte jiyipupayeabaraka namo'ipāñawa'rape.

¹²Supabatirā kire jiyipupaka ōriwa'ri, ikupaka jaibaraka nimarape:

—Rita sime. “Jiitakiji mime”, mire pō'imajare āririjarirūkika mime. I'supakajaoka ritaja pemawa'ribajirā jiitakiji mime, ritaja ōñuka, “Jiitaka yijare mibaarijayu”, mire pō'imajare āririjarirūkika mime. Ritaja pō'imaja jiyipupaka mire ōñurā, tēritakiji mimamaka, maki apika mire pemawa'ribaji tēriiki imabeyuka. Tuparā, i'supaka oyiaja miro'si simajiparijarirū,— āparaka nimarape.

¹³I'supaka narāpaka be'erō'ō, īrīka pakiate ikupaka yire ārape:

—¿Marā nime saya upaka ima jarioaka boia jātirā imarā? ¿No'okarā nime?— yire kērape.

¹⁴Supa kēpakā'ā ikupaka kire yiyi'rape:

—Ōribeyuka yi'i. Mi'i pañaka ōñuka je'e, yire samibojabe,— kire nārape.

I'supaka kire nāpakā'ā ikupaka yire kibojarape:

—Jimarī jūarūkiĵ'rāka seyamaka sareka aperāte nare ba'iaja baamaka rakajepāwa'ri nare-yarijarika simako'omakaja Jesúre yi'ririĵ'ataberikarā nime. I'supaka

imarā imarī, ba'iaja baakoribeyurā nime Tuparāte iamaka. Supa imarī Oveja weiwa'yua upaka imaki riweapi nasaya upaka ima jarioaka jūjetirā, jia boioyiaja jātirā upaka nime.

¹⁵I'supaka simamaka ĩpire kiruparikū-muarā ruparapaki wājitāji kire jiyipupayeabaraka nime. Supabatirā kiwi'iarā, ĩmi, niamioka kiyapaika upakaja baarijayurā imarī, dakoa jūarūkimarirā nime, Tuparāte nare ĩarīrijarirāñurā imarī.

¹⁶Supabatirā kēsirababeyurā, okoa ukurijitobeyurā, supabatirā aiyapekareka ĩjia jūarūkimarirā nimarāñu.

¹⁷I'supaka nimaerā Tuparā ruparikūmuwājitāji imaki imarī, jia oveja tuerimaji upaka Oveja weiwa'yua upaka imakite nare ĩarīrijāñu kiro'si. Supabatirā ōñio okoa imarō'orā nare sasīarī kiruputawa'rirāñu. Supa imarī “Apekurioka ba'iaja jūarūkimarirā, i'supakajaoka oripe'arūkimarirā nimarū”, āparaka jia Tuparāte nare baarāñu,— āriwa'ri yire kibojarape.

Piyikuku paĵera buĵeka paĵatāteka imarapaka kiwieraparō'ō

8 Torājirā mae Oveja weiwa'yua upaka imaki ĩpotēnarirakakuku paĵera buĵeka paĵatāteka ima kiwierape. Sakiwierapakarō'ōĵite treinta minuto rō'ōjirā mabo'ikakurirō'ō nā'kikā'āja jarapaka. ²I'supaka simarapaka be'erō'ō ĩpotēnarirakamarā ángelrākare Tuparā wājitāji narīkamapakā'ā nīarape. Supabatirā ĩpotēnarirakao tromĵeta Tuparāte nare ĩĵikarā nimarape. ³I'tojirā ate apika ángel orokaka baeka ōñioka pearūkia rikatirā etarapaki. Tuparāte jiyipupayeewa'ri joeĵiritēria orokaka baeka wājitāji pemaari keyarīkarape. Torā kimarapaka

poto, ríkimakaja ònioka ima ìpi rupaníkúmarā rupanapakite kire ìjirape joejiritērārā kijoeokaro'si. Tuparāro'si sajoējibaraka kirirāre kire jēnerapaka kipō'irā eyarapaka ūmakakaka ìrātiji. ⁴ Ōnioka kijoeika ūmakajijīsia pitiyika kire najēnerijayua Tuparā pō'irā eyarapaka. ⁵ Torājīrā ònioka pēarūēa kirikarapakarā Tuparāte jiyipupayee-baraka joejiritērākaka pēka ya'tarika sarā kijāpōrotarape. I'supaka sabaatirā ika wejaritorāja sakiwe'aña'tarape. Supa kibaarakarō'ōjite jimarīa jājia wipoa yaarakapaka. Jājia jaitirā yoepi apea jā'mijyeriokabayurape. Torājite ka'ia iyirapaka mae.

Trompeta ángelrākare pupueka

⁶ Torājīrā mae, trompeta pupuokaro'si sarikatikaja ìpotēñarirakamarā ángelrākare imarape.

⁷ Mamarītaka sapupurapakite pupurapakaka, ìrātiji riwerukubaka okoa jiyikapitiyika pēka ya'tarika jūjirapaka. I'supaka sabaarakapaka be'erō'ōpi ka'ia wejareka ima ñe'metāji rokajīrā⁸⁸ ru'arī ojibakarāja oorapaka. I'supakajaoka yapua, taya òña ñe'metāji rokajīrā oorapaka.

⁸ Kirokajite imarapakite pupurapaka poto púsia rikamaka upaka jūrētīrā riapakiakarā saña'rape. Supabatirā riapakiaka ñe'metāji rokajīrā soko riwearo'si jarapaka. ⁹ I'supaka simamaka riapakiakareka imakopeika ñe'metāji rokajīrā jirīpatarapaka. I'tojīrā rō'ōjīrājaoka kūmupakiaka sareka imarapaka ña'mipatarapaka.

¹⁰ I'tojīrā apika ángel pupurapaki ate. I'kire pupurapakarō'ōjite, ìmipi tā'pipakiaka pēka jūrēika upaka jūrēña'rāpaka ñiarape. Riaka, supabatirā okoa kopeapi juruika nukuroyika imaoka ñe'metāji rokajīrā

ru'ajī'ari saña'rape. ¹¹ I'supaka baarakapaki Jímia wāmeiki tā'pire imarape. Ikipi ārīwa'ri ñe'metāji rokajīrā ru'ajī'ari jímia okoa jarapaka. I'supaka simamaka sukutirā ríkimarāja pō'imajare reyarape.

¹² I'tojite kirokajikaki ángelte pupurape. Sakipupurapaka poto aiyaka, ñamikakioka, ñe'metāji rokajīrā sayaaboaike ruirikarapaka. Ríkamakaja tā'piaoka imarapaka ñe'metāji rokajīrā rirīpatararapaka. I'supaka imawa'ri botarakakuri aiyajērā rō'ōjīrā ìrārimi upakaja aiyate neñamita'rape. Ñamikaki i'tojīrājaoka ñoaka ìrāñami upakaja neñamita'ririjarapaki.

¹³ Topi mae yu'awa'ri ñaerā baakōrī awaka wirapaka ñiarape. Iki mae jājirokapi ikupaka ārikorapaki:

—Aya, ba'itakaja ritatojo wejareka imarāte jūaerā baayu. Maekarakamarā ángelrāka trompeta pupubeyukajirā imarāte sapupurāñu poto i'supaka simarāñu,— kērikorapaka ña'mitirape.

Kopea tiyibeyuakaka

9 Torājīrā apika sapupurapaki. I'kire sapupurapakarō'ōjite tā'pi upaka ñoika ña'rāpaka ate. I'ki imarapaki kopea tiyibeyua wierūkia Tuparā kire ìjkiki.

² Supa imarī, sapi mae kopea kiwierape. Sakiwierapaka poto, pēka jājia jūrēwa'ri ūmakapuyu upaka sapi pōrapaka. I'sia ritatojo wejepemarā koyimaka aiyate neñamita'rape. ³ I'supakajaoka ūmaka watopekapi ríkimakaja ñimia kārīpōrapaka no'ojariwa'ririmarīa ritatojo wejareka simarape. Ñimia imako'omakaja kūaparāka upaka tuteika Tuparāte nare imarūjerape.

⁴ Supa imarī “Taya, yapua, òterikia puri mija bitata'si”, ārīwa'ri Tuparāte okajāēka simarape. “Tuparāriki kime ì'ī, āñua wāmea nakū'areka o'ojī'abeyurāte oyiaja ba'iaja mija

⁸⁸8:7 La tercera parte de la tierra

baabe”, Tuparāte āritikarā simarape.
⁵“Ba'iaja po'imajare mija jūarūjebe”,
 Tuparāte ārikarā nimako'omakaja,
 “Po'imajare mija jāābe”, kēriberikarā
 nimarape. Supa imarī īrāpitarakamarā
 aiyarō'ōjirā po'imajare tutebaraka nare
 kimarūjerape. I'supaka kijā'merapakapi
 āriwa'ri nare satuteka kūaparāka
 tuteika yi'aika upaka nare sayi'amaka
 jimarīa ba'iaja najūarape.

⁶I'supaka simarāka poto jimarīa
 po'imajare reyaripakata'rikoperānu.
 I'sia yaparipotojo reyawārūbeyurā
 nimarānu.

⁷⁻⁸Niarapakareka nīmi upaka
 imakoperaparā kawarurāka jīnaokaro'si
 imatarā upakaja nimarape. Supabatirā
 po'imapema upaka pemakirā, orokaka
 baaeka bu'ya narupuko'arā tuaekarā,
 supabatirā rōmitirupua upaka rupukirā
 nimarape. Nopia pūri yaiopia upaka
 ioika imarapaka. ⁹I'supaka imaraparā
 imarī peruakaka baaeka wa'itītia ioika
 jāāirā nimarape. Nawirapaka poto
 jimarī sokaarikorape, ka'iaipi tūrūrūkia
 yiewa'paraka rikimaka kawaru rīnu
 okaayu upaka. ¹⁰Īrājaoka nīmia
 imaripotojo kūaparāka upaka pīkikirā
 imaraparā. I'supaka imaraparā imarī
 īrāpitarakamarā aiyarō'ōjirā po'imajare
 tutebaraka nimarape. ¹¹Supabatirā
 nīpamaki āngel mirāki imaroyikaki,
 kopea tiyibeyua ipamaki kimarape.
 Hebreo okapi kiwāmea imarapaka
 Abadón. Supabatirā griego okapi pūri
 Apolión wāmeiki kimarape. Riatarimaji
 āririka simarape i'supaka kiwāmea
 imarapaka.

¹²I'supaka simarape mamarītaka
 ba'iaja jūaūmurūkia. Mija īabe,
 i'sia be'erō'ōpi īpakurikaka
 jariwa'riñujurapaka ruḡu.

¹³I'supaka simarapaka be'erō'ō
 apika tromḡeta pupurapaki.

Kipupurapakarō'ōjīte Tuparā wājītāji
 kire joejiritērīa orokaka baaeka
 botarakaba'i wakaika imarapaka
 watopekapi sajaikorape. ¹⁴Supabatirā
 torā tromḡeta pupurapaki āngelte
 ikupaka sārāpaka nā'mitirape:

—Riapakiaka Éufrates wāmeiriirijerā
 botarakamarā āngelrāka jī'apairāte
 mikototabe,— sāpakā'ā nā'mitirape.

¹⁵I'supaka sārīkorapaka poto
 botarakamarā āngelrākate kikitotarape.
 Ritatojo wejeareka imarā po'imajare
 nē'metāji rokajirā* najāāpuoakaro'si,
 “I'siwejejē'rāreka, i'ki aiyareka,
 i'sirimireka, i'tojirā aiyajēraka imarāka
 poto nare mija jāābe”, āriwa'ri
 kijā'metīkarā nimarape. ¹⁶Nare
 kikitotarapaka be'erō'ō rikimarāja
 surararāka kawaru pamarā tuyumaka
 nīarape. I'supaka nimarapaka poto,
 “Doscientos millones rakamarā nime”,
 sārīkorapaka nā'mitirape.

¹⁷Supa imarī makārārūñuroka
 upakapi naro'si oyiaja peruakaka
 baaeka jāāirā nimamaka nīarape.
 Jū'apañaka ya'tarika, supabatirā
 neipañakarāja jī'mia, supabatirā
 apea azufre upaka jū'sīpoa simarape
 najīrīriko'a. I'supakajaoka kawaru
 imaripotojo yaia león rupuko'a upaka
 rupuko'akirā nimarape. Narījokopeapi
 peka, ūmakaka porapaka, supabatirā
 dajaka jīsia azufre sapijioka porapaka.

¹⁸I'siarakaba'i kawaru rijokopeareka
 porapakapi āriwa'ri, ritatojo wejeareka
 imarā po'imajare nē'metāji rokajirā
 puajiyerapaka. ¹⁹Supabatirā
 āñarupuko'a upaka pīkoika imatiirā,
 narījokopeapi, napīkorō'ōpioka
 po'imajare jāārika ōñurā nimarape.

²⁰Rīkimarāja po'imajare najāārāpaka
 īaripotojo, ba'iaja nabaarijayua
 ja'ataberaparā aperimarā ruḡu.
 Supabatirāoka Satanārika ima

*9:15 La tercera parte de la humanidad

jijipupayerimaja imarī, wapuju imaja jēraka oro, plata, bronze, atakaka, yapuakakaoka baabaraka nimaroyirape jijipupaka noñaokaro'si. Nabaarapaka yobeyua, turibeyua, ā'mitiribeyua simako'omakaja jijipupaka sōrīrijaparaka nimarijarape ruḡu. ²¹Supabatirā ḡo'imajare jāarika, ye'oapi aḡerāte nabitarijayua, rōmitika nawā'imañua, nakaree'erijayuaoka ja'atabeyurā nimarape.

Ángel paḡera bupeka rikaekakite imaekarō'ō

10¹⁻²I'supaka simamaka ñiarapaka be'erō'ō, īrīka ángel jājika ūmakakapi butekaki, mabo'ikakuripi ruira'amaka ñiarape. Mae mia, kirupuko'a bo'i ne'epurea imarapaka. Kipema aiyaka upaka yaarīkaiki imatirā kiñika peka jū'rēika upaka kimarape. Ikijioka paḡera bupekajika wietikaja rikarapaki. Kiū'pua ritapē'rōto riapakiakarā rī'karipotojo, aḡepē'rōtopi puri bo'irā kirī'karape. ³Supabatirā yaia león akaika upaka jājirokapi kiakaseremaka, īpotēñarirakakuri wīpoa kire yi'rikorapaka. ⁴Wīpoa jaikorapaka upaka yo'oerā baamaka, mabo'ikakurirō'ōpi ikupaka yire sārīkorape:

—Wīpoa jairapaka aḡerāte miboja'si. Supabatirā samio'oa'si,— yire sārīkorape.

⁵⁻⁷Torājirā ate īrāpē'rōto kiū'pua riapakiakarā rīkamariḡirā aḡepē'rōto ka'iarā rīkamañukate ritapē'rōto kipitaka imirā mi'matitirā, ikupaka kērāpe:

—Tuparā ōñia imajipaki wejepema, ka'ia, riapakiaka supabatirā ritaja sareka ima ḡo'ijiaekaki. I'supaka simamaka, rita sime kīaika wājītāji ikupaka ñañua: Kopakaja i'tojirāja sime mae, dakoa mata'arūkia imabeyua aḡea. Piyika ángelte puḡurāka ḡoto

“Ikupaka yibaarāñu”, kērīka upakaja Tuparāte baarāñu. Bikija puri ritaja ḡo'imajare kibojaberika ruḡu. I'supaka simako'omakaja kiro'si bojaījirimajare takaja sakibojaeka. I'supaka simamaka nare kibojaka upakaja simarāñu piyikate saḡupurāka ḡoto,— kērāpe.

⁸Topi ate imipi ikupaka yire sārīkorape:

—Ángel, īrāpē'rōto kiū'pua riapaki-akarā rīkamariḡirā, aḡepē'rōto bo'irā rīkamañuka ḡo'irā me'pe. Kipō'irā a'ritirā paḡera bupeka kirikaika me'ebe,— yire sārīkorapaka ña'mitirape.

⁹I'supaka sārīkorapaka ā'mitiritirā kipō'irā ya'rape. Kipō'irā eyatirā paḡera bupeka kireka yijēñerape. Topi ikupaka yire kērāpe:

—Āja'a, samiba'abe. Samiba'arāka ḡoto mumioko upaka mirijokoparā sajariko'omakaja mise'kurarirāñu,— yire kērāpe.

¹⁰I'supaka kēpakā'ā, se'etirā, yiba'arape. Sayiba'arapaka be'erō'ō mumiokoa mukuika upaka yirijokoparā sajarape. I'supaka simako'omakaja sayiba'arapaka be'erō'ō yiñe'meā yire yi'arapaka. ¹¹Topi ikupaka yire kērāpe ate:

—ḡo'imatata imaupatiji, naka'iareka noka jaibaraka imarā upatiro'si, supabatirā ritaja iparimarāre, “Ikupaka mijare simaerā baayu”, Tuparāro'si bojaījirika ima mire ate,— ángelte yire ārāpe.

Īparā rita ima jaiwapu'ataījirimaja

11 I'sia be'erō'ō jērābaarūkia ángelte yire ījirape. Sijitirā ikupaka Tuparāte añua ángelte yire ārāpe:

—Ikapi yire jijipupaka ōrīriwi'ia mijērābaape, supabatirāoka sareka joeījiritēria mijērābaabe. I'supakajaoka yiwi'iarā dikarakamarā yire jijipupayerimajare imarika mijoabe. ²Yiwi'ipēte īrākō'rīmato puri mijērābaa'si, yire

yiribeyurāte imarūkīrō'ō simarū
 āriwa'ri nare ñijikarō'ō simamaka.
 Īrā imarā maekarakakuri wejejē'rāka
 apejē'rā ñe'metājirā Jerusalénwe-
 jeakarāre ba'iaja baataparijarirāñurā.
³Supa simako'omakaja ĩparā yire
 jaiwapu'ataijirimajare yipūatarāñu.
 Jariromajaka kikeka najāāmaka ĩatirā
 “Ba'iaja yija baaikareka yija pūape'riri
 imakopeyu”, pō'imajare ārirū āriwa'ri.
 Maekarakakuri wejejē'rāka apejē'rā
 ñe'metājirō'ōjirā nare ñorirūjeika
 pō'imajare bojabaraka imarāñurā,—
 Tuparāro'si ángelte yire ārāpe.

⁴Ika ĩpaba'ĭ upaka imarā nime
 Tuparāte jaiwapu'ataijirimaja, ĩakōri
 je'e: Wejeipamaki Tuparā wājītāji olivo
 ĩpājūki, supabatirā ĩsiarakabijioka
 pēritēria yaaboaike upaka nime.
⁵Supa imarī namajamarāre ba'iaja
 nare baakoemaka, narijokopeapi
 jūrēpoyua. ĩsupaka ima simamaka sapi
 nare najoeriatapatayu. ⁶Supabatirā
 okoa najarirūjebepakā'ā, jaribesarāka.
 Supa imarī “Tuparāro'si jaibaraka
 yija imarāka wejejē'rārō'ōjirā okoa
 jaribesarāka”, nañu. ĩsupakajaoka
 okoa riwearo'si jarirāka, supabatirā ika
 wejeareka imarāteoka ba'iaja najūaerā
 nayapaika upakaja[‡] baarimaja nime.

⁷Torājirā, Tuparāte jai-
 wapu'ataijibaraka nima puyarirāka poto
 werikapakiaki kopea tiyibeyurō'okakite
 naka jirī mirīeyarāñu. ĩsupaka baawa'ri,
 nare kijāārāñu. ⁸ĩsupaka nare baatirā
 ma'a ñe'metājirā nare kipāājijyerāñu,
 wejeareka bikija yapua tetaekarā
 nipamakire napatakāiekarō'ōrā. Torā
 imatiyaika wejeareka imarā ba'iaja
 baairā imarī, Sodoma, supabatirā
 Egiptoka'ikarāre ba'iaja baaroyika
 upaka baairā nime. ⁹Maekarakarīmi

imaeka aperiimi wājītāji aiyarō'ōjirā
 namajaka torā imarāka. Torājirā
 ritaja pō'imatatarāte namajaka ĩarāñu.
 Namajaka ĩaripotojo nare ā'mijīaekarā
 imarī, nare nayayerūjebesarāñu.
¹⁰Torājirā mae, jaiwapu'atarimajare
 reyamaka, rikimarāja pō'imajare
 jijimaka jarirāñu. ĩsupaka imawa'ri
 “Maekaka kopakaja ĩparā ba'iaja mare
 baata'arimajare riyu”, āparaka rēritirā
 jijimakapi ba'irijia pibabu'abaraka
 nimarāñu.

¹¹Supa nimarapaka poto
 maekarakarīmi be'erō'ō aperiimi ĩmi
 ñe'metājirō'ōjirā simarapaka poto, ōñia
 Tuparāte nare jarirūjerape ate. ĩsupaka
 nare kibaamaka, nami'mirīkarāka
 ĩatirā, jimarīa pō'imajare nare kikirape.
¹²Topiji mabo'ikakuripi,
 —Ō'ōrā mija ĩ'tabe,— jājirokapi nare
 sārīkorape.

Sā'mitiritirā, nare ā'mijīarimaja
 ñakoarekaja, oko ūmaka wa-
 topekapi na'rape. ¹³Mabo'ikakurirā
 na'rapakarō'ōjite jimarī jājia ka'ia
 iyirapaka. ĩsupaka sabaamaka
 rikimaitakaja wi'ia imarapakakaka
 kūpājī sakuyupaterape[¶]. ĩsupaka
 baawa'ri siete mil rakamarā pō'imajare
 sariatarape. Ōñia jariwa'raparā pūri
 siatirā pūpatawa'ri “Tērititakaji
 mabo'ikakurirā imakite ime”, narāpe
 Tuparāreka.

¹⁴Mamarīrokajītekaka ba'iaja
 jūarūkia ima kopakaja yibojaweayu.
 Sabe'erō'ōjite no'ojirāmarīaja ba'iaja
 najūarika jariwa'rapaka.

Piyika ángelte trompeta pūpueka

¹⁵Ka'ia jimarī jājia iyirapaka
 be'erō'ō, piyika ángelte trompeta
 pūpurape. Sakipūpurapaka poto

[†]11:4 Véase el libro de Zacarías 4.1-4, 11-14

[‡]11:6 Hacerles sufrir con toda clase de plagas.

[¶]11:13 Se derrumbó la décima parte

mabo'ikakurirō'ōpi rīkimarāja jājirokapi ikupaka narīkorape:

—Ritatojo wejeareka imarāte najāmeika kopakaja Tuparāte tiyetayu mae. Maipamaki Tuparā, supabatirā Cristopitiyika, po'imaja ipamarā najayu. Supa imarī ritatojo wejeareka imarāte jāmejiiparimaji kimarānu,— narīkorape.

¹⁶⁻¹⁷ Tsupaka simekā'āja veinticuatro rakamarā pakiarimarā Tuparā wājītāji iparimarāre ruparūkiareka naruparape. Sapi mi'mitirā ka'iareka namo'ipānawa'rape, Tuparāte jiyipupayeewa'ri. Topi ikupaka narāpe:

—Yija ipamaki Tuparā, ritaja ima pemawa'ribaji imaki mime. Supa imarī bikija imara'aekaki imaripotojo, maekakaoka imaki mime. Jia mibaayu yija ipamaki, tērīriki imarī, maekaka ritatojo wejeareka imarā po'imajare jā'merimaji mijayu.

¹⁸ Mia je'e, nimaupatiji po'imatata mire yi'ribeyurā jimarīa mire nape'yorijarika. Tsupaka iatirā, nare miboobaritiyaeka. Supa imarī reyaeka mirārā ba'iaja nabaaka pareareka nare ba'iaja mibaarūkirimi kopakaja seyayu mae. Simako'omakaja mire yi'yurāte ikupaka mibaarānu: Miro'si bojawa'atarimaja, iparimarā, supabatirā imatiyabeyurāoka, mire yi'riwa'ri jia nabaaka mirāka simamaka sawapa jia nare mibaarānu mae. Ika wejeareka po'imajare riatarijayurā puri, nare miriatarānūrīmi seyayu mae,— narāpe.

¹⁹ T'sia be'erō'ō mabo'ikakurirā Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia wieka nīarape. Satōsiarā imatiyaikoto imarapaka. T'sikoto tōsiarā “Ikupaka

yire yi'yurāro'si yibaarānu”, ānuua o'oeka imarapaka. Sañiarapaka poto ikuparō'ōpiji jājia wīpoa paarapakarō'ōjīte ka'iaoka iyirapaka. Supabatirā okojiyia werikitaka jūjirapaka.

Rōmo pō'irā kajuyaiipakiaka upaka iōika eyaeka

12¹⁻² Sabe'erō'ō mabo'ikakurirā imatiyaika pemakotowipakā'ā nīarape. Mia, aiyate yaaika upaka saya jāēkako koimarape. Nāmikakirā rīkamañukoreka T'pou'puarāe'earirakamaki tā'pia kobu'yareka imarapaka. Yataarikako imawa'ri sarikarika pakataparaka ba'iaja kojūarape. ³ Be'erō'ōjīte ate nīarape: Kowā'tarā kajuyaiipakiaka upaka iōika jū'apakiaka, T'potēnarirakao iparimarā bu'yakaka tuaeka rupuko'aika simarape. Supabatirāoka T'papitarakabi sawaka imarapaka. ⁴ Tā'pia nē'metāji rokajirā[§] kipīkoapi kipaña'ruirape. Supabatirā rōmo wā'tarā keyarīkarape, komakarāka po'ijipakā'ā ba'aokaro'si. ⁵ Tsupaka kimekā'āja ritaja po'imaja ipamaki imarūkikate korīkarape. Tuparāte pūataekaki imarī, jia jā'mewārūrūkika kimarape. Kajuyaiipakiaka upaka iōika kire ba'ariyapamaka kire korīkarapaka be'erō'ō Tuparāte ruparō'ōrā kire kija'apearape, kika jā'merimaji kimaokaro'si. ⁶ Tsupaka kibaarapaka potojo po'imajamatorā kipako mirākote ru'rape. “Ō'ōrā jia kore nīarīrīrānu”, Tuparāte āritīkarō'ōrā ko'rape. Torā koimarapaka poto maekarakakuri wejej'ērā apej'ērā nē'metājirō'ōjirā kore īarīparaka Tuparāte imarape.

⁷ Tsupaka kore kibaarapaka be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōrā pitā'muareka imarāte nīarape. Miguelrīrā āngelrāka, kajuyaiipakiaka upaka iōikirīrāka

[§]12:4 La tercera parte de las estrellas

najirāpe. ⁸I'supaka simako'omakaja Miguelrākare natērīwārūberape. Supa imarī mabo'ikakuri Tuparāte imarō'ōrā imarūkimarirā najarape. ⁹I'supaka nare baatirā kajuyai'pakiaaka upaka iōikire kirirāpitiyika Tuparāte poatarape ika ka'iarā takaja nimaokaro'si. Tuparāte poatarapakiji kime Satanás wāmeiki. Ikijioaka imaki bikija ānakarā nā'rījāiroyikaki. Supabatirā ritatojo wejeareka imarāte pakirimaji kime. I'supakajaoka Diablo wāmeika kime ba'iaja jaita'arimaji āririrokapi. ¹⁰Torājirā mae jājirokapi ikupaka sārīkorape:

—Kopakaja Tuparāte yiririjaparaka imarā po'imajare tāārūkirimi seyayu. Supabatirā ritaja ima tērīwa'ribaji imaki imarī, ritaja wejeareka po'imajare kijā'meū'muyu. Supabatirā “Yiro'si ritaja wejeareka imarāte mijā'mebe”, Tuparāte kire ānua simamaka, nare jā'merimaji Cristore ime kiro'si. I'supaka kime Tuparā, Satanāre poataekaki imarī. Kipoataekaki imaki Jesúre yiyurāte ba'iaja baata'arimaji. Imi, nāmi pariiji Tuparāte iaika wājitāji mupaka Cristore yiyurāte jaita'rubaraka, “Ba'irā nime”, Tuparāte āririjarikopei.

¹¹I'supaka nare kijai'pakiko'omakaja, Oveja weiwa'yua upaka imakite reyaeka riweapi ba'iaja nabaari-jayua kijūjemaka, Satanāre tērīkarā majeyomarā. “Jesúrika bojariroka mawārōmaka ōrīwārūbeyurāte mare jāārānu je'e', mariko'omakaja okajājiapi rakajebekaja maimaye'e. Supa imarī samabojarija'ata'si”, narīpupajoaeka. I'supaka imawa'ri ba'ikate natērīka.

¹²Satanāre ō'ōrā imawārūbepakā'ā, jia jījimaka maimae mae. Mija ka'iareka imarā puri, supabatirā wapurupi

riapakiakareka imarijayurāteoka ba'iaja sabaarānu. I'supaka mijaro'si simarānu mija pō'irā Satanāre ruiwa'yua simamaka. “Nōjimarīji Tuparāte wēkomaka yire baarūkia jariwa'yua”, āriwa'ri jimarīa kiboebayu mae. Supa imarī ba'iaja mijare jūarūjebaraka kimarijayu,—sārīkorape.

¹³“Mabo'ikakurireka nīmapi kopakaja ka'iarā Tuparāte yire poatayu”, āriwa'ri makarārapako mirāko rōmore sarirāpe kajuyai'pakiaaka upaka iōika. ¹⁴Kore kirirīko'omakaja awapakikajea īpato jo'barito Tuparāte kore ijirape kowiyaokaro'si. Supa imarī po'imajamatorā eyaerā kajuyai'pakiaaka upaka iōika kowiritapawa'rape. Torā maekarakakuri wejē'rāka apejērā nē'metājirā ba'arika kore ji'abaraka Tuparāte kore iārīrāpe. ¹⁵Koru'pakā'ā iatirā, kore jāārika kirī'kakoperape. Supa imarī kirijokoepapi rīkimakaja okoa kipoatarape kore nā'metarika yapakopewa'ri. ¹⁶I'supaka

kibaako'omakaja Tuparāte kore jeyobaamaka, ka'ia ru'ritaraparō'ōrā okoa kipoatakoperapaka ririwa'rapaka. ¹⁷I'supaka simamaka iatirā, jimarīa rōmore kiboebarape. Kore jāāwārūberīwa'ri korīparāmerāka jīrīri ke'rape. Īrā nimarape, Tuparāte jā'meika yiyurā, supabatirā ritaja Jesucristore nare bojakakaka ja'atabeyurā. ¹⁸Topi mae riapakirijerā kajuyai'pakiaaka upaka iōikite tuirīkarape.

Īrīka werika maikoribeyu upaka iōiki riapakiakakaki

13¹⁻²I'sia be'erō'ō īrīka werikapakiaki maikoribeyukate riapakiakapi marīra'arape. Īpotēnarirakao rupuko'a, supabatirā īpapitarakabi bu'ya tuaeka wakaiki

kimarape.** Supabatirā jiamarīa Tuparāreka jaika kirupuko'a upatikaja o'ojīaeka kimarape. Yaiupaka iōiki imaripotojo oso wāmeika upaka jo'baka ū'puiki kimarape. Supabatirā león rijokope upaka simarape kirijokopea. Kajuyaiupakiaka upaka iōiki kiōñua kire ja'ataekaki kimarape. Supa imarī, “Yiruparikūmuarā īpi upaka mirupabe. Tēritaka ñima upaka mire ñimarūjeyu. Supabatirā ritaja wejeareka imarā po'imajare yijā'meika upaka nare mijā'mebe”, kajuyaiupakiaka upaka iōikite kire ārāpe. ³Īrō kirupuko'arā matārīberijīkarō'ōjīrā jo'baka kāmimirāka yayaeka sareka imarapaka. I'supaka imaripotojo “¿Dako baaerā kireyatiyaberika jee?”, āparaka rikimarāja ritatojo wejeareka imarā kire y'i'ririjayurāte imarape. ⁴Supabatirāoka, kajuyaiupakiaka upaka iōikite jiyipupayeebaraka po'imajare imarape, werikapakiakite kijā'merūkia kija'atamaka. I'supakajaoka werikapakiakite jiyipupayeebaraka ikupaka narāpe:

—Maki apika īī rō'ōjīrā imaki imabeyuka, supa imarī marā pitā'muareka kire tēriwārūberijīrā,— āparaka nimarape.

⁵⁻⁶“Yi'ī īrikaja imaki tēriwa'ribaji imatiyaiiki. Maki apika ñima upaka imabeyuka”, werikapakiakite ārāpe. I'supaka āparaka, “Tuparāte ima upaka imaki yi'ī”, ba'iaja āparaka kimarape, “I'supaka jaibekaja mimabe”, Tuparāte kire āribepakā'ā. Supa imarī maekarakakuri wejē'rāka apejē'rā ñe'metājirō'ōjīrā “Tuparā, kika imarā, kimarō'ō oka wapamarīa ima”, āparaka ba'iaja po'imajare jairuputabaraka kimarape. ⁷I'supakajaoka Tuparāte ā'mitiripēairāte tērāpaki kimarape. Supabatirā ritatojo wejeareka

imabayurāte jā'merimaji kijarape, “Jēno'o, ba'iaja nare mibaa'si”, Tuparāte kire āribeyukaji simamaka rupe. ⁸Ritatojo wejeareka imaraparā ima upatipañakaja kire jiyipupayeeirā oyiaja jaraparā. Oveja weiwa'yua upaka imaki, najāāekakite rikarapapūñurā nawāmea o'oberikarā nimarape. Ika wejea Tuparāte po'ijiaerā baaeka rupubajirā “Īrā nimarāñu yire y'i'riwa'ri ōñia imajiparūkīrā”, āriwa'ri nawāmea kipapera pūñurā Jesúre o'otikarā nime. ⁹Tuparāte bojaika mija ōriwapu'atariyapaye'e jia samija ā'mitipe:

¹⁰“Yirā imawa'ri Cristore na'mitiripēamaka wēkomaka imariwi'iarā īrārimarāre ne'ewa'rirāñu”, Tuparāte āñua upakaja naro'si simarāñu. I'supakajaoka “Aperimarā najāārūkīrā nime”, kēñu upakaja naro'si simarāñu.

Supa simamaka yirirā imarī, i'supaka jūaripotojo, rakajepāāeka mija imabe. Supabatirā, yire mija y'i'yua ja'atabekaja mija imabe.

Apika weriki maikoribeyu upaka iōiki ka'iakaki

¹¹I'sia be'erō'ō apika weriki wapuju ko'torō'ōpiji ka'iapī kiwararikamaka ñiarape. Īpabi waka yabirījaka oveja weiwa'yua waka upaka wakaiki imaripotojo, kajuyaiupakiaka jairapaka upaka kijarape kiro'si. ¹²Mamarīkaki werikapakiaka kāmimirāka yayaekakite jā'merapaka upakaja kibaarape. Supa imarī jiyipupaka ritaja po'imajare kire y'i'yaokaro'si kibe'erō'ōjī etarapakite kiro'si ba'iraberape. ¹³I'supaka mamarīkakiro'si ba'irabewa'ri maikoribeyua upaka kibaaroyirape. Ā'mitirikōrī je'e, ikupaka pariji

**13:1-2 Los diez cuernos coronados representan diez reyes.

kibaaroyirape: Po'imajare ïaika wājītāji pēka jū'rēika ïmipi kiña'aroyirape. ¹⁴I'supaka mamarīkakite jeyobaairokapi ba'irabewa'ri ritatojo wejeareka imarā po'imajare kipakirape. I'supaka nare kipakimaka, “Tuparā upakaja imaki kime”, mamarīkakireka ārīpupajoirā najarape. Mamarīkaki matārīberijika upaka kāmia yayaeka mirāki jērāka po'imajare kibaapo'ijiarūjerape. I'supaka kibaarape “Ba'itakaja po'imajare pakibekaja mimabe”, Tuparāte kire ārībepakā'ā. ¹⁵I'supaka Tuparāte kire ārīberapaka simamaka, mamarīkaki jērāka kiyiatarūjerape. Po'imaja upaka jaika sakijarirūjerape. I'supaka imawa'ri, “Yire jiyipupaka ōribeyurā, jāārūkirā oyiaja imarāñnurā”, ārīwa'ri sajairape. ¹⁶Topi imaraparā upatireje mamarīkaki wāmea kio'o'jī'arūjerape. Īrārimarā napitaka ritapē'rōtorā, apermārā nakū'arā kiwāmea o'o'jī'aekarā nimarape. Imatiyarimaja, imatiyabeyurāoka, rikimakaja niñerū rikairā, wayuoka baairā, jia napupayariji imarāteoka, apearāte napoyarā upakaja ba'irabeijirimajareoka ni'ioka jariwa'ririmarāja mamarīkaki werikapakiaki wāmea kio'o'jī'arūjerape. ¹⁷Sawapa wapañjirika nari'kako'omakaja kiwāmea o'o'jī'aberikarāte nayapakoperapaka ĩjirika kijājibaarape. I'supakajaoka simarape kiwāmea o'o'jī'abeyurā niñerū tōpoerā ba'irījia ĩjirika imaberapaka. Kire ĩawārūrūkia kopakaja kiwāmea, supabatirā kinúmero simarape.

¹⁸Kiwāme kopakaja simarape 666. Po'imaja wāmea ārīrika simarape samarījikareka. “I'supaka ārīrikopakaja sime”, ārīwārūokaro'si jia samija ĩawārūbe.

Oveja weiwa'yua upaka imaki, kirirā ciento cuarenta y cuatro mil rakamarāpitiyika imarapaki

14 I'supaka simarapaka be'erō'ō weiwa'yua upaka imakite rikamapakā'ā ñiarape. Ciento cuarenta y cuatro mil rakamarā po'imajare kika imarape. Nakū'arā kiwāmea, Kipaki wāmeaoka nareka o'o'jī'amo'mekarā nimarape. ²Sabe'erō'ōjite mabo'ikakurirō'ōpi ikupaka sokaarikorape ate. Āta jājia okaayu upaka, wīpoa jājia paaika upaka, supabatirā rikimarāja arpa birebaraka nimarō'ō upaka sokarīkamarape. ³Botarakamarā maikoribeyu uparā, supabatirā veinticuatro rakamarā pakiarimarā ĩpire ruparapaka wājītāji imaraparā. Nawājītāji ciento cuarenta y cuatro mil rakamarā mamaka baya koyabaraka imaraparā. Nirā apearā imaberaparā nabayakoyarapaka ōñurā. Ritatojo wejeareka imarāte Satanāre jā'merūkiareka wapu'rikarā nimarape. ⁴Wapuju rōmitika baariwā'imarībeyurā upaka imarika pupajoirā, wapuju ima jiyipupayeebeyurā imarī, Tuparāte takaja jiyipupayeeirā nimarape. Supabatirāoka Oveja weiwa'yua upaka imakite a'yu upakaja, kika a'ririjayurā. Ritatojo wejeareka imaraparāre ĩatirā kirirā, Tuparārirāoka nimaerā ba'irokareka mamarī kitāēekarā nimarape. ⁵Supa imarī ĩrikaoka pakirimaji imaberapaki naka, Tuparāte ïaika wājītāji paremarirā nimarape.

Maekarakamarā ángelrāka Tuparāte bojawapu'ataijirimaja

⁶Sabe'erō'ō ĩrīka ángelte mabo'ikakurirō'ōrā wipakā'ā ñiarape. Iki imarapaki, “Kimakipi ārīwa'ri po'imajare ōñia imajiparūkia Tuparā ja'ataikaki”, majaroka o'ariba'imarīa āñua bojarimaji. Ritaja ka'iareka

dikaoka jariwa'ririmarīa, supabatirā
 pō'imajatata jariwa'ririmarīa, noka
 imabayu upakaja jairā, supabatirā
 ritaja wejeareka imarāte sabojarimaji
 kimarape. ⁷Supa imarī ikupaka
 jājirokapi kijaikorape:

—Ritaja ima tērīwa'ribaji imaki
 Tuparāte imamaka, sapi āriwa'ri
 kire mija jiyipupayeebe. I'supaka
 űaűu pō'imajare ba'iaja baaika wapa
 jēnerūkirimī seyaika simamaka. Tuparā
 imaki wejēpema, ka'ia, riaka, okoa
 jurupoajijeikaoka baaekaki. I'supaka
 baaekaki kimamaka jiyipupaka kire
 ōrīrūkīrā mija ime,— āngelte ārīkorape.

⁸Sabe'erō'ō apika āngelte wirapaka
 űiarape. Ikupaka kijaikorape:

—Babiloniawejea, supabatirā sareka
 imarāte ba'iaja baaripareareka Tuparāte
 sariatarape. Babiloniakarā ba'iaja
 ritatojo wejeareka imarā Tuparāte
 naja'ataokaro'si baata'airā imaraparā,—
 āngelte ārīkorape.

⁹⁻¹⁰I'sia be'erō'ō apika āngelte
 űiarape. I'kioka ikupaka jājirokapi
 jaiokorapaki:

—Werikapakiakite jiyipupayeeirā,
 supabatirā kijērāka nabaapo'ijiarapakite
 jiyipupayeeirāoka, kiwāmea napitakarā,
 nakū'arā o'ojī'arūjekarāte boebariwa'ri
 Tuparāte ba'iaja nare jūarūjerāűu.
 Mia je'e, i'supaka nimamaka sawapa
 azufre peka jū'rēirō'ōrā ba'iaja jūarī
 na'rīrāűu. Tuparārīrā āngelrākare
 iarāka wājītāji, supabatirā Oveja
 weiwa'yua upaka imakite iarāka
 wājītājioka, ba'iaja najūarāűu. ¹¹Ba'iaja
 nabaaeka pareaja nare joerāka űmakaka
 pūri tiyirūkimarīa imarāka. I'supaka
 werikapakiaki upaka imarapakite
 jiyipupaka űnūrā, supabatirā kijērāka
 baaekaoka jiyipupayeewa'ri kiwāmea

o'ojī'aekarā ba'iaja jūajiparāűnūrā,—
 kērīkorape.

¹²I'supaka simamaka,
 Tuparārīrā, kijā'meika yī'paraka
 Jesūreoka yī'rīrijayurā imarī, kire
 yī'rīrija'atarimarīa sime naro'si.††

¹³I'sia be'erō'ō mabo'ikakuripi
 ikupaka yire sārīkorape:

—Mire yibojaika mio'obe. Maipamaki
 Jesūre yī'rīrija'atabekaja reyaekarā, jīji-
 maka mija imabe,— yire sārīkorape.

I'supaka sārīkorapaka ā'mitiritirā,
 ikupaka Espiritu Santore ārīkorape:

—Rita sime, i'supakatakajaoka
 simarū. Ka'wisi be'erō'ō
 naba'iraberijayua ja'atitirā, najērī-
 tarāűu. Mabo'ikakurirā neyarāka poto,
 ba'iaja jūaekarā imaripotojo kiyapaika
 upakaja jia nabaaeka űűuka imarī,
 jia sawapa Tuparāte nare baarāűu,—
 Espiritu Santore ārīkorape.

**“Ritatojo wejeareka imarāte ba'iaja
 baaeka iatirā, wēkomaka nare
 mibaabe”, āngelte ārīkorape**

¹⁴I'tojirā oko űmakaka boia ima pe-
 marā pō'imaji upaka imakite rupamaka
 űiarape. Orokaka baaeka bu'ya tuaekaki
 sara opika rikaiki kimarape. ¹⁵Torājirā
 mae, apika āngel Tuparāte jiyipupaka
 ōrīriwi'iaipi kipopakā'ā űiarape. Oko
 űmakapemarā ruparapakite jājirokapi
 ikupaka ārīkorape:

—Kopakaja ka'iareka ima ōterikia
 rabaerā baaika mae, supa imarī
 sata'tepatetirā same'epatabe,— kire
 kērīkorape.‡‡

¹⁶I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā,
 ta'tepatetirā oko űmakaka pēmarā
 ruparapakite se'erape.

¹⁷I'sia be'erō'ō, imirā Tuparāte
 jiyipupaka ōrīriwi'iaipi apika āngelte

††14:12 Posiblemente este versículo es un comentario de Juan al oír lo que dijo el ángel.

‡‡14:15 La primera cosecha puede ser la recogida de la gente rebelde para castigarla, o posiblemente es la recogida de los creyentes para rescatarlos.

porape ate. I'kioka sara opika rikarapakiki kiro'si. ¹⁸I'sia be'erō'ō, apika ángel, joeijiritēria iariririmaji, apika pō'irā ke'pakā'ā niarape. Topi mae opika sara rikarapakite jājirokapi ikupaka kērikorape:

—Ka'iareka ima iyaka rēñua mae. Supa imarī misara opikapi sata'tetirā same'ebe,— kire kērikopakā'āja nā'mitirape. (Kire na'mitiripēaberika wapa Jesúre nare jēnerānu āririkopakaja simarape i'supaka baarika).^{¶1}

¹⁹I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, kisarapi ka'iareka imarapaka oterikia ta'tepatetirā ke'rape. Se'etirā, sokoa bikerükirō'ōrā sakitaarape. “Po'imajare ba'iaja baaika itirā jimarīa ba'iaja Tuparāte nare jūarūjerānu”, āririka upaka sime i'sia. ²⁰Supa imarī weje a'riwa'rirā iyaka narī'kapa'serape. Sanarī'kapa'semaka riaka upaka sajururape riwea. Supabatirā trescientos kilómetro rō'ōjirā yoerā sajuruwa'rape. I'supaka baawa'ri kawaru wāmujā'ārō'ōjirā ikiria saarape.

Īpotēnarirakamarā ángelrāka ba'iaja po'imajare jūarūkia rikarimaja

15 I'sia be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōrā apea maikoribeyua imatiyaikakaka niarape. Ángelrāka ĩpotēnarirakamarā narakakaja ba'iaja po'imajare jūarūkiakaka narikarape. Jimarīa po'imajare boebariwa'ri, sapi piyia ba'iaja Tuparāte nare jūarūjerānu, “Ba'iaja nabaarījayua naja'atarū”, āriwa'ri.

²Supabatirā riapakiaka jia waria okoika peka jū'rēika upaka ima rukubaka imaria simamaka niarape. I'siriarījerā rikimakaja po'imajare rikajiyerape. Werikapakiaki

upaka imaki, supabatirā kijērāka po'imajare baaeka jiyipupayeebeyurā, supabatirāoka kinúmero jī'tabeyurā imarī werikapakiakite tērikarā nimarape. Supabatirāoka arpa Tuparāte nare ijika pariiji narikajiyerape. ³Sapi Tuparāro'si kipo'imajare imaruputarimaji imaroyirekaki, Moiséte bayakoyaroyireka mirāka bayakoyabaraka nimarape. I'supakajaoka Oveja weiwa'yua upaka imakite jiyipupayeokaro'si ikupaka nabayakoyarape:

—Tuparā, ritaja ima tēriwa'ribaji imaki imarī, ritaja ima pemawa'ribaji jīitaka mibaaika ime. Jia wājirokapi meñu upakaja jia oyiaja baaiki mime. Īrākō'rīmato ka'iareka jariwa'ririmarīa po'imaja ritaja ĩpamaki imajiparijayuka mime.

⁴Yija ĩpamaki, marā mire kīk-ibekaja, supabatirāoka mire jiyipupayeebekaja imabesarānurā. Mi'i ĩrīkaja ĩrākurioka ba'iaja baakoribeyuka mimamaka, i'supaka nimarānu. Ritatojo wejeareka mire yi'ribeyurāte jiapi miwēkomabaarāka poto ritaja po'imaja ima upatataja mipō'irā rēri'rānurā mire jiyipupayeeokaro'si,— bayakoyabaraka narāpe.

⁵I'supaka bayakoyabaraka nimarapaka be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōrā Tuparāte jiyipupaka ōririwi'iarā kima kuraraka wiritamaka niarape. ⁶Torā Tuparāte jiyipupaka ōririwi'iapi ĩpotēnarirakamarā ángelrāka ba'iaja po'imajare jūarūkia rikairāte pōpakā'ā niarape. Jariroaka jia boia ka'imarīa jāātirā, wa'eyoka orokaka ōñimaki wājītājirō'ōjirā jērāyua naji'arape. ⁷Torājirā mae ĩpotēnarirakato

^{¶1}14:18 Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la figura.

seroa orokaka baaeka botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparākakite rikarape. Supa imarī īpotēnarirakamarā āngelrākare nimirakamakireje sakijimaka nīarape. Kire yi'ribeyurā rīkimarāja po'imajare imamaka, Tuparā, ōnia imajiparimajire boebayukaka ōnijīrika pururapaka sareka. ⁸Seroa nare kijirapaka poto Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā ūmakaka pururapaka. I'supaka sabaarape ritaja ima pemawa'ribajirā jīitakiji Tuparāte ima beawa'ri. Tēriritakiji imakite torā imarapaka simamaka, i'supaka simarape. Īpotēnarirakamarā āngelrākare ba'iaja po'imajare jūarūkia rikairāte saba'irabetiyibeyukaji ūmakaka torā purumaka, makioka kākaberijirō'ō simarape.

Tuparāte boebayukaka ōnijīrika pururika seroareka ima

16 Sabe'erō'ō Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iaپی ikupaka īpotēnarirakamarā jājirokapi āngelrākare sārīkorapaka nā'mitirape ate:

—Tuparāte īaripe'yoirā po'imajare ba'iaja jūaerā, seroareka mija rikaika ōnijīrika ka'iarā mija we'aña'tabe. I'supaka samija baabe, Tuparāte boebayukaka sarā ima simamaka,—sārīkorape.

²Topi mae mamarīkaki āngelte seroareka kirikarapaka ka'iarā kiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto werikapakiaki jērāka nabaekakite jiyipupayeeirā, supabatirā kiwāmea o'oji'aekarāte napo'iarā dajaka ā'mika kāmia nare po'ijirapaka.

³Kibe'erō'ōji imarapaki āngelte seroapi kirikarapaka riapakiakarā kiwe'aña'tarape. Sakiwe'aña'tarapaka poto, reyaekarā riweupakaja okoa jararapaka mae. I'supaka sabaamaka,

riapakiakareka ima, ba'irījiaka ritaja jīrīpatarapaka.

⁴Īparā be'erō'ōjikaki āngel seroapi kirikarapaka riakarā, supabatirā okokoapepi poyurō'ōrā sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto riwearo'si okoa jarapaka saro'si mae. ⁵Āngel okoa īarīrimajire ikupaka jaikorape:

—Tuparā, jia wājirokapi meñu upakaja jia oyiaja baaiki mime. I'supakajaoka bikija imara'aekaki imari'potojo, maekakaoka imarijayuka mime. I'supaka simamaka po'imajare ba'iaja baaika īakopeka boebariwa'ri, ikupaka nare mibaayu:

⁶Miyi'yurāte najāāmaka, jimarīa nariwea jururapaka. Supabatirā miro'si bojaijirimajare i'supakajaoka nabaarape. I'supaka baaraparā nimamaka okoa naro'si imabepakāā, “Riwearo'si jayuaja nukurū”, meñua jia sime,—kērīkorape āngel okoa īarīrimajī.

⁷I'supaka kērīkorapaka be'erō'ō joejiritērīa imarō'ōpi ikupaka kire sayi'rikorape:

—Rita sime Tuparā, i'supakatakaoka sime. Yija ipamaki, ritaja ima tērīwa'ribaji imatiyaikiji mime. Ritaja īawārūiki imarī, po'imajare ba'iaja baaeka imarō'ōjirāja jiirokapi nare sawapa jēñeiki mime,—sārīkorape topi.

⁸Maekarakamarā be'erō'ōjikaki āngel seroapi kirikarapaka aiyakarā sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka poto aiyapeka jājia po'imajare joerapaka. ⁹I'supaka kibaarapakapi oobaraka ba'itakaja po'imajare jūarape. I'supaka nare sabaako'omakaja, ba'iaja nabaaika ja'atabekaja nimarape. Supabatirā kijāmerapakapi ritaja ba'iaja jūawa'ri Tuparāte jiyipupayeerika po'imajare yapaberape. I'supaka

imawa'ri kire jiyipupayeerikopakaja
ba'iaja Tuparäreka jaibaraka nimarape.

¹⁰⁻¹¹ Botarakamarā be'erō'ōjī
imarapaki ángelte, ikupaka baarape:
Werikapakiaki jā'meruparikūmu pamarā
seroareka kirikarapaka kiwe'aña'tarape.
I'supaka kibaarapaka poto jā'mebaraka
kimaraparō'ō neiñamita'rapaka.
I'supaka imawa'ri ritaja nare sayi'amaka
marā baaberiwari narērōkaka pari
nakukurijarape. I'supaka imaripotajo
ba'iaja nabaaike ja'atabekaja, Tuparā,
mabo'ikakurirō'ōrā jā'merimajireka
ba'iaja jaibaraka nimarape.

¹² Trāpitarakamarā be'erō'ōjīte
imarapaki ángelte seroapi kirikarapaka
riapakiaka Éufrates wāmeiriarā
sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaamaka
riaka sarekaja pōporapaka. I'supaka
sajarape jā'ātika pēr'ōtopi i'taraparā
īparimaräre nasurararākapitiyika
nawaata'yaokaro'si.

¹³ I'supaka simarapaka be'erō'ō
Satanárika ima maekarakamarā īparuka
upaka iōika nīarape. Īrika imarapaki
kajuyaiapakiaka upaka iōiki rijokopeapi
porapaki. Apika īparuka porapaki
werikapakiaki rijokopeapi. Apika
īparuka imarapaki weriki wapuju
pakibaraka, “Tuparāro'si bojaījirimaji
ñime”, ārāpaki rijokopeapi porapaki.

¹⁴ Īrā maekarakamarā Satanárika
ima īparuka upaka iōirā imaraparā
maikoribeyua baabearimaja. I'supaka
simamaka ritatojo wejeareka imarā
īparimarāte, nasurararākapitiyika
īrika jariwa'ririaria narērūrjerape.
Tuparā, ritaja ima tērīwa'ribaji imaki,
piyia pō'imajare ba'iaja baaike wapa
kijēñerārimi seyarāka poto pitā'mua
pō'ijiatokaro'si torā na'rape. ¹⁵ “Yire
mija ā'mitipe”, Jesucristore ārikorape:
“T'tojīte mawī'iarā kareba'arimajire
etarāñu', mija āriwārūbeyu mijaro'si
ima upaka sime yetarūkia saro'si.
Yetarūkia ta'abaraka yiyapaika upakaja

baabaraka imatikaja imarāñurā
puri jījimaka imarāñurā. I'supaka
imarā imarī, rakajetikaja najariroaka
jāātikarāja imarā upaka nimarāñu.
I'supaka imarāñurā puri jariromarīa
imawa'ri aperā wājītāji i'yopi'ribeyurā
upaka nimarāñu”, kērīkorape.

¹⁶ Supa imarī Satanárika ima ka'iareka
imarā īparimaräre narērūrjerārō'ō Har-
magedón wāmeika sime boarikarō'ō He-
breo okapi.

¹⁷ Piyika ángel seroapi kirikarapaka
wapuko'torō'ōrā sakiwe'aña'tarape.
I'supaka kibaarapaka poto Tuparāte
jiyipupaka ōrīriwi'iarā kiruparikūmua
imarō'ōpi ikupaka jājirokapi
sajaikorape:

—Kopakaja satiyiu mae,—
sārīriokaabayurape.

¹⁸ I'supaka sārīkorapaka
tiyiwa'raparō'ōjīte wīpoa
yaataira'katirā, paarapaka. Supabatirā
werika okaaribaraka ka'ia jājia iyī-
rapaka, sareka pō'imajare imaeka poto
siyika pemawa'ribajirā. ¹⁹ Siyirapakaka
īrātiji Babiloniawejea imakoperapaka
maekarakaweje upaka sajarirīkarape.
I'supakajaoka ritaja wejeareka
imakopeika wejea riripatarapaka.
Babiloniakarā ba'iaja nabaaike
ye'kariribeyuka imarī, nare boebariwa'ri
ba'itakaja napareareka Tuparāte nare
jūarūrjerape. ²⁰ I'supakajaoka ka'ia
iyimaka jūmurika, supabatirā pūsia
riripatarapaka. ²¹ Supabatirā imipi
okojiyia cuarenta y cinco kilos rō'ōjirā
ima jūjirapakaka. I'supaka jūjirapakaka nare
pa'semaka jimarīa ba'iaja Tuparāreka
jaibaraka pō'imajare imarape.

Werikapakiakite, rōmoka imaeka

17 Supabatirā īpotēñarirakamarā
ángelrāka seroa rikaraparākakite
yipō'irā etarape. Topi mae ikupaka yire
kērāpe:

—Ō'ōrā mi'tabe, rīkimaka riamakairō'ōrā ima ba'iaja baariwejea, sakaka mire yibojaerā baayu. Mia je'e: Ritaja imirijaka wā'imaritiyaiko upaka sareka imarā nimamaka, Tuparāte ba'iaja nare jūrūjerānu. ²I'supaka i'sia wejeakarāre ba'iaja nare baaruputamaka, ritatojo wejeareka imarā iparimarāre ba'iaja naka baarape. Imirijaka wā'imaririrōmote ba'iaja nare baaruputaeka imarī, ikupaka nimarape i'sia wejeakarā: Wapuju imaja jiyipupaka ōnurā imarī, ritatojo wejeareka imarāte jiyipupaka sanoñaokaro'si maerumajaka upaka nare nimarūjerape,— ángelte yire ārāpe.

³I'supaka yire kērāpaka poto Espíritu Santore jeyobaaikapī ārīwa'ri ikupaka yire sabaarape: Īrīka ángel po'imajamatorā yire e'ewa'rapaki. Torā eyatirā werikapakiaki jū'aka imarapaki pamarā rōmore ropamaka nīarape. Tuparāte jaiyuyerikakaka wāmea o'oeke kireka jī'ijyerapaka. Supabatirā ĩpotēnarirakao rupuko'a, ĩpapitarakabi wakaiki kimarape. ⁴Kosaya iyayapea upaka ioika, supabatirā jū'aka imarapaka. Supabatirā rīkimakaja, orokaka, supabatirā āta wapajā'riakaka, perlas wameikakaka baaekaoka kojiioke kopo'iareka imarapaka. Supabatirāoka ikupaka seroa orokaka baaeka pururika: Noñu upakaja pupajoatirā dajaitakaja nabaeka wapuju imaja kojyipupayeerijayua, supabatirāoka ba'itakaja kowā'imañua korikarape. ⁵Ikupaka ārīrokopakaja kokū'arā majērāko'abeyua wāmea o'ojī'aeka imarapaka. Ā'mitirikōrī je'e: “Babiloniawejea”, āñua simarape kowāmea. “Ritajaka ba'iaja baawā'imarimajare wārōrimajo imarī, napako upaka koime. Supabatirā ritaja ba'ia Tuparāte yapabeyuakaka po'imajare wārōrimaja Babiloniawejeakarāre ime”, ārīrika

simarape kokū'arā o'ojī'aeka. ⁶Kore nīawārūmaka, ikupaka koimarape: Iyaokoa ukutirā wejabyiuko upaka koimarape. Tuparārirā, supabatirā kirika bojariroka yi'riwa'ri bojarimajare najāārāpaka riwea kopakaja simarape i'sia iyaokoa. I'supaka koimamaka marākā'ā ārīberijika yijarape.

⁷I'supaka nīmamaka, ikupaka ángelte yire bojarape:

—¿Dako baerā i'supaka mime? Rōmo miako'oko, “Ikupakaro'si simekā'ā”, merīwārūokaro'si mire sayibojawapu'ataerā baayu. Supabatirā werikapakiaki ĩpotēnarirakao rupuko'aiki, ĩpapitarakabi wakaiki kore e'ewa'pakā'ā miako'oki, “Ikupakaro'si simekā'ā”, jia merīwārūerā ĩpaba'iwā'taja mire sayibojawapu'ataerā baayu. ⁸Werikapakiaki miako'oka bikija ōñia kimarape rupu. Imaripotojo maekaka puri kimabeyu. I'supaka simako'omakaja torā kime morībeyu poto kopea tiyibeyurō'opi porira'atirā kimarānu. I'supaka kibaamaka ĩatirā, jimarā ritatojo wejeareka imarāte pupatarānu. I'supaka imaripotojo sabe'erō'opi puri Tuparāte kire riatarūkīrō'ōrā ke'rīrānu. Kipapera pūñurā Tuparāte nawāmea o'oberikarā nime werikapakiaki upaka imakite ĩatirā pupatarūkīrā. Ika wejea kīpo'ijiaerā baaeka rupubajirā kipapera pūñurā Tuparāte o'oeke, “Ikarakamarā nime ōñia imajiparūkīrā”, ārīwa'ri sakio'oeke.

⁹Sarekaja ā'mitiriwārūikiro'si puri ōrīrūkia sime. ĩpotēnarirakao rupuko'aiki miako'a ĩpotēnarirakabi pusi upaka sime. I'supakajaoka koime rōmo sapemará ropako'oko. Aperoka ĩpotēnarirakamarā iparimarā upaka sime kirupuko'a. ¹⁰I'supaka simako'omakaja ĩrāpitarakamarā nime iparimarā bikija reyaekarā. Nabe'erō'ō tuikaki imaki maekaka

po'imajare jā'merijayuka. Kibe'erō'ōjī imarūkika puri ōibeyukajika ruḡu. Ŋamajī puri matikurijikaja po'imajare kijā'mekoperānu. I'supaka imariḡotojo Tuparāte ārirāka upakaja kiro'si simarānu. ¹¹ Werikapakiaki imaroyirekaki, maekaka puri ōnia imaberiripotojo ŋamajī puri nabe'erō'ō piya jā'merimaji kimarānu. Īpotēnarirakamarā jā'meka mirārate jā'meka upakaja jā'merimaji kimarānu. I'supaka ba'iaja kibaarāka be'erō'ōpi puri Tuparāte riatarūkikaro'siji kime.

¹² Īpapitarakabi waka miako'a, Īpapitarakamaki ĩparimarā upaka ima. I'supaka simako'omakaja, po'imajare jā'meū'mubeyukajirā nime ruḡu. Ŋamajī werikapakiakika jā'merūkirāro'si nime. I'supaka baarimaja imariḡotojo ŋoaka jā'mebaraka nimabesarānu.

¹³ Īpapitarakamarā imariḡotojo ĩrīka ta'iarāja puḡajoairā nimarānu. I'supaka imarā imarī, “Miyapaika upakaja mibaarika yapawa'ri mikaja mire jeyobaabaraka yija imarānu”, werikapakiakite narīrānu.

¹⁴ I'supaka imawa'ri Oveja weiwa'yua upaka imakika najīrīrānu. Supa simako'omakaja nare kitērīrānu. Supa imarī aḡerā imatiyarimaja tērīwa'ribaji imaki imarī supa kibaarānu. Supabatirā ĩparimarātarā imarā ĩpamaki kime. Oveja weiwa'yua upaka imakika imarā Tuparāte wā'maekarā imarī, kire ye'kariribekaja kiyapaika upakaja baarījayurā nime,— āngelte yire ārāpe.

¹⁵ Ikupaka aḡea āngelte yire bojarape:

—Rōmore ruḡairō'ōrā, rīkimakaja ima riamaka miako'a, po'imaja kopakaja riamaka ime. Supa imarī ĩrā wejekarā jariwa'rīmarīa, ĩrātata po'imaja pāāwa'rīmarīa, supabatirā naka'iareka imabayurā upatataja

sime miako'a. ¹⁶ Īpapitarakamaki ĩparimarā werikapakiaki upaka imakika miako'orā, rōmore ĩariḡeyorimaja nime. Supa imarī ba'iaja kore baawa'ri, ritaja koba'irījia ē'matirā jariromariko kore naja'atarānu. Supa imarī kore jāātīrā, kori'ia ba'apuātīrā, kou'a puri ḡekarā najoerīatarāka. Iko rōmore ima upaka ima weje simamaka i'supaka sanariatarānu. ^{§§} ¹⁷ I'supaka i'sia wejeakarāre nabaarānu kīpuḡajoaika upakaja Tuparāte nare baarūjemaka. Supabatirā ĩrīka ta'iarāja puḡajoawa'ri werikapakiakite niḡamaki nimarūjerānu. Supa imarī kiyapaika upakaja kire najeyobaarānu, “Kopakaja sajē'rāka ŋarīkarā seyayu mae”, Tuparāte ārirānu rō'ōjīte. ¹⁸ I'ko rōmo miako'oko ba'itaka wejea kopakaja koime. I'supaka simamaka tokarā ĩparimarā aḡea wejeakarā ĩparimarāte jā'merimaja imarā,— āngelte yire ārāpe.

Babiloniareka imaekarāte ba'iaja jūaeka

18 I'supaka simarapaka be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōpi āngel jā'merimajite ruira'amaka ŋiarape. Jājia ya'tariki imarī, ka'ia ritatojo kiyaaboarape. ² I'tojīrā mae, jājirokapi ikupaka kērīkorape:

—Babiloniawejea rīrīrūkīaro'si sime.

I'supakajaoka sareka imakoḡeirāte purīrānu. I'supaka baawa'ri Satanārīka ima wejea, supabatirā ritaja wiriba'ia, ba'irīji dajaka wejearo'si sajarīrānu.

³ Mīa, ikupaka baarījayurā nimarape: Babiloniakarā ba'iaja baarīrōmo upaka imarī, ritatojo wejeareka imarāte wapuḡu imaja jiyīpuḡaka ōñurā najayaokaro'si nare sīawejabīarījayuko koime. Supa

§§17:16 Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la figura.

imarī ritatojo wejeareka imarā ĩparimarā ba'iaja koka nabaarape. I'supakajaoka aperiō'okarāreka ba'irĳia wapajā'riakaja yapatiyawa'ri, sanawapaijirape. Supa imarī ritatojo wejeareka waruomarāre rikimakaja niñerū tōpoirā najarape,— āngelte ārāpe.

⁴I'supaka kērāpaka be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōpi ikupaka Tuparāro'si sārikorape:

—Yire āmitiripēarijayurā, i'sia wejearā mija ima'si. I'supakajaoka ba'iaja nabaarapaka upaka baabekaja mija imabe, ba'iaja najūarapaka upaka mija jūakoreka.

⁵Tokarāre ba'itakaja baarijaparaka ima kopakaja niarūñaaayu,— kiro'si sārikorape.

⁶I'supaka simamaka boebariwa'ri ba'iaja baarimajare riatarūkirāte ikupaka sārikorape:

—Aperāte ba'iaja nabaarapaka simamaka, sapemawa'ribaji ba'iaja nare mija baarāñu.

⁷⁻⁸Mia je'e, rikimakaja dakoa jariwa'ririmariāja rikairā nime. “Imatiyairā maime”, āriṗupajoairā imarī, nayapaika upakaja nabaarijayu. I'supaka nabaarijayu ko'apitorō'ōjirāja ba'iaja nare mija jūarūjebe. “Jāmerimaja rōmijā maime. Natimiarā nare reyatapamaka ba'iaja ṗupayurā upakamarā maime”, āriṗupajoairā nimako'omakaja, ĩrārĳimi tokarāre ba'iaja jūarāñu. Supa imarī reyairā, kēsia jūarūkirā, supabatirā aperiā ba'iaja ṗuparirikarekaja imarāñurā riomaka imawa'ri. Supabatirā nawejea oorāka. Ika ñañu ritaja i'sia wejeareka imarāte yijoeritarāka simamaka. I'supaka ñañu ritaja ima tērĳwa'ribaji yirikapi sayibaarāka

simamaka,— Tuparāro'si sārĳkopakā'ā ña'mitirape.

⁹—I'sia wejea oorĳpakā'ā ĩatirā, jimarĳa apea ka'iareka imarā ĩparimarāre ba'iaja ṗuparirāñu, “Nimamaka dako jariwa'ririmariāja yija yapaika upakaja naka yija baakoperoyirape”, āparaka. I'supaka ĩparimarāre ārĳrāñu Babiloniakarāka ba'iaja baarijeyoarika mirārā. ¹⁰I'supaka simako'omakaja Babiloniakarāka ba'iaja jūarika yapaberiwa'ri ñoakurirāja natuirāñu. Topi oṗaraka ikupaka narĳrāñu:

“ĳAya! Jimarĳa jo'baka wejepakiaka imarĳotojo sooriyu. Ritaja ima aperiweje bo'ibajirā imatiyairō'ō simakoperape. I'supaka simako'omakaja tokarāre ba'iaja baariṗareareka ikuparō'ōṗĳi i'supaka Tuparāte sabaayu”, nawejeareka imabayurā ĩparimarāre ārĳrāñu.

¹¹⁻¹⁴I'supakajaoka oro, ṗlata, āta wapajā'riā, ṗerlas, sayapāia wapajā'riakaka*, supabatirā jia jĳĳĳsia jĳaikakaka yapua wapajā'riā ima, marĳĳkaka nabaaeaka, ṗeruakaka, supabatirā broncekakaoka nabaekakaka, ayabaka, supabatirā jĳĳĳsia napo'ia imaerā iyebaka napukerūkia, supabatirā canela, ba'irĳia ba'arika rukerūkia jĳibaji jĳisika, iyaokoa, iyebaka yo'aba'arūkia, trigo, trigo jĳa oyeka, napoyarā, wa'ibikirāwēkoa, oveja, kawaru, supabatirāoka kawarūṗi tūrūrūki upaka na'rĳriyayuoka, ritaja ō'ōrā yija bojaekarakaba'i Babiloniakarāre e'etoparaka imakoperoyirape. I'supaka simamaka ĳakoṗeka ritaja waruaka nare ĳjirimaja mirārā oribaraka nimarāñu. I'supaka nimarāñu ritaja narĳkakoṗeika ṗupajoawa'ri,

“No'orā aṗekurioka sayĳa ĳjĳbesarāñu mae. Jĳakaka nayapakoperoyi-

* 18:11-14 Telas de lino fino, seda, de color púrputa y rojo

rapaka, supabatirā ritaja ba'irījia
wapajārīa narikakoperoyirapaka
pitiyika naririwa'yu mae,
apekurioka sanarikaeramarīa”,
narīrānu.

¹⁵Supa imarī Babiloniarā ba'irījia
ijitirā rikimakaja niñerū tōpokopeka
mirārā, soorāñurimi yoepi oribaraka
nimarānu, “Naka Irātiji ba'iaja torā
yija jūaa'si”, āriwa'ri. ¹⁶Toḗi imatirā
ikupaka ba'iaja pūparibaraka narīrānu:
“¡Aya! Ba'itakaja sabaayu Babilo-
niawejea. Rōmo jiyuritaka
imakote ima upaka imaweje
simakoperoyirape. Supabatirā
sayapāia wapajārīa iyayapea ioika
supabatirā jū'aka jāātirā, rikimakaja
kojiioika kopo'ireka imarapaka,
orokaka baeaka, supabatirā āta
wapajārīakaka baeaka, perlas
wameikakaka baeaka upaka
imaweje smakoperoyirape.

¹⁷Supabatirāoka ritaja narikakoperoyi-
rapaka ñojimarīji oopataika”,
ba'irījia torā ijikoperoyikarāte
ārīrānu.

Wapuru iparimarā, naro'si
ba'iraberimaja, supabatirā wapuruḗi
waruaka e'ewa'ritirā ijirimaja ñoakuripi
i'supaka imarāka iañumarāñurā.

¹⁸I'supakajaoka ate, Babilonia oobaraka
jimarīa sūmakapupakā'ā iawa'ri
pañebaabaraka ikupaka nakasererānu:
“I'siweje imaroyiraparō'ōjirā ima weje
imabeyua mae”, narīrānu. ¹⁹Tērīrikaja
ba'iaja pūpariwa'ri narupuko'areka
ka'ia napearānu. I'supaka baatirā
pañebaabaraka ikupaka narīrānu:

“¡Aya! Ba'itakaja sabaayu Babiloniawe-
jea imakoperoyirapaka. Wapuru
jo'baka rikairā sapi waruaka torā
e'ewa'paraka nare ijitirā, rikimakaja
niñerū tōpokoperoyiraparā.
Ñojimarīji soopatayu mae”,
narīrānu wapuruureka imarā,—

mabo'ikakurirō'ōpi Tuparāro'si
sārīkorape.

²⁰Torājirā ikupaka sajaikopakā'ā
ñā'mitirape ate:

—I'sia wejea oopatamaka iatirā, jijimaka
mija imabe mabo'ikakurirō'ōreka
imarā. Kirika bojariroka mija bo-
jaerā Cristore pūataekarā, Tuparāte
nare āñua bojaijirimajaoka, supā-
batirā Tuparāte y'iyurā upatiji jiji-
maka mija jape. I'supaka mija imabe
torā imaroyiraparāte ba'iaja mi-
jare baawā'imarīka wapa ba'iaja na-
jūaika simamaka,— sārīkorape.

²¹Torājirā ate apika ángel jājikate
ñiarape. Supa imarī, jo'baka āta trigo
mukerūkia upaka ima e'etirā riakarā
kiyiatarape. I'supaka sabaatirā, ikupaka
kērāpe:

—Āta yiyiataika upakaja, Babilonia
Tuparāte riatapatarānu. Supa
imarī apekurioka po'imajare
īape'arūkimarīa simarānu.

²²I'supaka simamaka torā arpa
birebaraka nabayakoyarijaya,
supabatirā ma'saka napupurijaya,
trompeta napupurijaya,
apekurioka ā'mitirirūkimarīa
sajarirānu. Supa imarī i'sia
wejeareka jia oyiaja ba'irījia
baarika oñurā apekurioka sarā
ba'irabebarakā imabesarāñurā.
I'supakajaoka simarānu trigo
oyerimajaro'sioka.

²³I'supakajaoka jia yaaboabaraka torā
ima apekurioka yaaboabaraka
imabesarāka. Supabatirā jijimaka
pitañi'awa'ri nimarijaya
imabesarāka mae. Mija ā'mitipe
Babiloniawejeakarā. Ritatojo
wejeareka imabayurā bo'ibajirā
waruamarā mijakarā imakoperape.
Mija ye'oapi ritatojo wejeareka
imarāte mija pakirape mija waruaka
takaja nayapatiyaokaro'si. Supa

imarī Tuparāte jiyipupayeebeyurā najarape.

²⁴Tuparāte nare āñua bojañjir-
imajare, supabatirā kire
yi'yurāte, i'supakajaoka ritaja
po'imajatatakarāre jāābaraka
mija imaroyirape. I'supaka mija
baaroyirapaka wapa ba'itakaja mija
jūayu mae,— āta jo'baka riakarā
yiatarapakite ārāpe.

19 I'supaka simarapaka be'erō'ō
rīkimarā mabo'ikakuripi
najaimaka ña'mitirape. Ikupaka
jājirokapi narīkorape:

—“Aleluya. Tērīrikaja jiika
maipamaki Tuparāte ime”, kireka
marīrijariye'e. I'ki Tuparāja imaki
ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā
ma'rirūkia imakopekareka mare
tāāekaki. Ritaja ima bo'ibajirā
imaki kime, supabatirā ritaja ima
pemawa'ribajirā jīitakiji kime.

²“Ba'iaja ritajaka wā'imarītiyaikote
yiwēkomabaarāñu”, rita āñuka
imarī, wapujumarīa ba'iaja kore
kibaayu. Ba'iaja kobaekapi
ritatojo wejeareka imaekarāte
ba'iaja koimaruputaeka. I'supaka
simamaka Tuparāte yapaika
baaroyiraparāte jāāekakote,
i'supaka kobaaroyirapaka
īarapaki imarī, kore kīriatarape
mae,— narīriokabayurape
mabo'ikakurirō'ōpi.

Ba'iaja ritajaka wā'imarītiyaiko upaka
po'imajare Babiloniawejeakarā ba'iaja
imaruputairā imamaka i'supaka narāpe.

³Supabatirā ikupaka narīriokabayu-
rape īrājaoka ate:

—“Tērīrikaja jiika maipamaki Tuparāte
ime”, kireka marīrijariye'e, Babilo-
niawejea ooeke ūmakapuritīyirūki-
marīa ima simamaka,— narīkorape.

⁴I'supaka narīkorapaka poto, Tuparā
ruparīkūmu wājītāji veinticuatro raka-
marā pakiarimarā, supabatirā botaraka-
marā maikoribeyu upaka imaraparāte
mo'ipāñawa'rape. Topi imatirā ikupaka
narāpe:

—I'supaka nañua rita sime. Tērīrikaja
jiika maipamaki Tuparāte ime,—
narāpe kire jiyipupayeeawa'ri.

⁵I'supaka simarapaka be'erō'ō Tuparā
ruparīkūmua imarō'ōpi ikupaka
sajaikorape:

—“Tērīrikaja jiika mime”, āparaka
jījimaka Tuparāka maimaye'e.
Po'imajare īaika wājītāji imati-
yarimaja, imatīyabeyurā upaka
imakopeirāoka, ritaja kiyapaika
upakaja kiro'si baarijayurā kire
jiyipupayeebaraka jījimaka
mairīrijariye'e,— sārīkorape.

Jesús, Oveja weiwa'yua upaka imakiro'si nabayakoyaeka

⁶I'supaka simarapaka be'erō'ō, rīki-
marāja jairiokabayurā, supabatirā āta
okaayu upaka, supabatirā wīpoa jaika
upaka baatirā ikupaka narīkorape:

—Aleluya. I'supaka imaki imarī,
ritajare kijā'merijayu. Suḡa imarī
“Ritaja imabo'ibajirā tērīrikiji
imaki kime”, āparaka kire
majīyipupayeerījariye'e.

⁷Oveja weiwa'yua upaka imakite
pitañ'airā upaka mija imarīmi
seyayu mae. I'supaka simamaka
Tuparāte jījimakapi jiyipupaka
ōparaka maimaye'e, kika maima-
jīparāka imarī. Oveja weiwa'yua
upaka imaki jeyomakore[†] ketarūkia
jījimakapi ta'atikaja koima upaka
kirupu nimarijayu.

⁸Jiakaka boia ka'imarīa jariooka na-
jāārūkia Tuparāte nare ījīrape,—
sārīkorape.

[†]19:7 La esposa del Cordero representa los creyentes en Jesucristo.

Najãaika ka'imarãa ima, “Ba'iaja baabekaja Tuparãte yi'yurã”, ãrĩrikopakaja simarape.

⁹ Sarokajite ikupaka ángelte yire áràpe ate:

—Mae mire ñarĩrã baika jia samio'obe: “Oveja weiwa'yua upaka imakite pitañi'aika upaka baarãka baya niaerã kioyibojaekarãre jijimaka jarirãnu jiiitaka Tuparãte nare baamaka”, ãnuua mio'obe,— ángelte yire áràpe.

Supabatirã,

—Rita sime ika mire yibojaika, Tuparãrika bojariroka imatiyaika simamaka,— yire kërãpe.

¹⁰ Isupaka kèpakã'ã, jiyipupaka kire õrĩwa'ri kiwãjitãji yimo'ipãñarape.

—Mimo'ipãña'si yiwãjitãji. Mima upakaja, supabatirã mijeyomarã Jesúre yi'yurã upakajaoka Tuparãte yapaika baaiki ñime yiro'si. Supabatirã “Ikupaka kime Tuparã”, ãrĩwa'ri Jesúre wãrõekakaka bojarijayurã maima. Isupaka ãrãtiji bojarijayurã maimamaka, Tuparãte takaja mijiyipupayeetiyabe,— ángelte yire áràpe.

Kawaru boika pamarã tuyuki tẽritakaja imarimaji

¹¹ Isupaka kërãpaka be'erõ'õ, mabo'ikakurirã kopereka upaka wiritamaka ñiarape. Sawiritarapaka poto kawaru boika torã rĩkamapaki pamarã, ãrĩka pãmajire tuyurape. “Kẽrĩrijayu upakaja baaiki, wãjimiji bojarimaji”, wãmeiki kimarape kireka tuyurapaki. Wãjia pãmajare jã'meiki, supabatirã kimajamarãre ba'iaja baeka pĩ'wa'ri pita'mua pãmajiaiki kimarape. ¹² Kiñakoa peka jũrẽika upaka yaaboarapaka. Kirupuko'areka rĩkimakaja ñiparimarã mirãrã bu'ya tuaekaki kimarape. Wãmea kireka o'ojĩ'aeka, i'ki ãrĩkaja kiõnuua simarape.

¹³ Riwearã ñu'aeka saya upaka jariroaka jããiki kimarape. “Tuparãte nare ãnu upakaja pãmajare baabeaiki ñime”, ãnuua wãmeiki kimarape. ¹⁴ Supa imarĩ kisurararãka mabo'ikakurirã jariro boia ka'imarãa jããekarã imaraparã. Supabatirã kawaru boirã pamarã tuyutirã kibe'erõ'õ na'ririjarape.

¹⁵ Narupurõ'õ a'ririjarapaki rijokopereka sara opika imarapaka. Sara kopakaja kioka imarãnu. Isupaka kiokapi kimajamarãre ãrãpẽ'rõtorãja kibaarãka simamaka. Isupaka imawa'ri ritaja jã'mewãrũiki imarĩ, ba'iaja baarimajare baaika ãripe'yowa'ri nare kiwẽkomabaarãnu. Ritaja ima tẽrĩwa'ribaji imaki Tuparãte nare boebapakã'ã ba'itakaja nare baarimaji kimarãnu kiro'si. ¹⁶ Kijariroakarã supabatirã kirijoarãoka ikupaka ãnuua o'oea jĩtarapaka: “ãrĩ kime ritaja ãparimarã ãpamaki, supabatirãoka ritaja imatijarimajare jã'merimaji”, ãnuua simarape.

¹⁷⁻¹⁸ Isupaka simarapaka be'erõ'õ ãrĩka ángelte aiyakareka rĩkamapakã'ã ñiarape. Wejepemareka wiyua wayurika rabarika ba'arimajaka simamaka ikupaka jãjirokapi nare kërãpe:

—Tuparãte mijaro'si baaweirãka mija ãara'abe. Kawaru boiareka tuyukate jããpaterãkakaka rẽrĩra'atirã pãmajia rabarika mija ba'arape. ãparimarã, supabatirã jãjirã, kawarurãka, napemapi a'ririjayurãteoka supabatirã surararãka ãparimarã, napupayariji imarijayurã, topi isupakajaoka apẽrãte ba'irabejirimaja, imatijarimaja, imatijarimajamarãrãoka nari'ia mija ba'arape,— ángelte nare áràpe.

¹⁹⁻²⁰ Isupaka simarapaka be'erõ'õ werikapakiaki upaka imarapaki ritaja ãparimarã nasurararãkapitiyika nare kirẽamaka ñiarape. Supabatirã torã imarapaki kijeyomakioka “Yi'ĩ imaki Tuparãro'si bojãjirimaji”,

ārikoḡebaraka werikapakiakite ĩaika wājītāji maikoribeyua baabeawa'ri, werikapakiaki jērāka jiyipupaka ōrāparā ḡo'imajare, supabatirā kiwāmea o'ojī'araparāre kipakirape. I'supaka imaraparāte rērāpe, kawaru ḡemarā tuyurapaki, supabatirā kisurararākapitiyika ḡitā'mua ko'apī'yaokaro'si. Kawaru boika ḡemarā tuyurapaki naka jīparaka ĩparā ba'iaja baarimajare kiñi'arape. Supa imarī werikapakiaki, supabatirā, "Tuparāro'si bojaijirimaji nime", āriroyirapakiteoka ōñirāja ḡeka azufreḡi jūrēiritarā nare kitaarape. ²¹Supabatirā ĩparimarā, nasurararākapitiyika etaraparāte ḡuri kawaru boika ḡemarā tuyurapaki kirijokoḡearā sara imarapakapi ba'ipapakaja nare jāāpaterapaki. I'supaka simamaka dajaka ima ba'aika wayurika koḡakaja ña'ḡirapaka kijāāpateraparā ri'ia ba'abaraka.

Mil rakakuri wejeje'rāka jā'mebaraka Jesúre imarūkia

20 I'sia be'erō'ō, mabo'ikakurirō'ōpi ḡerumijia jo'baka, kajuyaiḡakia-aka upaka ĩoikite kipī'ḡerūkia rikatirā ángelte ruira'amaka ñiarape. Supabatirā kopea tiyibeyua ima kiwierūkiaoka kirikarape. ²⁻³Ruietatirā kajuyaiḡakiaaka upaka ĩoikite kiñi'arape. Mia je'e mae, i'supaka kibaarapaki kime Satanás, bikija āñaka upaka ĩoiki ḡo'ijiritirā ḡakiroyirekaki. Kire ñi'atirā ḡerumijiapi ángelte kire ḡi'ḡerape, ñoaka mil rakakuri wejeje'rā rō'ōjirā kopea tiyibeyurō'ōrā kimaokaro'si. Supabatirā sareka kire kitāterape ñoaka ḡo'imajare ḡakibekaja kimaokaro'si. I'sia be'erō'ōpi ḡuri matikuriji kimaerā kire kija'ataerā baarape.

⁴Topi mae jā'mebaraka narupairō'ōrā rupajiyeraparāte ñiarape. Mia je'e mae, Jesúre ye'kariberiwa'ri, kimajaroka ja'atabeyurā, werikapakiakire

kijērākapitiyika jiyipupayeeberiwari kiwāmea nakū'arā, supabatirā napitakarā o'ojī'aberika mirārā nimarape. Supa imarī wāmua natoata'ruekarā imaripotojo, ōñia jariḡeritirā mil rakakuri wejeje'rāka Cristoka jā'merimaja nimarape. ⁵Aḡerā reyaekarā ḡuri mil rakakuri wejeje'rāka kijā'merāka be'erō'ōrā ōñia jariḡerirūkirā imaraparā. ⁶Supa imarī wāmua natoata'ruekarāte mamarīji ōñia Tuparāte jariḡerirūjemaka jījimaka nimarāñu. Kire ā'mitiripēairā imarī, aḡekurioka nareyabesarāñu. Supa imarī Tuparāte yapaika kurarākare baaika upaka baarimaja nimarāñu. I'supakaja Cristoro'sioka baarimaja imarī, mil rakakuri wejeje'rāka kika najā'merāñu.

Piyia Satanāre nakutekoḡeka

⁷Mil rakakuri wejeje'rāka o'rirāka be'erō'ō ja'atarūkika kime Satanás. ⁸⁻⁹Topi ḡoritirā Gog wāmeirā, supabatirā Magog wāmeirate kiyapaika upakaja baarūjebaraka kimarāñu ate. Gog, supabatirā Magog koḡakaja ritatojo wejeareka Tuparāte yapabeyutatarā nimarāñu.

I'sirokapi nare kipakirāka ā'mitiritirā ritaja ka'iaḡi narērīrāñu, ḡitā'mua Tuparārirāka ko'apī'yaokaro'si. Tērīrikaja rīkimarā nimarāñu ritaja tatarā ḡo'imaja. Supa imarī, Tuparāte wātaka ōñurāre imaweje namorape. I'supaka nabaako'omakaja ĩmipi ḡeka Tuparāte kimajamarāre ña'atarāñu, nimaupatiji nooriyaokaro'si. ¹⁰I'supakajaoka ḡeka azufreḡi jūrēiritarā Satanāre, ḡo'imajare ḡakirimajire, kitaarāñu. I'sia ruḡubaji sarekajaoka werikapakiaki, supabatirā "Tuparāte bojaijirimaji nime", āriḡakiroyikakite kitaekarō'ōrā simarape. I'supaka nare kibaamaka ĩmiareka, ñamiarekaoka ba'iaja jūarīji torā nimarāñu.

**Po'imajare imaeka mirāka
upakaja ĩatirā piyitaka sawapa
Tuparāte nare jēñerūkia**

¹¹ I'supaka simarapaka be'erō'ō jo'baka tērīriki rupařikūmua boitaka imarapakarā ĩřikate rupamaka ñiarape. Ritaja ima bo'ibajirā tērīrikiji kimamaka, kiarapaka wājītāji ritatojo wejea rirapaka. I'supaka baawa'ri apekurioka maiberijika sajarape. ¹²⁻¹³ Riapakiakarā ña'miririkarā pūpamirāka supabatirā reyaekarā pūpamirāka tuikarō'ōrā ima poatirā ōñia kijaripe'rirūjerape ate. Reyaeka mirārā ōñia jaripe'ritirā, torā rupařapakiki wājītāji narikajiyemaka ñiarape. Imatiyarimaja, imatiyabeyurāoka nimarape. Torā narikajiyerapaka poto pařera pūñu Tuparāte wierape. I'sipūñurā ritaja po'imajare baaeka mirāka o'oeka imarapaka. I'supaka simamaka sareka ĩatirā, "Ikupaka baaeka mirārā mija ime", torā rupařapakite nare ārāpe. Supabatirā "Ikarakamarā nime yika imarūkirā", ārīwa'ri kio'oeka pūñuoka kiwierape. ¹⁴⁻¹⁵ I'sia be'erō'ō reyaeka mirārāte imaeka mirārō'ō rērārī e'etirā peka azufrepi jū'rēiritarā Tuparāte sataarape. Supabatirā pařera pūñurā "Ikarakamarā nime yika imajipařurākirā", āñua kirikarapařpūñurā nawāmea o'o'jī'aberikarāte ĩatirā peka jū'rēiritarā nare kitaarape. I'supaka baawa'ri apekurioka nare kiabesarāñu.

**Wejea mamaka, wejeřema
mamaka imarūkia**

21 Ritatajo ka'ia, riapakiaka, wejeřema rirapaka be'erō'ō, mamaka ate Tuparāte ka'ia, wejeřema po'ijiamaka ñiarape. ² I'supaka simamaka jia oyiaja baabaraka nimarūkirō'ō mamaka Jerusalén Tuparā po'ipi ruira'atirā saña'rīpañamaka

ñiarape. ĩakōrī je'e: Rōmo pitañi'aerā baaeka kotīmite kore ĩajiyuokaro'si saya jia jāaweitirā koima upaka jiyurika imarō'ō simarape. ³ I'supaka sabaarapaka be'erō'ōjite, Tuparā rupařikūmua imarō'ōpi ikupaka jājirokapi sārīkorape:

—Mija ĩabe. ĩPo'imajaka Tuparāte ime mae! I'supaka simamaka, "Mabo'ikakurireka Tuparāte ime", ārīrika imabeyua. Po'imajaka Tuparāte ima simamaka, i'supakajaoka nime naro'si, "Yija ĩpamaki mime", kire āpařaka. ⁴ Tuparāka imarimaja nimamaka reyarika, ba'iaja pūpařirika, oririka, ā'mika najūakořepakaoka imabesarāka mae. Supabatirā nare kijiypūpařeerāñu ate norikoreka. I'supaka simarāñu bikija ba'iaja jūarika imakořepa imabepakāā,— sārīkorape mabo'ikakurirō'ōpi.

⁵ Torājīrā kirupařikūmuařa ruřatiirā ikupaka Tuparāte yire ārīkorape:

—Miabe, ritaja bikija imakořerořyireka, mamaka oyiaja sō'toarā yo'ayu mae,— kērikorape.

I'supakajaoka,

—Ika mire yibojaika upakaja samio'obe. Mire pařakibeyuka yi'i. Mire yibojaika upakaja ñamajī simarāñu,— yire kērikorape.

⁶ I'supaka yire ārīweatirā, ikupaka yire kibojakorape ate:

—Kopařakaja ritaja yijieyu mae. I'supaka simamaka Alfa, Omega upaka imaki ñime. Alfa ñime ñañu ritaja po'ijiaekaki imarī. I'supakajaoka Omega ñañua "Ñamajī wejea tiyirūjerūkika ñime", ārīrika sime. Okoa ukurika mare jītotiyaika upaka yire pūpařoatirā, yire jēñeirāte ba'iaja najūaeka be'erō'ō yipō'irā netarāka poto ōñio okoa wařamařiaja nare yisāřarāñu nima-jipaokaro'si. ⁷ I'supakajaoka yibaarāñu yire ā'mitiripēarija'atabesarāñurāte. Yire takaja jiyipūpaka ōrīrāñurā pūri,

yimakarā upakaja yika imarāñurā.
⁸ Jesúre ā'mitiripēabeyurā puri
 ikupaka baarijayurā: “Po'imajare
 mare ā'mijā'si”, āriwa'ri kire
 ā'mitiripēabeyurā, i'supakajaoka
 yiyapabeyua baairā, po'imaja
 jāārimaja, nayapaika upakaja
 rōmitikaka wā'imaririjayurā, supabatirā
 po'imajare bitarijayurāteoka wēkomaka
 yibaarāñu. I'supakajaoka wapuju imaja
 jērāka jiyipupayeeirā, supabatirā
 pakirimajareoka pēka jūrēritarā nare
 yitaarāñu apekurioka nare iakoreka,—
 yire kērīkorape.

Mamaka Jerusalén wāmeika

⁹ I'supaka simarapaka be'erō'ō īrika
 āngelte yipō'irā etarape. Iki imarapaki
 īpotēñarirakamarākaki ba'iaja
 po'imajare jūrūkia seroarā rikaeka
 mirāki. Mae, ikupaka yire kērāpe:

—Dajoa, Oveja weiwa'yua upaka
 imaki rūmuro'si imarūkikote mire
 yibeærā,— yire kērāpe.

¹⁰ I'supaka yire kērāpaka be'erō'ō,
 Espiritu Santore yire jeyobaamaka
 ikupaka yire sabearape: Pusia jo'baka
 imitakarāja ima rūpututuarā yire
 ke'ewa'rape. Torā kika yeyarapaka
 poto ba'iaja baarūkimato, mamaka
 Jerusalénwejea Tuparā pō'ipi ruira'atirā
 sañarīpañarapaka yire kibearape.
¹¹ Mia je'e, i'siwejea puri Tuparāte
 yaaboikapiji yaaboaiweje imarapaka.
 I'supaka imawa'ri āta jaspe wāmeika
 jia waria mayoiwapu'ataika upaka
 oirō'ō simarape. ¹²⁻¹³ I'sia wejerijerā jia
 imirā jaarākueka simarape. Supabatirā
 īpou'puarāe'earirakao koperekaika
 simarape. Jā'ātipērōtopi maekaraka
 kopereka, wayerupitipērōtopi i'siaraka
 koperekajaoka. Supabatirā wejeririka
 pērōtopioka i'siraka kopereka,
 ma'karoka pērōtopi i'tojirājaoka
 koperekaika simarape. Israelkarā
 īpou'puarāe'earirakatatarā imarā

wāmea īrāba'iji kopereka rakakaja
 o'oji'aeka imarapaka. I'supakajaoka
 kopereka rakakaja īrārimaki
 āngelrākare sareka rikarape. ¹⁴ I'supaka
 simamaka, āta pāātateka ōriā'si āriwa'ri
 īpou'puarāe'earirakao sañā'ārā āta
 jo'bari'okapi turirupamo'meka simarape.
 Īpawājoū'puarāe'earirakamaki Oveja
 weiwa'yua upaka imakite pūataekarā,
 apōstolrāka wāmea jī'itarapaka,
 nimarapaka upatiji āta imarapaka
 simamaka.

¹⁵ Ángel yika jairapaki wejea
 kijērābaarūkia orokaka baeaka
 rikarapaki, kopereka, supabatirā āta
 pāātateka jērābaarūkiaro'si. ¹⁶ Supa
 imarā sakijērābaamaka, dos mil
 doscientorakakuri kilómetro rō'ōjirā
 oyiaja sajērāka simarape, sajo'baka,
 sañoakaoka. ¹⁷ Āta pāātateka po'imajare
 jērābaaikapi sakijērābaamaka, sesenta y
 cinco metros rō'ōjirā mo'rīa simarape.

¹⁸ Jaspe wāmeika ātakaka baeaka
 simarape wejea āta pāātateka.
 Supabatirā apeapi rukebekaja
 orotakakaka baeakaweje simarape.
¹⁹ Supabatirā āta pāātateka rokarā
 īpou'puarāe'earirakao āta ima, jia
 jiyurika āta wapajā'riakaka baeaka
 simarape. Mamarīkao, jaspe, jia
 waria ya'tarikakaka imarapaka.
 Rokajīkao zafiro wejepema jī'mia
 upaka imarapaka. Īporokajīkao
 wāmea āgata pūñua upaka jī'mia
 imarapaka. Maekarakaorokajīkao
 esmeralda imarapaka. ²⁰ Supabatirā
 botarakaorokajīkao āta ónice
 jū'aka boiapitiyika yariraka
 imarapaka. Īrāpitarakaorokajīkao
 jia jū'aka cornalina imarapaka.
 Īrōtēñarirakaorokajīkao
 jū'sipoa crisólito imarapaka.
 Īpotēñarirakaorokajīkao jī'mia berilo
 imarapaka. Maekarakaotēñarirokajīkao
 jū'sipoa topacio imarapaka.
 Botarakaotēñarirokajīkao crisoprasa

jī'miajaoka imarapaka. Piyo bo'io wejepema upaka jī'mia āta jacinto imarapaka. Piyo imarapaka amatista arebosiakaka. ²¹ Īpou'puarāe'earirakato kopereka űiarape. Sarakakaja ĩrō perlakaka baaeka simarape. Supabatirāoka wejeñe'metāji imarapaka ma'a apeapitiyika rukubekaja orotakakaka baaeka imarapaka.

²² ĩsia wejeareka Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia ĩatōpoberapaki yi'i. Maipamaki Tuparā ritaja ima bo'ibajirā tēririkaja imaki, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakiteoka napō'irāja nimamaka nayapairō'ōrāja po'imajare nare jiyipupayeerape. ĩsupaka simamaka nare jiyipupayeerūki wi'ia imabeyurō'ō simarape. ²³ ĩsupakajaoka ritaja ima pemawa'ribajirā jīitakiji Tuparāte imaraparō'ō imarī, ikiji torā yaaboarapaki. Supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakioka ĩsupakajaoka kiyaaboarape. Supa imarī aiyate yaaika, űamikakite yaaboikaoka yapabeyurō'ō simarape. ²⁴ ĩsia wejea yaaboaikapi ritatojo wejeareka imarāte jia imarijarirāñu. Niparimarā narikarijayua wapajā'ria imatiyaikakaka e'era'atirā Tuparāte nijirāñu kire jiyipupaka ōriwa'ri. ²⁵ ĩsupaka nabaarūkirō'ō imarī, wiekaja kopereka imajiparijarirūkirō'ō simarāñu. ĩsupaka simarāñu űamia imabesarāñurō'ō imarī. ²⁶ Torā ritaja wapajā'ria imatiyaikakaka ritatojo wejeareka imarāoka narikaika e'era'atirā Tuparāte nijirāñu kire jiyipupayeewa'ri. ²⁷ ĩsupaka simamaka Tuparāte yapabeyua imarūkimarīrō'ō imarī ba'iaja baarimaja, pakirimajareoka sakākabesarāñu. Oveja weiwa'yua upaka imaki papera pūñurā, "ĩkarakamarā nime yika imarūkirā", āriwa'ri nawāmea sareka o'ojī'aekarā takaja kākārūkirō'ō simarāñu.

22 ĩsupaka yire kibearapaka be'erō'ō, jia waria ima riaka

ōñio okoraka imajiparūkiria āngelte yire bearape. Tuparā rupanikūmua, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki rupanikūmarā sarupaka imaria simarape. ² Wejeñe'metāji ma'a imarapakarā sañe'metājite juruteparia simarape. Supabatirā ĩsiririjereka ĩpapē'rōto wā'tarāja ōñio yapua rikajiyerapaka. ĩrika aiya o'atarimarija ruijayua simamaka, ĩrākuri wejejērākareka ĩpou'puarāe'earirakakuri ruijayua simarape. Ritatojo wejeareka imarāte jiiokaro'si ōñioka simarape sapūñua. ³ Supabatirā Tuparāte ĩaripe'yoika imabeyurō'ō simamaka, "Ba'iaja simarū", kērīrūkimato simarāñu. Torā Tuparārika, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki rupanikūmua imarāka. ĩsupaka simamaka ritaja torā imarāñurā Tuparāte yapaika upaka oyiaja baabaraka kire najiyipupayeerijarirāñu. ⁴ Maekaka maki Tuparāte ĩabeyua simako'omakaja, wejea mamaka kipo'ijjarāñurō'ōrā puri kire ĩarika imarāka. Supabatirā kiwāmea nakū'areka kio'ojī'arāñu. ⁵ Supabatirā maipamaki Tuparāja nare kiyaaboarāñurō'ō imarī, aiyaka, yaaboika yapabeyurō'ō simarāñu. Supabatirāoka űamia imabeyurō'ō simarāñu. ĩsupakajaoka torā kika jā'mebaraka nimajiparāñu.

Jesucristore etarūkia koyiaja jariwa'yua

⁶ ĩsia be'erō'ō ikupaka āngelte yire ārāpe ate:

—Ritaja makārārūñuroka upakapi Tuparāte mire ĩarūjeika, mire kiā'mitirirūjeikaoka rita ima. ĩsupaka simamaka ritaja mire yibojaika upakaja simarāñu. Maipamaki Tuparā imaki kiro'si bojajirimajare jia jaiwārūerā nare jeyobaarijayuka. ĩsupaka imaki imarī, ikijjioka imaki ika ritaja mire

yibojaerā yire pūatarapaki,— yire kērāpe.

⁷Supabatirā ikupaka yire kērāpe ate:

—Ikupaka Jesúre ānu: “Mija āmitipe. Nōjimarīji mija pō'irā ya'rirānu ate. I'supaka simamaka, ika majaroka 'Ikupaka simarānu', āriwa'ri Tuparāte bojaekakaka o'oeka pūñurā y'i'yurā jījimakapi imarāñurā”, kērībojaju,— ángelte yire ārāpe.

⁸Juan ñime ika ritaja ĩatirā, sā'mitiritirāoka so'oiki. Ángelte yire sabearapaka poto jiyipupaka kire ōriwa'ri kiwājītāji yimo'ipāñarape.

⁹Ikupaka pūri yire kērāpe:

—Mimo'ipāña'si. Miupakaja Tuparāte yapaika upakaja baaiki ñime yiro'sioka. Tuparāro'si bojaījirimaja, supabatirā ika pāpera pūñu o'oeka y'i'yurā upakaja imaki ñime. I'supaka simamaka, Tuparāte takaja mijiyipupayeebe,— ángelte yire ārāpe.

¹⁰Torājirā ate ikupaka yire kērāpe:

—Ika majaroka mio'oika, pō'imajare miōrūrūjebe, samio'oika upakaja simarūkia koyiaja jariwa'yua simamaka.

¹¹Koyiaja sajariwa'pakā'ā, ba'iaja baarimaja pūri nima upakaja nabaarijaririyapaye'e nayapaika upakaja nimaparū. I'supakajaoka ba'iaja pūpajoairā naupakaja nare ānu upakaja napūpajoaparū. Supabatirā “Jia baairā ñime”, Tuparāte nare āñurā pūri jījimaka kiyapaika baabaraka nimarū. I'supakajaoka Tuparāte jiyipupaka ōriwa'ri ba'iaja baarika ja'atarika yapairāja sanaja'atarijarirū,— ángelte yire ārāpe.

¹²Ikupaka Jesúre ārāpe:

—Mija ĩabe. Nōjimarīji mija pō'irā ya'rirānu ate. Mija pō'irā eyatirā pō'imajare baaeka upakaja jia baaekarāte, i'supakajaoka ba'iaja baaekarāte simaupakaja sawapa nare

yibaarānu. ¹³I'supaka yibaarānu Alfa, Omega upaka imaki imarī. Yi'ipi āriwa'riji ritaja simaū'mueka. Supabatirā y'i'ipi āriwa'rijioka ritaja ima tiyirāka.

¹⁴Ba'iaja nabaaike jūjerūjekarā saya upaka ima jariroaka ka'imarīa jāāirā upaka imarā. Īratarāja imarā wejea mamaka Tuparāte pō'ijiarāñuro'ōrā kākarūkirā. Supabatirāoka torā eyatirā ōñio yapurika ba'arūkirā. I'supaka imarāñurā imawa'ri, jījimaka torā nimarijarirānu. ¹⁵Mia je'e: Aperāte bitarijayurā, nare sajitoika upakaja aperāka wā'imarīrijayurā, pō'imajare jāārijayurā, wapuju imaja jērāka jiyipupayeeirā, supabatirā pakirikapiji imarijayurā, Tuparāte yapabeyua baawa'ri, kipō'irā apəkurioka eyabesarāñurā.

¹⁶I'supaka simamaka y'i, Jesús, i'sia majaroka mijare ángelte bojaerā kire yipūataeka, yire y'riwa'ri rērīrijaparaka jījimakapi sōrīwārūrijayurā mija imamaka. David imaroyikaki riparāmi mirāki ñime. Yireka pūpajoaweitirā “Wārīrika ru'ara'aerā baaika rūpūjite warara'aiki tā'pia jo'baki upaka Tuparāte pūatarāki kimarānu”, Moisés imaekakite o'oeka,— Jesúre ārāpe.

¹⁷Espīritu Santo, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki jeyomako[‡] ĩrātīji oyīaja jairā.

—Mija i'tabe Cristore y'i'yurā mija jayaokaro'si,— pō'imajare nañu.

I'supakajaoka aperāte narīrū sā'mitiyurā narō'si.

—Ōñio okoa ukurika mijare jitomaka, wapamarīaja sukurī mija i'tabe,— nañu.

¹⁸—Ika pāpera jaiika ā'mitirījarirāñurāte, y'i, Jesús ikupaka nare sabojarijayuka: Ika pāpera pūñurā o'oeka ima pemawa'ribaji noñu upakaja pūpajoatirā o'orāñurāte ba'iaja

[‡]22:17 La esposa del Cordero representa los creyentes en Jesucristo.

Tuparāte baarāñu ika pāpera pūñurā āñu upakaja. ¹⁹Supabatirā ika ñañua wapuju pakibaraka ĩrāriba'i e'tairā ōñio yapurika ba'arūkimarirā nimarāñu. I'supaka imarāñurā imarī, wejea mamaka Tuparāte pō'ijiarāñurō'ōrā eyarūkimarirā nime. Iṗūñurā ñañu upakaja simarāñu ba'iaja baarimajaro'si.

²⁰“Rita iṗūñurā sāñu”, āñuka imarī, “Ñojimarīji mija pō'irā ya'rirāñu ate”,— Jesúre āñu.

—Meñu upakaja simarū. Mi'tabe Ñīpamaki Jesús,— mire ñañu.

²¹Maipamaki Jesús ritaja jia oyiaja Tuparārirāte kibaarū. I'supaka oyiaja simarijarirū.

I'tojirāja sime ruṗu.